

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 00012828 4

Passeri
BWA

++

~~7/2~~

J O. B A P T I S T Æ
P A S S E R I I

PISAURENSIS NOB. EUGUBINI

*Proth. Apostolici, ac Regiarum Academiarum Londinensis,
& Olomuciensis, ac Italicarum Cortonensis, Instituti
Bononiensis, ac Furfuratorum Socii*

I N T H O M Æ D E M P S T E R I

L I B R O S D E E T R U R I A R E G A L I

P A R A L I P O M E N A ,

Quibus Tabula eidem Operi addita illustrantur,

A C C E D U N T D I S S E R T A T I O N E S

DE RE NUMMARIA ETRUSCORUM, DE NOMINIBUS ETRUSCORUM,
ET NOTÆ IN TABULAS EUGUBINAS.

LUCÆ MDCCLXVII.

T Y P I S L E O N A R D I V E N T U R I N I
C E N S O R I B U S A P P R O B A N T I B U S .

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

VOL. XLV.

PART I.
1915.

LONDON:
H. K. LEY, 15, BEDFORD SQUARE, W.C.1.

PRINTED BY
H. K. LEY, 15, BEDFORD SQUARE, W.C.1.

ALL RIGHTS RESERVED.

ADVERTISING AND CIRCULATION MANAGER:

H. K. LEY.

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

VOL. XLV.
PART I.
1915.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
JO. FRANCISCO S. R. E.
CARDINALI STUPPANIO
EPISCOPO PRÆNESTINO.

JO: BAPTISTA PASSERIUS PISAURENSIS
Perennem Felicitatem.

Ene, & sapienter dicere solebas,
PRINCEPS EMINENTISSIME, cum
Pisauri pro Santa Sede Legatus
inter Metaurensis Provinciæ sol-
licitudines scientiarum omnium
studia exscitares, exemploque
tuo, & patrocinio confoveres, Antiquitatum in-
dagem esse partem præcipuam Philosophiæ; qui
enim in ipsius vestibulo conducimur ad cognoscen-

11
dum quid simus, quantulamque partem in ma-
gno rectam ordine occupemus, in Antiquitatum
studio quid fuerimus, intelligimus. Profecto mi-
serrimum foret, ac desidiosum non transgredi no-
stra tempora: Latet quippe imminens nobis fu-
turum, quo transmittere curamus voculam nostri
superstitem, nec alia nobis spatia excurrentia
patent quam temporum præteritorum, in quorum
maximo apparatu quid imitandum, quidve vitan-
dum sit, & ratione, & ex rerum exitu dijudica-
mus. Hinc cognitio nostri generis ab ipsis origini-
bus derivatur, quove jure, quibusve moribus ma-
jores nostri uti sint, intelligimus, quæve bona ab
illis in nos transmissa, vel abrogata, quæve ex iis
repetenda, quæ differenda; illudque pulcherri-
mum intelligere, si profecimus, si in deterius de-
clinavimus. Ingens hæc cognitio, face historica
præeunte, Chronologia, & Geographia suppetias
ferente productis in conspectu singulorum tempo-
rum monumentis qua scriptis, qua figuratis tan-
tam fidem historiæ asserit, ut jam non ministe-
rio famæ antiqua sæcula agnoscas, sed manu tan-

gere

gere, & prehensare TIBI videaris. Male igitur nimis de antiquitatum studio ominentur, qui illud putarunt circa exesa Numismata, & veterum Ollarum crustulas circumscribi, nullum proventum Reipublicæ allaturum, nisi tetricorum hominum voluptatem. Ad hanc calumniam reiciendam in indoctissimos hominum, qui numquam antiqui futuri sunt, unum profero ex innumeris argumentum ex aureo opere Thomæ Dempsteri de *Etruria Regali*, qui accedentibus curis immortalis viri Philippi Bonaroti antiquam nostram Etruriam, quæ olim per totam fere Italiam erexit dominas fasces, sed temporum, & Potentiorum invidia, nomine tenus incognitam e tenebris excitavit. Ejus ope suis sedibus restituimus deletas urbes, & Populorum Principes ordinamus, sacra, jura, Magistratus, moresque ita cognoscimus, ut nunquam interiisse reputemus. Id opus, PRINCEPS SAPIENTISSIME, TIBI familiarissimum, ex quo Florentiæ apud Magnum Ducem Nuncii Apostolici honoreungebaris maximam de Etruscis antiquitatibus opinionem ingesserat, cum præsertim quo-

tidie nova in lucem monumenta produci, & sponte sua erumpere inspiceres haud obscuro argumento scientiam hanc ætati nostræ præservatam; maximum illi decus allaturam, si civium studia in illam excolendam contenderent. Cum vero Pissauri inter assiduas illas exercitationes literarias, quas maxime fovebas, sæpissime de hisce antiquitatibus sermo occurreret, non sine aliquo scientiæ incremento, è re publica fore duxisti, ut nova hæc lumina, & qualescumque progressus operi Dempsteriano accederent; ut quod omnium primum hanc antiquitatis partem vehementer illustraverat, fructus hosce veluti jure suo sibi vindicaret. Hisce ego monitis excitatus, Te auspice, Teque otium ministrante, atque Tuos inter lares lucubrationunculas hæc in monumenta operi Dempsteriano adjuncta jamdiu meditata, nondum absoluta ad extremas curas revocavi, quæ veluti Paralipomena idem opus sequerentur, tabulasque æri incisas luculentius explicarent. Irrito tamen labore manum ultimam apposui operi, quod subiiit fortunam meam, coactum peregrinari post

tuum

tuum à Provincia nostra discessum, quod Patriæ
meæ luctuosissimum fuit. Arrisit tandem huic o-
peri pro sua in literas propensione, ac munifi-
centia Præsul Amplissimus MARIUS GUARNACCIUS
Patricius Volaterranus, quem ego *Genium veteris*
Etruria appellare soleo, qui e tenebris studium,
hoc meum in lucem publicam revocavit. Quan-
tum debeant literæ summo huic Viro nemo est,
qui jam ignoret. Nam omni disciplinarum gene-
re ornatissimus tantam Etruscorum monumento-
rum copiam, Sigillorum, Nummorum, Urnarum,
Vasculorum, atque instrumentorum, domi suæ
veluti antiquitatum sacrario collegit, ut vel ipsa
sola, sublatis cæteris, gloriam veteris Etruriæ va-
leat redintegrare. Si quid ergo labor hic meus hi-
sce studiis profuturus est, Clarissimo huic Viro
totum referatur acceptum. Utinam utriusque vo-
ta ex sententia succedant, in quo TE primum
maxime idoneum Judicem habeo. Quod nisi af-
fectus sim, id unum sane attigero, ut in stu-
dio TIBI acceptissimo, & TE imperante versatus,
devotæ TIBI mentis testimonium proferam, quod

nun-

VI.

nunquam facere intermittam. Vale, PRINCEPS EMI-
NENTISSIME, in spem bonorum omnium, & lite-
rarum.

Ferrariæ ex Castro

Kalend. Septembris MDCCLXV.

PRO.

PRODROMUS THUSCUS.

SI quid umquam trepidanter aggressus sum in Antiquitatum studio, quod mihi unum inter tantas curarum angustias levamen relictum est, id sane fuit, Etruscas Tabulas Dempsteriano operi additas illustrandas suscipere, quod amicorum suasiones, & pene inopportunitates obtinuerunt, ex quo praesertim Cl. Brukerus Pinachot. Dec. VII. anno 1748. edita hujus operis ex tunc parati mentionem fecerat. Nam ex una parte vigeat argumenti difficultas in perscrutandis antiquissimorum populorum institutis, quorum indolem, ac pene spiritum indagare oportebat. Ex alia parte deterrebat me, & quodammodo consternabat ea ipsa retrahere, qua Vir Maximus Philippus Bonarotus Senator Amplissimus vel explicavit, vel aggredi non est ausus, cui non parum detrahere mihi videbar, si vel minimam unguem ab eo recederem, cum praesertim, eo auspice, id Studium emerferit; quod nisi ille praestitisset, vix fidem adhiberemus Scriptoribus, qui antiquos Etruscos aliquando extitisse, literis commendarunt.

At omnes hi, qui cum summo Viro domestice diu versati sunt, ejusque egregiam indolem perspectissimam habuerunt, longe ab illius votis hanc meam cunctationem aberrare renunciarunt, neque me Genio illius injuriam majorem fore illaturum, si scientiam hanc, quam ille summo opere amplificare desiderabat, inopportuno quodam obsequio posthabere; dicere solitus, se nihil magis in optatis habere, quam Etruscam antiquitatem ita illustrari, ut quidquid ille [quod sane magnum, & praclarum fuit] in hac studia contulerat, minimi aliquando haberetur; digna quidem Viro Maximo verba, qui Patriae sua gloriam magis quam propriam prosequeretur, quae tamen vel inquitum semper subsequetur, quum si quid inventis addimus, illius memoria referimus, fatentes ingenue per quem profecerimus.

Quod vero nos ab omni audacia nota penitus purgat, est, quod progressus haece non nobis referamus, sed ingenti monumentorum copia, quae subinde prodierunt, urnarum praesertim, ac depictorum vasculorum, quae ea aetate vel terra occultabat, vel inscitia possessorum oblivione obruebat, quorum multiplici collatione ac meditatione multa circa Etruscorum mores assequi sumus, in qua monumenta si Cl. Bonarotus incidisset, multo plura bis, quae a nobis expectantur, praestitisset. Nihil igitur nobis, qui nulli sumus, in hac re deferimus, sed temporum felicitati. Potissime vero Praefati Amplissima Mario Guarnaccio, qui post Bonarotios, Salvinios, Averanos, & Gorios, Viros summos, sibi-que familiarissimos e vivis ereptos ad restituendam Etrusca literatura glo-

gloriam Dei Numine constitutus est, qui liberalitate sua doctrinam amulante, & indole pene regali, quod privatos omnes deterruisset, collectis undique, praesertim vero ex agro Volaterrano veterum Etruscorum exuviis, admirandum ex illis Museum * cumularvit, quo uno testimonio nationis nostra antiquam majestatem instauramus. Qua quum ita sint, nos, qui Etrusci sumus, atque in Etruria nati, symbolam in hac monumenta illustranda nostram conferre proposuimus, illud in primis professi, quod, quae certiora sunt, audacius proferemus; dubia, nonnisi per conjecturas explicabimus; obscurissima denique felicioribus ingeniis explicanda reservabimus, meliora in omnibus, quum producantur, libentissime suscepturi.

Ut vero aliqua summatim dicamus de monumentis, quae in hoc opere continentur, ea omnia, & si quae alia sunt, in sex Classes commode distribuemus, quarum singulis observationes quaedam generales oportet praemittamus. Summa illorum divisio est in Scripta, & Figurata. Illa linguam respiciunt, haec mores. Sunt & Mixta, in quibus sculptura etiam scriptura juncta est. Utraque completitur. I. Simulacra, atque sigilla. II. Vasa sacrificialia, & Donaria. III. Urnas, & Cippos. IV. Vasa picta. V. Rem Nummariam. VI. Gemmas incisas.

Ut vero de singulis aliqua praemittamus, & a Simulacris incipientes, ea omnia in sacra, & profana dividemus: rursus sacra in Statuas Deorum publicas, & privata Sigilla, quae divisio licet vulgaris, multum tamen confert ad illorum intelligentiam assequendam. Sacra produnt symbola Deorum notissima, & a Graecis, & Latinis sculptoribus usurpata, immo & obscura, quae a cognitis aliquo modo dependent, ut cum Jovi brevis lancea pro fulmine tribuitur, arma Laribus Vialibus, atque, ut dicebant, Hostiliis, qui hostium impetus repellerent, nodosus baculus Lari domestico, qui jure privato domum sibi commendatam a latronibus tueretur, securis Intercidona, pilum Pilumno &c. & his similia, quae in Deorum imaginibus intuemur. Vestium cultus ab usuali recedens, & congesta praeter modum ornamenta bullarum, armillarum, & torquium divinam imaginem ab humana discernunt. Ita pariter instrumenta sacrificialia, patera, ac placentae.

Non negaverim tamen Etruscos habuisse simulacra virorum illustrium honoraria, quae in foris, aliisque publicis locis statuerentur; cujusmodi est illa Perusina ad Pilas inventa, de qua infra Tab. XL. & fuere illa duo millia statuarum, quarum diripiendarum causa Romani Volturnis bellum intulerunt. An vero consueverint Etrusci statuas faeminis
ponere

* Hujusmodi Musei Etrusci descriptionem habes in Epistola ab eodem Ampliff. Praefule Guarnaccio scripta ad D. Abb. Sebast. Donatum, ac edita in *Supplemento ad Nov. Thesaur. Veter. Inscript.* in Praefat. Tom. I. pag. V. & seqq.

ponere nullo adhuc idoneo testimonio compertum est: Fæminea enim simulacra, quæ hucusque observavimus, Deabus attribuimus. Et revera vix crediderim, Etruscas fæminas præter conditionem sexus facinora illa tentasse, ut statuarum honore potirentur, quemadmodum Clelix constitutam fuisse narrat Plinius XXXIV. 6. legibus tamen deinde reclamantibus, & Catone vociferante, mulieribus Romanis statuas poni in Provinciis.

Obvia tamen sunt imaguncula tam Virorum, quam fæminarum reclinata in operculis Urnarum, quas ego minime Iconicas puto, sed tantum symbolicas, ut eo indicio dignosceretur, viri ne, an fæminæ cineres in urnula conderentur. Nam hujusmodi Urnula jam officio parata venales prostabant in tabernis, ut quisque domesticis suis vita functis quamcumque elegisset, compararet. Duplici argumento hac opinio comprobatur; fictilium Urnarum imagines ætæpe sunt: multas enim observavimus ex eadem ipsissima forma expressas; Marmorea vero diuturnius opificium postulabant, quam quod mortui hominis funus pateretur, ideoque putandum est jam paratas extitisse, ac proinde veram defunctorum imaginem exprimere non potuisse.

Caterum, quod pertinet ad Deos, observandum est, nondum marmorea illorum simulacra fuisse observata: nam quæ infra referuntur tofacea, in censu donariorum reponenda sunt, quæ privata religione Voti solvendi causa a Matronis offerebantur, ut colligimus ex illorum inscriptionibus. Hinc mihi oboritur suspicio, Etruscos simulacra ærea marmoreis prætulisse, veluti nobiliora, profecto & costantiora, nisi ostilis incurfus, atque direptio illis nocuisset. Abundabant enim Etrusci æreis venis, ut infra demonstrabimus in Dissertatione de illorum Re Nummaria, & statua facilius est quam sculptura, obsequentissimo subsidio cera & argilla. Obstitit igitur perseverantia pretium materia, & facilius transactio, cum notum sit arrogantiam victoria Deos etiam attigisse, atque habuisse captivos. Hinc miraculi instar est, si extra Urbem Romam Municipaliū Deorum signa aliqua inveniamus. At contra de privatorum Sigillis, quibus facilius hostilis furor pepercit, aut sollicitè a domesticis occultata ætati nostra præservata sunt. Non negaverim tamen Etruscorum opulentissimos habere potuisse in Larariis majora Deorum signa, & e contra stetit in Templis minutiores. Deorum imagunculas, quas religionis causa privati dedicabant, sed & hac direptionibus facile patuerunt, ita ut intra Sacrorum lucorum ambitum rarissima ærea signa inveniantur, at contra vis immensa fictilium anathematum, quæ nullius avaritiæ sollicitabant; unde sequitur, quod multatudo illa Etruscorum sigillorum, quæ in Museis asservantur, atque in dies eruantur in censu Numinum domesticorum, qui in privatis Larariis servabantur, sic reponenda. Hanc conjecturam subsequitur altera, quam

nobis suggerit incredibilis pene copia simulacrorum domesticorum, quae apud antiquos extiterunt, in quorum comparatione multo decreverunt, quae in locis publicis colebantur. Quae enim vel inops familia suam Vestam non habuit, Lares, Genios & eos utriusque sexus, quae Deos Conjugales, Natalitios, Avernuncos, & antiquis ac fumidis novos insuper, & novos superaddere non sategit? Pronius ergo est, ut credamus imagunculas hasce, quae copiosiores erant in familiis, quam quod in Templis ad penum privatum pertinuisse, quam quod ad publicum cultum, cui quae addicta erant, & longe majoris molis extitere, & facilius destructa sunt. Maximi tamen momenti hac observatio est, ne inter haec signa alios Deos praeter privatos atque familiares inquiramus, nisi manifestissimis signis nobis se prodant, quod rarissime accidit, cum nondum Jovem Thulcum, Cererem, Dianam, Venerem invenerimus. Martes vero tam insigniter cristati omnium obvii mihi Lares Hostilii sunt; cum enim Martem & Vulcanum veluti periculi plenos extra Urbem collocarent, nunquam adducar, ut credam in privatis adibus tam frequentes fuisse, ut superstites illorum reliqua omnia Orbis Musea occuparint.

Restat, ut aliquid de illorum artificio attingamus. Thuscum artificium, praesertim antiquius, suburbanam quandam redolet siccitatem, non sine laboriosa diligentia in vestium ac parergorum exploitatione, quae Aegyptiis modis maxime affinis est, nisi quod Thusci motus aliquos signis suis indidere, animi passionibus exprimendis aptissimos, quo lepore Aegyptii caruere. Hauserit vero Etruria circa sui occasum Graciam, Romanamque elegantiam, quam redolent majoris molis sigilla Dempsteriano operi inserta, & quae Cl. Gorius & nos ipsi nuper publicavimus ex ditissimo Corationum Thesaurio, quae ut plurimum Thusca dedicatione adornantur. Ea vero omnium hujus nationis recentissima puto: nam & venustate lineamentorum, & proportionum elegantia, & audaciori vestium complexu summam in Etruria artis perfectionem ostendunt. Fuero, qui dubitaverint, ea a Gracis fuisse expetita, cum Etrusca inscriptio insigi potuerit etiam operibus peregrinis. Est tamen, quo sigilla hac absolutissima Etruscis asserantur; ubi enim torquibus, bullis, calceis, & aliis ornamentis, quibus Graca, & Romana opera carent, adornantur, non video, cur Majoribus nostris invideantur.

Transco ad Pateras, nobilissimum antiquitatis caput, ac aetati nostrae reservatum, quum superiore vix illarum paucissima innotescerent. De his plura nobis inquirenda sunt, an Etrusca inscriptio, qua adornantur, illas ab Etruscis artificibus concinnatas fuisse evincat, seu potius inter opera dubia asseramus. Et duo sunt, ex quibus de illorum Etruscitate dubitemus. Primum, quod in illis fere semper Graca fabula signatq; videantur, cum e contra sciamus gentem

tem hanc nostram proprias fabulas habuisse, quin peregrinis adeo deferret. Alterum quod Patera isthac ansata aliena fuerint ab usu Latinorum, & Etruscorum, quorum Sacerdotum, Deorum, ac defunctorum imagines Pateras gerant aquo orbe circumscriptas, & omni manubrio destitutas, uno tantum umbilico sursum extante, quo per digitum indicem firmiter continerentur, ne e manu diffunderent. Nec multum turbabat Etrusca inscriptio, quum alioquin sciamus veterem Gracam scripturam Etrusca simillima extitisse; unde non inanis dubitabamus, hac a Gracis artificibus mercis loco in Italiam fuisse adducta, vel quum Graca urbes a Romanis direpta sunt, nostris opibus accessisse. En deditiois formula apud Liv. lib. 1. Deditis ne vos, populum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia divina, humanaque omnia in meam Populique Romani ditionem?

At hac tanti non sunt, quin suppellectilem hanc nobilissimam nationi nostra auferamus, qua quum in proprio solo, fanis, ac sepulchris illam inveniat, & propriis characteribus signatam, esto Gracis simillimis, illa jure sibi propugnat: nam longe alia est Gracorum dialectus in Deorum nominibus exprimendis, ex quibus multa sunt ipsis Gracis ignota. Præterea fabula graca minime peregrina extiterunt Etruscis, qui Gracorum scripta, & præsertim Poetarum in deliciis habuere, ut præsertim Homerus ex Etruscorum sculpturis commode possit integrari. Hi vero, si proprias habuerunt fabulas, eas tanti non faciebant, ut anteferrent illis angustioribus, qua divinam genus genti sua afferebant, & cum Diis Immortalibus affinitatem. Nobis etiam post tot sæcula natis superest hac reverentia, nec quidquam magnificentius audimus, quam cum in auribus tonat, aut Simeo aut Xantho, & Pergama Thuscorum manu adificata, nec nisi Deorum omnium dissidio resoluta. Nec minimum turbat, quod Patera manubriata in Simulacrorum manibus, & anaglyphis non videantur, quasi Etruscis ignota fuerint, & rotundas tantum usurparint: nam id in Sacris publicis, atque funeribus observatum est; at contra in domesticis, in quibus ansata adhibebantur, ut luculenter ostendunt eorundem Sacrorum schemata in vasculorum picturis expressa, in quibus constantissime ansata sunt; quod fortasse religione non caruit, ne privata utensilia, qua quisque sibi usurpabat, Sacris solemnibus, ac Sacerdotibus promiscua essent.

Ad donaria transitum faciamus. Multa quidem & omnis generis extitisse in Thuscorum Templis, quemadmodum & in cæteris omnibus nulli dubitamus. At ex his omnibus duo tantum ad nos pervenere literis insignita Galea area, & Umbo clypei cum Gorgone. Galeam alteram pariter inscriptam repertam fuisse ætate nostra in agro Tuderte sub Monte Castelli scriptis commendavit in Diario Antiquitatum Patriæ lux.

latus testis Jovannellius, Hasce vero inscriptiones nihil importare credimus nisi dedicationem, hoc est nomen dedicantis, causam dedicationis, & Dei nomen, in cujus honorem anathema suspendebatur, quemadmodum se habet illa Virgiliana.

..... & rem carmine signo
Æneas hæc de Danais victoribus arma,

Et illa frequentissima apud Pausan. in Eliacor. poster.

Cleosthenes posuit me Pontius ex Epidauro
Victor equis palma clarus Olympiaca.

Et rursus :

Me Jovi Olympiaco posuit donum Cheronefus
Miltiadis ductu cum mœnia cæpit Arati.

Et deinde :

Carcere ab Eleo docuit, qui mittere currus
Mi auctor Clextas natus Aristocleo.

In quibus observatur vetus illa dedicationis formula, in qua donarium ipsum loquitur Me posuit, cui facile respondet particula Etrusca mi frequentissima in hisce inscriptiunculis. In his Dei nomen quandoque prætermittebatur: nam locus ipse, in quo Donarium constitutum erat, defectum supplebat.

Huc referri possunt Arula ex ære in candelabri formam concinnata, quarum multa Perusia, Tuderti, & in plerisque Etruria Museis asservantur. Constabant plerumque ex columella tripode discis foliatis deorsum repandis referta, in cujus apice crater sistebatur ad thura incendenda dispositus. Ne plerumque adeo breves sunt, ut sine basis auxilio nullius usus olim extitissent; quas quidem privatis larariis deputamus; qua enim publicorum sacrorum usui addita erant, & mole majores, & proceriores fuisse superstitionum exemplo comprobamus. Arularum privatarum minoris molis unam, sed inscriptione Etrusca insignitam, vulgavimus, & illustravimus una cum ceteris monumentis Etruscis Cortona effossis, qua in Museum Coratianum concessere, ubi plura circa illorum usum & formam explicata sunt. Fuere & tripodes plicatiles, qui inter rariora Cimelia recensentur, sed adhuc nullum ex his observavimus, qui Tuscis nostris indicio certo valeat adscribi.

Venio ad Urnas. Aliquando Etrusci pro populorum & institutorum diversitate mortuorum Cadavera integra humarunt, ut suo loco exponemus. Sed frequentior apud illos fuit combustio, qua urnarum speciosissimam ingentem vim nobis præparavit. Ha triplicis generis sunt, lapidea, fictiles, & thorematica. Lapideas adhibuere populi montium, accola Perusini, Tudertes, & Volaterrani, qui lapide sculptili abundantes, illum mortuis recondendis addixerunt. Ha omnium nobilissima sunt, quippe

quippe qua sui materia patriam, & artificium Etruscam inconvulsa proptentur. Mole tamen excedunt ceteras, quippe quia lapis Tibursino similis ac rudiusculus attenuari non patiebatur sine inconstantia periculo. Has aliquando coloribus fuisse vermiculatas nuper agnovimus, cum patefacto Perusia sepulero quindecim urna Etrusca ibi inventa sunt omnes lapidea coloribus distincta, ut suo loco exponemus.

His nomina sculpta sunt qua in operculo, qua in urna fronte: firmabantur vero invicem lamellis ferreis plumbo infuso obfirmatis ad cinerum securitatem. Unam tamen assequutus sum, cuius operculum clavibus mobilibus arctabatur aneo superne anulo inserto, ut quotannis in parentalibus attolli posset ad libamina cineribus infundenda. Sunt denique, quas nullum artificium firmaret, & sola operculi gravitate tarentur. Fuere, qui lapidis inopia tofaceas fecerint, immo & gypseas, & Signino opere ex calce, & textulis omnium infirmiores, quas pictura auxilio adornabant, cujusmodi Tuderto allata in Museo Oliverio aservantur. Argumenta vero sculpturarum, quibus decorantur, vel mores gentis exprimunt, vel historiam. Ad primum caput referuntur Nuptia, pompa nuptiales in carpentis, convivium, Magistratus, eorumque processus & insignia, sacra quadam, ovationes, & qua cuncta claudit, funera, & caena parentales. Ad historiam refero Graecorum facta, qua praesertim ad bellum Trojanum pertinent, & Trojanorum in Italiam adventum, qui Etruscos mire tangebant. Fabula tamen plerumque tristes, & cruenta, ac merore plena eligebantur, qua mortuis maxime convenirent; quemadmodum & spectra inferna, qua familiaria animabus reputabantur. Erant praeerea haec monstra, veluti fabularum compendia, qua tenuioris ingenii artifices usurpabant, ut signis bisce ea facta indicarent, quibus exprimendis impares esse cognoscerent.

Qui vero secus mare loca marmoribus destituta incolebant, ne mortui graves essent vivis, inducere fictiles urnulas e typo opere adornatas, in quarum operculis imagines mortuorum in lectulis reclinatas conlocarunt. Harum emblemata sunt cades Eteoclis, & Polynices, pugna Heroium Cadmaorum, Hebetlaus Persas aratro prostrans, Nuptia & vix aliud supra. Procedunt tamen ex typo absolutissimi artificii, fere semper coloribus distincta, quandoque & auro ornata. Has vero in sepulchris supra quosdam gradus ad id opus dispositos ordinabant, vel in loculis condebant inscripto defuncti nomine vel minio, atramento, ut in Clusinis videre est. Hos vero loculos aliquando, praesertim Pelitianienses, tegulis super inductis claudebant, & Cineraria ab hominum oculis segregabant; quibus quidem tegulis nomina graphio incidebant, qua veluti inutilia in urnis praeomittebantur, & qua a tegulis segregata anonima sunt. Huiusmodi vera tegula ob scripturae utilitatem in pretio sunt, illarumque vim ingentem e Museo Nobilissimi & Ornatissimi Buccellii exceptam peculiari Dissertatione illustravimus Mus. Etrusc. Lib. III.

His

His contermina sunt Urna Thorematica, vasa nempe in calicum formam elata repando ore, atque ansata, qua Campanis maxime placere, apud quos frequentiora sunt, quam quod in ceteris Etruria Urbibus, in quibus inveniuntur quidem, sed rarius. Ha picturis adeo commendantur, ut sine jactantia asseramus, Etruriam veterem fere totam horum auxilio posse restitui, ut ex illorum ingentissima collectione, in quinque volumina per nos digesta, palam fieri posse, confidimus. Hujusmodi vasa, qua cineribus plena inventa sunt, non alio operculo tegebantur, quam lance escaria deorsum inversa, qua facile functa sacrorum funebrium ministerio, tutelam cinerum non invita suscipiebat.

Cippi Etruscorum sepulcrales in columella formam producti, & in eorum definentes in agro Perusino quandoque inventi, obvii verò in Clusina, diu pro Mutinis habitati sunt, forma baud multum repugnante. Illorum usum primus omnium ego Mortuis restitui in meo Atcherontico, nihilque importare ostendi, nisi indicia, qua in agris statuebantur, ubi corpus humatum esset. Itaque rudiore & ampliore basi munita sunt, ut firmiora ad caput mortui consisterent, & Inscriptione per longum incisa nobilitantur, quo signo constituto posteri, tanquam ad aram mortuo sacram iusta referrent. Magnam quoque illorum vim illiteratam in agro Senensi se vidisse mihi testatus est Vir amatissimus Abbas Ferdinandus Julianus, qui facile in privatorum agris aream sepulcro consecratam a profano determinabant notissimo tunc signo, quod sine literis commonebat familiares, quo foret abstinendum.

Vasa picta numquam in pretio non fuisse; testatur enim Suetonius in Jul. cap. 81. illa avidissime a Romanis, in colonia Capna deductis etiam veterum sepulcrorum disiectione conquesta. Magnam quoque illorum vim a Cardinali Casio duobus ab hinc seculis collectam stetisse in illius bibliotheca testantur antiquitatum Romanarum ejus temporis Scrutatores, qua deinde in Museum Gualterium, tandem in Vaticanam Bibliothecam concessit. At nunquam ardentius quam atate nostra conquesta sunt, ex quo plurimis illorum evulgatis, & elegantia, & eruditione refertissimis predicari ceperunt. Multa de his praevisimus in illorum collectione, & praesertim an Etruscis tribuenda sint, ex quo cum frequentissime in Campania reperiantur, fuisse, qui illa nobis inviderint. At integro libello, cui titulum fecimus Vindiciae Etruscae, calumniam hanc propulsavimus, & pulcherrimam hanc antiquitatum nostrarum partem Etruscis asseruimus.

At ne putemus, in unum sepulcrorum usum fuisse concinnata, in quibus revera inveniuntur, monet illorum forma, & moles tam varia, & cineribus excipiendis inepta; quapropter hinc segregamus lances, pocula, gustos, urceolos, simpula, & lagenas, qua arcto, & longoque collo praeclata sunt, quos ad liquores propinandos in parentaliibus, aut ministrandos in Silicerniis destinatas putamus; Hujusmodi vasa

vasa, vel casu in sepulcris dimissa sunt, vel consilio, ne in reliquis vita usibus semel funestata traducerentur: nam & hac omnia, licet imparis artificii sapissime in Latinorum sepulcris observamus inania plerumque, nisi qua diluto imbris limo obstructa sunt.

Argumenta picturarum varia sunt, expetita vel a fabulis, vel a moribus, & caeremoniis Etruscorum. Sed cum fabula ipsis moribus alludant, ut nuptia Jovis & Junonis, Hercules & Hebes, Bacchi, Pirithoi, & his similes, placuit eorundem pictorum vasorum seriem ita ordinare, ut singulis humana vita casibus respondeant; quapropter praevisimus Picturas gamelias, adieciimus natalitias, dein qua virilis toga dationem exprimunt. Præterea, qua vita officio Magistratus, sacerdotia, bella, venationes, spectacula, tandem funebria, in quibus sepulcra, ara funebres, parentalia, & mortualia sacra observantur; qua quidem classis sæpe aptissimis fabulis exornatur, nempe Heronum cladibus, atque Apotheosi, nec non Initiis, quibus Hominum anima expiata Deos post obitum propitios habere reputabant. Historias distinguunt margines pulcherrimi ex ingeniosissimis meandris constantes, ex florum processibus, coronis multiformibus, fasciis & lineis ecbinatis, cæterisque pictura & architectura ornamentis mirum in modum variatis. De illorum vero mechanico artificio, & coloribus, præsertim vera purpureo, quo Etrusci in hujusmodi operibus usi sunt, multa prævisimus in Dissert. de Genio Domest. inserta Mus. Etrus. Tom. III.

Usus vero horumce fœtilium varius esse debuit pro omnibus vita humana ministeriis, quibus destinabantur, sacris, & domesticis, præsertim vero pro strenis; nec enim dubito quin inter donaria censerentur atque illa frangi, cum a Romanis in maxima rerum fortuna tantumdem factum fuisse sciamus. Et revera ipsa picturarum emblemata ostendunt pleraque vasa in hunc finem fuisse destinata, præsertim nuptialia, natalitia, & qua ad dationem virilis toga alludunt. Sunt etiam, in quibus Saturnaliorum vestigia deprehenduntur, qua occasione missitari invicem consuevisse hæc vasa, præsertim speciosiora, scimus. Denique illorum partem in unum sepultura usum elaborata fuisse ostendunt caeremonia, & fabula funebres, qua a reliquis hominum usibus veluti ominosa avertebatur. Cum vero hæc vasa in sepulcra inferri deberent nullo delectu, ut ut ad manus venissent ex omni genere usurpabantur, quod etiam de Lucernis factum fuisse ostendimus in Prolegomenis ad illarum collectionem. In quo quidem maxime allucinantur hi, qui dum hæc vasa e sepulcris erui advertunt, non aliter explicanda putant, quam expetita a Diis Manibus interpretatione, cuncta ad funera referentes.

Res nummaria antiquorum inter præcipua antiquitatis monumenta computatur, quippe qua ad historiam confirmandam, illustrandamque, & debito tempori referendam maxime confert. Hæc vero beneficia a nummis

mis Etruscorum expectanda non sunt, in quibus nihil est, quod ad historiam pertineat, nulla in his epoca, nulla Regum, aut Magistratum nomina inveniuntur, sed nuda symbola, plerumque rudia, quarum rationes majore ex parte nos latent. At nihilominus in maximo pretio habendi sunt, & diligentissime custodiendi, quippe qui magnam redolent antiquitatem, & quanquam diversa aetate signati, illorum tamen postremi Romanos ut plurimum antecellunt. Hi nempe sunt quarum usu & commercio Italia crevit dignitate, & potestate, & primava illa bella gesta sunt, & nostrarum urbium mœnia fundata, quos dum contrectamus, atque intuemur, tota illorum temporum imago, atque austera simplicitas nobis redintegratur, & quid olim fuerimus vehementer insinuat. Sunt in his urbium nomina, & propria urbibus insignia, quæ ad linguam promouendam, & indolem populorum asequendam conducunt, & quod caput est, amorem nostrum in patriam, ac reverentiam excitant, quam inde intelligimus tanta olim dignitate polluisse. Hi vero partim fusi sunt, qui & graviores, & antiquiores, partim cusi, qui quanto politiores sunt, & etiam recentiores, & tenuiores; In illorum vero studio duo præstitimus, videlicet conjecturam quandam, qua præcunte singulos nummos aetati suæ congrue referamus indicio ponderis comparati cum pondere Romanorum, quorum decrements, quo tempore evenerint, certo scimus. Alterum est, ut ex nummis scriptis illiteratos ex similitudine symbolorum, quæ singulis populis constanter steterunt, urbibus suis restituamus. Quum vero difficillimum id argumentum integra Dissertatione pertractatum sit, plura de eo dicere prætermittimus.

Aliqua etiam de gemmis Etruscorum incisus dicenda superebent, nisi de illis sermonem habuissimus in Prolegomenis, & passim in Notis ad Gemmas selectissimas: At ne rem penitus intentatam mittamus, repetero jure illas omnes, quas Etruscis attribuimus in scarabæi formam forinsecus excisas esse, & a summo deorsum perforatas, unde colligimus illarum usum fuisse, ut suspensæ e collo, sive brachiis alligatæ gestarentur. Constat enim nitidissimo exemplo ærei simulacri Coratiani, quod peculiari Dissertatione illustravimus, Etruscos pueros bullas quasdam etiam brachio sinistro alligatas gestasse, quæ ad virtutem aliquam illis conciliandam conferre putarentur, inter quæ amuleta istæ gemmæ accenseri possunt, in quarum basi vel mysteria, vel Heroum facta, incisa sunt, sive monstra, adversus quorum incursum proficere crederent, & quorum limbus circulo quodam adornatus est, qui funiculum intortum imitatur, parergo his gemmis apprime congruo, quæ simili vinculo corpori applicarentur. Has vero Etruscis attribuimus, ex quo plurimus hujuscemodi characteribus Etruscis signatas vidimus, quibus obsoleta illa dialecto eorundem Heroum nomina explicantur; quo quidem argumento ceteras omnes consimiles, licet literis destitutas ejusdem opificii esse

conic-

coniecimus. Sunt etiam maxime consona menti Etruscorum, quam ex aliis antiquitatis vestigiis compertam habemus, qua diligenter in praefata collectione notata sunt. Fateor tamen, quod pariter in eodem loco adnotavi, multas ex his gemmis aliam sculptura indolem praeferre, in qua Aegyptiam levitatem subodoramus, & stilum temporis longe posterioris, ut non temere suspicem recentiores basse ad imitationem antiquarum excogitatas esse ab his qui veterem imposturam alte imbitam conservabant, aut ad lucellum ex opere retrahendum credulis obtrudebant. Utcumque res se habeat, major illorum copia desideratur, ut multiplici observatione res adeo obscura magis, magisque in aperto fiat.

Supersunt marmora scripta, qua parum ad mores gentis intelligendos conferant, maxime vero ad linguam, qua diu desperata, ac passim neglecta proximis annis aliqua ex parte aut elucidata est aut elucidari tentatur. Haec Inscriptiones cetera, in sacras, publicas, & sepulcrales distribuimus. Ad sacras pertinent ara, dedicationes simulacrorum, donariorum, & similium, de quibus supra in propriis classibus actum est. Huc etiam spectare patria nostra singularia ornamenta Tabulae Eugubinae, qua haecenus inter arcana incomprehensibilia habita sunt, sed spiritu patrio confirmati, atque erecti tanta ex illis excerptimus at jam non dubitemus continere indigitamenta Pontificum Iguvinorum, quibus sacra, praeceptaque praescribuntur, & partem continent doctrina fulguralis.

Ad publicas Inscriptiones pertinent, qua in rupibus incisa observantur qua vel finium praescriptiones, vel foedera perpetuo mansura continentur vel monumenta factorum, qua posteros maxime obstringeret. Huc refero Inscriptionem Holaniam nuper a me aliqua ex parte explicatam, qua finium divisionem inter aliquos Campaniae populos continere non dubitatur. Omnium vero frequentissima sunt Inscriptiones sepulcrales in cippis, titulis, Urnis, ac tegulis incisa, qua nomina defunctorum eorumque parentum, illorum praeterea qui fufus curassent, aetatem mortui, & officia, & nihil supra praeferebant. Haec omnia quum ad linguam Etruscam instaurandam pertineant alio operi tractanda praetermittimus, paucis exceptis, qua ad tabulas huic operi insertas omni ex parte explicandas obiter dicta sunt, in vocis habentes, ut si per aetatem liceat, etiam suppetat demus aliquando integram seriem Inscriptionum hujus linguae quotquot haecenus recte sunt, additis notis, quibus singula explicentur, & hujus linguae indoles ex parte eruatur.

E L E N C H U S

P A R E R G A O P E R I D E M P S T E R I A N O

P A S S I M I N S E R T A.

I. Baccus in Lectisternio in vase Medicæo ante Præfationem ad Lectorem.	pag. 1.
II. Scilla in Urna fictili Bonarotiana T. I. in fine epistolæ ad Lectorem.	pag. 3.
III. Genius alatus, & Mulier in vase Ansidejo ante Dissert. Bonaroti p. 7.	pag. 4.
IV. Gorgon Deabus adstantibus in Urna fictili Bonarotiana post Dissert. Bonaroti p. 110.	pag. 6.
V. Datio Togæ virilis in vase Medicæo ante initium Lib. I. p. 1.	pag. 7.
VI. Triton & Nereis Hyppocampo vecti in Urna Marmorea Perusina in fine Lib. I. p. 102.	pag. 7.
VII. Datio Togæ virilis in Vase Medicæo ante initium Lib. II. p. 105.	pag. 8.
VIII. Gorgon in Urna Marmorea in fine Lib. II. p. 235.	pag. 10.
IX. Apparatus Nuptialis in Urceolo Musei Gualterii initio Lib. III. p. 239.	pag. 12.
X. Milites cum Grypho pugnantes in Urna marmorea Perusina in fine Lib. III. p. 454. & in fine Lib. IV. p. 242.	pag. 13.
XI. Sacrum Prætextatum in vase Medicæo init. Lib. IV. p. 3.	pag. 14.
XII. Datio Togæ in vase Musei Gualterii init. Lib. V. p. 245.	pag. 15.
XIII. Vir Hyppocampo inequitans in urna Politiana in fin. Lib. V. p. 405.	pag. 16.
XIV. Tiro, & Materfamilias in vase Medicæo init. Lib. VI. p. 409.	pag. 17.
XV. Gorgon in urna Perusina in fin. Lib. VI. p. 447.	ibid.
XVI. Datio virilis togæ in vase Ansidejo init. Lib. VI. p. 451.	ibid.
XVII. Triton Hyppocampo insidens in urna Perusina in fine Operis p. 498.	pag. 18.
Tab. I. Patera Cospiana, Minervæ ortum repræsentans.	ibid.
Tab. II. Patera Gheradeschia, Herculis apothecosim referens.	pag. 23.
Tab. III. Patera Ficoroniana cum imaginibus Bacchi, Mercurii, & Apollinis.	pag. 24.
Tab. IV. Patera Ficoroniana altera, Deorum imagines referens.	pag. 26.
Tab. V. Patera Medicæa cum Minervæ, & Mercurii imaginibus.	pag. 27.
Tab. VI. Patera Ansidejana, Herculem Hydram perimentem exhibens.	pag. 28.
Tab. VII. Patera Medicæa cum Meleagro, & Dioscuris.	pag. 29.
Tab. VIII. Parergon Loricæ votivæ cum Gorgone ex Museo Medicæo.	pag. 32.
Tab. IX. n. 1. urna Musei Constantii, in qua Juvenis insculptus est senem trunco aligans.	pag. 33.
Tab. IX. n. 2. & Tab. XXXVII. n. 1. & 2. Polyxenæ fatum.	pag. 35.
Tab. X. & XI. Datio togæ virilis in vase Medicæo.	pag. 39.
Tab. XII. Bacchanalia in vase Medicæo.	pag. 43.
Tab. XIII. Bacchanalia in alio vase Etrusco olim Musei Gualterii, nunc Vaticanæ.	pag. 45.
Tab. XIV. Vas Musei Gualterii, nunc Vaticanæ.	pag. 46.
Tab. XV. Matrona Bacchis initiata: Pictura in vase Musei Gualterii.	pag. 48.
Tab. XVI. Adolescens virilem togam accepturus in vase Gualterio.	pag. 49.
Tab. XVII. Bacchanale in vase Nobb. de Sanis.	pag. 50.
Tab. XVIII. Tiro inter Togatos consistens in vase Musei Samii.	pag. 51.
Tab. XIX. Bacchanale in vase Nobb. de Baccis.	ibid.
Tab. XX. Solemnia virilis Togæ in vase Gualterio.	pag. 52.
Tab. XXI. Centauromachia in urnis Sepulcralibus Nobb. de Angelettis, & Meniconiis.	pag. 54.
Tab. XXII. Chimæra.	pag. 57.
Tab. XXIII. Donarium ærei quadrupedis.	pag. 60.

Tab. XXIV.

ELENCHUS.

XIX

Tab. XXIV. Sigilla ærea inscriptionibus insignita .	pag. 62.
Tab. XXV. Urna marmorea, Euthymius libantis genium deiciens .	pag. 63.
Tab. XXVI. Minerva, alique Dii in vase Musei Gualterii .	pag. 65.
Tab. XXVII. XXVIII. XXIX. Lar Equestris in vase Medicæo .	pag. 66.
Tab. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. & XXXV. Lararium in vase Musei Medicæi .	pag. 68.
Tab. XXXVI. Sacrificium in urna Etrusca Perusina effossa .	pag. 70.
Tab. XXXVII. n. 1. & 2. Polyxenæ sacrificium .	pag. 72.
Tab. XXXVIII. Alceſtis in vitam revocata in Patera Medicæa .	pag. 73.
Tab. XXXIX. Adolescens toga donatus in vase Medicæo .	pag. 74.
Tab. XL. Simulacrum æreum togatum in Museo Medicæo .	ibid.
Tab. XLI. Valentiaæ simulacrum in Museo Medicæo .	pag. 75.
Tab. XLII. Dea infantem sustinens .	pag. 77.
Tab. XLIII. Simulacrum Mulieris aviculam manu constringentis .	ibid.
Tab. XLIV. n. 1. & 2. Tab. LXXXIV. n. 1. Pompæ Nuptiales .	pag. 79.
Tab. XLV. Imago pueri sedentis .	pag. 80.
Tab. XLVI. Ara rotunda anaglypho opere insculpta Florentia apud Nobb. della Stufa .	pag. 81.
Tab. XLVII. Hercules Apotheosis in vase Gualterio .	pag. 83.
Tab. XLVIII. Eiusdem vasis .	pag. 85.
Tab. XLIX. Bacchanalia in vase Musei Medicæi .	pag. 87.
Tab. L. n. 1. Tab. LI. n. 1. & 2. Tab. LII. n. 1. & 2. Militum pugna ad aram in Etruscorum urnis expressæ .	pag. 89.
Tab. LIII. n. 1. & 2. & Tab. LXXXVI. Eteocles & Polynices mutuis vulneribus concidentis .	pag. 92.
Tab. LIV. n. 1. & 2. Heros Hechetleus in urnis fictilibus .	pag. 96.
Tab. LV. & LXXXVII. Heroes Cadmei .	pag. 97.
Tab. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. LXI. Nummi Etruscorum .	pag. 99.
Tab. LXII. & LXIII. Festa Natalitia in vase Medicæo .	ibid.
Tab. LXIV. Bacchanale in vase Musei Gualterii .	pag. 102.
Tab. LXV. Lares equitem propulsantes in vase Musei Gualterii .	pag. 105.
Tab. LXVI. Lares & Genius in vase Musei Gualterii .	ibid.
Tab. LXVII. n. 1. & 2. Urnæ sepulcrales Familiaæ Raplia Perusina apud Nobb. Meniconios .	pag. 106.
Tab. LXVIII. n. 1. Tab. LXIX. n. 2. Tab. LXXII. n. 1. Dameon a Cteato una cum equo percussus in tribus Perusinarum urnis .	pag. 108.
Tab. LXVIII. n. 2. Polydorus clam e Troja sublatuſ in urna Clusina apud Nobb. Paolotios .	pag. 109.
Tab. LXIX. n. 1. Achilles Hectorem confodiens in urna Perusina .	pag. 110.
Tab. LXX. Gigantomachia in urna apud Nobb. de Vinciolis .	pag. 112.
Tab. LXXI. n. 1. Heroes bigis decertantes .	pag. 115.
Tab. LXXI. n. 2. Dii adversus Typhonem præliantes in urna Marmorea .	pag. 116.
Tab. LXXII. n. 1. 2. 3. Argumentum sculptura signatæ n. 1. Fufius exposuimus in notis ad Tabulam LXVIII .	pag. 118.
Tab. LXXIII. Urna cum Cantoribus .	pag. 119.
Tab. LXXIV. Bacchanale in vase Gualterio .	pag. 120.
Tab. LXXV. & LXXVI. Ceramica Etruscorum .	pag. 121.
Tab. LXXVII. & LXXVIII. Vas & Patera argentea .	pag. 123.
Tab. LXXIX. Vir in Lectisternio decumbens in urna Perusina .	pag. 126.
Tab. LXXX. n. 1. Bacchanale in urna fictili Clusina .	pag. 127.
Tab. LXXX. n. 2. Scilla in urna marmorea Nobb. de Angelettis .	ibid.
Tab. LXXXI. n. 1. Thoantis mors in Marmore apud Nobb. de Gaddis .	pag. 129.
Tab. LXXXI. n. 2. Thoas ab Oreste occisus in urna marmorea apud Nobb. de Gaddis .	pag. 130.
Tab. LXXXII. n. 1. Prospectus Cryptæ Sepulcralis apud Falarim .	ibid.
Tab. LXXXII. n. 2. Urna Gorgone ornata .	pag. 131.
Tab. LXXXIII. Cineraria Etruscorum rudiora .	pag. 132.
Tab. LXXXIV. Cineraria .	pag. 134.
Tab. LXXXV. n. 1. Urna, in qua expressi sunt viri amphoram recondentes in urna Perusina apud Nobb. Meniconios .	pag. 136.

Tab. LXXXVI.

Tab. LXXXV. n. 2. Urna gemina, monstra alata referens apud Nobb. Meniconios.	ibid.
Tab. LXXXVI. Urna fictilis Florentiæ apud Bonarotios.	pag. 137.
Tab. LXXXVII. Urna fictilis Florentiæ apud Bonarotios.	pag. 138.
Tab. LXXXVIII. Pictura cryptæ Cornetanæ.	ibid.
Tab. LXXXIX. Datio virilis Togæ in Museo Gualterio.	pag. 140.
Tab. XC. n. 1. Vas Musei Vallisnerii, idem argumentum ac superius continens.	ibid.
Tab. cit. n. 2. Datio virilis Togæ in vase Mus. Vallisnerii.	pag. 141.
Tab. cit. n. 3. Genius, & Genia in altero vase Musei Vallisnerii.	pag. 142.
Tab. XCI. Patera Musei Medicæi, in qua Peleus Tetidem rapiens expressus est.	pag. 143.
Tab. XCII. Crypta Senensis.	pag. 144.
Tab. XCIII. Sigillum Dææ in Museo Medicæo.	ibid.
De re Nummaria Etruscorum dissert.	pag. 147.
Epistola Dedicat. Hannibali de Abbatibus Oliverio.	pag. 149.
Cap. I. Monetæ Etruscæ dignitas expenditur.	pag. 153.
Cap. II. Examinatur, cur monetæ Etruscæ olim frequentissima, hodie rarissima.	pag. 155.
Cap. III. Materia hujus monetæ discutitur.	pag. 157.
Cap. IV. Assis distributio in XII. pagges, ab Etruscis expetita, totæ Italiæ communis	pag. 161.
Cap. V. Monetæ Etrusca easdem diminutiones circa pondus passa est, uti monetæ Ro-	pag. 166.
mana.	pag. 170.
Cap. VI. De Nummis Campaniæ, Magnæ Græciæ, & Siciliæ inscriptis.	pag. 172.
Cap. VII. De Notis quibusdam nummariis in hisce monetis excisis.	pag. 174.
Cap. VIII. De Etruscorum urbibus, quarum nomina in nummis scripta sunt.	pag. 185.
Cap. IX. De Nummis inscriptis, & de Nummo, in quo 7d ROMANO.	pag. 188.
Cap. X. Symbola Nummorum a quibus expetita, & qua ætate nummi Romani primum	pag. 193.
inscripti.	ibid.
Chronicon Nummarium, sive ætas & pondus Nummorum Italicorum, quotquot adhuc ab	pag. 196.
Auctore observari potuerunt.	pag. 208.
Prima Nummorum ætas ab illorum antiquiore in Italia usu usque ad an. Urb. Cond.	pag. 210.
regnante Servio.	pag. 211.
Secunda Nummorum ætas ab an. Urb. C. ad CDXC.	pag. 212.
Tertia Nummorum ætas ab an. Urb. cond. CDXC. ad an. DXXXVI.	ibid.
Quarta Nummorum ætas ab an. Urb. cond. DLXIII.	pag. 216.
Quinta Nummorum ætis ab an. DLXIII. usque ad Reipublicæ occisum.	ibid.
Prospæctus peculiaris Nummorum Tudertium, juxta ordinem ætatis, & ponderis distri-	
butorum.	
Secunde Nummorum Tudertium ætis ab an. C. ad CDXC.	
Tertia Nummorum Tudertium ætis ab an. CDXC. ad DXXXVI.	
Postrema Nummorum Tudertium ætis ab an. DXXXVI. ad DLXIII.	

DE NOMINIBUS, PRÆNOMINIBUS, COGNOMINIBUS, ET
METRONYMICIS ETRUSCORUM.

De Prænominibus Etruscorum.	pag. 217.
De Cognominibus Etruscorum.	pag. 230.
De Metronymicis Etruscorum.	pag. 234.
TABULÆ EUGUBINÆ cum Notis.	pag. 239.
Earumdem Historia, & Argumentum.	pag. 241. & seq.
Illarum ordo apud Dempsterum.	pag. 248.
Ordo apud Cl. Passerium in hoc opere.	ibid.
De DIIS, & sacrificiis IGUVINORUM Syntagma.	pag. 249.
De Magistratibus & Sacerdotiis primitivæ Reipub. Iguvina in his Tabulis frequens men-	pag. 256.
tio &c.	pag. 258.
Tab. I. Quæ incipit ESTE PERSCLO. Latinis literis hinc inde scripta.	pag. 277.
Tab. II. Quæ incipit PREVERIR, & est pars adversa Tab. præcedentis, Latinis li-	pag. 292.
teris scripta.	pag. 298.
Tab. III. Quæ incipit SVRVONT. PESNINVMO Latinis literis scripta.	pag. 300.
Tab. IV. Quæ incipit PISI. PANVPEI Latinis literis scripta, & est pars adversa præ-	
cedentis.	
Tab. V. Quæ incipit ESTE. PERSCLVM. Etruscæ scripta.	

Tab. VI.

E L E N C H U S .

XXI

Tab. VI. Pars postica præcedentis.	pag. 303.
Tab. VII. Quæ incipit PUNE. KARNE.	pag. 307.
Tab. VIII. Quæ est pars adversa prioris Laminæ Etruscæ scripta : quæ incipit SEME-
NIESE.	pag. 310.
Tab. IX. Quæ incipit ESUK. FRATER. ATIIERIVR. Etruscæ scripta.	pag. 313.
Tab. X. Quæ incipit EHVELGLV, pars postica Laminæ præcedentis.	pag. 316.
Tab. XI. Quæ incipit ESVNV. FVIA. Etruscæ scripta ab una tantum parte, cujus po-
stica omnino pura est.	pag. 318.
Tab. XII. Quæ incipit PVRTVVITV. Etruscæ scripta ab uno tantum latere, paris
mensuræ cum antecedente.	pag. 322.

Ex

EX jussu Reverendiss. D. D. JO. IGNATII LIPPI Archipr. & Vic. Gen. Illustriss. ac Reverendiss. D. D. JOANNIS DOMINICI MANSI Congreg. Matris Dei, Archiepiscopi Lucani, & Comitum Librum perlegi Cl. V. JO. BAPTISTA PASSERII Pisauriensis, Nob. Eugubini, & Regiarum Academiarum Londinensis, Olomucensis, Panormitanæ, Italicarum, Furfuratorum, Cortonenfis, & Instituti Bononiensis Socii: Cui Titulus: In Thom. Dempsteri Libros de Etruria Regali Paralipomena &c. Cumque nihil in eo animadverterim, quod Catholica Religionis institutis, Christianisque moribus adversetur, immo & utilissimum comperim ad illustranda tot, tantaq. Etrusca antiquitatis Cimelia, & Rem Nummariam Veterum, Nomina, Prænomina, Cognomina, Metronymica, Linguam, mores, & Etruscorum Sacra, atque celeberrimas, singularesque Tabulas Eugubinas; nova utique, & ingeniosa methodo, & ab aliis non tentata: Quum Celebratiss. Autor non tantum linguarum Orientalium, præsertim Hebraica, & Græcæ peritissimus sit, verum etiam in omni eruditionis genere sit versatus; ut omnia pereximia, doctissimaque ejus opera jam evulgata, [quorum semper admirator fui] plures inlustres Academia, doctissimique Homines omnes Italia, & extra testantur, & prædicant. Quæ de causa hoc etiam præclarum Opus publica luce dignissimum censeo, & cultis, eruditisque Viris, & bonarum Artium, rerumque Antiquarum Amatoribus gratissimum fore, immo ab eis impense laudatum iri minime dubito. At quum in gravissimis Muneribus obeundis pro Apostolica Sede Ferraria occupatus, distentusque fuerit Autor, quem supra laudavi, hujus perexcellens scriptio edenda mihi curam demandavit, cui sedulo, quantum potui, cura, & studio operam dedi, Indicesque varios, & copiosos adjeci.

Datum ex Ædibus Parochialis Ecclesiæ S. Concordii de Muriano
Prid. Kal. Novembris An. M. D. C. C. CLXIV.

Sebastianus Donatus C. L. Rector dictæ Ecclesiæ.

~~~~~

IMPRIMATUR.

JOANNES IGNATIUS LIPPI Archipresb. & Vic. Gen.

SILVESTER ORSUCCI Illustriss. Officii super Jurisdictione
Præpositus.

PARERGA

P A R E R G A O P E R I D E M P S T E R I A N O

P A S S I M I N S E R T A.

I.

BACCHUS IN LECTISTERNIO.

In Vase Mediceo ante Praefationem ad Lectorem.

Incognitam diu picturarum etruscarum Provinciam attingere non prae-sumpsissem, nisi ingenti prius adparato subsidio quingentarum, & ultra Tabularum, in quibus speciosiora hujus generis Cimeſia delineata sunt ex omnium lectissimis, oculos, ut ita dicam, assuevissem Etruriae veteri, & genium populi mihi fecissem familiarem. His destitutus praesidiis facile pronunciaſsem imaginem hanc Senis in lecto accumbentis, & pateram porrigentis mortui hominis imaginem praeseferre anniversarias libationes expectantis, & postulantis; nam idem argumentum saepe recurrit in sepulcris, neque in illis aliter valet explicari.

At in Veterum Monumentorum intelligentia maximi ponderis sunt minutae quaedam circumstantiae, ex quarum una aliquando pendet totius monumenti intelligentia, cum antiqui artifices, & pictores nihil officianter, nihil temere in operibus intruſerint, quod a Mythologiae legibus aberraret.

Quod primum constituendum est, Etruscos nullo unquam tempore barbam coluisse, cum in universis ejus gentis vestigiis perpetuo rasi videantur. In solis Bacchanalibus barbam sibi apponebant fictitiam, illamque diffusam, & horridam ob Bacchum *senem* atque barbatum, de quo saepe mentio occurret; quin in illis pompis sacerdotem eo habitu, & cultu, atque sacerdotriam circumferebant, ut Bacchum, & Baccham simularent, qui eo nomine honores sibi divinos, ac venerationem usurpabant, plaudentibus Faunis barbatis, atque caudatis, qui processum sequebantur.

Hic igitur Antistes ille exprimitur, qui in ea solemnitatem Bacchum agit, & revera barba, qua deformatur, adeo eminet, ut

A

vel

~~vel primo obtutu inter terras reperitur.~~ Dum ea celebritas recurreret, convivia opipara Teletis parabantur, Deo præsertim, qui jam sibi lectum paravit, & vinum postulat.

Vasa hujus formæ ex iis erant, quæ in Mensa stangebant super Machinulam incitegam, unde vinum auspicatum simpulis hauriebatur, & fundebatur in poculis, quæ circumferri solebant. E-
 ffo aliquando vasa hæc abierint in sepulcra, potissime ob Bacchi imaginem, qui mortuis, & præcipue initiatis suppetias ferre putabatur.

Quia vero instituti nostri est res universas Etruscorum diligenter ex eorum monumentis inquirere, dubium insurgit, cur ea natio Bacchum *senem* introduxerit, quam semper adolescentem coluerant Græci, & Romani, & ipsi quoque Etrusci, ut liquet ex illorum pateris, & sigillis in meo Museo, & ubique terrarum obviis, de quo Ovid. iv. Metam.

..... tibi enim inconsumpta juventa est;
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris Cælo.

Ipsa quoque hujus Numinis indoles, atque officium circa universum deliciarum genus, non nisi juvenili aspectu repræsentari debuerat.

His tamen non obstantibus cum de Mysteriis ageretur, video Etruscos nostros alium diversum a Thebano Bacchum assumpsisse, nempe *Indum* ex Ammone, & Amalthea genitum, qui barbatus Dionysius dictus est, quod Indorum more barbam nutritet. Ejus mentio est apud Macrobiū *Satur.* lib. i. cap. xviii. qui proprio nomine *Ebon* apud Campanos, ubi potissime cultus est, vocabatur, & *Saron* apud Indos (nam apud Orientales *Saroben* idem est ac Princeps gratiæ) quos inter celeberrima erat Bacchi virtus ob victorias, quas prædicat integro volumine Nonnus. Ex India singularis ejus cultus delatus in Græciam, in qua jamdiu diversa bacchanalia invaluerant, Græculum habuit propagatorem, a quo in Italiam, & præcipue in Campaniam diffusus est, ut ait Livius Lib. xxxix. 14. Nec mirum ex finitima, & cognata gente totam Etruriam pervasisse.

Cæterum utrique Baccho eadem potestas attributa est, atque officium, & quamvis mysteria, quæ in Etruria agebantur, in multis differrent a ritu Græcorum, in pluribus tamen convenisse demonstrabimus.

II.

SCYLLA.

*In Urna fictili Bonarotiana Tom. I. In fine
Epistola ad Lectorem.*

ECCE jam primo hujus operis ingressu testimonia occurrunt
Exurix post Homeri vestigia græcizantis. Invenitur in hac
urna Scyllam armatam gubernaculo Navis & Classe Ulyssis
detracto, expansis caudarum spiris, quas inter in alia Urna suo
loco explicanda geminos e fociis Ulyssis vorandos complectitur,
triste quiddam violatoribus sepulcri minitatur. Erant circum qua-
ternei Delphynes spectro huic optatissimi, cum in Mari delitescer-
et, de qua Homerus *Odyss.* αη.

*Media quidem in spelunca carua mersa est,
Foras autem accollit caput gravis barnibri.
Illic autem q̄statur circa scopulum prumptu
Delphynesque, canesque, & fœubi majus capere
Cetur, qua infusa ulix fontem Mare.*

Convenit etiam hocce symbolum ferali Urnæ, nam Scylla, ut
infra dicendum est, inter spectra, quæ excubabant ad fores in-
ferni habebatur.

Jacet in operculo Mulier feminuda cum patera umbilicata reti-
culo caput revincta, in cujus limbo corona radiata, quæ spon-
sibus dabatur, conspicua est, e cujus collo pender Vitta ex lana in-
torta mortuis dari solita, de qua sæpe agendum erit.

Columnæ in angulis, quæ ex basi atticurga consurgunt, ca-
pitulo novi generis exornantur ex scænicis larvis eleganter compacto.
Id inventum minime alienum est a sepulcro, cum in funeribus mo-
ris esset, ut Mimi induerentur; & reversa larvæ fugacis vitæ ve-
stimonia in lartofagiis sculpebantur. Dionys. Alicar. *Quin etiam in
illustrum Virorum funeribus, præter alias pompas vidi & satyros
choros, qui lectum precedebant, & sirinnam saltationem saltabant.*
Quod unum certum est in universis Tuscorum Urnis, in quibus
acceserunt Architecturæ ornamenta, ea semper diversa sunt, ut ne
vestigium quidem veteris architecturæ Thascanicæ, quam Varro
describit, invenire in illis poterim ad eam monumentis confir-
mandam.

GENIUS ALATUS, ET MULIER IN VASE ANSIDEIO.

Ante Dissert. Bonarroti pag. 7.

HÆC pictura cæremoniæ nuptialem spirat. In ea Genius alatus sedet in pulvinari, speculum dextera extollens, sinistra vero vannum regens. Contra mulier monopodio innixa, & flabellum tenens aliquid a Genio petit. Arnob. Lib. II. *Toga stornitis lachulos, & Maritarum Genios adoratis: unde apud Juvenal. Satyr. VI.*

..... sacri Genium contemnere fulcri.

Monopodium vero hic expressum, vel mensam repræsentat, quæ Genio sacra erat, atque pergrata, seu potius balnei formam Etruscis usitatam, in quo sponsæ lavabantur, quod non modo ex aliis plurimis Tuscorum picturis, quas in illarum Centuria I. publicabimus, aperto constat, in quibus hæc lavacra in similibus fontibus perficiuntur, verum ex latinis gemmis insculptis, quas inter *selectissimas* recensuimus, quibus addimus antiquum Musei nostri vitrum, in quo Mulier nuda simili balneo insidens, utraque manu sese ditringit.

Genii pulvinar toga stratus est, quod ex Arnobio notavimus; speculum vero sponsæ obvertit, in quo pictor ingemiosus illius vultum expressum retulit; id vero gestamen novis nuptis convenientissimum in hujuscemodi vasis gameliis, non secus ac flabrum, sæpiissime intervenit. Rotundum vero instrumentum ad instar clypei tympanum referre putaremus, nisi circulis distinctum esset circa centrum, quæ in tympanis non modo inutilia, sed usui contraria extitissent & sinitum retundentia. Quapropter vannum referre, conicio, cujus in nuptiis plurimus usus fecit, nam illum in nuptiali pompa præferebant quasi omen divitiarum, quæ in copiosa frugum ventilatione, ac cribratione reponitur. Quin & vannos paratos habebant, in quibus infantes statim ac in lucem editi fuissent, ob idem augurium divitiarum collocabant, Callimach. Hymn. in Jovem XLVII.

*..... Te vero sopivit Adrastæa
In aureo Vanno.*

Ubi Scholiastes: *In ventilabris olim infantes dormituros collocabant in futurarum divitiarum & affluentia auspiciis: & Helychius Lincites* epitheton Bacchi a vannis, in quibus infantes ponunt, derivavit.

De

De usu vasorum fictilium in nuptiis, unde nuptiales hasce cæremonias excipere datum est, pauca in Prodromo delibavimus. Hic vero magis oportunè indicabimus intervenire in nuptiis debuisse, præter cæteros usus, ad aquam præferendam, quam Nuptæ tangere debebant cum igne, unde utrumque elementum in his solemniis adhibitum est. Nonius in *Puriter* =

*Sequere me. Puriter volo facias,
Aqua & igni volo hunc accipere.*

& Scævola in *l. Seja. S. 1. ff. de Donat.* = *Die nuptiarum prius quam ad eum transfret, & prius quam aqua & ignis acciperentur: adest nuptia celebrarentur &c.* Unde Ovid. *Fast.* iv. 791.

His nova fit conjux, hac duo magna putant.

Duo hæc elementa, quorum unum mas, alterum vero fœmina putabatur, & quorum primum ad *lustrationem*, secundum vero ad *purgationem* pertinebat, maxima mysteria involvebant, si Plutarcho in *Quæst. Rom.* fidem adhibemus, ideo in nuptiis in magna reverentia habita sunt, ut cæremoniarum partem maximam adimplerent.

Speculum etruscarum fœminarum in hoc vase, & in aliis passim obumbratum nullum adhuc integrum videram, nisi Ferrarix in veteri sepulcro inventum inter eam Urbem atque Ravennam, quam regionem, Plinio teste, Etrusci primum incoluerunt, deducto flumine in fossas: Constat ex ære albicante planum ac rotundum, utrinque levigatum limbo undique spiculato, cujus imam partem manubrium complectitur, cujus diameter ad palmam accedit. Singulare id cymelium servatur in Museo Cl. Antenoris Scalabrinii S. Ferrariensis Ecclesiæ Canonici Viri cultissimi, ac de patriis antiquitatibus optime meriti.

*In Urna fictili Bonarrotiana post Dissert.**Bonarrot. pag. FFO.*

DEÆ alatæ ac fuscinctæ, quæ hinc inde Gorgonem muniunt, altera malleo, sive securi armata, postrema hastili, hætenus pro furiis habitæ sunt. At quorsum tam triste omen animabus defunctorum, quas Laræ fieri reputabant? Ego quidem ipsos Laræ esse puto modo sub fœmineo, sæpe etiam sub virili imagine representatos; nam infra Tab. XXXV. idipsum numen Virilis sexus occurrit cum malleo caninâ pelle contextus, quæ Larium propria erat. At rursus Tab. XXXIV. Fœmina est tribus adstantibus fœminis, quarum una simile huic nostræ hastam gerit. At ibi gladios, rhomphæas, & faces gerunt, quæ meo iudicio nil sibi volunt, quàm sacrificia illa indicare, sive nuptialia, sive mortualia, quæ his instrumentis perficiebantur. Nuptialia inquam, nam frequens de illis ratio in Etruscorum sepulchris, in quibus Nuptiali cæremoniæ iidem Dii sic instructi interveniunt, & portenta manu super conjugum cervices illorum tutelam gestumæ profitentur. Hasta vero, quam Deam altera gerit, fortasse illa est, quam calibarem vocabant, quæ caput nuptæ comebatur, cum calibatam desereret, quàm mole, & proceritate militariibus parem fuisse docet nos Festus, qui e corpore gladiatoris occisi desumptam fuisse significat, ideoque novis nuptis adtribuetur quod *forter viros genituras ominetur.*

Fateor tamen in maxima nos obscuritate versari, cum antiquorum mentem circa res funebres, atque animarum statum post mortem indagamus. Sunt enim apud scriptores veteres ambigua quædam indicia, & fugacia lumina, quæ nos in suspensionem adducunt, habuisse illos secreta quædam Numina, quæ mortis potestatem haberent, animarumque deducendarum, inter quæ unum Mercurium palam agnoscimus. Putavisse præterea vim animarum expiandarum penes aliquas subterraneas Potestates extitisse, quarum nomina cum fabulis suis lux Evangelica dissipavit. Oppido in hisce urnis Potestates huiusmodi, quas vulgari nomine *Genias* nuncupamus, hoc eodem habitu succinctæ, & volucres, expressæ sunt variis symbolis, & instrumentis munitæ, ut innumera prope modum officia illis antiqui adtribuerent. Quod maxime notandum est infra in Tab. LXXXVIII. in qua suspensis ex alto animabus mortuorum *ad Ventilationis* expiationem suscipiendam, *Genia* istæ adstant

stante cum tedis, & instrumentis, ut puto ad sulphur incendendum concinnatis, veluti intentæ ad animas purificandas, unde suspicio suboritur credidisse illos Genias istas seu Larundas mortuorum animas sequi, illisque presto esse donec optatis in sedibus locarentur.

V.

DEDICATIO TOGÆ VIRILIS

In Vase Mediceo ante initium Lib. I. pag. 1.

Pictura hujus vasis cæremoniæ aliquam domesticam continet; nam in ipsa vir togatus conspicitur, baculum de more stringens, quod saturnalibus diebus, & Bacchanaliorum tempore factum fuisse non uno in loco ostendemus. Adstat adolescens nudus, qui pallio circa brachium obvoluto matrifamiliz sedenti aliquid resignat, quod minus diligenter expressum nescio an bullam puerilem representet, an rosam, seu potius spongiam, qua in balneo uteretur, antequam vestem mutaret, quod factum fuisse constat ex innumeris aliis picturis, quæ hanc cæremoniæ per singulas ejus partes nobis ob oculos ponunt, & quæ apte ordinatæ etruscos mores nobis integrè restituant. Huc pertinent pueri, qui non spongas tantum, ut alibi magis expressas, sed & strigiles ostentant, tanquam facta sibi facultate balnea frequentandi. Gestamen matrifamilias speculum esse dixerim, nam gemmarum, quibus circa limbum adornatur pateris non conveniebant, nisi tale quid viderim etiam in sacrificiis adhibitum, ut valde suspicer in hac natione fuisse etiam pateras pompaticas, atque gemmatas, de quibus suo loco differemus.

VI.

TRITON & NEREIS HYPOCAMPO VECTI.

In Urna Marmorea Perusina in fine Lib. I. pag. 102.

Vulgaris est hic typus in marmoribus sepulchralibus, ad quæ exornanda libenter e mari fabulas exceperunt, in cujus gurgitibus diu jactari animas reputabant, ut prioris vitæ maculas eluerent, donec depuratæ piorum sedibus redderentur. Virg. vi.

..... sub gurgite vasto
Infestum eluitur scelus.

Hinc

IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

Hinc Dii maris, monstra, delphynes, & alia hujuscemodis, cum quibus animas diu versari debere credebant, maxime frequentius sunt in sepulcris, utpote genio mortuorum conformia. *Insensio*

FASTI. SVNTINATI. LARCNAL.

significat Fasti, seu fausti Suintinatis (alibi Sentinatis) Larcnia, seu Varcnia nati: Solebant enim Etrusci prætermisso patronimico nomen Matris proprio conjungere in casu obliquo, qui in *al* desinebat, ut evidenter demonstravimus in Dissert. de *regulis Buccellianis*: sensus ergo inscriptionis est *Fasti Suintinati Larcnia nati* seu *Varcnia*: nam utraque gens non ignota est in Perusinis monumentis.

VII.

DATIO TOGÆ VIRILIS.

In Vase Mediceo ante initium Libri II. pag. 105.

Amplissimum argumentum luculentioris expositionem postulari, nisi de eo sparsim disserere contigisset. Togæ virilis caeremoniam Romani ab Etruscis susceperunt, ut cetera vitæ politioris officia, quod Pictorum Vasculorum testimonio comprobatur. Quin immo tam scrupulose morem hunc imitati sunt, ut propemodum universa, quæ scriptores latini de hac solemnitate tradiderunt, omnia in Etruscorum Vasculis expressa ad vivum intueamur; quin & multo plura, quæ a Romanarum rerum scriptoribus prætermissa sunt, in hac serie picturarum oculis nostris obiciuntur.

Costat quidem omni anni tempore, pro parentum arbitrio virilem togam adolescentibus attributam, præcipue vero in diebus solemnioribus, & præsertim Saturnaliorum, ut auctor est Macrobius, qua occasione cives universi in publicum cum baculo prodibant, idque præter consuetum, cujus instituti rationem adducit. Hinc factum est, ut in picturis universis, in quibus hæc caeremonia adumbratur, viri, qui Tironibus Togam attribuunt, virgam manu deferant.

Invaluit vero, ut hæc solemnitas perficeretur magis frequenter in diebus Bacchanaliorum, ut testatur Ovidius in *Fastis*, ob majorem ea occasione populi affluentiam in foro, ex quo factum est, ut in hisce vasculis huic argumento, de quo est sermo, conjungerentur veluti parerga, atque accessoria. pompæ quædam bacchanales, & Bacchi Mysteria plurima, quæ in ingenti illa nostra

stra collectione quingentorum, & ultra vasculorum conspicuæ sunt. Quin ex istis abundantissime colligitur, quæ occasione Toga virilis fumeretur, Adolescentulos fuisse Bacchis initiatos, quæ turpissima superstitio Italiam fere totam occupaverat, donec acerrimo Senatus Consulto fuerit eversa, ut liquet ex Livio, quem in hac parte mirifice illustravit nostri temporis Vir Doctissimus Mazocchius.

Et revera in hisce picturis sæpe video ex una parte Togam datam. Tironi in conspectu domesticorum Deorum juxta Larium focum; ex alia vero intueor Matremfamilias vittatam Adolescentem suum hircino cultu turpiter deformatum manu producentem, quod utique ad Bacchi mysteria pertinebat. De his pauca admodum attigimus; ex his vero depictis vasculis non obscure colligitur, multos fuisse gradus initiorum, per quos Teletæ proficientes, ad intimam secretorum participationem admittebantur, ut lymphata mente Deum suum per vanni foramina conspiceret, & intueri sibi persuaderent, aut credulis obtruderent.

Primus itaque gradus *Satyriscorum* fuit; & revera in bacchaniorum anaglyphis satyrunculi adeo pusilli inter Faunorum crura caprinis pedibus saltant, ut manifeste intelligatur non ex ætatis defectu, sed meriti corpusculum illud fuisse sortitos. Præterea nullum officium sibi usurpant in mysteriis, quæ per *Faunos* majores natu exercentur, haud levi indicio penitioris participationis, & gradus provectionis. Hinc colligo facilem fuisse admissionem ad primum illum gradum, ut pro libito Matrum, quæ Bacchis initiatæ essent, adolescentibus tribueretur.

Solebant vero, qui initia cujusvis generis assumerent, victimas quasdam præscriptas mactare, earumque pellibus vestiri, ut quodammodo sub aspectu Victimæ Deum, ad quem initia spectarent, sibi propitium demererentur. Exstat mos iste ex Homero *Odyss.* 1.

*Ibi ille (Telemachus) noctem integram Ovis pelle contextus
Volvebat suo animo iter, quod Minerva prædixerat.*

& magis ad rem Euripid. in *Bacch.*

*Tbyrsos ligare, agnorum pelles habere,
Et coronare caputhederaceis germinibus.*

Hinc est quod pueri, de quibus mentionem feci, hircino vultu ac habitu velati sint, veluti testimonio susceptorum initiorum. Annis retro elapsis Romæ duo simulacra ex nigro marmore inventa sunt, humanæ quidem speciei, sed corpore penitus piloso vultuque horrido, de quibus multi multa hæsiolati sunt. Ut horum

B

rum

rum vidi imagines inter opuscula Calogeriana, meam de his sententiam protuli, nil præferre nisi geminos Bacchis initiatos hircinis pelibus vestitos, & larva hircina detorsos, qui monumentum hocce devotionis in Bacchi Templo dedicaverint. Putabant enim initia hæc nihil præferre, quam transitum quendam a rudi, & ferina vita ad meliorem, & humaniorem, quam Bacchi Cultores agere profitebantur, ut qui profani essent, veluti belvæ haberentur. Eoque illorum insania processerat, ut meliores fieri jactarent, cum revera turpissimi hominum efficerentur. Sese igitur Baccho offerebant sub ferina illa specie, a qua, Numine illo auspicante, absolvi, & emundari reputabant. Hæc omnia luculentius pertractata sunt in notis, quibus collectionem vasculorum illustravimus. hic tamen summam indicanda erant ad intellectum hujus argumenti, quod in hinc picturis est omnium frequentissimum.

Quod attinet ad præsentem picturam, in cujus gratiam hæc præmisimus, intuemur ex uba parte Patremfamilias ante focum Latium baculum tenentem, & manum aræ admoventem, veluti obstantem per Deos domesticos filium toga donatum, ne prioris vitæ innocentiam togæ libertate commacularet. Dii domestici in alveolo supra aram conditi sunt, ut frequenter in hoc typo observatur. Fores sacrarii pessulo obfirmati sunt, & in ipsis sex clavi suffixi, quorum numero familiæ capita computabantur, ut luculenter explicavi in Roncaliensibus.

Alterum latus occupat Materfamilias reticulo redimita, quæ prærit natum suum ad Bacchi sacrificium, uvæ racemum, & vittam gemmatam manibus sustinens, Diis offerendam; subsequitur filius pelliculis indutus, & hircinæ cauda conspicuus cum thyrso, & lance, quibus symbolis se jam militiæ Bacchicæ affectam esse, profitetur.

VIII.

GORGON

In Urna marmorea in fine Libri II. pag. 235.

I Terum recutrit hic ipsissimus typus infra in Tab. LXXXII. num. 2. unica tantum quarundam literarum varietate intercedente in literulis extremis ejusdem inscriptionis, quod vitio marmoris radiusculi tribuendum est.

Gorgon spectrum infernum, ex iis, quæ Virgilius collocat in Orci vestibulo, frequentissime occurrit in sculpturis sepulcralibus, sive quia crederetur terrore suo defendere sepulcra, vel potius ut

ut delinita hujusmodi terriculamentâ officiosis hisce imaginibus, non obsisterent, quin Animæ defunctorum ad debitas sedes pervenirent. Quæcumque fuerit ratio hujus emblematis in urna effigendi, certum tamen est Etruscos libentissime feralia hæc monstra in sepulcris figurasse, scyllas, arpyas, dracones, titanes, aliæque id genus spectra, quæ nemo vivus familiares habuisset.

Frondes, & flores gratissimi fuere mortuorum munera, ut quibus frui desissent, vivorum benevolentia recuperarent: unde illud

in Urna perpetuum veni.

Pendent hinc inde duo lineæ, seu torques ex lana carminata, genus honoris eximii, quæ Etrusci mortuos suos prosequabantur; adeo ut sæpiissime in urnarum operculis Mortuorum imagines observentur hujusmodi laneis corollis, ipsique diffusissimis ornatæ. Has puto factas ex lana victimarum, quæ in exequiis mactatæ essent, veluti testimonium funeris rite peracti. Hinc Propert. III. 4.

Cinctaque funesto lanea Vittâ Viro.

De quo ritu plura scripsimus in Tractatu De Etruscorum funere Mus. Etrus. Tom. III.

Inscriptio, ut præmisimus in utroque schemate, paululum difert. En præiens

LARTI . SEIANTI . FRAVNISA . ATIV . TIVTEIR

in tabula vero LXXXII. postremum nomen est NVTEIR; uti credam, prorsus nescio. Quod unum certum est, duo diversa nomina in hac inscriptione contineri, mortui nempe, & illius, qui sepulturam curavit. *Lar Sejantius Fraunisa Matre natus*, qui præcedit in scriptura, defunctum notat, *Atius* vero *Nuterius*, sive *Tivetrius* ille est, qui officium extremum sepulcri præstiterat mortuo.

Notandum hic est Urnam hanc Clusii apud Nardios sine operculo diu stetisse. Transiit inde in Ceniniorum dominium, ipsique alienum operculum cum imagine mulieris fuisse aptatum, ut vides in dicta Tab. LXXXII. repugnante tam virili nomine, & contra consilium possessoris reclamante.

IX.

APPARATUS NUPTIALIS.

In Urceolo Musei Gualterii Initio Lib. III. pag. 239.

Argumentum hujus picturæ obscurissimum esset, nisi ex Gameliis Vasculis in mea collectione ordinatis, manifestum fieret, pertinere hunc apparatus ad pompas Nuptiales, in quibus eamet gestamina, quæ in hoc a foeminis deferuntur, sponfas sequi didicissem. Mulieres hic expressæ matronali habitu, sed tamen domestico indutæ sunt, longa tunica, & exomide, quam stolæ loco privatim deferabant. Tunicula hæc brevior a Romanis etiam Matronis usu recepta erat, aperta tantum in lavo latere, quæ pariter Zona, ut hic cingebatur; aliquando, & præsertim in sacrificando libera desinebat, ut Romæ in simulacris observavi. De his plura notavi ad Apparatum Tomi primi collectionis Vasculariæ, ubi rem Vestiarum Extrascorum diligentissime scrutatus sum.

Prima ex Matronis Zonam ornatissimam e dextera pendentem ostendit, cujusmodi etiam Deabus offerre solebant votivas, ut passim ex iisdem picturis liquet.

Hæ sunt pompaticæ illæ Zonæ Virginales, quas Herculaneo nudo vinctas sponfus in lecto sponse detrahebat, de quibus Festus. Hinc manavit formula *Zonam solvere*, quas veluti illibatæ pudicitæ testes, atque custodes Veneri, Junoni, aut Dianæ dedicabant. In hunc usum ornatissimas fuisse adhibitæ, credendum est, quemadmodum hæc præfens florea, & vermiculata.

Eidem quoque Dianæ (cui ex hujusmodi officio factum est cognomen *Solvizonia*) cingulum dedicabant Nuptæ, cum primum parerent, quod colligitur ex Apollonii Scholiaste: *Zonam enim solvunt, qua primum pariunt, eamque Diana consecrant, unde & Atbanis Templum erat Diana Zonam solventis*. Illam enim invocabant, quæ partus doloribusangebantur, quia, ut ait Macrobius *Satur. lib. vii. cap. 16. Proprium est munus ejus distendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod accelerando partui salutare est.*

Mulier media arculam alveolis distinctam attollit, ad instar cæterarum, quæ in aliis nuptialibus apparatibus sponfam sequuntur, In hisce Thesauris nobiles foeminæ instrumenta cultus reponebant, in aures, armillas, viriolas, annulos, cæteraque pene innumera, quæ recenset Ulpianus in *L. 25. §. 10. ff. de aur. Arg. mund.*

Ha-

Harumque rerum luxum apud etruscos mulieres maximum fuisse demonstrant Etruscorum picturae, in quibus saepe occurrunt Virtutis, & coronae gemmatum, in aures cum bacis, & reticula margaritifera, & alia multa huiusmodi, quae nationis opulentiam, praesertim in civitatibus primi ordinis, & in his, quae ad mare positae erant, quaque florentissimo commercio cum orientalibus pollebant.

Tertia mulier aliquid manu distendere videtur, fortasse monile, cuius tenuitas pictorem, qui vasculum delineavit, effugisse credo.

X.

MILITES CUM GRYPHO PUGNANTES.

In Urna Marmorea Perusina. In fine Lib. III. pag.

464. & in fine Lib. IV. pag. 242.

SUNT qui putent contineri in hoc marmore pugnam Bellerophontis cum Chymera: nam id animal sub unica specie quadrupedis alati efformatum conspicitur in duplici antiquo sphragismate Musei nostri, ut videre est inter antiquas nostras Lucernas Lib. III. Credunt aliqui Phineum hic representari ab Harpyis discerptum, quod filios suos Crambum, & Drythum fraude novercae obceccasset. At duo repugnant; nam Phineus ab hisce monstris vexatus quidem fuit, & ad inediam usque redactus, sed dato semper ab illis cibo, donec a Calai, & Zethe fratribus alatis illa abacta sunt, sed numquam dilaniatus, aut humi, sicut in hoc marmore prostratus. Alterum est, quod in plurimis Etruscorum picturis hic idem typus taliter expressus sit, ut aliam longe fabulam referat, nempe celebres illas gryphorum cum Arimaspiis contentiones, quibus sculptorem hunc nostrum respexisse existimo. De his Plin. lib. VII. c. 2. *His assidue bellum esse circa metalla cum Gryphis ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eructe ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris custodientibus & Arimaspiis rapiensibus scribunt* = Rem fusius describit Elian. de Animal. lib. IV. cap. 27. *Animal indicum quadrupes ut Leo robustissimis anguibus Leonum similibus. Dorsum pennis induitur nigris... ore est aquilino, oculis igneis, nidosque in montibus facit. Bactri populi indis finitimi eos illic auri custodes esse, aurumque effodere, simulque eo ipso nidos construere dicunt. Indi vero auri custodes esse negant, siquidem auri minime egent, sed cum ad illud colligendum homines accesserunt, hos de pullis suis valde timentes, pro eis pugnare.*

§4 IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

gnane. Certant etiam cum aliis animalibus, quæ facillime vincunt, ut contra Elephantos & Leones stare non audent =
Titulus in urna appositus

S E F R I . C A P N . A S .

suppleri potest ex alia inscriptione apud Cl. Gorium *Mus. Etrus.* lib. 1. Tab. 67.

S A E L V I . C A P P N A S T V

& ex alia in sepulcro Cuelniæ gentis inventa

L . C V E N L E , C A V P N .

unde colligitur CAVPNIVM, sive CAPNASTVM cognomen fuisse ab Etruscis usitatum, usurpatumque non modo a *Sefria* gente, sed & a *Salvia*, & *Cuelnia*; quapropter in præsentī hoc lemma in-terpunctio exuberat vitio marmoris introducta.

XI.

SACRUM PRETEXTATUM.

In Vase Mediceo Init. Lib. IV. pag. 3.

SAcra prætextata dicebantur, auctore Quintiliano, quæ in depositione prætextæ puerilis initia virilis ætatis consecra-
bant, quorum specimen in hac pictura nobis ob oculos ve-
nit. Assurgit in ista splendidissimum Lararium in armarii for-
mam constructum, ostio tamen clauso. Hinc Materfamilias sedens
cum patera vota concipit, filius e contra nudus vestem, quam de-
ponit, sinistra manu resignat, vel novam recipit cum virga, quam
inter viros assertus in publicum deferat.

In altero latere jam toga virili ornatus & virgam stringens oc-
currit Patrifamilias. Superne in pariete conspicuus est Larium
forulus, & ipse pessulo clausus, & consuetis clavis ornatus, ex
quo duplicem hic referri cæremoniam in diverso loco peractam in-
telligimus.

XII.

In vase Musci Gualterii Initio lib. V. pag. 245.

Ceremonia toties enunciata recurrit in hoc vase, novis tamen nata symbolis, atque ingenio quodam liberiore, & a consuetudo stilo aliquantio recedente a pictore expressa. Assurgit focus Larium domesticorum in columellæ morem excisus, cuius caput repandis foliis circumornatur. Theca domesticorum sigillorum superimminet, non ut in ceteris, in quibus se habet ad instar foruli muro imbuti, quod quadratis valvulis obsertatur, sed ad formam ingentis circuli, qui ad celestis Zonæ speciem, orbem ceteris majorem includebat, in quo Dii domestici servari debuerunt. Hæc Lararii forma in vasculis in hac collectione recensitis, sine exemplo quidem est, sed in Thesouro vasculario sæpe recurrit. Nec forte a vero aberrabimus, si credamus zonam illam exprimere eorum temporum Calendarium, in quo clavis, aut bullis infixis, dies fasti, atque nefasti distinguebantur, & in quo, ut verbis utar Petronii cap. xxx. *qui dies boni, atque incommodi essent, distinguuntur bulla, notabantur*. Creditur tamen communiter expensilibus tabulis constitisse, sed apud Etruscos facile coniiicitur hæc Calendaria in ostiis domestici sacrarii fuisse descripta, cum hæc frequenter multiplici bullarum numero distincta esse videantur. Significabatur quoque per hæc clavorum capita hominum numerus, qui in quaque familia esset, totidem clavis in pariete suffixis, ut ex eodem Petronio cap. lxx. constat:

*At paries circa palea satiatum inani,
Fortuitoque luto clavis numerabat Agrestes.*

Loquitur enim de Villicorum tugurio. Neque eorundem clavorum usus supervacuum habendus erat, utpote quia sine numeratione clavorum, quot in unaquaque familia essent, nemo ex ea ignorabat. Sed maxime ad Religionem pertinebat, quam auxilio depictorum vasculorum facile assequimur, solebant enim natalitio die ex eisdem clavis ferta, coronas, tenias, & placentulas in medio perforatas suspendere, item flores, uvæ racemos, & his similia, quæ ubique parietibus suspensa observamus. Rursus vero fistulas vino, aut lacte refertas, catenulis inde suspendebant, & quod præcipue nobiliores matronæ in more habebant, pepla ornatissima
zonas,

IN DEMPSTERO LIB. DEATR. REG.

zonas, crinales mytras atque reticula, specula, flabella, & denique quidquid pretiosius & carius haberent, quo Deas domesticas devoto munere sibi conciliarent.

Ex togatis, qui caeremoniam celebrant, Paterfamilias longiorem virgam humi infixam, seu foco reclinatam veluti inigne custodit. At Tiro nova toga cum limbo undulato ornatus est, & dextera ostendit strigilem, qua se inter viros assentum profiteatur, & usu etiam balnei, a quo puerilis ætatis savoritas abhorrebat, cum toga libera donatum. Ubi in igne multis etiam prodigiis testimoniis ex pensu vasculario, probabimus aliquando. Aversa pars ejusdem vasis alteram aram longe ornatissimam exponit suffixam superne e duobus clavis cingulo votivo, quod ad portam depositam pertinebat. Sacra facit Materfamilias, cui Lar domesticus apparet cum Clipeo, & Lancea bicipite, quo spississime armatus conspicitur in hisce picturis, veluti ad custodiam Adolescentis, qui instruere sibi oblatam e lance. Matrisfamilias attollit. Ubi Deum hunc Larem appellavi, multos fore puto, qui minime mihi subscribant, utpote rem pæne incredibilem protegenti. At quicumque ii futuri sunt, judicium differant oportet, dum supellex vascularia publicetur, in qua imo satis difficultati futurum esse confido. Nunc vero me oportet quodammodo futuram fidem, ut Geometre faciunt, postulare, ne rerum ordo perturbetur, & ex alienis sedibus, quas nunc attingere incongruum est, asserti demonstratio præsumatur.

XIII.

VIR HIPPOCAMPO INEQUITANS.

In Urna Politiana In fine Lib. V. pag. 405.

HIC typus obvius est in arculis sepulcralibus, de quo cum plura alibi dicta sint, missum facimus. Inscriptio THANANNI interpolata nil nobis suggerit nisi ad feminam pertinuisse,

XIV.

XIV.

TIRO, ET MATER FAMILIAS.

In vase Mediceo Initio lib. VI. pag. 409.

AD dationem virilis togæ pertinet præsens emblemata, in quo deposita pretexta, e balneo surgens adolescens, & linteo sese abstergens matri occurrit virilem togam accepturus, vel acceptam sibi imponens: nam ea lintei brachiis circumvoluti forma etiam togam nondum explicatam præstare potest. Occurrit filio mater speculum oculis objiciens, quod matronali modestiæ referendum est; nec id quidem oscitanter a pictore factum est, cum ex multiplici uniformium picturarum collatione argui possit, hanc formulam constanter fuisse a Matribus usurpatam. Tallus virens in medio non inaniter positus est. Consuevere etrusci in natalitiis filiorum arbusculas humi depangere, quæ crescentes Genio filii sacræ essent, ut alibi notabimus. His par erat, ut præcipui honores in filiorum solemniis adhiberentur, & impensius colerentur: quapropter maxima de illis ratio a pictoribus, qui hæc gesta delinearunt, passim habita est, ut exempla evincunt.

XV.

G O R G O N .

In Urna Perusina In fine Lib. VI. pag. 447.

Inscriptio TIT. V. S. IM. vel interpolata est, vel in ea exuberat interpunctio, quæ VESII nomen ceteroquin notissimum disiunxit, quod etiam asperitati Perusini marmoris tribuendum fore sæpe monui.

XVI.

DATIO VIRILIS TOGÆ.

In Vase Ansideo Init. Lib. VII. pag. 451.

Typus prioris lateris jam satis obvius est, & pluries explanatus. Posterioris vero nonnihil a comuni recedit. Nam fœminas duas exhibet, quarum prima cistam attollit, serpentibus pictis ornatam, quam alibi sæpe magis expressam observabi-

C

vabi-

vabimus, in qua quæ ad sacram pertinebant vittas, coronas, flores, olera, pateras, & alia hujuscemodi, veluti in promptuario disposita deferebant, nihil enim cum domesticis hisce sacris cistæ illæ mysticæ comune habebant. Altera vero matrona arbusculam filii natalitiam seu Genialem floribus spargit, atque ornat.

XVII.

TRITON HYPOCAMPO INSIDENS.

In Urna Perusina In fine Operis pag. 498.

Fabulas marinas apprimè congruere sepulcris sæpe observamus, & præsertim in tractatu de transvectione animarum Mus. Etrusc. Tom. III. Quod unum in hoc anaglypho notandum occurrit, est Tritonis impetuosa commotio, qui clava elata aliquem percussere ostendit. Frequentissimus est hic iustus veterum sculptorum, qui Marinos hæc incolas frequenter ob Nymphas dimicare, & efferata rabie sese invicem impetere, commentum sunt. Vidi Ravennæ elegantissimum anaglyphum apud Cl. Abatem Ginannium, in quo Tritones duo marinis monitris inquitantes sibi occurrunt, quorum alter hostem simili clava adurit, hic vero ex improvise aggressus, & omni armorum genere destitutus, geminis piscibus vinculo connexis, ad instar flagelli utitur, ut aggressorem reperiatur. Cæterum Tritones plerumque piscipedes effinxerunt, aliquando integra specie virili, usurpato sibi monstro marino, quo vice equi utantur.

T A B. I.

P A T E R A C O S P I A N A .

Minerva ortum representans.

EXimium in Tusci antiquitatis Monumentum, quod modo Bononiæ in Musæo Instituti, in cujus Accademiz Societatem adscitus sum, asservatur, Aretini jure merito sibi vindicant, quippe quia in veteri sepulcro prope eorum urbem Cinerariz ollæ superpositum inventum fuit; & in Nobilium Aziorum ædes translatum diu apud illos asservatum est, ut contemporaneorum scriptorum testimonio probavit Cl. Gori noster Mus. Etrusc. Tom. I. ad Tab. 120. Quia vero ea ætate hujusmodi instrumenta adhuc ignota erant, vulgo pro ollæ operculo habitum est.

est. Hinc Ciattus Perusiz Etruscz lib. 2. de illo huc literis commendavit. In Arezzo mi fu mostrato dal Nobile Francesco Maria Azai diligentissimo ricogliere delle Storie della sua Patria un ampio copertio di lavoro antico, nel quale era espresso il parto di Giove parturitum Minerva con alcune Dee intorno, e con Vulcano appresso, in quella guisa appunto, che colla penna Luciano lo descrisse.

Hæc patera Bononiam translata prodixit dudum in Musæi Cospiani collectione, iterumque Cl. Fabretto curante inter ejus inscriptiones domesticas in lucem venit Cap. 7. pag. 538. Rursus vero huic Operi Dempsteriano accessit, sed lineamentis omnino inversis, ut quæ dextera erant, sinistra apparuerint, eo graviore errore, quo scriptura, quæ Etrusce procedit, latino more disposita visa sit. Hujus vero exemplaris fidem secutus Cl. Petrus Franciscus Fogginius, erudita atque eleganti dissertatione pateram hanc illustratam iterum dedit inter cæteras Academiæ nostræ Cortonenfis Tom. II. pag. 93. donec ejusdem laudatissimi Gorii studio, antigrapho ex eadem patera excepto, ad prototypi fidem publici juris facta est loco supra memorato, quo exemplari veluti omnium diligentissimo in hac lucubratione usi sumus.

Sedentem igitur Jovem inter nubila intuemur, a quarum potestate *Nubicogus* dictus est, dextra fulmen stringens, sceptrum vero sinistra, e cujus vertice Pallas armata profilit. Dea femina a tergo adstat, & Jovem complectitur. Contra Dea altera manus attollens Pallada prodeuntem excipit. Juvenis vero unico palliolo contextus bipennem attollens portentum admiratur. Id ipsum argumentum videas expressum in lucerna nostra Lib. 1. Tab. III. in qua præter bipenniferum Juvenem una ex Deabus obstericantibus observatur miro consensu latinæ Mythologiæ cum Etrusca. Quid ni? cum Romani id Sacrum ab Etruria exceperint, & Thusco vocabulo *Quinquatria* nominarint, ut constat ex Ovid. Fast. III.

..... & sunt Sacra Minerva

Nominaque a junctis quinque diebus habent.

Atrus enim Etruscis diem notat. Quod vero majorem mihi ingessit admirationem, illud profecto fuit, quod inter sculpturas Columnæ Trajanæ porticus expressus sit, inter cujus simulacra hujus nostri Vulcani imago cælata observatur, unde collegi, Etrusca hæc & latina opera ex antiquiore aliquo exemplari ducta esse, fortasse ex illo celebratissimo, quod in Atticis nobis indicavit Paulanias.

Hujus fabulæ illustratores plurimos inter antiquos numeramus,

omnium vero antiquissimum Hesiodum in Theogonia, ubi hæc legimus

*Ipse vero, Jupiter, ex capite castis oculis præditam Tritogeniam
Aorem tumultum excitantem, ducem exercitus indomitam.
Venerandam, cui clamoresque placuerunt, bellaque pugnæque*

Pindarus quoque Olympicarum vii. Epod. 2, per hæc verba factum explicavit.

*Quando Vulcani arte
Ex arc ducta bipenni
Patris Minerva vertice ex supremo
Profiliens vociferans
Rasa est ingenti clamore.*

Luculentiora sunt, quæ apud Apollodorum Bibliothecæ lib. i. descripta sunt: Jupiter ad hæc Thetidi varias alternanti formas, quo illius visaret amplexus immiscetur; Quam cum gravidam esse percipisset, absorbere occupat, quoniam post natam ex ea puellam futurum se parituram dicebat, qui Cæli dominatione potiturus esset. Id futurum veritus eam absorbit. Ubi vero pariendi tempus advenit . . . . Prometheus, sive ut alii tradunt, Vulcanus ejus caput securi percussit, deque illius vertice secus Tritonem amnem armata Pallas exiliavit = Hic tamen Amanuensium error notandus est, qui Thetin pro Methi facili lapsu substituerunt: nam ex ipso Apollodoro lib. i. manifeste apparet, Jovem non Thetin, sed Methin sibi desponsasse, quod etiam luculento veterum scriptorum testimonio eruditissimus Fogginius demonstravit. Accedit Luciani auctoritas in Vulcani, & Jovis dialogo, ubi illos inducit sic colloquentes

Jup. Incute modo Vulcane audacter, ego enim
Novi quid sit conducibile.

Vulc. Invitus quidem sed tamen feriam, quid
Enim agat aliquis te jubente?
Quid istud armata puella.
Magnum in capite o Jupiter malum
Habeas, quare merito iracundus eras.

Ex his tamen auctoritatibus cum Cospiano, & nostro Monumento collatis facile constat, magnam hujus fabulæ partem ignorari nobis remanere, cum nemo scriptorum feminas huic partui adstantes descripserit. Quæ tamen illæ sint, ex nominibus Etruscis exactis investigare curabimus.

Inscri-

Inscriptio TINA ad Jovem non pertinet, esto fuerint, qui ingeniose quidem, sed minus vere conati sint ex ea deducere cognomen Jovis *Tinis*. Nostrum TINA omnino pertinet ad Minervam, quæ alioqui innominata abiisset. Jovi nomen apponere superfluum erat, cum ex aspectu, & symbolis nemini futurus esset ignotus. Ea vox per apheresim eadem est, ac AΘHNA Græcorum, quam aliqui deducunt ab AΘHΛH *sive mamma*, quod lacte non indiguerit, sive à TINΑΣΣΩ *quatio*.

Quæ à tergo Jovis adstat THALNA inscribitur, fortasse à ΘΕΛΩ *Nutrix*, sive, quod verius puto, à ΘΑΛΕΙΑ *pubescens* facili lapsu unius literæ etruscæ N pro EI. Sub hoc nomine & Musam nuncupatam accepimus & Junonem, ut apud Pausaniam in Beoticis = *Templi Numen Taleam, idest adultam Junonem vocans*, & in Arcadicis = *Junonem Jovi jam nuptam* ΤΕΛΕΙΑΝ *vocasse* = Pindarus quoque Nem. x, hoc eodem nomine Junonem Hebes Matrem nuncupat, est enim a ΘΑΛΕΩ *pubesco*. Favent huic meæ opinioni duo symbola ad Junonem omnino spectantia, arbor pomi punici, & cuculus illi instans. In meis Lucernis pavo hujus Dex symbolum pomi punici ramum calcat; & apud Pausaniam in Corinth. observamus pomum punicum ipsi attributum = *Dea Juno manu altera pomum punicum tenet, altera sceptrum*. De Cuculo fabula circumfertur Jovem in eam avem mutatum Junone potitum fuisse, quapropter prosequitur idem Pausanias = *Quæ de malo punico arcanis consignata sunt sacris, silentio prætereo. Cuculum vero avem idcirco scepro ajunt impositum, quod virginis Junonis amore captus Jupiter, in eam se avem verterit, quam puella tanquam ludricum captaret* = Longe igitur ab eo a sententia doctissimorum Virorum Gorii, & Fogginii, qui Venerem sub hoc typo agnoverunt.

Dea altera splendidiori cultu ornata, quæ Palladem excipit THANA inscribitur. Tanaim Deam apud Armenos cultam refert Strabo lib. xi. in fine: cujus vero potestatis foret minime prodidit. Thanæ nomine nihil frequentius in Thuscum foeminarum cinerariis, in quibus titulum quemdam dignitatis importat. Ea vox facile derivavit ex græco ΘΕΑΙΝΑ, cujus synonymum est ΘΕΑ; utrumque enim Deam significat. Hujus vocis vestigium aliquod superest apud antiquiores latinos, & præsertim in fragmento Satyræ Mænippeæ apud Gellium lib. xiii. 21.

*Theanna, Peranna, Pranda, Celato, Pales
Neriones, Minerva, Fortuna, ac Ceres.*

Thana vero Thuscus titulus dignitatis etiam Sabinis foeminis attribuitur.

tributus, latine versus est in *Cajam*; Exemplo sit *Thanaquilis* nomen, quam latine *Cajam Cariliam* dictam fuisse refert Plinius lib. v. cap. 48. *Caja* vero eadem est ac *Hera*, five *domina*, quemadmodum ostendit formula illa antiqua nuptialis = *Ubi tu Cajas, ibi & ego Caja*, qua simultaneum domesticarum rerum dominium inter conjuges notabatur.

Apud Græcos vero *HPA* non tam *Junonem*, sed & *Cererem*, *Fortunam*, *Deasque* alias indicabat, quibus ob dignitatem, seu præcipuam populorum devotionem *Domina* titulus adtributus est. Huc usque in obscuro versamur, & rem missam facerem, nisi apud eosdem Græcos aliud *Dex* nomen ejusdem potestatis invenirem, & potissime conveniens cum *THANA*, seu *Domina Etruscorum*, quod uni tantum *Dex* concessum fuit. Hæc est illa *ΔΕΣΠΟΙΝΑ* tam religiose apud *Arcadas* culta, ut ne nomen ejusdem illius prodere in publicum ausus sit *Homerus*, ut in *Arcadicis* tradit *Pausanias*, ubi & sacra, & *Templa*, & simulacrum hujus *Dex* describens, illam non aliam esse, quam *Proserpinam*. *Ceteri* conjunctam ostendit. Id nomen non nisi *Dominam* notat, quo etiam illam nuncupavit *Virgilius* in vi.

Hi Dominam ditis thalamo deducere adorti

& *Seneca* in *Medea*

*Dominumque Regni tristis, & Dominam fide
Meliore raptam voce non fausta precor*

& *Martial.* xii. 32.

*Non aliena videt, sed amat Proserpina rapta
Ite tibi Dominam conciliavit amor*

Vulcanum ab ejus officio recognoscimus; sed inscripti nominis rationem nondum assecuti sumus; est enim *SETLAM*, quod vix pronunciari potest: unde vel syncopen, vel transpositionem in hac vocula subesse puto. *Fabrettus* noster infelici molimine, græcum nomen *Ephesioris* inde eruere conatus est. Ego id nomen ex duabus vocibus compositum esse puto *SETH* & *LAMN*, five per metathesin *LAMN*, hoc est *SETHVM LEMNVM*. Prima vox apud *Ægyptios* *Typhonem* notabat. *Plutarc.* de *Isid.* & *Osirid.* = *Itaque Ægyptii Typhonem Seth nominant, id significante vocabulo, quod vi prævalet* = de quo videnda, quæ præmissimus in nostra tractatiuncula de *Hæbraismo Ægyptiorum*. *Typhonem* vero eundem ac *Vulcanum* esse suadent ea, quæ eodem loco innuit
idem

idem Plutarchus = Typhonem omne siccum, igneum, & quidquid denique exsiccandi vim habens adversum est humori = Ceterum Vulcanus unico Lemni vocabulo sæpe audit. Virg. Æneid. viii.

Hac Pater Æoliis properat dum Lemnius oris.

& Ovid. Metam. lib. iv.

Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas

Unum superest notandum, cur antiqui Thufci Jovis Pateram præter omnis religionis præscriptionem in sepulcro condiderint, & cinerario imposuerint pro operculo. Liceat mihi divinare Pateram hanc jam tum ut videmus enormiter fatiscentem, & detracto manubrio mutilam, & penitus obsoletam atque execratam potuisse in usum cinerum tuendarum rejici; præsertim, cum conclamatis jam Etruscorum rebus, fortasse etiam declinante jam Romanorum Imperio antiqua jura Pontificalia perturbari cœperunt, ut notavimus in tractatiuncula de sepultura Urbana.

T A B. II.

P A T E R A G H E R A R D E S C H I A.

Herculis Apotheosim referens.

Herculem non amplius Mortalem, sed Deorum consortio receptum exprimit nobilissimum hoc Cymelium; Quapropter exultis o toto rogo omnibus humanitatis exuviis, quæ illum horrentem setis, & torvo aspectu diu hominibus ostentant, molliore juvena renovatum nobis obicit hæc sculptura. Ejus Genius laborum Comes nunc expansis alis imam partem occupat, & manus protendens illum in Cælum extulisse testatur. Genius inquam, & non Genia, quamquam thoracis lineamenta a Thufco sculptore plus æquo pressa, quod sæpe accidit, virginales mamillas exprimere videantur, quod rursum in Hercule observes. Aditæ Herculi indivisa comes Minerva, quæ illi in difficillimis rebus semper adstitit, & rebus humanis functum deduxit in Cælum, ut præ cæteris testatur in Laconicis Pausanias, Hinc æternitas, illinc Juno regali cultu splendida adstitunt, quam postremam diu illi intensissimam una mors conciliavit. Sic ad rem Apollodorus lib. II. Inde immortalitatem adeptus, & revocatus in gratiam cum Junone Hebem illius filiam uxorem duxit, de qua sibi filios Alexiaven, & Anicetum procreavit.

Ve-

Venio ad Nomina singulis inscripta. Herculis nomen HERCULE est quam sincopen latini quoque usurparunt. Aliam literulam subtractam video in nomine Minervæ, quæ hic MENVA inscribitur. Diligentiora monumenta integram vocem MENERVA referunt, quod ego Artificis oscitantiz refero. Æternitas ETHIS inscribitur. Id nomen ipsissimum est ac Græcorum ΕΘΝΣ quod annum notat, & procedit ab hebræo *ny bebh*, quod ætatem significat, unde Romani *Æternum* deduxerunt; Fortasse apud Thufcos ea vox non annum, sed ævum significavit. Si vero quod sententiam libere dicendum est, leve aliquod sphalma & in hoc lemmate irrepsisse, puto, & O pro B notatum judico, quod ubi substituas, nomen EBRS perfecte coalescet, & tota historia Herculeæ apotheosis integre constabit; illam etenim subsequutæ sunt Hebes nuptiæ, quo alludit Martialis.

Nunc tibi Juno favet, nunc te tua diligit Hebe

quod vero alata videatur, nec novum, nec mirum est: nam & in vase Musei Cæsarei rursus Hercules inter Deos cooptatus cernitur, cui Hebe ministrat, Ambrosiæ situlam deferens, & ipsa volucer. Hujus iconem inter vasa Etrusca aliquando publicabimus. Junonis nomen, quod Græcis ΗΡΑ dicitur Etruscis nostris ERIS fuit.

T A B. III.

P A T E R A F I C O R O N I A N A

Cum imaginibus Bacchi, Mercurii, & Apollinis.

IN præcedenti patera Herculeam apotheosim, in hac vero Bacchicam intuemur. Primarium locum ipse Liber Pater obtinet universis divinitatis insignibus decoratus, corona, hasta pura, fulmine, atque monili gemmato, quod bullæ dependentes more Etrusco exornant, præcipuo vero attributo fulmine præditus est. Sedet contra Apollo, adstat a tergo Mercurius, qui illi divinitatem asserit. Hunc enim fuisse, qui Bacchum in cælum deduxit, demonstrat Pausanias in laconicis, ubi forensis Mercurii simulacrum Liberum Patrem portantis vidisse testatur, quem admodum recens natum excipit in vase marmoreo Salpionis omnium laudibus concelebrato.

Bacchum accensitum inter Deos, qui jaculandi fulminis haberet potestatem, juxta Etruscorum disciplinam, multis conjecturis suspi-

susplicatus est Bonarrotus in dissertatione ad Dempsterum §. ix. Quæ interim fuerint ejusdem disciplinæ fundamenta, penitus ignoramus & nonnisi a Græcis latinisque fontibus argumenta desumere valeamus, quibus hanc suspicionem confirmare valeamus. In primis vero, quod fulminis ope in vitam eruperit.

*Quando Ignifer splendor superavit terram omnem
Fulminis stridoribus.*

Ut cecinit Orpheus in Hymno Bacchi Pericionii, a quo rursum in Hymno Bassarzi ita invocatur.

Veni Beate Dyonisi ignem seminans.

Et in altero trieterici modo *Iguem seminans, igni servans, igne lucens* appellatur. Quid ni? In ignem aliquando mutatum finxit Nonn. Dionys. xxxvi.

*Sed rursus mutavit Deus corpus, sublimis enim
Aera calefaciens volubatur ignis vagus,
Suscitans ventis flammam telum*

Et lib. xxxviii. fulmine gigantes confecisse narrat:

*Et igne pugnabat Bacchus in aera lampada jactans,
Et facies resplendebant, in Enceladi vero caput
Aera calefaciens, volubatur ignis errans.*

Fulmineumque illum vocat Stat. Thebaid. x.

Duxit fulminei per vos cunabula Bacchi.

cujus attributi ratio a physica vini natura facile deducta est, quod ignea sit, & vim igneam in animis exciter.

Nomen Bacchi *ΤΙΝΙΑ*, quidquid olim docti quidam somnaserint, est ipsum ejus epithetum Thyoneus, quo frequenter audit apud Scriptores; est vero a *ΘΥΝ* sacrificare ob celebratissima illa initia, quæ in ejus honorem habebantur, seu potius, ut alii crediderunt, a *Thyone* cognomine ejus matris Semeles. Inde ejus cultrices Bacchæ *Thyades* appellatæ sunt.

Nomen Apollinis *ΑΡΥΛ* facillimum intellectu est, nec quidquam novi præfert, nisi quam quod cum cætera nomina a dextera

tera in sinistram procedant, id contra a sinistra in dexteram exaratum est. Non ita planum est Mercurii nomen **2MΩVT**, in quo si primam literulam T in H facili aditione permutes, corruptum licet, habebis tamen nomen **HEPMHΣ**.

T A B. IV.

PATERA FICORONIANA Altera.

Quatuor Deorum imagines referens.

GRande aliquid negotium habent inter sese duo Deorum paria, qui prope januam templi, seu portam Urbis secum conloquuntur. Conjeci olim dum Roncalienses meas exscriberem, artificem ex arbitrio quatuor hęc numina conjunxisse, ut hęc Patera quatuor Deorum ministeriis apta putaretur, ut enim Homeri auctoritate tunc monui Paterę hujusmodi adhiberi non poterant nisi in sacris Deorum, quibus essent dedicatę.

Nomina etiam ibi descripta explicare conatus sum, & transposita fuisse censui, ita ut singulę singulis imaginibus non responderent. Si quid vero in hujus studii exordio peccatum est, aut erit, deinceps expungere non erubescam. Secundis curis nomina singula proximis imaginibus restituo, quas inter primo loco occurrit Juvenis seminudus, cui additum lemma **LARAN** Martem indicat, qui Gręcis **APHΣ** est, addita per prosthesim litera L.

Mulier nuda, & monili ornata, quam Mars alloquitur, & quodammodo mulcere ostendit, inscriptum habet lemma **TVRAN**, sub quo concise latet vulgatissimum Veneris cognomen **ΑΙΙΑΤΟΥΡΙΑ**, quo sæpissime notata fuit apud Gręcos.

Minervam ex cultu, & armatura nemo non agnoscit. Ejus inscriptio est **MVNRA**, fædo quidem sphalmate, nec tamen singulari; nam loco E literam V etrusca inserta est, quę inter sese unius lineolę inferioris diversitate discernuntur. Fortasse hoc additamentum vitio metalli evanuit.

Hanc fervidissime alloquitur juvenis nudus, cujus inscriptio **APLY** Apollinem designat. Notę sunt apud Homerum Deorum dissensiones, & concilia occasione Trojani belli, cum cęlites in partes scissi alterutri populo patrocinabantur. Ovid. Trist.

*Jupiter in Trojam, pro Troja stabat Apollo,
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.*

Martem quoque Gręcis adversum, & quandoque a Diomede vulnera-

neratum, ut medico indigerit, scribit idem Homerus. Quapropter suspicari licet Etruscum Artificem in hac Patera Deorum horum concilium indicare voluisse, quo Dii, Trojanorum rebus faventes, Palladem, & Martem conciliare satagunt, ne, quod inceperat, perficeret.

TAB. V.

PATERA MEDICAE

Cum Minervæ, & Mercurii imaginibus.

Visum est olim Doctissimo Fabretto exprimi in hac patera Medeam cum filio Medo, ad quos ille detorsit inscripta utrique nomina. En illius verba Inscript. Domest. pag. 542. *Utque non incuriosam hanc remotissimam, & penitus, quamvis abstrusa vetustatis digressionem prosequar, occasionem prabet similis ex eodem Museo patera excepta, in qua Medea etruscæ per epenthesim MENEREA dicta, adstante forsitan filio Medo, hic eodem idiomate MEDME, quem ex Ægao Athenarum rege susceperat, Magica, qua pollebat arte, utitur, ut nubibus involuti in Mediam ab ipsis nomen sortitam, juxta Diodorum Siculum lib. V. provolarunt. At ætate hac nostra Thufcarum literarum virtute aliquanto melius revelata, nec Medeam, neque Medum hic subesse cognoscimus, ut immo nullibi nitidiora Minervæ, & Mercurii nomina, quam hic appareant: de hac patera ita sensit Cl. Bonarrotus in dissertatione S. IV. In Patera Tab. V. eadem Minerva opem prestare videtur Perseo in Gorgonis cade. At hujusmodi explicatio magis respondet auctoritati scriptorum veterum, quam hujus pateræ fidei, in qua non Perseum, sed Hermam scriptum legimus. Tribuunt quidem id facinus Perseo. Apollodor. lib. II. Pausanias in Laonicis, & Lucanus lib. IX. vers. 665. Quia vero Perseus Mercurii ductu, & ejus adamantino gladio Gorgonis caput obtruncavit, censuit artifex hujus pateræ, citra Persei injuriam egregie factum Mercurio attribuire, quod an recte fecerit colligitur ex ipso Apollodoro loc. citato. Tum Perseus Mercurii, ac Minervæ ductu Phorci filias adiit . . . . . a Mercurio adamantinam harpen accepit. Et Lucanus :*

*Et subitus præpes Cyllenida sustulit harpen,
Harpen alterius Monstri jam cade rubentem
A Jove dilecta fuso custode Juvenca.
Auxilium volucris Pallas tulit innuba fratri
Pacta caput monstri.*

D 2

& quam-

& quamquam cædes a Perseo patrata fuerit, non est, cur ejus facti gloriam Mercurio invidemus, quo Auspice Medusa cecidit.

Pileolus, quo Mercurii caput adopertum cernitur, fortasse est illa *Orci galea* in hoc facinore adhibita, sive a Mercurio, sive a Perseo, ut tradit loco citato Apollodorus, qui præterea præter apparatus clipei, talarium & gladii falcati jungit etiam cibisin, hoc est, peram ad recisum Gorgonis caput reponendum. Erant autem hisce Nymphis talaria, & cibisis, quam peram quidam esse putant. Id Pindarus, & Hesiodus in clipeo, ubi de Perseo sic ait:

*Horrende totas scapulas caput occupat ingens
Gorgonis, idque intra cibisin latet.*

cui descriptioni respondent hujus Patere lineamenta, Mercurium exprimentia cibisin sinistra attollentem.

T A B. VI.

P A T E R A A N S I D E J A N A

Herculem hydram perimentem exhibens.

Pallas, quæ Herculi Hydræ interimenti præsto est, alata præter morem conspicitur, ut per id symbolum ejus præsentiam, atque auxilium iis, qui laude digna molirentur, significaret. Ipsam vero huic Herculeo facinori adstitisse, confirmat Pausanias in *Eliacis*, ubi Cypseliarcam describens, hæc habet: *Post hæc Herculi adstitit Minerva, dum ille Hydræ ad Amymones flumen sagittis confecit.* Totam vero fabulæ seriem diligentissime, ut semper descripsit Apollodorus lib. ii. Porro secundum Herculi certamen Hydræ Lernææ abtruncandam imperavit. Hæc intra palydem Lernææ enutrita plane omnia, & campestris emptione facta dispensebat, in pecora, atque agros serviebat. Hydra mira corporis magnitudine fuit novem capitibus munita, quarum octo mortis obnoxia fuisse dicuntur. Quod autem omnium medium erat immortale fuisse ferunt. Hercules igitur curru conscenso, Iolai auriga operæ usus, ad Lernæam contendit, quò cum pervenisset, equos sistit, Hydræ in tumulo quodam nactus propter Amymones fontes, ubi ea latitare consueverat, quam cum ignitis sagittis impetisset, de latebris exilium compulit. Egressamque ipsam manu prehensit, prebensamque tenet, ea vero pedibus statim circumplexa cohibebatur. Hercules capita contundens clava, nequicquam elaborabat: namque uno contuso, duo subnascebantur. Insuper Hydra pervasti corporis Cancer ad-

admorso Herculis pede opem forebat. Quo circa interfecto cancro Jolai, & ipse opem imploravit. Qui cum proxima sylvæ partem succendisset, ignitis torribus renascentia Hydra capita inurens, in modum renascentium capitarum ortus suboriri prohibebat: victor caput illud morti baud obnoxium recisum defodit, eique ingentis ponderis lapidem superimposuit secus viam, quæ per Lennam Eleuntem ducit. Ad hæc Hydra corpore minutissime conciso, sagittas ejus felle finxit.

Nomina Herculis, ac Minervæ in hac patera signata satis perspicua sunt, nec quidquam novi præferunt, quam quod unum dextrorsum, alterum vero sinistrorsum procedit. Syncopes HERCULIS derivavit in Latium, ubi inveterata jurandi formula *Mehercle* dicebatur. Minervæ vero vocabulum est a ΜΕΝΩΣ fortitudo, unde ΜΕΝΕΔΗΙΩΣ bellicosus literula O nomini Herculis interposita, magnam olim quæstionem excitavit: nam hoc unico exemplo multi probare conati sunt, elementum id Etruscis fuisse usitatum. At magni nominis Vir Scipio Maffejus autographo diligentissime perscrutato non literam esse deprehendit, sed æris vitium, in quo enata pustula notam hanc invito Artifice imitata est.

TAB. VII.

PATERA MEDICEA

cum Meleagro, & Dioscuris.

EX quatuor Heroibus, qui in hac Patera sculpti sunt, ternos indubitanter agnoscimus, Castorem ΚΑΣΤΩΡ, Pollucem ΠΥΛΤΩΡ, & Meleagrum ΜΕΛΑΓΡΕ, quartus vero totam excitat difficultatem, nempe ΜΕΝΕΛΕ. Cogitanti mihi quo referendum esset istud consortium, occurrit mihi primum celebratissima illa Argonautarum expeditio, in qua & Castor, & Pollux, & Meleager interfuere, qui Jasonem secuti, quum in Insulam Diam appulissent, invenerunt ibi Phrixi naufragos filios, quos inter Melam, quos in societatem receperunt, & in Cholcōs adduxerunt. Hunc Melam esse reputabam, qui in hac patera ΜΕΝΕΛΕ scriptus est.

At licet nomina huic conjecturæ non repugnant, obstabat vero imaginum dispositio, quæ, licet omni symbolo destituta, cujus beneficio peculiaris fabulæ significatio erui posset, attamen negotium aliquod maximi ponderis simul conferre videntur, quod potissime tangat ipsum Meleagrum, qui cogitabundus, & curis agitatus in medio sedet. Hinc mihi constitui sculpturam hanc pertinere

tinere ad Apri Calydonii venationem, ejusque præambulum apparatus, in quo cum Meleagro Dioscuri egerunt, adstante post Meleagrum non Mela, sed Melanippo ejus fratre, qui in fervore venationis a Tideo interfectus est.

Inter nobiliora primævæ antiquitatis facinora, quæ bellum Trojanum præcesserunt, venatio Apri Calydonii numeratur, quum odio contemptæ Dianæ immanissimo Apro ad vastandam Calydoniam immisso, congregata undique lectissimorum Juvenum manu, qui ex tota fere Græcia in arenam illam concesserunt, studio Oenei Regis interemptus est. Ejus historiam recensuit *Bibliotheca* lib. 1. Apollodorus, qui viginti fuisse Heroas memorat, qui simul convenerunt, inter quos Castor, & Pollux: primum autem omnium fuisse Meleagrum ejusdem Oenei filium, de cujus Regno liberando agebatur, commemorat. Quapropter insidentem regio Throno sub aule tolo, Thuscus Artifex illum effinxit, reliquos autem stantes, ut demonstraret, cæteros in sui auxilium convenisse; ipsum vero jure principatus, primas obtinere, Menalippo ejus fratre minore post tergum veluti excubias agente. Subdit vero Apollodorus Heroas omnes, ubi simul coivissent, ab Oeneo novem dierum continuo hospitio fuisse susceptos, quibus transactis decima die in certamen una concessisse. Hæc vero patera, facile Heroas ipsos simul de futura venatione colloquentes exponit: nam Meleager domestico cultu ornatus, & nedum bello dispositus, cogitabundus exprimitur Dioscurorum consiliis intentum.

Forte etiam iidem exprimuntur, cum jam labore exanthlato, atque Apro interempto, de illius spolio lis agebatur; ferunt enim ipsum Atalantæ amore captum, illi hirsutam pellem, & Aprugnum caput habendum concessisse, quod cæteri fere omnes inique adeo pertulerunt, fœminam sibi præferri indignantes, ut clades, atque odia inde exorta sint, atque calamitates, quæ totam fere Ætoliam iterum iterumque conturbaverunt; sic enim rei exitum Achilli descripsit Phoenix apud Homerum *Iliad.* 1.

*Hæc autem (Diana) circa ipsum posuit multam seditionem, & prælium
Circæ suis caput, & pellem pilosam,
Curetumque in medio, & Ætolorum magnanimorum.*

Immo hinc exitum Meleagro processisse narrat idem Apollodorus: Tum Thestii filii, quod viris presentibus Fœmina præmia concedantur, improbantes, pellem Atalanta donatam abripiunt: quamobrem irarum plenus Meleager, Thestii filios obtruncavit, ac pellem Atalanta restituit. Interea vero Althæa marore confecta de fratrum cade stipitem rursus accendit, quo facto Meleager extemplo contabuit. Et Ovidius *Metamorph.* VIII.

Invi-

*Invidere alii, totoque erat agmine murmur,
 E quibus ingenti tendentes brachia voce
 Pone age, nec titulos intercipe, Famina, nostros,
 Thestiada clamant, nec te fiducia forma
 Decipiat, ne sit longe tibi captus amore
 Auctor, & huic adimunt munus, jus muneris illi.
 Non tulit, & tumida frendens Marvortius ira,
 Discite raptos alieni dixit honoris
 Facta minis quantum distent, ausitque nefando
 Pectora Plexippi nil tale timentia ferro
 Toxæa quid faciat, dubium, pariterque dolentem
 Ulcisci fratrem, fraternaue fata timentem,
 Haud patitur dubitare diu, calidumque prioris
 Cade recalfecit consorti sanguine telum.*

Castor tunica, & chlamide, quod Jovis filius haberetur, ornatus est, Pollux vero quia Tindari, omnino nudus exprimitur. Juvenem, qui MENLE inscribitur pro Menelao ab aliquibus doctis viris sumptus est, & potissime a Cl. Bonarrotio S. XVI. At diligenter evolutis antiquorum scriptis, qui eorumdem venatorum elenchum compilarunt, apud neminem Menelaum interfuisse cognovi, non apud Apollodorum, qui videnos tantum enumerat, non apud Hyginum, qui Fabula CLXXIII. ipsos numero triginta & tres recenset, non apud Ovidium, qui triginta, & novem describit. Imo si tempora supputemus, vix ea ætate Menelaum eo periculo parem fuisse intelligemus, quum plerumque eorum, qui Trojano bello interfuerunt, parentes, atque adhuc adolescentes ad Aprum Calidonium exterminandum convenerint. Quapropter quum Homerus Phœnicem inducat idem facinus recensentem, illud veluti rem antiquam narrat:

*Sic & Priscorum audivimus laudem virorum
 Heroum, quando aliquem vehemens ira occuparet.
 Memini hoc factum ego vetustum nentiquam recens.*

Meleager vero confecta venatione statim extinctus est, quin Menelaum potuerit unquam convenire, quapropter hic non Menelaum, sed Menalippum ejusdem Oenei filium, atque Meleagri fratrem, quem Tideus in venatione interemit, ut narrat Hyginus Fab. LXIX. hic recognoverim, quem licet nemo inter venatores recenseat, credibile est pro patriæ securitate ceteris sese adjunxisse.

Cæterum totam hanc fabulam egregio opere in Marmore expressam Eruditi admirantur Beneventi in vestibulo Ædium Pontificalium, quæ xri incisa in lucem prodiit in Thesauro antiquitatum

tum Beneventanarum studio, & opera Joannis de Vika Sanctæ illius Ecclesiæ Canonici, Viri nobilitate, ingenio, & moribus spectatissimi, qui nostro Commentariolo Marmor illud illustratum voluit, quod singillatim per singulas partes præstitimus.

TAB. VIII.

PARERGON LORICÆ VOTIVÆ

Cum Gorgone ex Musæo Mediceo.

Nemo, qui viderit hanc Bullam, dubitabit ad Thoracem, pertinuisse, in cujus antica parte, quæ *Gyalon* vocabatur, Medusæ protomes ad ornatum simul, & terrorem apponi solebant, veluti in clypeis; exemplo Palladis, in cujus Parma spectrum hoc sculpi solebat. Quia vero bello reduces vel ob monumentum victoriæ, sive in testimonium servatæ vitæ Loricæ in Templis suspendebant, ut liquet ex Pausania in *Atticis*, in *Phocicis*, in *Arcadicis*, & alibi passim, & luculentissime ex Machabæorum libris, sic institutum est, ut inscriptionibus insignirentur, ut de clypeo ab Ænea dedicato testatur Virgilius in III.

*Ære cava clypeum magni gessamen Abantis
Postibus adversis figo, & rem carmine signo,
Æneas hæc de Danaïis victoribus arma.*

Et idem Pausanias in Olympici Jovis Templo clypeum notavit Gorgone obsignatum, & inscriptione distinctum. Ne vero aliena perquiramus in Agro Cortonenſi, Perusino, & Tuderte, galeæ ex ære defossæ sunt Punica inscriptione nobilitatæ, quæ bello Punico aut ab Afris iis in locis dedicatæ sunt, aut a Romanis inter spolia reportatæ.

Cum hæc arma dedicari contigisset, credibile est ornamentis amplioribus, quam belli usus postularet, fuisse nobilitata; ideo nil mirum, si additamentum hoc comunem mensuram excedat, ut recipiendæ inscriptioni par esset, & magis emereret, quamquam viderim in Urnis Gorianis milites aliquando in medio thorace aliquid valde eminens addidisse ad majorem armaturæ firmitatem.

Inscriptio hæc nostra in girum disposita est ad instar illarum, quæ in arca Cypseli, & in disco Iphiti observavit idem Pausanias: *Inscripta enim sunt illæ, non recto versuum ordine, sed orbem ambiens literis*. Hujus Inscriptionis principium desumendum est a vertice, ubi duplicata interpunctio caput inscriptionis a fine discernit. Eam sic lego, & expono:

TVR.

TVRCE . AV . VELTVRI . FNIMVAL . MI . SVTIL . VELTVRI . TVRA

TORACEM . AVIUS . VELTVRIVS . FENIMVA natus

ME pro SALVTE . VELTVRI filii . MARTI dedicavit.

Ordo mihi poeticus, & disticho inclusus videtur.

*Turce au Velturi fnimual
Mi sutil Velturi Tura*

Turce si literam A superaddas, continuo exurget *Turace*, pro qua Latini abjecta litera V *Tboracem* dixerunt. Vox penitus græca est, neque in Latium influere poterat, nisi per intermediam e-truscoam linguam.

Velturinus nomen gentile est, qui in fine hujus lemmatis repetitur ad alium Velturium indicandum, qui prænominis destitutus est. *Fnimual* matronimicum esse demonstrat desinentia in al, quæ derivativum importat, ut demonstravi in Roncaliensibus, & auctoritate sua confirmavit doctissimus Auctor Gualfondianarum. Fusius vero doctrinam hanc multiplici exemplo confirmavi in dissertatione de Tegulis Buccellianis.

Me pro *Me* occurrit perpetuo in dedicationibus Donariorum, in quibus ipsum Donarium alloquitur spectatores. Latini antiquiores ita dedicationes suas conceperunt, ut in vase Prænestino

ME FECIT, MED ROMAI FECIT

Sutil est a ΣΝΟΣ salvus incolumis. Traspositio hic subest extremæ literæ L, quam si anteponas, facile emerget *saluti* Velturii.

Tura Mars est cognomine Thurius, quo audit apud Homërum, de quo & Suidas, in cujus Templo Donarium hocce lorice insertum pendit.

T A B . I X . n . I .

URNA MUSEI CONSTANTII

In qua Juvénis insculptus est senem trunco alligans.

CRediderunt communiter eruditi Marfyæ fatum in hoc anaglyfo exculptum exhiberi, qui ab Apolline trunco religatur. Fabulam habes apud Hyginum c. lxx. qui ubi abjectas a Minerva tibiis retulit, hæc habet: *Marsyas Oeagri filius Pastor unus ex Satyris invenit, quibus assidue commeletando, sonum suaviorem in dies faciebat; adeo ut Apollinem ad Cythara cantum*

E

in certamen provocaret . . . Apollo victum Marsyam ad arborem religatum scytha tradidit, qui cum membratim separavit. Reliquum corpus discipulo Olympo sepultura tradidit.

At aliqua difficultas suboritur, quin Marsyam hic agnoscamus: non enim capripes, ut debuerat, expressus est, qualem fuisse testatur Pausanias in *Atticis*, & rursus in *Cerinthiacis*: Manifestius vero talem legimus apud Ovidium *Metamorph.* vi.

Illum ruricola sylvarum numina Fauni,

Et Satyri fratres, ex tunc quoque planus Olympus,

Et Nympha ferunt.

Nec certe fuisset artificibus Thuseis id Monstrum rite exprimere, qui Faunos, Satyros, Silenos, & si quid aliud a Graecis Poetis commentum erat, probe noverant, ac pictos nobis reliquerunt. Quae dum ego in mente volverem, nunciatum est mihi tripodem aeneum in agro Praenestino superioribus annis effossum, & Museo Kircheriano additum, inter cuius eximia ornamenta hic idem typus graeco incisus videbatur. Ad pedes vero Juvenis gemini celsus jacentes observabantur, quo indicio commonefactus, longe aliud quam Marsyz casum hic inquirendum esse duxi. Augebat dubium, quod cum tripode etiam patera inventa esset, in qua Pollux, atque Amycus cithibus decertantes expressi erant: eadem igitur historia facile in utroque recurrebat, certamen in patera, victoria vero in Tripode: nam ea lege inter utrumque pugnatum est, ut victus victori manciparetur. En Teocriti verba in *Idyllo Jovis filii*.

Pol. Nunquid proemium promptum, super quo pugnabimus ambo.

Amy. Tuus quidem ego, tu autem reus vocaberis, si vincam.

Hanc autem mancipationem haud melius exprimi poterat, quam ipso Amyco ad truncum alligato.

Accedit rursus alia conjectura, quae Apollinem ab hoc marmore excludat; Deos enim superos nunquam penitus penitusque in Thuseorum urnis expressos videmus, nisi forte in Cinerario apud Nobiles de Vinciolis, in quo Gygantomachia expressa est, ubi cum feralis illa, & penitus infernalis fabula referenda esset, adjungi Deos omnino oportebat.

Inscriptio Urnz superposita defuncti nomen importat,

VEL . VESIM . SAPEVANIAL . SLAN.

quam sic verto:

VELLIVS . VESIVS . SAPEVANIA NATVS

Gens

Gens *Vesia* in Perusinorum Etruscis urnis obvia est, & saepe a nobis memorata. Non tota periit ad *Perusinas Aras*: nam Patria sua *Czfarez* ditioni subjecta, iterum, iterumque recurrit in inscriptionibus latinis. Sequens nomen more Thusco Matrem indigitat. Postrema vox *slan* si excipias primam literam S, quam pro C imperitus pictor substituit, est ipsum *Clan*, quæ NATVM notat, ut ad evidentiam demonstravi in eodem opusculo de regulis Buccellianis.

T A B. IX. n. 2.

ET

T A B. XXXVII. n. I. 62.

POLYXENÆ FATVM

Urna marmorea apud Nob. Ansidejos, & Constantios.

Sculpturæ, quas in Etruscorum Ossuariis observamus, duo plerumque argumenta continent; vel enim mores illorum, & caeremonias exprimunt, vel historias peculiare, quæ plerumque ex græcis fontibus accersitæ sunt. Mitto tertium, in quibus ornamenta, & symbola insculpta cernuntur, quæ quia ad religionem plerumque pertinent, in priorem Classẽ commodè possunt recenferi.

Utri referendum sit marmor, quod hic explicamus, & alia duo, quæ Tab. xxxvii. referuntur, in quibus pro certo habeo, unum atque idem factum contineri, quamquam variis lineamentis adumbratum, liquido non constat apud Doctos. Horum sententias breviter referemus, ut quam quisque magis probatam habeat, amplectatur.

Prima fuit Cl. Bonarroti, qui S. ix. ita de hoc monumento sensum suum aperuit. *In eadem tabula miles imaginem pueri Dionysii in lebetem conicere tentat; quia fabulantur, ut notat idem Clemens, & ex eo Eusebius de Preparat. lib. ii. cap. vi. Dionysium puerum cum curetibus chorcas ducentem, crepundis deceptum, dilaniatum fuisse, cujus membra primum in lebeti elixaverint, & deinceps verubus infixa, igne assaverint.* At sententiam Viri doctissimi, quem ego nunquam sine laude commemoravero, quamquam aliquando ob nova subsidia, quæ deinde prodierunt in hac scientia, ab ipso mihi recedendum sit, plura sunt, quæ in dubium revocent. Et primo nostra hæc armatura, quæ tota Græcorum militum propria est; At qui Curetes semel tantum insculptos vidimus, in ara marmorea inter inscriptiones Donianas Tab.

Id. in qua se galeam excipiamus, clypeum, & gladium & dependentem ex humeris pallam, reliqua nudi sunt. Præterea quem pro Baccho usurpat, foeminam fuisse demonstrat in utroque marmore & cultus capitis, & ipsa ubera; domum quem hic debet appellat, quia cylindrica forma comitat, ara est, ut ex duabus posterioribus sculpturis manifeste evincitur. Demum quum supra foeminæ caput Sacerdos invergat patetam, quæ officium Baccho quum laniaretur minime exhibitum est, consequens sit, ut longe aliud hic referatur.

Sunt qui putent, aliqua initia hic esse expressa, sed quia nondum certo constat ex Monumentis hucusque detectis Etruscos aliqua horum habuisse, præter Bacchica (quum ea, quæ cæteroquin de *Mythriacis*, *Isacis*, atque *Eleusiniis* ex eisdem monumentis eruuntur, maxime ambigua sint) multa urgent, eorum typos hosce nostros ab hac classe vindicemus. Orgia occupant Satyri, Fauni, Nymphae, quorum gestus dissoluti, effracti motus vel primo obtutu Bacchanalia produnt, sive ea a Græcis Artificibus expressa fuerint, sive a Thuscis, qui hoc argumento plurimum delectati sunt, Heroes armatos nunquam in Orgiis vidimus. Præterea hæc mysteria non viri mulieribus, sed mulieres Antistites viris ex antiquo instituto tradere solebant. En Livii verba lib. xxxix. cap. xv. *Primum sacrum id fœminarum fuisse, nec quemquam virum eo admitti solitum, tres in anno statos dies habuisse, quibus interdum Bacchis initiarentur. Sacerdotes invicem Matronas creari solitas... Miniam Campanam Sacerdotem omnia tanquam Deam monita immutasse: nam & Viros eam primam suos filios introisse Miniam, & Horennium Corrinios.*

Altera longe diversa fuit sententia olim mea, quippe qui mortuorum consecrationem in hisce marmoribus exprimi putabam, quo referri poterant, & Musici concentus, & sacrificia animalium, quæ in eisdem præparata observantur. Huic enim marmori aptabam Arnobii verba lib. II. *Magi spondent commendatitias habere, se preces, quibus emollita, nescio quæ, Potestates, vias faciles præbent ad Cælum contenduntibus subvolare; neque, quod Etruria libris in Acheronticis pollicetur, cerorum animalium sanguine nominibus cœcis dare, Divinas animas ferri, & ab legibus mortalitatis educi.* Hanc autem Divinitatem, quam nonnisi a Diis dari posse consuebant defunctorum animabus, communicari credebant mediante contactu, seu inunctione nectaris, vel ambrosiæ, ut latè probavi in *Acherontico* cap. vi. Sed quoniam ea, quæ a Diis fieri credebant cæremoniis quibusdam sensibilibus imitari constitutum erat auxilio sacrorum quorundam liquorum, quæ ambrosiam, & nectar simularent, hinc introductum est, eos sacris quibusdam præcatio.

rationibus adhibitis in caput & illos Mortui inveri, ut pariter ostendi in eodem *Acherontico* cap. VII. quod adeo constanter Ethnici retinuerunt, ut putaverint sibi funebres aras, & urnarum regulas esse perforandas, ut reintegratis quotannis hisce ritibus, divinitas quodammodo instauraretur. Exempla hujusce ritus varietate suppeditat nobis Fabretti *Inscriptionum Domestic.* cap. II. & Eruditissimus olim donec vixit amicus noster Gorius ad *Columbarium Libertorum Liviae Augustae*, inter cujus tumulos aliquas tabellas sapienter perfolatas in hunc usum observavit. Hunc vero morem antiquissimum fuisse demonstramus auctoritate Pausanias in *Laconiis*, ubi antiquissimum Apollinis signum describens hæc subdit: *Simulacri basis ara formam habet. Sub ea Hyacinthum sepultum videtur, & in Hyacinthiorum celebritate prius quam sacrum Apollini faciunt per anum ostiolum, quod in ara loca parte est, inferias Hyacintho mittere.* In hisce vero marmoribus, de quibus est sermo, supra mortui hominis, ut putabam, caput sacerdos prope sepulcralem, jamque flammantem aram, seu potius rogam, libamina invergit: Omnia funeri mihi convenire videbantur, ætate, lætus mulierum, ploratus, & alia, quæ in tribus hisce monumentis observantur.

At secundis cupis typo hoc maturius observato, omnia mihi eo collimare visa sunt, ut Polixenæ sacrificium in hisce urnis cognoscamus. Ex Græcis duobus, qui sacrum id peregerunt, Neoptolemus Virginem ad aram rapit, cujus dextera jugulata interiit. Ulysses omnium scilicet vinum in caput invergit, rursus Tabul. XXXVII. n. 1. Sacer minister lancem cum mola affert, quæ victimæ caput de more conspergatur. Hecuba manibus capillos velens extremo gentis suæ fato assistit. Ipsa demum Polixena, quæ in alia subsequente Urna victimarum more coronata est, manus supplex attollit. Truce id factum multis recenset Q. Smirneus *Paralip.* lib. XIII. vers. 256.

Sic fati ad Bustum Achillis redeunt;

Et Polixenam ducunt sicut Juvenecam ad Dei Sacrum.

Illæ protaxo robore mugitu, mæsto corde lamentatur

Græci autem, cum ad sepulcrum Divini Achillis pervenissent,

Mox pater ejus detectus (Neoptolemus) enses acutos stringens,

Ecce quidam Paellum tenebat, dextera autem

Bastum contingens tali cum oratione appellabat.

Hæc dictis mortiferam adexit gladium per puella

Jugulum, quam exemplo dulcis vita destituit.

Ulysses vero, qui vinum invergit, referre existimo, quippe ei cura data fuit a Græcorum exercitu, ut Polixenam ad tristo sacrum

com abduceret, sic enim ille Hecubam alloquitur in illius *Tragedia* apud Euripidem vers. 222.

*Visum est græcis filiam tuam Polyxenam
Mactare ad excelsum aggerem Achillei sepulcri,
Nos vero comites & adductores puella,
Ordinarunt esse, sacrificæ vero præfectus,
Sacerdosque status est hujus filius Achillis.*

Ipse quoque Ulysses huic sacro assistit in Tabula *Iliaca* apud Fabrettum num. 114.

Polyxena nuda hic efficta est. At contra Ovidius *Metam.* XIII. qui illam Romanis moribus, & virtute adornavit, poetice magis quam quod verosimilius sit illam constanter, & sponte aras adeuntem describit, non modo vinculorum expertem, sed decenter vestitam, ut cum moriens humi procumberet.

*Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, castique decus servare pudoris.*

At in Tabula *Iliaca* inferne tantum velata est, superne vero nuda, quod magis consentaneum erat religioni, ut sanguis facilius exciperetur. Neque obstat Q. Smirnxus, apud quem Achilles Polyxenam *bene vestitam* sibi mactari jubet: nam epytheton ΕΥΠΕΠΛΑΟΝ, quo utitur, expetitur ab ipsius Polixenæ moribus, quam, quia concinnis vestibus uteretur, *pulchri pallam* appellat, non inde tamen sequitur ita pompose indutam fuisse immolandam eo modo, quo Homerus *bene ocreatos* vocat Græcos in illis etiam officiis, in quibus ocreis non uterentur. Idem argumentum rursus recurrit in alia Urna nuper Perusæ effossa, quam cum aliis una inventis inter additamenta exponemus.

Lemma urnæ superpositum in hac Tab. IX. num. 2.

TIT. VELIVMNAM. ACRILMEC

TITVM VELIVM videtur indicare, sed desinentia nominis in VMNAM cum cæteris, quæ sequuntur, haud facile latino sono reddi possunt. Marmor, quo veteres Perusini ad hæc ossuaria excavanda utebantur, firmum quidem est, sed inæquale, & spongiis, ut ajunt, passim deformatum. Hinc factum est, ut pleræque inscriptiones aut detritæ, aut corruptæ ad nos pervenerint; accessit ad augendam ambiguitatem Pictorum imperitia, qui ea ætate, in qua nullus Etrusci sermonis odor habebatur, literas, quas ignorabant, misere perturbaverunt. Quapropter valde dubito desinentiam hanc VMNAM nomen maternum importare, sive illius, qui funus curaverit: nam ex altero ejusdem urbis monumento constat apud

Anti-

Antiquos Perusinos prænomen Turni, ut apud Albanos in usu fuisse, vel apud ipsos *Turniam* familiam floruisse.

Planior est epitaphium alterius urnæ Tab. xxxvii. num. 1. quæ latinis notis expressa ita sonat.

AV. TITE. VESI. VEL. CACEINNI

Quod quidem ad effugiendam duplicis prænominis difficultatem, ita verto:

AVLO. TITI. VESI. FILIO. VELIVS. CECINNA. FEC.

Sequentis ossuarii inscriptio aliquanto corruptior ita se habet:

VR. TITE. VESIAE. CV. SITIA. ....

Primæ notæ VR facile detortæ sunt ab AV: nam inter se affines sunt, & facile indicant prænomen alterius Auli ex eadem familia *Vesia*, in qua idem prænomen frequentissimum est. Particula CV prænomen est nobis ignotum, seu nomen alicujus Curii, seu Curionis, qui prænomine prætermisso nomen Sitiæ scribendum censuerit.

TAB. X. & XI.

DATIO TOGÆ VIRILIS

In Vase Mediceo.

DE hoc argumento plura præmisimus in notis, quibus Pærrergera illustravimus, & multa dicenda sunt, ubi oportunitas postulabit. Ante domesticas aras Parentes filiis Tyronibus jam pubertatem adtingentibus, dempta puerili prætexta, & bulla, quam Laribus suspendebant, virilem togam tribuebant. Pers. Sat. v.

*Cum primum pavido Custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis Laribus donata pependit.*

Et Propert. lib. iv. Eleg. 1.

*Mox ubi bulla radi dimissa est aurea collo
Matris, & ante Deos libera sumpta toga,*

Deorum foruli, seu Lararia quandoque ornatissima, & in Armarii modum exurgentia nobis exhibentur, quæ procerum opulentiam spirant. Frequentius vero, & præsertim privatæ fortunæ hominum simpliciora fuere, nempe Alveoli angusti, & qui breves Deos continerent

aluerent in pariete excisi, rotunda plerumque specie, quemadmodum in hac nostra pictura observatur bifidis valvis (quod ducta linea perpendicularis ruditer ostendit) sed pessulo clausis, quod obversa linea demonstrat, & in diligentioribus picturis multo manifestius ostenditur.

Comitantur quandoque Tyrones Pedagogi, sive alii ex familia, qui caeremoniz adstabant, unde factum est, ut quandoque terni, seu quaterni depicti videntur, nec de lineamentis faciei habenda est ratio, si saepe saepius filios a Parentibus non discernant: nam si vel parum ipsis picturis prototypis assueverimus, facile intelligemus picturas ipsas scita quadam negligentia, & manu festinante ac citissimo pennicillo ductas esse, ut in hisce minutis non haereamus.

Viri, qui in hac caeremonia inducuntur, ut plurimum rudes baculos stringunt, & intortos, ut vitem potius, quam virgam imitentur. Ii quandoque, ut in meo vase, frondentes sunt. Ratio in promptu est: nam Toga dari solebat quandoque in Saturnaliis, in quibus, ut praemisimus, Viri baculos fumebant, & praeferebant; vel in Bacchanalibus, in quibus credibile est viris palmites vulgo usurpatos, ut luculentius in notis ad vascula demonstrabimus; usum vero dandae togae in Bacchanalibus latè ostendit Ovidius Fast. III.

*Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho
Bacche fave Vati, dum tua festa cano.*

*Restat, ut inveniam, quare toga libera detur,
Lucifero pueris, Candide Bacche, tuo.
Sive quod ipse puer semper, juvenisque videris,
Et media est aetas inter utrumque tibi,
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant cura, numinibusque tuis.
Sive quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vita liberioris iter.
An quia cum prisca colerent studiosus agros,
Et patrio faceret rure Senator opus.*

*Rusticus ad ludos populus veniebat in urbem:
Sed Dis, non studiis ille dabatur bonos.
Luce sua ludos urva commentor habebat,
Quos cum tadifera nunc habet ipse Dea.
Ergo ut Tironum celebrare frequentia posset
Visa dies danda non aliena toga.*

Hæc vero virilis toga dari solebat Tironibus circa annum decimum sextum, ex quo fieri poterat, ut pater eadem die illam tri-

tribueret duobus filiis, quorum alter hunc annum excepisset, alter vero non compleisset, quo facile respicit multiplicitas Togatorum, qui aliquando in eadem pictura interveniunt. Quod attinet ad ætatem, quam præmisimus fuisse sexdecim annorum, quæ apud Jurisconsultos plena pubertas dicitur, ea multiplici testimonio comprobatur. Constat enim ex Suetonio in *Augusto*, quod duodecimum annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudaverit, at quadriennio post virilem togam sumpserit, quum triumpho C. Cæsaris Africano militaribus donis ornatus est. Rursum apud veterem Horatii scholiastem hæc habentur, circa iustam ætatem virilis togæ tribuendæ: *Nobiles pueros prætexta veste sub disciplina usque ad annum XV. usos*. Hunc vero cum explevissent proximis Saturnalibus, seu Bacchanalibus liberam togam accipiebant; quanquam ætate Ciceronis, ut notavit Eminentissimus Norisius ad *Canotaph. Pis.* ea lex perturbata fuerit, ut cætera omnia, in tantum, ut procerum filiis etiam ante iustam ætatem togæ ceperit consignari.

Plura vero sunt, quæ in hac pictura observemus. Paterfamilias baculo innixus, & brachio exerto medius consistit, inter duos Tirones, brachio, inquam, exerto: nam ita viri in forum, in Senatum, & ad reliqua vitæ officia obeunda procedebant. Non sic Tirones, qui brachium adhuc toga cooperiunt, sic enim primo anno modestiæ ergo sese continebant. Cic. pro Cælio. *Nobis quidem annus erat unus ad cobibendum brachium toga institutus, & ut exercitatione ludoque campestri tunicati uteremur*: quin aliquando hanc continentiam observabant, donec in forum descenderent. Tertul. de Pall. *Cato iuridicina tua in tempore humerum exertus*. In hoc vero pictores Thusci minus scrupulose processerunt, nam sæpe sæpius non tam patresfamilias, quam natos exertos nobis exhibuerunt, ut libera manu virgam temporari convenientem continerent.

Alterum est, quod observemus in hac, & in similibus picturis, nempe cum patrefamilias modo unum, modo plures adolescentes toga donatos consistere; quod quidem aliquantum mentem nostram turbaret, nisi intelligeremus, quod in hisce raro admodum singularium familiarum cæremoniæ expressæ sunt, sed potius universus mos populi, ex quo factum est, ut plurali numero & nati, & parentes, aliquando cum pedagogis, in uno eodemque spatio delineati videantur.

Nec posthabenda est in hac pictura vitta illa sacra parieti prope Larium custodiam pendens: hæc enim, ut præmisimus, est cingulum puerilis prætextæ, quod ipsa deposita Diis votiva resignabatur ob pueritiam feliciter exactam. Quin & in aliis picturis

ris non cingulum tantum, sed & vestis ipsa Diis suspensa observatur.

Quia vero, ut diximus, hæc cæremonia Bacchanaliorum tempore perfici ut plurimum solebat: hinc picturæ istæ ornamentis temporari convenientibus cumulari solebant, & præcipue Mysteriis Bacchicis, ut in hoc vase. Orgia in Etruscorum vasculis depicta duplicis generis omnino sunt, aut enim continent Bacchicas fabulas, & Mysteria, quemadmodum a Libero Patre gesta fuisse ferebantur, aut continent reprehensiones eorundem Mysteriorum, prout ab Etruscis imitari solebant, inducto Antistite, atque Antistita, qui bacchico ritu ornati, Liberum, & Liberam cultu, incessu, cæteraque fictitia forma adamussim exprimerent. In primis Veri Fauni, ac capripedes Satyri interveniunt. Hi vero in fictitiis solemniis barba tantum, & cauda apposititia deformati humanis pedibus saltant. Hujusmodi est Bacchanale hic exhibitum, in quo Antistes Bacchi seminudus pene fœmineo cultu sedet caput redimitus Vittis, & integram Arborem pro tyrso gerens fortasse vitæ racemis, seu corimbis refertam; & coronam Mithæam manu attollit alteri similem, qua supra Mithram adornatur, illamque offerre alicui ex initiatis demonstrat, Mænas contra furens cymbalum quatit Vittis de more redimitum, & ore parulo videtur ululare. Faunus tripudians cornu potorium regit dextera, sed sinistra elata digitos ita componit, ut ad illorum crepitum, veluti ad modos saltet. Hic omnino nudus est, quod fere semper in cæteris observatur: ut notat Ovid. Fast. II.

*Sed cur præcipue fugiat velamina Faunus,
Traditur Antiqui fabula plena joci.*

Qua recensita his concludit:

*Veste Deus Lusus, fallentes lumine vestes,
Non amat, & nudos ad sua sacra vocat.*

Sub Baccho jacet hinnulus, qui Libero Patri intantum carissimus fuit, ut ex illius nebride sibi amiculum usurpaverit. Sub hinnulo rotam videas duplici loro decussato, seu vitæ religatam. Tale quid in hisce picturis sæpiissime recurrit, sed ambiguae significationis. At de illo alibi. Supra hinnulum ramusculi gemini decussantur, puto ad coronas nectendas.

TAB.

TAB. XII.

BACCHANALIA

In Vase Mediceo.

Pertinet hæc pictura ad Bacchi Myſteria, prout ab Etruriis celebrari ſolebant, in quibus, ut jam innuimus, Deum, apsum barbata ſpecie circumferebant. Hujus luculenta eſt mentio apud Macrobiũ lib. 1. *Saturnaliũ* cap. xx. qui diverſos deſcribens aſpectus, quibus Bacchum effingebant, hæc ſubdidit: *Præterea barbata ſpecie ſenili quoque, uti Græci ejus, quem Bacche- paan, item, quem Briſea appellant, & ut in Campania Neapoli- ſani celebrant, Hebona nunciantes.* Nomen eſt ab ΗΒΑΩ adoleſco, unde ΗΒΗ pubertas, & pubertatis Dea, quod Deus iſte etiam ſenilem referens aſpectum juvenile robur conſervaret, ſimi- litudine deſumpta a vino annoso.

Potiffimam hujus picturæ hiftoriam agnoſcimus in hac Tabula in linea extrema, in qua Bacchus ſenex coronatus, & crocota paludatus ſtat inter duos Faunos, altera manu calicem, dextera vero vitẽ multifidam attollit, capro jam ad ſacrificium parato. Tabulam hanc adamuſſim explicat nobis Plutarchus de *cupiditate divitiarum* circa finem: *Accepta a Majoribus Bacchanaliũ fe- ſtivitas antiquitus plebejo more, & hilarĩ agebatur amphora vini, & palmitis ſarmentum tum aliquis caprum traherat, ſequeretur alius calatũ ſcis plenum geſtans; ultimo loco Pballas.* Uſque modo deſcribit antiquam pompam, quam in hac tabula obſervamus, pergit inde ad ſumptuoſiores poſtea ordinatas, quas alibi producemus. Nunc ea negliguntur, & obſoleta ſunt, dum interim geſtantur aurea pocula, veſtes præcioſæ, bigæ agitantur, perſonatque incedunt. Poculis aureis jungamus, & gemmeos, cujuſmodi eſt cantharus larvis ornatus in theſauro Sanctæ Capellæ.

Bacchus adoleſcens Græcis, & Latinis ſemper nudus eſt, ut in ejus marmoreis ſimulacris, quæ pulcherrima habemus Piſauri in ædibus Nobilium Oliveriorum, & Paulutiorum. In Anaglyphis vero, ubi Myſteriis reſertus eſt, quandoque crocota ſuper nudo aperta, & diſſua adornatur, ut in ſarcophago admirabili Eugubii in celebri Monalterio S. Petri. Id indumentum attribuit Baccho Pollux cap. xviii. lib. vi. Cæterum Baccho ſeni, & tunicam, & prætextam induxerunt Etrufci, qui non Bacchum, ſed Bacchi Antiftitem ſummum delineabant, & revera prætextam non Magiſtratibus tantum, ſed Pontificibus tribuebant, ut conſtat ex Livio xxxiv. S. Appiano lib. iv. Tacito Annal. lib. II. 14. Lampridio in *Alexandr.*

44 IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

xandr. cap. 40, quod insigne Romani ab Etruscis acceperunt: ut apparet ex Plinio lib. viii, 48. Bacchicam vero prætextam sericam, croceam, scutulatam, & floream, quemadmodum ex picturis apparet, jure crocotam appellavimus, licet prætextæ more circumpositam.

Hircus victima Baccho sollemnis jam disposita est ad sacrificium inter duos Faunos. Cur id animal Bacchi odium nactum sit, declarat Virgilius Georg. II, 376.

*Frigora nec tantum sana concreta pruina,
Auræ gravis incumbens scapulis aërentibus æstas,
Quantum illi (viti) nocere greges, darique venenum
Dentis. & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus oris
Ceditur.*

Et Martial. lib. xiii, epig. 39.

*Lascivum pecus, & viridi non utile Baccho
Dat panes, nocuit jam tener ille Deo.*

Quo etiam alludit Ovidius Fastor. 1.

*Rode caper quidem, tamen hinc cum stabis ad aram
In tua, quod spargi carnea possit, erit.*

Nec tantum more sacrificii mactatum fuisse caprum in hisce, sacris accepimus, sed etiam furiali quodam impetu, more bacchico, dentibus lacerata ejus viscera tradit Arnobius lib. v. *Ut vos plebs Dei numine, ac majestate doceatis caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus laceratis.* Sed hæc immanitas ex altiore, origine, atque abtusiore causa repetenda est intra penetralia homumque Mysteriorum, per quæ profitebantur illorum Sectatores vitam novam conferre iis, qui hisce sacris nomen darent. Putabant enim cæterorum hominum, quos prophanos appellabant, vitam omnino ferinam, & brutalem esse, suam vero penitus divinam ob familiaritatem, quam cum Diis promittebant. Itaque prophanorum conditionem sub specie hirci repræsentabant, quam lacerari oportere dicebant, ut novus homo emergeret.

Posticam partem occupat Antistes Bacchi, atque Antistita sedentes sub palma, quæ Bacchi laudes canit ad cytharæ modos.

TAB.

TAB. XIII.

BACCHANALIA

*In alio vase Etrusco olim Musei Gualterii,
nunc Vaticani.*

HÆC pictura complectitur idem argumentum Tab. x. Principium vasis latus pertinet ad Togæ virilis dationem; continet enim geminos togatos sese invicem respicientes, qui exerto brachio sinistro baculos stringunt ante domesticos Lares, quorum locus pæfalo oclusus in medio depictus est, cum consuetis clavis in pagmento depactis. Neque a religione alienum mihi videtur clavos istos valvulis fuisse infixos, quæ domesticorum Deorum armaria præcludebant: nam apud Petronium cap. xxx. legimus Templorum Ostiis huiusmodi clavos fuisse depactos ad annos & dies adnotandos. At in publicis ædibus notæ istæ Kalendariorum vicem facile obtinebant: nam Clavi annales, qui solennissimo ritu pangebantur, non in Templorum foribus, sed in ipsis intimis parietibus statui solebant, ut ipse Livius notat.

Fuere quoque in privatis domibus pendula ex parietibus Kalendaria, quæ similibus bullis, qui dies boni, quique incommodi essent, distinguerent, ut idem Petronius cap. xxx. observavit, quorum imagines in hisce picturis animadvertisse me oportunitus indicabo. Quod attinet ad hanc picturam notatu digna est Tabella inter togatos appensa, in cuius medio insignem clavum olim contineri reputabam. At re cum centenis huiusmodi comparata, fateor non clavum, sed pæfulum repræsentare, quo bifores cellulae clauderentur; nam aliquando ostiola hæc semiadaperta, quandoque & patula observabuntur Deorum imaginibus inde proflientibus. Baculi, cui insunt gemini hi togati, viticulam virentem, hanc confitam quodammodo fulciant, atque custodiant. Id parergon mysterio non caret, sed pertinet ad arbusculas illas, Genio puerorum sacras, quas in die natali, aut quo Toga traderetur, plantabant, & magno studio excolebant, de quo instituto alibi sermo erit.

Pars averfa continet Baccham, quæ lancem Baccho sedenti porrigit Fauno ejus administro, situlam vini conferente. Comune id, atque obvium Bacchi ferculum, quod centies in Vasculorum Thesauro adnotandum occurret, sed nunquam aptius Baccho tribuebatur, quam in hisce Liberalibus festis, quæ xvi. Kalendas Aprilis, ut alibi diximus, celebrabantur, in quibus vina a fecibus percolata separabantur, in quod festum datio Virilis togæ, ad quam hæc pictura pertinet, recidebat.

TAB.

Vas Musei Gualterii, nunc Vaticanum.

Occupat primam hujus vasis faciem eadem caeremonia, datio Togæ virilis, non quidem privata, qua singulæ familiæ uni vel alteri ex natis id insigne tribuebant, sed publicæ, & toti populo communis; nam in presenti pictura tres Tirones toga involuti nobis occurrunt. Non enim exerti ad instar virorum, sed pudoris, & modestiæ causa brachiis Togæ obstrictis, veluti nondum actionibus idonei procedunt in publicum. In hac caeremoniâ patrociniū illustri alicujus Civis querere solebant, quo ducē, & auspice in conspectum populi sese offerebant. Plin. Epist. lib. II. 14. *Ante memoriam meam ne nobilissimæ quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo Consulari producente; tanta veneratione pulcherrimum opus celebrabatur.*

Pars altera sedentem Bacchum cum tyrsō perbelle exprimit. Sella suggestui elata dignitatis testimonium est. Adit illam nuda sacrificula, quæ passis de more crinibus, vannum Deo offert, qui inde aliquid sumere observatur. Adolescens Faunus post Baccham tripudiat. At singula singulatim prosequamur. Hic quoque Bacchum muliebri aspectu effectum videmus, ut vix a fœmina valeat discerni; illum enim ita pingit Albricus de Deorum Imagin. *Erat imago sua facie muliebri pectore nudo.* Caput mitra muliebri ritu præcingebat; quapropter apud Lucianum Dialogo Junonis, & Jovis *Θυρσιστὴς Muliebri mitra revinctus nuncupatur.* Ipsi quoque diffusum ad talos pepulum tribuebatur. Audiamus Pentem cum Nuncio colloquentem de Bacchico habitu sibi inducendo apud Euripidem in *Bacchis* vers. 828.

Pent. *Quem igitur ornatum vis te injecturum esse meo corpori.*

Nunc. *Prolixam quidem comam in capite tuo ostendam.*

Pent. *Secunda vero species ornatus, qua nam erit mihi.*

Nunc. *Pepli talares, & supra caput erit Mitra.*

Pent. *An præter hac etiam aliquid aliud addes mihi?*

Nunc. *Thyrsum manibus, & Maculosam binuuli pellem.*

Etiam Tibullus Bacchum ita describit lib. I. Eleg. VII.

Non tibi sunt tristes cura . . . . .

Sed varii flores, & frons redimista corymbis

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes . . .

Et

Et Statius *Achilleid.* 1. vers. 262.

*Si decet aurata Bacchum vestigia palla
Verrere -*

Mulier vero, quæ nuda, Bacchum adit, non Orgia videtur celebrare, quum foemina vel tunicata, vel peplo quodammodo præcincta plerumque tripudiare videantur, ut constans experientia ostendit. Sed omnimoda hæc nuditas ad initia pertinet: quum enim Bacchis nomen dabant inter cæteras præparationes lavacrum potissime reputabatur. Sic Duronia Publium Ebutium filium ad hæc initia adhortans apud Livium Decade iv. lib. ix. hæc illi obtrudit: *Decem dierum castimonia opus esse. Decimo die canatum, deinde pure lautum in sacrarium deducturam.* Ipse quoque Livius auctor est Bacchantes foeminas crinibus passis, qualem hanc nostram observamus, cum facibus ardentibus ad Tyberim decurrisse; nam vel vivo flumine, vel marina aqua initiata lavabantur, ut constat ex Pausania in *Boeoticis*.

Hæc vero mulier Numini contra constituto vannum porrigit. Vannum, inquam, non tympanum, non cymbalum, non scyphum, non lancem, quæ integro fundo, & minime pervio constabant, ut in illis imposita dona religiose continerentur; sed vannum, qui fundo patente, ac foraminibus undequaque pervio constabat, qualem hunc fuisse & alterum Tab. xi. aliosque passim apparebit. Pertinebat vero vannus, seu cribrum ad mysticas ejus purgationes. Audiamus Servium ad primum Georgic. v. 166. *Mystica Bacchi (vannus) ideo ait, quod Liberi Patris sacra ad purgationem anima pertinebant, & sic homines ejus mysteriis purgabantur, sicut vannis frumenta purgantur.... Nam idem est Liber Pater, in ejus mysteriis vannus est, qui, ut diximus, animas purgat.* Hinc ille *Λικνίτης* dictus est, nam *Λικνον* vannus est, quo frumentum, leguminave post tritutam ventilantur, coque sub nomine peculiari Hymno celebratur apud Orpheum. Id vero Instrumentum non modo symbolice usurpabatur in Sacris Bacchi, quia purgationem animæ a vitiorum sordibus significabat, quod præstare Orgia credebantur, verum etiam ut instrumentum sacrificiorum, quia in eodem vanno repositæ primitivæ fructuum Baccho offerebantur. Sic enim loquitur *Filarg.* in 1. Georg. in illud

..... & mystica vannus Jacchi.

Vannus est vas vimineum latum, in quod propter capacitatem rustici congerere frugum primitias solent, & Libero Sacrum facere. Unde mystica dixit. Est autem usus ejus ut vannet fabam.

Qui

Qui vero in nostris hisce picturis delineati sunt, videntur non ex viminibus contexti, sed ex corio scite perforato constantes, cujus foramina florum folia imitentur, cuiusmodi nunc quoque fieri videmus, vel dum etiam ex viminibus, seu paleis constarent, ita artificiose contexti erant, ut spatiolis hosce flores referrent: nam in ima illorum parte in perpetuo folia ista observantur in innumeris, quæ apud me asservantur picturis, ut vix credibile sit in solidæ lancis fundo eundem perpetuo cultum ornamenti loco fuisse adhibitum.

Parieti præter taniam, quæ frequens Deorum honos est, circulus etiam mihi incognitus quibusdam interioribus notis distinctus observatur. Hujus vim minime intellexit pictor, qui imaginem hanc ex prototypo transtulit, neque & nos explicabimus. Plerumque prope Deorum imagines suspendebantur vittæ, mitræ, torques, capillorum involucria, seu primitiæ, & alia hujusmodi, quæ accurate in Thesauro Vasculario observabimus. Similem huic figuram alibi vidisse non memini. Quod verosimilius est, tabella aliqua cum geminis clavis suffixis hic repræsentatur.

T A B. XV.

MATRONA BACCHIS INITIATA

Pictura in Vase Musei Gualterii.

A Ntistes Bacchi, qui illius senilem imaginem barbatus exprimit, tunicatus ad talos usque, & de more pallio clavis purpureis ornato superno obvelatus Tyrsum, & hæderæ ramum præferens, dextera mulierem velatam, atque vittatam veluti in Sacrarium introducit. Illa dextera manu pollicem cum medio digito conjungens crepitum aliquem emittere videtur, qui gestus, cum in aliis similibus frequentissime occurrat, nos in suspicionem inducit ad aliquam Sacrorum formulam pertinuisse. Pars obversa Bacchanalem lulum continet, in qua Faunus fugientem Baccham insequitur, quod centies videre est in Collectione Vascularia, præsertim vero in Centuria Tertia, & Quarta, & rursus in Sarda pulcherrimi operis Scarabeum referentis, quam in nostro Museo asservamus. Quanta obscene in turpissimo illo conventu agitari consueverint, indicat Livius Decad. iv. lib. ix. *Ex quo in promiscuo Sacra sunt, & permixti viri feminis, & nobis licentia accesserit, nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermisum.* Quæsitæ etiam ex fabulis religio est, quæ Deorum exemplo fictos hosce Faunos insequi docuit veras fœminas; sibi enim vide.

videbantur ipsum Pana imitari fugientes Dryadas insectantem. Arborem sacram ita laudat Martialis lib. ix. Epig. 62.

Sape sub hac madidi luserunt Arbore Fauni:

Sape sub hac latuit rustica fronde Dryas:

Dumque fugit solos nocturnum Pana per agros

Terruit, & tacitam fistula fera Domum.

Sed nemo melius Fornuto presentem typum nobis explicabit. Ille enim sic Bacchum, & ejus assecclas nobis describit. *Ad hac fingitur, & juvenis, & senex esse, eo quod omni aetati quadret, juvenibus nimirum illo meracius utentibus, senibus autem suavius, qui suaviter commixti Nymphis inducuntur, eas quidem tangentes, has autem joca violare nitentes.* Nonnus quoque *Dionysic. XLVIII. 135.* tradit, Bacchum maxime delectatum fuisse lucta cum Virgine nuda, ne quid deesset sacrorum suorum impudentiæ. Typus iste Fauni virginem rapientis frequentissimus est in Etruscorum picturis: immo & in etrusco Scarabeo Dactyliothece meæ, ut sæpe suspicatus sum, actionem istam sive pictam, sive sculptam, & brachio alligandam, fuisse tesseram aliquam, quæ gradum profectionis in Mysteriis Bacchicis designaret. Hinc intelligimus nihil ex ingenio a pictoribus fuisse commentum, sed omnia a moribus tunc vigentibus adamussim eos expressisse.

T A B. XVI.

ADOLESCENS VIRILEM TOGAM ACCEPTURUS

In Vase Gualterio.

EXhibentur in hac pictura cæremoniæ, quæ virilis Togæ assumptionem præcedebant, nempe Balneum, & sacrificia. Lotionem præcessisse, & ratio suadet, & exempla ubique sparsa citra dubium confirmant. Materfamilias Balneo innixa Filio assistit jam loto, & sindone balneari circumvoluto. Post juvenem ramusculus virescit ex humo surgens genio sacer, de quo supra.

Genius domesticus cæremoniæ arbiter alis expansis in altum libratur, ramusculum felicitatis arboris adolescenti porrigens, matri coronam. In alio latere Mater a filio jam loto arculam recipit cum deposita prætexta, quam sæpe observabimus Diis domesticis una cum bulla resignari consuevisse.

Adolescens e Balneo surgens capillos reticulo involutos ostendit mox tondendos; adolescentes enim antequam Togam sumerent capillos nutriebant, ita ut Genios domesticos, quos puerili

G

aspe-

aspectu effingebant, semper capillatos, & cirratos videamus.

Pendet in medio cingulum suspensa ex eo bulla puerili jam deposita, quamquam ruditer expressa sit.

Ante Matris genua conspicitur vannus, haud dubio indicio eam caeremoniam Bacchanalibus celebrari,

T A B. XVII.

B A C C H A N A L E

In Vase Nob. de Sanis.

Bacchanalis pompa, quæ in hujus vasis ambitu depicta est, tota ad Liberum Patrem pertinet. Medius ipse inter larvatos Faunos larvatus incedit, crocota indutus, & vitem bifidem de more sustinens, quo symbolo dona sua in utrumque sexum diffundere indicabat. Nec enim alia sacerdotia habebantur, quæ cum viris, simul & fœminis communicarentur.

Fauni proximum sibi genus in ordine mysteriorum amphoram, cornupotium, & calathum sustinent; nam ficus intervenisse in hisce pompis veluti Baccho acceptissimos alibi notavimus.

Pendet a tergo Fauni suspensa clavo pellis hianulea maculosa, seu potius tigridis, quam magis perspicuam in aliis picturis observavimus: qui enim in mysteriis ad Deum de proximo accedebant, velamina cuncta veluti prioris vitæ vestigia deponebant.

Reliqua pars hujus picturæ ad remotiorem gradum mysteriorum pertinet. Baccha citharam pulsat, e qua pendent vittæ, quarum ope cithara e collo suspendebatur, cum prolixius canendum foret, ut utraque manus libera pulsandarum cordarum officio fungeretur, de quo videnda, quæ diximus in Præfatione ad opera Doniana de Musica Veterum.

Duo juvenes coronati, alter cum cyatho, postremus cum cornupotio temulentiam incondito gestu exprimunt. Uterque linteam sacrum humeris portat, qui gestamine minorum mysteriorum participes utebantur.

TAB.

PARALIPOMENA.

T A B. XVIII.

TIRO INTER TOGATOS CONSISTENS

In Vase Musei Sanii.

TIRO, cui recens toga donata est, medius sistit inter majores natu togatos, quibus auctoribus inter Viros asseritur. Hi virgas gerunt, quas in Saturnalibus assumebant, fortasse & in Bacchanalibus vitigineas ob Bacchum. Ea num adolescentuli usi sint profecto non liquet, nam plerumque Tirunculi eo gestamine carent, cum per annum toga involuti, & tectis brachiis incederent; licet aliquando ab hoc instituto discessisse videamus.

Pars obversa Bacchanalem pompam ob oculos ponit. Bacchica Sacerdos thyrsus frondente Cuspide ornatum, seu potius pineo cono stringens praesidet. Faunus illam adit cornu potorium offerens. Subsequitur una ex Bacchico cœtu simpulum praefereens capite vittato.

T A B. XIX.

BACCHANALE

In Vase Nobb. de Baccis.

OMnia in hac pictura incompressos Bacchanalium motus spirant. Sunt hic illæ corporum jactationes, quas Livius loc. cit. describit: *Hanc summam inter eos religionem esse, viros veluti mentecapta cum jactatione membrorum vaticinari.*

Est in hoc cœtu, qui genus quoddam crotalorum quatiat, quod ex bifidis tigillis constat, quorum percussu crepitum emittunt. Id ipsum instrumentum iterum observabimus in Bacchica saltatione in Tusco vase expressa apud Bartolum in *Additamentis ad sepulcrum gentis Nasoniae* Tab. xvi. Habuerunt etiam Romani hæc eadem crepitacula inter instrumenta ludionum, ut constat ex vermiculato pavimento Romæ in Janiculo effosso apud eundem Bartolum de *Veterum Lucernis* Tab. xxxiv. De his Pollux, ubi saltationum genera enumerat: *Erat enim fissilia trahere ligna chorica saltationis species.* Hisce crepitaculis alia respondent, quæ in hujusmodi picturis quandoque observantur ex Ostreorum testulis compacta, quæque adhuc barbarico vocabulo *Nacaras* dicimus, quæ ad modum percussæ raucum crepitum cient.

52 IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

Videas iterum, qui tybias, & qui ingentem buccinam inflat: nam in Bacchanalibus omnia ululatibus implebantur, ut ait idem Livius, ne qua vox eorum, qui vim paterentur, exaudiri posset.

Adolescentes, qui undecim numero nobis ob oculos ponuntur in hac pictura, longo linteoque brachiis obvoluto constanter ornantur. Id gestamen pertinet ad sacrificia, & supplicationes, ut indicavi in tractatione de cultu Genis Mus. Etrusc. Tom. III. His addo auctoritatem Servij in I. Æneid. 701, constat enim Majores mappas habuisse villosas, quibus in Sacris utebantur, sicut in Georgicis . . . de supplicaturis enim hoc dixit, & Val. Flacc. lib. I. vers. 660,

*Ergo humeros Ductor sacro velatus amictu
Æsoniamque capite pateram . . . . .
Hac pelago litat Latices . . . . .*

Subjecta aliorum vasculorum fragmenta armatorum pugnas exprimunt. In uno Hercules clava dejectum militem conficit. Pertinet fortasse hic typus ad aliquam Herculeam fabulam, seu potius ad votiva illa totius Italiæ officia in Herculem, cujus virtute Penos ab Italia pulsos, ut colligitur ex inscriptione Tuder- te, profitebantur.

In alio fragmento miles militem proculcat, & gladio perdit. Notandæ hic se offerunt cassides antrorsum recurvæ, quales in ejusdem temporis nummis observamus. In clypeo victoris Leo expressus est.

T A B. XX.

SOLEMNIA VIRILIS TOGÆ

In Vase Gualterio.

ANticam hujus vasis partem occupat eadem popularis cæremonia, qua gemini Parentes geminos Tirones Toga indutos producunt in publicum.

Quatuor imagines in postica multorum torsere ingenia; signanter vero summi Viri Bonarrotii, qui fabulam aliquam, licet ignotam, subesse in hoc schemate reputavit. Auxilio tamen copiosioris collectionis tandem intelligimus, nullam fabulam hic exprimi, sed cæremoniam, per quam duo Matresfamilias, quæ duobus parentibus respondent, Laribus pro filiorum salute litant, altera *Lari Hostilio*, postrema *Viali*, ut quodammodo collatis officiis, pueros domi, forisque tucantur.

Ob-

Obvia sunt in nostris Museis sigilla Larum armatorum, & insigniter Cristatorum, quorum gemina mole insignia ex agro Tuderde defossa, præter minora admodum multa, collegi. Hæc Martem referre putabant imperiti; at quorum tam ingens Martis cultus, cujus latinas imagines rarissimas habemus? Laræ & contra ubique & publice, & privatim colebantur, ut domus nulla, nulum tugurium esset sine Laribus, ex quo processit, ut tam copiose inveniantur. Martem suspectum habebant, ut extra Urbes coleretur, & solis Laribus custodiam domorum, atque Urbium commenderent, ex quo Etrusci nostri arma illis tribuerunt. Idem sensere Romani. Ovid. Fast. v.

*Stant quoque pro nobis, & præsent manibus Urbis;
Et sunt præsentæ, auxiliumque ferunt.*

Quin Hannibalem ex Italia pulsum non Martis auxilio, sed Larum profitebantur. Propert. III. 3.

Hannibalemque Laræ Romana Sede fugantes.

Lari igitur Hostilio proprio foco iuniko Materfamilias pro nato placenta, & vini hamula sacrum facit, vitta sacra, seu cingulum prætextæ appensum cernitur in pariete.

Mulier altera cum cistula, & scypho Larem vialem sibi conciliat. Hic calceos viatorios sibi aptat, & galero pinnato insignitus est, & ipse munitus parazonio, & palliolo. Talis sæpissime occurrit in hisce picturis, & aliquando inter donaria Diis suspensa galerus iste cernitur, veluti votivus ob faustum reditum ex peregrinatione, aut militia.

Geminæ arbusculæ hic nobis sese offerunt, quarum una humi consita observatur. Hæ sunt arbores sacre, quæ in filiorum natali plantari solebant Genio pueri sacre ex Etruscorum instituto, quibus honores præcipui adhibebantur, prout etiam cum togam sumerent, aut nubere; ut sæpe monuimus, adeo ut in Tomo I. Collectionis meæ Tab. xxxix. & alibi Materfamilias sacris laticibus eas rigare videatur. Transiit huiusmodi institutum ad Mantuanos, Etruscorum sobolem, de quibus hæc scriptis commendavit Donatus Grammaticus in vita Virgilii: *Virga populea more regionis in puerperis eodem statim loco deposita ita brevi coaruit, ut multa ante facas populus uidequærenit; quæ arbor Virgilii ex eo dicta, atque consecrata est, summa gravidarum religione suscipientiam ibi, & solventium vota.* Hæc potissime notanda erant, ne huiusmodi arbuta, & viticulæ in hisce picturis obvia oscitantur a Pictoribus, & ad aream occupandam appositæ esse videantur; cum immo religionem Etruscorum, illorumque mores, quod nostri instituti est, potius et sæcula patefaciant.

TAB.

*In Urnis sepulcralibus Nobilium de Angelettis,
& Meniconiis.*

EX quo totam fere Græciam in Thufcorum Marmoribus expressam admirati sumus, nihil morabimur, quin in duabus hisce Urnis, in quibus portentosam aliquam Thufcorum fabulam latere credidit Bonarrotus, pugnam inter Centauros, ac Lapithas *decertatam super mare*, facillime cognoscamus. Duplex illis ob illorum improbitatem bellum illatum. Primum ab Hercule contra Eunstionem Ixionis, & Nutis filium, qui Deianiram Herculi uxorem promissam rapere tentans, ab Hercule interfectus est: ut narrat Higinus *Fab. xxxiii*. Quod quidem egregie factum non ignoraverunt Etrusci: expressum enim diligentissime habemus in pulcherrimo vase Musei Cæsarei, quod in Thesauro vasculario illustratum proferetur. Hujus exempli auctoritate freti, minime jam mirabimur, in Etruscis marmoribus alterum, etiam eorum prælium insculptum esse, quod in nuptiis Pirithoi inter Lapithas ejus affeclas gestum est, atque inter nequissimos Centauros, qui Hyppodamiam Atracis, seu Atracii filiam illius sponsam rapere conati, ab ipso Pirithoo, & sociis interfecti sunt, quod etiam innuit Higinus loc. cit.: *Theseus Athenarum Rex Pirithoo amore conjunctissimus, illius partes egregie fovit, multosque ex Centauris prestravit, quorum nefarios ausus, immodicus vini haustus excitavit, cum Bacchi odio in furorem acti ad interitum perducti sunt*: Unde Virgilius *Georg. II. 455*.

..... ille (Bacchus) furenteis
Centauros letbo domuit, Rhoetumque Pholamque:
Et magno Hylæum Lapithis cratera minantem.

In utroque igitur marmore moles Urbis assurgunt. Forte Atrax Tessalix oppidum apud Pæneum, ejusdem nominis, quo Pater Hyppodamix. In primo vero marmore post Hyppodamix simulacrum etiam Regia insculpta est:

Festaque confusa resonant Regia turba.

Ovidii verba lib. xii. *Metamorph.* cujus auctoritate totum id
mar-

marmor illustramus. Hyppodamia inter Lapithas latens, tarda arrepta sese contra Euryti vim defendere videtur. Unam forte ex tardis nuptialibus, quæ circa convivium cotuscebant.

Ecce! canunt Hymenæon, atque ignibus atria fumant.

Et paulo post Ophionidem describens, ait & ipsum alteram lampadem in armorum usum rapuisse.

*..... primus ubi ade
Lampadibus densum rapuit funale coruscis.*

Et paulo post:

*Ecce, rapit mediis flagrantem Rhætus ab aris
Primisium torrem .....*

Arma nempe, quæ locus, & occasio ministrabat. Ipsa vero Hyppodamia insigni cingulo nuptiarum indicio præcingitur.

Cinctaque adest Virgo, matrumque nurumque laterum.

Cingulo, inquam, quod a sponso dissolvebatur; ut constat ex Homero Odyss. A. 244.

Solvit Virginealem zonam.

Et Plutarch. in Lycur, Sponsus clam ingressus sponsa zonam solvebat, & eam tollens, in lectum transferebat. Hanc vero quam Hyppodamiam vocat Ovidius loco supra laudato, & Heroid. xvii. vers. 248. Deidamiam appellat Plutarchus in vita Thesei: Ex hoc cum Deidamiam (Pirithous) in Matrimonio accepisset, Theseum oravit secum una proficisci. At a Propertio lib. II. Eleg. II. Hisebomache appellatur.

*Qualis, & Hisebomache Lapitha genus Heroïna
Centauris medio, grata rapina mero.*

Eurytus Centaurus ad illam rapiendam insurgit.

*Eurytus Hyppodamen; alii, quam quisque probabat
Aut poterat, rapiunt.*

Nulla vero in utroque marmor Eurytus arma adhibet, nisi magnum craterem, quem ad instar ingentis Clypei adversus Theseum jactit.

Forte

56 IN DEMPSTERO LIBI DE ETR. REG.

Foris fuit iusta signis extantibus Hesper.
Antiquus crater, quem vastum vastum ipse
Sustulit Æpides adversaque misit in ora.

Multi alii præterea crateres cadentibus ingesti conspiciuntur, nec enim clypeorum copiam in convivio crediderim habuisse.

Et primâ pocula pugnâ
Missa volant, fragileque cadi, curvique lebetes

Theseus Euryto obvius resistit:

..... qua se recordia, Theseus
Euryte pulsat, ait, qui, me vivente, laceffas
Pirithoum .....

Ille vero quod Athenarum Rex esset, regalibus ornamentis insignitur, & corona quaternis radiis in ambitu distincta. Tales apud Græcos vix fuisse crediderim, quum præsertim antiquioribus coronæ ex vitta Purpurea constarent. At Etrusci sequuti sunt mores suos, qui coronas hæc solidas, quaternis radiis spicatas in usu habuerunt, de quibus pluribus disserui Dissertatione de *Templo Martis Tuderitum*, inter cujus sculpturas simile quid observatur. In nummis quoque Etruscis Hercules hoc insigni decoratur. Putavi tamen inter Athletarum dona esse recensendum, quo etiam Agonothez ornarentur. Theseus, atque Pirithous securibus pugnant, quod ex ingenio sculptor non effinxit, quum aliam Centauromachix sculpturam memoret Pausan. in *Eliatis*, in qua cernebatur *Theseus bipenni Centauros obtruncans*.

Assurgit inter Centauros procera pinus, e qua cervi cornua, quibus inter pugnandum usus est, Exadius detrahit:

Dixerat Exadius, relique habet instar in alta
Qua fuerat pinæ voti cornua cervi.

Alteram etiam solidam Pinum evellere tentavit Dæmoneon, ut in Thesei caput impingeret:

..... solidoque revellere dumo
Annosam pinum magno molimine tentat,
Quod quia non potuit, præfractam misit in hostem.

Sub Centauri pedibus alter ex Lapithis conculcatus conspicitur. Id quoque descripsit Ovidius:

..... ager in hostem
Erigitur, pedibusque virum conculcat equinis.

Quid

Quid plura, etiam ramum bifurcum in eo praelio adhibitum, testatur Ovidius:

..... Chthonius quoque, Thelephasque
Ense jacet nostro. Ramum prior illa bifurcum
Gesserat, hic jaculam jacula mihi vulnere fecit.

Nonne videtur nobis Ovidius hæc marmora conspexisse, cum historiam illam descripsit? Non equidem, cum ea ætate nondum Eruditorum curiositas sepulcrorum horrorem invalisset, ut quæ mortuis destinata erant, vivorum ædes adornarent. Putamus tamen, neque immerito, extitisse adhuc apud Etruscos Grecarum rerum, Historias, & carmina, quas sciti Artifices præ manibus habuerunt, in quibus hæc minutatim describebantur, ex quibus postea Latini, præsertim vero noster Naso, hæc omnia excepta in suis libris transfulerunt.

Urnæ superiori inscriptum legimus:

LA SENTINATE . LAPLINPLNA .

Quod sic verto:

LARTI . SENTINATI .

Reliqua vox, quæ mortui prænomen, aut Matronymicum continebat, turpiter corrupta est, eique subrogarem RAPLIA . CLAN . *Raplia natus*; gens enim *Raplia* Perusina aliunde nobis notissima est.

Inferioris inscriptio est:

ATVSNEIC . AFATEM

Atuniam & *Casariam* familias ex aliis inscriptionibus agnoscimus, quibus forte mendosa hæc inscriptio restituenda est.

T A B : XXII .

C H I MÆRA .

Prezclarum id monumentum multis illustravit Doctissimus Gorius ad Tab. civ. Tomi primi Musei Etrusci, ut vix aliquid cæteris addendum reliquerit. Ne tamen id omnino prætermittamus, aliqua adnotabimus circa finem, quem veteres in similium Monstrorum formatione probabiliter sibi præfixerunt, Græci præsertim, quorum instituta magis perspicua sunt. Constat igitur illos inter cætera donaria dedicasse in templis non modo Deorum simulacra, sed & omnia quæcumque speciosiora, sive

H

mate-

materiali pretio, live artificis venustate viderentur, quamquam nullum in sacris usum obtinerent, nihilque commune cum Deis haberent: quod quidem longo exemplorum apparatu comprobari posset ex Pausania, ubi templorum supellectilem describit.

Inter hæc belluarum quoque simulacra dedicata in templis passim refert idem Pausanias. Sic in Beoticis: *Ante adem Diana Bælea Leo e lapide factus collocatus est. Dedicasse dicitur Hercules. In Phocicis: Spectantur Pergami Leonis, & apri capita, & ipsa ferrea, Libero Patri consecrata: Et rursus: Ex Phocensibus obsequia, qua a Cassandro urgebantur, liberati, Delphico Apollini Leonum miserant: Et iterum in eodem libro: Ea civitas, Capellam anatem Apollini donum misit. Et alibi: Est in Helicone cervæ. Tylepho Herculis filio infanti mammiæ præbens, & bos proximo loco. Bovem alium in Olympia, alterum Delphis a Corcytiis dedicatos alio in loco recitat, & Vaccam anatem præ cæteris foribus ab Atticis, similemque bovem a Caristiis consecratum. In supremis quoque Aristotelis Stagiritæ tabulis, quas recenset Laertius, hæc legimus: *Sed & Nicanor incolumis quod ego precatus sum, animalia e lapide quatuor cubitorum Jovi Soteri, Minervaque Sotera Stagira dedicati.**

Sed jam auctoritate non indigemus experientia edocti, per omnia fere Templorum rudera, omnigenorum animalium sigilla inveniri, quæ non modo Romanum ingenium præferunt, sed longe antiquiorum temporum asperitatem; quod præsertim Perusie observavi Anno 1710: dum ibi studiorum causa commorarer: Nam forte detecto veteri Hypogæo ingens antiquorum simulacrorum copia patuit, quæ fortasse hostili incursione ingruente, ibi consignata fuerant omnia Etruscæ manum spirantia. Erat ibi, ingens numerus animalium omnis generis ex ære ruditer expressarum, sed minimæ formæ, quæ omnia in opulentissimum gentis *Ansidejæ* Museum concesserunt, cujusmodi ex eodem agro Perusino defossa sæpe ad me deferenda curavit Vir egregius, & mei amantissimus Andreas Joannellius.

Cur vero unum, vel alterum genus animalium eligerent ii, qui hæc anathemata offerebant, multiplex ratio assignari potest, nempe præventus ex illis captus, aut e. contra periculum evitatum: denique religio in Deos, quibus ea animalia Sacra essent, ut gryphes Apollini, canes latrantes Laribus, qui multi sunt in Muleis, tygrides Baccho, & alia oppido multa. Quæ tamen ratio extiterit dedicanda Chimææ nulli Deo, quod sciamus Sacra, omnino nobis non liquet, nisi una illa fuerit, quam in principio indicavi: quod nempe ob artificii excellentiam donum Deo dignum videretur.

Est

Est tamen alia ratio, cur immania hæc monstra in locis sacris dedicarentur, quia nempe divina origine, & sanguine putarentur procreata, ut constat ex Hesiodo in *Theogonia*, apud quem Chimæram observamus Ponti, & Terræ nepotem. Hinc anima immortalis eisdem assignata, ut de Nemeo Leone tradidit Theocritus in *Hercule leonico*, illo enim necato.

..... *Animam ingentem excipit Infernus*

Scillam quoque, & Hydram Lerneam vestibulum Orci incolere fabulatus est Virgilius in vi. quo alludens Martialis lib. xii. Epig. 40. canem laudans ab apro interemptam in Amphitheatro ait :

*Nec queror infernas, quamvis cito rapta sub umbras:
Non potui fato nobiliore mori.*

Id vero simulacrum libenter inter donaria recensuimus, quod inscriptione insignitum videatur, quæ dedicationem videtur importare.

Hæc dexteræ tibie incisa ex unica voce constat T I N M C V I L, ad differentiam cæterarum dedicationum, quæ ex pluribus vocibus compactæ sunt. Ego quidem semper dubitavi id lemma nihil continere, nisi nomen artificis, in quo præsertim confirmabar, cum in alia imagine Gryphi sæpius publicata, & præsertim a Gorio nostro *Mus. Etrusc.* Tab. clv. eadem prorsus inscriptio repetita videatur, quam cum expressam videam in duobus monumentis diversis, & loco, & tempore diffitis, nihil importare puto, nisi notam officinæ. In sequenti etiam Tabula occurrit sigillum alterius belvæ, in cuius latere unicum nomen incisum est alterius artificis, de quo infra.

At dum hæc scribo, aliud emergit argumentum, ex quo abjectis iis, quæ de hoc lemmate dicta sunt, omnino credam nomen proprium artificis continere. Effossum nuper Perusæ Etruscum sepulcrum urnas marmoreas xv. hætenus produxit (nec enim integre perquiri datum est Fisco obsistente) quas inter urnas novem repertæ sunt cum nomine Familæ T I N M. sic enim constanter in omnibus legitur, præmisso prænomine defuncti, quarum Urnarum imaginem aliquando publici juris faciam. Ego quidem Syncopen in universis lubesse puto : nam difficile admodum est imaginari cultissimam nationem tam duro nomine, & vix pronunciabili usam fuisse, cum præsertim in sequenti Tab. xxv. recurrat nomen T N E M huic adfinem. Quidquid interim sit de recta hujus nominis pronuntiatione certum habeo T I N M fuisse nomen Familæ Perusinæ

finæ non vulgaris, quæ sculpturæ, & staturæ operam daret, sive ex cujus liberalitate duo hæc donaria in templis collocata sunt.

Superest reliqua pars hujus nominis CIVIL explicanda; in quo præstando aliquid subsidii sperandum est a nomine jam notissimo TANACVILIS, quam Etrusci, & Sabini, qui litera & carebant in recto casu TANACVIL oportet pronunciasse. Id nomen, ut supra monuimus, latine versum fuit *Caja Cacilia*. Quod igitur etrusce CIVIL dicebatur, id latine sonabat *Caciliam*, aut *Cacilium*. Timmius igitur noster vel cognomine, seu mavis Matronymico *Cxcilius*, aut *Cxculus* dictus est, aut *Cxcilia* Matre natus.

T A B. XXIII.

Donarium ærei Quadrupedis.

Observavimus supra animalium imagines in Templis, & publica, & privata religione fuisse ab antiquis dedicata. Nihil modo nobis superest pro hujus Donarii dilucidatione, nisi forte perquirere, quale nam bestię genus sub hac ærea effigie referatur, ut aliquid de ejus significatione, quoad in re dubia fieri potest, assequamur. Hæc tamen forma satis ambigua est, quin unum, aut alterum animal in ea recognoscamus. Et quidem in *Roncaltionibus*, ubi de hoc Donario verba fecimus, visum est nobis pro mustella dijudicare, cujus græcum nomen videbatur nobis in inscriptione Etrusca recognoscere. At secundis curis retractato argumento, & typo hoc cum viris apprime oculatis communicato, canis potius, quam mustellæ lineamenta in eo deprahendi diudicarunt, præsertim ex ipsa pedum proceritate, quæ cani potius conveniunt, neque ex eo genere, quos in deliciis habemus, sed Moloisso atque excubitori; quæ cum ita sint facile corruunt ea, quæ circa nomen tunc speculatus sum. Id verò præsens judicium meum facile confirmaverunt multa alia sigilla, licet mole tenuiora, & literis destituta in hunc ipsissimum modum efformata, in quibus nemo canem non recognoscit, quæ deinde per Eruditorum manus circumire cognovimus, cujusmodi plura hic Pisauri in Museo Oliverio, & in Arditio asservantur. Omnium vero proceriorem imaginem, & artificio nemini secundam nuper Tuderti effossam rescimus, atque apud Cl. Domitianum asservatam, cui postremæ tanta inest cum hac præsentis similitudo, ut ab eodem artifice factam esse videatur.

Canis

Canis iste expressus est specie blandientis Hero suo, quum demissis auribus, & cauda sub ventre recollecta, os, & pedem ad illum erigit, illius benevolentiam captaturus. Sub hac similitudine jam non dubito domesticos Lares designatos, quos adversus hostes implacabiles, domesticis vero propitios reputabant; quapropter canes illis dedicati, immo plerumque appositi sunt. Oportuna occurrit Ovidii auctoritas *Fastor.* v. qui ita Larium simula-
cra describit.

*At Canis ante pedes Saxo fabricatus eodem
Stabat : qua standi cum Lare causa fuit?
Servat uterque domum domino quoque fidus uterque
Compita grata Deo, compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania fures,
Pervigilantque canes, pervigilantque Lares.*

Et Plutarchus. *Question. Roman.* l. *Laribus*, quos proprie vocant *præstitæ*, canes assistunt, & ipsi canum polibus amictuantur, quoniam qui præsidet sunt eos alienis formidolosos esse oportet, uti canes videmus, domesticis vero mites, atque mansuetos. Hanc vero mansuetudinem ita ad vivum refert sigillum id nostrum, ut nihil aptius fieri potuerit ad Larium indolem significandam, cum vero ex dedicatione constet, aliquando fuisse consecratum jam nullus dubito Laribus, sive publicis, sive domesticis oblarum aliquando fuisse, non secus ac innumera illa catellorum sigilla, ex ære, fiata ubique obvia, quorum non alium usum fuisse credo, nisi ut in privatis facellulis gratissimo Laribus dono attribuerentur.

Inscriptio sinistro femori insculpta ita se habet. *M: CALVMTLA.* ubi nomen artificis delitescere non dubito. Callos duos insignes sculptores alterum Æginetam memorat Pausanias in *Atticis*, in *Corinthiacis*, & in *Laconicis*: alterum vero Elzum in *Eliacis*, sed nihil cum iis commune habuit hic noster, nisi artis excellentiam, vel ex hoc unico argumento illi asserendam.

TAB.

Sigilla aëa inscriptionibus insignita.

INter ea, quæ parce admodum ex Etruscis disciplinis assequi potuimus, id certe computatur, quod sigilla hæc, in quibus inscriptio Etrusca incisa est, ad Deos pertineant; hæc namque *dedicatio* sola Deorum simulacra respicere poterat: vix enim unquam privatorum hominum imagines in Templis inventas relictivimus, at contra multiplicata in illis pro hominum libito Deorum signa, & sigilla, quæ donaria appellabantur. Sunt præterea indubitata plurima Deorum simulacra, quæ hisce literis insignita apparent, a quibus facile argumentum sumimus, cætera omnia sigilla, quæ ex symbolis non recognoscimus, vel quia nulla habent, vel dubia, pariter in hanc classem esse recensenda.

Una nobis restat hic difficultas, atque ea non levis, cui nam Deorum hæc postrema signa tribuamus. Nam licet veteres habuerint insignia quædam, quibus Deos aliquos distinguebant, multo tamen plures fuerunt apud ipsos, quos omni prorsus indicio destitutos, præsertim antiquiori ætate, efformabant: quod bene norunt ii, qui neglectam hanc partem antiquitatis, &, ut ita dicam, adhuc ignotam *Scientiam sigillariam* attigerunt. Duplex huius instituti ratio asferri potest. Prima nempe, quod veteres artifices communes quosdam Deorum, atque Dearum typos haberent, ut quilibet quemcumque sibi vellet ex Diis, aut Deabus in iis signis dedicaret, nomine, quod quisque mallet appposito. Aliam vero habuisse antiquos, quæsitam ex usu atque familiaritate peritiam, quamdam circa Deorum formas, qua unum ab altero discernerent.

Huc pertinebant, ni valde fallor, familiaria illa Larium, præsertim domesticorum simulacra, per quæ quisque domi lux Majorum suorum imagines consecrabat: ut in Acherontico probatum est. Copiosissima omnium hæc fuisse oportebat, quibus nulla familia carere poterat. At nulla religio, nullum institutum, nulla lex unquam constituit, quomodo domestici Lares effingerentur: Quapropter observamus Lares aliquando sub puerili aspectu, modo juvenili, sæpe virili, demum senili expressos, nudos, palliatos, prætextatos, togatos, demum etiam armatos pedites, atque equites, cujusmodi apud me sunt; Etrusci præsertim artificii, præcipue, qui post Hannibalem Italia pulsum, fieri ceperunt. Molæ illis attributæ, pateræ, coronæ, bullæ, armillæ, calcei viatorii cum petaso, ut nullum penitus vitæ officium fuerit, cujus sym-

bola

bola Laribus non adtribuerint : quod etiam notavimus in Dissertatione de *Sigillis Æreis* Cortonæ effossis. Cum denique nulla præcipua forma Laribus esset præscripta, facile adducor, ut credam sigilla omnia, quæ peculiari attributo careant, ipsis Laribus esse referenda.

Duplicem inscriptionem in Roncaliensium X. explicare olim aggressus sum, sed fiduciam illam meam fregit cautior experientia, ut, nisi quæ veritati proxima sunt, non admittam. Utram latinis elementis expono :

1.
EICE . RASTHVFTI . CVEI . A

2.
TNVTRCE . RAMTAVFIA . TAVI . SELVAN.

Quod unum in hoc examine certum habeo, vox *Ramta* nomen gentile est, & quinque occurrit in inscriptionibus sepulchralibus.

T A B. XXV.

URNA MAMOREA

Euthymius libantis Genium deiciens.

Multa eruditi, qui circa hujus studii initia id marmor contemplati sunt, docte, & ingeniose de illo tradiderunt : qui verò cautius de hoc argumento scripserunt, inter ignotas fabulas illud rejecerunt. Nos ex Pausania in *Elia-cor.* posteriore hunc typum explicasse confidimus. Multa ibi laudatissimus Auctor congerit circa Euthymii pugilis laudes, quas etiam celebrat Suidas, Elianus de *Var. histor.* L. VIII. & Plin. L. VII. c. 47. Hic Locris in Italia ad Zephyrium natus, magnam in Græcorum ludis laudem adeptus, post Olympiadem septuagesimam sextam, hoc est, circa annum Urbis 300. in Italiam iterum rediit. Ubi quæ sequuntur, de eo refert : In Italiam his tum transmississet, pugnam cum Heroe commisit. De quo quæ sunt memoria prodita, sic propemodum se habent. Ulysses ajunt errantem reverso jam Ilio tempestatibus huc illuc ad alias Italia, ac Siciliæ Urbes, & Temessam etiam appulsum, ibi de navatibus sociis ejus unum virgine per vim violata, ab oppidanis contumeliam vindicantibus lapidibus obrutum. Ulysses quidem nulla factam ultiscendi inita ratione inde profectum. Perempti vero socii manes finem nullum serviendi in cujuslibet ætatis homines fecisse, priusquam cogitantes patriam relinquere Temessenses, quò eam pestem effugerent. Apollinis

Quis responso Heroem placare iussi sunt, & consecrato solo Templum excitare. Devovere ei præterea quotannis Virginem unam, qua ipsi formosissima visa esset. Quod cum illi ex Oraculo facere pergerent, nihil omnino gravius dehinc passi sunt. Forte cum venisset Euthymius Temessam eo ipso tempore, quo solemne sacrum fiebat, re tota cognita, se intromitti illud, ajunt, in templum postulasse. Ibi Virginem conspiciatam; primo misericordia commotum, deinde etiam amore incensum, ac puellam quidem, si ab eo servata esset, se in ejus manum conventuram, fidem dedisse. Armis igitur captis cum Genio congressum, illum victum manibus, & agro excessisse, sublatumque prorsus ex baminum catu in Mare se demersisse. Fuisse memorant, Civitate universa fadissima calamitate liberata, maxime illustres Euthymii nuptias. De eodem vero Euthymio illud ex antiquitatis monumentis accepimus, longissimam cum aetate vivendo implexisse, neque omnino mortuum, sed alio quodammodo hominem esse desisse.

Id argumentum iterum expressum observamus in aliis Cinera-riis, quæ publicata sunt a Clarissimo Gorio Mus. Etrusc. Tom. III. & demum in alio, quod præteritis annis observavi in oppido Sextini inclusum parieti domus canonicalis prope Ecclesiam S. Pancratii, ex qua multiplicitate exemplarium ejusdem historiz colligitur, fabulam hanc maxime invaluisse apud Etruscos. Fabulam, inquam, pueris obtrudendam; quis enim sanæ mentis crediderit armatum hominem congressum fuisse cum Lemure, eumque subegisse? Hinc cautissimus veterum scriptorum omnium Virgilius in vi. Sibyllam inducit commonefacientem pedisequum suum, ne cum spectris confligat.

*Et ni docta comes tennes sine corpore vita
Admoneat politare cava sub imagine forma
Frenat, & frustra ferro diverberet umbras.*

Cæterum in præsentî schemate spectrum illud observatur in Civem sevens, dum Euthymius laqueo illi injecto e sepulcro educere conatur, gladioque perfodere. Virgo in victimam constituta humi jacet discincta, & seminuda, dum victoria alata Euthymio favens baculo, sive securi monstrum percutit.

Inscripção

VEI : TNEM : VESIM : ARNTHIAV :

fic verti potest.

VEIO, sive VELIO. TNEMIO fecit

VESIVS. ARVNTIA NATVS.

Hic

Hic vero monendum cenſeo fabulam hanc referendam eſſe ad annum Urbis circiter CCC : nec niſi poſt multos annos per Etruriam diffundi potuiſſe, ut à ſculptoribus inter egregia virtutis exempla recenſeretur. Ceſſant igitur, quæ de remotiſſima harumce urnarum antiquitate jactantur : quod aliis etiam argumentis infra confirmabo.

TAB. XXVI.

MINERVA, ALIQUÆ DII

In Vaſe Muſei Gualteri.

DUplex hujus vaſis aſpectus duplicem nobis ædiculam præſentat, quæ ſimpliciori artificio conſtat ex gemiſſis ſulcris & ſuggeſtu aſſurgentibus, quæ ſaſtigium impoſitum ſuſtinent. In primo ſedet Pallas de more armata galea, & thorace, ſub quo muliebriſ tunica ad talos ulque protenditur. Non aliter ornata apparet in Patera *Cospiana*. At in æreo Etruſco ſigillo Muſei mei Taderti effoſſo, more virili armata ſine tunica conſiſtit. Tres Dii, totidemque Dææ, hæc tunicatæ, illi vero nudi adſtant ſacello. Duorum ſuperiorum paria quum vix aliqua præſeferant inſignia, qui ſint dignoſcere non valemus. Qui vero in infima parte conſtant, facilius diſtinguuntur : hinc enim Baccha cum tyſſo vittato, & tympano tripudiat. Illi e contra reſpondet Bacchus ſtorem, & acerram deferens. Inde ſuſpicari poteſt ſuperiores ad eorum cætum pertinere. Neque enim unquam adducar, ut credam Etruſos nudos fœminis admiſſos Sacra peregiſſe, niſi forte Bacchanalia, quorum execrabilis licentia ad religionem referebatur. Tunc vero ſimulatis Deorum perſonis, abjectoque humanitatis pudore, Deorum nuditatem affectabant.

Pars adverſa ſedentem in ædícula Larem oſtendit, qui protenſa manu lancem ſuſtinèt. Larem, inquam, quia ſuperne tabellam ſuffixam oſtendit, in qua clavos annales diſponere ſolebant. Hôs quadrifolius prope ſuſpenſus, nullum melius, quam papaver imitatur, quod Laribus ſacrum erat. Inferne Genius conſiſtit calicem manu attollens. E regione Baccha illi reſpondet, acerram attollens. Superiores Deos Genium ne, & Geniam, ſive alios ex Bacchi choro referant, minime affirmavero. Hinc indolem Etruſcorum intelligimus, quod cum hæc ſacella aliquibus Diis dicata pingerent, cæteros etiam Deos, qui niſi cum illis commune haberent, adiciebant, non modo a tecto ſemotos, verum etiam idem tectum adeuntes omnem Sacrorum ſupellectilem veluti

huius sacrificaturi conferentes, quod illorum dignitati minime repugnare credebant. Non enim proinde illos, quod e recto excluderent indignos reputabant, sed quia loci angustia non patiebatur inclusos illos delineari. Circa tectum igitur Deos, Deasque semper cum comparibus suis disponebant, ut melius quos velent, & magis distincte exprimerent. Quæ maxime adnotanda erant, ne sacrificulos pro Diis usurparemus.

T A B. XXVII. XXVIII. XXIX.

LAR EQUESTRIS

In Vase Mediceo.

Hic Aeneas creditum est Etrusci Equitis transvectionem hic representari. Sed quorsum miles in cella Sacra, & quod caput est, Diis undique constipatus? An Marti hunc typum tribuimus? Sed illi quadriga potius, quam equus sessorius frequenti scriptorum auctoritate assignata est. Accedit quod hæc vasa, domesticis usibus licet Sacris adscripta, familiares potius Deos contineant, inter quos nulli malefici habebantur. Nec alterum e Dioscuris hic agnosco: nam illi fere semper gemini occurrunt.

Lares e contra, qui primas in his vasculis obtinent sæpissime armatos, & equis instructos video, publicos præsertim, qui urbes custodiebant, quibus propterea hic cultus conveniebat. Accedit quod Lares nihil aliud essent, quamquod defunctorum animarum generosiores, quæ pro urbibus, & domibus pugnare credebantur, ut demonstravimus in *Acherontica*, his autem equos tribuebant, ut probatum est in alia dissertatione de *Transvectione Animarum*. Hæc omnia tanti apud me sunt, ut in Cella Larem recognoscam jam jam in bellum profecturum, & pro Patria, & focis dimicare paratum, sive de bello reducem, qui parazonio, & pharetra e laqueari suspensa coronam partam ostentat, præcipuum Larium decus, ut constat ex Plinio: *Et jam tunc corona honor erat Larium publicorum, privatorumque, & sepulcrorum, & Manium.*

Hæc ubi præmiserimus, cætera in aperto sunt. Surgit in postica ingens focus Laribus sacer vittis coronatus. Illum sæpissime videas non unica fasciâ præcinctum, sed terna: quo spectat illud Propertii lib. iv. Eleg. 6.

Terqua focum circa laurus orbis eaq.

Sic etiam in templo Ceresis, & Proserpinæ aram ornatam vidit Pau-

Pausanias. in Arcadicis : *Basim undique incingunt Tenia*. quæ mortuis ceruleæ dabantur, Virgil. *Æneid.* III. vers. 63.

..... *stant manibus Ara*
Ceruleis mæsta vittis .....

In alio tamen vase, qui Neapoli in Museo Congregat. Oratorii aservatur, & in quo id ipsissimum thema exprimitur, cum nobis, coloribus ad exemplar veri imitatis delineatum, obvenerit, & est in ordine 281. & 282. Tenia ista fusci coloris est, cum cæteroque, quæ a circumstantibus Diis ostentantur, croceæ appareant. Aram hanc adeunt Mulieres Sacrificulæ *linteo Sacro* ornatæ, & brachiis circumvoluto, de quo supra pateras, & flores deferentes; at in vase Neapolitano ramusculos pomo desuper insignitos, *sacrificulas* appellavi, sequutus conjecturam universi cultus, quo ornatæ incedunt. At vereor, ne Deas in mente habuerit pictor, Laras præsertim Lari suo gratulantes, cum præsertim larario desuper adnotato Dii assistentes videantur. Hi quatuor sunt, ex quibus Larem viatorem sedentem recognosco cum canistro pomis onusto corolla defluente. Recognosco, inquam, ex globo illo, qui ex ejus humero exurgit. In aliis expressius delineatis globus ille sarcinulam viatoriam manifeste nobis ostendit, cujus symboli significationem accuratius suo loco prosequemur.

Quæ illi respondet cum pari canistro, & flabello Larundam forte repræsentat: nam video plerumque pictores Thuscis utramque potestatem foemineam cum mascula consociasse, ne Deus foret sine Dea ejusdem officii. Succedit alterum par Deorum masculus, & foemina eum coronis sibi occurrentes. Illa flabellum gestat; hic pulcherrimi generis florem hortis nostris incognitum. Qui sint, unus pictor noverit. Putarim tamen e cætu domesticorum; etsi notis nominibus ignota indigitare fas est, dicas, si lubet, Genium, & Geniam. Hinc colligo vas istud votivum fuisse, seu mavis allusivum Lari hostilio pro felici reditu ex militia proceris alicujus; Diis omnibus domesticis gratulantibus, & diem solemni-
ter celebrantibus.

L A R A R I U M

In Vase Musei Medici.

HAbes hic integram formam Lararii Etrusci, qua clausi, ut Tab. xxxi, qua adaperiti in solemnioribus diebus, ut Tab. xxxii. In hoc vero columnæ spatia plus æquo dilatari oportuit, ut imagines Deorum intro stantes commodius locarentur, ut actionem ad vivum exprimerent. Medius Jupiter throno insidet, sceptrum tenet, & pulcherrimum scabellum calcatur, & veluti cogitabundus dictis attendit.

A leva Juvenis unico palliolo connectus, & hastæ innixus aliquid Jovi nunciare videtur, & veluti ex aliqua profectioe redux pileum Laconicum, & Macheram ex alto suspensam habet. Quid ni? Veluti victor coronatus est; colligatam vero peram viatoriam ex humero suspensam ostendit. Hunc Larem viarum Præsidem esse suspicor, qui incursione aliqua hostili profligata ad Jovem, Etruræ præsidem redit.

Contra Deus alter longævior, simili pileo munitus, & armatus parazonio, non lanceæ, sed nodoso baculo innititur; nam talem centies in vasculis pictum ostendam. Elata manu veluti de rerum statu Jovem interrogat, clypeo ex alto suspenso. Hunc vero conicio esse domesticum Larem, qui ætate maturior arma expeditioni apta non tractat, sed ea, quibus Domi residens vi privata prædones repellat, quod quidem Lari Domestico officium æstet. Qui Dioscuros hic agnoverunt, adeo disparem ætatem & armaturam, non considerant. Cæterorum vero Deorum, quos Senes habuit antiquitas, Vulcanum, Saturnum, Terminum, & si quæ alii sunt, nulla omnino indicia hic micant.

Lararium clausum geminis deorum paribus hinc inde diffusis ornatur, qui quia a recenti pictore nullo ordine in Tab. xxxiii, & xxxiv. redacti sunt, illos jugare ad prototypi fidem abs re non erit. Ad dexteram ædiculæ in parte suprema sedet Juvenis nudus struem in canistro gestans vitta sacra subjecta, facile Bacchus, qui tertius est Tab. xxxiii.

Illi respondet Mulier sedens cum cista, crotalis supra dispositis, forte Dea Libera, quæ media est in eadem Tab. xxxiii. coronam vero solidam demittit orbiculis ornatam, ampliorem in antica, tenuiorem in postica, qualem gestant Dearum sigilla Etrusca,

P A R A L I P O M E N A .

69

ca, quæ in meo Museo asservantur; sub Baccho alternato ordine sedet Dea alia cum cista, & flabello.

Illi respondet Dea alia, quæ media est Tab. xxxiv, cujus insignia sunt racemus uvæ speciosissimus, & lanx cum libo infixis superne geminis ramusculis. In aliis picturis hi tenuissimas frondes habent, ut ex rore Marino sumpti videantur, quo Lares coronabantur juxta Horatium.

*Parvos coronantem marino
Rore Deos, faciliq̃ myrto.*

Quaterni Dii supersunt, quo tamen ordine, & loco in vase dispositi sint, profecto ignoro. Alter nempe ex Laribus vialibus coronatus hasta, & clypeo munitus, & *pera* ex ejus humeris exiliente, ad tres subsequentes respicit. Primus coronam floream gestat. Secundus pateram, & gladiolum, forte secespitam, in sinistra panno involuta.

Ultima stat Dea, quæ dextera vittam demittit, sinistra attollit cistam linteo sacro e brachio dependente. Sic habes quaternos Deos totidem Deabus consociatos: quæ observatio cum solemniter fuerit Etruscis pictoribus, maximam nobis suspicionem ingerunt, ut præmissimus, divinas naturas, atque attributa in utroque sexu duplicare consuevisse, nec Deos habuisse ullos celibes, quin & ejusdem potestatis Deas non effinxerint.

Operculum vasis iterum quaternos Deos exhibet. Primus est Genius alatus, quem Pictor nostri temporis scæminam fecit, deceptus muliebris capillitii ornamento. Si tamen ille quingenta fere Thuscorum vasa, quorum imagines ob oculos habemus, scrutatus esset, facile observasset, Thuscos nostros pueris omnibus, & Genio præsertim Bacchi id ornamenti attribuisse, nec mirum, cum Bacchum ipsum scæmineo cultu sæpiissime effinxerint. Quia immo Dii omnes sæpe sæpius in Bacchanalibus commiscantur: quod etiam notavit Ovidius in Fastis:

Orgia Dii celebrant.

Bacchantum corona erat amplior vitta, quæ facile cum mitra confunditur, reticulo nempe superne aperto: unde amplior cirrus diffundebatur, ut passim videre est in Thuscorum picturis. Hic igitur Genius Baccham adit coronam pampineam deserens, e qua pendet vitta sacra, utraque Orgiorum gestamen. Altera vero manu pedibus Deæ mysticam Vannum demittit, totam minoribus vittis ob serpentes ornatam.

Baccha speculum attollit gemmatum familiare Thuscarum Dearum attributum: Coronam vero priori similem Deo sedenti offert.

Hunc

Hunc Bacchum puto ob insigne bifidæ vitis procerioris, quam sustinet, & Lanceam cum placenta, quæ mellea illi sacra erat, pendente desuper uvæ racemo.

Sedet in scopulo Dearum ultima cum amplissimo flabello, & cistula, sive arca, e qua vitta sacra suspensa pendet. Ex his colligo coryphæos hujus historię esse Jovem Larem vialem & domesticum, cæteros vero esse accessorios; ita ut argumentum hujus picturæ facile respondeat alteri, quod in priori vase digestum est. Mirari interim non desino Etrusci Pictoris ingenium, qui reditum in patriam Magnatis alicujus, tam magnifice per ideas mysticas & abstractas, sed maxime significativas expressit, & ope Deorum repræsentavit.

T A B. XXXVI.

S A C R I F I C I U M

In Urna Etrusca Perugia effossa.

IN hujus Urnæ facie tota Sacrificii pompa repræsentatur. Ardet impositis ignibus ara, unde sertum dependet. Milites gemini more Græco loricati, & galeati hircum aræ imponunt, & cultro ejus gutturi admoto ignem sanguine inficiunt. Adstant Tympanista, qui tympanum pulsat: Cymbalistria, quæ cymbala: Tybicen, qui tibia inflat: denique minister lancem attollens, mola salsa refertum. Puer agnum deferens, augur denique, qui lituum ætate detritum dextera stringit. Nemo adhuc dubitavit, sacrum aliquod funebre hic repræsentari, præcipue aliquod ex iis Acheronticis, in quibus effuso quorundam animalium sanguine, divinas animas fieri credebant: ut in mei *Acherontici* secundo Capite indicavi, auctoritateque Arnobii hoc præsens, & similia marmora explicari posse tradidi. Dum vero argumentum retractarem, maxima mihi suborta est difficultas ex ipso Sacerdotum habitu, qui minime sacer, & minime Etruscus est, sed Græcus, & militaris, ex quo mihi facile persuasum est, id monumentum non ad mores Etruscos pertinere, sed ad aliquod Græcæ historię factum non obscuris indiciis adumbratum. Nam etiam in superioribus marmoribus id ipsum argumentum petitem a virorum sacrificantium armatura, facile mihi persuasit, non amplius ad Etrusca sacra pertinere, sed Polixenæ fatum repræsentare. Detur igitur alteri conjecturæ locus, quam, ut semper soleo, disputandam potius, quàm tenendam exhibeo.

In

In presenti igitur marmore deprehendere mihi visum est, ferale illud sacrificium, quo Iphigenia in Aulide mactanda fuit, quum ira Dianæ ob cervum ei sacrum ab Agamemnone occisum, perturbato Mari, sanguine ejus Filiz ex Oraculo placanda erat: quapropter missus Ulysses Iphigeniam a Matre abduxit, simulans Achilli desponsatam, quam cum ad aras statuissent, & Pater cultro jam gutturi immineret, Dianæ pietate in Tauricam abducta, perpetuo ejus Sacerdotio sub Rege Toante initiata est; supposito interim cervo, qui ejus loco mactatus fuit. Fabulam recenset Euripides in Tragedia ejus nomine inscripta, rursusque Ovidius Metamorph. xii.

*Permanet Aoniis Nerens violentus in undis,
Velaque non transfert: & sunt, qui parcere Troja
Neptunum credant; quia mania fecerat urbis.
At non Thestorides: nec enim rescitve, tacetve
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse Dea. Postquam pietatem publica causa,
Rexque patrem vicit; castumque datura cinorem
Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris;
Visa Dea est: nubemque oculis objecit; & inter
Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
Supposita fertur mutasse Mycenida cervam.*

Qui proinde militari habitu sacro intendunt, Ulysses, qui Virginem mactandam abduxerat, suppositam victimam attollit. Agamemnon vero, qui Sacerdotis officio functurus erat, illud in hirco exhibet: id enim animal pro cervo Pictor effinxit, sive marmoris vitio deceptus, sive quod ita veteri Etrusco Artifici magis probatum sit.

In Urnæ Operculo reclinatus jacet vir seminudus, coronato capite, atque velato. Sic nempe defuncti, quos inter Divos referebant exprimi voluerunt, ut eo sacrificantium habitu mortuos sacrificiis dignos testarentur. Tales inspicimus in nummis Caesaribus, atque Augustis jam consecratis. Huc refertur etiam patera, quam manu tenet. Discinctam quoque hujus Viri imaginem intuemur, quæ formula ad sacrificia inferorum pertinebat. Quapropter Dido ejus extrema sacra attentans describitur a Virgilio.

Unum exuta pedem vinculis in veste recincta.

Et Ovidius Metamorph. vii. 182.

Egreditur tectis vestes induta recinctas,

Nisi potius hic corporis status ad eas Thuseorum delicias referendus

IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

rendus sit, quo per ætatem soluti epulari solebant : unde inolevit, ut qui voluptatibus plus æquo indulgerent, *discincti* appellarentur a Persio Satyra III. vers. 31.

Non pudet ad morem discincti vivere Natta?

Ubi vetus Scholiastes, *discinctam dicit negligentem, & perditum, vel discinctum obesum, & ventricosum luxuria, quia cingi non possit.*

Illud tamen in hoc marmore observandum occurrit pictoris incuria ex dextero sinistrum factum, nam mortuorum imagines non dextero cubito innitebantur, nec pateram unquam in sinistra habuerunt, quod hic peccatum est, sed contra, ut sinistro inniterentur. Ex quo etiam factum est, ut Agamemnon sinistra manu cultrum in victimam impingat, & tympanista pariter tympanum sinistra quatiat, quod quantum a veterum institutis abhorreat, nemo non videt.

Inscriptionem

HV . TITE . VESI . VEL . CHCEIIIII

sic restituo:

AVLO . TITI . VESII . VELIA . CAECINIA nato.

T A B. XXXVII. num. 1. & 2.

Polyxena Sacrificium.

Hunc typum illustratum habes supra ad Tab. ix. nam utrobique eandem historiam consignatam fuisse non dubito, quamquam vitio marmoris in hac urna numero 1. hujus Tabulæ exposita loco virginis mactandæ, vas quoddam mutilum, substitutum sit, formæ & molis penitus alienæ ab usu sacrificiorum. Quin si datum esset coram intueri marmor Tabulæ præcedentis, facile & in ipso peccatum fuisse a pictore observaremus, capro substituto pro detrita imagine Polyxenæ sacrificandæ.

Inscriptio urnæ prioris consonat cum altera præcedentis tabulæ

AV . TITE . VESI . VEL . CACEINNI.

ita ut gemina hæc monumenta duobus fratribus ejusdem prænominis posita esse videantur. Id novum non est in Thulcorum urnis, ut infra videbimus; quod factum puto, cum, præmortuo fratre, alter nasceretur, cui mortui prænomen apponi placuisset.

Urnæ

Urnæ inferioris titulus ita se habet:

VR. TITE VESIAE. CV. SITIA.

Mendum vero subest in prænومine VR. scrutandumque an in marmore detracta sit literula T: nam prænomen Turni sæpius occurrit in hisce titulis.

T A B. XXXVIII.

ALCESTIS IN VITAM REVOCATA

In patera Medicaa.

Nomen VMAILE, hoc est, EUMELI inscriptum uni ex actoribus hujus fabulæ totum illius contextum, alioquin obscurissimum manifeste declarat, nempe Alcestin Eumeli matrem defunctam in pristinam vitam beneficio Herculis restitutam, morte reluctante, atque contradicente: ut constat ex tota Euripidis Tragedia *Alceſtis* nomine inscripta, qua universam hanc fabulam magnifice complexus est.

In vertice pateræ amplissimum sepulcrum conspicitur pyramidibus superne adornatum, in quo Phereorum Reges tumulari consueverant, & in quo Alceſtis, pro viri sui Admeti salute demortua, regio apparatu, ut ait Euripides, tumultata fuerat.

*Mei quidem ministri cadauer omni cultu ornatum
Ferunt sublime ad sepulturam, & rogam,
Vos vero mortuam, ut fert consuetudo,
Salutate egredientem postremam viam.*

Hercules interim certior factus de tam præclaro amoris conjugalis exemplo, cum in infernum descendisset ad Cerberum subiiendum, illustrem hanc animam ad vitam revocavit, & corpori restituit: ut narrat Apollodorus *Biblioth.* lib. 1. Hyginus *Fabula* 1. & 11. & Fulgentius *Mythol.* lib. 1. circa finem.

Id factum ingeniose expressit artifex hic noster, qui Alcestin delineavit ex olla reticulata proſilientem, filio Eumelo portentum id admirante.

Hercules oppositus sedet, quem notat inscriptio ECHLE, licet invito sculptore, irrepperit facili lapsu litera S pro L: sed hæc sphalmata ubique occurrunt in similibus inscriptionibus.

Mors vero cucullata Herculem increpat pro inlata sibi injuria; Hercules contra audacter mortem repellit; quod quidem in

K

fabu-

IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

fabulæ principio Euripides Apollini tribuit, quem introducit cum morte contendentem, dum adhuc Alceſtis viveret. Thuſcus vero artifex ingenioſiſſime hanc mortis querelam redintegravit cum Hercule, dum Alceſtis in vitam revocata fuit.

T A B. XXXIX.

ADOLESCENS TOGA DONATUS

In Vaſe Mediceo.

Civili cæremoniæ, qua virilis toga a Parente Tironi ſuo attribuitur, præſente Matrefamilias, etiam bacchica conjuncta eſt, nam in linea inferiori Pater præit cum thyſſo, & cyatho; ſubſequitur tibicina cum tunica tintinnabulis reſerta: ut sæpe in his picturis obſervatur, fortasſe ipſa Materfamilias chorum ducens.

Succedit vir exertus pariter cum cyatho: ultimus tandem eſt Tiro toga involutus cum alio thyſſo, ex quo colligimus, virgas hæc in manibus virorum nullum inſigne dignitatis, ſed ſolemnitatis præſeferre: ut eo modo, quo in Saturnalibus baculos ſumebant, ita & in Liberalibus ob Bacchum thyſſos, ſeu viriginea ſarmenta plerumque contorta: ut videre eſt in hiſce ſchematicis.

T A B. XL.

SIMULACRUM ÆREUM TOGATUM

In Muſeo Mediceo.

Inter etruſcæ artis ſtatuarie monumenta ſimulacrum hoc primum locum obtinet. De hoc multi multa opinati ſunt, quibus ſepoſitis nihil in eo inquirendum cenſeo, niſi unum ex Peruſinis Proceribus, qui de Republica optime meritis ſimulacrum æreum aliquo in loco publico obtinuit; divulgumque in direptionibus, quas ea Civitas paſſa eſt, ſepultumque, ut puto, a direptoribus inter rudera ad Pilas, duobus abhinc ſæculis in lucem rediit.

Præſtium ſimulacri auget inſcriptio:

AVLEMI . METELIM . VE . VESIAL . CIENMI .
CEN . SVPREM . TECE . SANMVTENINE
TVTHINEM . CHISVLICM .

Ex

Ex qua desumimus signum, id possum fuisse, *Aulemio*, sive *Aula Metellio*, cujus familia, sive *Metellia*, seu potius *Motelnia* diceretur, alia occurrunt indicia in marmoribus Perusinis.

Va Vefal nomen Matris est, *Velia Vefia*, nempe ex clarissima Vefiorum familia tam frequenter in hisce marmoribus celebrata, & præsertim in Tabulis antecedentibus.

Inter hujus proceris titulos, quod unum assequor, est *suprem tece*, Vox *supra*, unde supremus, & cætera composita emerferunt, thufca est: nam in Tabulis Eugubinis legitur *Sabra Schreito est*, quod manifestissime importat *suprascriptum est*. Vox vero *Tece* a græco ΘΗΚΗ Thesaurus, Sacrarium, Ærarium, aut quid simile significare potest. Cætera majus otium, & subsidia desiderant.

T A B. XLI.

VALENTIÆ SIMULACRUM

In Museo Mediceo.

Sigillum hocce *Dex Valentiz*, valetudinis Præfidi ex duplici indicio tribuendum censeo, nempe ex globo, quem sinistra continet, & ex apposita inscriptione. Globus ille, sive unicus, sive triplex Hygiz, tribuebatur: nam ex hujusmodi symbolo Hygiam Æsculapio, & Telesphoro conjunctam recognovimus in Marmore votivo Musei nostri Tom. II. *Lucernarum* num. 69, præunte nobis Pausania, qui in Arca Cypseli scæminas adnotavit cum pistillis, & pilis, quæ medicamentorum artem calluisse arbitrabantur. Lauro præterea Dea hæc coronatur haccis in medio eminentibus, quod quidem gestamen singulare est in Etruscis sigillis; idque, ut opinor, ob Apollinem medicinæ auctorem, unde Hygiz origo deducebatur.

Inscriptionem latinis elementis ita reddimus:

MI . FLEREM . I VALITIIA .

E cujus postrema voce *Jualitiam*, seu *Valentiam*, aut *Valetudinem*, & si mavis *Ilythiam* adstruo. Quæcumque interim ea sit, sive valetudinis, sive partuum præses donarium hoc a matrona aliqua consecratum puto pro salute restituta, aut felici puerperio.

MI . FLEREM

Ad formam dedicationis pertinet, neque aliud importat, quam

ENT.

K 2

ego

IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

ego Sacrum. Antiquos mi pro ego dicebant; ut *pramisi* in Romae censum xi. *Flerem* utique rem sacram significat apud Etruscos. Vide Dissertationem nostram de *Etruscorum Funere*: quo in loco *Patesam* Etruscam retulimus Nelei, & Pelix historiam exprimentem; ubi inter reliqua conspicitur ara verbenis cincta cum inscriptione FLERE, & rem Sacram, votivam, aut anathema significare tradidi. Nominis origo est ab Hebreo *cherem*, quod inter cetera importat *anathema*. Nec dissiteor deduci posse a graeco ΙΕΡΟΣ *Sacor*, addita in principio litera F, quemadmodum ex Haleso Falesus, & Falisci, & ex Hormiis Formix emerferunt. Nec in tanta obscuritate reprobanda est derivatio a ΠΛΗΡΩ *adimpleo*; unde ΠΛΕΟΣ *plenus*, & ΠΛΗΡΩΜΑ *implementum*: unde in Latium emerfit adverbium *plerumque*, ac si Etruscum FLEREM voti adimplementum importet. Ceterum hanc formulam MI. FLEREM frequens est in inscriptionibus sequentium Donariorum, quam nisi ex remotioribus fontibus velis deducere, id tuto poteris ex voce etrusca *Fero*, cuius composita obvia sunt in Tabulis Eugubinis *Ferculum*, *Arfertur*, *Fertu*, *Fertuta* &c. Hinc *Arferia*, *Arferial*, & *Fertum* dimanarunt in Latium ad Sacrorum linguam locupletandam. Hæc postrema conjectura consonat cum præcedenti *ego sacrum*, *ego dedicatum*, *ego adlatum* *Iualitia*; etenim donaria in templis sua quodammodo voce loquebantur: Ut refert in *Eliacis* Pausanias, qui in simulacro Elei Jovis hanc inscriptionem observavit:

Fidias Carmida Filius Atheniensis me fecit.

Et in altero Donario;

Me Jovi Olympio posuit dono Cheronesus.

Nec turbat in hac dicendi formula intermissum fuisse nomen dedicantis, quod etiam aliquando observamus in latinis Inscriptionibus votivis: nam sæpe, qui hæc dona posuissent, satis sibi cautum esse putabant, si Diis innotescerent. Adde, quod hujusmodi inscriptiones signari solebant in actu dedicationis per manus sacerdotum, qui unicum sibi negotium instare putabant, si Deorum nomina, ad quos donaria pertinebant, conscriberent, ne unquam violari contingeret.

TAB.

TAB. XLII.

Dea infantem sustinens.

Ambiguum hoc simulacrum obscurius reddit defectus capituli; nec attributum infantis, quem ulnis gestat, vel minimum conducit ad illius intelligentiam. Fortunam, quæ Præneſte colebatur, puerum in gremio gestasse, ait Cicero *de Divinatione*. Pax, ut ait, Pausanias *in Boeticis* opus Cessiodoti, Plutonium infantem brachiis sustinebat, quod & *in Atticis* repetit: *Signa Deorum spectantur; Amphiarus, & Pax Plutonium puerum ferens*. Quin & Fortunæ idem attributum *in Boeticis* designat: *Proxima Fortuna ades; Fert Dea Plutonium infantem*: Etiam Vestam Jovem puerum sustinentem ex vetusto simulacro Puteoli effosso describit Capaci *Rerum Neapolitanarum* lib. 1. pag. 247. In nummis quoque Faustine, & Faustæ Augustarum recurrit idem typus, licet mutata denominatione Divinitatis; sed nemini potius quam Lucinæ partuum præsidii id symbolum conveniebat.

Et revera id, & sequens simulacrum Lucinæ dedicatum fuisse ab alia ejusdem familia Lartia Matrona *Cana Lartia* ostendit utriusque inscriptio. CANAMI metathesis est pro MI. CANA. ut in sequenti inscriptione. LARTIAM nomen est familiare *Cana Lartia*, cujus familia ex aliis etiam inscriptionibus innotescit. VANL matronimicum est, sed concisum ex VANIAL, ut in Inscriptione sepulcrali inter Parerga hujus Operis.

Dex nomen detricto saxo, & literis fugientibus in hac Tabula describitur PELCHINER. Apud Gorium *Mus. Etrus.* Tom. IV. TELCHINEVMRI. Si tamen literarum ambiguitatem diligentius perscrutemur, nihil repugnat, quominus LAVCHINE descriptum deprehendamus: ut in simulacro Tabulæ subsequenti.

TAB. XLIII.

Simulacrum Mulieris aviculam manū constringentis.

Etiam id simulacrum pari fato ac superior mutilum superest. Materis tamen, ac Artificis similitudo eandem ætatem testatur. Quod attinet ad symbolum aviculæ, alibi opportunius de eo sermonem faciemus.

NUMTRAL facile matronimicum est profectum a gente *Namtria*, seu *Namitoria*; ex quo cognoscimus geminas Matronas ejusdem fami-

IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

familiz, sed diversa Matre natas hæc donaria dedicasse. Sequens vero dictio LAVCIN indicat nomen Dex, cui Donarium oblatum sit. Quia vero Lucinz Nomen plurimis Dearum attribuebatur, nemo facile indicabit, cui ex omnibus simulacrum conveniat. In primis Diana, & Juno hoc nomine pollebant sumpto a Luce, quam nascentibus tribuebant, etiam Anteverta, & Postverta inter Lucinas facile computatz sunt; nam Partuum periculis præsidebant. Gellius lib. xvi. cap. 16. : *Quando igitur infantes contra naturam forte conversi in pedes, brachiis plerumque diductis, retineri solent, agrisque tunc mulieres evituntur. Hujus periculi deprecandi gratia ara statuta sunt Roma duabus Carmentalibus; quarum una Postverta nominata est, Prosa altera; a recti perverſique partus potestate, & nomine* : Fornutus quoque cap. 34. ab hac diversitate partuum plures fuisse Lucinas memorat : *Ad hæc plures Lucina traduntur fuisse, qua ratione etiam plures amores; diversi enim mulieris partus sunt, non secus ac amantium cupiditates* : Themis quoque hoc cognomine audit apud Nonnum Dionys. lib. xxxxi. 162. Quin etiam & Venus auctoritate Pausaniz in Boeticis, quo in loco sententiam refert Oleni Licii, qui putavit Cupidinem Lucinz filium fuisse. Nil igitur mirandum est, si apud Latinos Ilityz plurali numero audiunt. Obvia sunt Sybillæ verba, quibus illas sæculari Anno placari jubebat.

Tum Ilityas placanto

Puerperas hostiis, ut fas est.

Id nomen est a græco ΛΥΚΗ: unde Etruscis Licmon apud Servium, & Strabonem, quod respondet Latinorum Lucio. Ipso quoque Strabone auctore intelligimus Lucinam a Thuscis cultam, quum apud Cære præcipuum Lucum obtineret. Quæ interim ex tot Lucinis signum hocce sibi vindicabit, indecisum relinquam.

TAB.

TAB. XLIV. n. 1. & 2.

ET

TAB. LXXXIV. n. 1.

Pompa Nuptiales.

HIC typus satis obuius occurrit in urnulis sepulcralibus fictilibus, quæ Perusæ, & Tuderti reperiuntur: quum enim Eclypsæ sint, nemo non videt, quam facile multiplicari potuissent, & quam modico sumptu a quovis vel tenuissimæ fortunæ homine comparari. Depictæ plerumque apparent non Encaustico opere, sed communi picturæ artificio, quod ope glutinis perficiebatur: nam colores non modo aqua diluuntur, sed diu aeri expositi flaccescunt, & pene intereunt; quum contra, qui ignis experimentum passi sunt, quo magis aqua detergantur, & abluantur, eo acrius resplendent.

Quæ in his representatur cæremonia, non ad aliquam peculiarem historiam pertinet, sed ad ritum illum fere civibus omnibus communem nuptiarum. Exponitur enim in fronte urnæ Mulier in viri manum conveniens ante domesticam januam, qui typus vulgo pro nuptiarum symbolo usurpatur, qui non modo in Thuscorum urnis frequentissimus est, verum etiam & in illis longe splendidioribus Romanorum. Video tamen non paucos doctos viros multum adlaborasse in hoc typo explicando, ut illud cum morte conciliarent, ut sint, qui credant, voluisse antiquos mortis recordationem in ipsis nuptiis oculis hominum obicere, ne plus æquo prosperitati, & latæ fortunæ confiderent. Quæ quidem ratio optima fuisset, si nuptiæ ipsæ in mortuorum conspectu, & ante majorum Urnas contrahi solerent. Mihi planissima occurrit explicatio, symbolum id ad purum ornatum earumdem urnarum a sculptoribus fuisse adinventum, ut communi aliquo emblemate, & quod nemini videretur alienum illas adornarent. Hinc ferales historiarum, quibus delectari Manes reputabant: præterea initia, quibus illos expiari, denique, & varia vitæ officia, quæ nemini non convenirent. Inter hæc Nuptiæ: Imo ni valde fallor, nec nuptiæ quidem, sed ipsa conjugalis, & diu permanens concordia, quæ sub hoc eodém symbolo conjugum dexterarum stringentium significari solebat in hisce fictilibus urnis adumbratur. Ad hanc meam probandam sententiam conferunt non modicam auctoritatem Augustorum nummi longe post nuptias cusi, in quibus

Au-

Augusti conjuges dexteras nequunt cum epigraphæ *Concordia*, quo emblemate nihil oportunius inveniri poterat, quod privati hominis cinerario præfigeretur, quippe qui nihil majus Reipublicæ præstitisset, nempe diu, & constanter fuisse maritos.

Nec cæteris meliora protulerunt, qui armata illa spectra, quæ hinc inde conjugibus adstant illisque manum capiti admovent, mortem esse, fatum, Parcas, illos dirimentes crediderunt: Nufquam rerum. Juvenis canina pelle indutus Lar est: ut in *Quæstionibus Romanis* ostendit Plutarchus. Illi e contra respondet Lara. Ecquis enim illos tam sibi iniquos, & adversantes fuisset auguratus? Manu illi conjugum capiti vel humero admovent, ut significarent utrumque conjugem sub Larium familiarium tutela consistere, atque ab illis jugiter protegi, & custodiri. Quod quidem maximum beneficium, qui nuberent, sibi aucupari studebant, sacra Lari domestico exhibendo, ut Plautinus ille *Paterfamilias* in *Aulul.* Att. II. Scena VIII.

*Nunc Thufculum emi, & hæc coronas floreas:
Hæc imponentur in foco nostro Lari,
Ut fortunas faciat gnata nuptias.*

Varro quoque de *Vita populi Romani* apud Nonium cap. XII. ait, novas nuptas veteri lege Romana unum ex tribus assibus, quos ad maritum deferebant, in foco Larium familiarium ponere consuevisse, ut illum sibi conciliarent.

Instrumenta quoque, quæ Lares tenent, malleus, atque ingens secespita pertinent ad ea sacrificia, & victimarum mactationes, quæ nuptias comitabantur; de quibus integram disputationem intexui in illustrationibus picturarum Etruscarum, quo in loco manifeste probatum est gladium illum, cui Lara innititur, ad Sacrificia pertinere, & marmorum antiquitate demonstratur. Faces quoque, quas geminæ Dexæ sustollunt ad illas alludunt, quæ in nuptiis præferri solebant.

T A B. XLV.

Imago pueri sedentis.

EX quo cognovimus multas ejusdem formæ imagunculas in Etruria repertas fuisse, licet hanc unam inscriptione insignitam adhuc habeamus, jam minime dubitamus omnes votivas fuisse, & Deum aliquem puerum, puta Tagetem, Jovem infantem, Genium, Laremque repræsentare, cui ob alicujus pueri incolumi-

humilitatem hæc, & similia anathemata in Templis dedicata sunt, ut præmisimus in Dissertatione de *Sigillis Cortonenfibus* inter cæteras societatis Columbariæ. Constans vero in omnibus, licet mole, & artificio dissimilibus, hæc sigilli forma, & dispositio clare demonstrat, existisse in Etruria simulacrum aliquod religione maxime conspicuum, ad cuius imaginem parvula hæc signa confici solerent.

Inscriptionem *ΕΛΕΚΕΜ . ΖΕΙ . ΣΑΝΜΥ . ΚΥΕΡ* ita divinando interpretaretur: *Elækem* sacrum, aut rem sacram significat: quod multis argumentis, & exemplis supra demonstravi, & eo præsertim quod in *Patera Nolei*, & *Pelæ* toties enunciata, ara expressa sit cum inscriptione *Elære*, cuius vocis originem, & significationem in meis Roncaliensibus ex primævæ linguæ fontibus accersivi.

Zei fortasse compendium est vocis *ΖΕΤΣ*, hoc est, Jovis pueri, quod quidem attributum fortasse latitat in extrema parte inscriptionis *Σανμυ Κυερ* a *ΚΟΡΟΣ*, unde *puer* in Latium migravit; *Σανμυ* vero epithetum esse potest divinitatis, ut Sabinorum *Sanctus*; nisi libeat hanc vocem deducere a *ΣΑΟΣ*, sanus, incolumis, ac si diceretur *Sacrum Jovi pro incolumitate mei pueri*.

Vox *Sanctus* iterum recurrit in Inscriptione simulacri expressi Tab. XL. & huic voci subsequitur *Tenina*, *Tutinem*, quæ nomina divinitates aliquas indicare dudum suspicatus sum. De Diis *Tutano*, & *Tutilina*, de quibus Nonius alibi dicendum erit.

T A B. XLVI.

ARA ROTUNDA ANAGLYPHO OPERE INSCULPTA

Florentia apud Nob. della Stufa.

I Magines, quæ hunc cippum ambiunt, Etrusci Magistratus processum repræsentant. Præcedunt Lictores. Subsequuntur *Ilviri* togati, quorum qui in ordine primus est, obvium Imperatorem excipit, atque complectitur, eique veluti ob rem prospere gestam gratulatur. Saxum id ornat inscriptio, quæ sacram dedicationem importat: unde ego conjeci simulacrum alicujus numinis ex voto suscepto illi impositum fuisse, atque dedicatum. Quod attinet ad Lictores, duo hi nec plures sunt. Totidem enim singularum Urbium Magistratibus, nec plures fuisse attributos demonstrant alix *Thuscorum* urnæ, in quibus semper bini apparent: ut *Musei Etrusci* Tom. I. Tab. CLXXVIII. & Tom. III. Claf. III. Tab. XV. & Tab. XXIII. XXVII. & XXVIII. Quæ vero de Lictorum duodenario numero a scriptoribus tradita sunt, non

L

ad

§2 IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

ad singularem Urbium Magistratus, sed ad communem totius gentis Regem referuntur. Sic enim se habent Livii verba lib. I. *Romulus tum cetero habitu se angustiore, tum maxime Lictoribus duodecim sumptis fecit . . . & ita habuisse Etruscos, quod ex duodecim Populis communiter creato Rege, singulas singuli Populi lictores dederint.*

Duo vero hic observanda nobis occurrunt, nempe fasces, quas lictores in hoc, & aliis adductis marmoribus sinistris humeris semper imponunt, nudis bacillis constant, ut securis nusquam in illis appareat. Alterum vero præcedere unum ex iis, qui præter fasces etiam virgam dextera continet ad Populum submovendum, quem lictorem primum appellabant, cujus officium erat præire, & plebem arcere.

Habitus Imperatoris idem ille est, quo Thucorum duces in omnibus fere marmoribus adornantur, Chlamys præcipue, quam in medio pectore bulla coercerant; at Ilvirum vestis, & calesi iidem fere sunt, quibus adornata observatur ænea illa statua, Perusina effossa, quam supra Tab. XL. observavimus.

Inscriptio, quia mutila est, difficilius explicari valet. Quæ vero in ejus principio minus obscura occurrunt, hæc sunt:

MI. HANA. ARNTHAR

Quibus oculis facile illius nomen indicatur, qui donarium hoc posuit. Quod pertinet ad vocem ARNTHAR, quæ in inscriptionibus sepulcralibus vel ita simpliciter expressa, vel aliquantulum deformata occurrit, satis obvia est, diu reputavi, officium militare designasse, nec sine ratione: hoc enim etymologia ex Græcis fontibus desumpta videbatur indicare. At subiit mihi conjectura, nec forte inanis, dictionem hanc nomen proprium Etruscum, illudque satis celebre designare, hoc est, *Aruntem*. At gravis suboriebatur difficultas, quod in tot tantisque inscriptionibus, in quibus vox illa occurrit, constantissime semper litera V prætermissa videatur. At quid inde sequitur, Etruscos, quorum lingua cultissima fuit, asperam hanc vocem, & pronunciati pene difficilem, & quam vix proferre possis ARNTHAR sciticum quid sonans obviam habuisse? Non equidem, si recte sentio. Ego enim firmissime sincopen aliquam ex communi scribendi usu irrepsisse puto ob duplicem illum sonum, quem consonantes literæ præseferant; cum enim Græci literam P cum singularem pronuntiarent PΩ proferrent, Thuscus, quibus litera Ω ignota erat, v dixisse oportuit: quapropter quum ARNTEM scribere volebant subaudientes in litera x vocalem v scribebant. ARNTHAL. ARNTHAR.

ARN-

ARNTHIAL. ARNTHEV. ARTHNEI. ARTHNISCAI. & alia hujusce-
modi monstra, in quibus, nisi scribentium errorem præsentiamus,
longe, lateque vagabimur, remotissima quæque in rebus obviis, &
pene familiaribus speculantes.

VOX HANA, quæ præcedit, Hanii nomen præfert. Anius in
Delo Rex & Sacerdos innotescit nobis ex III. *Æneid.* v. 80, &
alter Anius Ænææ filius ex Servio in eum locum. Quod super-
est ex mutila hac inscriptione. PRACM..... LAICISLA, ob interpo-
sitam lacunam, mihi penitus incompertum est.

T A B. XLVII.

HERCULIS APOTHEOSIS

In Vase Gualterio.

Consueverunt Etrusci nostri magnifico quodam stilo, cum
diversis vitæ usibus hæc vasa præpararent, heroicis fabulis,
quæ usui præscripto responderent, illa adornare, ut digni-
tas operi accesseret, & ingentia exempla ad imitationem excita-
rent. Itaque in vasis nuptialibus nuptias Jovis, & Junonis, Her-
culis, atque Hebes, & his similia depicta observamus, quemad-
modum in sepulcralibus Heroum fata lacrymabilia, & in Cœlum
evectiones depictas intuemur.

In hoc vase, quod in usum sepulcri concinnatum esse repu-
tamus, duo diversæ historię expressæ conspiciuntur, altera in col-
lo vasis, alia rursus in corpore. Illa ad Herculem pertinet, po-
strema ad Martem.

Prior, quam in præsentī Tabula intuemur, nobis proponit u-
num ex Herculis facinoribus, cum xripedem cervam aureorum
cornuum Dianæ sacram apud Mycenæ grassantem vivam, cepit,
& ad Euristeum adduxit, ut narrat Apollodorus lib. II. & Hy-
ginus fab. 30. Nemo tamen eorum, qui fabulam hanc scriptis
cōmendarunt, tradit Herculem convocata juvenum manu cervam
hanc subegisse; quinimmo omnes consentiunt, ipsum solum duode-
cim athla confecisse; ut ab eo numero Euristeus Hydræ occisio-
nem expungendam duxerit, quod Jolai aurigæ opera adjutus Her-
cules fuisset.

Cum vero in hac fabulæ imagine quaternos habeat adjutores,
& ipse Hercules cum clava, & fæxo cervam insequaret aspectu
juvenili, & militari Etruscorum sagulo indutus sit, id pictoris li-
centiæ adscribendum puto, qui, ut ingenio indulgeret, multa de suo
addidit fabulæ, ut venustiore effingeret. Nec alienum puto sus-
picari

sicut actionem aliquam comicam de Hercule, ejusque Apotheosi hic expressam esse, prout illa in theatro fuisset exhibita, quod in vasis bacchanalibus manifeste observatur, in quibus conspiciuntur animalia fabulosa currus agentes, machinæ & apparatus theatrales, quæ ad vivum exprimunt scænicas actiones splendidissimas, nec nisi maximo sumptu exhibendas.

Et revera noster Pictor, qui Herculem adolescentem etrusco amictu adornavit, Deos domesticos, Lares, eosque viales ei comites adjunxit.

Hic notanda se offert antiquissimorum temporum simplicitas inter pugnandum, cum nullo clypeo adhibito, pallio tantum e sinistro brachio dependente, adversos ictus repellerent: ut ait Pacuvius apud Varronem *de ling. lat.* lib. iv. *Chlamyde clupeat brachium*. Hæc actio clare ostendit rotunda illa gestamina, quæ Juvenes e collo suspensa deferunt, non esse parmulas, seu clypeos, sed sacculos viatorios consuetum insigne Larium vialium. Cæterum cervam licet vivam, sagitta tamen vulneratam ad Euristeum ductam fuisse tradit laudatus Apollodorus.

Occurrit vero conjectura, cujus beneficio Pictorem Thuscum ab oscitantia nota defendamus. Pulso ex Italia Hannibale magnum id beneficium Herculi potissimum, & Laribus ferebatur acceptum. De Laribus testimonium alibi produximus ex Propertio. De Hercule vero affirmamus auctoritate marmoris Tudertini, quod exposuimus in libris antiquitatum clarissimæ illius urbis, qui lucem jamdiu prætolantur. Credibile igitur est hujus vasis Pictorem novo huic facinori alluisse, Hannibalemque sub Cervi formam adumbrasse, quem Hercules junctis sibi Laribus confodit.

Pars obversa eundem Herculem in Deorum cætum receptum ostendit. Primus in ordine stat Jupiter coronatus, & sceptro insignis. Proxima illi Vesta æterni ignis Aram custodit, velum capitis, ut sæpe in nummis, attollens, dextera manu sacras vitas proferens: Succedit Hebe pateram ambrosiæ novo Deo offerens. Proxima illi stat Luna cum face, & hamula.

Dein Hercules alato curru invehitur; Ovidius Romanam Majestatem sequutus aliter in Cælum raptum describit *Metamorph.* ix.

*Quem Pater omnipotens inter cæca nubila rapta
Quadriugo curru radiantibus intulit Astris.*

Ejus aspectus, ut diximus, novam juventutem spirat, nec quidquam habet antiqui terroris. Audiamus eundem Poetam.

Inte-

*Interea quodcumque fuit populabile flamma
 Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
 Herculis effigies, nec quidquam ab imagine ductum
 Matris habes, tantumque Jovis vestigia servat.*

Ille clavam sinistrâ attollit, & pateram insigne divinitatis dexterâ. Ceres currum subsequitur; hanc Deus Hebon de more barbatus, & palliatus, & Dea Libera cum patera pompam claudit.

Unum restat expendendum symbolum duorum draconum, qui curru subjecti sunt. Multiplex vero hujus attributi ratio fuit, quarum prima, quod Genium repræsentaret.

Genium, inquam, a quo animas in Cælum deduci reputabant. Fuit præterea serpens æternitatis symbolum, & signum consecrationis animarum, cum veteri spoliq̃ excusso quodammodo alterius vitæ sortem assequatur. Ita præcitatus Ovidius Herculem Oeteis flammis resolutum, & aspirantem in Cælum draconi assimilat.

*Utque novus serpens posita cum pelle senecta,
 Luxuriare solet, squammaque nitore recenti:
 Sic ubi mortales Tyrius cecit artus,
 Parte sui meliore riget . . . . .*

Conveniebant præterea Herculi in Cælum ascendenti dracones gemini veluti victoriæ trophæa ob Hesperidum custodem, & Hydram confectam. Denique draco locum designat, in quo clarorum virorum animæ collocari putabantur. Nam in arctoa plaga sinuosis vorticibus geminos Triones complectitur, ut notat Higinius *de Stellis* lib. III. cap. I., qui locus Heroibus assignatus erat; ut sæpe indicavimus in notis ad gemmas astriferas, & in opusculo de Transflectione animarum, quod in causa fuit, ut in basi columnæ Antoninæ, in qua Imperator, & Faustina in Cælum efferuntur, draco ingens expressus sit.

TAB. XLVIII.

Ejusdem Vasis.

Inferior linea fabulam continet, & ipsam feralem ex rebus ad Trojam gestis arcessitam. Pugnat Mars adversus Diomedem, atque Minervam, quæ ingenti clypeo, in quo serpens depictus est, sese protegit. Tradit enim Homerus *Iliad.* 2. Palladem Diomedem sese junxisse, atque una simul adversum Martem dimicasse:

Præterea

*Præus Mars jaculatus est super jugum habenasque equorum
 Hasta area cupiens animam perdere .
 Et hanc manu accipiens Dea castis oculis Minerva
 Summovit a curru, ut incassum adigeretur .
 Secundo autem impetum faciebat in bello fortis Diomedes
 Hasta area: adegit autem Pallas Minerva
 Infimum in ventrem, ubi cingebatur balteo,
 In parte ipsum vulneravit assēquutus cutemque pulchram dilaceravit:
 At Hastam extraxit rursus .*

Marti a tergo afflittit victoria, quam ejus filiam appellat Homericus Hymnus in Martem.

*Mars perrobuste currus degravans aurea galea
 Victoriæ felicitis Pater auxiliator justitiæ .*

Ejus vero armiger, seu auriga post victoriam intorquet lanceam.

Senex regio habitu indutus, & sceptrum ornatus forte Priamus pugnae spectator adest, quæ pro Urbis suæ incolumitate agitur. Dexteram autem admiranti similis attollit Martem vulneratum, atque vociferantem exaudiens.

Quantum novies mille, vel decem mille clamant .

At intueamur Etrusci Pictoris miram industriam, atque Homericis libris uniformitatem, ut minime jam dubitemus, cum hæc vasa depicta sunt, illos præ omnium manibus extitisse. Et Mars, & Diomedes patente vultu bellum committunt. Sola Minerva latis bucculis demissis, vixque patentibus oculis vultum regit. Nempe ita pictor Homericis carminibus obsequutus est, qui hæc habet:

*..... sed Minerva
 Induit Orci galeam, ne ipsam videret potens Mars .*

Hæc vero Orci galea celebratissima in fabulis fuit, putabant enim illam invisibiles reddere, qui ea uterentur. Quapropter etiam Perseo in Gorgonas contendenti, Orci galeam attribuunt, ut inde in proverbium abierit.

Dracones in clypeis libentissime Etrusci addiderunt, ut eorum picture ostendant, sed etiam in Græcorum clypeis, & thoracibus frequenter insculptos audimus, præsertim vero in illo Agamemnonis.

: Pars.

Pars obversa eundem Martem repræsentat, qui vulneratus ex ejus quadriga descendens, ad Jovis solium sese confert, graviter dolens hanc sibi injuriam illatam. At Jupiter illum primum ob- jurgans, deinde commiseratus, ad Pzonem curandum remisit. Sic enim factum ab Homero recensetur:

*Celeriter autem venit Deorum in sedem altum Olympum:
Apud autem Jovem Saturnidem, sedit animo mœrens,
Ostendit autem immortalem sanguinem defluentem ex vulnere,
Et lugens verbis velocibus secum allocutus est:
Jupiter Pater, non indignaris videns hac violenta facinora.*

Et post aliqua:

*Hunc autem torve intuitus allocutus est Nobiscogus Jupiter
Ne mihi o varie affidens lamentare.*

Et rursus:

*Sed nontiquam te amplius patiar dolores habere:
Ex me enim genus es, mihi autem te genuit Mater.
Sic dixit, & Paonem jussit curare illum.
Huic autem Paon dolorem, lenientia medicamenta inspergens,
Sanavit, nequaquam enim mortalis erat.*

Jovem recognoscere non dubito in sene illo, qui arx insidet, scepro condecoratus. Mars galea detracta de injuria cum Jove conqueritur. Ille elata manu Pzonem Medicum, a quo medeatur, indicat.

Ille demum in suis ædibus sedet longæva specie, & Martem advenientem benigne suscipit, atque complectitur. Circumstant vero quadrigam Martis gemini ejus comites, sive potius Filii, ex iis, quos enumerat Hyginus fabula cxi.

T A B. XLIX.

BACCHANALIA

In Vase Musei Medici.

EXhibet pictura in ventre vasis disposita Bacchanalem pompam eo modo, quo ab initiatis repræsentari solebat. Præcedit Mercurius larvatus, qui Thusca talaria induit. De hoc symbolo multa produci possent exempla ex penu vasculario, in quo sub hac specie larvatus ispe in scenam procedit, & bac-
cha-

chanalibus intermiscetur. Circa quod præmitti oportet illum, tanquam Deorum omnium nuncium pompis omnibus, atque initiis jure suo interesse potuisse. Hinc Apulejus *Metamorph.* lib. xi. inter anteludia Iliacæ pompæ Mercurium etiam describit: *Nec mora, quum Dei dignati pedibus humanis incidere prodeunt. His horrendus ille superum commicator, & inferum nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis cervices arduas, læva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatens.* Hic noster obvolutum brachiis sacrum linteum ostentat, cûsus in Bacchicis picturis, imo & in omnibus sacris tam frequens usus est. Sequuntur geminæ sacerdotes coronatæ, quarum una ex vite, quam Bacchus longissimam gestat, uvæ racemum carpit. Bacchus medius, sive ejus sacerdos hircina barba deformatus in Hebonem tunica-rus, & paludatus incedit pampineo redimiculo coronatus. Succedunt & alix geminæ sacerdotes, quorum habitus præcedentibus omnibus respondet, nisi quod primæ coronatæ sunt, hæc verò capite nudo procedunt. Diximus in præcedentibus notis, atque auctoritate Livii probavimus, sacra hæc primo ad foeminas tantum pertinuisse: quapropter minime mirandum est, si duo hic earum paria videamus, imo, ni valde fallor, prolixiorem numerum videremus, si picturæ angustia pompam integram admisisset: sed inter has foeminas id discrimen observandum est, quo gradus differentia designatur: nam quodam veluti progressu pro fidei merito, & scientia sacrorum, longoque illorum usu de gradu in gradum provehebantur; ut enim constat ex Divo Clemente Alexandrino *Stromat.* lib. iv. cap. v. Primo, *purificatio* sumebatur, nempe expiatio quædam, & præparatio ad rem Divinam faciendam. Hinc ad *parva Mysteria* ascende-batur, quibus ad majora initiati sese præparabant, & tunc *mysta* & *epbori*, sive jurati dicebantur ob sacramentum illud, quo se ad Arcana reticenda obstringebant. Dein ad tertium gradum ascensus erat, quo *majora mysteria* participabantur. Tunc vero nihil amplius remanebat, nisi *contemplari*, & *mente comprehendere*, ut verbis utar prælaudati Doctoris. Intercedebant vero inter utrumque gradum quædam temporis intervalla, quibus quisque probaretur, & ad minimum quinquennium interfuit, inter primum, atque postremum, ut colligitur ex Tertulliani libro *adversus Valentinianos*. Hæ igitur differentix facile designabantur diversitate symbolorum, præcipue vero corona, quam nonnisi præbatissimis attributam fuisse suspicamur. Tandem claudit pompam senex alter barbatus, nulla pariter corona redimitus.

Hic nobis duo observanda sese offerunt, nempe vestes omnium, qui pompæ interfunt, maculis distinctas apparere, quarum
simi-

similitudine Cœli stellas imitari sese jactabant, ut inter animalium pelles maxime Tigridem, hac de causa probaverint. Diodorus Siculus lib. 1. Nonnulli ideo Nebride Bacchum amictum esse dicunt, ut astrorum varietas significetur. Alterum, quod nobis notandum occurrit, est, Thuscis omnia fere vitæ munia palliatis obuisse, sed dextero brachio penitus exerto, ut liberum ab omni vestium impedimento, officiis omnibus præsto esset. Cum vero sacris interessent, pallium, quod cæteroquin sub eodem brachio circa femur recurrebat, supra humerum reducebant, ut toto corpore velato, opera religionis obirent, quod & majori obsequio, & majestati simul referebatur. Tales igitur intuemur, qui in hac, & cæteris picturis rem divinam peragunt.

In superiore linea, quæ collum vasis exornat, Bacchi Antistes currum conscendit. Bacchæ geminæ coronatæ, & Fauni de more ornati circumstant; quorum primæ consueto linteo decorantur. Frequens est hic typus in Bacchanalibus, ex quo facile colligimus, in iisdem pompis, seu Bacchicis processibus, ut illi Augustiores redderentur, consuevisse supremos Antistites, qui Liberum, & Liberam personati repræsentabant, currum conscendere. Aliquando Bacchus equo insidens ovanti similis incedit. Hoc autem decus in iisdem pompis additum est propter triumphum de subactis Indis gestum, cujus elegantissimam imaginem in *Thesaro Vasculario* observabimus.

TAB. L. num. 1. TAB. LI. n. 1. & 2.

TAB. LII. n. 1. & 2.

MILITUM PUGNA AD ARAM

In Etruscorum Urnis expressa.

IN Etruscorum Ossuariis, quæ præsertim Perusæ & Volaterris effossa sunt, sæpissime occurrit videre milites simul decertantes; quorum unus genu super aram coronatam insistit, veluti pro aris, & focis dimicans, de quibus multi multa erudite porro, & eleganter tradiderunt. Fuere in primis, qui hæc non certamina esse reputaverint, sed illa constantia experimenta, quæ per umbratiles pugnas exercebantur ab iis, qui Deo Mithræ Perficis institutis initiarentur; sed maxima mihi obrepsit difficultas, an Etrusci nostri hæc sacra cognoverint; quanquam enim non dubitem Eleusinia, Gabiria, Sabazia, & alia religionum portenta excepiisse: hæc tamen facili negotio ex frequenti Græcorum

M

com-

commercio, imo & sanguinis derivatione veluti quendam animi
 huius contrahere potuerunt. Quo tamen pacto Persica mytheria,
 tanto marium, terrarumque intervallo distita, nulloque inter
 populos commercio intercedente, attingere potuerint, equidem
 non assequor. Accedit altissimum scriptorum veterum silentium de
 hisce mytheriis, quum primus omnium, quod viderim, Plutarchus
 de illis mentionem fecerit, atque ut adhuc peregrina indicave-
 rit. Quapropter video eruditos omnes consentire, non ante Com-
 modi Imperatoris tempora in Italiam pervenisse. Constat enim ex
 huius religionis instituto, omnes, qui hisce sacris initiarentur,
 Tabulam votivam sacris Mithriacis ornatam insculpi curasse, qua
 susceptorum a se mytheriorum monumentum perennarent, quæ quidem
 Romæ frequentes sunt, neque illæ ea tempora antecedunt. Qua-
 propter ad alios fontes recurrendum est, ut Urnarum huiusce-
 modi significationem assequamur. Ego quidem vel Græcas histo-
 rias, vel Italica sacra requirenda in his esse puto. Dubitavi aliquan-
 do, an truculenta cæremonia regis Nemorensis in hisce marmo-
 ribus celaretur, per quam constitutus quotannis certo die Dianæ
 Aricinx sacerdos, cogebatur contra competitorem decertare; vi-
 ctor vero sacerdotium capebat, & Rex Nemorensis nuncupa-
 batur. Quod quidem tristissimum sacrum peculiari Dissertatione
 alias explicavi ad ornatum gemmæ Musei mei, idem sacrum re-
 ferentis.

In hisce vero quatuor Monumentis sedulo examinatis aliquam
 aliam historiam contineri mihi visum est; nec enim unus est, qui
 singulari certamine, ut Rex Nemorensis, pro foco contendat. Sed
 gemini, qui constanti consensu contra plures simul irruentes uno
 impetu dimicant. Igitur mihi videbatur videre Diomedem, atque
 Ulysssem, qui Græco more armatura, & clypeo contexti, fur-
 tivo accessu Templum Palladis Trojanz adorti, & custodibus ex-
 sis, fatale Palladium abstulerunt. Sic enim Virgilius *Æneid.* II.
 vers. 163.

..... impius ex quo
 Tydeides, sed enim scelerumque inventor Ulysses
 Fatale aggressi sacrato avellere templo
 Palladium, casis summa custodibus arcis,
 Corripere sacram effigiem, manibusque cruentis
 Virgineas anxi Diva contingere vittas.

Inter cæteros vero Alcatheum, qui in hisce Marmoribus semper
 humi stratus conspicitur, interemerunt juxta Q. Smirneum *Para-*
lipomen. x.

Us

*Ut denique ejus instinctu robusti Tydei Filius,
Comitante Ulysse, super ardua irrumpens mœnia
Flebilem allaturus sit interitum Alcatheo,
Ubi sapientis Minerva simulacrum non invitum astraxerit;
Quod monumentum Urbis, & ipsorum erat Trojanorum.*

Quod ut evidentius fiat, intueamur eorum omnium, qui geminos adoriuntur, armaturam, & vestes, illosque ut plurimum, & tunicis, & pileo phrygio instructos observabimus, & præterea peltis armatos esse, quibus usos fuisse Trojanos ex plurimis conjecturis apparet, inter quas, ut cæteras mittamus, domesticum exemplum producere possumus antiquæ Tabellæ *Iliacæ* fictilis fragmenta elegantissimi artificis manum testantia, nuper Româ ad nos delata, in quibus Trojani, pileo Patrio tecti, & peltis armati præliantur. Hinc Æneas apud Virgilium *Æneid.* II. 389, ut Græcos noctu græco habitu deciperet, inquit:

*Mutemus Clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus . . . . .*

Et deinde Androgei galeam comantem capiti imposuit: nam illa Troes non utebantur.

Inscriptiones, quia mutilæ, quia perperam exceptæ, nec sensum reddunt, nec sonum.

1. VE . VI . . . I . . . AL . . THERMIA
2. THANILAI
3. LAI THI . . . . VLSNIVIA TAIESCNFA .
4. LA . . . . ANI . . CAF . . . . . M .
5. SETI . VESI VEVMAI SEHTMNAI .

De his consultius puto nihil proferre, quam in incerto harrolari, donec marmora a peritiorè amanuense ad examen revocentur.

Eteocles, & Polynices mutuis vulneribus concidentes.

Fuerunt quam plurimi docti viri, qui circa hujus studii initia nihil in Etruscis Monumentis, nisi Etruriam ipsam indagandam esse reputantes, hæc & alia certamina gladiatoribus Thuscis attribuerint, quorum usus in funeribus, quum frequentissimus haberetur, nihil magis consentaneum reputabant, quam illorum imaginem in Urnis mortuorum fuisse expressam. Mihi vero vel primo obtutu maximam obiciebat difficultatem ipse decertantium habitus, & armatura non modo penitus græcanica, verum & Heroum propria, neque a gladiatorum grege unquam usurpata, qui vel nudi decertabant, vel armis longe ab his differentibus. Sed diligentius intuenti mihi hanc historiz imaginem, citra dubium omne depræhendi Eteoclis, & Polynicis fata repræsentare, qui mortuo Patre Oedipo convenerant, ut alternis annis imperarent. Sed cum Eteocles patris non staret, bello a Polynice indicto, post varia discrimina ambo fratres singulari certamine mutuis confecti vulneribus periire. Factum recensetur ab Hygino cap. LXVIII. rursus vero a Statio *Tebaid.* ix. cujus enarratio huic anaglypho comentarii loco subiici potest, adeo sibi invicem respondent. Primum ille inducit Tisiphonem, atque Megeram, quæ fratres invicem concitandos, atque incendendos suscipiunt.

*Nec jam opus est. Furis tantum mirantur, & adstant
Laudantes, hominumque dolent plus posse furores.*

Describitur deinde utriusque congressum tam conformem anaglypho huic nostro, ut illud graphice exposuisse videatur.

..... tandem irruit Exul
Hortatusque manum, cui fortior ira nefasque
Justius alte ensem germani in corpore pressit,
Qua male jam plumis imus tegit inguina thorax,
Ille dolens nondum, sed ferri frigore primo
Territus in clypeum turbatus colligit artus.

Interim Eteocles vulneratus circa inguina, alio vulnere in pectus inflicto, Polynicem transfodit.

EAT

.... vi-

.....vitaque labantis
Reliquias tenues odio Juppiteris & enses,
Jam latus fratris sub corde reliquit.
 .....nec plura locutus
Concidit, & totis fratrem gravis obruit armis.

Etiam Pausanias id factum in Arca Cypseli insculptum his verbis describit: *Jam vero Polynicem Oedipi Filium in genua collapsum, frater Eteocles urget: quæ verba adeo consonant cum nostris hisce monumentis, ut hæc anaglypha ex eodem exemplari tracta esse videantur.*

Putant aliqui, Virgines illas hinc inde circa urnæ latera dispositas, Furias esse. Nam illarum antiquior imago nihil horrois præseferbat. Ait enim Pausanias lib. I. Eschilum omnium primum fuisse, qui illis serpentinos crines indiderit: *Nihil tamen vel harum, vel cæterorum, quæ illic posita sunt, inferorum Numinum simulacra, quidquam horribile præseferunt: Faces præterea sustinent, fratresque adstantes extenta manu videntur ad necem concitare, quæ forma optime respondet Statianæ descriptioni:*

.....mirantur, & adstant.

At ne tam facile hisce similitudinibus assentiamur, monent nos in primis cætera monumenta, in quibus nihil truce, & dignum Furiis exprimitur, præsertim, in quibus conjugalis concordia repræsentatur: & tamen hæc Numina similibus instructa facibus in illis expressa sunt; quapropter hæc urnarum parerga non ad historias pertinent, sed ad communem quandam religionem. Quo nomine Dæi istæ ab Etruscis vocarentur, minime constat. Quapropter vulgari quodam vocabulo, præsertim cum alatae appareant, Genias appellavi. Si reputemus illorum officium fuisse versatum circa mortuorum animas in suas sedes deducendas, recte intelligemus, æqua ratione fuisse additas, & truculentis, & pacatis historiis; quicumque enim ii essent, quorum acta recenscebantur, eidem legi subjecti erant. Fuisse vero quasdam potestates, quorum munus esset animas ad loca debita traducere, refert Servius in illud Virgilii in vi. *Æneid.*

Dii quibus Imperium est animarum, ambræque silentes.

Ubi hæc Grammaticus: *dicunt per alios animas ad inferos duci, ut, hac animas ille evocat Orco, pallentes alias sub tartara tristia mittit.* Hinc circa finem libri iv. inducit Poeta Junonem, quæ Didonem miserata ad ejus animam suscipiendam Iridem mittit.

Plato

Plato in Eudone censuit id munus Genio incumbere : *Ferunt enim, quemlibet hinc illuc emigrantem ab eo Damone, quem vivens sortitus fuerat, in locum quemdam duci, ubi oporteat omnes una collectos judicari, ac deinde ad inferos proficisci eo duce, cui mandatum erat, ut hinc decedentes, ad ea loca traduceret.* At paulo post non unum fuisse Numen, cui id officii demandatum esset, sed duo clare testatur, ut unius officium sit animas deducere, alterius vero reducere, & ad alias sedes transferre : *Sortitos vero illic, quæ oportebat sortiri, tempusque debitum commoratus, ab alio quodam duce rursus huc reduci.* . . . *Qui vero puram moderatamque transegerit vitam, Deos socios Ducesque nactus, ibi habitat, uti uni-cuique convenit.* Hanc Ethnicorum traditionem etiam Arnobius scriptis suis testatus est his verbis lib. II. *Quid illi sibi volunt secretarum artium ritus, quibus adfamini nescio quas potestates, ut sint vobis placida, neque ad sedes remeantibus patrias obstacula oppositi-onis opponant :* Has igitur potestates, siue duo siue plures fuerint, quorum nomina veteres reticuerunt, fuisse puto, quas Thufci propriam mythologiam sequuti, sub Virginea specie figurarunt : illis tamen, quia ferales Dææ essent, feralia symbola adjunxerunt, nam frequentissime faces attollunt, tædæ nempe, quibus veteres in fun-neribus deducendis utebantur. Hinc Virgilius Pallantis funus de-scribens ait :

. . . . . *lucet via longo*
Ordine flammarum . . . . .

Præterea nudo pectore expressæ sunt, sumpto ab Ægyptiis scæminis instituto, quæ in Regum funeribus sub mammas tantum præcin-ctæ, nudo pectore lamentabantur. Audiamus Diodorum Siculum lib. II. *Quum quis Regum decessit e vita, Ægyptii omnes mortem communi mæstitia lugent, vestes lacerant, ac sindone subtus mam-mas cincti, una viri, mulieresque ducenti ferme, & trecenti cir-cumambulant bis in die.* Hunc morem stetisse etiam Græcis, colli-gitur ex Statio in xi. *Thebaidos*, ubi Thebanas matres inducit nu-do pectore lessum facientes de Eteoclis, & Polynices fato, quod in hisce urnis expressum vidimus.

Cuncta madent lacrymis, & ab omni plangitur arce.
Hinc questi vixisse senes, hinc pectore nudo
Stant matres, parvosque vetant attendere natos.

Sed non modo pectus scæminæ denudabant, sed lac ex uberibus exprimebant. Ita Servius in v. *Æneid.* vers. 78. *Umbra sanguine, & lacte satiantur : unde scæmina, quæ mortuos prosequuntur, ubera tun-dunt, & lac exprimunt.* Mul-

Multa quoque de Sacrificiorum instrumentis, quæ maxime in funeribus adhibebantur, ipsis attribuuntur, quippe quia maximam in illis partem hæc Deæ obtinebant. Hinc secures, mallei, & dolabra, & grandes rhomphææ retrorsum lunato acumine præmunitz, quales in Taurobolicis marmoribus observamus, & in nummo Larinensium apud Arigonium, cujus maximus usus esse potuit in majorum victimarum artubus dissecandis. Rursus in Urna Tuderterte altera ex his Deabus secespitam e cingulo educit, qua in victimis jugulandis utebantur. Omnia igitur symbola eo collimant, ut in his nihil furiale, sed omnia religiosa esse cognoscamus.

Inscriptio primæ Urnæ Tab. LIII. hæc continet.

THI . TVTNVI . LTH . . . . KKLLVM .

Supplenda prima vox *Larthi*. At nomen *Tutuni* forte detortum ex alio *Tutniti*, quam gentem apud Perusinos celebrem declarant Etrusca Monumenta, quæ in *Acherontico* cap. xv. illustravi. Nota subsequens *LTH* iterum *Larthem* contracte indicat. Vox postrema, quæ nihili est, vel *Anllum*, seu potius *Callum* indicat, quasi sensus sit *Larthi Tutinio*, seu *Tutnio Larthis Tutnis Calli filio*. Consonum huic est nomen *CALLVMILA*, de quo supra ad Tab. XXIII. Huic postremo cognomini aliud *Galeriti* affine est, quo præditus fuerat Lucumon ille, qui suppetias Romulo tulit, de quo Propertius.

Prima Galeritus posuit pratoria Lycmon.

Alterius Urnæ Tab. LXXXVI. expressæ, inscriptio hæc est :

THANA . TIRTINIA . CAIMLINIS . A .

Qua nihil manifestius esse potest, si recogitemus *Caimlinium* ejus fuisse virum, cujus est Urnula simul defossa, & Tab. LXXXVII. delineata. Sigla A. *Alisa*, hoc est, bonæ memoriæ significat : ut me in *Roncaliensibus* ostendisse puto, in quibus plura etiam de utraque gente *Caimlinia*, & *Tirtinia* adduximus Monumenta. Urnæ hæc fictiles ætippo opere efformatæ satis obvix hac nostra ætate sunt, præsertim in agro Perusino.

TAB.

In Urnis fictilibus.

SUB hoc typo nihil fere Majores nostri subintelligere sibi visi sunt, nisi forte genus aliquod ludi gladiatorii, in quo vir rusticano habitu aratrum integrum teli loco agens in armatos una obvius irrueret. Cum vero nihil tale in historiis legamus, & habitus armatorum milites potius, quam gladiatores designet, aliud præferre credendum est. Mihi typum hunc præ oculis habenti, occurrit egregius Pausaniæ locus in *Atticis*, ubi situm describens, in quo Maratonium bellum, nulla unquam ætate obliterandum, gestum fuit inter prodigia, quæ contra Persas Græcorum partes adjuverunt, hoc maxime enumerat: *Commemorant etiam Virum quemdam in pugna adstitisse ore, atque armatura genera rustica similem. Hunc, multis barbaris aratro interfectis, amplius cerni non potuisse. Sed consulentibus Atheniensibus, nihil aliud respondit Oraculum, nisi ut Hechetleum Heroem colerent.* Hujus vero Herois nulla alibi mentio mihi occurrit: est autem nomen ab officio inditum: nam EXETAEIΩ arare sonat, unde EXETAE aratri stiva est. Aratri vero genus, quo Heros iste utitur, illud idem est, quod describit Plinius lib. XVIII. cap. XVIII. *Vomerum plura genera. Alterum genus est vulgare rostrati vestis, fortasse & antiquior.* Bellum vero Maratonium, quum comuniter referatur ad annum ab Orbe condito 3518. & ante Christi adventum 488. Urbis Conditiæ 264. clare ostendit, hæc Monumenta non modo non esse antiquiora, verum & facillime multo recentiora, quod etiam innuimus supra ad Tabulam XXV. Inscriptio prima:

LTH RV . . . ITNA . . . . FRVMNAL

Cum interpolata videatur, vix aliquid certi inde colligi potest. De postrema vero voce aliquid indicabimus ad Tab. XXXI. n. 1.

Hic obiter notatum volo, quod geminæ urnæ in hac Tabula expressæ, & quotquot ejusmodi occurrunt fictiles sunt, & ex una eademque forma eductæ. Itaque si ulla differentia inter illas intercedit, ea tribuenda est vel urnulæ labefactatæ vitio, vel recentis pictoris imperitiæ & oscitantæ. Hinc factum est, ut forma gladiatorum inconstans sit, in quorum differentiis haud erit immorandum.

TAB.

Heroes Cadmei.

I Terum cogimur adire Thebas fabularum fontem uberrimum, & sedem tragœdiarum ad hæc anaglypha explicanda, quam luctuosissimam orbis terrarum partem celebrandam sibi proposuit Thuscus ille Figulus sigillator, qui argillaceas hæc urnulas apud Perusinos efformavit. Et revera collatis simul ectypis hisce cinerariis cum superioribus, quæ in Tabula LIII. observavimus, manifeste liquet, sphragismata isthæc ejusdem artificis opus esse, elegans oppido, & naturæ maxime expressivum, & cultissimæ ætatis nitorem spirans.

Ubi primum anaglypha hæc in lucem prodire, nihil aliud in illis contineri visum est, nisi pugnas Etruscorum Gladiatorum; Nondum quippe deprehensum fuerat Etruscos nostros sculpturæ argumenta ex heroicis temporibus accersisse ad majestatem marmoris, atque argillæ patriæ conciliandam; maximam enim auctoritatem græcis fabulis tribuerunt, quæ Deos, ut ita dicam, hominibus consociabant; in quo maxime elucet antiquæ nationis nostræ cultura, atque elegantia, cujus ingenia præter sapientiam patriam maxime colerent, & peregrinam.

Cum igitur innotuerit ampliorem campum patere nobis unde Etruscorum monumentorum significationem peteremus, decidit opinio de Gladiatoribus hic expressis; & revera quando nam impari numero commissi sunt, aut quini depugnarunt, recensentibus semper scriptoribus, & nobis objicientibus *Paria Gladiatorum*? Manifestius hic deprehendo fabulam *Spartorum*, qui ex serpentis dentibus a Cadmo Terræ demandatis mirabiliter armati prodierunt, qui repentino impetu sese invicem armis adorti mutuis vulneribus omnes interierunt, quinque tantum exceptis, qui in hoc anaglypho expressi observantur. Hi vero communi nomine a Scriptoribus *Sparti* appellantur a ΣΠΑΡΤΟΣ *Satus*, quia ex satione dentium exorti sunt. Fabulam hanc tetigit Virgilius *Georgic. II.* ubi nihil tale natum unquam in Italiâ nostra testatus est:

*Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertere, satis immanis dentibus Hydri;
Nec galeis densisque viram seges horruit bastis.*

Ubi Servius refert ejusdem serpentis dentes partim a Cadmo in Beotia sotos, partim vero ab Aceta in Cholchide; Pari ubique

N

labo-

92 IN DEMPSTERI LIB. DE ETR. REG.

laboris exitu : Campum vero, unde seges ista erupit, prope Thebarum portas fuisse, dicit in *Baoticis* Pausanias : *Non longe a portis.... monstrant campum, in quo occisi a Cadmo, ad vicinum fontem Draconis dentium facta semente, si fabula est fides habenda, terra homines edidit.* Ex his vero repentinis bellatoribus unus Echion dejectis armis, mortem evasit, cujus exemplum deinde, quaterni imitati, non modo incolumes servati sunt, sed illos adjuutores adhibuit Cadmus in fundatione Thebarum, Sic Ovidius *Metam.* lib. III,

*Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres,
Jamque brevis spatium vita sortita juventus
Sanguineam tepido plangebant pectore Matrem;
Quinque superstites, quorum fuit unus Echion
Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternaue fidem pacis petiitque deditque.
Hos operis comites habuit Sydonius hospes
Cum posuit jussam Phabeis sortibus Urbem.*

Hyginus vero Fabula CLXXVIII. omnium nomina præservavit : *Ex his quinque superfuerunt, idest Chthonius, Udaeus, Iperenor, Pelorus, & Echion.*

Inscriptio primæ :

THANIA : IVMPLIV . CAINIS . A .

nomen Fœminæ sepultæ designat *Jumpleam*, sive potius *Pumpliam*, aut *Pumpiliam* Cainis Uxorem.

Posterioris vero inscriptio habet :

LARTH . CAIMLINI . AVLEM . VETN . ALISA .

Cujus sensus per se patet, si subintelligamus defunctum *Caimlinium* Auli Caimlini Vernii, sive Vetunii fuisse Filium.

Antequam ad alia progrediamur suspicionem meam, quæcumque ea sit, hic proferre censui. Nemo non videt, Etruscos ex duobus potissime fontibus fabulas arcesisse; ex *Iliade*, cum subsequente *Odyssæa*, & præterea ex *Thebaide*. Non quidem Statiana, quæ, conclamata jam veteri Erruria, ejusque lingua eliminata, in lucem prodiit. Hinc ego semper suspicatus sum extitisse olim, & circumiisse per manus Etruscorum, quemadmodum Homerica volumina, aliud quodpiam rerum Thebanarum poema nobis subtrahum, & fortasse a Statio expilatum, cum tantam videam conformitatem cum antiquioribus hisce anaglyphis, & descriptione Statiana.

TAB.

T A B. LVI. LVII. LVIII. LIX.
LX. LXI.

Nummi Etruscorum.

MOnumentis hætenus illustratis, quæ plerunque auctoritas privata concinnavit, succedit omnium nobilissimum, nempe res nummaria Etruscorum, quæ indubitata singulorum populorum vestigia, nomina atque insignia æri signata nobis exponit. At tale, ac tantum argumentum brevibus notis includi non poterat; unde satius duximus integra tractatione, quæ hæc commentaria subsequetur, de illo agere.

T A B. LXII. & LXIII.

FESTA NATALITIA

In Vase Mediceo.

IN speciosissima hac pictura nihil deprehendo, nisi magnum Deorum apparatus, qui ad Natalem diem celebrandum in puerperæ domum conveniunt, inter quos aliqui satis ambigui, de quibus nihil certi asseremus.

Prima occurrit in superiore linea Dea stolata, forte *Cunina*, quæ puerilem cunam ad ejus pedes stantem custodit. Hanc ipsam cunam de more offerunt diis Matresfamilias in plurimis aliis Etruscorum picturis, quas aliquando proferemus. Hujus Deæ meminit Lactant. Firm. *De falsa Relig.* lib. 1. 20. *Et Cunina, quæ infantes tuetur, & fascinum submovet.* Et Non. *Hiscæ Manibus lacte fit non vino, Cunina propter cunas.*

Evolat e cuna Deus Natalis, sive Genius, qui in letitiæ signum citharam attollit: illi enim maximus honor tunc adhiberi solebat. Tibull. 11. 2.

Dicamus bona verba. Venit Natalis ad aras

Quisquis ades lingua vir, mulierque fave

Urantur pia thura facis, urantur odores,

Quos tener a terra divite mittit Arabs.

Ipse suos Genius adsit visurus honores &c.

Et Lib. iv. Eleg. iv.

At tu, Natalis quoniam Deus omnia sentis,

Adhuc . . . . .

Succedit Dea citharam pulsans, cui responder altera tibiis canens, illa fortasse Matristamiliæ Geniam refert, hæc unam e Musis.

Seminuda pone sellam stat altera ex Deabus, quæ elata manu aliquid profari, seu canere videtur, virgæ innixa. Fortasse Thaliæ repræsentat, in qua histriones ferula utebantur.

Sedet in sella Natalis Juno sceptro insignita, ac coronata, contra quam e pariete divinitatis suæ indicium pendet alia corona votiva. Ipsam vero hoc cognomine nuncupatam passim invenimus apud scriptores, & præsertim Tibullum lib. III.

*Natalis Juno Sanctos cape thuris acervos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.*

In ipsa vero notatu digna est cultura capillorum, qui soluti per terga diffuunt. Idipsum videas in multis Dearum Etruscarum simulacris in *Mus. Etrusc.*, in nostro, in *Oliveriano*, & passim in aliis, cujus rei potissima ratio assignatur; quod cum mulieres Sacris aliquibus operantes capillos solverent, & diffunderent, placuit Deas eodem cultu capitis exprimere, quo significant, quomodo vellent, per mortales vota concipi, ac solvi, ut demonstravimus in notis ad *Latern.* lib. 1. Matronas vero supplicare fuscis crinibus consuevisse liquet ex eodem Tibull. l. 1. Eleg. 3.

*Bisque die resoluta comas tibi dicere landes
Insignis turba debeat in Phœria.*

Et Ovid. *Fast.* iv.

*Summissoque genu, vultus in imagine Divæ
Figit, & hos edit crine jacente sonos.*

Quin & de Puérperis post partum supplicantibus idem alicubi me legisse memini. Nil igitur mirandum, si Natalis Deæ simulacrum fuscis crinibus hæc repræsentatur.

Pars postica ejusdem lineæ geminos juvenes armatos, ac tela jacentes repræsentat, quos Lares esse puto, qui adversus malignos & natalibus infensos Deos domum custodiunt. Hi pares ætate, ac cultu sæpissime armati repræsentabantur; uti constabit ex copiosissima Etruscorum Vasculorum collectione, in quibus sæpissime recurrunt, & Lari domestico ut plurimum togato copulantur. Sic pares cultu, ætate, atque armatura gemini Lares cum geminis Dioscuris expressi sunt in antiqua patera, cujus imaginem cum

exte-

ceteris a se collectis eruditissime illustratam a Cl. Blaucenio Cyme-
liarchii Bononiensis custode, & græcarum literarum professore publici
juris fieri vehementer exoptatus.

Dex tres succedunt stantes; prima cum cithara, quæ Laribus aliquid
manu imperitat; forte Lara, sive Larunda; Media, quæ sellam
sibi assignatam custodit, mihi Vesta est, quæ per singulas domos re-
ligiosissime custodiebatur, & sedens effigiari solebat. Assurgit vero
veluti commota periculo, dum domui, cui præest, incurius im-
minet maligni Numinis, & puerperis infestissimi.

Ultima nullis designanda indiciiis aliqua forte est ex illarum
cœtu, quæ puerperis præerat Mena, Pertunda, Latona, Egeria,
Lucina, Prosa, Postverta, Statina, & aliz, quas videre est apud
D. Augustinum de *Civ. Dei*, & Tertullianum de *Anima*; quarum
quidem nomina & officia intelligimus, non vero symbola, quibus
illarum imagines seligamus.

Inferior linea virum hasta armatum ostendit inter mulieres ge-
minas constitutum, quæ sollicita quodam corporis incessu illum
ad aliquid capeffendum excitant, atque incendunt. Quinam hi sint
suspiciari licet ex verbis ejusdem D. Augusti de *Civ. Dei* lib. vi,
cap. ix. *Maliari facta post partum tres Deos custodes commemorant, adbi-
beri, ne Silvianus Deus per noctem ingrederetur & vexet, eorumque cu-
stodum significandarum causâ tres homines nocte circum limina domus,
& primo limen securi ferire, postea pilo, tertio deverre scopis, ut
his datis cultura signis Deus Silvianus prohibeatur intrare. Ab his
tribus rebus tres nuncupatos Deos, Intercidonem a securis intereifione;
Pilumnus a pilo; Deverram a scopis: His igitur haud inani con-
jecturatus hæc imagunculas refero. Ceterum Pilumno hastam
convenire non dubito, fretus auctoritate Servii in x. *Æneid.* 76.
Varro. *Pilumnus & Picumnus infantium Deos esse ait, eisque pro
puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, qui
natus est. Pisa Pilumnus dictum, quia pellat mala infantia.* Quin-
immo in puerperiis hasta quædam adhibebatur superstitiose, cu-
jus usum recenset Plin. lib. xxviii. c. iv. *Ferunt difficiles partus
statim solvi, cum quis tactum, in quo sit grævida, transmiserit la-
pide, vel missili, ex his qui tria animalia singulis istis inter-
fecerint, hominem, aprum, ursam. Probabilis id facit hasta velitaris
evulsa a corpore hominis, si terram non attigerit, eosdem enim il-
lata effectus habet.**

Succedit iterum Lar Vialis, qui ad instar clypei sub lato pal-
lio; duplici hasta maleficam lamiam repellit. Vialem, inquam, e
cujus humero pender sarcinula, seu mantica, qua viatores utun-
tur. Id insigne illi frequentissimum est in ceteris Etruscorum pi-
cturis, in quibus adeo expresse figuratum est, ut de illius signi-
fica-

fectione dubitare non valeamus. Dea vero infantibus adversa a-
liqua erit ex illis, quas *Fatnas*, aut *Fatuelas* vocabant, quas in-
ter malæ mentis Deos referebant, deducta ab Oriente superstitione,
ubi *Lilith* deprecabatur, ne infantibus noceret, inscripto lemmate
puerperarum lectulis; *Lilith foras*, de qua in *Rancaliensium* ix.

T A B. LXIV.

BACCHANALE

In Vase Mus. Gualterii.

Consuevere Thusci pictores in vasculis adornandis aliquando
unicum argumentum, quod totum corpus circumiret, de-
lineare, sæpius vero duplex, præsertim si vasis anx cur-
sum lineæ interromperent. Hinc una facies cæremoniam aliquam
continet, siue sacram, siue civilem; altera vero fabulam eidem
cæremoniz respondentem, & usui, in quem vasa concinnaban-
tur. Hinc fabulæ nuptiales, natalitiæ, triumphales, & funebres,
pro vario fine, in quem illa destinabantur. Huc pertinet præ-
sens, in quo gamelia historia exhibetur, addita parergi loco in
postica Bacchanali pompa, quæ plana est, atque peripicua.

Præcedit Faunus cum face extincta seu ferula, velum sinistra
stringens, quo humeris circumposito mysteria hæc peragebantur.
Bacchus cum thyrsio sequitur, palliolum jactans. Baccha tibias
pares inflat; postremus Faunus mysticam vannum sustollit, per cu-
jus foramen Dei aspectu fruitur: quod libero obtutu impune fieri
non dabatur. Pertinet hæc cæremonia ad intimum initiorum gra-
dum, per quem mente lymphati ad intuitum Divinitatis per vanni
foramina pervenire mentiebantur.

Hic postremus dextero tantum pede caligatus incedit, quod
rursum videas infra Tab. xc. & sæpissime in collectione vascularia.
Hæc vero cæremonia superstitione non caret: nam in expiationi-
bus aliquando adhibebatur. Virg. *Æneid.* iv.

Unum exuta pedem vinclis in veste recinctis.

Nisi forte gestamen illud ad scabillos pertineret, quibus inter sal-
tandum peritrepebant.

In aversa parte videas Ulyssem longævum pallio involutum,
qui Agamemnonem armatum, & hastæ innixum alloquitur, ut I-
phigeniam Achilli nuptui tradat, quod quidem dolose simulabat,
animo volvens.

Sen.

*Sanguine virgineo placandam virginis iram
Effe Dea . . . . .*

Quæ ob cervam sibi sacram ab Agamemnone interfectam ventis adversis Græcorum classem morabatur.

Regalis uxor Clytemnestra columellæ, sive aræ innixa dictis Ulyssæ intendit, qui cum marito colloquitur. Aræ, inquam: nam proxime procerior columna constituta est cum Dianæ simulacro Græcorum more, qui Deos columnis imponebant, ut Plinius testatur, & frequentissimo exemplo confirmat Pausanias. Hoc additamento usus est ingeniosissimus Pictor ad totam fabulam, & finem fabulæ demonstrandum.

Limbus vestis, quæ Clytemnestra induitur, orbiculis ornatus est. Horum usum minime assecutus essem, nisi nuper in agro Firmano renunciente mihi viro Cl. Josepho Moricio, sepulcrum detectum fuisset in cuius infima parte, in qua extrema pars vestis consumpta fuerat, ingens numerus globulorum ærearum cum ansula inventus est, quorum aliquos ad me transmisit. Horum usus fuit, ut vestes illorum pondere per æqua spatia distenta rugas illas componerent, quas in tunicis muliebrium statuarum observamus: nam sine huiusmodi artificio nullum parvi genus litæas illas pati & retinere potuisset.

Insuper Regalis mulier capite velato sedet, veluti parata sacrificio nuptiali, ex quo Pictor non præsentia modo, sed & futura expressit; Ex revera ubi maritum oppetit, statim de nuptiali sacrificio sermonem instituit apud Eurypidem.

Cly. *Jam ne mactasti Deæ initiales victimas nuptiarum Filia?*

Agam. *Mactabo; nam in hoc negotio sumus occupari.*

Cly. *An vero deinde celebrabis convivium nuptiale?*

Agam. *Cum macta vero victimas, quas me Diis immolare oportet.*

Iphigenia virginali habitu simpliciore sub umbella sedet delicatula, qualem mater describit apud eundem Eurypidem, cum in Aulidem pervenisset.

Tæ vero, *Patris mea, relinque equestrem curram*

Posens pedem teneram, & os infirmum.

Vos vero juvenilibus in saluti

Excipite meum, & deducite de curra,

Et mihi des aliquis fulcrum manus

Sedes currus, ut relinquam commode.

ANT

Totam

Totam hanc fabulam complexus est Hyginus cap. 98. cujus enarratio picturæ huic maxime congruit: *Agamemnon cum Menelao fratre, Asia deletis Ducibus, Helenam uxorem Menelai, quam Alexander Paris aduexerat, repetitum ad Trojam cum irent, in Aulide tempestas eos ira Diana retinebat, quod Agamemnon in venando cervam ejus violavit, superbiusque in Dianam est locutus. His cum Haruspices convocasset, & Calchas se respondisset aliter expiari non posse, nisi Iphigeniam filiam Agamemnonis immolasset. Re audita Agamemnon recusare cepit; Tunc Ulysses cum consiliis ad rem pulchram transtulit: idem Ulysses cum Diomede ad Iphigeniam missus est abducendam, qui cum ad Clytemnestram ejus matrem venissent, e-mentitur Ulysses eam Achilli in conjugium dari. Quam cum in Aulidem adduxisset, & parens eam immolare vellet, Diana virginem miserata est, & caliginem eis obiecit, cervamque pro ea supposuit; Iphigeniamque per naves in terram Tauricam detulit, ibique templi sui sacerdotem fecit.*

Hæc Hygini enarratio Agamemnonem excludit ab hac pictura, ut vir armatus, qui loquitur cum Ulyssæ, Diomedes putandus sit. Adstipulatur auctoritas Dictys Cretensis, qui Agamemnonem absentem supponit, quin etiam hæc subdit: *Ulysses profectus Mycenæ nullo consilii particeps falsas literas tamquam ab Agamemnone ad Clytemnestram refert.* At noster Pictor artis libertate usus est, quæ ad integram historiam unico obtutu exponendam, & loca, & tempora dissita sæpe conjungit, Eurypidem secutus, qui de consilio Agamemnonis filiam abductam esse recensuit: nam ipsum ita loquentem inducit.

Scribens mihi ad meam Uxorem,

Ut mittat Filiam tamquam nupturam Achilli.

Nam ut ait Ovid. xii.

..... pietatem publica causa

Rexque patrem vicit.

Et revera pictor noster Ulyssæ effinxit cum patre conloquentem, non vero cum matre, quæ veluti seorsim posita colloquium auscultat de gyrocero. Fabula hæc mirabiliter in hoc monochrome expressa nuptiali amphora maxime conveniebat: nam licet in ea nuptiarum exitus defuerit, non defuit tamen apparatus, ut in simili pompa apud Etruscos ejus representatio aptissima censeretur.

TAB.

TAB. LXV.

LARES EQUITEM PROPULSANTES

In Vase Musei Gualterii.

IN vasculis ad togæ virilis dationem pertinentibus multa sæpe sacra copulantur, quæ eidem cæremoniæ affinia erant, Larium præcipue, cum ante illorum focos celebraretur. Huc confert præsens pictura, in qua tres juvenes togati consistunt ferulas bacchicas continentes, quæ tempori dandæ virilis togæ conveniebant, nempe liberalibus diebus. Ovid. Fast. III.

*Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Luce geri pueris, candide Bacche, tuâ.*

*Sive quia tu Pater es. Patres sua pignora natos
Commendant cura, nominibusque tuis.*

*Ergo ut Tironum celebrare frequentia possit
Visa dies danda non aliena toga.*

Pars averſa geminos Lares, alterum clypeo & galea armatum, cætera nudum exhibet; alterum viatorio habitu nobis exponit, qui hastas dirigunt adverſus equitem barbarico more indutum, qui lanceam in ipſos dirigit. Hunc vero neminem Deorum eſſe puto, qui Deos hominibus adeo propitios hoſtiliter impetat, ſed potius ducem aliquem, qui Etruriam incurſione perturbaverit, quum tamen proſtigatam Larium præſidio reputaverint. Nec fortaſſe a vero aberraret ſuſpicio rem agi hîc cum Hannibale, quem Larium virtute ab Italia propulſum ea ætate jaçtatum eſt, ut Ennii auctoritate demonſtrat Propertius ſupra citatus ad Tab. LXII.

TAB. LXVI.

LARES, ET GENIUS

In Vase Musei Gualterii.

LAres viales, ſeu potius dixerim hoſtiles, namque hîc nihil niſi arma tractant, inſident geminis ſcopulis hæſtis innixi. Priori Lar familiaris copulatus eſt, qui juncſtis ſimul, & protenſis manibus, & fuſti innixus, corpore leviter in curvo quodammodo videtur ſupplicare, & Larium hoſtilium pro domo ſibi commiſſa, veluti opem implorare. Genius alteri galeam

leam parat, & clypeum, in quo serpens ejus symbolum depictus est, qualem in alia pictura adversus Martem attollit Pallas. Senex, qui baculo innititur prope Genium, facile ipse Campanorum Deus, & tutor Bacchus est, quem non modo prodit acuta illa barba, qua semper distinguitur, verum etiam illum agnoscimus ab illo linteo ex utroque humero dependente, quod in ejus sacris fere semper tam a viris, quam foeminis usurpabatur, eratque veluti insigne superioris ordinis inter ipsius mytheria assequuti, Satyris enim nunquam attribuitur.

Lari superiori adstat rogatus Juvenis, qui parazonium illi paratum offert; nam Lar iste inermi balteo munitus est. Hujus viri officium respondet alteri, quod in linea inferiori Genius subit: quapropter aliquem ex domesticis Diis esse non dubito, sed qui interim sit, nemo facile assequetur. Notandum tamen est, iterum, occurrere in *Vasculario Thesauri* picturam huic fere similem, in qua Lari gladium offert non vir, sed foemina, nempe vel Lara, vel Genia, seu Vesta domus custos, quae ad illius tutelam hostiles Lares videtur excitare.

T A B. LXVII. n. 1. & 2.

URNÆ SEPULCRALES FAMILIÆ RAPLIÆ

Perusia apud Nobb. Meniconios.

TRIA monumenta marmorea, quæ in hac Tabula recensentur ad Familiam *Rapliam*, cujus in illis mentio fit, dubio procul pertinent, & ex illius sepulcro una effossa esse apparet. Peltæ, quæ parergi loco hinc, & inde additæ sunt, religione non carent; cum enim Deos crederent illis usos fuisse, cum adversus Titanas bellum gererent, in eorum memoriam illas sepulcris addiderunt, seu interim hæc una ratio fuerit, seu alia nobis incognita: nam adhuc caligantes in hac provincia aberramus, illud fane constat hoc ornamentum maxime probavisse Etruscos Artifices, qui rudiori Minerva hisce Cinerariis insculpendis navabant operam, ut longa exemplorum connumeratione prefatus sum opusculo de *Architectura Etruscorum*. Janua inferne insculpta ipsum alterius vitæ aditum representabat, ut sæpius ostensum est. In hisce vero januis frequentissime Mercurium insculptum videmus, quippe quia inter illos potissime censebatur, cui deducendarum animarum cura injuncta erat. Sub hac tamen presentis imagine vix ego Mercurium recognoscerem; nullum enim, ex familiaribus ipsi symbolis gerit. At, ni me fallit opinio, in rudi,

rudi, ac informi isto marmore Charontis imago nobis obiicitur non admodum familiaris : nam semel tantum in Lucerna apud Bartolum, & bis in aris sepulcralibus in tablino Justiniano conspicua est. Ex præsenti vero sculptura certiores facti sumus, fabulam hanc ab Etruscis quoque fuisse inbibitam, ut illum computarent inter Deos, quibus incumberebat officium animarum deducendarum, & sine cujus ope impervia Elisia credebantur, cui propterea gubernaculum additum est, cum tenui, arctoquo amicum, atque succincto more nautarum.

Inscriptiones appositæ non modicam mihi difficultatem facessunt. En illas latinis notis expressas :

1. LARTH. RAPLI. THVRMNAM. PETRVA
2. AV. CAI. THVRMNA. SE. RAPLIAL.
3. AR. TVRMNA. SE. RAPNAI.

In qua postrema voce N pro L ex consueta quadratariorum cacographia subrepsit. Primum titulum interpreto *Larthi Raplio fecit Turna Petrua*. Hanc ejus matrem fuisse & Sexti Raplii uxorem ex infra dicendi argumentor : nam eadem *Turna* titulum posuit Cajo & Arunti filiis Sexti Raplii. Turnus prænomen fuit apud antiquos, ut notavit Sigonius apud Fabretum. Hinc Turnum Erdonium Aricinarum Principem memorat nobis Livius lib. 1. Hoc autem prænomen nuncupatam foeminam ex gente Petrua, quæ alioqui sæpe in inscriptionibus occurrit, sive mavis Petrunia, ut facile opinamur, quo principio constituto, facilis nobis aditus ad sequentes titulos intelligendos aperitur. Sic enim secundum explico *Aulemio Cajo fecit Turna Sexti Raplii Uxor. Aulemium*, inquam, non *Aulum*; ut enim difficultatem duplicis prænominis effugiamus, primas illas notas officium aliquod explicare non prænomen oportuit. Quid vero sibi velit Aulemii officium, a multitudine, seu Senatu inditum explicavimus in *Roncaliensibus*. Sic facile postremum titulum elucidamus : *Arunti fecit Turna, Sexti Raplii*. Ex his facile colligimus, tres hosce titulos ad tres fratres Sexti Raplii filios pertinuisse. Quin obstat in postremis nomen familiaris fuisse intermissum : nam id in publicis monumentis exprimi omnino debuisset, ut unus ab alio discernereetur. At in domestico, & privato sepulcro nihil gentili nomine magis superfluum, & supervacaneum : sufficiens enim videbatur solum prænomen apponi, quo unus ab alio ejusdem familiaris discerni valeret, præcipue cur facile subintelligi posset, adjecto matris ejusque mariti nomine, quo familia indicabatur.

In tribus Perusinorum Urnis.

HArumce Urnarum argumentum nobilissimum est, quippe quod ad expeditionem Herculis pertinet adversus Augean Eleorum Tyrannum. Hujus bubilia purgasse Herculem immo Alpheo flumine, qui terras primo obstitas elueret, eundemque Herculem fraudatum pacta mercede, res omnibus notissima est, quippe quæ inter ejusdem Herculis potiora facinora connumeratur. Hinc inter Augeam, & Herculem dissidia primum exorta, dein bella commissa sunt; in quorum expeditione cum vehementer Augeas ab Hercule timeret Eurytum, & Cteatum germanos Eleorum fortissimos, duces delegit sibi sanguine conjunctissimos, quippe qui Actoris ejus fratris filii erant, ut narrat Apollodorus lib. II. Interim Hercules, collecto exercitu, Dameonem Socium sibi ascivit, qui in ea expeditione una cum equo, quo ferebatur, interfectus est, cujus memoriam venerati Elei, sepulcrum honorarium illi, & ejus equo in ipso circo constituerunt. Cujus maxima fuit religio, quippe quia dum contra illum quadrigæ decurrerent, subito pavore turbabantur: unde decursuri Sacra prius Heroi faciébant; illum ab equorum terrore Taraxippum appellantes. Placet Pausaniæ verba in *Eliacis* referre, quibus nobilissima hæc marmora mirifice illustrantur: *Ad ipsum aggeris exitum ara est figura rotunda. Ad eam Deus colitur, quem Taraxippum, ab incutiendo equis pavore, nuncupant: solent enim ingesto terrore circa aram hanc equi tam vehementer consternari, ut incertum unde coorta trepidatione sæpe illis curribus affligantur auriga. Quo igitur miti, & propitio utantur Taraxippo, ad eam aram auriga vota nuncupant. Variant de Taraxippo Græcorum sententia . . . Alii Dameonem fuisse, qui in Augean expeditionis Herculis socius a Cteato Actoris filio una cum equo, quo vehebatur, sit interfectus; ab Eleis eo in loco & ipsi, & equo inanis sepulcri habitum fuisse honorem: Hujus vero socii mortem ultum fuisse Herculem idem Pausanias in *Corinthiacis* memorat: Præter hanc adem Cleonis Euryti, & Cteati monumenta sunt, quos cum ludos Isthmicos spectatum isent, Hercules sagittis confixit, indigne ferens illos Augea bello contra se in acie stetisse.*

Peru-

Perusini marmoris fragilitas, quæ extrema lineamenta infidelius nobis conservavit, multa in his marmoribus deformavit, quæ pictorem fefellerunt. In hac prima Tabula decertant Hercules adversus Augæa socios, dum Dameon ex equo Eleorum plurimos conculcat. In Tab. vero LXIX. n. 2. pro militibus virgunculam equo subjecit, seu potius ex ingenio addidit, ut subjectum truncum, cujus vim ignorabat, suppleret. Augeas vero, Regali habitu insignis, terrore compulsus, manum attollit, veluti auxilium implorans. In postremo vero marmore LXXII. idem Heros inter milites commixtus, horum alterum equo premit. In hac sculpta historia notatu digna est equestris militis forma: nam plerumque ea ætate, vel pedites pugnam committebant, vel e curribus depugnabant, nec ita obvium est videre equites depugnantes. Cum, propterea marmora hæc nostra cum historia conveniant, in hac minime obvia circumstantia facile inclinavi, ut crederem, eam ipsam in tribus hisce anaglyphis representari, quanquam sincere fatear, hæc monumenta, de quibus mihi sermo est, inter obscuriora esse computanda.

Inscriptiones ita verto:

LXVIII. n. 1. AV. NII. VESI. MANISS. CLAN

Aulemi Vesi Manisia, seu Mania nati.

LXXII. n. 1. LVCAE. SPLATVTIA

Lucia Splatutia, seu Lucii Splatutia nati.

T A B. LXIIIX. n. 2.

POLYDORUS CLAM E TROJA SUBLATUS

In Urna Clusina apud Nobb. Paolotios.

ID anaglyphum ad Belli Trojani casus pertinet. Quo urgente Priamus Polydorum adhuc infantem in Thraciam nutriendum misit. Historiam sic recentet Servius in III. *Æneid* vers. 49. Priamus cum videret longa obsidione res suas in ultimo constitutas, filium parvulum Polydorum Polymnestori Regi Thraciae, genero suo per Ilionem filiam cum magno auri pondere nutriendum commendavit, qui visa Troja auri cupiditate, Polydorum obrutum telis occidit. Hujus fatum his versibus expressit Virgilius:

Hanc

*Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magna
 Infelix Priamus furtim mandarat alendum
 Threicio Regi, cum jam diffideret armis
 Dardania, cingique Urbem obsidione videret.
 Ille, ut opes fracta Teucrum, & fortuna recessit,
 Res Agamemnonias vittriciaque arma sequutus,
 Fas omne abruptit; Polydorum obtruncat, & auro
 Vi potitur.*

Non longe abeunt, quæ de illo tradidit Ovidius *Metamorph.* XIII.

*Est, ubi Troja fuit, Phrygia contermina tellus
 Bistoniis habitata viris, Polymnestoris illie
 Regia dives erat, cui te commisit alendum
 Clam, Polydore, Pater, Phrygiisque removit ab armis.
 Consilium sapiens, sceleris nisi pramia magnas
 Adjecisset opes, animi irritamen avari.
 Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius enssem
 Rex Thracum, juguloque sui demisit alumni.*

Spectantur igitur Troades infantulum clam tollentes, dum interim Trojani Græcis admitti, telis, lanceis, & faxis rem agunt.

T A B. LXIX. n. I.

ACHILLES HECTOREM CONFODIENS

In Urna Perusina.

Achilles equo infidens pugnat adversus Hectora, qui ex equo delapsus, elata manu, victoris opem implorat:

*Præcor per animam, & genua tua, tuosque parentes,
 Ne me finas apud nautes canes dilacerare Achivorum*

Frustra Trojanis adstantibus, quorum alter abjecto clypeo radiato humi inter consternatos equos procumbit; alter pene nudus ab Achille proculcatur; postremus vero adhuc stans inane jaculum contra Græcum intorquet; Achillem circumstant socii in morientem irruentes: nam

*. . . . Alii quidem accurrerunt Filii Achivorum,
 Neque aliquis eum non vulnere adstetit.*

E per-

PARALIPOMENA.

III

E pergamis pugnam spectat Hecuba.

. . . . . Mater autem

Evellabat comam, molleque abiecit velamen

Procul, ejulabat autem magnopere filium inspicieus.

Quin & vultum avertit, ne filii necem, atque ignominiam intueatur. At non sic Priamus, qui manum Achilli tendit, illud repetens;

*Reverere Deos Achilles, meique ipsius miserrere
Recordatus tui patris.*

Quæ omnia luculentius observare est apud Homer. Iliad. X. & Ω

Duo supersunt in hoc marmore notanda, nempe mos pugnandi ex equis, non vero ex curribus, ut eo bello fieri solebat, ut paulo ante innuimus: sed, ut puto, Perusinus sculptor labori parcens, & lapidis asperitatem timens, apparatus curruum operosiores prætermisit, & pugnam non Græco, sed Etrusco more equestrem expressit. Occurrit præterea singulare, nec alibi observandum illud gestamen capitis cucullam referens, quo Trojani muniuntur, quod ego non veritati, sed pictoris recentis imperitiæ tribuo, qui in hoc rudiori & detrimento anaglypho delineando, pileum Phrygium, & amiculi Trojani fimbrias ante pectus nudo contrictas confudit, & ex duobus unum confecit, pene dissonum a moribus ejus gentis; quæ nisi præcaveantur a studiosis, multa subrepunt, quorum auctoritas infirma est, & scientiam antiquariam perturbant.

Inscriptio & ipsa mendosa est, quam aliqua ex parte restituo:

LA . SEMINAIE . LAPVINPLN

LA . SENTINATE . LA . PVINPVN

Nempe *Lartii Sentinati*, *Lartii Pompanii*, sive Pompanii; nec enim ex hoc uno marmore Sentinatium familia Etrusca innotescit. At quomodo in unius defuncti titulo duo nomina familiarum conjuncta consistunt? Consistunt sæpe, præsertim in bisomis, qui duorum cineres exceperunt, aut ubi primum nomen ad mortuum pertinet, postremum ad funeris curatorem. Sæpe etiam filii majores natu nomen a Matrisfamilia acceperunt, quæ omnia in tractatione de *Hominibus Etruscorum* fient palam.

TAB.

In urna apud Nobb. de Vinciolis.

TOrsit hoc marmor doctissimorum virorum, qui hanc studia scriptis illustrarunt, ingenia, non modo quod attinet ad præfixam inscriptiunculam, verum etiam sculpturæ obscurioris significationem. Inter hanc tamen diffidia non sine laude memoranda mihi est nobilissimi Viri, & non minus doctrina, quam cæteris animi dotibus ornatissimi Hannibalis de Abatibus Oliveriis sententia, qui in aurea illa de *Nummis Samniticis* Dissertatione I. qua ignotam antiquitatis partem illustravit: ita id marmor explicat pag. 21. *A me sembra, se non sbaglio, di ritrovare in esso effigiate molte Deità. Quella donna senza capo, che è la prima figura del primo ordine in atto di scoccare il dardo, pare una Diana; dopo una mezza figura, che è priva d'ogni simbolo, altra donna vedesi in postura di scagliare un fulmine; può esser questa Giunone, alla quale ogn' un sa, che fu ancora attribuito il fulmine. Presso a Lei, vale a dire, nel mezzo della pietra in simile atteggiamento vedesi un uomo, che Giove a mio parere rappresenta. Un Marte, cred' io, simboleggi la figura galeata con lung' asta, e scudo, che appresso a Giove si vede. La figura di donna in atto di ferire con la spada, che è l'ultima di quest'ordine, una Bellona può crederfi. Così pure Apollo parmi riconoscere in quell' Uomo, che stà con l'arco teso, e le saette in mano, sotto Giove, e Marte; e Minerva certamente è la Donna con lunga veste, scudo, & asta, che nel mezzo appunto del marmo scorgesi atterrare un inimico. Dopo ciò sarà ben facile in que' cadenti, e semivivi Uomini, ed in quelli, che co' scudi cercano di ricuoprirsi dal furor de Dei armati, ravvisare i Giganti, e riconoscere in tutto il marmo una Gigantomachia. So che furono figurati i Giganti con i piedi di Serpente, onde Anguipedes chiamolli Ovidio, e così li descrisse Claudiana; così parimente si rappresentano nel Museo Fiorentino Tom. 1. Tav. LVII. 7. Tom. II, Tav. XXXV. 2. e 3. ma non so poi se sia necessario credere, che siano stati sempre in tal guisa indispensabilmente figurati, particolarmente dagli Etruschi, o dagli Umbri. Orazio certamente nell' Ode IV. del lib. III. in cui questa battaglia descrive, di tai piedi non parla, e dice soltanto della forza delle loro braccia.*

..... *juventus horrida brachiis.*

Huc

Hucusque Doctissimus noster Oliverius. Dianam verò primas
 gessisse in hoc praelio testantur passim scriptores, apud quos TI-
 TYOKTONOË nuncupatur, quod in eo certamine Titium Gygan-
 tem occiderit. Etiam suus Palladi honos tribuendus est, quam
 hic clypeo, & lancea munitam videmus: nam ob insignem Gy-
 gantum stragem *Gyganticidam* illam vocat Fornutus de Minerva.
Et traditur etiam, in illa adversus Gyantes pugna, optime se ges-
sisse, & Gyganticida nominatur. Herculem quoque arcu armatum,
 & gemina jacula intorquentem haud dubie recognosco. Sic Apol-
 lodorus lib. 1. *Tum Jupiter consilio Palladis Herculem socium ac-*
cerpsit, qui primus omnium Halcyoneum sagitta confossum interemit....
Porphyrion autem in Herculem, & Ixionem impetum facit. Tum
Gygas ab Jove fulminatus, & ab Hercule sagittis transfixus occu-
buit.... Reliquos autem fulmine istos Jupiter interfecit, sed &
Hercules ita pereuntes sagittis confodit. Ceteræ hujus marmoris
 partes facili negotio, & ejusdem Apollodori verbis, & Hesiodi
 carminibus in *Teogonia*, ubi late hoc praelium describit, illu-
 strari potuissent, nisi ætatis injuria marmor labefactatum vix ex-
 terorum vestigia conservet.

De hujus inscriptione multa erudite olim tradidit Cl. Borgue-
 tus, sed multo plura, & ex profundiore penu protulit idem
 laudatissimus Oliverius in præfata Dissertatione, quæ inter cæteras
 Cortonensis Academix impressa reperitur. Putavit vero Epygra-
 phen hanc ad ipsum Anaglyphum pertinere, nihilque fere impor-
 tare, nisi Gygantum conculcationem: nam vocem *Safnis* derivat
 a verbo ZATTΩ *conculco*, alteram vero *Amertum* ab AMAPTANΩ,
 quod est *peccare*, quasi sensus sit peccatorum conculcatio, cui ad-
 debam Amertones facile Populos dictos, qui Amartona Urbem
 ad Promontorium Tenarum prope Hegios incolebant impietate ce-
 lebres, de quibus est Homeri hymnus in Apollinem, recte quo-
 que respondente præmisso articulo TVN, quod est ex Græco ΤΩΝ.

At inter tantorum virorum vigilias sententiam quoque meam
 conferre audebo; videtur igitur mihi fere singulari exemplo in-
 defuncti hominis Ossuario quidquam aliud inscriptum esse præter
 nomen defuncti, & si quid ultra cum luxus exuberarit, illius
 officium. Adhuc urnam desideramus (sive Græciam, sive Italiam
 scrutemur) cui vel unica nota adjecta sit, quæ anaglyphum ex-
 plicet. Utinam fecissent veteres, in quorum monumentis eluci-
 dandis, & facilius, & utilius versaremur. Saxa ista semel terræ
 demandata nemo unquam curioso obtutu inspecturus erat, ut sibi
 augurabantur, nisi forte qui annuis justis reddendis, tacite sepul-
 cra adibant, cui indicium nominis indicabat, quo quisque die
 sacra postularet. THVN AMERTHVN prænomen, & nomen est se-

P

pulti

pulti viri. *Tumum* prænominis loco nondum inveni, *Turum* saepius, & præcipue in superioribus monumentis. At vox *Safinis* mihi officium importat; nempe in Republica supremum, & quod Dictaturam recte appellaremus. Vox ab Oriente accersita est, ubi nam *Saphar* est judicare: unde *Sapheim* passim in Divinis voluminibus supremæ Hebraicæ Reipublicæ Dictatores audiunt. Viget adhuc apud Persas titulus, ab ea voce efformatus, *Sophi*, quo Regem appellant. A Phœnicis, qui facile eo titulo utebantur, Carthaginem ea vox profecta est, apud quos, qui supremo magistratuungebantur, *Suffetes* nuncupabantur: ut constat ex Livio lib. xxviii. xxx. & xxxiv. Apud Ægyptios quoque aliquid tale in usu fuit; nam ex Genesi constat a Pharaone inditum Josepho titulum *Sapbnar Pabaneach*, quod a Divo Hieronymo vertitur, *Salvator Mundi*; sive interim vis hujus vocis *Sapbnar* indicet Salvatorem, seu judicem, utrumque tamen idem mentis conceptum explicare potest, quia ubi de supremo judice res agatur, ejus officium non modo civilia munia utriusque justitiæ continet, verum, quod caput est, politica, & militaria, in quo recte conveniunt utriusque verbi notiones. Hoc vero argumentum fusius mihi tractatum est peculiari Differtatione de *Hebraismo Ægyptiorum*.

Idem dignitatis titulus ab Oriente, atque Africa Italiam pervasit. Nam Albanorum Dictatorem *Suffetis* titulum obrinuisse, facile colligitur ex nomine *Metii Suffetii*, cujus res gestas, & extremum fatum narrat Livius lib. I. *Dictatorem Albani Metium Suffetium creant*: sed, ut alii codices habent, *Suffetium*. Non negaverim quidem Metium fuisse prænomen: nam & Metium Curtium Sabinorum Principem memorat idem Livius, Suffetium vero gentile nomen importare. Sed quia in summis viris recensendis facile gentile nomen titulo dignitatis concessit, cum ubique legamus Numa Rex, Tullus Rex, Rex Ancus, & similia, ita facile cum Albano res cessit, ut prætermisso familiaris nomine, unum dignitatis nomen prænomini adjunctum sit. Si vero omnino velimus hanc vocem, non dignitatem, sed nomen gentis indicare, haud valde contradicam, cum aliquando a dignitatibus familiarum nomina sumpta sint, ut *Antistia*, *Curia*, *Curiatio*, *Flaminia*, & alia hujuscemodi. Samnites vero nomen non ab simile habuerunt; nam in eorum nummis ab eodem Cl. Oliverio illustratis, quos in Italica fœderatione cufos fuisse constat, Papius ille mutilus fœderatorum Imperator in altero nummo vocatur *IMBRATUR*, in alio vero *SAPINIM*, quorum primum militarem potestatem, alterum vero, quod *Suffeti* equivaleret, supremam Dictaturam. Utramque vero potestatem institutam fuisse a fœderatis Populis constat ex

Stra-

Strabone in lib. v. qui Samnium describens refert : *Corfinium Pelignorum Metropolim communem universis Italis Civitatem demonstrantes, illamque Italico nomine Italicam appellantes, contra Populum Romanum receptaculum, propugnaculumque constituerunt, adunatisque complicibus IMPERATORES, & CONSULES creavere.* Alterum etiam hujus nominis vestigium superest in Tribus Sappinæ nomine, quam memorat inter ceteros Livius lib. xxxi. Eodem tempore P. Ælius consul Cajum Oppium præfectum socium, ac tumultuaria manu per Umbriam, quam Tribus Sappiniam vocant, Agrum Bojorum invadere jussit. Sappiniam vero atque Safinim ex eodem themate facile processerunt ob affinitatem literæ F & P quæ, adjuncta aspiratione, cum F facile confunditur.

Huc usque digredi oportuit, ut intelligeremus titulum *Safinis* huic defuncto additum, idem importare ac alterum *SAFINIM*, quod in nummo Samnitico *dignitatem* denotat, idemque significare conjeci, quod Hebræis *Sophe*. Quid turbet varia inter Hebræos, Ægyptios, Pœnos, Albanos, Samnites, atque Umbros desinentia: nam leves hæc ejusdem vocis perturbationes ad varios dialectos referuntur, præter quam quod particulæ etiam adiciebantur ad majorem vocis significationem, quæ vocem ipsam non mediocriter invertebant, ut exempli gratia *יִשְׁשַׁכְּרִי Sophe* Judex noster.

T A B. LXXI. n. I.

Harques Bigis decertantes.

IN hoc marmore geminæ Bigæ simul concurrunt, quorum superior inferiorem non modo proterit, sed & penitus fractam in partes deicit. Heroes hinc inde sibi invicem cadem minantes intuentur. Juvenis pileo phrygio, & Senex Herculeis spoliis insignis. Medii autem aurigæ spectantur, quorum alter alterum procumbentem conculcat. Hic ego facile recognosco Pelopis, & Oenomai certamen pro Hyppodamiz nuptiis, quod in Thuscorum Urnis adeo frequens est, ut clare coniciamus factum illud apud eam nationem fuisse celebratissimum. In alia quoque Etrusca Urna elegantissimi operis, quæ Tuderti asservatur in Palatio C Virali, idem typus recurrit, quem ego integra Dissertatione, inter reliqua ejus urbis monumenta, exactissime explicavi. Quæ, ne hîc repetamus, indicasse sufficiat, Pelopem illum esse, qui phrygio pileo munitus est, ut fere semper in ceteris monumentis: erat enim Tantalii Phrygiæ Regis Filius. Oenomaus, ut semper, Senex, qui ex Oraculo doctus se a Genere interfe-

Atum in Filiz nuptias studiosissime retardabat : nam proposito Pro-
cis certamine illi se daturum natam pollicebatur, a quo vi-
ctus esset, sin minus, qui victi essent, mortem subirent. Tres-
decim vero victis, atque occisis, quod omnium perniciosissimos ha-
beret equos, tandem ipse a Pelope superatus est, fraude Myr-
tili Aurigæ, qui Oenomaos fragilem iunxit currum, unde dila-
psus, & pene contractus, a Pelope interfectus est. Rem narrat
Hyginus Fab. lxxxiv. & Statius lib. 1. *Thebaid.* cæterique Scri-
ptores veteres, quos lato calamo cumulavi in præfata Disserta-
tione. Cæterum non modice corrupto marmore, pictor Leonem
inter equos irruentem, ex ingenio adiecit, & Pelopis aurigam
pro flagello tæda armatum exhibuit.

Inscriptio

AVLEI. NARSEI FRVMRNAL

Aulum Narsejum Frumnia natum significat. Secunda R in hac po-
strema voce interposita facile exuberat : nam in alia inscriptione
supra Tab. lrv. *Frumnal* expresse legitur. Hic vero obiter no-
tandum est, Etrusca nomina, quæ in AL desinunt, Patronymici seu
Metronymici indicium esse, & ut cum Grammaticis loquar, ca-
sus genitivi, quod satis exploratum esse confido in Dissertatione
de *Tegulis Buccellianis*.

T A B. LXXI. n. 2.

DII ADVERSUS TYPHONEM PRÆLIANTES

In Urna Marmorea.

Tertium Bellum, quod post confectos Titanas, atque Gy-
gantes Dii gesserunt adversus terræ natos, postremum qui-
dem, sed omnium atrocius contra Typhonem fuit. Il-
lud describit lib. 1. Apollodorus his verbis : *Post igitur debella-
tos a Superis Gygantes, terra longe atrocius indignata, Tartaro im-
miscetur, ac Typhonem duplici natura, humana simul ac ferina,
constantem in Sicilia parit. Hic & corporis vastitate, & robore ca-
teris omnibus, quos terra genuerat, antecellebat. Huic etiam cru-
rum tenuis immensa humana forma magnitudo erat, ut omnium
montium cacuminibus altior esse videretur, cujus etiam caput saepe
numera astra pertingebat, sed & ejusdem manus altera ad Hesper-
um usque, & altera ad Orientem pertinebant. Ex his centum Dra-
conum capita eminebant : In cruribus maximas viperarum spiras il-
le continebat. Quorum volumina ad verticem ipsum usque proten-
deban-*

debantur. . . . Talis igitur tantusque Typhon candenter in Cælum lapides, jaculatus cum sibilo simul, atque boatu ferebatur. . . . Magna etiam ex ipsius ore ignis procella deferuebat. Hunc ubi Dii in Cælum prospiciunt irruentem, acti in fugam in Ægyptum properabant. . . . Jupiter autem procul a se Typhonem conspiciens, fulmine percussit; ubi vero cominus fuit adamantina illum falce detexit. Typho autem illo spirantum volumine circumplexum Iovem detinuit, atque Arpe uetusta, pedum manumque nervos dissolvit. . . . Interim vero Mercurius, & Ægipon nervos suffurati clanculum Jovi rursus compegerunt. Mox Jupiter receptis pristinis viribus, alanos equos curru repente iungat, cumque conscendit, ad Typhonem ad Nyssam usque montem subminibus impetendo est infrequitus. . . . Quique tam per Siculum mare fugere incepisset, Jupiter Aetnam Sicilia montem superiunxit. Eandem narrationem brevibus perstringit Hyginus Fab. clii. per hæc verba: Tartarus ex Tartara procreavit Typhonem immuni magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita draconum ex humeris venter orant. Hic Jovem provocavit, si vellet cum eo de regno decertare. Jovis fulmine ardenti pectus ejus percussit, cui quam flagrantem, montem Aetnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit, qui ex eo adhuc ardere dicitur. Quæ artifex in hoc marmore effinxit, optime descriptioni respondet. Dii ex geminis quadrigis adversum fugientem Typhonem pugnant. Jupiter ignito telo armatus imperat uni ex Calitibus, ut laxorum struem in hostem coniciat. Ipse vero pedes effictus est, ita exprimens se Mercurii beneficio nuper e carcere liberatum, tunc primum in Cælum remeasse. Mercurius vero non longe conspicitur, qui falcem adamantinam rursus Typhoni creptam dextera jactat.

In angulo hujus sculpturæ Triton buccinam inflat, non ex ingenio ab Artifice adiectus, sed quia traditur ipsam etiam in bello contra Gygantes gesto, horrendo sonitu Deorum partes adjuvisse; cum enim buccinam inflasset, & inaudium sonitum edidisset, Gigantes immanem aliquam Belluam, & formidabilem rati in fugam sese verterunt, & victoriam facilem Diis concesserunt: ut tradit Natalis Comes *Mycol.* Lib. viii. cap. iii. quæ potissima causa fuit, cur ipse Triton in Palladis galea junctus sit, specie buccinam inflantis.

Mutilæ inscriptionis fragmentum primam tantum, & ultimam vocem neque hanc integram nobis preservavit, nempe *Auti* prænomen, & truncum nomen familiare *CAVPI*. Succedit cognomen *LVPV*, de qua voce quidquid in *Roncaliensibus* conspicitur olim sim, cognomen importare puto.

TAB.

Argumentum sculptura signata num. 1. fusius exposuimus in notis ad Tab. LXVIII.

Succedunt duo Cippi virorum armatorum imaginibus insculpti, quos ego dudum inter sepulcrales numerabam, nec aliud præferre simulacra illa reputabam, nisi Icones defunctorum, quorum nomina inscriptiones continerent. Et revera etiam in latinis marmoribus sepulcralibus imagines huiusmodi anaglypho opere exculptæ non modo virorum armatorum, sed etiam togatorum, mulierum, & puerorum ubique occurrunt.

Cum vero alter similis Cippus mihi Perusæ occurrisset in hortis inter Basilicam S. Petri, & Monasterium Annunciationis, referens & ipse alterum hominem armatum; quartus denique, quem publicavi Tab. XVIII. sub num. 3. ad ornatum mei *Acherontici*, qui duo postremi inscriptione carent, in aliam transii sententiam, ut huiusmodi saxa, quæ constanter armatos homines referunt, nusquam ad sepulcra pertinuisse, sed ad compita viarum, in quibus Larium Vialium imagines ponebantur, de quibus sic Ovidius *Fast. II.*

Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servat.

Hos armabant; nam eorum vis in eo reposita erat, ut hostibus resisterent. Tibull. lib. I. 11. 25.

At nobis arata Lares depellite tela.

Qua de re solemnia illis in compitis Sacra fieri solebant, de quibus vetus Persii interpretes Sat. IV. 27. *Compita sunt loca in quodrivis quasi turres, ubi sacrificia finita agriculturæ rustici celebrabant . . . . . Vel compita non solum in urbe, sed etiam via publica, ac diverticula aliquorum confinium (erant) ubi adicula consecrantur patentes.*

Confirmabar in hac opinione animadvertendo geminos Cippos postremo indicatos inscriptione destitutos esse, quam veteres nunquam prætermisissent in sculptura sepulcrali. Lemmata vero, quæ in hisce duabus sculpturis, quas exponimus, signata sunt, nihil fere important, quàm illorum nomina, qui signa hæc dedicarunt.

In primo legitur LARTH. AMMEM, hoc est, *Larthis Ammemii* opus, sive munus. Alterius Cippi inscriptionem diligentius ex Archetypo exscriptam a Gorio sic exponimus:

MI . AMEM . TITV :: VCSIE . MVLENICHE

Ubi

Ubi notanda est formula initialis $\mu\tau$, quæ solemnis est fere in omnibus dedicationibus Etruscorum, in quibus donarium ipsum, ipsumque simulacrum alloquitur spectatorem more orientalium, & veterum græcorum, ut liquet ex Pausania, *me donum dedit, me posuit, me dedicavit &c.* unde liquet alterum ex familia Amemia, sive Ammemia, aut si mavis Memmia signum hoc posuisse.

Postrema vox $\mu\upsilon\lambda\epsilon\nu\iota\chi\alpha$, si licet divinari, Larium Vialium epitheton est, ex duplici græca voce coalescens $\mu\upsilon\lambda\omicron\varsigma$ bellum, & $\nu\iota\kappa\epsilon$ victoria; nam Laribus publicis, & Vialibus urbium, & viarum custodiam adversus hostes commissam esse reputabant, ut supra indicavimus. Et revera Lares Etruscorum fere semper armatos in nostris Museis passim observamus, de quorum sigillis multa præfati sumus in *Antiquitatum Tuderarum* libris, qui lucem expectant.

T A B. LXXIII.

Urna cum Cantoribus.

Antiquissimum fuisse usum januas in sepulchris insculpendi sæpe sæpius declaravimus, quarum etiam significationem indagare conati sumus: præsertim vero in opusculo de *Etruscorum Architectura* pag. 124. Huic amplius gemini Cantores additi sunt, qui hinc inde dispositi, alter ex tabella Nazniam videtur præcinere, alter vero calamis simul junctis modulari juxta antiquorum morem, qui in funerum concentu effusissimi fuerunt, ut lege xix. Tabul. luxus nimis Musicorum in funeribus coerceri visum sit. Inscriptio

LARTI PEVRLI TVRMNAM EPETEI

sic commodè verti potest *Lartbi Pavrlis fociæ Turmna Epiti filia*. Turmni, seu, ut latine loquamur, Turni prænomen familiare fuit Etruscis, præsertim Perusinis. Inde nil mirum abiisse in femininum, ut Cajz, Luciz &c. Idem prænomen iterum observatum est supra Tab. LXVII. & recurret iterum Tab. LXXIX. & LXXXV.

TAB.

TAB. LXXIV.

BACCHANALE

In Vase Qualteria.

Bacchi Antistes in sella ornatissima sedens, tunica stellata, de qua supra mentio facta est, indutus, a duabus Sacerdotibus super humerali linteo de more adornatis coronatur, atque ad pompam præparatur.

Pars averſa ejusdem Bacchi barbati proceſſum repræſentat, quo ejus de Indico bello triumphus memoria recolébatur, ut alibi diximus. Prope Minerva cernitur, quæ Baccho lanceam ſubminiſtrat, quod non ſine magna ratione a pictore excogitatum eſt: nam tradunt, ipſum Bacchum in ea expeditione ſummopere a Minerva fuiſſe adjutum; ut narrat Nonnus *Dionys.* lib. xxx. verſ. 248.

..... venit vero Minerva :
*E cælo enim præmiſerat internunciam Jupiter in altis regnans,
 Fratrem ut fugientem metu perterrefactum Junonis;
 In pugnam ut traheret convertentem conſilium.
 Stetit vero retro, flavam vero comam præhendit Bacchi
 Soli apparens terribilis Dea .....*

Quem cum voce ſummopere animaffet, ut proſequitur Poeta, iterum in bellum revocavit, & victoriam illi peperit. Ex hoc recte intelligimus: nihil fortuito in hiſce vasculis depictum fuiſſe, ſed omnia ex Religionis arcanis, ſive ex veteri traditione excepta, omnium oculis ſcitiffimos pictores objeciſſe, multoque veteres Artifices noſtris in hac diligentia prætaſſe; nam ſculpturarum, & picturarum ſchemata cum viris verſatiſſimis comunicabant, qui ad fidem veterum ſcriptorum, lineamenta futuri operis moderabantur, quæ potiſſima cauſa eſt, cur hæ picturæ adeo exacte cum Græcorum ſcriptis, & Latinorum, qui Græcos imitati ſunt, & tam minute conveniant.

TAB.

PARALIPOMENA.
TAB. LXXV. & LXXVI.

121

Ceramica Etruscorum.

PRætermittenda non erant quædam artis Ceramicæ Etruscorum exemplaria, atque specimina, vasa nempe pura, quæ nisi artificium picturæ nobilitat, ipsa tamen forma Eruditæ illa commendat; nam ex illorum varia figura, varii quoque usus arguuntur. De Etruscorum vero celebratissima apud scriptores arte plastica dicere non est præsentis instituti, cum præsertim multa de ea præmiserimus in Dissert. *de Genio Domestico*, minus vero de præcipuis vasorum figuris, quæ in usum domesticum, atque Sacrum concinnabantur, quæ quia ad nos minime pervenerunt, quid de illis dicendum sit ignoramus, multoque minus, quibus nominibus ea nuncupemus. Pauca nobis suppetunt, quæ in usum funerum mortuis consépulta, oculis nostris præservata sunt, quæ nos ad certa veluti capita referemus, illa latinis nominibus appellantes, de quibus non injucunde scribimus, quippe quia ingenti horum copia nobis comparata, atque in nostro Museo disposita, non modicam de illorum forma notitiam adepti sumus.

Vasa, amplo & patulo ore, labioque deorsum repando, anfulis hinc inde præmunita, pro cinerariis habenda sunt; Eorum capacitas pedem plerumque quoquo versus excedit, quæ mensura ad justî hominis cineres continendos apta videbatur. Lancem vero, seu scutellam parî operis, ut operculi loco esset, superponebant, quæ & libaminum, & epularum capax esset, & sursum deorsum inversa cineres custodiret. Probat hæc frequens experientia similia vasorum, quæ sæpe in Etruria, passim vero in Campania cineribus plena reperiuntur, ut mihi ab oculatis testibus, quos per literas interpellavi, renunciatum est; inter quos honoris ergo commemoro Paulum Mariam Paciaudum, & Ignatium Mariam Commum Patricium Neapolitanum, qui eorundem vasorum ingentem vim in domestico Museo cumulavit. Audio præterea Romæ apud doctissimum & Nobilissimum virum, deque nostris hiis studiis meritissimum Abatem Rodolphinum Venuti aliquos, ex his reperiri, in quibus antiquæ cineres adhuc asservantur, unde colligimus Etruscos mediterraneos libentius arculis usos fuisse, ii vero, qui Campaniam & ima loca, in quibus marmor deest, coluere, vasa torcumaria libentius adhibuisse.

Illæ vero, quæ angustæ, & collo arctiore prædita sunt, quandoque cineres continuerunt, sed ut plurimum ad vinum ministrandum in parentationibus, & feralibus cœnis fuere adhibita, quo nec

Q

par-

parce, nec temperanter utebantur, ut derisos sæpe sæpius videamus, qui e funere temulenti domum remearent. At licet hæc symposia non intra sepulcrorum ambitum, sed in cœnaculis prope exstructis haberentur; attamen veluti funestata, & malum omen redolentia intra sepulcra seponebantur.

Succedunt simpuli (*abbas* vocat Tertullianus) minora nempe, vasa, in quæ ex majoribus vina fundebantur, ut inde in pateras miscerentur. In hanc classem ablegamus urceolos omnes, qui lato fundo, productiore collo, rursus & lato ore præditi sunt, una vel duplici ansa præmunitos.

Lances, pateræ, scutellæ, patellæ, modo ansatæ, aliquando verò manubrio destitutæ, vel patulæ omnino, vel limbo introrsum reclinato, fere mille modis alteram classem constituunt. In hæc vasa sacri liquores, vinum, mel, sanguis, lac, & similia, quæ mortuis tribuebantur, infundi solebant.

Alteram classem excipiunt gutti. Vasa minoris molis undique clausa, nisi quod arcto infundibulo superne munita sunt, per quod immissus liquor per eandem quoque viam rursus refunderetur. Horum nonnulla altero quoque foramine prædita sunt, rursusque alia non uno, sed multiplici minutissimo, taliter ut si aqua per infundibulum in hæc vasa immittatur, per ea foramina in exiguos rivulos distillet, ut irrorationem potius, quàm asperisionem facere videatur. Horum Instrumentorum usum fuisse credo, ut asperginis officio fungerentur, præcipue ad aquam lustralem minutatim supra corpus mortui emittendam, aliosque liquores Sacros supra reconditos cineres effundendos; nam aliquando unum ex his invenire datum est; aliquando plures atque simillimos, ut nuper contigit circa Tudertium fines, unde duo pares gutti ex eodem sepulcro eruti, ad me delati sunt.

Ultimum locum obtinent ampullæ qua vitreæ, qua fictiles, qua ansatæ, qua ansulis destitutæ, qua longo collo præditæ, qua productiore ventre, & brevi collo munitæ, quæ forma fictilibus, quæ in Etruscorum sepulcris inveniuntur, frequentius manet.

Ad hæc capita plerumque fictilia vasa, quæ in sepulcris inveniuntur, reduci possunt, quæ juxta diversos usus distinguenda putavimus: nam forma, & moles semper incerta est, nec constans inde regula sumi potest ad illorum delectum habendum.

TAB.

TAB. LXXVII, & LXXVIII.

Vas, & patera argentea.

EX instrumentis sacrificialibus, quæ antiqui pretiosissima, & magnæ molis habuerunt, ut constat ex Pausania, Cicero-
ne non uno in loco, & Scriptoribus fere omnibus, hoc unum ex argento nobis manet, cæteroquin ipsa reluctantem materiam, quæ quia pretiosa perennitati obfuit. Pateras duplicis generis Etrusci habuerunt, ansatas, & sphericas. Primæ æquo fundo distentæ erant, hæ verò prominente umbilico. Usus illarum, quæ manubrio instructæ erant, pene domesticus fuit; nam illis libant in Etruscis picturis fœminæ, quæ familiaria sacra obeunt. At in sacris publicis nullum illarum usum fuisse demonstrant vetera Deorum, & Sacerdotum simulacra anaglypha, in quibus sacrificia exhibentur, & instrumentorum sacrificialium apparatus in templorum Zoforis, & parietibus insculpti, in quibus pateræ nunquam ansatæ sunt. Sed ne ab Etruscis discedamus, pateræ universæ in urnis exculptæ, vel imaginibus mortuorum attributæ, vel sacrificulis, omnes sine ansa sunt; ex quibus constantissima elicitur regula, hæ in sacris publicis, & funeribus fuisse adhibitas, cæteras autem in privatorum usum rejectas; Nec placet differentiam a diversitate Populorum desumere, ut pateræ orbiculares fuerint Tuscorum, ansatæ vero Campanorum, in quorum vasculis frequentius depictæ apparent: nam & in publicis marmoribus, quæ passim in Campania occurrunt, pateræ semper, ut in cæteris Tuscis & Latinis rotundæ sunt, nec in ullo unquam publico monumento ansatas invenias. E contra Latini pateras ansatas habuerunt, cum ex illis multæ latinis litteris scriptæ videantur. Differentia igitur non a loco, non a tempore, sed a diverso usu expetenda est, & omnia recte consentient.

Patera igitur, quam hîc expressam observamus, ex illis est, quæ in publicis sacris adhibebantur. Imagines vero in illa exharatæ describi potius, quàm explicari valent; vix enim puto sensum aliquem inde erui posse. Interior linea novem fœces, & singulas totidem arboribus distinctas habet. Subulcus flagello, & veruto armatus, molosso subsequente, pecus custodit. Super canem vero avis volitat, cujus sensum explicare non est in promptu. Linea intermedia tresdecim tauros habet, & si mavis boves tauris commistos pariter totidem arboribus distinctos. Bubulcus vero cum simili flagello, & conto munitus, illos agit. Post bubulcum alter canis subsequitur, cui avis supervolat.

Q 2

Ex-

Extima linea octo equites hastatos exhibet duobus peditibus cum conto singulis praeuntibus. Omnes vero praestit Tubicen pariter hastatus.

Quae in hac patera expressa sunt, videntur exprimere aliquam sacrificii praeparationem: nam Tauri, & sues ad sacrificia pertinent. Equites vero, & pedites buccinatore praeeunte vel ad aliquam militum lustrationem, & castrensem expiationem, quae suae, ovae, & Tauro facienda erat, seu potius ad aliquod Martis sacrificium, in quo & armata saltatio interveniret, & equitum decursio. Hae omnia manifestius explicat alia pompae delineatio, quam in olla argentea, quae una inventa est, intuemur. Quae vero in patera magis remote ad sacrificium pertinet, rursus in hoc vase magis de proximo ad sacrum accedit: nam constituta in medio ara illam hinc inde adeunt gemini nudi Ludiones, qui decurrere potius, quam incedere videntur. Ludiones, seu Salios inermes sequuntur hinc inde tybicides pares tybias instantes. Inde vero Salii armati clypeo, galea, & duplici hasta, qui agili motu in altum prosiliunt. Sequuntur victimarii ovem, & porcum humeris convehentes. Dein cistophorae geminae, quae arcam Sacrorum custodem capite deferunt. Hinc inde eques flagello equum agit. Pedites subsequuntur pari cum primis armatura, qui sex in totum numerantur. Quaterni cristatam galeam habentes, bini cornigeram. Inferior valis linea subuculos alios, tybicides, & canes repraesentat. Omnia igitur, quae in hisce Instrumentis observantur, ad Sacram aliquam saltationem referuntur. Haec vel ad Deos, vel ad mortuos spectabat. Utrisque convenit ara in medio pompae posita. Quod huiusmodi saltationes in funeribus celebrandis adhiberentur, multis ostendit Vignolius ad *Columnam Trajani*. Sed non modo in funeribus, verum etiam in annuis parentalibus haec solemnia adhiberi solebant. Credunt enim plerique Eruditi armilustrium in honorem Tatii Regis fuisse institutum, cui *Civitas expensis publicis anno quolibet illi parentabat*, ut ait *Dionysius Aelii*. lib. II. Ipsum vero ad armilustrium fuisse a Romulo tumulatum refert Plutarchus in Romulo. Hoc vero Armilustrii Sacrum dictum putat Varro de *Ling. lat.* Ab eo, quod in armilustro armati Sacra faciunt, nisi locus potius dictus ab Heis. Sed quod de Heis prius, id ablundo aut lustro, id est, quod circuibant ludentes ancilibus armati: Et Paulus Diaconus Festi abbreviator: *Armilustrium erat apud Romanos Festum, quo res Divinas armati faciebant, ac dum sacrificarent tubis canebant*: Ubi Scaliger Longobardum scriptorem criminatur, quod tubas pro Classico dixerit; nec enim fas extitisse putat, aliter quam Classico exercitum convocari; quasi novum sit scriptores etiam melioris aevi tubam pro Classico usurpasse. Hinc Virgilius: At

*At tuba terribilem sonitu procul are canoro
Increpuit . . . . .*

Vulgatumque est illud Horatii de Ennio, qui *ad tuba sonitum Taratantara dixit*.

In Sacris vero frequentissima erat saltatio. Servius in Eglog. v. vers. 73. *Ideo in Religionibus saltabant majores, quia nullam corporis partem esse voluerunt, quæ non sentiret religionem.* Omnium vero potissima inter sacra Saliorum saltatio fuit, quam ita describit in *Numa* Plutarchus: *Movebantur eleganter, celeriter, atque confertim orbes implicantes, & evolventes, multumque in ea roboris, & agilitatis ostendentes.* Immo tibiæ in eo motu adhibitam testatur Dionysius lib. II. *Ad tibiæ Pibemico motu in armis sese rotant, nunc simul, nunc per vices:* quæ postrema verba adeo hujus nostri vasis lineamenti respondent, ut facile conjectari possimus, hæc instrumenta adhibita fuisse ab aliquo Saliorum Collegio, ex iis, quos in Etruria fuisse Viri docti conjectant.

Lemma *PLIKAMNAM* duplici loco repetitum explicavimus in nostris *Romæ alienis*, satis plana derivatione a græco ΠΛΥΜΝΑ saltus: unde *Plicamnam* quasi saltatio. Ut enim in pateris nomina Deorum scribebantur, quanquam hi ex lineamenti innotescerent ex quodam religionis instituto, ut expressius distinguerentur, quibus illæ forent dedicatæ, ita minime superabundat in hoc vase nomen cæremonix, in quam illud destinatum, ac dictum fuisset. Fortasse ea vox acclamationis erat in Sacris illis usurpata, ut in Saturnaliis conclamari solebat teste Macrobio 10. SATURNALIA.

Post hæc scripta relatum est præciosissimum hoc monumentum male mulctatum fuisse a latrunculo, qui pateram subtraxit, atque conflavit. Hanc calamitatem ex parte reparavit diligentia Cl. Bonarronii, qui illius imaginem æri incisam publici juris pridem fecerat. Ejus vero jacturam compensat alia patera argentea longe majoris ponderis cum imagine Herculis Leonicidæ, quam sibi comparavit, & Museo suo addidit Cl. Comes Jo: Baptista Pighinius Patricius Forocorneliensis, mihi ob egregias virtutes, & singularem humanitatem apprime carus.

TAB.

T A B. LXXIX.

VIR IN LECTISTERNIO DECUMBENS

In Urna Perusina.

CUM Etrusci mortuorum imagines super Ossuaria efformabant illas in lectulis reclinatas, & canantium habitu, & cultu esprimere solebant, fertis & corollis adornatas, ut ita exprimerent beatam illam, ac deliciis plenam vitam, quam illorum animas in Elysiis frui reputabant; & hæc hætenus fuit eruditorum sententia. Aliam priori subjungemus, fuisse nempe defunctos ad instar Deorum veneratos, quibus Lectisternia tribuebant, imo & epulum, & sacrificia nomine tantum ab his, quæ Cælitibus offerebantur, discrepantia, quin & pateras Deorum more in illorum manibus collocabant. Audiamus Tertullianum in *Apolog.* Cap. XIII. *Quid omnino ad honorandos Deos facitis, quod non etiam mortuis vestris conferatis; ades proinde, aras proinde, idem habitus, & insignia in statuis. Quid differt ab epulo Jovis Silicernium, a sympulo Obba?*

Exemplum hujus superstitionis observamus in hoc Ossuario, in cujus fronte defunctæ Mulieris imago sculpta est in Lectisternio reclinata, & ministris circumstantibus, altero nempe cum ferculo, seu lance escaria, postremo cum vase, & capeduncula ad vinum propinandum.

Parietem ornat fertum non ex floribus, aut frondibus constans, sed ex lana carminata, leniterque contorta, quemadmodum Sichæi sepulcrum describit Virgil, *Æneid.* IV.

Velleribus niveis, & festa fronde revinctum.

& Ovid. *Heroid.* VII.

*Est mihi marmorea sacratus in Æde Sichæus
Apposita frondes, velleraque alta tegunt.*

Inscriptio AV. TURMNA. AR. MAVSI duo nomina exprimit uxoris & viri, nempe *Aulam Turmniam conjugem Arrii Mausæ*. Imaginem vero mulieris esse non viri ostendit contortum capilitium viris inusitatum. Cæteroquin mulieres etiam seminudas in Urnarum operculis effingebant Etrusci: quod frequenti exemplo comprobatur, veluti quæ e somno surgerent ad sacrum epulum invitatae, mox in somnum rediturae.

TAB.

PARALIPOMENA.

127

T A B. LXXX. n. I.

BACCHANALE

In Urna fictili Elusina.

B Acchi antistita, passis de more crinibus, & ferulam continens sedet in sella, cui culcitæ loco hinnulea pellis substrata est. Bacchus barbatus de more adstat velo sacro adornatus, quo & Baccha, quæ manu elata aliquid Baccho annuntiat. Ex alio latere Fauni ludentes expressi sunt. Hunc eundem typum sæpe depictum animadverti in ejusdem nationis vasculis, quorum schemata brevi in lucem prodituri sumus.

T A B. LXXX. n. 2.

SCYLLA IN URNA MARMOREA

Nobilium de Angelettis.

ID anaglyphum mire explicat Ulyssis infortunium, quum per Siculum fretum transvectus, Scyllam infensam expertus est. Hanc sibi vitandam, monuerat Circes, Odyssea XII.

*Medio. autem in scopulo est spelunca obscura
Versus occasum ad Erebum conversa, qua vos quidem
Navem concavam dirigite illustris Ulysses.
Neque ex navi cava Juvenis vir
Arcu jaculans ad cavam speluncam perveniat.
Hic, autem Scylla inhabitat, graviter votiferans:
Hujus profecto vox quidem, quanta catuli Leonis
Fit; ipsa autem monstrum ingens, neque quisquam ipsam
Latabitur conspicias, neque si Deus obvium veniet.
Hujus utique pedes sunt duodecim omnes fædi,
Sex autem illi cella prælonga, in singulis autem
Horrendum caput inest, oblongi autem dentes
Densi, & frequentes pleni nigra mortis;
Media quidem per speluncam cavam immergitur,
Foras autem porrigit capita, gravis barathri.
Hac nondum unquam nauta illasi gloriari possunt
Præternavigasse cum nave: aufert enim singulo capite
Virum abripiens ex nave rubricata.*

Hor-

Horrendam hanc monstri speciem mitigarunt veteres Etrusci, qui ad elegantiam sculpturæ servandam pectore tenus puellam, conflexerunt: inferne vero in geminos serpentum caudas desinentem commenti sunt, quæ forma Titanibus, atque Gygantibus communis fuit. Hanc vero formam, utpote sculpturæ magis accommodatam, non modo Romani, sed etiam Orientales exceperunt: ut constat ex nummo Tarsensium maximi moduli in Museo Farneſiano Tom. IV. Tab. XXII. n. 1. & ex alio nummo argenteo S. Pompeii, ut observavi ad Lucernam XLVII. domestici Musei Tom. I, Quam posteriore imaginem sequutus est Virgilius *Æneid.* III.

*At Scyllam cæcis cobibet spelunca latebris
Ora exertantem, & Naves in saxa trabentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus, postrema immani corpori pistrix
Delphynum caudas utero commissa luporum.*

At nihilominus quanquam sibi Ulyſſes præcaveret, ubi ad hujus Monstri latebras appulit, evitare non potuit, quin illa erumpens senis capitibus totidem illi focios abriperet.

*Interea autem mihi Scylla carva ex navi socios
Sex abstulit, qui manibusque, virtuteque optimi erant.
Dum verò intueor in Navem velocem simulque ad socios
Jam horum cognovi pedes, & manus superne
In altum levatorum, me autem compellebant vacantes.*

In hisce vero Etruscorum anaglyphis frequenter observantur iidem Ulyſſis focii, qui spiris serpentum circumvoluti, indissolubiliter colligati, animam efflant. Qui verò ex iis quodammodo armis videtur monstro resistere, illum elato navis gubernaculo, impetit, atque confringit. In hoc vero Monumento antiquus sculptor facem ardentem huic monstro attribuit, quam in obstantes Græcos contorquet, ni fortasse detrito marmore pictor historiz ignarus faculam pro gubernaculo usurparit, ac nobis obtruserit.

Inscriptio

LA. SENTINATE ATVNIAL

Facile reddi potest *Lartii Sentinati Atuniae Filii, sive Antonia.*

TAB.

T A B. LXXXI. n. I.

THOANTIS MORS

In Marmore apud Nobb. de Gaddis.

Veritatis studiosi cum suam in re obscura proferunt sententiam, alienam non dissimulant, ut idonei rerum judices potiore eligant, vel ad alia perscrutanda incitati proferant meliora. Putarunt viri docti sub hujus marmoris typo, in quo vir panno involutus arx adstat victimæ locò jam jam mactaturus, aliquod de initiis Mithriacis contineri, in quibus probationes illæ fictis quibusdam terroribus perfici solebant. Hujus sententiæ fuit etiam Antesignanus noster, cujus fidem sequuti non pauci, nec temere, nec incaute multa, & per quam docte, de Thuscorum Mithriacis mysteriis tradiderunt. Hos minime contraire ausim, & doctrinam veritus, & auctoritatem. Unum tamen non modice turbat, cum tantam in Italia antiquitatem initiis illis attributam videam, quum plerumque receptum sit, nullam illorum mentionem haberi ante tempora Antoninorum, ut notavit Doctissimus Matthæus Ægyptius ad *Senatus Consultum de Bacchanalibus* sub n. III.

In *Dissertatione de Rege Nemorensi* conjecturam alteram protuli, nempe referri in hac sculptura Regem Nemorensem coactum pro Sacerdotio ad aram Dianæ Aricinæ decertare adversus eos, qui dignitatem appetere. Fateor tamen præsentem hunc typum longe distare ab aliis, in quibus id factum exprimitur: nam in illis, qui depellitur, acriter cum competitore decertat; hic vero, qui aram conscendit, veluti ex insidiis adortus, omnino inermis est, & veluti supplex. Mihi propterea arridet sententia, factum alterum ad eandem religionem pertinentem, sed longe antiquius hic exhibere, hoc est, Iphigeniam in Tauris una cum Oreste fratre Thoantem Regem obtruncantem. Fabulam habes descriptam apud Ovidium *Tristium* lib. iv. El. iv. & *de Ponto* lib. III. Eleg. II. Refert enim Iphigeniam ex Aulide, ubi mactanda fuerat, translata in Tauricam fuisse Dianæ Sacris addictam, quæ humanis victimis perficiebantur, quo cum appulisset, Orestes ejus Frater, & Pilades, sacrificio a Barbaris addicti, ubi ab Iphigenia cogniti sunt, surrepto Dianæ Tauricæ signo, una fugiisse, donec in Italiæ littora perventi, simulacrum illud in Aricino Nemore collocarint, ubi diutissime asservatum est. Servius vero in II. *Æneid.* v. 116. addit ab Oreste Thoantem occisum, & confirmat ad *Librum vi.* vers. 136. Hyginus vero *Fab.* 120. & 121. ait: *Et Chrysen, & Orestem occidisse Rege Thoantem.*

R

Huic

Huic posteriori opinioni videtur subscripsisse artificem hujus marmoris, qui Orestis jam perfectæ ætatis viro, juvenem adjungit Chrysen longe post ab Agamemnone ex Chryseide protectionis Trojanæ tempore susceptum, qui post Templi ostium latet. Interim Thoas jam senior regio amictu insignis, dum sacrificium expectat, ab Oreste aggressus, ad aram supplex aufugit, illum vero ex alia parte adorta Iphigenia, gladio percutit.

Mulierem alatam Dianam dicere possemus, veluti facinus probans ad sedes meliores migratura. Talem non uno in loco depingit nobis Pausanias, præsertim vero in Cypseli arca. At quia ejus habitus omnino respondet Geniis, quæ passim in his sepulchris insculptæ sunt, non aliam esse, quam unam ex his dicendum est, veluti parergi loco additam, nihil commune habens cum fabula.

T A B. LXXXI. n. 2.

THOAS AB ORESTE OCCISUS

In Urna Marmorea apud Nobb. de Gaddis.

HOC marmor continet argumentum fere superiori confimile, Pilades, & Orestes Sacrificio destinati; proptereaque nudi strictis gladiis Thoantem, qui sceptro insignis sacrificium præstolabatur, adoriuntur. Diana Taurica seminuda inter utrumque consistit, illos veluti confirmans, a quibus in Italiam deducenda esset. Thoantis armiger arrepto gladio, Orestis atque Piladi minatur mortem, horumque alterum facile confodisset, nisi Iphigenia Fratri opitulata eundem armigerum continuisset; in quibus variorum affectuum expressionibus mirum in modum excellerunt Etrusci, qui historiarum veritatem cum hisce artis auxiliis, & ut ita dicam, illecebris, atque leporibus mire conjunxerunt.

T A B. LXXXII. n. 1.

PROSPECTUS CRYPTÆ SEPULCRALIS

Apud Falarim.

Hactenus creditum erat, Etruscos nonnisi combustos fuisse tumulatos, cum fere semper eorum reliquias in Ossuariis aut Cinerariis inventas observaverimus; humasse vero nondum credebatur. Sed & istam sepeliendi formam illis stetit, nuper

nuper compertum est, inventis passim in agro Tuderte cadaveribus intra tegulas conditis, quarum quæ caput custodiebant, literis Etruscis graphiq; signatis insignitæ erant, aut si latinis, formæ tamen, ac dialecti ad Etruscam accedentis, quarum multiplex mentio est in *Diario Antiquitatum* illius Populi, a solertissimo, ac cultissimo Jovannellio descripto, qui etiam aliquas ex his integriores ad Cl. Oliverium mittendas curavit. En alterum humani Etruscæ exemplum in sepulcro loculis pleno, in quo integra cadavera disponentur. Ne vero quispiam obijciat potuisse loculos in solido sepulcro, quantumvis Tusco, a Christianis excavari, quibus diu stetit hæc ponendorum cadaverum forma, in qua veterum Hebræorum morem sequuti sunt; nam plura hujuscemodi in Tarquinienfi inventa fuere notis ac picturis Etruscis adornata præter ea, quæ fædè corrupta, vidi anno 1715. in eodem agro Tuderte ad Sanctos Geminos. Constat enim eosdem populos sæpe in hoc studio morem mutasse, prout philosophiæ dogmata circa animarum statum pervertebantur.

Loculo hujus cryptæ præcipuo, atque tutiori, in quo sepulcri conditor sedem sibi delegit, imminet inscriptio:

LEI. VELITHAR. AITS. VTHLIC

Nomen illius continet, nempe *Lei*, seu *Lai*, aut *Lelii*, Velitis, seu Velitaris viri. Cætera intentata linquo, cum præsertim lectio, ut fere semper, dubia sit.

T A B. LXXXII. n. 2.

Urna Gorgone ornata.

Osfuarium hocce idem ipsum est, quod supra illustravimus inter *Parerga* num. VIII. Recurrit iterum idem marmor alterius possessoris nomine insignitum, auctumque operculo ex alia urna oscitanter mutuato, repugnante imagine mulieris jacentis inscriptioni incisæ in fronte Arculæ, quæ virum notat, quam exposui loco citato. Notandum est in hoc Matronali simulacro decus anuli, quod iterum notatur in alia mulieris imagine infra in Tab. LXXXVI. quod raro observatur in hisce imaginibus haud obscuro indicio vel sacerdotii, vel eximie nobilitatis.

Pomum punicum, quod dextera continet loco patet, aliquid arcanum continet. Sacrum id maxime erat Junoni, ut notavi ad librum tertium *Veterum Lucernarum*, quo symbolo vel Sacerdotii

peculiaris decus indicatur, seu potius mulierem hanc vita fun-
ctam; veluti Junonem habendam esse, præsumptione apud antiquos
familiari, qui defunctos suos veluti Deos venerari gestiebant. Ita
frequenter Aquilæ insculptæ sunt in hominum titulis, & Pavones
in mulierum sepulcralibus Cippis, illos in Jovēs, hos in Juno-
nes stultissime transformando.

Sub triplici specie, & ornatu mulieres in hisce urnulis repræ-
sentantur. Aliquando tunica, & stola indutæ, & passim velato
capite veluti sacrificantes. Aliquando nudæ, & jacentes in lectulo
veluti dormientes una sindone coopertæ. Demum quandoque se-
minudæ sedentes, & veluti e somno ad epulum excitatæ.

T A B. LXXXIII.

Cineraria Etruscorum rudiora.

Pretermittenda non erant veterum Etruscorum Cineraria,
quanquam rudiorē Minerva elaborata videantur: nam li-
cet illa sculpturæ honor non commendet, literis tamen
vel incisis, vel depictis non mediocriter decorantur. Horum enim
Inscriptiones aliquale lumen ad linguam illam indagandam im-
pertuntur.

I. Olla hæc cineraria inscriptionem habet LAVLMĪ, quam nos, si
initialē interpungamus, & syncopen suppleamus, interpretabi-
mur *Larthi Auleme*.

II. Non dissimilis olla inscriptum præfert:

V. VESCINI. VELIATHV. EPNEI.

Hoc est, *Vibi Vescinii. Velii Vescinii Epnei*.

III. Tertia urnula hac epigraphe insignitur.

VELIA. NVAISIAE. VPANISA

Hoc est, *Velia Nuasia filia*. Postrema vox, vel cognomen est, vel
nomen illius, qui sepulcrum faciendum curavit.

IV. Urnula marmorea, cui inscriptum legitur:

ARNVA PETRNI TETINAL. A.

Nempe *Arnua Petrunii Tetini Uxor Alisa*, vel *bona memoria*. Hic
quoque occurrit consueta syncopes alibi notata, per quam inter-
mittitur litera V post literam R cui plerumque duplicem so-
num RV ex usu attributum fuisse videtur.

V. Quæ

V. Quæ in fronte hujus Cinerarii inscriptiuncula signata est VA-IEKRIA. prænomen, & nomen retinet. At quale prænomen indicatum sit, ignoramus; fortasse priores siglæ *Valerium* notant *Jechria* matre natum.

VI. Hæc urnula cum bilingui inscriptione multum olim torſit Eruditorum ingenia, qui in inscriptione latina Thuscæ sensum explorari posse crediderunt. Ego unam ab altera ex ætate, & sensu discrepare constanter credo, quanquam utraque ad familiam *Folniam* pertineat. Nos unam alteri subiiciemus.

AELIE. FVLNI. AELIES. CIARTI. ALIS.

Q. FOLNIVS A. F. POM. FVSCVS

Prioris Etruscæ sensus est *Aeliae Folnii uxori Aeliae Ciartiae filiae, Bona Memoria*. Ciartiam vero gentem memorant nobis inscriptiones apud Fabretum, CIARTIÆ PVBLI FILIÆ CHRESTÆ: & apud meritissimum Gorium inter cæteras *Etruria Urbium* pag. 316. CIARTIÆ LVCI FILIÆ PROCVLÆ. In hac vero inscriptione latina. *Pom. Tribum Pomptiniam*, in qua Q. Folnius censitus erat, significat; novum vero minime est cineres cineribus immixtos, vel insignum benevolentiae, vel quia aliquando cum incommodum esset, novam Urnam comparare in alia, quæ ex jam reconditis capaxior esset, recentes cineres inferebantur. Sic *Odyssea* postremo libro Oïsa Patrocli cum Achillis cineribus commixta legimus.

VII. Id Cinerarium has notas servat:

LTH: VESTINI SATRIAT

Larbi Vestinio Satriati postrema dictio vel Patriam, vel prænomen significat.

VIII. En altera epigraphes urnulæ incisa:

TITI ARNTHAL VRINATE

Tito Aruntis Urinatis filio.

IX. In hac lamellâ ærea *Cilnia* gentis apud Thuscæ celeberrimæ mentionem non obscuram invenio, licet solitis sphalmatis obnoxiam.

CILMANM. E. PRETHNSA

Ego *Cilniam* incunctanter intelligo; at lamina undequaque diffracta, quid sibi velit cætera inscriptio, divinare non valemus. Conſimiles Laminæ inscriptæ sacris arboribus affigi solebant, ut de illice Vaticana testatur Plinius. Vox extrema PRETHNSA ad auguralem disciplinam pertinet: uti *pratendere*, *portendere*, *ostensum*, *portentum* &c. Arbores quoque fulguritæ, quia statim religiosæ, indiciis discretivis signabantur.

X. Usus

X. Usus regularum sepulchralium apud Etruscos pluribus explicavimus in peculiari Dissertatione, quæ de *Tegulis Buccellianis* inscribitur; ut enim oculati testes asserunt, excavatis in sepulchrorum parietibus forulis, in illis urnulas recondebant, adjecta forinsecus regula salce obfirmata, quæ loculum ab omnium aspectu removeret, inscripto forinsecus mortui nomine, In hac legitur

VEL IESTE LASAL,

Velio Ieste Lasæ Filio, Juvenile caput obsignatum in tegula, dum in Argilla adhuc recente impressum sit, inter figularum sigilla computandum censeo. Si vero, jam cocta exaratum graphio, ut frequenter se habent Etruscorum regularum Inscriptiones, ad ea signa pertinet, quæ posteri in illis ad libitum imprimebant, ut faciliiori negotio unius reliquias a cæteris distinguerent in annuis parentalibus.

T A B. LXXXIV.

Cineraria.

I. **P**rioris urnulæ typum alibi explicavimus, Inscriptionunculam ita verterem

LTH, VELCIALV, VIPINAL, LVPV.

Nempe *Lartius Velcii Vipina nati Sepulchrum*. De voce LVPV viderenda, quæ præmisimus in *Roneatensium* II. pag. 383. & in Dissertatione de *Etruscorum sepulchris* pag. 151.

II. Cinerarium, in cujus operculo scriptum est

MANC, ELAIEI, TITIAL

Positum puto *Manio Elio Titia Filio*, In hujus inscriptionis prænominis peccatum est ab Amanuense; nam puto in Marmore scriptum fuisse MARC. sive MANI. Observandæ sunt in fronte hujus Urnæ geminæ pueriles Bullæ in formam cordis efformatæ, cujusmodi unam deauratam Tuderti in sepulchro inventam in Museo nostro asservamus. Sunt qui putent, duplicem seram exprimere, vulgo *lucchetti*, ad imitandam arcularum formam, quæ in penetralibus reponuntur cum suppellectili pretiosiore.

III. In fronte hujus Cinerarii mensa apparatus est in usum cænarum funebres, perergon gratissimum defunctis. Superne abacus conspicitur.

spicitur cum ordinata ferie patellarum, quæ in formam Rosæ conficte sunt, nisi velimus Rosas exprimere, quibus defuncti delectari putabantur. Gryphes superne volitantes ornamenta sunt frequentia in sepulcris, de quorum symbolo pluribus differuimus in *Antiquitatum Tuderarum* libris. Lemma inscriptum

AVLEM . M . ARCNI . ARNTH . ALISA .

Explicari potest *Anfo Marci Arcnnii Aruntis bona memoria*. Notabilis est hæc inscriptio, in qua defuncto paternum nomen apponitur: nam frequentius nomine materno utebantur, ut demonstravi in *Dissertatione de Tegulis Buccellianis*.

IV. Fragmentum operculi alicujus ollæ continet memoriam, *Rantis Marci Ælii*: hoc enim indicat inscriptio:

RAMTHA . M . E .

Rursus RAMTHA ELVS inscriptum legitur in Cippo producto in *Dissertatione Bonarotiana* pag. 99.

Sub eodem numero continetur imago alterius operculi cum hisce notis more latino a sinistra in dexteram vergentibus:

VEVACELNAAESI . ALISA .

Ultimam vocem separavimus, quia notissima est, & pertinet, ut sæpe vidimus, ad formulam sepulcralem. Quod reliquum est, nomen utique personæ defunctæ complectitur difficile dissolvendum spectat. Fortasse ad mulierem nomine *Vevacelnam Esi Filiam*, sive uxorem. In inscriptionibus Etruscis Perusinis, quas excipit comes Gabriel Gabriellus Patricius Eugubinus, e cujus schedis illas excipit Cl. Oliverius, mentio occurrit Familiz *Esa*, ut ex sequenti titulo:

AVTET . ESVM . ACHVNI .

Iterum ex alia urna apud Gorium *Mus. Etrusc.* Tom. I. Tab. cxci.

LTH . ARNTNISCAL . ESA . PATISLANIA

V. VI. VII. VIII. Hæc urnarum fragmenta nihil aliud notatu dignum præferunt, nisi consuetas Genias alas propriis sibi instrumentis sacrificialibus instructas malleo, & setespita. Harum duo hastas seu virgas longiores retinent, quas Lari domestico tribuebant Etrusci, ut patebit ex picturis illius nationis in vasculis, eratque velut

ut insignes illius officii, quod in tutela domus versabatur adversus latrones, quemadmodum Lares publici adversus hostes armatiangebantur. Lares autem domestici, & virili, & foeminea specie colebantur. Quia vero in hisce fragmentis facile ad nuptias alluditur, videndum est an Virgæ illæ alludant ad *Hustam Velitarem*, cujus officio novæ nuptæ crines dividebantur ob auspiciū fortitudinis in filios transmittendæ.

T A B. LXXXV. n. 1.

URNA, IN QUA EXPRESSI SUNT VIRI AMPHORAM RECONDENTES

In Urna Perusina apud Nobiles Meniconios.

CRedunt nonnulli, ad ritus sepulcrales referendam esse hanc imaginem, in quâ nihil deprehendunt, nisi servos cinerariam amphoram recondentes. At Amphoræ hujus formæ, quæ in acutum cuspidem desinunt, hujusmodi sunt, quæ ad vinum servandum destinatæ erant: vinum enim cum defossa in hortis scrobe sepelirent, ne dolia temporis successu dilaberentur, acuto cusptide muniabant, ut humori infixæ constantius starent: Vasa verò hujus formæ nunquam adhuc ab Etruscis destinata cineribus agnovimus. Putarim igitur ad Bacchi Sacra hunc typum pertinere, quæ omnium aptissima judicabantur, quæ in sepulcris insculperentur.

Inscriptio

LA . CAI . LTHAVE . PVLLM . SVRNIAL .

Multiplici mendo scatet, quam divinando sic verto. *Laribi. Cai Octavii Polli Surnia nati.*

T A B. LXXXV. n. 2.

URNA GEMINA MONSTRA ALATA REFERENS

Apud Nobb. Meniconios.

Monstra, quæ in hoc anaglypho sculpta sunt, valde Gryphis assimilantur, nisi quod uni Leoninum, alteri vero Equinum impictum est caput, ut recte Pegasus dicere posses, nisi pedes unicuique Leonini essent. Puto sculptorem vere Gryphium imagines exprimendas sibi proposuisse, sed vel artis imperitia, vel vitio marmoris subinde corrupti, citra sculptoris mentem

tem ex oscitantia delineatoris hæc monstra irrepsērunt. Non est tamen sine exemplo gryphibus Leoninum caput fuisse adjectum, cujus monstrosæ feræ specimen exhibet Lucerna Musei mei elegantissima, rursusque antiqui operis tegula anaglypha, quæ in tertio *Veterum Lucernarum* libro publicatæ sunt. At diligenter ea imagine ad examen revocata, ea præcipue, quæ in tegula absolutissimi Operis majori mole constat, facile deprehenditur, unum, atque idem caput referre lineamenta capræ, & leonis, & draconis artificiosissime simul commixta, quo ingeniosissimo invento putavi Romanos Chymæram exprimere voluisse a communi imagine differentem, quæ Capellam ex Leonis tergo assurgentem, representabat. Referamus inscriptionem huic Urnæ appositam, quæ quia ternis lineis constat, facile suspicari potest, lineam tertiam ex intervallo additam, cum alterius mortui cineres in ea conditi sunt. Duplex enim mihi videtur continere titulum. En primum:

CAI CRECKE
THVTH MNAM. LAVTNI

Hoc est *Cajo Creca Turmnae Lautni filia*: nam in Turmnæ nomine O pro Q irrepsit. Altera Inscriptio interpolata habet:

VEILIA ..... ETH..... ATHEIN. CAIAI.

Quam verto: *Velia..... Atiniae Cai. F.*

T A B. LXXXVI.

URNA PICTILIS

Florentia apud Bonarotios.

HUjus Urnæ parergum in quo Eteocles, & Polynices mutuis vulneribus sese confodiunt, supra explicavimus. Singulare tandem est in hac, & sequenti Urna, quod una viri, altera uxoris reliquias contineant, atque una simul post tot rerum discrimina adhuc constante societate in eodem *Maseo Bonarotio* asservantur. Inscriptio ita se habet:

TANA TIRTINIA CAIMLINIS. A.

Nihil illa planius si intelligamus Caimlinium fuisse ejus virum, qui in sequenti Urnula memoratur. Postrema A initialis est vocis *ALISA aterna memoria.*

S

TAB.

T A B. LXXXVII.

URNA FICTILIS

Florentia apud Bonarotios.

Infidet' urnæ vir laneæ corona redimitus, similique ferro & colfo profuse dependente adornatus, & anulo insignitus, qui Deorum more pateram stringens sacra expectat. Urna ex eodem typo prodit, quo & altera in Tabula LV. hanc vero fideliores reddo, utpote sub oculis solertissimi possessoris delineatam:

Inscriptio

LARTH. CAIMLINI. AVLEM. VETN. ALISA

Ita verti potest: *Larthi Caimlinio fecit, vel posuit Aulus Veturius memoria causa*; duas enim hic vides enunciari personas, & prænominem, & nomen diversæ.

T A B. LXXXVIII.

Pictura Cryptæ Cornetana.

UBI primum hæc crypta prope Corneri mœnia detecta fuit, & in illius picturis observata fuere alata numina circumcurritare, & quasdam virosum imagines ex alto dependentes quibusdam veluti suppliciorum instrumentis, & facibus devexare, creditum est representari in illis animarum corpore dissolutarum tormenta, quibus antea vitæ scelera luere cogebantur. Hinc vulgo dictitari cepit, fuisse apud Etruscos a Majoribus perenniter traditam opinionem de animarum immortalitate, ac Deo iusto scelerum vindice. Sed meo iudicio aliquid longe diversum hæc pictura exprimit. Quis enim per Deum Immortalem in familiari sepulcro, ubi suorum reliquias non modo recondi, verum etiam quodammodo in imaginem Templi religiosi honoribus venerari præstarebat, inferni poenas, & damnatorum in tartara crudeles cruciatus, tristi omine depingi voluisset?

Duplex igitur occurrebat verisimilior explicatio, quæ non modo picturæ lineamentis apprimè respondebat, verum etiam & pietati non repugnabat, quin illam quisque in Patrio sepulcro admitteret; nam licet antiqui multa de mortuis suis præsumerent, ut Divinis honoribus eos condecorarent, passim illis lectisternia, & fili-

& filicernia adtribuendo, cum Aris aliisque religionis adtributis, cognoscebant tamen ineluctabilem esse legem illam, qua nihil coinquinatum ascenderet inter Deos. Hinc admixta sunt intermedia quædam sedes, in quibus piorum animæ reliqua humanitatis contagia ventilationibus quibusdam paulatim depellerent, & purgarent: ut Virgilius *Æneid. VI.* scriptum reliquit:

*Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt, alia panduntur inanes
Suspensa adventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.*

Quæ supplicia, ut vitarent, adinvenerunt expiationes quasdam, quas adhibita aqua, tæda, & sulphure futuras illas erumnas imaginaria castigatione præsumpta depelli reputabant. Hæc igitur, ni valde fallor, repræsentant viri illi nudi ex alto suspensi, quibus alata quædam potestates circumvolitantes, & tædas admovent, & pateras, & ignota quædam nobis Instrumenta, quibus forte, in usum, incendendi sulphuris utebatur.

Sed omnium mihi magis arridet opinio repræsentari hic Compitalia, quæ Laribus Infernis Diis sacra erant. Cum enim recurrerent eorum sacra circumcurritare Urbes, & compita reputabant furiali quodam oestro percitos, quo facile hominibus perniciosi extitissent, ni ingenioso adinvento omnem illorum rabiem avertere, & propulsare instituisent. Cum enim lanæ amantissimos crederent, ita ut ex ea aras, sepulcra, & mortuorum imagines, quos in Lares consecraverant, adornarent, ita imminente illorum incurso satis præcavere sibi reputabant, si per singulas domos totidem laneas hominum imagines confingerent, quot homines domi essent, totidem vero pilas, quot servi, quæ ita suspendebant in compitis, ut occurrentes Lares, illis contenti intactos homines sinerent. Ita Paulus Festi abbreviator: *Pila, & effigies viriles, & muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis, quod [hunc diem festum] esse Deorum inferorum, quos vocant, lares putarent, quibus tot pila, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis, & simulacris contenti.* Hanc igitur cæremoniam expressam video in hac pictura, in qua tres hominum imagines ex alto suspensæ sunt. Juvenes tres, qui modo alati, modo vero alis destituti, facibus, aliisque instrumentis domum totam turbant, sunt Lares ipsi, de quorum ternario numero, & alarum adtributo multa in notis ad *Vasculariam* per nos tradita sunt. Qui vero Laribus admixti vi-

ri, & mulieres observantur domesticam familiam repræsentant, ab illorum maleficiis liberatam, eisque gratiam referentem.

Juvenis in tertia linea, qui togatum hominem manu prensat, & in cryptam introducit Mercurius, fortasse est animarum ductor, qui sepulcri domino veluti antesignano viam aperit ad Elysios.

T A B. LXXXIX.

DATIO VIRILIS TOGÆ

In Museo Gualterio.

PRimarium vasis argumentum exprimitur in posteriore linea hujus tabulæ, in qua Paterfamilias conspicitur, qui tyrso innixus ad Tironem, seu filium suum, quem jam toga virili ornatum habet, verba facere videtur, aut in forum introducit.

Pars postica domesticum focum de more in columellæ speciem erectum repræsentat, quo Materfamilias Pateram præferens, domesticum sacrum peragit: alia vero Matrona, par officium præstans, protensa dextera thura videtur offerre, quibus officiis domesticos Lares sibi devincunt, ut ipsis auspiciis adolescens inter viros assertus vitæ cursum feliciter ordiatur.

T A B. XC. n. I.

VAS MUSEI VALLISNERII

Idem argumentum ac superius continens.

POtissimus hujus vasis aspectus idem argumentum ac superius continet. Unum nobis parergon hic amplius occurrit, nempe viticula inter Patremfamilias, & tironem insurgens, quod ne inaniter a pictore actum videatur, observandum est, idipsum symbolum frequentissime occurrere in hinc picturis, quæ ad Bacchum pertinent; quorum longam seriem enumeravi in *Thesouro Vasculario*. Notabile vero est, quod ipse Bacchus, vel Bacchi genius in tertio hujus tabulæ vasculo altero pede sublato eandem viticulam calcatur, veluti inde aliquid expressurus.

Pars adversa exprimit Ludiones duos, seu Maccos, qui suggestu elati fabulam aliquam ea occasione dignam videntur agere: nam, ut sæpe diximus, virilis toga ex antiqua institutione in festo Liberi

beri Patris recidebat : ut testatur Ovidius *Fastor.* lib. III. Eleg. XIII. qua occasione spectacula, & ludi solemnes cum magna Populi frequentia habebantur, ut idem Ovidius testatur :

*Rusticus ad ludos populus veniebat ad Urbem ;
Sed Dis non studiis ille dabatur bonos .
Lace sua ludos vix commentor habebat ,
Quos cum tadifera nunc habet illa Dea .
Ergo ut Tironum celebrare frequentia posset ,
Visa dies danda non aliena toga .*

Huic principio referenda sunt innumera fere spectaculorum speciosissima inventa, quæ in hisce vasculis, in quibus togæ datio refertur, expressa sunt : nam & ludicæ quædam triumphales pompæ, quemadmodum adhuc in Bacchanalibus frequentamus, exhibentur.

T A B. XC. n. 2.

DATIO VIRILIS TOGÆ

In Vase Musei Valisnerii.

Presentis vasis pictura complectitur argumentum priori maxime affine ; nam in prima fronte vir togatus baculo subnixus, tironem inter viros asserit togæ virilis attributione. Agitur cæremonia ante domesticos Lares, quorum focus intermedius assurgit vittis coronatus. Super focum vero forulus conspicitur clausus, & sera obfirmatus, in quo domestici Dii claudebantur. Suffixa parieti cernitur placentula decussatis lineis, ut fere semper distincta ex iis, quarum maximus usus fuit in Liberalibus. Hinc Ovidius eorundem Festa describens hæc de usu liborum tradit.

*Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen
Libaque quod sanctis, pars datur inde focis .
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho, mella reperta ferunt .*

Et paulo post :

*Melle Pater fruitur, liboque infusa calenti,
Jure repertori splendida mella damus .*

Hinc

Hinc intelligimus hæc liba Baccho fuisse oblata, eorumque partem, cum Sacri tempus adveniret, igne succensam. Interim vero, ut hæc picturæ nobis videntur indicare, parieti suspendebantur.

Corona hæderacea collum vasis ambit. Nec mysterio ipsa caret. Si Ovidium audimus loco citato.

Cur badera cincta est? badera est gratissima Baccho:

Hoc quoque cur ita sit dicere nulla mora est.

Nysiades Nymphas puerum quarente Noverca

Hanc frondem cunis apposuisse ferunt.

In altero latere Bacchus nudus exprimitur, qui, ornatus linteo, quo humeros velat, uvæ racemum, & lancem fructibus onustum præfert. Præit vero Baccha, vini situlam ferens, & pateram, pariete undique teniis, floribus, & pampinis exornato. Sed prope caput Bacchæ forulus Deorum domesticorum observatur reclusus, ut frequenter contingit, ubi aliquando ipsi Dii depicti videntur. At Genius vini situlam, & racemos fuisse oblatos, sæpius observatum est. Non negaverim tamen hanc imaginem, ut fere semper valde ambiguam esse, & facile Genio attribui posse, cui optime congruunt symbola, quotquot sunt; quæ hic illi adtribuantur.

T A B. XC. n. 3.

GENIUS, ET GENIA

In altero Vase Musei Valisnerii.

Genia sedens elata manu sinistra calatum pomis onustum, sustollit, dextera vero coronam lemniscatam, quam occurrenti sibi Genio offert. Ille alatus e contra Lancem pomis refertum Geniæ præbet. Genius ne interim domesticus sit, an potius Bacchi administer, seu ipse Bacchus ita alis instructus, non est, cur paucis definiamus, præsertim cum quæstio maxime ambigua sit. Symbola certe Baccho congruunt, caput mytra redimitum, monile margaritifera, quo non modo collum, sed & pectus ornatum habet, alterumque monile supra dexterum genu alligatum, quæ ornamenta Baccho sæpissime attribuuntur in hisce picturis, quæ quidem monilia facile ex tintinabulis constiterunt, quæ inter saltandum crepitarent. At omnium indiciorum maxime urgent vincula illa dextero tantum pedi inducta, quæ etiam notavimus addita Fauno, Tab. LXIV.

TAB.

In qua Peleus Tetidem rapiens expressus est.

IN hac patera exprimitur Peleus, qui more veterum heroum qui non aliter sibi uxorem conjungebant, quam raptu quæsitam, Tetidem rapit. Inscripta nomina illos clare produnt:

PELETHETIS.

Has nuptias vi auspicas tradit Pausanias Eliacor. 1. *Thetis adhuc Virgo ibidem expressa est; eam Peleus prebentat, at illa manu altera anguem in Peleum immittit.* Etiam Ovidius *Metamorphoseon* XI. has nuptias vi adhibita inchoatas describit. Hæc vero facili examine assequimur, at non ita alterius Nymphae fugientis nomen, cui inscriptum *PARSVRA*. Duplex de illa explicatio occurrit; vel enim est *Perfis* Nympha marina, quam Hesiodus in *Theogonia* inter ejusdem Tetidis filias enumerat. Nec mirandum est, filiam hanc jam adultam adfuisse Tetidi, cum a Peleo rapta est, cum Hesiodus non fabulas, sed mythologiam sequutus facile intellexit, Nymphas omnes, quæ fontium, & fluminum nomina sunt, longe antequam Peleo nuberet, Oceano conjunctam magnam illam, ac divinam sobolem educasse.

Altera quoque occurrit hujus nominis explicatio, quæ Nympham illam loci indigenam facit, nempe Genium *Pharsalos*; quo in loco raptus contigit; est enim valde affine utrumque nomen, *Pharsalos*, & *Pharsura*, notumque satis est, quam turpiter Etrusci nostri græca nomina deformaverint. Sic ad rem nostram Catullus in *Argonautica*, ubi nuptias Pelei, & Tetidis celebravit.

..... conventu tota frequentat.

Tessalia oppletur latanti regia catu

Pharsaliam cocunt, Pharsalia tecta frequentant.

TAB.

T A B. XCII.

Crypta Senensis.

CUM anno 1690. in agro Senensi Hyppogæum hoc sepulcræ literis rubricatis inscriptum detectum fuit, & a viris studiosis observatum, mirum aliquid in ea scriptura contineri creditum est, cum nondum valor Etruscarum literarum, qui nunc obvius est, innotuisset. Ubi vero hujus picturæ imago vulgata fuit, omniumque oculis objecta, multorum torfit ingenia admirantium, hanc unam esse, e qua nullus pene sensus erueretur. En igitur trium præcipuarum linearum ordo, quarum prima literas habet a sinistra in dexteram more latino procedentes, quemadmodum & tertia, media vero exarata est etrusco more a dextera in sinistram. Hinc colligitur, scripturam hanc ejus ætatis esse, in qua lingua, & scriptura etrusca in occasum vergebat, prævalente ubique cum imperio linguæ victricis auctoritate. Exemplar subiicimus, veluti specimen hujus inscriptionis.

A. B. C. D. E. H. T. H. I. K. L. M. N. X. O.

. A. T. N. A. N. V. M. . E. M. . I. M. . A. M.

M. I. L. A. L. A. L. E.

Omnes vero, re perpensa, mecum facile sentient, scripturam hanc esse merum, ac putum pueri Abecedarii lusum, qui, quod unum norat, literulas minio rubricavit; aut si quid nobilius in hoc joco inquirendum est, etruscus aliquis, ne patris scripturæ memoria interiret, illas in proprio sepulcro, veluti tutissimo loco exscribi curavit, ut perenniter resisterent, vel secum morentur.

T A B. XCIII.

SIGILLUM DE Æ

In Musco Mediceo.

DEarum etruscarum simulacra obscurissima sunt: nam una omnibus semper forma, & ornatus, & raro admodum occurrit, ut symbolis peculiaribus distinguantur. In hoc simulacro accedit ad obscuritatem augendam, quod brachium dexterum, quo cyathum ostentat, inusitatæ antiquis formæ novitium fit,

fit. Unicum lumen ab inscriptione petendum esset, nisi & ipsa, præterquam quod Etrusca, etiam corruptissima esset. Monuimus non uno in loco Inscriptiones hæc non ab ærariis artificibus signatas esse, sed cum dedicarentur in templis pro libito dedicantis, a quocumque, vel imperito viriculi professore exaratas fuisse. Mendum plurimum etiam in hac inscriptione manifeste, evincit ipsa difficultas, quam patimur in pronuntiatione; cum nemo nobis suadere possit, linguam cultissimæ nationis adeo asperam fuisse, ut more barbarico per consonantes proferretur. E contra literæ plures sunt, quæ modico tractu intermisso valorem mutant, neque ad rectum sensum trahi possunt, nisi lineolæ breviores aliquantulum producantur. His productis, si sensus conveniens, & monumento adequatus eruatur, improbandum non erit arbitrium correctoris. En subiicio inscriptionem latinis notis expressam, secutus formam præcisam literarum, quemadmodum se habent in archetypo Etrusco. Hanc pro modulo meo ad veram lectionem reformandam curavi; moneoque in prototypo literas tenuissimis ductibus formatas esse, ut facile apiculus effugere poterit scriptorem, adeo ut una litera in aliam abierit. Nec omittere discrepantias inter Etruscas notas multo minores esse: nam consistit in modica productione, vel contractione lineolarum quamquod sit in latinis literis, quarum forma in omnibus totaliter est diversa.

LPIREE : LECPI : IVVCEPH IREMVTHVR LAPIVEITHI
VPI : REE : VESTI : IVV : SEPHIRE : MVTHVR : LAPIVEITHI

Restituta locis suis interpunctione, nemo non intelligit simulacrum dedicatum esse *Opi, Rheæ Vestæ Jovis Sephiri Matri Lapiveitibi.*

Ut vero per partes hanc inscriptiunculam adornemus, notandum est, antiquiores, cum nondum certa Diis nomina constituta essent, illos invocare consuevisse per diversa, & multiplicata attributa, ut Dii exorati meliorem sibi magisque gratam eligerent nuncupationem. Mansit in sacris id institutum: ut Horatius in *Carminibus Saculari* ita Dianam deprecetur.

*Rite maturos aperire partus,
Lenis Ilithyæ tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.*

Et Catullus in alio *Saculari Carmine*:

*Tu Lucina dolentibus
Juno dista puerperis
Tu potens Trivia, & notho es
Dista lumine Luna
Sis quocumque Tibi placet
Sancta nomine.*

T

In

In Tabulis quoque Eugubinis frequentissima est hæc nominum multiplicatio, in qua vim magnam Antiqui reponebant, ut votorum compotes fierent. *Upi* dicta est ab Etruscis, qui litera *O* carebant, Dea Ops, sive Opis, qui Græcos securi sunt, inter quos Callimachus in *Hymno Diana* illam celebrat sub titulo *U-piragina*, vers. 204. & 240. Cicero quoque in III. *de Nat. Deor.* ait, hanc *Upis* denominationem derivasse ipsam Dianam, sive uni ex tribus ejusdem nominis ab *Upi* ejus patre, subdens: *Eam Græci sæpe Upim paterno nomine appellant*: Nil igitur mirandum, si nomen ipsum, seu mavis commune attributum ab Etruscis ita pronunciatum est. Cætera duo nomina *Rhea* & *Veste* Deorum matri communia sunt; Juvat tamen auctoritate hujus monumenti tria hæc nomina adnectere cathalogo Deorum Etruscorum cæteroquin ignota.

Jovis seu *Juvis* denominatio Etruscissima est, redundatque ubique in Tabulis Eugubinis, in quibus passim legitur *JUVE PATRE*.

Mutur, seu *Mytir* pro Matre Etrusci a Græcis derivarunt, Græci vero ab Ægyptiis, quibus *MUTH* Matrem significabat, ut constat ex Plutarcho de *Iside*, & *Osride*, ubi ait: *Isis aliquando Muth, nonnunquam Axbyri, quandoque Metbyer nominatur. Prima voce Mater intelligitur*: Hac vero voce etiam Etruscos usos esse constat ex titulo sepulchrali Vulsinii reperto apud Adaminum *METRA CLEUSTI*; & ex inscriptione Cryptæ Cornetanæ in mea Dissertatione de *Etruscorum Sepulchris* pag. 151. in qua legitur *METHRES CRISTIES Matri Cestia*.

Vox *Sepbire* mihi *Fulminatorem* notat, & facile derivat a Græco *ΣΙΦΕΡΗΣ* vibrator. In Tabulis quoque Eugubinis sæpe occurrit *JUVE TERRE*, quam vocem ibi pariter pro fulguratore interpretatus sum a *ΤΕΦΡΩ* incendere, sive in cinerem redigere.

Lapirveitbi sub hac dictione latere conjeci attributum alterum Jovis, qui *Jupiter Lapis* dictus est, quod Matris astutia Jupiter præservatus sit a Saturni voracitate oblato illi loco infantis saxo pelliculis involuto. Ovid. *Fast.* IV. 3.

*Veste latens saxum caelesti gutture sedis
Sic Genitor fati decipiendus erat.*

Hinc apud Græcos Religio Bethilorum, quæ vox derivata est a *BAITH* & *ΛΑΟΣ*, nempe ab involucri, & lapide. A *ΛΑΟΣ* Etruscum *LAPI* factum est, quemadmodum a *BAITH* vox *VEITHI* emolita *B* in consonantem. Has ego, in præsentem Tabulam ac præcedentes, conjecturas libenter proposui discutiendas potius, quam tenendas, ut ingenia alacriora conatu feliciore ad meliora progrediantur, ut nationis nostræ primordia, mores & artes, & veluti quædam illius imago magis magisque illustretur.

DE RE NUMMARIA
ETRUSCORUM
DISSERTATIO.

ALPHAMMUR

149

HANNIBALI CAM. F.
DE ABBATIBUS OLIVERIO
PATRICIO PISAURENSI ATQUE EUGUBINO

JO. BAPTISTA PASSERIUS *felicitatem.*

*U*cubратиunculam hanc meam DE RE NUM-
MARIA ETRUSCORUM, quam Te exscitan-
te olim conceperam, absolutam Tibi remit-
to; anceps equidem meam ne dicam, an
Tuam: Te enim potissime lumen praeun-
te, & intra illa Tua Musarum penetralia, & ex
Tuo penu succrevit opulentissimo, atque ex hac parte
magnorum Principum gazis comparando. Seriem illam
Thuscorum Nummorum Tibi a Majoribus traditam, qui
in omni literarum genere maxime floruerunt, potissime
auxisti, dum Eugubii Tribunicia Potestate fungereris,
decus quidem in ea Urbe porissimum, sed Tibi debitum,
ubi nemo sapiens est peregrinus. Exinde neque indu-
stria, neque sumptibus pepercisti ad illam amplifican-
dam. Quid enim dulcius homine Cive, quam tractare
mani-

manibus antiquissimos in Italia Nummos Pisaurensium, & Eugubinorum, quibus olim utriusque Communis Patria imperium stetit? Horum enim Nummorum dignitas iudicio nostro longe antecellit Rem Nummariam Romanorum, qui illius ope nobis bella intulerunt: nostram tamen libertatem, quoad potuimus, propugnauimus. Si quid vero in hac serie augenda aliquid contuli (fateor enim ad eam cumulandam agrum Perusinum, Tudertem, Eugubinum penitus excussisse) aut si quid in posterum contulero, pro minimo habeo, dum Tui exemplo Pisaurum nostrum aliquo solertia mea monumento augeatur. Sed quantula sunt hac, dum ingentia Tua in Patriam beneficia mente contemplor, refertissimam Bibliothecam, Thesaurum Antiquitatum, Rerum naturalium collectiones, & si quid ultra est, ad scientias omnes promovendas Populo Pisaurensi munificentissime destinata! Hac tamen exempla liberalitatis longe superantur ab iis, quae ingenium, & doctrina tua in Patriam erogavit; Jura populi vindicata, monumenta ab ipso Urbis nostra exordio, ejusque res nummaria, elogia virorum illustrium, quidquid denique ad Pisaurensium nomen amplificandum conducit, assiduo labore digestum, ac mirifica eruditione illustratum. Hac sunt, VIR CLARISSIME, veracissima illa Vultus tui lineamenta, quae ad imitationem posteris contemplanda proponuntur; illud maxime communi voto exoptantes, ut licet hac magna sint, ab illis tamen superentur. Vale, & caeptis insiste.

Dabam Ferrariae ex Castro iv. Idus Novembris MDCCLXV.
ineunte aetatis meae anno LXXII.

DISSERTATIONIS ARGUMENTA.

C A P. I.

Moneta Etrusca dignitas expenditur. Difficultas maxima illius illustranda, potissime circa aetatem, qua singuli nummi signati sunt, populosque distinguendos, ex quorum officinis prodierunt, praecipue cum illiterati sunt. Nummi Icurvini, & Tuderenses omnium primi propriis urbibus adtributi. Unica ratio ad illorum aetatem discernendam petenda est ab illorum pondere.

C A P. II.

Examinatur, cur moneta Etrusca olim frequentissima, hodie rarissima sit. Hujus damni triplex causa adducitur; eorundem Etruscorum decreta, per qua cum sensim a Romanis pondus propria moneta diminueretur, etiam Etruscorum urbes propriam monetam graviolem diligenter collectam, constabant in leviolem. Praeterea atroces Romanorum multa Etruscis indicta, & direptiones, per quas Etruscorum monetam contrasam Roma destruebant ad propriam signandam, cum potissime Romani arifodinis carerent, quibus Etrusci abundabant. Conspiravit demum ad hujus moneta interitum ignorantia posteriorum saeculorum, cum id antiquitatis caput pene neglectum a nemine curabatur.

C A P. III.

Materia hujus moneta discutitur. Primaeva illius signanda ratio apud omnes populos fusioni tribuenda est. Feriri capit non ante annum 563. Tuderenses vero, & Campani aliquanto prius politiolem hanc formam introduxerunt; quod ex illorum pondere deprehenditur. Antiquior moneta forma quadrata fuit. Dein successit ovalis, demum rotunda. Nummi quidam graviores aliquando signati sunt in usum donariorum, etiam cum moneta communiter diminuta esset. Pondus moneta fusa non scrupulose examinandum ob involuntaria incrementa, & decrementa nummorum, qua contigerunt in acta fusionis.

C A P. IV.

Affis distributio in duodecim partes ab Etruscis expetita tota Italia communis fuit. Primaevum pondus affis fuit libra, qua tamen respon-

responderebat XIII. ex nostris unciiis juxta pondus Romanum. Hinc colligitur asses majoris ponderis, quos aliquando intuemur usque ad uncias XX. pompaticos fuisse. Bello Punico primo anno 490. Romani assem ex librali ad duas uncias redegerunt. Error Festi emendatur. Bello Punico secundo anno 536. asses ad unicam unciam imminuti. Demum Lege Papiriana anno 563. semiunciales prodierunt, cujusmodi usque ad extremum Romana libertatis cusi sunt. Conjectura adducitur, & argumentis confirmatur, quod inter assem libralem, & duuncialem plures intervenerint consecutiva diminutiones. Sclaegeri sententia expenditur, & refellitur.

C A P. V.

Multipli ratione constituitur, monetam Etruscam easdem diminutiones circa pondus pati debuisse, quas sensit moneta Romanorum.

C A P. VI.

Nummi Campania, Magna Græcia, & Sicilia inscripti, & nota monetali signati sunt in ratione assis unciarum trium usque ad semiunciam. Illorum antiquitas aliquantum præcedit annum V. C. 490, nec excedunt spatium Romana libertatis.

C A P. VII.

Nota quadam nummaria in hisce monetis excisa, illarumque ratio examinatur.

C A P. VIII.

Enumerantur Etruscorum urbes, quarum nomina in nummis scripta adhuc observavimus. Caterarum ex potissimis civitatibus numismata adhuc desideramus, & causa hujus defectus indagatur.

C A P. IX.

Conjectura aliqua producitur circa nummos inlitteratos, quorum aliqua series producitur. Nummi cum inscriptione ROMANO expendantur.

C A P. X.

Symbola nummorum expetita a Diis Tutelaribus, a Studiis populorum, a Natura locorum, demum a fabulis Municipalibus. Symbola Moneta Romana usualis referuntur. Inquiritur, qua ætate nummi Romani primum inscripti sunt. Sequitur Chronicon Nummarium.

DE RE NUMMARIA

ETRUSCORUM

DISSERTATIO.

C A P U T I.

EXpositis Tabulis, quæ ad Etruscorum antiquitatem figuratam pertinent, aliæ succedunt, in quibus primum specimen Rei Nummariz ejusdem populi publicatum, est; nemo enim ante Clarissimum Bonarotum seriem Nummorum hujus generis ordinaverat; cujus exemplum Viri doctissimi Oliverius, Arigonius, Gorius, alique imitati, id genus antiquitatis antea aut ignotum, aut contemptum summopere extulerunt, in tantum, ut pessumdati olim Etruscorum Nummi studiosissime hodie undique expetantur ad Regias Gazas adornandas. At ætate Bonaroti multum supererat, & multum adhuc superest indagandum in hoc genere antiquitatis, & præcipue tempus, & locus, in quo nummi signati sunt, & quod insuper obscurissimum, ratio symbolorum, quod maxime conferre posset ad historiam illorum temporum illustrandam, & singulorum populorum dignitatem, quæ maxime elucet in potestate signandæ Monetæ, validissimo argumento libertatis. Hæc Nos diligenter inquirere debebamus, qui nempe Etrusci sumus, iisque successimus, qui intra eadem Patriæ nostræ mœnia supremo jure, quo pollebant, nummos hosce percusserunt, atque in illis propriæ originis indicia Nobis inquirenda consignarunt. Si enim studio summo prosequimur Monetam Romanorum, qui nos subjecerunt, & conculcarunt, quanto magis propria nobis curanda erit, si cives sumus?

At multa proposito nostro adversantur, in primis vero Etruscorum Nummorum raritas, quæ semper obfuit monumentis illustrandis; nam in singularibus multum laborat ingenium, & sæpe jocatur, quæ si multiplicentur, & simul conferantur, uno alteri opem ferente succurrit ingenio ipsa rei evidentia, & demonstratio. Exemplo sit Nummus quinariarius cum Rota, & Anchora a Bonaroto Tab. Lxi. publicatus, tribus tantum literulis, iisque interpolatis obsignatus, ex quibus nulla significatio erui poterat.

V

Mul-

Multos tamen simul contulimus ejusdem notæ, in quibus literæ aliz, quæ in Bonarotiano exciderant, superstites observatæ sunt, ut integrum nomen Civitatis indubitæpter emeretur, ut suo loco demonstrabimus. Augebat præterea difficultatem in multis omnimodus scripturæ defectus, ut non sine magna industria cumulata, simul copiosa serie nummorum ejusdem officinæ, in quibus nota aliqua conspiciatur, verisimiliter saltem alicui populo tribui possint. Hæ vero notæ, dum Bonarotus primam seriem publicavit, obscuræ penitus erant, ut vir cautissimus neque per conjecturam ausus sit Nummos Epigraphicos uni, vel alteri populo adtribuere. In hoc vero aliquid nos profecisse non diffitemur; cum enim ego Roma digressus anno 1715, atque hisce studiis addictissimus, biennio Tuderti consedissem, seriem quandam Nummorum Etruscorum ibi repertorum mihi comparavi, simulque inscriptum in illis Lemma assiduo studio meditatus sum. Aliis in diem, aliisque obvenientibus, partim fufis, partimque cufis, eandem Inscriptionem in omnibus animadverti. Hæc frequentia Nummorum, suspicionem mihi ingessit, nummos illos ad eandem Civitatem pertinere, inscriptumque titulum *TVTERE* nomen continere Civitatis *Tuderti*. Conjecturam hanc meam potissime confirmavi, cum publicato Dempsteriano opere, animadverti inter tabulas Nummum cum inscriptione *IKVVINI*. Qui enim probe noveram Eugubium patriam meam antiqua nuncupatione *Iguvium* dictam, tantocius in lemmate *Ikuvi*, Iguvium latinorum inveni; quod ubi cum amicorum doctissimis contulissem, judicium meum universi confirmarunt. Ex hisce initiis planum fuit cæterarum urbium nomina in nummis consignata interpretari.

Supererat difficultas inveniendæ ætatis, qua nummi Etruscorum flati, seu cufi sunt: nam nullæ in iis notæ annorum, aut Magistratuum, nec si existerent, aliquid luminis inde peteretur: nam Urbes singulæ epocas proprias habuerunt, nobis penitus ignotas, si unam excipias *Interramnæ* fretam lapidi supposititio, & ab omnibus exhibilato. In hac vero indagine nobis petenda fuit ratio temporis a pondere monetæ, cui invento nisi plenam fidem habeamus, de proximo tamen accedimus ad veritatem; & quamquam regula certa non sit, est tamen unica, per quam procedatur ad hunc finem assequendum.

CA.

CAPUT II.

QUOD vero in ipsis etiam Etruriz finibus antiqua illius moneta rarissima sit, si unam excipias monetam Tuder- tium, & Volaterranorum, in quorum finibus frequentius reperitur, magnam mihi admirationem ingerebat. Nam, occurrebat mihi ante oculos Etruriz status antiquus florentissimus, & opulentissimus; nulli eo tempore Nummi aurei, & tarde ad- modum argentei, & proinde omnino xrei in commercio habeban- tur. Nulla Urbs, nullum Oppidum officina monetaria sibi pro- pria caruit: nam præter duodecim Principes Urbes, quæ fascium insignibus pollebant, nummos etiam habemus ex aliis civitatibus, quæ extra hunc numerum censebantur: exemplo sit Moneta Tu- dertium, & Iguvinorum, quorum urbes a nemine illorum, qui duodenas præscribere curarunt, in numero recensentur. Materiam xri signando plerumque ex propriis montibus fodiebant, quo na- turæ dono moneta abundantius feriretur. Ipsa quoque nummo- rum moles, & forma crassior perennitatem illis promittebat, cum potissime tam obvia esset oculis, ut etiam deperdita facile in- commercium rediret, si in evertendis terræ glebis occurreret, quod difficillimum est in moneta tenuiore. Præterea talis erat antiquæ Etruriz conditio, ut moneta semper succrescens contineretur in- tra fines illius Provinciæ, quæ nullius indiga, alienam magis monetam attrahebat, quàm propriam diffunderet. Hæc omnia ani- mo versans intentius meditabar, qua de causa acciderit, cur tam rara ad nos pervenerit, ut quodammodo evanuerit. At longo usu, & lectione didici, nullam fuisse antiquitatis partem, cui ma- gis insidiatum sit ad illam penitus delendam. Cæteris monumen- tis obfuerunt sæcula Barbarorum, nec illa aboleta sunt, nisi cum, senuerunt. Etruscæ monetæ insultarunt ipsimet antiquissimi cives: nam decrecente sensim per Italiam pondere Assis, qui graviores essent diligenter conquisiti, in iisdem officinis, unde prodierant, conflati sunt, ut novi deterioris ponderis formarentur. Id con- tinuo fieri videmus in moneta nostri temporis, & circa pondus, & circa mixturam, ut deleta jam quæ sæculo priore signata fuerat ex auro purissimo, mundoque argento, ex viliore materia in dies emergat, plumbea aliquando proditura, fortasse etiam scortea, haud obscuro argumento orbis declinantis in exitium.

Injuriis Civium in suamet monetam sævientium novæ accesserunt Romanorum, cum Etruriz libertatem corruperunt. In pri- mis occurrunt mihi Vulsinienfes propter duo millia statuarum ex- pugnati, ut refert Plinius, quid putemus in xratio illius urbis

234 DE RE NUMMAR. ETRUSCOR.

prætermisſum, cum Sacra, & publica ſigna divellerentur? Senenſes, Cluſini, & Aretini civili bello direpti ſunt, ut auctor eſt Appianus. Deſſeo Peruſiam Iguvio Patriæ mex conterminam, ejuſque nec. captivos redemptos ſingulos æris cccx. Dein Peruſiam ipſam, Vulſinium, & Aretium mulctatus in quingentis millibus æris in ſingulas civitates, ut tradit Livius lib. x. Item vicies centies millies, & quingenta triginta millia redacta ex captivis poſt bellum Samniticum anno urbis conditæ cccclx. Iterum in centum millibus æris gravis Falifcos eodem anno mulctatos, & Troilienſes Etruriæ Populos pecunia grandi pactos, ut migrare domo liceret.

Credibile vero eſt, totam hanc pecuniæ maſſam in poteſtatem Romanorum redactam conſtatam fuiſſe; nam Romani propria pecunia utebantur, quin hoſtilem expenderent. Quod vero me maxime mover, illud potiffime eſt, quod Romani, qui pridem utebantur aſſe graviori, non multis poſt annis aſſem fecerunt ſextantarium, illumque redegerunt ad uncias duas, qua occasione mihi ſuadeo conſtatam hanc ex Etruſcis monetam conſtaſſe, ut ſextantariam maximo cum lucro Reipublicæ formarent. Nec, ut opinor, ſupervacua ſunt verba Livii, qui populos *are gravi* mulctatos commemorat. Quamquam enim Romani nomine *aris gravis* aliquando intellexerint denarium æreum, qui decem aſſibus reſpondebat, ex quibus aliquos hac ætate ſuperſtites, eſſi rariffimos, conſpeximus, vereor tamen, ne, cum de pœna extraneis imponenda ageretur, ſignificaverint non denarios aſſes, ſed monetam antiquiorem, quæ fere librari pondere conſtabat; cum cæteroquin parum intererat Romanis, an mulcta indicta ſolveretur in aſſibus ſingularibus, an in aſſibus denariis, qui tantundem pretii conſtarent. Inſolens victor illam præſcribat, quæ conſtata longe majorem monetæ copiam produceret. Præſertim cum Livius ſubdat hoſtilem monetam non in militum ſtipendia erogatam, ſed in ærarium inveſtam: *Æris gravis magnæ vis tranſactæ vicies centies millies, & quingenta triginta millia. Id æs redactum ex captivis dicebatur. Argentum quod captum ex urbibus erat pondo, mcccxxx. omne æs, argentumque in ærarium conditum*: & paulo poſt de mulcta ab Etruſcis redacta hæc ſubdit: *Æris gravis tulit in ærarium torcenta nonaginta millia. De reliquo ære adem Fortis Fortuna de manubiis faciendam locavit*. Si vero nomine æris gravis denarios intelligamus, in decuplum aucto mulctæ numero, in immenſum propemodum creſceret pecuniæ Etruſcæ devaſtatio, ut vel ipſa ſola ſpem poſſet adimere poſteris illius unquam inveniendæ. Hanc vero meam ſuſpicionem circa conſtationem monetæ veteris confirmant verba Plinii infra alleganda: *ex ſingulis aſſibus librariis ſenos fecit*, quæ præciſe denotant ex veteri materia novos nummos fuiſſe efformatos.

Si

Si quid vero antiquas calamitates effugerat, incidit in nostras. Superioribus sæculis invaluerat opinio has *Æreas* massas pro ponderibus deservisse, nihilque bonæ frugis posse ex illis expectari, quapropter nummi hujuscemodi omnibus ignoti, & nulla venustate commendati, quos nemo prosequeretur, quotiescumque occurrerent, inter quicquillas amandati, passim constabantur. Horumce nummorum vim magnam circa Perusiam repertam incunte hoc sæculo, Fulginei ad ingentem campanam efformandam colliquatam fuisse mecum sæpe per literas conquestus est Abas Andreas Joannellius universæ antiquitatis studiosissimus, cujus beneficio magna ex parte seriem hujusmodi Nummorum cumulavi. Idem fere ubique factum esse rescivi, cum has antiquitatis reliquias ope amicorum ex omni parte studiosissime cumularem.

CAPUT III.

QUOD primum in re nummaria inquirendum occurrit materia est, & pondus. De ponderibus infra erit sermo, materiam nunc expendamus. Nummi omnium antiquissimi ex ære ubique fuerunt, neque audio Plutarchum infra referendum, qui ferreos etiam connumeravit. Ferrum enim minime se, quax est, nec diu tenax artificii, suo ipsius vicio dehiscens. Quapropter ferreas virgulas, sive obelos ad commutationem potius pertinuisse puto, & voluntarium commercium, in quo nihil auctoritatis inesset, quod fide publica firmaretur. Dempstero nostro *Lib. III. cap. 46.* imposuerunt Poetæ, qui monetam plumbeam, quandoque commenti sunt. Apud Prophetas memoratur quandoque *Talentum plumbi*, sed figurate pro re nullius pretii hac expressione usi sunt. Fuere equidem apud veteres nummi plumbei, quorum Romæ ingentem vim apud rei antiquariæ studiosos observavimus, & ex quibus copiosam seriem collegit, & publicavit Ficoronius; fuere, inquam, sed non in commercio. Inter experimenta monetariorum plerumque computantur, inter quæ sæpe occurrunt formæ quædam, quæ nummos maximi moduli veluti præludia antecesserunt, quos æreos nondum invenimus. Credibile etiam est ea ætate, homines studiosos fuisse, qui nummos selectiones colligerent, & cum æreos non facile obtinerent, præsertim formæ majoris plumbeos quæsierint.

Nec majorem fidem adhibeo eidem Dempstero, qui memorato *Cap. 46. Lib. III.* ubi de *Re Nummaria Etruscorum* disserit, monetam fictilem obtrudit, fretus auctoritate unius Suidæ, qui in *ΑΣΣΑΡΙΑ* cretaceam monetam fuisse tradit, quæ quatuordecim partem uncie importaret.

De

De hoc adolescens sæpe dubitaveram, cum Romæ mihi frequenter occurrerent bullæ quædam fictiles unica ex parte ornata monstruosis Satyrorum imaginibus, aut Jovis Ammonis, quarum nonnullas retuli initio Tom. III. *Veterum Lucernarum*. Cùm vero tandem observarem in omnium postica prominere vestigium unci, quo mediante, vel in coronis, aut vestibis appendi potuissent, æquius judicavi pertinuisse ad tesseræ Bacchanales, quibus initiati præsignarentur. Res igitur de monetis fictilibus conclamata est, nec nisi magis idoneus prodeat Auctor, quam quod sit Suidas, rem inter fabulas collocabo. Quid enim facilius, quam quod hosce Nummos adulterinos multiplicare, obvia ubique materia, & cõctione tam facili?

Nummos ex Succino subnigro, antiquos equidem, se apud Principem virum vidisse testatus est Pitiscus *in moneta*. Hos ego non in usum commercii, sed in luxum tablinorum factos fuisse puto, & si velis in usum ludicrum, aut tesserarum, aut missilium, quemadmodum legimus Alexandrum Sfortiam Pisauri Dominum, cum regias nuptias celebraret, adstantibus universis Italix Principibus, aut legatis Nummos ex saccharo affatim distribuisse, quod ea ætate maxime magnificum reputatum est. Fuit equidem moneta electrea, de qua Lampridius *in Alexandro* Cap. 25. *Alexandri habuit Nummos plurimos figuravit, & quidem electreos aliquantos*; sed hujuscemodi electrum monetarium nihil fere fuit, quàm argentum auro admixtò pallens, injecta auro quinta portione argenti; ut tradit Plin. Lib. xxxiv. Cap. 4. cujusmodi observantur Pisauri in lectissimo Oliverii mei Thesauro.

Cæterum moneta antiquissima apud Italos ærea tantum fuit, & diu mansit. Cupro aliquid stamni indidere ad firmitatem, dein lapillum Calaminarem, ut æs floresceret, materia e propriis montibus expetita. Romani bello Punico subtili quodam invento, quod frustra Chymici nostri scrutati sunt, ferrum ita cicurarunt, ut æri intermischeretur, quod observavit Clar. Bonarotus ad *Nummos Carpineos*. Argentum vero non ante annum Urbis 584. Romæ signatum est, auctore Plinio Lib. xxxiii. Cap. 3. Aurum vero post annum 62. ab argento percusso feriri cœpit, ut idem Plinius refert. Quod pertinet ad Etruscos, nummum illorum argenteum, minusque aureum nullum adhuc vidimus; Samniticos vero, & Campanos argenteos plurimos Osca lingua inscriptos, qui tamen cum Etruscis nostris nullam nisi originis relationem habent. De Samniticis consulenda est inter Acta Accademix nostræ Cortonensis admiranda dissertatio Cl. Oliverii mei, qui primam facem prætulit ad hanc antiquitatis provinciam posteris illuminandam.

Quod

Quod spectat ad formam, primæva Italiz moneta tota fusilis fuit. Feriri cæpit Romæ post legem Papirianam, nempe ab anno DLXIII. cum asses semiunciales facti sunt, qui omnes cusi apparent. Unciales verò, & qui supra sunt, manifestissime statutam ostendunt; nec commodum erat majoris molis nummos ferreo cuneo ita comprimere, ut symbola maxime extantia profiliarent pro eorum temporum consuetudine. Excipio tamen ex Etruriæ populis Tudertes, qui aliquanto prius politiore hunc feriendæ monetæ usum admiserunt, quique Campanos, & Magnæ Græciæ populos in hoc artificio imitati sunt; nam supersunt adhuc Tudertes nummi ictu mallei signati, quorum pondus respondet assi sesquiunciali; Campani vero, & Magnæ Græciæ etiam assi unciarum trium. Hinc colligitur hanc cudendæ monetæ formam non admodum antiquam in Italia extitisse, & serius a Græcis expetitam. Cætera supellex nummaria gravior constanter fusa dignoscitur.

Forma antiquiorum numismatum non semper una fuit. Moneta primæva non circularis, sed oblonga erat in virgam formata, quæ distincta punctis pondus, & valorem præseferbat; ut tradit præcitatus Plutarchus. Virgas hæc pro libito confrangebant, ut quot orbiculi, seu globuli segmentum sequerentur, totidem libris, seu uncis segmentum illud staret. Id monetæ standæ artificium expeditissimum erat, ubi celeritate opus esset; nam auri, argentique defectus æris signati multitudine compensabatur. Virgæ hæc monetariæ facilius numerabantur, quàm si nummi disjuncti essent, atque inductæ in ærario aptius componebantur in strues, & facilius de loco ad locum trasferiebantur. Hujuscemodi magnam vim in agro Tuderte defossam fuisse ætate sua sæpius mihi testatus est laudatus Joannellius; sed quia nunquam alicui in mentem venerat, virgas hæc pro nummis olim extitisse, nec gratiam ullam præseferabant, ubi prodibant in lucem, fabris ærariis excoquendæ tradebantur; nemine sibi augurante tempus affore, quo avidissime quærerentur. Sed bono rei antiquariæ factum est, ut nonnulla hujusce formæ Numismata, diu apud se neglecta, idem Joannellius custodiret, a quo dono accepta in Museo Oliveriano collocavi. Inter hæc spectatur Tripondius insignis ternis globulis, & transversis lineolis distinctus pondo librarum 2. & unc. 8. cujus ratio de proximo accedit ad assen libralem, cujus imaginem damus Tab. I. n. 2. Præterea producimus sepondium spina hinc inde signatum, in cujus nodis sex globuli exiliunt pondo librarum 3. & propterea respondet assi unciarum sex in eadem Tab. I. n. 1. ex quo arguitur hanc monetæ formam diu in Etruria perdurasse, cum tam diversi ponderis inveniantur.

niatur. Eiusdem formæ sunt tenuiores virgulæ binis, & ternis punctis distinctæ, quæ totidem uncias signant. Harum extremitates fracturam præferunt nullo scalpri, aut limæ officio incisæ. Has vide in eadem Tab. I. n. 3. & 4. Credibile est lineas hæc, cum integræ essent, certum assium numerum continuisse, & fortasse denarium ad facilitatem supputationis, dum commercia maiora exercerentur.

Ad hanc Classẽm pertinet sepondium librarum quinque, & ultra Tuderti repertum, & in Museo Masciolio asservatum, cujus formam ad me transmisit idem Joannellius: vide Tab. II. In hoc nummo ex una parte spina librarum index expressa est cum senis globulis, ex alia vero parte figura bovis. Prodiit alter nummus huic similis ex museo Pembrochiano, rursusque alter ex Thesauro S. Genoveffæ apud Spanhemium de *præstantia* &c. Differt. I. num. 4. ubi tamen unica hujus nummi pars delineata est, sub quo mutilo aspectu dubitari poterat, an massa illa ærea in usum nummi, seu potius alterius instrumenti formata esset. At ex integra serie nummorum hujus generis, quam producimus Tab. I. & II. manifeste evincitur, ærea hujusmodi ad rem nummariam pertinere. Et revera ex Plinio intelligimus, Servium regem bovem in Nummis signasse; cum enim Homericis temporibus commercia commutatione boum constarent, ut patet ex Lorica Glauci centum bovis æstimata, & ex altera Diomedis, quæ pretium novem boum non excedebat, factum est, ut succedente pecunia illorum loco, boves signarentur in nummis, ut verus consuetudo quodammodo in contractibus permaneret, ut multi boves ærei pretium veri bovis æquarent: ut doctissime notat Riccius *Disser. Homer.* 31. Mos transit ad Romanos, ut multa indicta in ovibus, & bobus certo numero pecuniæ redimeretur. Ut refert Plutarchus in *Public.* *Quinque boum, atque ovium pretium multa fuit. Erant vero pretium ovis obuli decem, bovis vero centum*: Obuli vero nomen factum est a figura Obeli, nempe oblonga, cujusmodi sunt præsentis nummi, cujus formæ alterum testimonium habemus apud eundem Plutarchum in *Lysandro*: *Apud prius sæculum sic omnino habuisse verosimile est, ut nummorum loco ferreis uterentur virgulis, idest obeliscis plerisque, & arcis, a quibus hoc etiam tempore nummorum acervus obolos vocari certum est.* Hujus auctoritati adstipulantur. inter recentiores Vossius, Tufanus, alique.

Sed hæc forma monetæ non solum inuenta erat, verum etiam inconstans; nam ita dividebatur, prout incerta, & fortuita fractura partem a parte virgæ se jungeret. Hinc introductum est, ut hæc metalli lineæ ita formarentur, ut per spatia determinata limi-

limitem quemdam haberent, ut fractura partes æquales, & determinati ponderis segregaret. Hinc factæ sunt monetæ ovalis figuræ, quarum plurimas in Agro Tuderte repertas in Museo Oliverio collocavimus; nec enim ex alia officina præter Tudertem hujuscemodi adhuc vidimus. In his ex una parte nodosa Clava conspicitur, ex altera verò numerus unciarum. Harum unam, cum nota sextantaria producimus Tab. I. num. 5. At in eodem Museo asservatur etiam uncia, sextans, & quadrans ejusdem formæ, sed diverſi temporis: nam in omnibus diverſa est proportio ponderis ad libram, cujuſmodi numismatum imagines retulimus in noſtris *Antiquitatum Tudertiæ* libris, qui lucem expectant, ſi quando diuturno illi labori fortuna arrideat. Unicam ejusdem formæ unciolam ſignatam ex una parte litera M. observavimus in eodem Museo, quæ fortasse ad aliam Urbem pertinet, puta Mædulliam, Meoniam, Mævianam &c. & ex eodem agro Tuderte ad nos pervenit. Ex diverſitate verò ponderis qualium Monetarum pro certo deducitur hanc ſandæ monetæ conſuetudinem diu Tuderti conſtitiffe.

Poſtrema monetæ forma apud omnes fere populos uſu recepta orbicularis fuit. Qua ætate fuerit introducta, definiri non poſteſt; Aſſis enim Oliverianus unciarum 13. Tab. III. num. 1. perfecte reſpondet Aſſi Serviano. Sed cum contra habeamus aſſes quadratos unciarum ſex, longe poſteriores, hinc duplex ſuſpicio nobis oboritur; quod nempe utraque forma, & quadrata, & orbicularis promiſcue adhiberetur, prout major, aut minor neceſſitas cumulandæ monetæ populos præmeret. Altera quod etiam dimiſſo comunitè pondere monetæ, quæ commercio deſerviret, gravioreſ aliquando aſſes formarentur ad pompam, ut donarii loco eſſent, puta, ut militibus, Athletis, aut Diis assignarentur. Ait enim Dionyſius lib. iv. pro ſingulis, qui naſcerentur, aut togam virilem ſurſerent, aut e vita exſcederent, totidem nummos ſepoſitos fuiſſe in ædem Ilythiæ, Juventutis, & Libitinæ, nec incredibile eſt, Magnates nummos in hanc rem depoſuiſſe ejusdem ponderis, cujuſ jam fuerant, cum lex inſtituta eſt. Rurſus in nuptiis ſponſa tres aſſes ad maritum deſerebat, ut præmiſimus in notis ad *Lucernas* Tom. I. num. 38. Hos vero aſſes, ut ita dicam, *pompaticos*, probabile eſt formatos fuiſſe juxta pondus antiquorum, ut cæremonia nihil detrimenti ſentiret. Huc pertinet nummus Atriatium ſingularis, nuper Peruſiæ inventus, cujuſ imaginem exponimus Tab. III. num. 5. Semiſſem videlicet unc. ix. qui pertinet ad aſſem unciarum xviii. Et revera tradit Seneca de *Conſolat.* Cap. XII. Scipionis Africani filias, quæ, mortuo patre, a Senatu nuptui traditæ fuerunt, dotem illis conſtitutam recepiſſe

in *are gravi*, cum ea xrate assis redactus esset ad semiunciam.

Quo artificio nummi fusiles formarentur, demonstrant etiam num antiquæ lapideæ formæ hinc inde assium stigmatibus excavata, quæ Romæ inter parietinas repertæ apud Ficoronium propolarum, dum viveret, famosissimum asservabantur. Junctis laterculis liquatum æs in eos infundebatur, quod totam lineam occupans seriem nummorum unico opere constabat, quæ facili negotio dividebatur. Sed ista stanz monetæ ratio admodum viriosa erat: nam alveolorum cavitates semper aliquam differentiam ponderis producebant, & præcipue ubi formæ longo utu attritæ essent; utebantur enim in id opus lapide arenario ignis patientissimo, sed tamen tenerrimo. Aliquando observamus circa hos nummos marginem quendam metalli exuberantis, quod procedebat a formatum laxitate; cujus generis nummi cæteris comparibus graviores sunt præter mentem Magistratum, & monetariorum, ideoque de his nulla ratio habenda est circa pondus examinandum. Aliquid e contra deest aliquando ad perfectionem orbis ob defectum metalli, longaque attritio, & eruginis vitium multum aliis detraxit; præterea incendia, alixque calamitates, quas subierunt hæc numismata, præcisum pondus corruerunt. Itaque de minutis hisce differentiis nulla ratio habenda est, sed tantum de uncis, aut semiunciis, quarum imminutio cum notabilis sit, in re præsertim, quæ publica fide tuebatur, non casui, sed consilio, & arbitratui Magistratum tribuenda est.

C. A P U T IV.

CUM ante usum signatæ monetæ æs rude in commercio esset, nulla, ut diximus, illi auctoritas inerat, nisi quam pondus constitueret. Hinc verba *pendere*, *appendere*, *expendere*, & *expensa* a lancium examine derivata. Ubi vero primum æs feriri cœpit, nomen antiquum a pondere conservavit, & partium distributionem, in libram, & uncias. Quin etiam mansit primum pondus, ut nummus, qui libra vocabatur, libram quoque ponderis contineret, & similiter ejus partes, ut pondus nomini responderet. Introductio feriendæ monetæ nihil immutavit, nisi quod deinceps examine trutinæ non indigeret. Id colligimus ex Plinio lib. xxxiii. cap. 3. *Libralis*, unde etiam nunc *libella* dicitur, & *dipondius* appellabatur assis, quare *aris* gravis pœna dicta, & adhuc *expensa* in rationibus dicuntur, item *impendia*, & *dependere*; quin, & *militum stipendiorum*, hoc est, *stipis ponderanda pensatores libripendes dicuntur*, qua consuetudine in his etiam *emptionibus*, qua *mancipii* sunt, etiam nunc *libra* interponitur.

Pa-

Parem auctoritatem sibi vindicant verba Varronis de *Lingua Lat.* lib. v. *As ab are, dupondius a duobus ponderibus, quod unum pondus asspondium dicebatur, id ideo quod as erat libra pondus.* Hisce testimoniis accedit veterum nummorum fides, quorum pondus librare est, ut in Chronico nostro adnotavimus. Ex his selegimus ex Museo Oliverio assem Romanum, unciarum XIII. Tab. III. n. 1. ad trutinam nostri temporis, quale pondus respondet libræ Antiquorum, quæ nostra gravior erat; idque maxime notandum est ad intelligentiam eorum, quæ dicenda sunt: nam Nummi omnes, quos recensuimus, juxta pondus recens expensi sunt.

Hanc sententiam, quam veterum testimonio, & experimento comprobavimus, evertere videntur nummi illi, quos in *Chronici Nummarii* initio retulimus, & qui sunt in ratione unciarum XX, XVIII. usque ad XIV. quorum pondus longe exscedit libram Antiquorum, quæ, ut diximus, respondebat tresdecim ex nostris unciiis. Difficultatem diu expendi, neque illam aliter solvi posse duxi, quam quod antiqui etiam, cum nummi librales essent, aut etiam minoris ponderis, graviores aliquando effecerint, ut supra innuimus in usum donariorum, aut cæremoniarum. Arduum enim videtur ex conterminis populis alterum libra graviore, cæteros leviores esse: nam hanc differentiam, quam inter Provincias adhuc observamus, nusquam credam inter urbes, & Opida Etrusci nominis extare potuisse, quæ licet propriis magistratibus uterentur, communi quadam societate obstringebantur, simulque certo in loco coibant, ubi de totius nationis statu, & regimine agi oporteret, creato ex duodecim Urbium Lucumonibus communi Rege, ut refert lib. II. cap. 13. Dempsterus. Quod unum certum est, asses Romanos tresdecim nostris unciiis graviores nondum visos esse, cujusmodi est Oliverianus, quem exponimus dicta Tab. III.

Constituto igitur ex tempore Servii regis pondere assis, ut libralis esset, mansit ejusdem molis usque ad bellum Punicum primum; Plinius loco citato: *Libra autem pondus aris imminutum bello Punico primo, cum impensis Respublica non sufficeret:* Hujus testimonium roborat Festus in Grave Æs: *Sed bello Punico populus Romanus pressus are alieno ex singulis assibus librariis senos fecit, qui tantundem valerent.* Hosce autem asses respectu primævi ponderis Sextantarios appellat Plinius: *Constitutumque, ut asses Sextantario pondere ferirentur; itaque quinque partes facta lucra:* Quod confirmat citatus Festus in Sextantarii: *Sextantarii asses in usu esse ceperunt ex eo tempore, quo propter bellum Punicum secundum, quod cum Hannibale gestum est, decreverunt*

vant Patres, ut ex assibus, qui tunc erant librarii, fierent sextantarii, per quos cum solvi captum esset, & populus are alieno liberaretur, & privati, quibus debitum publicum publice solvi oportebat, non magno detrimento afficerentur. Septennio quoque usus est ut priore nummo, sed id non permansit in usu, neque amplius processit in maiorem.

Sed hic oportet optimi grammatici errorem historicum expungere, qui imminutionem hanc bello Punico secundo tactam tradit, cum ad primum referenda sit, hoc est, ad annum Urbis cccxc. nam bello Punico secundo, videlicet anno dxxxvi, aliud diversum decrementum moneta passa est ex eodem Plinio, cui veluti antiquiori, & in publicis monumentis, quæ tunc extabant magis versato potius deferendum esse puto. Hæc ille: *Postea Hannibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. . . . Mox lege Papyriana asses semiunciales facti.* Lex autem Papyriana de Assibus lata est a C. Papirio Carbone Tribuno Plebis, L. Cornelio Scipione, & C. Laelio Nepote Coss. anno dclxiii. ut notat Rosinus *Antiquit. Rom.* lib. viii. cap. 20. sive, ut Sylvestrio placet, anno dclx, in quem reponit dictum Consulatum.

Rursus vero, & Plinii, & Festi testimonia in maximam incurunt difficultatem: Inferunt enim pondus assis libralis mansisse, usque ad bellum Punicum primum, sive, ut Festo placet, secundum, & tunc repente factum sextantarium, hoc est, duarum unciarum, & ex bello Punico secundo iterum e sextantario uncialem; unde infertur inter utrumque monetæ statum nullam aliam monetæ imminutionem contigisse. At contra clamant ipsi nummi Romanorum ubique obvii, quorum ingentem copiam ad trutinam expendi, ex quibus occurrunt unciarum tresdecim, decem, vel novem, & sic deinceps, ut videre est ex subjecto Chronico nummario. Id testimonium toto orbe diffusum, manifeste, evincit multas, & magnas perturbationes in monetæ pondere accidisse, quas Plinius silentio præterit. Quid ni? ab ætate Servii Regis ad bellum Punicum primum quatuor fere sæcula intercessere; quo temporis intervallo Reipublicæ Status summopere conturbatus fuit; nam post Reges exactos, Consules primum, deinde Decemviri, iterum Consules, rursus Tribuni, & quoties periculum immineret, Dictatores regia potestate Rempublicam administrarunt. Bella interim continua, calamitates frequentissimæ, & quæ magna molimina semper sequitur, inopia pecuniæ. Interim nullum facilius consilium capi poterat, quàm de moneta sensum extenuanda, quod revera factum fuisse, in experimento ipsorum nummorum extantium evidenter cognoscimus. Interim quo pacto Pli-

Plinius defendatur, non video nisi unica ratione, quod brevitatis gratia minutas illas ponderis detractiones prætermiserit, unica contentus comparatione ad primævum monetæ statum, ut asses, qui olim libram æris obtinebant, bello Punico primo biunciales prodierint, & quinque partes factæ lucri relative ad asses Servianum. Hanc excusationem nisi admittamus scriptori illi maximo, excludere oporteret e serie Romanorum nummos omnes, præter librales, & duunciales, quamquam Romana insignia præferant. Hanc eandem difficultatem expendit vir longe doctissimus, & rei antiquariæ consultissimus Carolus Schlaegerus, qui de *Nummis Imminutis* elegantissimum, atque aureolum libellum publicavit. Hæc ille, §. III.

Videamus igitur primo, quid sit assis sextantarius; nam hoc prima imminutionis nomen est, quamvis a Plinio non consignatum; & hoc nisi prius cognito, & perspecto, quid sit uncialis necessario ignoratur. Patres, inquit Festus, decreverunt, ut ex assibus, qui tunc erant librarii, fierent sextantarii. Quod cum de assibus in sextantes mutatis intelligi nequeat, eo quod talis assis sine maximo privatorum damno obtundi non poterat, necessario relinquitur, ut assis sextantarius secundum Festum sit assis uno sextante levior, & sic dicatur non a pondere sextantario, sed a pondere imminuto, quod erat sextans, & in hac appellationis ratione nihil est omnino, quod æquum rerum, & verborum æstimationem offendere possit. Extra hanc considerationem sextantem aut unciam appellare assem, quid aliud est, quam res, & nomina confundere. Quod si Festus alio in loco contrarium scripsit, nimirum Populum Romanum ære alieno pressum ex singulis assibus librariis senos fecisse, qui tantundem valerent, cum Festum ita transigam, ut liceat mihi Festum memoria lapsum ex se ipso corrigere, & pro senis assibus sextantarios reponere: Sententiam vero hanc suam Alciati auctoritate, confirmat ex libro de Ponderibus, & Mensuris, ubi Plinii locum ita legendum esse sensit: *Constitutumque, ut asses sextantario* (pro sextantario) *pondere ferirentur, ita quinta parte* (pro quinque partes) *facta lucri, dissolutumque æs alienum.*

At venia dixerim tantorum virorum, nihil video, quod in Plinii verbis immutandum sit, cum ipsorum veterum nummorum testimonio illa tueantur. Ad manus enim habemus asses sextantarios duabus uncias pendentes; item & unciales ubique obvios, & semiunciales, quibus nihil communius, quorum primi turbulentissimorum temporum festinationem, & pavorem redolent, postremi vero studium, & elegantiam Græcorum Artificum spirant, & plenam populi tranquillitatem, si verò cum Schlaegero Plinium corrigamus, quæso, in quam ætatem duunciales, & unciales as-

ses

ses reiciemus? Terror Punicus id consilium jure inducere poterat, ut quod ponderi detrahebatur, fides publica suppleret ad labantem Rempublicam restituendam, potissime cum vir doctus non neget denarium argenteum, qui denis assibus permutabatur, eo tempore senos denos importasse. Cum igitur monetæ argentæ valor augebatur, nil mirum est, monetam æream, quæ tunc signabatur, fuisse imminutam. Quin turbet ingens illud decrementum; nam, ut præmisimus, calamitate temporum excusabatur. Omnem vero tollit amaritudinem alia consideratio, quod tam grandis imminutio instantanea esse non potuit, cum ante asses sextantarios successivam videamus ab asse librario detractionem ponderis de uncia in unciam sensim factam: quod ego contigisse puto, quoties bella urgerent, cum civibus a cultura agrorum ad militiam convocatis iniquum esset tributa duplicare. Itaque cum videamus extitisse nummos Romanos, qui sunt in ratione unciarum sex, unciarum quinque, item quatuor, demum trium, ut patet ex *Chronico*, nulla gravis injuria commercio illata est, cum assis in duas uncias contrahus emerit. Moneo tamen, nummos Romanos imminutos ante bellum Punicum primum rarissimos esse, & magno in pretio habendos ad hanc historię partem confirmandam, cujus raritatis ratio potissima est, quod bello Punico premente universa pecunia Romana in ærarium accersita conflata est in novam, abrogata penitus auctoritate monetæ veteris, cujus reliquię, quæ legem hanc senserunt, parcissimæ nobis præservatæ sunt. Eandem raritatem observamus in assibus duarum unciarum, & unius uncie, cujusmodi paucos admodum ad manus habuimus, quos in Museum Oliverianum intulimus, cum cæteroquin qui infra sunt, semiunciales tritissimi occurrant.

Confirmat etiam Plinii lectionem ipse aspectus assium semiuncialium, qui lege *Papyriana* percussi sunt post annum DLXIII. in quibus parerga, & nomina Censorum sæpe occurrunt, qui ad illam ætatem pertinent, ut nihil penitus in textu Pliniano immutandum videatur.

C A P U T V.

HActenus Romanæ monetæ diminutionem observavimus, & quo tempore acciderit, scrutati sumus. Nunc veluti jacto fundamento ad Etruscam properemus. In hac vero credendum est, eadem decrementsa sensim contigisse, quæ notavimus in Romana. Et revera, ut ex *Chronico* patet, nullus Romanorum nummus existit, cujusvis ponderis sit, cui Etrusci non respondeant. Has autem diminutiones in utriusque nationis moneta con-

contemporaneæ accidisse pluribus rationibus confirmatur. Hæc vero conjectura maxime prodest, immo unica est ad ætatem cujusvis nummi constituendam, quantum in re dubia, atque obscurissima fieri potest. Id cum hucusque in incertis fuerit, mirum non est, viros cæteroquin doctissimos in eum errorem lapsos esse, ut maximam antiquitatem attribuerint nummis, qui omnium postremi habendi sunt, utpote qui extremæ diminutioni respondent.

Et primo quidem constituendum est, nullam rationem adduci posse, cur assis Romanus Iguvinus, Tuders, Volaterranus, Vetuloniensis, &c. ejusdem ponderis unciarum VII. ad diversa tempora referendi sint, cum potius commercii ratio suadeat, æqualitatem hanc monetæ contemporaneam esse debuisse. Notandum præterea est, Romanos Etruscis conterminos quadam, ut ita dicam, societate convenisse in monetæ partitione, ut assis in duodecim uncias divideretur, ejusque partes communibus inter utrumque populum notis distinctæ essent. Decussim, quem in Museo Oliveriano, & alibi habemus, Romani per notam X. distinxerunt. Etrusci quincussim per notam V. ut apud Dempsterum Tab. LXI. Rursus Etrusci dupondium per numeros II. ut ibidem Tab. LVI. Assem vero ab utroque populo signatum esse caractere unitatis I. nemo ignorat. Semissim Romani notaverunt per litteram priorem S. Etrusci per notam ∩. quam suspicor initialem pariter fuisse nominis equipollentis, exempli gratia *Comis*: nam & S. & C. prothesis est ditionis ΗΜΙΣΤ. Cujus Etruscæ notæ exempla multa occurrunt in Tabulis Dempsterianis, potissime in nummis Volaterranis, in quibus nummus semissarius aliquando signatur hac nota, quemadmodum etiam semis Tudertium; quandoque vero signatur per senos globulos. Hinc colligimus lunulam illam in area nummi excisam apud præfatos populos semisse indicasse, quanquam in Vetuloniensibus nota illa ∩. stet loco initialis litteræ, ∩. quæ per sæpe in Etruscis inscriptionibus sine angulis est, & de proximo ad figuram arcus accedit. Partes verò assis inferiores promiscue a Romanis, Etruscis, Campanis, & quandoque a Siculis numero globulorum definiuntur. Accedit partitio uniformis monetæ materialis inter universas Italix nationes, quæ sex tantum habuerunt monetæ species, Assem, Semissim, Trientem, Quadrantem, Sextantem, & Unciam, reliquæ sex partes in intellectu constiterunt, ut vix aliquando quinquunces, aut septunces conspecti sint, & non sine suspitione punctum additum, aut detractum statutz vitio, quin de hoc accidenti mysterium astruamus.

Hanc vero monetæ similitudinem Romani non constituerunt, sed imitati sunt. Cum enim Romæ ante Servium nulla fuerit monetaria Officina, quemadmodum nulla æris vena ad monetam ex-

for-

formandam, consequens est Romanos primo Imperii sæculo moneta Etrusca usos fuisse, quam commutatione rerum, quæ in ditione Romana nascerentur, accersebant. Roborato tamen Imperio sub Servio Tullo, æs æticitum est, & ad imitationem finitimorum populorum signari cæpit, utique sumpto exemplo a numismatibus, quæ per integrum sæculum Romæ adhibita sunt.

In nummis minoris formæ aliquando nota X. invenitur, quæ cum ob numismatis tenuitatem denarium valorem importare non possit, creditum est, numerum illum designare uncias; & quidem, male, quia in expressis in nostra Tab. V. præter hanc notam conspiciuntur etiam indicia duarum unciarum. Probabilior conjectura suggerit parerga hæc, quemadmodum & stellulas, extra ordinem signatas, pertinere ad monetarios. Fateor tamen ex pauculo hujusmodi monetarum numero vix aliquid certi sperari posse, obtinendum fortasse si copiosius e terra emergat. Cæterum in nummo Lunensium, & Populoniensium nulla ratio habenda est de linea illa globulorum conjunctorum: nam non pertinet ad numerum unciarum, sed symbolum est ad officium monetariorum alludens, qui æs liquatum intra formas effundendo virgas nummorum continuas educebant, ut supra notavimus.

Hic verò consensus in partitione, & notis nummariis erat maxime necessarius ad societatem inter conjunctos populos conservandam inlitterato humano genere, cui facilem, & obviam monetæ discretionem proferre oportebat, ne varietate, & novitate turbaretur. Tanta verò similitudo formæ in monetis facile persuadet etiam pondus uniforme inter conjunctas nationes extitisse ob commercium reciproci necessarium. Nam mitto liberalium artium professores passim Romam accitos, Pictores, Figulos, Ætarios, Architectos, Ludiones, Gladiatores, & mentis divinæ Interpretes pretio redemptos; præterea merces varias, supellectiles, & præsertim vasculariam ab Etruria expetitam, quæ omnia maximam monetæ communicationem inter utramque nationem inducunt: sed silentio præterire non possum frequentia bella, ex quibus necessario accidit maxima monetæ commixtio, præsertim ad commeatus, longe lateque cumulandos, jumenta, & equos, cæterumque bellicum apparatus componendum, quæ omnia monetæ pondus peræquare debuerunt, communi quodam consilio ad illas submovendas difficultates, quæ ex vario monetarum pondere interponebantur; cum moneta tota ex aere constaret fastidiosissima supputatione, nec rudi ætate præsumenda.

Sed nihil profecto est, quod hujusmodi monetæ pondus æquet inter populos, quam necessitas meralli aliunde conquærendi. Omnes Etruriæ Urbes monetam signabant, sed non omnes e municipa-

cipalibus fodinis cuprum eruebant, licet aliquæ hoc naturæ beneficio pollerent, quæ præsertim circa Apenninum collocatæ erant. Iguini nostri æris fodinas habebant, ex quibus ad propriam monetam signandam perpetuo usi sunt, usque ad Proavi mei ætatem, neglectas, ubi extinctis Ruvereis Dinatibus Provincia in potestatem Romanæ sedis redacta est. Venas hæc æris in hominum memoriam revocavit nuperrime sapientissimus Cardinalis Stuppanius Metaurensum de latere Legatus, cui a consiliis adstabam, & universa monumenta, quæ ad hanc Patriæ meæ dotem pertinebant, in secretiorem Provinciæ Tabularium recondi curavit, ne quid Posteris deperiret, si quando meliora tempora affulgeant, quibus publicæ felicitati consulatur; in quo maxime usus est opera, & labore Viri Cl. Joannis Hieronymi Carlii, philosophi egregii, & humanarum literarum Eugubii Professoris. In cæteris Etruriæ montibus æris venas plures detexit solertissimus, ac doctissimus Etruscorum Pausanias, Targionius. In agro Calliensi prope Plobicum, Brancaleonz familiæ antiquissimum Principatum, venas æreas egomet vidi, aliasque in montibus Perusinis extare rescivi. Una omnium generosissima Ilva Etruscis omnibus æs suppeditabat, ut ait Aristotiles de *Mirabilibus*, quæ nunc ætate obsoleta degeneravit in ferrum. Plinius vero lib. xxxiv. cap. 1. & 8. æs Campanum commemorat omnium probatissimum, meminitque iterum æris, quod ex agro Bergomeni, multisque aliis Italiæ Provinciis eruebatur. At nullum æs nisi adventitium aderat Tarquinii, Veii, Vulsinienibus, Trossulanis, Faliscis, Clusinis, ad quos aliunde oportebat deferri. Hujus ergo metalli commercium cunctis Etruriæ Urbibus ad monetam signandam, atque alia utensilia fabricanda necessarium profecto supponit quandam æqualitatem pretii in rebus, quæ commutarentur, ex quo procedit æqualitas ponderis in moneta. Id præcipue Romæ contingere debuit, in cujus primæva ditione nullæ æris venæ habebantur, ut communi tunc omnibus pretio comparari deberet.

Maximum præterea periculum subibat moneta gravior, cum ad manus alterius populi, qui leviores uteretur, perveniret: nam pondus excedens commodo cedebat externorum, qui illam conflarent, ut Romani facere consueverunt; quapropter ipse rerum usus docet inter finitimos populos monetam æqualem constituisse. Inæqualem nobis reddit, & forma, & mixtura. Forma; nam aurei graviores multis preponderant minoribus in diversa ratione signatis; cum contra inter monetam Romanam, & Etruscam una, atque eadem partitio intercederet; mixtura denique, quæ pretium auget, aut diminuit in nummis ejusdem ponderis; quæ differentia nulla erat in moneta communiter ærea: nam mixtura ferri nonnisi in uncialibus nummis Romanorum observatur.

Y

Quin

Quis obiciatur, potuisse alterum populum uti moneta graviore, ita quod assen suam commutaret cum finitimis majore numero unciarum, puta pro quindecim, aut sexdecim unciiis; sed hæc ratio commercii nimis incommoda erat rudi populo, ut diximus, cum semper usus lancis fuisset necessarius ad alienam monetam expendendam. Itaque nil facilius, quam ubi populus potentior monetam diminueret, ceteri quoque exemplum imitarentur cum Reipublicæ incremento. Adde, quod si unus populus moneta graviore, alter verò levioris usus esset, peræquatio in computis fieri non poterat quoad minutas assis partitiones ob semuncias, aut numerorum fragmenta, quæ nullibi habebantur ad pretium peræquandum, quod damno alterutrius ex contrahentibus cedere debuisset. Quid vero absurdius in uno eodemque populo tam differentes nummos expendi, qui perpetuo ratiocinatore indigerent?

Sed omnem penitus submovet difficultatem ipse aspectus monetæ Romanæ, & Etruscæ simul decrescantis, proportionem adamussim servata, Asses intuemur Romanos, & Etruscos cum universis suis partibus libriles; Observamus semilibriles, & sic deinceps binunciales. Quis vero, ut paulo ante monui, in tanta consensione, & paritate ponderis differentiam temporis sibi persuaserit, ut quod pariformiter factum est, diverso tempore contigisse præsumat, cum potius ratio suadeat ad commercii facilitatem unam alteri continuo successisse?

CAPUT VI.

EX Etruria paulisper digrediamur in Campaniam, magnam Græciam, & Siciliam, illarumque nummos contemplemur, ut singulorum ætatem a ratione ponderis perscrutemur. Mitto aureos, & argenteos, qui ex opulentissimis, cultissimisque Provinciis frequenter occurrunt, contentus æreis, in quibus nulla ætatis nota, nulla Principis, seu Magistratus perspicua est, nec ad illorum antiquitatem, & ætatem definiendam alia nobis suppetit via, nisi quam nobis aperit consensus ponderis cum moneta Romanorum. Non omnia vero numismata earum nationum huic iudicio subsunt, nisi ea, in quibus notæ valoris, hoc est, numerus unciarum per consuetos globulos signatus, expressæ sunt; quod ad imitationem Romanorum fecisse arbitror, ex quo Romanis paruerunt, retenta umbratili quadam imagine libertatis, quæ propriæ monetæ cudendæ potestatem populis illis præservavit; quod cum Tudertibus factum esse, late demonstravi peculiari libro *Antiquitatum Tudertium*, cujus urbis postremi nummi proprio nomine

mine signati respondent assi unciali, quo argumento cognoscimus, eam urbem circa annum DLXIII. cum unciales ad semiunciale pondus redacti sunt, a prerogativa cudendæ monetæ excidisse. Si igitur pondera Campanæ, & Siculæ monetæ, atque una Magnæ Græciæ expendamus, primum erit intelligere, quo tempore quisque nummus signatus sit, dummodo notam valoris præferat, quo indicio sublato inaniter quæritur. Excussi igitur hujus notæ nummos, & vidi omnium gravissimos esse in ratione assis uncialium trium usque ad assem semiuncialem: unde cognoscitur, hujusmodi nummos haud multo bellum Punicum præcessisse. Horum specimen subiicio, neque enim magis otii relictum est, ut eleacum longiorem conficerem:

Capuanorum	}	unc. 3.
Liparensium		
Brutiorum		
Velientium	—	unc. 2. $\frac{1}{2}$
Teatinorum	}	unc. 2.
Acragatium		
Selinuntinorum	}	unc. 1. $\frac{2}{3}$
Cælinensium		
Veientium		
Lucerensium		
Rheginorum	}	unc. 1.
Lemniorum		
Orrensium		
Hymeriensium		
Agrigentinarum	}	unc. $\frac{1}{2}$
Valentianorum		
Brundusinarum		
Liparensium		
Copiensium		
Larinensium		
Præstianorum		
Alatinatum		
Centuripensium	}	
Gelasinorum		

Antiquiores harum nationum nummos, & graviores vel non habemus, vel notis monetariis destitutos, quorum indicio ad hanc regulam reducantur. Cum vero pondus semiunciale omnium extremum manserit usque ad Romanæ Reipublicæ interitum, deducimus

171 DE RE NUMMAR. ETRUSCOR.

similes, Campanas urbes, & reliquas, de quibus est sermo, usque ad ea tempora municipalem monetam feruisse, ad quam ætatem Tudertium nummi, & reliquarum Etruriz Urbium non accedunt, haud dubio indicio propinquitatem Romanam, & præpotentis populi felicitatem devicta Africa illis penitus obfuisse.

CAPUT VII.

Notas nummarias valoris indices, & quodammodo jure gentium introductas in omnibus Italiz officinis supra adnotavimus, quarum maximus usus est ad ætatem unicuique assignandam. Superest modo, ut symbola quædam, seu pærga observemus, quæ in area nummorum fusilium adjecta sunt. Horum omnino quatuor in nummis hujus generis observavi. Sunt autem I. Falx, II. Clava, III. Glans, IV. Lanceæ culpis: quæ emblemata in exergo monetarum pone Deorum capita conspicua observantur.

Fuere, qui hujusmodi signa attribuerint Diis, qui in ipsis nummis expressi conspiciuntur, & propterea Jovis caput, cui Falx adiecta est, Saturno assignarunt, Jove penitus reclamante. Sic Junonis caput, cui idem symbolum aliquando appositum cernitur, *Dex Puta*, quæ putationi præerat, adscripserunt, quo nihil absurdius. Autumarunt alii hujusmodi notas, quæ etiam sine ulla Deorum imagine in omnibus pene monetæ partibus inveniuntur, denotare monetam illam nova lege signatam esse levioris ponderis, quàm esset antiquior, ne de illius auctoritate dubitaretur, & scirent omnes nihil fraude subtractum esse, sed potestate magistratus æs imminutum; quapropter, ut isti diudicant, hoc signo tota antiquior moneta exauctorata erat, ut nullius usus effecta, ærario reddita in leviolem conflaretur.

Sed difficile admodum est uno, vel altero ex hisce nummis perpenso judicium ferre. Quod ego hæcenus observavi, notæ hujusmodi in nummis diversissimi ponderis inveniuntur. Exemplo sit *Glans* in asse unciarum $13\frac{1}{2}$ & in alio unciarum decem; nec mihi suadeo legem illam, quæ auctoritatem firmavit, indito hoc stigmate, assi unciarum $13\frac{1}{2}$ fidem publicam confirmasse addito eodem signo assi unciarum decem, qui certe multo temporis intervallo post primum prodiit in forum. *Falx* invenitur in quadrante, qui est in ratione unciarum 13. in semisse pertinente ad assem unciarum duodecim, in aliis semissariis nummis, qui sunt in ratione unciarum $10\frac{1}{2}$ & unciarum decem, & unciarum 9 in quadrante pariter pertinente ad assem unciarum $9\frac{1}{2}$.

Clava

Clava recurrit in asse unciarum 11, & in triente ejusdem ponderis, in asse unciarum $9\frac{1}{2}$ in semisse spectante ad assem unciarum 9 in asse unciarum $8\frac{1}{2}$ in semisse ejusdem rationis, & in alio semisse, qui est in ratione unciarum 8. *Lancea* conspicitur in Decussi, qui est in ratione assis unciarum quatuor, in asse unciarum $3\frac{1}{2}$ & in alio Decussi Oliveriano, qui pertinet ad assem unciarum $10\frac{1}{2}$. Præter has notas in unico nummo prope Jovis caput vidi feram dentatam. Id examen eliminat penitus superiorem conjecturam, aut aliam, quæ posset obtrudi, nempe hujusmodi signa addita fuisse ad augendum pretium assis, puta ab unciis duodecim ad sexdecim, aut majorem numerum, nam in moneta tam diversi ponderis diversæ etiam notæ inditæ fuissent.

Unica, quæ mihi occurrat, conjectura ea est, ut hujusmodi signa diversarum urbium denotent officinas, easque notas pro libito monetariorum aliquando fuisse appositas, quandoque & prætermittas. Habuere singulæ urbes insignia quædam, quibus nummos suos consignarent, exempligratia Iguini mei astrum solis, & lunam, Vetulonienſes rotam, & bipennem, alique alia, de quibus infra erit sermo. Cum vero aliquando sive consilio, sive ex libidine, variandi insignia illa perturbarent, ne dubitaretur, ex qua officina nummi prodissent, nondum introducto usu literarum, notas hasce interponebant, quæ nominis vicem obtinerent.

Et revera video lanceæ ferrum in solis Romanis nummis, quos memoravimus, fuisse appositum. His accedunt asses unciales & semiunciales ejusdem urbis, in quibus frequenter lanceæ cuspis signatus est in exergo, quo tam multiplici testimonio Romanis deputarem asses omnes illiteratos, in quibus id symbolum occurreret. Tudertes vero in unciis antiquioribus lanceæ mucronem apposuerunt pro symbolo principali, & aream nummi occupante, quod longe differt a notis hisce secundariis, quæ in exergo apponebantur. De cæteris desperata res est, cum ignoremus, cui populo pertinuerint. Puto tamen ab hisce notis monetam aliquando nomen fuisse sortitam, cum apud scriptores antiquos nummos *Serratos* videamus, quos Tacitus in *Germanico*, Cap. V. appellat *Veteres*, & *diæ notas*.

CAPUT VIII.

Potissima nummis Etruscis accedit dignitas ex Inscriptione, qua suis ipsis urbibus assignantur, quod in maximum decus vertitur populorum manifesto quodam, ac perenni testimonio antiquæ potestatis. Utinam, quod nimis sero constituerunt, celerius introduxissent: nam maxima nummorum Etruscorum pars, quæ in incertum vagatur, propriis sedibus restitueretur: Sed tarde nimis reputatum est, fore aliquando tempus, quo nummi inter cimelia censerentur, & posterorum ingenia sollicitarent.

Ut vero singulas Tabulas Dempsterianas, quæ ad nummariam pertinent, exponamus, antequam accedamus ad nostras, observabimus Tab. LVI. geminos asses Volaterranos cum Inscriptione Etrusca *VELATRI*, rursus & dupondium ejusdem monetæ, utrumque in ratione assis unciarum circiter 6. Hujusmodi expendebantur inter annum urbis C. & CCCCXC. si quid vero in hac re conjectura valet, hæc moneta in usu erat circa annum urbis CCC. media ætas inter utrumque terminum, unde a librari assis factus est biuncialis.

Ad eandem Urbem, sed non ad idem tempus, pertinent nummi Tabulæ LVII. Tres primi, qui lunula notantur semisses sunt: nam ea nota communiter medietatem assis designat, quia fortasse, ut præmisimus, initialis erat illius vocis, quæ Etrusci semissem notabant, ut Romani per litteram S. Horum pondus est in ratione assis unciarum quinque circiter, & sic a superiori statu imminutum. Triens num. IV. pertinet ad assen uncias fere septem, & sic prænotatis antiquior. Triens vero num. V. ejusdem notæ censetur.

Qui sequuntur in Tab. LVIII. plerumque ad eandem ætatem pertinent, excepto sextante num. 7. qui omnium antiquissimus est, & pertinet ad assen uncias 12. quapropter de proximo accedit ad annum Urbis C. Reliqui vero nummi ejusdem Urbis, qui præcedunt in Tab. LIX. tribui debent ad tempora longe posteriora, cum assis ad quatuor fere uncias redactus est.

Horumce nummorum specimen aliquod protulit Fabrettus noster Cap. VII. *Inscriptionum* pag. 328. ubi nihil de Lemmate ausus est proferre; quin etiam massas hæc inter pondera, ut vulgo tunc ferebatur, computavit. Primus Bonarotus inter nummos accensuit, intacta tamen Inscriptione, quæ nunc nullo hæsitante tribuitur Volaterranis.

In

DISSERTATIO.

175

In eadem Tab. LIX. occurrit Aſſis Iguvinus, quem, ut primum vidi, Patriæ meæ adſcripſi. Luna reſpondet aſtro ſolis ex altera parte ſignato veluti ſtemma urbis, quod in antiquiſſimis quibuſdam Græciz nummis obſervamus. De hoc nummo aliſque ejusdem Patriæ meæ alibi agendum erit. Num. 5. Semis conſpicitur cum nota Etruſca V initiale nominis Vetuloniz, de quo pariter erit ſermo. Poſtremus ſub num. 6. cum nota TV ad Tudertes ſpectat.

Tudertibus adſcribendi ſunt nummi univerſi Tab. LX. & qui ſequentur in Tab. ſequenti LXI. Ranz imagine conſignati, de quibus pariter ſuo loco erit diſſerendum.

Quinipondius maxime inſignis in eadem Tab. LXI. & ſi fugientibus quibuſdam literis, ad Populonienses ſuos reclamatur. Suppleas tantum in loculis literulas detritas:

V L N
P V P L V N A

Rotam enim contra morem cæterarum impari radiorum numero diſtinxerunt, ut ſepteni ſpatiosi ſingulas literas hujus nominis exciperent. Nota V in medio anchoræ ſignata numeralis eſt, & totidem aſſium valorem præſert. Cæterum hic nummus pertinet ad aſſem unciarum quinque. Paucula hæc adnotanda cenſui, ut pro inſtituto Tabulas ſingulas expenderem, plura dicturus, cum ſingularum urbium nummos a nobis collectos exponemus.

TUDERTIUM.

Ad Tudertes revertamur, qui omnium primi inter Italos uſum literarum in nummaria invexerunt; Sunt enim in Muſeo Mediceo nummi Tudertium inſcripti, qui ſunt in ratione aſſis unciarum XIII. videlicet libræ antiquæ, & qui propterea Servii regis tempora attingunt. Nuper vero Tuderti repertus eſt Triens, qui pertinet ad aſſem unciarum XV. quem ego veluti ſingulare Cimelium in Muſeum Oliverium perpetuo ſervaturum collocavi. Horumce nummorum integram ſeriem ordinavi in *Antiquitatem Tudertium* libris in octo Tabulas reſertiſſimas digeſtam; quod quidem opus abſolutum Typis vulgandum reſervamus. In his perpetuo nomen ſcriptum legitur TVTERR vel TVT. aut TV. idque Etruſcis literis a dextera in ſiniſtram vergentibus, per quas nomen non gentile, ſed urbis ipſius in ſexto caſu declaratur, ac ſi *Tudere moneta ſignata diceretur*, quemadmodum in ſimili caſu

su legimus inscriptum in nummis posterioris ætatis *Kartagine, Constantinopoli moneta obfignata*. Quibus legibus lingua Etrusca obstringeretur, & an sexto potius, vel secundo casu utendum fuisset, penitus ignoramus. Nomen Urbis a loci natura tutissimi ac in prærupto Colle constituti factum fuisse judicavi in eodem Commentario: Nummorum vero parerga, gentis studia, & agri opulentiam indicant. Superest, ut eos, quos in calce illius operis retulimus, præter oblongos, quos Tab. I. & II. exposuimus, breviter hic describamus juxta ordinem tabularum, in quibus graphice delineati sunt.

Tab. XXXVI. num. 1. Assis unciarum sex cum Aquila, & cornucopiz. TVTERR.

Semis unc. 3. cum Aquila, & cornucopiz TVTERR.

Triens cum Aquila, & cornucopiz denar. 18. TVTERR.

Aquila, & caput Jovis sine nota monetaria. TVTERR.

Uncia cum Aquila, & capite Sileni denar. 2. TVTERR.

Tab. XXXVII. Semis cum lupo dormiente, & lira unc. 4. TVTERR.

Idem unc. 1. & den. 15.

Idem unc. 1. denar. 18.

Idem unc. 1. denar. 7.

Caput Satyri cornigerum, cornucopiz TVTERR sine nota monetali denar. 2.

Cantarus Bacchi, & Tripos TV sine nota monetali den. 2.

Tab. XXXVIII. Manus cesto armata, duo clava TVTERR.

Triens unc. 3. den. 8.

Idem unciar. 3.

Idem unc. 1.

Idem denar. 12.

Nummus ovalis cum nota quadrantis, & Clava unciz 1. & den. 14. sine Inscriptione.

Sextans ovalis cum Clava unc. 1. den. 1.

Idem denar. 16.

Uncia ovalis cum Clava den. 10.

Tab. XXXIX. Sextans cum rana, & ancora TV.

Quadrans cum rana, & ancora TV den. 18.

Idem denar. $19\frac{1}{2}$

Uncia cum rana, & testudine TV den. 15.

Uncia cum vase, & lancea TV ponderis unius unciz.

Eadem den. $7\frac{1}{2}$

Eadem den. 6.

Uncia cum uvæ racemo, & secespita.

Uncia cum uvæ racemo, & lancea TV.

Tab.

Tab. XL. Sextans cum cicada, & Tridente TV, unc. 1. den. 9.
Idem denar. 16.
Idem denar. 6.
Idem denar. 10.
Uncia ovalis cum cicada den. 13.
Eadem den. 10.

Tab. XLI. Caput Mercurii Petasatum cum porca porcellos lactante. TVTERR.

In hoc vero elenco plurimos prætermisi, quorum differentia admodum minuta erat.

Rursus inter nummos, quos in præsentia producimus Tab. VIII. num. 1. & 2. duos alios Tuderti effossos, & in Museo Oliverio asservatos publicamus, quos licet literis destitutos, probabiliter tamen ad Tudertium officinam pertinere arbitramur. In primo rana conspicitur, frequens in ejusdem urbis moneta, & fructus cinaræ cum litera etrusca T initiali. Postremum id Symbolum sæpe recurrit in Zoforo celeberrimi Templi Martis Tudertium, cujus metopas n. 51. adhuc extantes diligenter descripsi in *Antiquitatum Tudertium* libris, quod eo libentius præstiti, quo in iisdem metopis omnia fere emblemata, quæ in Tudertium nummis observantur, exculpta sunt.

Quadrans n. 2. memoratæ Tab. VIII. anchoram præferet, & caput juvenile. Primum Symbolum obvium est, ut diximus in aliis quadrantibus ejusdem civitatis, & fortasse ad originem gentis ex oriente profectæ referendum est, quam quod ad studium populi omnino Mediterranei.

ATRIATUM.

Succedunt inter nummos epigraphicos illi, qui ab Atriatibus percussi sunt. Hos debemus diligentæ Clarissimi Arigonii, qui in amplissimo *Prospectu rei Nummaria* Musei sui, quem in lucem edidit, nummos hosce omnium oculis obiecit. In his ex una parte caput mulieris conspicuum est, in alia vero vas cum Inscriptione etrusca HAT. hoc est *Atriatium*, quorum antiqua urbs in Venetia circa paludes Padi Fluminis coaluit. Aliam ejusdem nominis urbem in Aprutio computatam notamus, quarum utraque sive alterutra nomen Adriatico mari fecisse traditur. Hic nummus quatuor globulis obsignatus inter trientes vulgo censetur, sed cum illius pondus sit unciarum sex, libram constitueret enormis ponderis unciarum XVIII. quapropter in suspensionem veni, quatuor globulos quadripondium importare, cujus ratio spectet ad assem sexquiuncialem: nam licet concedam extitisse aliquando

Z

asses

asses unciarum XX, tempore rudiori, quo nondum populorum moneta ad æquilibrium redacta erat; attamen eo tempore nondum inscribi fuerat institutum. Consonat huic præsentī alter nummus cum nota semissaria ejusdem Civitatis, quem exponimus Tab. III. num. 5. cum imagine Pegasi, & capite mulieris cucullatæ unciam novem, & propterea pertinens ad assem unciarum XVIII. Firmiter tamen credo, globulos sex non uncias, sed totidem libras designare, & consequenter a gravitate ponderis nullum argumentum trahi posse ad remotissimam illam antiquitatem huic nummo assignandam; præcipue cum inscriptio HAT. more latino, & latinis literis sit formata, quod evidenter ostendit, nummum hunc signatum fuisse, cum jam etrusca literatura esse desisset. Libenter igitur hunc, & superiorem nummum inter eos computarem, qui totidem asses, quot globulos, designant.

CAMARTIUM.

Camartes, hoc est, Clusini innotescunt ex nummo Arigonio hinc inde obsignato imagine Apri, qui nummus, sed illiteratus facile occurrit in Museis, notatus verò cum Inscriptione KAM. in uno Museo Arigonio adhuc invenitur; Ejusque indicio Camartibus universos nummos cum emblemate Apri hinc inde repetito non imprudenter assignamus. Hic nummus tribus globulis distinctus pertinet ad assem unciarum IX. cum dimidia. Camartes eosdem esse, ac Clusinos constat ex Livio lib. X. Decad. 1. *Vere inde primo relicta secunda legione, ad Clusium, quod Camars olim appellabant, præpositoque castris L. Scipione Propratore, Romam ipse ad consultandum de bello rediit.* Origo nominis, ut fere semper obscura. Video apud Vossium de *Idolol.* lib. II. pag. mihi 648. *Camars* nomen civitatis importare. Hebræis a radice *Camars* est *Camarsim Agger*, sive acervus, ideoque non absurdum erit suspicari nomina urbium, quæ ex hoc themate procedunt *Cameria*, *Camerine*, *Camerinum*, & gentile *Camars*, & alia hujusmodi ab *Aggeribus*, sive *Vallo* profecta fuisse ea ætate, qua adhuc primigeniæ linguæ vestigia vagabantur in idiomate populorum, qui Colonias in Italiam invexerunt. Ex eodem Vossio lib. II. pag. 521. & 621. colligo, eandem vocem importare *Sacerdotem*; quæ significatio non abhorret a proposito; nam plurimæ urbes ab aliquo religionis loca nomen simul & incrementum acceperunt.

Venio ad Icuvi Patriæ mez nummos, quorum primum ubi animadverti in Tabulis Dempsterianis populo Icuveno confestim assignavi. Unicus olim hujus notæ nummus extabat in Museo Mediceo, in quo tamen certo scio esse desuisse; alterum tamen Eugubii repertum lætamur priori simillimum, quem sibi acquisivit Vir literatissimus Joannes Hieronymus Carlius humanarum literarum ibidem Professor; simillimum Perusæ asservari traditur in Museo Montemellino; alterum vero Pisauri asservamus in Museo Oliverio, & quem delineavimus in præsentī Tab. IV. n. 1. Nummus iste unciarum fere septem omnium illius Urbis antiquissimus est. Huic succedit alter ab eodem Carlio nuper repertus, in quo nota numeralis crassior est, & quodammodo talum imitatur, in cujus postica sub lunula, & inter stellas lanceæ mucro conspicitur. Dubitavit Clarissimus Possessor, an nummus iste inter asses, aut semisses foret reponendus ob diversitatem symbolorum. Ego tamen inter asses accenseo, quod mihi persuadet nota unitatis, licet amplior expressa sit, sive id consilio, seu vitio flaturæ tribuamus. Nec immorandum est in diversitate insignium: nam cum iste nummus triunciali minor sit, longe posterior est præcedente. Tertium Nummum exsceperam ex Museo Montemellino Perusæ celebratissimo, sed nuper ejusdem formæ alterum Perusæ pariter inventum exscepimus ponderis unciarum fere trium, rudi opere expressum, & sine margine, qui in cæteris conspicitur, redoletque instantis alicujus periculi tumultuariam festinationem, cum ad belli apparatus non admodum elegantia in nummis, sed potius in armis quærebatur, quem confestim in Museum Oliverium intulimus. *Icuveni* nomen gentile est ab Icuvio, quam dictionem Latini abjecta litera K. & inducta molliori G. qua Etrusci caruerunt, Iguvium dixerunt, ut monet immortalis nominis concivis meus *Augustinus Steuchius* aureo *de Nomine Patriæ suæ* libello, ubi fædam corruptionem illius apud plerisque antiquos scriptores accuratissime castigat. Principium hujus nominis a Græca origine derivandum esse censeo: nam apud Græcos *IKONION* Urbem Lycaoniæ invenio, quam ab Iconibus, sive imaginibus a Prometheo ibi confectis appellatam tradit Stephanus. Chronicon vero Alexandrinum a Gorgonis imagine; utcumque sit ab *EIKΩN* imago. Hæc similitudo Nominum plerumque non obscurum argumentum suppeditat ad urbium Italicarum origines e Græcia, & Oriente repetendas. Inter cycladas quoque *IKOΣ* insula numeratur fortasse ab *IKΩ* *venio, accedo*, quæ dictio peregrini populi adventum, fixamque ibi stationem demonstrat. Ab *Ico* sive *Icus* derivati-

vum *Leuvium* factum est, ut a *Paco Pacuvius*, a *Sumo Simpuvium*; cæteraque his similia *Lanuvium*, *Vesuvius*,

VOLATERRANORUM.

Velatri. Celeberrimam hanc Etruscorum Urbem a Romanis Volaterram dictam cæterarum omnium opulentissimam esse Etruscorum monumentorum, & Patriæ monetæ gratulamur studio præsertim Religiosissimi, ac Doctissimi Præfulis Marii Guarnacci, qui tantam illorum copiam, & tam selectam urnarum præsertim collegit, ut vel ille unus apparatus maximam ingerat opinionem antiquæ dignitatis Etruscorum. Nummorum hujus urbis perpetua insignia ex una parte Janus Biceps, ex alia nomen civitatis cum nota valoris, quandoque cum Clava, aut Delphyne. Janum in Etruria regnasse vulgari opinione ferebatur, sed aliquid altius de eo sentiisse doctos demonstravi in notis ad *Lucernas* Tom. I. n. 4. nempe æternam quandam Divinitatem, quæ Deorum fabulas omnes prætergrederetur, & longe anteiret. Et revera Romani in maximo ipsorum nummo Janum signabant, Jovem in minore, cæterisque Diis pro dignitate partes monetæ posteriores tribuebant, donec Dea Roma unciam omnium minimam obtineret. Nummorum Volaterranorum imagines consulto prætermisî, cum fere omnes, quos vidi, respondeant iis, qui in *Tabulis Dempsterianis* signati sunt. Hujus urbis nummi quotquot adhuc vidi, & in Museo Oliverio, in quo multiplices sunt, ponderavi, omnes fere sunt in ratione assis selibralis, & infra. Nunciat vero Clariss. Guarnaccius esse apud se ponderis etiam libralis; sed maxime vereor, ne nummi illi dupondiales sint, quemadmodum est Medicæus apud Dempsterum Tab. LVI. Nomen hujus urbis est a *Vela*, & numero ternario. *Vela* antiqua apud Italos dictione villam significabat, quæ vox diu mansit in Latio. Cato *de re rustica* lib. I. Cap. II. *Rustici etiam nunc quoque viam Vebam appellant propter velturas, & Vellam Villam, quo vebunt, & unde vebunt. Item dicuntur qui velturis vivunt velaturam facere.* Vocem Tuscis communem fuisse ex eo demonstratur, quod Romam ad habitandum migrantes, partem urbis sibi assignatam patris vocabulo *Velabrum* appellarunt. Inde nomen sumpserunt *Velia* in Lucania, item in Latio, & in Sabinis; ubi lacus, & flumen *Velinus*, & *Velsinium* in Tuscis, cujus gentile *Velsinal*, ut ex Etruscis Inscriptionibus liquet. Nomen factum ex *Vela*, & senibus sive senatu, quod ibi conventus Etruscorum in Lucæ Voltumme haberetur, ut constat ex Livio, quæ appellatio etiam Bononiæ communis fuit, *Velsina* in Felsinam mutata, ex quo digamma in Latium introductum est,

Dixi.

DISSERTATIO.

187

Diximus nomen *Velatri* ex vela, & ternario numero factum esse: nam ex Tabulis Eugubinis intelligo numerum ternarium dixisse *Trif.* quapropter ex tribus velis, seu oppidis simul junctis dictam fuisse putō Urbem *Velatri*, quemadmodum & in Volscis *Velitre*. Ne tamen postrema hæc civitas prærogativam nummorum horumce Volaterranorum sibi præsumat, de quo aliquando dubitavit Cl. Maffejus, monitum volo *Velitras* usque ab anno Urbis 260. coloniam Romanam excepiisse, civitatemque rebellantem anno 398. subactam penitus jure belli, ex quo nullam monetæ signandæ potestatem habuisse putandum est. Atqui nummos habemus Volaterranorum, qui sunt in ratione Assis unciarum trium, aut paulo majoris ponderis, qui de proximo accedunt ad bellum Punicum primum, quo tempore nemo Velitrensibus hanc prærogativam largietur. Accedit quod tam copiosa supellex nummorum Volaterranorum plerumque circa Volaterram inventa est, nulla adhuc apud Veliternos.

TELAMONIORUM.

Telamoniorum Nummum protulit nuper laudatissimus Oliverius cum capite Jani, & navis prora in adversa parte cum lemmate TLA. quo *Telamonium*. oppidum in ora Etrusci maris indicari suspicatus est, cui libenter subscribo, cum videam idem Jani caput constantissime usurpatum a Volaterranis, a quorum finibus non longe aberat promontorium Telamonis. Ejus nummis speciem protulimus Tab. III. n. 4. Nomen a conditore factum, sive Ajacis Patre, sive Argonauta; nihil tamen miror Græcum nomen ab Etruscis in *Tlamon* sive *Tlamun* permutatum, cum in eorundem Etruscorum Pateris Græcorum Etrorum nomina foedissime perversa videamus; Id etiam observavit Piriscus in Telamones; *Idem notat* ΑΤΑΑΣ & ΤΑΜΩΝ, pro quo *Telamonem* dixere Latini, quippe Græcis ΤΑΑΑΩ & ΤΑΑΩ per syncopen idem, quod Latinis suffero, & perfero; hinc *Telamon* dicitur lorum clypei, quo regitur, & sustinetur. Nummus hic pertinet ad assem fere unciarum sex, cum vitio flaturæ exuberante limbo legitimum ejus pondus definiri non possit.

LUNENSIIUM.

Lunæ civitas ad ostium Macræ Fluminis una fuit ex duodecim Etruriæ principibus, e cujus excidio coaluit *Sargana*, cujus unicum nummum producimur Tab. V. num. 1. Caput in antica vel Neptunum notat, vel ipsum Fluvii Genium, cui convenit arundo
in

in adversa parte signata. Adest rota dentata, instrumentum fortasse nauticum ad anchoras contrahendas; hujusmodi enim symbolis Etrusci utebantur, qui artem nauticam exercerent, in Nummis obsignandis. Ceterum rota frequens est in numismatibus Tuscorum, ex quo suspicio mihi suborta est, signum hocce denotasse urbes illas, quæ curuli Magistratu pollerent; & revera in urnis hujus nationis apud Gorium aliquando expressi sunt Magistratuum processus curriculo insidentium. Columella nodis inter cisa trochleam esse putarunt aliqui, qua in re nautica uterentur. Sunt qui credant valorem monetæ indicare, ut tot uncias præferat, quot sunt nodi. Neutram opinionem sequor, quin potius teneam id insigne ad officinam monetariam pertinuisse, nihilque præferre, nisi virgam illam Nummorum nondum disjuntorum, ut supra judicavi. Confirmat suspicionem hanc meam, exemplum alterius nummi Populoniensium eadem Tab. V. num. 5. in quo hæc eadem linea globulorum conspicua est inter malleum, & forcipem instrumenta monetariorum, qui auxilio forcipis arrepta linea nummaria, ictu mallei nummos singulos dissolvebant. Refellit verò opinionem illorum, qui putant, quatuor hosce nodos simul junctos uncias quatuor designare, nota valoris hujus nummi, qui sextantarius est, signata supra caput senile in priore hujus nummi facie, nempe globuli duo disjuncti, cujusmodi semper sunt in nummis Etruscorum, Romanorum, & Campanorum.

Cum hujus numismatis expressi n. 1. pondus sit denariorum, 7. pertinet ad assem uncie unius & $\frac{3}{4}$; quapropter colligo, signatum fuisse circa annum 490. cum asses biunciales fieri cœperunt, & ante annum 536. quo unciales prodierunt. Nomen Urbis *Luna* a curvitate nascentis Lunæ facile derivavit, quam imitabatur ille maris sinus, in quo incolæ portum constituerunt; primum enim est credere, antiquos, cum Urbes conderent, a loci figura nomen aliquando desumpsisse, quemadmodum *Dores* cum *Anconam* fundarent, a curvitate littoris quasi *ΑΓΚΩΝ* *Ulna* nomen urbi indiderunt, sicuti & *Drepani* conditores a figura falcis *ΔΡΕΠΑΝΗ* nuncupationem mutuati sunt. Itaque *Lunæ* vocabulum antiquissimum esse apud Italos arguimus, atque antecedere hujus urbis originem.

POPULONIENS IUM.

Hanc Volaterranorum Coloniam ex ruinis adhuc agnoscimus in promontorio, quod contra Ilvam insulam in mare protenditur, ubi nunc Plumbinum, sed in latere Occidentali. Hujus urbis
tres

DISSERTATIO.

185

tres nummos producimus ex Museo nunquam satis laudati Præf. Julis Marii Guarnaccii Tab. V. num. 3. 4. 5. quorum primi Minervæ caput, & noctuam ostendunt, & sextantali indicio notati sunt, omnes semiunciali pondere, & proinde pertinent ad assem unciarum trium. Postremus vero licet nota valoris careat, minime dubito, quin illum prioribus adenseam. In antica caput Vulcani pileolo coronato insignitum conspicitur, quale exprimunt aliquando Nummi Romanorum Consulares; in postica vero foriceps, malleus, & linea, seu virga quatuor nummos continens, insignia sunt officinæ monetariæ. Urbem hanc militari studio clavam extollit Virgilius præ cæteris *Æneid.* X. 172.

*Sexcentos illi dederat Populonia Mater
Expertos belli Juvenes.*

Urbis nomen a populi frequentia *Populonia*, derivativo Tuscis frequentato, ut a bono *Bononia*. Puplus pro populo vox Tusca est, & frequentissima in nostris Tabulis Eugubinis.

VETULONIENSIMUM.

In eadem maris ora non longe a Populonia locant Eruditi *Vetuloniam*, aliam ut puto Volaterranorum civitatem, quæ quia prius steterit *Vetulonia* dicta est, ut differret a *Populonia*. Hujus urbis primum nummum quincussim vidimus in Tab. Dempsteriana LXI. cujus nominis fugientes literas restitimus supra Cap. VIII. Alterum vero literatum nummum ex Museo Oliverio producemus Tab. VI. n. 1. hisce literis subsistentibus:

V . T L . . . A

in quo Nummo cum octo spatia literas integri nominis exsciperent, maxime dubito urbem hanc antiquitus *Vetlunam*, deinde vero *Vetluniam* inserta litera I fuisse nuncupatam. Stemmata hujus populi terra, marique clari sunt Rota, & Anchora. Anchoræ loco in pluribus nummis est columella quædam circa medium angustior, quam Cl. Bonarotus peritrochium esse conjecit, quo ruðdentes contrahuntur. At ex nummis 9. 10. & 11. Tabulæ V. apparet, nil penitus præferre id symbolum, nisi ferrum bipennis, sive securis ad indicandum ejus urbis Magistratum potestate Fascium polluisse, quemadmodum & sella curuli, cujus indicium est Rota. In nummis 6. 7. 8. 9. 10. & 11. Tab. V. & in cæteris Tab. VI. litera initialis hujus populi aliquando est □. Quandoque hæc
litera

litera arcuatur in $\bigcirc$ & semel accedit ad formam latinam V. In Tabula tamen V. notandi sunt nummi 6. & 8. quos Cl. Sellarius ob notam $\bigcirc$ tribuit Cortonensibus, & quorum priorem nuper in Museo Oliverio conlocavi; nam & stylo & symbolis longe recedunt ab artificio Etruscorum. Hos ego Punicos esse puto: nam etiam in ceteris illius Nationis numismatibus eadem nota saepe observatur.

OETALIENSIIUM.

Nuper ex eodem Museo Oliverio nummum accepimus epigraphicum subobscurum tamen lectionis, in cujus antica parte rude admodum copiae cornu expressum est, in postica forceps. Inscriptio mihi ITAL literis latino more procedentibus *Oetaliam*, hoc est, Insulam Ilvae indicavit, cujus praecipue dotes sunt ubertas, & copia metallorum. At longe aliter hunc nummum legit Cl. Possessor inverso ordine more Etruscorum:

IIIVV

& propterea Icuvinis restituit. Rem profecto indecisam relinquimus, donec alter ejusdem notae nummus afferatur. Hic nummus, quem producimus Tab. III. n. 2. quadrantis nota signatus est, pondere tamen unciali, & refertur ad aësem unciar. quatuor. Unum circa symbola notatum velim, quod utrumque Icuvinis convenit, ob agri fertilitatem, & ferri, & æris fodinas in propriis montibus generosas, e quibus non mediocrem proventum Urbini Duces, usque ad Dynastiae interitum percipere solebant, ut testatur Cimarilius, aliique illius temporis scriptores.

CAPUT

CAPUT IX.

Nummos Etruscos literatos hucusque mihi notos enumeravi. Superest nunc, ut aliqua de Anepigraphicis adnotemus Tab. VII. seriem nummorum ejusdem artificii, qui sparsim in eruditorum Museis inveniuntur, præsertim vero in Oliverio ordinavimus. In horum antica parte caput Herculis ruditer expressum corio Leonino ad instar torquis circa collum posito observatur. In uncia, quæ omnium magis obvia est, rostrum navis conspicitur, in sextante Delphin, in quadrante Tridens, in libra caput Equi. Symbola universa civitatem notant ad mare positam, cujus studia circa naves versarentur. Caput Neptuni hisce Symbolis magis quàm Herculis conveniret, sed Neptuno velamen e collo pendens minime tribuerem. Notandum vero est, hujus monetæ pondus excedere communem libram: nam tota hæc moneta est in ratione assis unciarum 14. 15. & 16. & propterea omnium antiquissima.

Rursus Tab. VIII. seriem alteram nummorum instruximus, in quorum antica parte eadem rotæ imago signata est, quæ in Vetuloniensibus, in postica vero caput Palladis, seu Genius urbis, bos, equus, canis, & rana. Cui populo nummos hosce tribuam, penitus ambigo, quod unum noto in semisse nota S Romana signata est haud levi indicio nummos Romæ percussos ad similitudinem Etruscorum, ut faciliori negotio in commercio essent. Sunt autem in ratione assis unciarum fere decem.

Ejusdem ponderis, & propterea ætatis est nummus singularis hinc capite leonis, inde equi obsignatus, qui Perusiz repertus diu servatus est in Museo Nobilissimi Viri Diamantis de Montemellino, unde ego dono acceptum intuli in Museum Cl. Oliverii, cum quo collatis studiis adlaboramus, ut aliquid communis in Patriam amoris monumentum relinquamus, posterisque exemplum præmittamus, ut aliquo liberalitatis officio Rempublicam ornent. Cætera, quæ protulimus numismata illiterata, majora expectant auxilia, ut suis quæque populis tribuantur. Romani fortasse non inani argumento majoris, semperque succrescentis potentiz, quæ cæterarum, & præsertim Etruriz urbium auctoritatem represserunt, universa numismata sibi attribuent, in quibus nota peculiaris alicui populo propria non repugnet.

Attigimus supra Romanos alienæ monetæ formam verosimiliter usurpasse, ne illius novitate commercium perturbarent inter rudes, montanosque populos, quibus una Etruscorum moneta fue-

A a

rat

rat familiaris. Conjecturam hanc confirmant Eruditi argumento quorundam nummorum percussorum in Campania cum epigraphe ROMANO, in quibus nummis operis stylus, & electio Symbolorum omnino Campana est, Bos currens, Pegasus, Canis, & caput equi. De his tamen nummis alia mihi suspicio oborta est, fuisse quidem in Campania, sed a Campanis cufos in eorum officinis, titulo tamen Romanorum. Et revera ex his, quæ præmisimus, constat Campanos etiam Romanis subjectos propriam monetam, & proprio nomine signasse, quin etiam & patria dialecto eam inscripsisse, idque etiam post annum 563. ex quo assis redactus fuit ad pondus semiuncialem. Cur ergo Romani, qui Romæ tam numerosas habuere monetarias officinas, & integrum populum monetariorum, aliam de proximo introduxerint in Campaniam? Quod si id facere constituissent, an ne putamus populum dominatorem propria insignia, propriam dialectum abjecisse, ut subditorum populorum formas adoptaret? Siquid igitur sapio, putarem novissimis temporibus a Romanis præservatam quidem fuisse Campanis prærogativam cudendæ monetæ more patrio adhibitis propriis artificibus, qui diverso stylo a Romanis utebantur, sed cum Inscriptione *Romani nominis* quanquam concepta dialecto Campanorum. Et revera hujus formæ nummi pertinent omnes ad assem semiuncialem, quo Romani usi sunt usque ad Reipublicæ interitum, ad quæ postrema tempora referendos esse putamus nummos omnes cum Inscriptione ROMANO.

Superest nunc disquirenda ratio grammaticalis, qua hæc urbium nomina *Romano*, *Theano*, *Kaleno*, *Pestano*, *Suessano* ita concepta sint contra legem latinæ linguæ; sunt enim gentilia nomina ab urbibus derivata, quæ in primo, seu secundo pluralis numero casu fuissent pronuncianda, quemadmodum in primo casu exprimitur nomen gentile IKVVINI, & in secundo ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ, hoc est *Pisaurensium*; in qua difficultate, si hæsiolari licet, recurrendum est ad eosdem nummos anteriores Olcis literis inscriptos *Theanu*, *Kalenu*, *Nucrinu*, *Suessanu* &c. nam Campani, æque ac Etrusci litera O caruerunt, quam deinde ad emolliendam pronunciationem a Romanis acceperunt. Ne vero penitus divinare videar, præsto est auctoritas Plutarchi in *Romulo* dicentis locum quemdam fuisse Romæ, ubi Romulus, & Remus infantes fuerant expositi, qui adhuc sua ætate *Germanum* vocabatur; antiquitus vero *Cermano* nondum litera G introducta in Latium. Locum eundem Varro lib. IV. de L. L. *Germalum* vocat; *Cermalum* vero Festus. Hinc vero colligitur dictionem illam antiquam *Cermano*, quam Plutarchus præservavit, nihil aliud importasse, quam *Germanorum*, Exemplo itaque hinc expetito arguimus voces illas *Kaleno*, *Pestano*,

stano, *Suessano*, denique & *Romano*, more antiquo nihil aliud significasse in nummis, quam *Kalenorum*, *Pestanorum*, *Suessanorum*, *Romanorum*, & subintelligitur *Nummus*; quæ forma nummorum, inscribendorum optime responderi instituto e Græcia in Italiam translato, quemadmodum observamus in plerisque nummis *Coloniæ*, *Gracarum*, *Anconitanorum*, *Pisauriorum*, *Ariminaorum* &c. Firmat demum hanc meam suspicionem nummus *Larinensium*, in quo per Apocopen detractis extremis literulis, ut sæpe occurrit in hisce nummis inscriptum legitur *LARINOR.* hoc est *Larinorum*.

Superfunt duo nummi literati quidem, sed adeo obscuræ lectionis, ut de illis nil certi producere audeamus. Priorem exhibet Tab. V. num. 2, cum capite Apollinis laureati, & Minotauro cum victoria desuper advolante, qualem prorsus intuemur in nummis Neapolitanorum, aliorumque Campaniæ Urbium haud obscuro argumento originis e Creta deductæ. Inscriptio subiecta *MILAM* urbem denotat hujus nominis, cujusmodi multæ fuerunt, ut *Myle* in Sicilia apud Clarissimum De Amico in illius Regni *Lexico Topographico* Tom. III. Part. II. pag. 84. Ejusdem originis sunt nomina urbium *Melanæ*, pariter in Sicilia apud Strabonem, *Melana* in Brutiis, *Melitta* in Magna Græcia, *Melita* pariter in Brutiis, alique, quarum nomina temporis intervallo maxime perturbata sunt.

Postremus in eadem Tab. n. 12, erudito commentario illustratus fuit a Clariss. Sellario. In antica caput Mercurii pileatum, ostendit, in postica Palladis noctuam, Inscriptionem *EVITHESA*. Perusini communitè tribuunt, in quo non admodum convenio ob utriusque vocabuli dissonantiam. Addatur nummi tenuitas; unde arguitur, ad ea tempora pertinere, quibus nulla jam Perusinis reliqua erat signandæ monetæ potestas; quapropter de hoc nummo juvat magis dicere, quid non sit, quàm quod esse reputemus. Prodest tamen & ista producere, ut si quando ejusdem notæ plures appareant, & fortasse nitidiores, ex omnium collatione aliquid luminis eruatur.

CAPUT X.

CUM urbium origines plerumque a nobis ignorentur, consequens est, symbola, quæ in primævis nummis obsignata sunt, in obscuro versari. Quis enim primorum colonorum mentem, atque ingenium assequi valeat, cum in nummis veluti mysteria urbium & secreta populorum obsignarunt, quos penitus antiquitatis caligo memoriæ subtraxit? Ne verò hanc argumenti nostri partem potissimam omnino prætereamus, quatuor fontes adsignavimus, unde monetarum insignia deducta fuisse suspicamur, ex quibus etiam urbium nomina derivata esse affirmavimus in libello de *Nominibus Urbium, & locorum Italia*. Fons primus fuit religio, unde prodierunt in nummis capita Deorum Tutelarium, Fluviorum, & Geniorum cujusvis urbis, quemadmodum Athenienses caput Palladis in ære signarunt. Plerique Siciliz populi fortunam propriæ Urbis &c. Item animalia diis sacra, quæ impensius colerent, ut Aquilam, Lupum &c. in nummis Tudertium, Talus hinc inde excisus in quibusdam nummis illiteratis pertinet ad sortes, quæ in quorundam Templorum sacra-riis veluti oracula custodiebantur.

Altera origo Symbolorum deducta est ab eorum studiis, & artibus, quemadmodum anchoræ, curruum rotæ, equi currentes, bigæ Jeronycarum coronæ, urnæ sortium Athleticarum, cæsti, clavæ geminæ, sagittarum mucrones, & lancearum.

Origo altera manavit a natura loci, ut pisces, conchæ, copiæ cornua, racemi uvæ, vasa vinaria, ranæ, testudines, spicæ frumenti, illisque insidentes, cicadæ, bruchi, &c.

Ultimum caput omnium difficillimum explicatu, sunt fabulæ, & fabularum Symbola, quæ plerumque pertinent ad origines populorum, & facta illorum præclariora, quorum pauca admodum nobis innotescunt. Ex horum numero sunt Campanorum nummi cum Minotauro, per quem declararunt, sese e Creta originem deduxisse. His subdimus nummos Jassensium cum Delphyne puerum vectante, & Tarentinorum cum Tarante alteri Delphyni insidente, quorum explicationem præservavit nobis Plutarchus in libro *De Solertia animalium*, & Aristoteles *De Politia Tarentinorum*. Sed hisce subsidiis ad nummos Etruscorum explicandos penitus destituti sumus.

Quia vero rem Nummariam Romanorum, quæ inter reliquas notior est, adhibuimus ad Etruscam illustrandam, opere pretium erit, paucula quædam de Symbolis Romanorum subnectere. Antiquil-

tiquissimæ, ut jam præmisimus, sub regno Servii fuere imagines pecudum, unde pecunia dicta est, in quo Græcos imitati sunt, seu, ut verius dicam, studia populi expresserunt, quæ tota erant in terra exercenda, & circa curam armentorum. Hujusmodi nondum vidimus: numismata enim hujus formæ, quæ præ manibus habemus, multo posteriora esse deducimus ex illorum pondere longe inferiore ponderi Serviano. Cæterum assis Romanus perpetuo signatus est cum capite Jani bifrontis, & prora navis. Jano, ut supra indicavimus, assem monetam maximam Romani assignarunt, quia semotis fabulis, quæ vulgarium hominum mentem occupabant, qui penitiorum doctrinam sectabantur, Janum Deum Maximum, & Primigenium reputabant.

Nec turbant Plinii verba asserentis, notam hanc inditam fuisse Romanis assibus, cum duunciales facti sunt; non enim excludit extitisse etiam in moneta anteriori; & revera asses cum Jano gemino, & rate, licet rarissimos adhuc habemus unciarum undecim in Museo Arigonio, & unciarum tresdecim, hoc est, librarum antiquarum in Museo Oliverio, ut in Tab. III. n. 1. Unciarum vero decem, sicuti & novem, & octo, & quatuor frequentiores sunt, licet non obviæ. Plinius vero de nummis loquitur, qui sua ætate notiores erant: nam ponderosiores, quos numeravimus, ea ætate in terræ sinu delitescabant, unde serius prodierunt.

Janus gemino *rostrum* navis conjungit Plinius, qui in nummis Romanis nondum observatus est, sed tantum prora. Nudum rostrum exhibent nummi illiterati cum capite Herculis, quorum unum producimus in fine Tabulæ VII. Sed Plinius partem proræ potissimam, nempe rostrum trino dente æreo armatum pro tota prora usurpavit, quemadmodum Ovidius poetice locutus puppim appellavit;

At bona posteritas puppim formavit in arte,

cum nusquam in nummis observata sit. In assibus antiquioribus nota numeralis unitatis intermissa fuit, quia ipsa nummi moles valorem præsignabat. Addita verò fuit, ubi pondus imminutum est, ne cum semissibus, & quadrantibus antiquioribus, aut trientibus confunderetur. Unicus nummus Oliverianus præcitatus ex omnibus, quos vidi, gravioribus supra caput Jovi notam hanc præsefert.

Partibus assis inferioribus juxta ordinem dignitatis Deos assignarunt, nempe semissem Jovi coronato, vel diademato cum nota S subjecta, quæ semissem designat. In his, qui bello Punico primo facti sunt in proportionem ad assem duuncialem, aliquando caput Jovis tutulatum videtur. Id vero imperitiæ sculptorum, qui

qui formas incidebant, tribuendum est, qui in tumultuaria illa monetæ flatura capillitium horridius efformarunt. Cum enim artifices excavatos formarum alveolos experirentur, an ne ponderi præscripto responderent, iniquos deprehenſos, ut ad equitatem reducerent, incremento capillorum errorem corrigebant. Qui vero multiplicem eorum nummorum copiam, & præcipue melioris notæ tractaverunt, tutulum illum penitus excludunt, quo Jupiter nunquam coopertus est.

Trientem Palladi Jovis Filiz assignarunt, cujus caput casside græcanica, ut juris erat, adornarunt, diversa ab altera penitus Romana, quo caput Dex Romæ insignitur. Quatuor globuli totidem uncias designant. Hujus Dex aspectus quandoque truculentior est, ut sæpe ii, quibus hæc studia minus familiaria sunt, Martem referre licet perperam, reputaverint. Longi tamen crines sub casside defluentes, quos nemo ex Diis, nisi Bacchus, & Apollo gestarunt, Deam omnino designant.

Quadrans Herculi addictus est, qui corio Leonino loco cassidis tegitur. In nummis vero in Campania cuspis cum inscriptione ROMANO, ejus caput nudum est, colligatis tantum circa collum Leonis exuviis. Nota monetaria sunt globuli tres.

Sextantes Mercurium obſignatum præferunt, semperque petasatum pileolo quadrato, aut rotundo, geminis globulis adjectis.

Uncia caput Romæ ostendit Romana galea contextum. Romanam diximus breviusculo frontali instructam, cum contra Græcorum cassides, quas Festus *Sileas* vocat larvam illam vultus custodem adfixam habebant, quæ inter bellandum, & vultum protegeret, & horridiorem aspectum simularet. Nota hujus nummi globulus unicus est.

Vides hinc Divinitatis gradum pro diverso valore imminutum; in omnibus vero, si nummum vertas, prora illa intuetur, cujus myſterium omnino latet, sed tantummodo vulgari fabulæ aludit, qua Deum Janum navigio in Italiam advenisse ferebatur. Vidi tamen Pisauri apud Propolam omnium avarissimum, & eruditis omnibus infensissimum, uncialem optimæ notæ cum capite Romæ, in cujus averſa parte erat Lupa lactans Romulum, & Remum opere elegantissimo efformatam, longe diverſi artificii ab iis tenuioris molis, quæ sub Constantino, vel ejus filiis Romæ prodierunt, sive sub Teodorico, qui nummi vulgares sunt. Nummulus iste ad Reipublicæ tempora pertinebat, nec pretio ullo eum mihi licuit comparare.

Recedunt ab hoc ordine denarii xrei, quos ego in usum donariorum potius quam commercii factos fuisse puto, quorum, unum in Museo Clariss. Oliverii intulimus cum capite Romæ
ga lea-

galeato ex una parte, ex alia vero consueta navigii prora, cuiusmodi alter custoditur in Museo Caponiano, licet majoris ponderis, quin etiam & triessis cum eisdem symbolis extat in Museo Arigonio. Immo ipsum Romæ caput in hisce nummis extra ordinem formatis suspicionem auget hæc numismata pro donariis, quæ ipsa Roma militibus ob rem bene gestam largiretur, fuisse producta, ut in ipso nummo intuerentur Urbis imaginem, quam effuso sanguine propugnassent.

Subscriptio ROMA primum apparet in sextante Musei Oliverii, qui respondet assi unciarum $8 \frac{1}{2}$ dein in alio sextante ejusdem Musei unciarum $7 \frac{1}{2}$ in uncia Musei Arigonii, quæ est in portione assis unciarum $6 \frac{1}{2}$ in alia uncia ejusdem Musei Arigonii, quæ est in ratione assis unciarum 5. in decussi Musei Arigonii cum victoria in biga, qui respondet assi unciarum quatuor: nam hic Nummus pendet unc. 40. Cum vero assis redactus est ad pondus unciar. 2. semper in nummis apposita cernitur hæc inscriptio, neque amplius fuit prætermissa. Hinc pro certo teneas, nummos omnes anepigraphicos, qui respondeant assi unciarum duarum, aut infra, ad Romanos minime pertinere.

Aliquando inscriptio Romanorum nummorum literis inversis formata est more Etrusco A M O R, quale monstrum eruditus quibusdam ingenium torisit. Ego vero mysterium omne in imperitiam sculptorum refundo, qui literas rectas in typo inciderunt, minime advertentes in eotypa inversas prodituras, quod etiam observavimus in *Tegularum, & Lucernarum Inscriptionibus*.

Quod reliquum est in nummis illiteratis, qui ad Etruscos, aliosque Italix populos antiquiores pertinent, nulla certa ratio inveniri potest, qua duce civitatibus propriis assignentur, nisi cum nummi isti antiquiores perfecte respondeant recentioribus literatis: nam urbes aliquæ veterem typum mordicus retinere. Itaque cum caput equi excisum videamus in quibusdam Campanorum, & Siculorum nummis epigraphicis, non inaniter divinavimus, nummos sine literis cum eodem signo ad eosdem populos pertinere, quemadmodum & Leontinis eos, qui Leonis caput exhibent, & Valentix Urbi nummi fulmine obsignati. Pegasus observamus in nummis Syracusanorum, & Panormitanorum, & Talum in nummis Himeræ. In quibusdam ex nummis Italicis gravioribus, in quibus nulla subest ratio, cur illos Romanis tribuamus, aliquando occurrit nota S penitus latini, cum ea ætate, ad quam nummi pertinent, Etruria, & Campania propriis characteribus uterentur.

Putat-

Putamus igitur nummos hosce nota semissis obsignatos, quorum unum notavimus in Museo Oliverio cum pegaso hinc inde expresso, alterumque ibidem cum capite Palladis ex utraque parte repetito, suntque in ratione assis unciarum 11. & $9\frac{1}{2}$; putamus, inquam, a Campanis percussos, cum octoginta fere annis ante bellum Punicum primum a Romanis fuere submissi, & licet characterem proprium retinerent, tamen ubi ageretur de tributis Romæ persolvendis, notam Romanam adhibuisse suspicor, sive ob facilitatem commercii, cum jam Italia fere tota Romano numismati assuevisset, seu quia præpotenti populo ita placuisset. Ut vero manifestiora fiant, quæ de Etruscorum Nummorum ponderibus sparsim tradidimus, placuit illorum elencum diligenter ordinatum per singulas ætates, in quibus decrementum passi sunt, subnectere, ut quoties lectori nummus aliquis hujus generis occurrat, examinato illius pondere, continuo intelligat, cui ævo sit referendus.

CHRO-

CHRONICON NUMMARIUM,

Sive ætas & pondus nummorum Italicorum, quotquot adhuc per nos observari potuerunt.

Prima Nummorum ætas ab illorum antiquiore in Italia usu usque ad annum Urbis c. Regnante Servio.

Pondus Assis	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
Unc. XX				Cap. Herculis dext. Tridens. ooo <i>Qui nummus omnium ponde- rosior in Museo Pass. asservatur.</i>		
XIX $\frac{1}{2}$						
XIX						
XVIII $\frac{1}{2}$						
XVIII		Cap. Mu- lieris Cu- cullatæ HAT. Pegasus. oooooo <i>Perusia ap. R. P. Galassiana Cassinen- sem.</i>	Cap. Mu- lier. dext. oooo Vas. HAT <i>Mus. Arig. Nummus omnium inscripto- rum pon- derosior.</i>	Cap. Herc. dex. Tridens. ooo <i>Mus. Pass. Mus. Oliv.</i>	Cap. Her. dex. Delphin. oo <i>Mus. Pass.</i>	Cap. Herc. dex. Rostrum Na- vis. o <i>Mus. Oliv.</i>

B b

Pond. Af.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia .
XVII $\frac{1}{2}$				Cap. Herc. dex. Tridens. ooo Mus. Arig.		Cap. Herc. dex. Ro- strum Navis o Mus. Pass.
XVII						
XVI $\frac{1}{2}$				Cap. Herc. dex. Tridens. ooo Mus. Oliv. Mus. Arig.		
XVI				Cap. equi dex. ooo Cap. equi fin. ooo Mus. Arig.		Cap. Herc. dex. Ro- strum Navis o Mus. Arig.
XV $\frac{1}{2}$						
XV			Manus cestu ar- mata . oooo Duo cla- væ TVTRRE oooo In Mus. Pass.		Cap. Her. dex. Del- phin. oo Mus. Oliv. Concha . oo Caduceus oo M. Arig. Cap. Ca- stor. dex. oo Cap. Ca- stor. fin. oo Mus. Arig.	
XIV $\frac{1}{2}$						Globus. o M. Arig.

NUMMARIUM.

195

Pond. Af.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XIV	Cap. Herc. dext. Cap. Equi dext. Mus. Pass.			Cap. Equi dex. o o o Cap. Equi fin. o o o Mus. Arig.	Cap. Herc. dex. Delphin. o o Mus. Pass. Concha o o Caducius o o Mus. Arig.	
XIII $\frac{1}{2}$	Cap. Apol. dex. glans Cap. Apol. fin. glans Mus. Arig. Cap. Jani I Cap. Merc. fin. I Mus. Arig.				Cap. Merc. dex. o o Cap. Merc. fin. o o Mus. Pass. Concha o o Caducæus o o Mus. Arig.	Cap. Herc. dext. Ro- strum navis. o Mus. Arig.
XIII	Cap. Apol. dex. glans Cap. Apol. fin. glans Mus. Arig. Mus. Pass. Bos dext. Spina. o o o o Quadri- pondius Mus. Pass. Cap. Jani Ratis Mus. Oliv.	Pegasus dex. S Pegasus fin. S Mus. Arig. Porcus dex. S Vas. Mus. Arig.	Cap. Equi dex. o o o o Cap. Equi fin. o o o o Mus. Arig. Manus ce- stu arm. o o o o Duo clavæ TVTERR Mus. Medis.	Duo grana hordeacea. o o o Cap. Hirsi o o o Mus. Arig. Duo grana hordeacea. o o o Manus dext. Falx. o o o Mus. Arig.	Cap. Herc. dex. Delphin. o o Mus. Pass.	
XII $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Cap. Merc. fin. I Mus. Arig. Cap. Apol. dex. Cap. Apol. fin. Mus. Arig.			Aper currens dex. o o Aper currens fin. o o o Mus. Oliv.		

B b 2

Secund-

*Secunda Nummorum ætas ab anno Urbis c.
ad CCCCXC.*

Pon. Ass.	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XII	Cap. Jani I	Cap. Marti fin.	Cap. Pallad. fin.	Manus dext. ooo	Cap. Merc. dex.	Talus Falx. o
	Cap. Merc. fin.	S	ooo	Manus fin. ooo	oo	Mus. Pass.
	I	Cap. Mulier. fin.	Ratis dex. ooo	Mus. Oliv.	Cap. Merc. fin.	Cap. Herc. dex.
	Mus. Pass. Mus. Oliv. Mus. Arig.	S Mus. Arig.	Mus. Oliv.		oo Mus. Pass. Mus. Oliv.	Rostrium na- vis. o
		Pegasus dex.	Fulmen Delphin.	Manus dext. ooo		Mus. Pass.
		S	ooo	Duo grana hordei		
		Pegasus fin.	Mus. Oliv. Mus. Pass.	ooo Mus. Pass.		
		S Mus. Arig.				
		Cap. Marti fin.	Manus ce- stu armata			
		S	ooo			
		Cap. Mulier. fin.	Duo clavæ TVTERE.			
		Falx. S Mus. Arig.	Mus. Mer.			
XI $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I		Cap. Minervæ fin.		Concha oo	
	Cap. Merc. fin.		ooo		Caduceus. oo	
	I		Ratis dex. ooo		Mus. Pass.	
	Mus. Pass. Mus. Oliv. Mus. Arig.		Mus. Oliv.			
	Cap. Jani I				Cap. Castor. dex.	
	Ratis dex. I				oo	
	Mus. Arig.				Cap. Castor. fin.	
					oo Mus. Pass.	

NUMMARIUM

197

Pon. Aff.	Affis.	Semis.	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
XI	Cap. Jani. I	Pegas. dex. S	Cap. Min- ner. fin. o o o o	Cap. Herc. fin. o o o	Cap. Merc. dext. o o	Talus. o
	Ratis dex. I.	Idem fin. 2	Ratis dex. o o o o	Ratis dext. o o o	Ratis fin. o o	Talus. Mus. Arig.
	Mus. Arig.	Mus. Pass. Mus. Arig. Mus. Oliv.	Mus. Arig. Mus. Oliv.	Mus. Arig.	Mus. Oliv.	
	Cap. Mu- lier Ga- leat. dext. Clava, Idem cap. fin. Clava. Mus. Arig.	Cap. Jovis sinistr. S Ratis dex. S Mus. Arig.	Fulmen. o o o o Delphin. o o o o Mus. Pass. Mus. Arig. Mus. Oliv.		Concha o o Caduceus. o o Mus. Oliv. Mus. Pass.	
			Caput e- qui dext. o o o o Caput e- qui fin. o o o o Mus. Oliv.			
			Fulmen. o o o o Clava Delphin. o o o o Clava Mus. Arig.			
			Equus cur- rens fin. o o o o Rota o o o o Mus. Arig.			
			Fulmen. o o o o Clava o o o o Mus. Arig.			

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
X $\frac{2}{2}$	Cap. Jani Ratis dex. I <i>Mus. Arig.</i>	Cap. Marti fin. S Cap. Fe- min. fin. S Falx. <i>Mus. Arig.</i>	Cap. equi dex. o o o o Idem fin. o o o o <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>		Cap. Merc. dex. o o Rat. fin. o o <i>Mus. Oliv.</i>	Talus Talus <i>Mus. Oliver.</i>
	Cap. Mul. galeat. dext. I Rota I <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i> <i>Mus. Arig.</i>	Cap. Marti fin. S Cap. Mul. fin. S <i>Mus. Arig.</i>	Cap. Mi- ner. fin. o o o o Ratis dex. o o o o <i>Mus. Arig.</i>		Cap. Mer- curii cum petafo ala- to finist. o o Rat. dex. o o <i>Mus. Oliv.</i>	Talus Falx. o <i>Mus. Pass.</i>
			Lira o o o o Cap. Apri o o o o <i>Mus. Arig.</i>			
		Cap. Jov. fin. S Rat. dext. S <i>Mus. Oliv.</i> Pegasus fin. S Pegasus dex. 2 <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Pall. fin. o o o o Ratis dex. o o o o <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Herc. fin. o o o Ratis dext. o o o <i>Mus. Oliver.</i>	Concha o o Eadem a- versa o o <i>Mus. Passer.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	
	Cap. Jani Ratis dex. I <i>Mus. Arig.</i>	Pegasus dex. 2 <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Pall. fin. o o o o Ratis fin. o o o o <i>Mus. Arig.</i>	Tridens o o Cicada o o T V. <i>Mus. Passer.</i>	Lanceæ Mucro T V. Vas. o <i>Mus. Pass.</i>	
	Tripod. Delphin. Spina o o o <i>Mus. Oliv.</i>	Bos cur- rens fin. S Rota. <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Fulmen. o o o o Delphin. o o o o <i>Mus. Arig.</i>			
	Caput Leonis Caput E- qui fin. Nummus singularis <i>Mus. Pass.</i>	Cap. Pall. fin. S Cap. Ju- non. fin. S Falx. <i>Mus. Oliv.</i>	Manus ce- stu armata o o o o Duo cla- væ. T V T E R R E <i>Mus. Me- dic.</i>			
		Cap. ga- leat. dex. S Idem fin. S <i>Mus. Arig.</i>				
X	Cap. Apol. dex. Glans Idem fin. Glans <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Jov. fin. S Rat. dext. S <i>Mus. Oliv.</i> Pegasus fin. S Pegasus dex. 2 <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Pall. fin. o o o o Ratis dex. o o o o <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Herc. fin. o o o Ratis dext. o o o <i>Mus. Oliver.</i>	Concha o o Eadem a- versa o o <i>Mus. Passer.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	
	Cap. Jani Ratis dex. I <i>Mus. Arig.</i>	Pegasus dex. 2 <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Pall. fin. o o o o Ratis fin. o o o o <i>Mus. Arig.</i>	Tridens o o Cicada o o T V. <i>Mus. Passer.</i>	Lanceæ Mucro T V. Vas. o <i>Mus. Pass.</i>	
	Tripod. Delphin. Spina o o o <i>Mus. Oliv.</i>	Bos cur- rens fin. S Rota. <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Fulmen. o o o o Delphin. o o o o <i>Mus. Arig.</i>			
	Caput Leonis Caput E- qui fin. Nummus singularis <i>Mus. Pass.</i>	Cap. Pall. fin. S Cap. Ju- non. fin. S Falx. <i>Mus. Oliv.</i>	Manus ce- stu armata o o o o Duo cla- væ. T V T E R R E <i>Mus. Me- dic.</i>			
		Cap. ga- leat. dex. S Idem fin. S <i>Mus. Arig.</i>				

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IX $\frac{1}{2}$	Cap. Ga- leat. dex.	Bos cur- rens fin.	Cap. Equi dext.	Cap. Her. fin.	Concha.	
	I	S	oooo	ooo	oo	
	Clava	Rota	Idem fin.	Rat. dext.	Caducæus.	
	Idem fin.	Mus. Pass.	oooo	ooo	oo	
	I		Mus. Arig.	Mus. Oliv.	Mus. Arig.	
	Clava					
	Mus. Arig.	Cap. Jovis fin.	Fulmen	Grana duo hord.	Cap. Merc. fin.	
		S	oooo	ooo	oo	
		Rat. dext.	Delphin.	Manus dext.	Ratis dex.	
		S	oooo	ooo	oo	
		Mus. Arig.	Mus. Pass. Mus. Arig.	Mus. Arig.	Mus. Arig.	
			Cap. Pall. dex.	Manus dext.		
			oooo	oooo		
			Rat. fin.	Manus finist.		
			oooo	oooo		
			Mus. Arig.	Mus. Arig.		
			Fulmen	Manus dext.		
			oooo	oooo		
			Delphin.	Manus finist.		
			Falx.	eum falce		
			oooo	oooo		
			Mus. Arig.	Mus. Arig.		
			Equus curr. fin.	Aper. dext.		
			oooo	ooo		
			Rota.	Idem finist.		
			oooo	ooo		
			Mus. Arig.	K A M.		
			Manus ce- stu armata			
			oooo			
			Clavæ			
			T V T E R E			
			Mus. Med.			

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IX	Cap. Jani I	Cap. Jun. fin. falx	Cap. Pall. dex.	Cap. Her. fin. ooo	Cap. Merc. dex.	Cap. Romæ fin. o
	Ratis dex. I	S	ooo	Ratis dext. ooo	o	Rat. dext. o
	Mus. Oliv.	Cap. Pall. fin.	Ratis dex. ooo	Mus. Oliv.	Ratis fin. oo	Mus. Pass.
		S	Mus. Oliv.		Mus. Oliv.	
	Cap. Mul. galeat.			Manus dext. ooo	Testudo oo	
	I	Cap. Jovis fin.	Equus cur- rens fin.	Falx	Rota oo	
	Rota	S	ooo	Duo grana hord.	Mus. Oliv.	
	Mus. Pass.	Ratis dex. S	Rota ooo	ooo	Mus. Arig.	
		Mus. Oliv.	Mus. Arig.	Mus. Arig.	Cap. Mer. dex.	
		Cap. Ga- leat. dex.	Fulmen ooo	Idem typus fine falce	oo	
		Clava S	Delphin. ooo	Mus. Pass.	Ratis dex. oo	
		Idem fin. Clava	ooo	Aper curr. dex.	Mus. Pass.	
		S	Mus. Oliv.	ooo	Cap. Merc. fin.	
		Mus. Arig.		Idem finist. ooo	oo	
			Cap. Equi dex.	Mus. Arig.	Ratis dex. oo	
		Pegasus dext.	ooo		Mus. Arig.	
		S	Idem fin. ooo	Manus dext. ooo	Manus dex.	
		Idem fin. 2	Mus. Oliv.	Eadem finist. ooo	oo	
		Mus. Arig.	Mus. Arig.	Mus. Arig.	Duo grana hordei	
			Fulmen ooo		oo	
		Cap. Mu- lier.	Fulmen ooo	Canis finist. ooo	Mus. Arig.	
		S	ooo	Rota ooo	Puto tamen unum ex tribus glo- bis excidif- se.	
		Falx.	Mus. Arig.	Mus. Arig.	Concha oo	
		Cap. Gale. S			Ead. ad- versa oo	
		Mus. Arig.			Mus. Arig.	
					Mus. Passer.	
					Cap. Jani oo	
					Clava VELATRI oo	
					Mus. Arig.	

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia .
					Cap. Cast. dex. oo Idem fin. oo Mus. Arig.	
					Noctua oo Cap. Apri oo Mus. Arig.	
VIII $\frac{1}{2}$	Cap. Mul. Galeat. dex. Clava I Idem fin. Clava . I Mus. Oliv.	Cap. Pall. S Clava Cap. Pall. S Clava Mus. Oliv.	Cap. Pall. fin. oooo Ratis dex. oooo Mus. Oliv.	Cap. Herc. fin. ooo Ratis dext. ooo Mus. Arigon.	Cap. Merc. fin. oo Ratis dex. oo Mus. Arig.	Capit. Jani Clava oo VELATRI Mus. Arig.
	Cap. Jani I Ratis dex. I Mus. Oliv.	Cap. Jovis fin. S Ratis dex. S Mus. Passer.			Concha oo Eadem a- verfa oo Mus. Arig.	
	Cap. Mu- lier. finist. I Gallus fin. I Mus. Arig.				Cap. Merc. dex. oo Ratis dex. oo ROMA Mus. Passer. Hic num- mus maxi- mus est in- ter Roma- nos inscri- ptos .	
					Cap. Pol- luc. oo dext. Idem fin. oo Mus. Arig.	
					Noctua . oo Cap. Apri oo Mus. Arig.	

Pon. Aff.	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VIII	Cap. Jani I Rat. dext. I <i>Mus. Passer.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Jani VELATRI C <i>Mus. Passer.</i> Cap. Jov. fin. S Rat. dext. S <i>Mus. Passer.</i> Cap. Pall. Clava dex. S Clava Idem fin. S Clava <i>Mus. Oliv.</i> Cap. ga- leat. fin. Clava S Idem dex. S Clava <i>Mus. Arig.</i> Lupus dor- miens T V T E R E C Lira. C <i>Mus. Oliv.</i>	.		Cap. Merc. dex. oo Idem fin. oo <i>Mus. Passer.</i> Concha oo ead. averfa oo <i>Mus. Passer.</i> Tridens oo T V Cicada. oo <i>Mus. Oliv.</i>	Cap. Romæ fin. o Rat. dext. o <i>Mus. Arigon.</i>
VII $\frac{1}{2}$		Rota Pe- ritrochium Ancorale ooo I ooo I <i>Mus. Me- dic.</i>	Cap. Pall. fin. oooo Ratis dex. oooo <i>Mus. Oliv.</i>		Cap. Merc. dex. oo Ratis dex. oo ROMA. <i>Mus. Passer.</i>	

NUMMARIUM.

203

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VII	Astrum Luna **** I IKVVINI Mus. Medic.	Rota Anchora ooo ooo Mus. Arig.	Fulmen oooo Idem fulmen. oooo Mus. Passer.	Cap. Jani VELATRI. Clava ooo Mus. Bonarot.	Cap. Merc. fin. oo Ratis dex. oo Mus. Arig.	Rota. o Peritrochium. o Mus. Passer.
	Cap. Jani VELATRI I Mus. Passer.		Cap. Pall. fin. oooo Ratis dex. oooo Mus. Arig.		Cap. Castor. fin. oo Idem dex. oo Mus. Arig.	
	Anchora I Rota VETLVNIA Mus. Passer.		Cap. Jani VELATRI Clava oooo Mus. Med.			
VI $\frac{1}{2}$	Cap. Jani VELATRI I Mus. Barberin.	Aquila C TVTERE. Cornu divitiar. Mus. Passer.	Cap. Pall. dex. oooo Rat. fin. oooo Mus. Arig.		Tessudo oo Rota oo Mus. Arig.	Cap. Romæ fin. o Ratis dext. o ROMA Mus. Arigon.
					Cap. Cast. dext. oo Idem fin. oo Mus. Arig.	Brucus o Mus. Passer. Racemus Instrumenta Sacrificii o Mus. Passer.

C c 2

Pop. Aff.	Affis.	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
VI	Cap. Jani Rat. finist. I Mus. Arig.	Spina ooo ooo Idem tipus & notæ in aversa parte Mus. Oliv.	Cap. Pall. finist. oooo Ratis dex. oooo Mus. Oliv. Mus. Arig.	Clava ooo Mus. Oliver.	Clava oo Mus. Oliv.	Rota o Anchora. o I Mus. Passer.
	Cap. Jani VELATRI Dupond. Mus. Arig.	Cap. Jani VELATRI C Clava Mus. Pass.	Cap. Jani VELATRI oooo Mus. Me- dic.	Cap. Jani VELATRI ooo Clava Mus. Medic.	Globus. oo Globus. oo Mus. Arig.	Rota o . 3 Mus. Oliv.
	Spina oooooooo Spina oooooooo Mus. Oliv.	Cap. Jani VELATRI Clava Mus. Me- dic.				Cap. Romæ finist. Rat. dext. ROMA Mus. Passer.
						Rana o Testudo o Mus. Arig.
V $\frac{1}{2}$						Vas o Mus. Arig.
	Cap. Jani VELATRI I Delphin. finist. Mus. Me- dic. Mus. Ari- gonium.	Cap. Jani VELATRI. C Clava Mus. Me- dic.	Rota oooo Peritro- chium. oooo I Mus. Passer.		Cap. Jani oo VELATRI. oo Mus. Me- dic.	Cap. Jani VELATRI. o Clava Mus. Medic.
						Rana. Testudo. o TV. Mus. Passer.
						Vas. o Falx. o Mus. Oliv. Mus. Arig.
						Globus. o Globus. o Mus. Passer.

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
V	Janus VELATRI I Delphin finist. <i>Mus. Arig.</i> Cap. Jani VELATRI II Dupond. <i>Mus. Med.</i> Anchora. V Rota VELLVN. Quinquess. <i>Mus. Bacci</i>	Cap. Jani VELATRI. C <i>Dempster.</i>	Caput Fe- minæ oooo Hercul. cum Cen- tauro di- micans ROMA oooo <i>Mus. Oliv.</i> Manus cest. arm. Clavæ. oooo TVTERE <i>Mus. Oliv.</i> <i>Mus. Passer.</i>	Caput Jani VELATRI. oo Clava <i>Mus. Medic.</i>	Cap. Jani VELATRI oo <i>Mus. Arig.</i> Cap. Mer. dex. oo Rat. dex. oo ROMA <i>Mus. Pass.</i>	Cap. Romæ dext. o Ratis dext. o <i>Mus. Arig.</i> Protome So- lis. Luna cum Stellis ROMA <i>Mus. Arigon.</i> Cap. Romæ finist. o Ratis dext. o ROMA <i>Mus. Passer.</i> Clava. o <i>Mus. Passer.</i>
IV $\frac{1}{2}$ 2	Cap. Jani Ratis fin. I <i>Mus. Pass.</i>	Rota Anchora oooooo <i>Mus. Arig.</i>	Aquila oo oo TVTER. Cornu di- vit. <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Gio- van.</i> <i>Mus. Arig.</i>	Cap. Jani VELATRI ooo Clava <i>Mus. Medic.</i>		
IV	Cap. Mul. galeat. dext. Ratis dex. X Decussis <i>Mus. Ca- pon.</i> Cap. Ro- mæ dex. III Rat. finist. III Triessis. <i>Mus. Arig.</i>	Cap. Jani VELATRI. C Clava <i>Mus. Med.</i> <i>Mus. Oliv.</i>	Rota Peri- trochium oooo I <i>Mus. Passer.</i>	Rana ooo Anchora ooo TV. <i>Mus. Medic.</i>	Clava Spina oo <i>Mus. Passer.</i>	Clava o <i>Mus. Passer.</i> Vas. o Lanceæ cuf- pis. o TV. <i>Mus. Passer.</i> <i>Mus. Oliver.</i>

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
IV	Cap. Jani I Ratis dext. I <i>Mus. Pass.</i> Victoria in biga ROMA X Ratis fin. X Decussis. <i>Mus. Arig.</i>					Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA M. Passer.
III $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Ratis dext. I <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Arig.</i> Cap. Ro- mæ dext. Lancea Ratis fin. X Lancea <i>Mus. Arig.</i> Decussis	Spina ooo ooo Spina cum iisdem no- tis. <i>Mus. Oliv.</i> Lupus dormiens TVTERE. C Lira <i>Mus. Oliv.</i> <i>Mus. Pass.</i> Cap. Jovis finist. S Ratis fin. S <i>Mus. Oliv.</i>	Spina oooo Spina oooo <i>Mus. Oliv.</i> Cap. Pall. oooo Rat. dext. oooo <i>Mus. Arig.</i>	Caput. Herc. dext. ooo Bos currens infra Draco ooo <i>Mus. Arigon.</i> Cap. Jani VELATRI. ooo <i>Mus. Medic.</i>	Lupa cum infant. oo Aquila Muscam vorans. oo <i>Mus. Arig.</i>	Rota. o Peritroch. o V <i>Mus. Oliver.</i> Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA <i>Mus. Passer.</i> Vas. o Falx. o <i>Mus. Arig.</i> Rota. o Anchora. o I <i>Mus. Arig.</i> Rota. o Peritroch. o I <i>Mus. Passer.</i>

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
III	Cap. Jani I	Lupus dormiens.	Manus ce- stu arm.	Astrum & Lu- na.	Cicada.	Vas.
	Ratis fin. I	TVTERE.	oooo	ooo	oo Tridens.	o Lanceæ cuf- pis.
	Mus. Arig.	Lira.	Clavæ pa- res	Rota	oo TV.	TV.
	Mus. Oliv.	C	TVTERE	Mus. Arig.	Mus. Pass. Mus. Oliv.	o Mus. Passer.
	Cap. Jovis finistr.	S	oooo Mus. Oliv.			
	Cap. Her- culis	S	Mus. Pass.	Rota	Vas.	
	I	Ratis dex.	Idem ty- pus, sed	ooo Peritrochium.	oo Falx.	Cap. Romæ dext.
	Cerberus PIS	S	Clavis in- versis.	ooo Mus. Arigon.	oo Mus. Arig.	o Ratis finistr.
	Nummus Pisauriensis in Mus. Oliv.	Cap. Ne- ptuni cum victoriola.	Mus. Pass. Mus. Oliv.			o Spica ROMA
		Puer Del- phino ve- ctus.	Rota	Rana	Rota	Mus. Arig.
II $\frac{1}{2}$		S	oooo Peritro- chium	ooo Anchora	oo Anchora	
		Mus. Arig.	oooo Mus. Arig.	TV. Mus. Passer. Idem apud Bo- narotum.	Mus. Pass.	Talus.
			Talus			o Idem aver- sus.
			oooo			o Mus. Arig.
			Talus			
			adversus			
			oooo			
			Luna am- phora			
			Mus. Arig.			
	Cap. Jovis finistr.	S	Cap. Pall. finistr.	Rana	Flos.	Rota
	I	S	oooo	ooo	oo	o
	Ratis fin. I	Rat. finistr.	Ratis dex.	Testudo	Tridens	Stella & Luna
	Mus. Oliv.	S	oooo	ooo TV.	oo TV.	o
		Mus. Pass.	ROMA	Mus. Arigon.	Mus. Pass. Mus. Bo- narot.	Mus. Arig.
		Cap. Jovis finistr.				Talus.
	Cap. Ro- mæ dext.	S	Cap. Pall. dext.			o Idem averf.
	Ratis dex.	S	oooo			o Mus. Arig.
	X	Mus. Oliv.				
	Lanceæ cuspis.	Lup. dorm.	Ratis dex.			Vas.
	Decussis.	TVTERE.	oooo			o Lanceæ cusp.
	Mus. Oliv.	Lira.	ROMA			o TV.
		C	Mus. Pass.			Mus. Passer.
		Mus. Pass.				
		Mus. Oliv.				
		Mus. Arig.				

*Tertia Nummorum atas ab anno Urbis Cond. ccccxc.
ad annum dxxxvi.*

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
II	Cap. Jani I Ratis dex. I ROMA Mus. Pass.	Cap. Jovis fin. S Ratis fin. S Mus. Pass.	Cap. Pall. fin. oooo Ratis dex. oooo ROMA Mus. Pass.	Cap. Herc. fin. ooo Rat. dext. ooo ROMA Mus. Passer.	Brucus Tridens Mus. Oliv.	Lanceæ cu- spis. I Mus. Arig.
	Cap. Jani I Ratis fin. I fine Epi- graphie. Mus. Pass. Nummi bujus pon- deris cum Inscriptione ROMA ra- tem semper habent dex- teram, unumq. sinistram. Secus in his qui Inscri- ptione ca- rent.	Cap. Jovis fin. S Rat. dext. S ROMA. Mus. Oliv. Hi nummi cum Inscri- ptione & caput & ratem sem- per dexte- ram ba- bent. Sine Inscriptio- ne vero & sinistram & dexte- ram idem in Triente quadrante & sextan- te observa- tur.	Cap. Pall. dext. oooo Ratis dex. oooo ROMA Mus. Pass.	Talus ooo Idem averf. ooo Mus. Arigon.		Rota. o Anchora. o J Mus. Oliv. Mus. Passer.
						Rota. o Peritroch. o Mus. Passer. Alia ibid. cum V

Pond. Af.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia .
I $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA Mus. Pass.	Cap. Jovis dext. S Ratis dex. S ROMA Mus. Oliv.	Cap. Pall. o o o o Ratis dex. o o o o ROMA Mus. Oliv.	Cap. Herc. dext. o o o Rat. dext. o o o ROMA Mus. Oliver.	Cicada l o o Tridens T V. o o Mus. Pass.	Cap. Romæ Turritum dext. Eques decur. dext. Mus. Passer.
	Cap. Jani I Rat. dext. I <i>sine inscriptione nummus rarestimus.</i> Mus. Arig.	Cap. Jovis dext. S Ratis dex. S ROMA Mus. Pass.	Manus ce- stu arm. o o o o duo Clava T V T T T T o o o o Mus. Pass.	Talus . o o o Idem averf. o o o Mus. Arigon.		Aquila o Cap. Sileni dext. o Mus. Oliver. Mus. Passer. Mus. Arig. <i>nummus ubi- que obvius .</i>
	Idem ty- pus cum epigraph. ROMA A. Mus. Arig.					

D d

*Quarta nummorum atas ab anno Urbis DXXXVI.
ad annum DLXIII.*

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
I	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA Nummus ubique ob- vius. In ibujus pon- deris assibus ratis sem- per dextera est, nun- quam fini- stra.	Cap. Jani dext. S Ratis dext. S ROMA Mus. Passer. Nummus obvius	Cap. Pall. dext. oooo Ratis dext. oooo Mus. Pass. ROMA Nummus tritissimus	Cap. Herc. dext. ooo Rat. dext. ooo ROMA Mus. Passer. Nummus Vul- garis.	Cap. Mer- cur. dext. oo Rat. dext. oo ROMA Mus. Pass. et ubique passus	Cap. Romæ dext. o Canis dext. o ROMA Mus. Arig.
Octav. 7	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA Mus. Oliv.	Cap. Jov. dext. S Rat. dext. S ROMA Mus. Oliv.		Cap. Herc. dext. ooo Rat. dext. ooo ROMA Mus. Passer.		Cap. Romæ dext. o Rat. dext. o ROMA Mus. Arig.
Octav. 6	Cap. Jani I Rat. dext. I ROMA C. CASSI. Mus. Arig.		Cap. Pall. dext. oooo Rat. dext. oooo ROMA Mus. Oliv.		Cap. Merc. dext. oo Rat. dext. oo FABRI ROMA Mus. Arig.	Cap. Romæ dext. o Canis dext. o ROMA Mus. Passer.
Octav. 5	Cap. Jani I Ratis dext. I ROMA SAR. Mus. Arig. Aliud C. TER. LV. Aliud SCR. Aliud OPEIM Aliud SORA Aliud M. ATIL.	Cap. Jovis dext. S Rat. dext. S Q. METE. ROMA. Mus. Arig.		Cap. Herc. dext. ooo Rat. dext. ooo Cum Victo- riola. ROMA. Mus. Arigon.		

*Quinta nummorum atas ab anno DEXIMI.
usque ad Reipublica occasum.*

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
Unc. $\frac{1}{2}$	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA Mus. Oliv. Idem Ty- pus cum D. SILA- NVS IMP. Aliud L. RVBRI. Aliud L. CASSI. L. SALIN. Mus. Arig.	Cap. Jovis dex. S Rat. dex. S ROMA. Mus. Oliv. Ead. cum FABRINI. aliud VARG. Mus. Arig.		Cap. Her. dex. qaa Rat. dext. ooo ROMA. Mus. Oliver.		
Oct. 3	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA DIBO Aliud C. VIBI. Aliud L. PISO Mus. Oliv.	Cap. Jov. dext. S Rat. dext. S ROMA. Mus. Pass.	Cap. Pall. dext. Cap. Equi. Falx. ROMANO Mus. Pass.	Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA. VARGVNT. Mus. Arigon.		
Oct. 2.	Cap. Jani I Rat. dex. I ROMA. Mus. Pass.	Cap. Jov. dext. S Rat. dex. S ROMA. Mus. Oliv. Al. cum METE Aliud cum ROMA. S. Mus. Arig.		Cap. Her. dex. ooo Rat. dext. ooo ROMA. Mus. Arigon.		

Prospectus peculiaris nummorum Tudertium juxta
ordinem ætatis & ponderis distributorum.

*Prima ætas nummorum Tudertium qui annum
Urbis c. præceſerunt.*

Pon. Aſſ.	Aſſis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia .
Unc. XIII.	Bos dex. Spina . oooo Quadri- pond. fig. quadrata Mus. Paſſ.		Manus ce- ſtu armata oooo Clavæ . oooo TVTERR M. ſ. Med. Hic num- mus om- nium in- ſcriptorum ponderoſiſſi- mus eſt ; & propterea antiquiſſi- mus .			

*Secunda nummorum Tudertium ætas ab anno
c. ad CCCCXC.*

Unc. XII.			Manus ce- ſtu armata oooo Clavæ . oooo TVTERR Mus. Med.			
Unc. XI						Vas . o Lanceæ cuſ- pis o TV . Mus. Paſſer.

NUMMARIUM.

213

Pon. Aff.	Affis	Denis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia
Unc. X	Delphin Spina ooo Mus. Oliv. Triesss quadratus		Manus ce- stu armata oooo Clavæ. TVTERE. Mus. Med.			Vas. o Lanceæ cu- spis TV. o Mus. Olivæ.
Unc. IX					Cicada oo Tridens. oo TV. Mus. Oliv.	
IIIX $\frac{1}{2}$					Cicada. oo Tridens. oo TV. Mus. Oliv.	Lanceæ cuf- pis. o TV. Vas. o Mus. Arigon.
VIII	Spina oooooo Spina oooooo Sepondius quadratus Mus. Oliv.	Lupus dor- miens. TVTERE. Lira. C Mus. Oliv.				
VII $\frac{1}{2}$						Brucus o Mus. Passer. numm. oval.
						Globus. o Globus. o Mus. Passer.
VII						

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia
VI $\frac{1}{2}$						Racemus o Culter. o Mus. Passer.
VI		Aquil. fin. TVTERE. C Cornucopia. Mus. Jo- vannel. Mus. Pass.		Clava. ooo Numm. oval. fig. Mus. Passer.	Clava. oo Numm. oval. fig. Mus. Oliv. Mus. Pass.	
V $\frac{1}{2}$						
V			Aquil. fin. TVTERE. oooo Cornucopia. oooo Mus. Arig. Mus. Pass.			Brucus o Mus. Passer. Numm. oval.
IV $\frac{1}{2}$				Rana ooo Anchora ooo TV. Mus. Passer.	Clava oo Mus. Pass. Nummus ovalis	
IV					Clava Spina oo Nummus ovalis Mus. Pass. Clava oo Nummus oval. fig. Ibid.	

NUMMARIUM.

215

Pon. Ass.	Assis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
III $\frac{1}{2}$		Spina ○○○○○ Spina ○○○○○ Semis quadratus <i>Mus. Oliv.</i> Lupus dormiens TVTERE. X Lyra C <i>Mus. Oliv.</i>				Vas ○ Lanceæ cus- pis. TV. ○ <i>Mus. Passer.</i> Clava. ○ Numm. oval. <i>Mus. Passer.</i>
III		Lupus dormiens TVTERE. C Lyra. C <i>Mus. Pass.</i> <i>Mus. Guadagni</i>	Manus ce- stu armata ○○○ Clava TVTERE. ○○○ <i>Mus. Oliv.</i> Idem ty- pus, sed clavis in- versis <i>Mus. Oliv.</i>	Rana ○○○ Anchora ○○○ TV. <i>Mus. Passer.</i>	Cicada. ○○ Tridens. ○○ TV. <i>Mus. Oliv.</i> Calix floris ○○ Tridens ○○ TV. <i>Mus. Pass.</i>	Vas ○ Lanceæ cus- pis. ○ TV. <i>Mus. Passer.</i>
II $\frac{1}{2}$		Lupus dor- miens TVTERE. Lyra. <i>Mus. Oliv.</i>	Spina ○○○○ Spina ○○○○ Triens quadratus. <i>Mus. Oliv.</i> Manus ce- stu armata ○○○○ Clava TVTERE ○○○○ <i>Mus. Pass.</i>		Cicada. ○○ Tridens. ○○ TV. <i>Mus. Oliv.</i> Calix floris ○○ Tridens. ○○ TV. <i>Mus. Pass.</i>	Clava ○ <i>Mus. Passer.</i> ~~Numm.~~ ovalis fig.

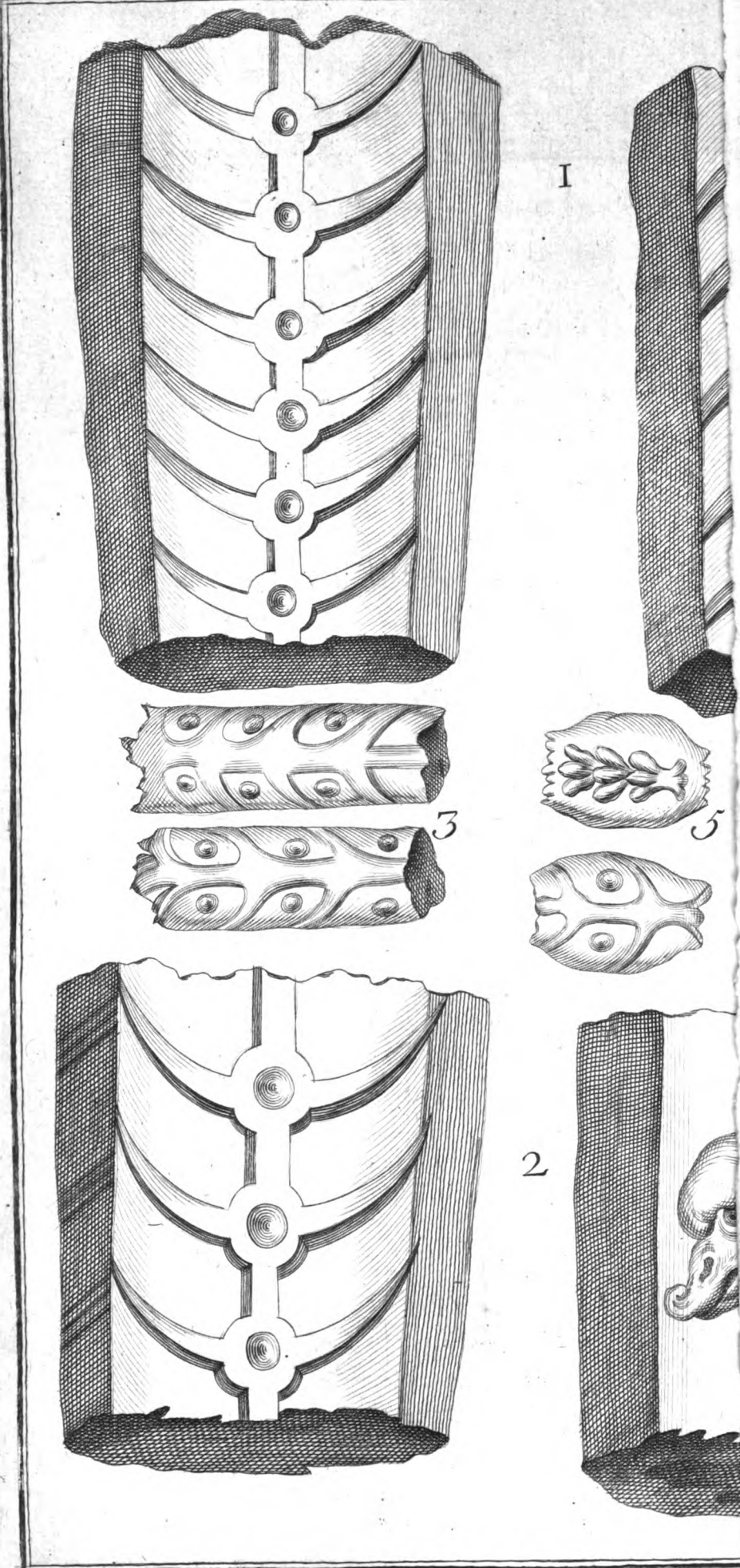
*Tertia nummorum Tudertium atas ab anno CCCCXC
Ad DXXXVI.*

Pon. Aff.	Affis	Semis	Triens	Quadrans	Sextans	Uncia.
II				Rana. ooo Anchora. ooo TV. Mus. Passer.	Calix floris oo Tridens. oo TV. Mus. Pass.	
I $\frac{1}{2}$			Manus ce- stu armata oooo Clavæ. TVIERE oooo Mus. Oliv.		Cicada. oo Tridens. oo TV. Mus. Oliv.	Rana. Calix rosæ o P. Mus. Passer.

*Postrema nummorum Tudertium atas ab anno
DXXXVI. ad DLXIII.*

I						Aquila sinist. TVIERE Cap. Sileni. o Mus. Passer. Mus. Oliver. Mus. Arigon. Nummus obvius.

Tab. I.

DE NOMINIBUS,

PRÆNOMINIBUS, COGNOMINIBUS,

ET METRONYMICIS ETRUSCORUM.

HAbuerint ne Etrusci veteres communiter usum trium nominum, quemadmodum Romani consueverunt, affirmari non potest; nam & antiquissima ætate in ipsa Roma cognomina vel nulla fuerunt, vel rara. Accedit ipsa Etruscorum negligentia, qui plerumque illa in titulis sepulcralibus omiserunt, quippe qui ad solam familiæ instructionem, non ad cæterorum curiositatem explendam, multoque minus ad hæc studia nostra confovenda notas illas in mortuorum saxi exararunt. Attamen cum in plurimis etiam cognomina expressa videamus, tuto deducimus & ipsos aliquando cognomina adhibuisse, præsertim cum de illustribus viris ageretur. Qua tamen ratione discernamus cognomina a nominibus stabiliri non potest: nam hæc differentia pendet ab omnimoda notitia linguæ, in qua nos excutimus. Illud tamen generatim in hac re constitui potest, eam esse nominum naturam, ut semper ad alios relativa sint, quippe quæ non hominem significant, sed prosapiam, a qua homo prognatus est, sic cum nos *Postumium* dicimus, aliquem intelligimus, qui a Proavo quodam, cui *Postumus* prænomen fuisset, genitus est; quapropter regulam generalem constitutam videmus Familiarum nomina plerumque in *ius* terminare, quæ desinentia derivativum indicat, & ut ajunt Grammatici, adiectivum. Sed ea lex difficiliter traduci potest ad Etruscos, qui sive ob linguæ disparitatem, seu potius ob variam indolem dialecti, sive ob inconstantissimam illam scribendi rationem, qua omnia sphalmatis obruerunt, diversas a latino desinentias habuerunt.

At nihilominus ubi eorum nomina ad trutinam revocamus, illaque ab ea asperitate, quam primo intuitu redolent, repurgamus, & quodammodo ad Genium latini sermonis accommodamus, multa sunt, quæ facile ad desinentiam, & formam adiectivi reducimus, ut, exempli gratia, in sequentibus Inscriptionibus:

TITE VESIM [*Dempsterus in Parerg.*]LA SENTINATE LAPLINPLN [*Ibidem Tab. XXI.*]LARTHA EVNESE TRESA [*Ibid. Tab. XLIV.*]BAREMI RAPLI TVRMNAM PETRVA [*Ibid. Tab. LXVII.*]ARNVA PETRVNI TETINAL. A. [*Ibid. Tab. LXXXIII.*]LTH. VESINI SATRIAT. [*Ibidem*]

Quorum nomina, si ad latinam formam reducamus, *Vesum*, *Sentinium*, *Funefum*, *Raplum*, *Petronium*, *Vessusum*, sive *Vestinium*, facile persuasum habemus ea esse gentilia.

In hac vero speculatione magis magisque acquiescimus, cum hæc eadem nomina apud Latinosprehendamus, apud quos eandem vim obtinuerunt, ut experientia demonstrabimus; quapropter nulli jam dubitamus illa eadem nomina ad familias pertinuisse. Sunt e contra plura, quæ si latino usui accomodemus, non ita de facili desinentiam adiectivi patiuntur, ut cum exempli gratia *Cacum*, *Macrum*, *Rufum*, & his similia invenimus. Quæ cum apud Latinos cognominis vim habuerint, eandem potestatem apud Etruscos obtinuisse, non imprudenter opinamur. Notissima adducimus, ut illorum exemplo difficiliora tentare audeamus: nam quidquid in hac re intelligimus, non regulis, sed experimento debeamus. Quapropter ut Viros doctos exemplo rerum faciliorem confirmemus, ut difficilioribus manum admoveant, Familiarum præcipuarum specimen subiicimus, quæ quia notissimæ Latinis sunt, usum Etruscorum facilius comprobarunt. In hoc vero negotio alterum beneficium. Eruditis præstabimus; cum enim hæc nomina plerumque significativa fuerint, facile deducimus voces illas, seu themata primigenia, unde nomina confecta sunt, utrique linguæ fuisse communia, ut alio loco monuimus, unde potestas linguæ summopere amplificatur.

ARIMNIA.

Arimnum Thuscorum Regem, qui primus exterorum Jovis Olympici Thesaurum donario exornavit, memorat nobis Paulanias in *Eliacor. priore*. Inde & *Ariminum* Urbem nobilissimam, & Musis apprime caram nuncupatam suspicamur. *Arimniam* vero gentem ex eodem fonte appellatam suggerit nobis sequens inscriptio, quanquam ob solitam Etruscorum sculptorum sincopen deformatam.

RAVNTV ARMNI. VIL. LXXV. [*Cortou. in Museo Guazzezio*]

Rantis Arimni, qui vixit annis 75.

ANIA

ANIA.

Ania gentis mentionem faciunt sequentia monumenta.

TANA . TVESNEI . LAR . ANIA . TETINASA . [Mus. Etr. T. I. Tab. cxc1.]

Tanz Tuefniz fecit Lar Anius Terinia natus.

LARTHI ANI CAFATEM [In Mus. Anfidonio.]

Larti Anio Cafatia nato.

Sive interim hæc gens ab *Anio Ænea* filio, de quo mentio est apud Servium Æneid. III. vers. 80. five ab *Anno* dicta sit, unde gens *Anneja*. Viris doctis considerandum remittimus. Illud certe constat ab Antiquorum Heroum propriis, ac personarum nominibus nomina familiarum derivasse, ut a Cecade *Cecilia*, a Sergesto *Sergia*, a Pompo *Pomponia*, a Fabo *Fabia*, & alia id genus.

ANTONIA.

Hanc gentem facile agnoscimus in sequentibus titulis.

LA SENTINATE ATHVNIAL. [Dempsterus Tab. lxxx.]

Larti Sentinatio Antonia nato.

AVLE . TESVM . ATVNI. [In Schedis Gabriellii.]

Aulo Tesio, seu Vesio Antonia.

L . ATVNI. [In Urna Volaterrana.]

TH . TETIPIA . HANINI . TETIN . ALISA. [In alia Clusina.]

Tana Tetipia, seu Tetinia nata, quod magis arridet, Antonii Uxor Tetinia nata, bonæ memoriæ. In qua inscriptionuncula notandum est filiam *Tetinia* matris nomine nuncupatam.

ALESIA.

Auctoritate prælaudati Servii in VIII. Æneidos vers. 285. factis constat, *Veientes*, qui Etrusci erant, *Alesum* Neptuni filium fuisse veneratos, cui *Morrius* eorum Rex Salios dedicaverat. Ab ejus nomine familiam *Alesiam* denominatam putamus, ni forte ejus originem repetamus ab Urbe *Aleso* in Idruntinis, sive ab *Aleso* Siciliæ monte. Utcumque se res habeat familiam ejus nominis Etruscæ testantur Inscriptiones dux in urnis Perusinis.

FTLAE . INVC . ABLESI [Apud Nobb. de Crispoltis.]

Forte Lt. *Lacinus Alesi* Larti Lacinio, sive Latino (nam hæc gens celeberrima extitit apud Etruscos) Alesia nati.

AL . SENTINATE . ALESIAE. [In hortis ad Divi Petri.]

Aulo Sentinati.

AILESI . ARCVNA . MPC. [In Mus. Etrusc. Tab. cli.]

Alesii Arcuna nati.

Huc refero sincopatas voces *Alse*, & *Als*, quæ alibi occurrunt.

DE NOMINIBUS &c.

ANCARIA.

Id nomen celebre est & apud Latinos. En Etrusca testimonia ex eorum sepulcro apud Perusinos defosso excerpta.

LARTH ANCARI VVILANA [*Ex Ciattio Perusia Etrusc.*]

Larti Ancario Ovilnia, seu Ovilania nato.

LARTHI ANC. ANCARIM. [*Ex Eodem*]

Ilego Larti Ancario Ancarii filio, sive Ancaria nato.

SEVI ANCARI VVILANA [*Ex Eodem*]

Servii Ancarii, Vuilana nati, qui prioris Larthis frater fuit.

TANA ANCARI VESIM [*Apud Nobb. Vinciolos*]

Tana Ancaria Vesii Uxor, seu Vesia nata.

His addo domestica testimonia ex duabus pateris fistilibus in agro Tuderte Perusinis contermino defossis, quas Tom. I. *Mus. Etrusc.* Tab. XII. & XIII. evulgavit Cl. Gorius.

ANK, VVNES. ANCARIATE, VHIAB.

ANCAR. VESIAE.

Quae Inscriptiones, quia ex ipso typo recenti adhuc argilla impressae apparent, nullum adhuc mihi facessunt negotium, quam quod officinae nomen contineant, quod in posteriore planum est *Ancarius Vesia* filius, seu *Vesia* natus, in priore geminum nomen deprehendo *Ancarium Vunesa*, sive *Euresa*, quae gens saepissime occurrit, & *Ancarium Vesia*, qui idem ille est, ni valde fallor, qui in altera memoratur.

ATATIA.

Hanc decerpo ex sequenti inscriptiuncula.

ATVSNIS ATATHAM [*In Urna Perusina*]

Atunii, seu Antonii Atatia nati.

CAINIA.

De hac mentio occurrit in Urna Volaterrana, ut *Heti Cainal*.

TANA CAINE NVEIMI [*Mus. Etrusc. Tom. I. Tab. CLVII.*]

TANIA IVMFVIS [*In Urna Clusina Tab. LIV. apud Dempster.*]

Tana Pompeja Cainii.

Huic nomini affinia sunt altera *Cailinia* & *Caimlinia* gentis.

CECINIA.

Id nomen producimus ex urna Volaterrana

F. CACHENEI . . . LS. TINAL.

Cecinii Lartis filii Latinia, seu similis nominis matre natus.

AV. TITE. VESI. VEL. CACHEIMNI. [*Apud Dempst. Tab. XXXVII.*]

Aulo Titi Vesii fecit Velius Cecinius.

Id

ETRUSCORUM.

221

Id nomen a cecitate factum minime inficiarer, cum exteris quin cecum inter cognomina Etrusca reperiamus.

CAFATIA.

Gens *Cafatia* memoratur in celebratissima hac nostra Pisaurensi Inscriptione bilingui.

CAFATES. LR. LR. NETMVIS. TRVINVT. FRVNTAC
cui respondet superior latina

.. FATIVS. L. F. ST. ARVSPEX. FVLGVRIATOR.

Putavit Cl. Oliverius, qui *num.* 25. Marmorum Pisauriensium id monumentum illustravit, *Cafatium* esse nexum ex prænominē, & nomine simul junctum, quod minime nego, quandoque in hisce Inscriptionibus sæpe sæpius inter scripturæ monstra reperiri. At præter quam quod gentem *Cafatiam* inter Latina nomina invenimus apud Fabretum *Inscription.* Cap. V. n. 12. & inter cæteras Etruriæ Urbium, quas Cl. Gorius publicavit in *Sylloge Arretinarum*, sequentia marmora clare evincunt, hanc apud Etruscos floruisse.

ATVSNEIC, CAFATEM. [*Perusia apud Nobb. Aufideios*]

CAFATIAV AVAC FSEI [*In columella Mus. Etr. T. I. Tab. LIX.*]

LARTHI.VECNEV. ETAVES. CAFAT. [*Ibid. Apud Nobb. Aufideios.*]

LARTHI. AVI. CAFATEM [*Rursus ibidem*]

quarum sensus est:

- „ Atusnius, sive Antonius Cafatio.
- „ Cafatiæ Avaxei Uxoris.
- „ Larti Vecnejo Octavo Cafatia.
- „ Larti Avio Cafatia.

CESIA.

Hanc ego notatam intelligo in hac Inscriptione.

AV. CAISIA. ILPIA [*Ex Schedis Gorianis*]

Aulo fecit Cesia Elpis.

CESTIA.

Apud Tarquinienes extat adhuc rotundus cippus in modum aræ exscalptus, qui donario alicui sustinendo videtur fuisse additus, notata in ipso dedicatione, seu potius nomine illius, qui donarium dedicavit.

MARCAS. ENTIES. CHESTES.

Ego Marcus Entii Cestii.

CILNIA.

Ex plurimis *Cilnia* gentis monumentis, nuper in Etruria effossis, quæ redolent primævam latinitatem, & adhuc in Etruria

ria balbutientem, quam etiam Etruscam linguam appellabimus, jam in Latium degenerantem, id unum ex lamella sepulcrali Musei Bonarotii seligemus.

CILMANM. E. PRETH. NSA.

Cilnio Prætenfia nato.

Litera E intermedia facile *Ensum* Patris prænomen indicat, ut in priore *Ensii Costii*.

ELIA.

Elia gentem indubitanter agnosco in titulo Perusino apud Nob. Constant.

EILIA CAVVE VANI.

Elia Cavve Vanii uxor: *Cavve* agnominis loco est, nisi mendum subfit in interpunctione: nam Vevania, & Vevaco invenio.

THANA. HELI. MARCNIM. L. [In Urna Clusina]

Tana Helia Marci filia.

THANA HELI ATIAE CLAN. [In alia apud Paolotios]

Tana Elia Atia nata.

HELI TVTNASA [In alia Clusina in Episcopo]

Heli Tutnasia nati.

HELIA SETVMNET PAP. [in alia ibidem]

Elia Secunda Papia nata.

FATIA.

Sequens Inscriptio Perusina apud Nobb. Gratianos *Fatiam* seu *Faciam* prodiit.

TANIA. FACVI. C. VSITEM. VES. TRESA L. MEC.

quam intricatissimam suo loco explicabimus.

HELVIA.

Nihil planius hac Inscriptio, quæ ex Schedis Gabriellii excepta est, HELVIA MARCEI NARI.

HERENNIA.

Ad hanc gentem Thuscis afferendam mire conducit sequens inscriptio

CAI HERENNII TETINATIAL. [Florentia in Urna]

LARCIA.

Gens & ista a prænomine nuncupata. En ipsam memoratam in pluribus monumentis.

AVLEM LARTIAL. [In tegula Musei Veronensis]

Aulus Lartius. Canam Lartiam sapius suo loco memoratam videbimus.

LA-

ETRUSCORUM.

223

L A T I N I A.

Hæc fortasse ex iis est, quæ nomen ab origi ne contraxerunt.

TANA. LATINAL. RATVMSNAL. [*In Urna Chusina*]

Quæ postrema vox mihi forte *Ratumenal* suggerit, quo nomine Romulus Urbis portam nuncupavit.

TANA. TETVNEI. LIRIA. LATINAL. TAFVNIAM. {*Politiani apud*
Nobb. Buccellios}

Tanz Tetunei Liria Latinii.

ARNVA PETRNI LATINAL. [*Florentia apud Bonarotum*]

Arnua Petrunii uxor Latinia nati.

ARNT. VEL. LATINI. VESTRIN. ALISA. [*Ibidem in Museo Cæretano*]

Arunti Velitis Latinii Vestrena nati memoriz.

LARTI AV LATINEI [*Ibid. in Museo Gherardeschi*]

Larti Auli Latinii filio.

SE LVTI NEI LARTHI [*Tuscanella in Cathedrali*]

Sexto Latinio Lartis filio.

L A U T N I A.

Hujus mentio plurima est in marmoribus. In Hypogeo Peru-
fino legitur inter cætera:

LAVINEMCLE. *Lautna* nato.

SETVIA. VELC. VTPAI. LAVTNA. [*Mus. Etrusc. Tom. I. Tab. CXCI.*]

Servia Velcii Lautena nati.

TVRMNA LAVTNI [*Dempster. Tab. LXXXV.*]

Turni Lautnii.

L E L I A.

In urna sequenti manifesta est hujus familiar mentio.

A. LELI. [*Florentia apud Nobb. Jacominios.*]

L E R P I R I A.

Ad hanc refero Inscriptionem, quæ in Mediceo simulacro in-
cisa legitur, quam tamen suo loco fufius explicabimus.

LPIREÆ LESPI. &c.

Quam Lerpimiz Lerpizii interpretari posse auguror.

L I N I A.

Ad hanc reducuntur sequentes urnæ Volaterranz.

PIL. LIII. LEINE.

Vixit LIII. Linius, sive Linia.

L. AVLMA. LARTIAL. CAS. LYNAL.

L. Auli filius Lartia natus Cajo Linio fecit, seu e contra hic illi.

MA.

MANIA.

En & hanc familiam

AV TITI VESI MANISS. CLAN. [*Perusia apud Nobb. Crispoltios*]
Aulo Ti Vesii Mania nato.

MEMMIA.

In cippo sepulcrali, in quo Vir armatus sculptus est apud Dempsterum legitur:

LARTI. AMMEM.

Larti Amemio, sive Memmio.

MUTIA.

Hæc etiam clare se prodit in fragmento sequenti

... MANAL MUTIAI [*Perusia apud eosdem Crispoltios*]

NARIA.

Ex monumento in Elvia adducto, gens Naria clare deprehenditur. HEVIA MARCEI NARI.

ORATIA.

Excitatur hæc familia ex inscriptiuncula in urna marmorea Tuderiti effossa, quæ modo diruta in Perusino asservatur.

VETETIA VRATIAN

Veretia Oratii.

PETRONIA.

Indubitata hujus familiz testimonia habemus in sequentibus monumentis, quorum priora diligentiore scalp pro celata sunt, reliqua vero imperitum artificem redolent; nam consuetis sphalmatis scætant.

VEL. PETRVNI. VEIVM. EPINAL. [*Clusi in Episcopio*]

Veli Petronii Velii filii Epinia nati.

VEI TETRVNI VELVM VITINAL. [*Ibid. in ade Corporis Christi.*]

ARVA. PETRNI. LBTINAL. [*Apud Bonarrot. ad Dempster.*]

LARTI. RAPLI. TVRMNAM. PETRVA. [*Perusia apud Meniconios.*]

Larti Raplio Turnus Petronius, seu Turni filius Petronia natus.

IANA. PETRV. [*Ex Schedis Gabrieliis*]

POMPONIA.

In promptu sunt ejus gentis Inscriptiones.

EA PVMPVNE [*In Mus. Coratio*]

LRT. PVLE. TAVINEI. PVM. [*Aretii in Mus. Baccio*]

Larti Publii, seu Pauli Tavinei Pomponia nati.

PUBLI-

PUBLILIA.

Nomen ne *Pubilia* gentis, an *Publii* prænomen in hisce urnis Clusinis agnoscam, nescio.

THV. PVPLI. LTH. SETVMNAL

Tana *Pubilia* *Lartis* *Setumnii*

LTH. PVPLI. L. AVLMTN.

Larti *Publilio* *Lucii* filio *Aulmnia*

VELIA. SETVMNEI. PVL.

Velia *Secunda* *Pubilia* nata.

SALVIA.

Hæc gens sibi ascribit urnam *Perusinam* apud *Nobb. Eugenios*.

SAELVI CAPNASTV

Salvi *Capenatis*.

TARQUINIA.

Hanc, ni male auguror, deprehendo in *Inscriptione*, quam in *Schedis* retulit *Gabriellius*.

THANA ELIM TARNIM

Tana *Elia* *Tarquinii*.

TREBONIA.

Ex eisdem *Schedis* excerptimus & hanc *Inscriptionem*.

THANA. SECIA. TREPV.

Tana *Secia* *Trebonii*.

TITE. SCIRESA. TREPVNIAMVI. [*In Mus. Etrus. Tom. I. T. CXCH.*]
Tit *Sciresii* *Trebonia*, ni forte *Treboniani* cognomen subit.

VIBIA.

Exdem schedæ *Vibiam* gentem nobis suggerunt in hac sequenti *Inscriptione*

TRAN. VIPI. TETIM.

forte Tana *Vibia* *Tetini*.

VELIA.

Ex *Ciatto* excerptimus hunc titulum:

AV. VELI. CVRANIAL.

Aulo *Velio* *Curania*. At *Velius* sæpe prænominis vice est, ideoque prænomen Patris poterit significare.

CÆSINIA.

METRES CÆSINIÆ [*In Crypta Cornetana*]

Matri *Cæsinæ*

LARTH. CÆSINIS

Larthis *Cæsinio*.

ANEMIA.

ANAMMEM CLAN [*Mus. Etrusc. Tab. I.*]
Anemia natus.

TARQUINIA.

TANA HELIM TARCHIM. [*Ex Schedis Gabriellii*]
Thana Aelia Tarquinii uxor.

PETRONIA.

VEIA PETRVI VELUM VITINAL [*Ex Schedis Gabriellii*]
Veja Petronia Velii Vitinii Uxor. *Vejus*, & *Velus* loco prænominis tam in viris, quam in fœminis sæpe occurrunt in his monumentis.

THANA PETRVV. [*Sched. Gabriellii*]
Tana Petronia.

RUFIA.

LARTHI NVMSI RAVFIAL. [*Mus. Buccelli*]
Larthi Numisio Rufia nato.

THANA NACARN RAVFIAL [*Mus. Buccelli.*]
Thana Nacarnia Rufia nata.

LATINIA.

THANA LATINI RATVMSNAL. [*Urna Clusii*]
Thana Latina Ratumenia nata.

Ratumena, nomen Veientis Aurigæ, a quo Romana porta nomen sortita est juxta Festum in *Ratumena*.

LIVIA.

THA LEIVIAL ILA CRACHE AVIL. LXXXIII. [*Pisauri in Mus. Oliv.*]
Thana Livia Marci Gracchi uxor vixit annis LXXXIII.

TITIA.

LARTHI TITI CNEI [*Aretii in pariete*]
Larti Titio Gnei Titii filio.

ASLANIA.

L. ASLANI LARTHAL CAILINAL [*Volaterra apud Nobb. Jacominios*]
L. Aslani Larthia Cailina nati.

POMPONIA.

AE. PVMPVNI [*In Mus. Coratio*]
forte Au. Pomponi.

CIL.

ETRUSCORUM.

227

CILNIA.

L. CILNIA ERA TITVR. [*Cortona in Ecclesia Cathedrali*]
Lar Cilnius Era Tituria natus.

TETINIA.

ATH TETINIA ARNTNI TETIN ALISA. [*Clusii apud S. Mustiolam*]
Larhi Tetinio Aruntis Tetinii bonæ memoriæ.

SETUMNIA.

ÆLIA SETVMNEI PVP. [*Clusii in Æde SS. Corporis Christi.*]
Aelia seu Velia Setumnia Puptii uxor.

THA PUPTI LARTH SETVMNAL. [*Ibidem*]
Thana Puptia Larthis Setumnii uxor.

CÆSIA.

LV. CAISIA ILPIA [*Senis apud Nobb. Manninios.*]
Lucia Cæsia Elpia, sive Elpis.

DE PRÆNOMINIBUS ETRUSCORUM.

U Sum prænominum viguisse apud Etruscos manifestissime ostendunt illorum Inscriptiunculæ sepulcrales, ex quibus ea, quæ sequuntur, excerpti. Quo tempore apud ipsos hic mos invaluerit, incertum est, cum penitus ignoremus, in quam ætatem hæc monumenta refundamus. Multa sane ex iis tantam affinitatem cum Latinis spirant, ut maxime dubitari possit, ea pertinere ad illa tempora, quibus a Romanis oppressi sunt: nam tempore Etruscæ libertatis linguam latinam exulasse penitus credo a sepulcris Etruscorum.

Hæc tamen prænomena cum latinis maxime consonant, quod ego non servituti attribuo, sed locorum affinitati, quin immo crediderim potius Romanos adhuc rudes usum prænominum accepisse ab Etruscis, qui jamdiu, & Imperio, & politioribus institutis in Italia floruerunt, qui cum præsertim literarum studio longe ante Romam pollerent, necesse erat, ut homines ejusdem familiæ prænominis discrimine distinguerentur in actis publicis, Magistratibus, Sacerdotiis, atque contractibus; quæ diligentia minime momenti est in Populo rudi, cujus unicum votum foret agricultura, ac militia. Igitur ex titulis sepulcralibus, quos adhuc observavi, sequentia prænomena selegi.

ABL. ABLI. *Aelius* apud Latinos gentile nomen apud Etruscos vim prænominis sæpe obtinet, præstaturque nomini gentilitio.

AR. ARI. ARE. Id quoque in ulum prænominis usurpatum est, quanquam apud Romanos abierit in nomen familiæ; quod minime mirum est; nam nomina familiaria nihil profecto sunt, quam derivativa a nomine personali illius, a quo gens singula derivavit; quemadmodum apud Romanos gens *Appia*, *Mania*, *Marcia*, *Nummeria*, *Quintia*, *Titia*, &c.

ATH. *Atii* prænomen manifestissimum conspicitur in Inscriptione *Tegula Perusina* reperta nunc in *Museo Veronensi*.

ATH. VETIV. ATH. VIPINAL.

Atius Vetius Atia Vipina natus.

A. AV. AVL. *Auli* prænomen obvium est in nostris Titulis.

AP. APE. API. Id etiam frequentissime in illis occurrit.

C. CA. CAI. Obvium est in Inscriptionibus Etruscorum.

CNE. CNEI. *Gnei* prænomen in hac voce agnosco, & revera video antiquiores ex latinis illud expressisse per literam c.

EASTI. Pærsæpe nobis occurrit. Fautorum facili mutatione dixere Latini.

HER. *Herti* habent Tabulæ Eugubinæ. Prænomen *Her* concisum addidit Fabrettus noster *Elencho Prænominum Latinorum*, apud quos rarissime occurrit, sæpius vero in marmoribus Etruscorum.

LA. LAR. LARTHI. Nil frequentius hoc prænimine in nostris titulis, ut aliquando dubitaverim, ad formulam pertinere, ut præferret, quod apud Romanos invocatio Deorum Manium; nam Lares apud Etruscos idem significabant, quod apud Latinos Manes, umbras necupe majorum melioris meriti. Nihilominus diuturniore experimento cognovi Etruscos hanc invocationem in Titulis sepulcralibus nunquam agnovisse, & voculam illam nil nisi prænomen mortui importare.

L. LV. LVC. LVCI. Prænomen *Lucii* sine ambiguitate designat, & ipsum frequentissimum.

MAN. MANE. Hic habeto prænomen *Manii*.

M. MA. MAR. MARC. MARCAS. Sub hisce notis nemo non agnoscit prænomen *Marci*.

MEC. Vim prænominis obtinet in hac inscriptione Clusina.

MEC. TVESNASA, & in aliis plurimis, quam notam interpreto *Mecium*, vel *Mecium*.

P. PV. PVP. *Publium* explico: Nam Etrusci literam B pronuntiabant P.

RAN. RANTAS. En aliud prænomen penitus Etruscum, cujus significatio a $PE\Omega$ fluo derivari potest. Prænomen id non raro invenitur in nostris marmoribus.

S. SETI.

S. SEPTI. *Sextum* indicari non dubito ; nam numerorum nomina .
Romani ab Etruscis acceperunt : quod multis argumentis evincitur .

T. TI. TIT. TITE. En prænomen *Titi* vulgarissimum apud Etru-
scos .

THV. THVN. Mihi indicant prænomen *Tanni*, cujus plurima e-
xempla adduci possent, præsertim ex inscriptione Tabulæ LXX. a-
pud *Dempster.* de qua suo loco.

THEVA. Nisi forte male exscriptum sit pro THANA. vim præn-
ominis aliquando usurpat.

TVR. TVRN. TVRMNA. En Tibi prænomen *Turni*, de quo idem
Fabrettus.

VEL. VELLE. VELI. Inter prænomena Etruscorum adcenſeo ful-
tus auctoritate inscriptionum. Hæsi diu dubitans, an titulum digni-
tatis, seu officii militaris præferret a *Vela* Urbe, sive *Velitibus*.
Cum vero alioqui nondum constet, Etruscos dignitatum titulos in
Monumentis inscripsisse, probabilius mihi videtur hanc notam præn-
omen indicare.

Præter ea, quæ hucusque adnotare potuimus, prænomena virorum
sunt etiam prænomena foeminarum, quæ Mulieres Etruscæ frequen-
tiora habuerunt, quam quod Latini. Omnium obvium fuit THANA,
& quandoque THANIA, vel integre descriptum, vel per breviiarias
notas TH. sive THA. Id præferebat celebrata Latinis scriptoribus
Tanaquil, seu *Tana Aquilia*, cui nomen conversum fuit latina lin-
gua in *Heram Aquiliam*, de quâ permutatione multa præmisimus
in *Lucubrationibus Roncaliensibus* : unde colligitur *Thanam* idem
significare ac *Heram*, sive dominam, titulum dignitatis, qui abiit in
prænomen.

ERA. Hoc etiam prænordine sive a Latinis accito, sive Etruscæ
originis utebantur Mulieres Etruscorum.

LARTHIA. Alterum prænomen non infrequens.

VELIA. sæpe occurrit in eadem significatione.

ELIA

PASTIA

VEIA

CAIA

LVCIA prænomena sunt præfixa nominibus gentilitiis foeminarum.
De hac postrema argumentum desumimus ex Inscriptione Senensi
apud Nobb. Manninos LV. CAISIA. ILPIA. Lucia Cæſia, Elpia,
sive Elpis.

Ultimum, quod hætenus observaverim; est ATH fortasse *Atta*,
quo nomine dignitatis ergo juniores vocabantur Senes.

Ex hisce exemplis facile suspicari potest, prænomena masculina
universa etiam foeminis fuisse attributa. Plura in id argumentum

COR-

- congerere potuisssem ex Schedis meis, in quibus inscriptiones universas Etruscas, quæ mihi occurrerunt, exscripsi, sed cum incertis auctoribus, & plerumque non admodum versatis in hoc genere, antiquitatum excerptæ sint, missas feci; id unum in animo habens, ut specimen potius hujus studii in publicum proferam, quam Thesaurum, quem ordinandum aliis reservo, lustratis potissime, ac diligenter recognitis monumentis inscriptis; cum perversa illorum exemplaria, ac oscitanter excerpta perturbent potius id studium, quam promoveant.

DE COGNOMINIBUS ETRUSCORUM.

Occurrunt sæpe sæpius in hisce Etruscorum titulis nomina quædam, quæ nec familiam exprimunt, nec in prænominum censu computari possunt: quapropter inter cognomina ablegamus, ex quibus feligenda nobis visa sunt, quæ eandem vim cognominis apud Romanos habuerunt, quæ nobis proponenda visa sunt, veluti indubitata quædam hujus consuetudinis specimina, ut quodam veluti gradu ad ea, quæ cæteroquin incognita forent, ascendamus.

CECINNA.

Huc refero monumenta Perusina.

AV. TITI. VESI. VEL. CACHSINAL.

AV. TITE. VESI. VEL. CACHEINNI.

quæ ad duos fratres referri possunt *Titi Vesi* filios, quibus *Velius Cecinna* titulum posuerit, nisi pro *Cecinna Cevinam* gentem subesse intelligamus, ex qua communis mater *Velia Cecinia* nata sit.

CÆCUS.

Id cognomen resultat ex inscriptione Buccelliana alibi relata.

LAR. APINI. CÆCVS.

Lar Apinius Cæcus.

ELPIS.

Cognomen græcum ex fervili nomine frequentissimum in latinis Inscriptionibus. Id notavimus in inscriptiuncula:

AV. CAISIA. ILPIA.

Aulo fecit Cæsia Elpis.

GRAC.

GRACCUS.

Inscriptio Pifaurensis apud Nobilissimum Oliverium habet:

TA. LEIVIAI. MA. CHRACHE AVIL. XLIII.

Tanz Liviz Marci Gracchi vixit An. XLIII.

AV. CNEVNA. CRACNAL. [*Volaterris in Urna.*]

Aulo Ceneunio Gracca.

LARTHI. CRACNEI. LARISAL. PIL. XXI. [*Ibid. in Urna*]

Lartis Gracchi Larisia vixit annis XXI.

Legitur CAI CRECE [*In Urna Perusina apud Nobb. Meniconios*]
quod inde detortum est.

GLAUCUS.

In Urna Buccelliana videre est:

LARTHI. VETVM. CLAVCEM.

Larti Vetio Clauco.

Gens *Vasia*, *Veturia*, *Vetnia*, alizque id similes, quibus decurtatum id nomen referamus, saepe occurrunt.

HERCULES.

Urna Volaterrana habet:

LS. HEICNA S. ERCLAL.

Lartis Eicni Sexti filii Ercla nati. Ercla legimus in patera Etrusca;
forte inde Eracles, aut quid simile formatum est.

MEMNA.

L. MEMNA [*Ex Schedis Marmocchini*]

A. Memna.

CÆCUS.

LAR APINI CECV [*Mus. Buccelli.*]

Lar Apinius Cæcus.

GRACCUS.

THA LEIVIAI MA CRACHE [*Urna Mus. Oliverii*]

Thanx Liviz Marci Gracchi.

GALLUS.

LARTH CALLVM [*Viterbis*]

Larthi Gallo.

LARTE LARNEI CALE [*Mus. Buccelli*]

Larti Larnio Gallo.

TREBONIANUS.

TITI SCIRESA TREPVNIAMVI [*M. Etrusc. Tab. 153. T. 1.*]

Tito Sciresio Treboniano.

NI-

NIGELLA.

THANA NIKEL LA [*Tuderti in Urna*]
Tana Nigella.

CAPRILIS.

TURNAL AVLE F CAPRILIV [*Clusii in Aede SS. Corporis Christi*]
Turnus Auli F. Caprilis. Nota F latina hic primum occurrit in Inscriptionibus Etruscis indubitanter Filium denunciatis, ex quo colligimus, id marmor ad ea tempora pertinere, quibus latina lingua Etruriam nostram invaserat.

CRAPILA SEIANTIAI ATH [*Ibidem*]
Caprilis Seiantia natus.

LUCINA.

Cognomen istud manifestum se offert in alia Urna Volaterrana.

EVL. AN. SETREM. LAVCINAL. PIL. LXX.
Aulo Antonio Sexti filio Lucina nato vixit an. 70. In dedicatione quoque simulacri apud Dempster. Tab. 43. legitur:
MI. CANA. LARTIAL. NVMTAL. LAVCIN. MIL.
de qua inscriptione fusius suo loco egimus.

METELLUS.

In limbo vestis Auguris Perusini manifeste legitur:

AVLEMI. METELIM. VE. VESIAL.
Auli Metelli Velii Vesii. Et in sepulcro Cuelniorum:
THANA METELNE. CVELNE.

Et rursus

AV CVELNE METHNAL
Aulo Cuelnio Metellia nato; qui facile superioris Tanz filius fuit.

MACER.

Cippus Tuders in Julia gente adductus clarissimum hujus cognominis testimonium affert.

IV. MAICER.
MI CANA LARTIAM VAL. ELCHINDI. MAICHE [*In statua Volaterr.*]
Ego Cana Lartia. Valeri, seu Voleri, aut Volusii Elchini Macri.

NIGELLA.

Hoc muliebre cognomen ex Urna marmorea Tuderti effossa, modoque diruta, in Agro Perusino adservatur, clare deducitur.

TANA NICHELLA.

ORE.

ORESTES.

In fragmento statua fictilis, quam Cl. Guazzesius illustravit, hæc notæ supersunt.

CNEI VRSTE.

Gneius Orestes.

PAPPUS.

In urna Oliveriana hæc epygraphes legitur:

CNEI. ILV. PAPA. AVIL. XXIII.

Gneius Ilius, seu Elius Pappus, ni potius legendum putes Papa-
natus, vixit XXIII.

RUFUS.

Id cognomen varie scriptum legimus.

EPEA . RVVFE . ARNTHAL. AVILS. XVIII. [*Viterbii in Urna*]

Epea Rufi Aruntis vixit XVIII.

FASTI. RVFRV &C. [*Mus. Etrusc. Tom. I. Tab. LXXXII.*]

ARNTH. VIPINN. RVFRE. [*In Mus. Buccelliano.*]

Arunti Vipinii Rufu.

LARTH. NVMSI. RAVFIAL. [*Ibid. in Urna.*]

Larti Numesio Rufa.

THANA. NACARN. RAVFIAL. [*Ibid. in Urna*]

Tana Nacaria Rufa nata.

SEVERUS.

Subobscura est lectio sequentis Urnæ:

SEFRI CAPNASTV. [*Perusia apud Nobb. Angelettos.*]

quam Severi Capenatis intelligo.

DE METRONYMICIS ETRUSCORUM.

Consuevere Etrusci, cum mortuorum nomina faxis inscriberent, paternum nomen defuncti plerumque prætermittere, cujus loco frequentissime maternum substituebant, cujus moris vix exemplum invenias apud Græcos, & Latinos: Græci enim in lingua tantum poetica Metronymica introduxerunt, ut *Thyoneus*, *Semeleus*, *Latois*, *Deoida*, *Dorida*, & alia hujusmodi. Ad exemplum istorum Etrusci, qui græca poemata familiarissima habebant, ut ineluctabilibus argumentis sæpe demonstravimus, Metronymica introduxerunt honoris causa; atque ut majorem dignitatem atque auctoritatem in Filios matribus familias conciliarent, ut illi vel mortui profiterentur, qua matre nati essent, atque educati. En in promptu testimonia ex eorum titulis latine scriptis:

1. C. PVELILIVS P. F. ART. VIBIVNIA NATVS [Polit. ap. N. Arvignonesios]
2. C. TITIVS LVCI FILIVS MAMILIA NATVS [In Mus. Buccellio]
3. VEL SPEDO TOCERONIA NATVS [Ibidem]
4. L. CAVIVS SPEDO SEPTVMIA NATVS [Ibidem]
5. C. PVELILIVS P. F. ARN. VIBINNIA NATVS. [Ibidem]
6. A. PAPIRIVS A. F. SATELLIA NATVS. [Ibidem apud Nob. Doricos]
7. L. PAPIRIVS. A. F. AR. N. [Ibidem]
8. SEX. PAPIRI. SEX. F. MARCI NATI. [Ibidem]
9. A. PAPIRIVS N. F. ALFIA. NATVS AN. XXXXIII. [Ibidem]
10. A. PAPIRIVS. N. F. ALBIA NATVS AN. XXXXIII. [Ibid.]
11. L. VIINIITII VILII ANIA N.

Hæc exempla ad saturitatem adduximus, ut inde constantem ejusdem Populi consuetudinem arguamus.

At quandoque, immo sæpius, nomen matris tantum adiectum observatur, omisso adiectivo, quod facili negotio subintelligi poterat, ut in hisce exemplis:

1. VEL SPEDO CESIAR [Politiani in Mus. Buccell.]
2. AMATIANIE SAVIA. [Ibidem]
3. A. CECINA SELCIA ANNOS XII. [Volaterris apud Nob. Falconcinios]
4. SATELLIA C. F. VELIZZA [Politiani apud Doricos]
- THENIA. SIVNIAII.
- ARRIA. THANA.
- VILISA. CARILIA.

Matrem vero in his, & similibus indicari non dubitamus, non solum edocti superiore argumento, verum etiam quia gemina familiarum nomina uni, eidemque mortuo apponi non poterant, nisi unum

num paternum genus, alterum vero maternum significaret; quæ mihi potissima ratio est, cur secundum nomen inter metronymica referendum putem. At duplici modo Etrusci matris nomen expresserunt: nam aliquando eidem particulam *Clan* subdiderunt, quæ natum significat, ut ostendi in tractatione de *Tegulis Buccellianis* p. 138. & seq. aliquando vero particulam prætermiserunt, illam ex usu subintelligentes, non secus ac in latinis supra demonstravimus.

Cum vero particulam *Clan* prætermitterent, nomen matris in *Al* terminabant *Latinal*, *Varnal*, *Cestnal*, *Vesfal*, *Velcial*, & his similia. Putavi aliquando eam terminationem sextum casum indicare, quem Grammatici ablativum vocant, potissime quia aliquando in *Alu* hæc nomina desinunt, ut *Velcialu*, *Vipinlu*, &c. quæ forma quodammodo respondet ablativo Latinorum tertiarum, ut ajunt, declinationis, ad quam pertinent *Fecial*, *Tribunal*, *Vestigal*, *Baccanal*, *Saturnal*, quæ in texto casu *Feciali*, *Tribunali*, *Vestigali* proferenda sunt, cui exemplo comparabam *Vipinial*, *Vesfal*, & hisce affinia. At urgebat e contra uniformis illa ratio, quam Etrusci secuti sunt, quum difficile mihi videretur, Etrusca nomina fœminina omnino ejusdem declinationis fuisse, ut eandem paterentur in texto desinentiam, omniaque in *Al* abirent; quapropter in mentem subiit nomina illa ex substantivis facta adiectiva, ut derivationem filiorum a matre exprimerent; quæ nomina placuit metronymica appellare, quia ad matrem indicandam ita derivata essent. Exempli gratia, si nos substantiva fœminarum nomina *Agnetem*, *Catharinam*, *Margaritam*, *Justinam* in adiectiva convertamus, *Agnesum*, *Catharinum*, *Margaritemum*, *Justineum* diceremus. At antiquioribus Latinis hæc mutatio in *al* magis probata fuit; cum enim aliquid ad cervicem pertinens, dicere vellent, non cervicium, sed *cervical* dixerunt, & quæ ad puteum spectarent *puteal*, & quæ ad tribunal, *tribunal*, & quæ ad vecturam, *vestigal*: itaque videtur, Etruscos, cum filium, exempli gratia, *Agnetis*, *Catharina* &c. dicere vellent, *Agnesfal*, *Catharinial* dixisse, quod idem fere erat, ac si dixissent *Agnesum*, *Catharinum*, seu potius *Agnetalem*, *Catharinalem*.

Quod vero per conjecturam veluti de longe indicavimus, opportunum erit longo exemplorum cathalogo comprobare, in quibus id perpetuo observabimus, nomina, quæ in *Al* desinunt, diversam familiam ab eo, qui primo loco nominatus est, indicare, quod ideo accidit, quia matres suum proprium nomen in mariti familiam inducerent. Inscriptiones igitur proferamus.

LARTHI. EILEI. VESENIAL. [*Pisauri in Mus. Oliv.*]

Larti Elio Vesenia nato.

AV. VENI. CVRANIAL. [*Perusia ex Ciatto*]

Auli Venii, seu Velii Curania nati.

G g 2

LARTHI

LARTHI. TVRR. LIARM. TALE. EIRVAL CLAN. [*Perusia ibidem*]
 CIANTI PRÆTELIAL [*Ibidem ex eodem*]

Cianti Prætelia nati.

ATH VETIV IVPINAL. [*Perusia apud Nobb. de Pinna*]

AV AELI CVRANIAL. [*Perusia ex Schedis Gorii*]

Aulo Aelio Curania nato.

LT. RVITNA FRVMNAL [*Roma ex Dempster. Tab. LIV.*]

Larti Ruitnio Frumnia N

AVLEI NARSSI FRVMNAL [*Clusii apud Dempster. Tab. LXXI.*]

Auli Narsei Frumnia nati.

LA SENTINATE ATVNIAL. [*Perusia ex Dempster. Tab. LXXX.*]

Larti Sentinati Antonia nati.

ARNTA. PETENI. TETINAL. A. [*Politiani apud Dempst. T. LXXXIII.*]

Arunti Petronio Tetinia.

VEL. IAST. LASAL. [*Clusii in tegula*]

Velio Jiattio Lasia.

MANC BLAIEI TITIAL [*Clusii ex Dempstero Tab. LXXXIV.*]

Marci Elii Titia.

FASTI SVNTINATI VARNAL. [*Perusia apud Dempsterum*]

Fasti Sentinati Varchia.

LAR SENTINATE LANIN RVNAL. [*Perusia ex Gorio*]

Larti Sentinati Lanirunia.

AVLEM CATINAL ALS. [*Perusia ex eodem*]

Aulo Catina N.

AVLVV SVTININIA AV CALISNAL. [*Perusia apud Baleon.*]

Aulo. Sutino Auli filio Calina nato.

AV. SENTINATE. ALESIAL. [*Perusia in hortis ad D. Petri*]

Aulo Sentinati Alesia nato.

AVLE MNRBIN FRVITIRIAL [*Perusia ex Schedis Bonarotianis*]

Aulo Marimio Fruitinia.

VEL. LASAEA. VELSINAL [*Perusia apud Anfid.*]

Velio Lasio Velfinia N.

FASTI SENTINATI LARCTIAL [*Perusia apud Eugenios.*]

Fasti Sentinatio Lartia.

LR. SPLAVTINE. ETIANAL. [*Perusia in hortis ad Annunziata*]

Lartis Plautino Etiania.

NASA AFVNEI VARNAL. [*Perusia apud Crispoltios*]

Nasia Funesii uxor Varnia N.

LR. TVPLIAI LAVRNAL. [*Perusia in hortis ad D. Petri*]

Larti Turpilii Lauria.

LARTI ENSNI MVRNAL. [*Florentia apud Baronem de Stofsch*]

Larti Ensinii Muronia.

CAI ERENII PETINATIAL [*Florentia in Mus. Bonarot.*]

Cai Erenni Petinatia nati.

LT.

LT. FRAVNEI TIITAEA ATINATIAL [*Roma in Mus. Gualterio*]
Larti Fraunejo fecit Titia Atinatia Nata.

LARTS ANEMI VESINAL [*Cortona in Academia*]
Lartis Anemii Vesinia.

LT. TI. ALFIAL. [*Ibidem apud Nobb. de Coratia*]
Larti Titi filio Alfia nato.

ARVATRI CAIAL [*Eugubii*]
LARTHI VESTINI SATRIAL
Larti Vestinii Satria.

VEL PETRVNI VEIVM APINAL
Velio Petronio Velii filio Apinia.

Quia vero, ut ostendimus, Etrusci jam latinizantes quandoque solum Matris nomen expresserunt, nati vero adjectivum, quod subintelligebant, pratermiserunt, ut in exemplis, quæ secundo loco adduximus, observatur, ita prorsus, ut a posterioribus ad antiquiora regrediamur, cum propria fortuna uterentur, & patriam linguam retinerent, aliquando non Metronymicum adhibuerunt cum desinentia in *al*; sed Matris purum nomen expresserunt, ut puto, in sexto casu, qui in *a* desinebat, ut latina nomina primæ formæ. Quod rationibus fulcire non possumus, exemplis pro rei angustia confirmemus.

LARTHI ANCARI VVILANA [*Perusia ex Ciatto*]
Larti Ancarii Vuilania nati.

SE VI ANCARI VVILANA [*Perusia ex eodem*]
Servii Ancari Vuilania nati.

THANA VRINATI TVTNASA [*Perusia ex Gorio.*]
Tanz Urinati Tutnasia nati.

LARTA FVNESE TRESA. [*Clusii apud Dempster. Tab. XLIV.*]
Larthi Funesio Tresia.

VELIA NVAISIA VPANISA [*Florentia apud Dempster. Tab. LXXXVII.*]

CILMANM PRAETENSIA [*Ibid. ex Dempst. Tab. LXXXVII.*]

PRAETENSA.

SETI VESII. EV AMAISEA [*Perusia apud Costanz.*]
Sexti Vesii Auli filii, seu Velii Amaesia.

FASTI SENTINATI ECIA [*Ibid. apud Eugenios*]

LARTHI VESKINI AVLESA [*Florentia in Mus. Mediceo*]
Larti Vescinio Aulesa.

FASTIA AFVNEITIS CVSNISA. [*Clusii apud Samuelios*]
Fasti Funesii, seu Fastia Funesii Cusnitia nata.

HELI TVTNASA. [*Clusii ex Schedis Bonarotianis*]
Elii Tutnasia nati.

SEXVIA VELCH. VTPAI LAVTNA [*Politiani in Mus. Buccelli.*]
Servia Velcii Utpai Laurenia.

TANA

THANA SENTINEI APICESA [*Ibidem*]

Tana Sentinii Apicesia nati.

LARTHI PMAEI PEVLVIA [*Ibidem*]

Lartis Pompei Fulvia.

LARTH. CVELNE PAPA, [*In Sepulcr. Cuelniorum*]

Larti Cuelnio Papia nato.

**T A B U L Æ
E U G U B I N Æ**

C U M N O T I S

**JO: BAPTISTÆ PASSERII
PISAURENSIS NOB. EUGUBINI**

**Et Regiarum Academiarum Londinensis, Olomu-
ciensis, Panormitanæ, & Italicarum Furfurato-
rum, Cortonensis, & Instituti Bononiensis**

S O C I I.

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 38 PART 1 1908

CONTENTS
PAGES
THE ANTHROPOLOGY OF THE
FUTURE
BY H. H. S. GUTHRIE
THE ANTHROPOLOGY OF THE
PAST
BY H. H. S. GUTHRIE
THE ANTHROPOLOGY OF THE
PRESENT
BY H. H. S. GUTHRIE

TROM
VHERTEI
EHTO. EST

T A B U L A V.

- 1 ESTE: PERSKLV: AVES: ANXERATES: ENETV:
- 2 PERNAIES: PVSNAES: PREVERES: TREPLANES:
- 3 IVVE: KRAPVVI: TREBVF: FETV: ARVIAVSTENTV:
- 4 VATVVA FERINE: FEITV: HERIS: VINV: HERIPVNI:
- 5 VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: FEITV: SEVVM:
- 6 KVTEF: PESNIMV: AREPESARVES:

- 7 PVSVERES: TREPLANES: TREFSIF: KVMIAF: FEITV.
- 8 TREBE: IVVIE: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
- 9 SVPASVMTV: ARVIAVSTENTV: PVNIFETV:
- 10 KVTEF. PESNIMV: ARE ARVES: (1)

- 11 PREVERES: TESENAKES: TREBVF: FETV: MARTE: KRAPV^{VI:}
- 12 FETV: VKRIPE: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: ARVIV: VSTENTV:
- 13 VATVVA: FERINE: FETV: PVNIFETV: KVTEF: PESNIMV:
ARPES: ARVES:
- 14 PVSVERES: TESENAKES: TREF: SIF: FELIVF: FETV:
- 15 FISESABI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
- 16 PVNI: FETV: SVPA: SVMTV: ARVIV: VSTENTV: MEFA:
- 17 VESTIBA: VSTETV: FIIVVI: FETV: VKRIPER: FISIV: FETV:
- 18 KAPIR: PVRTITAF: SAKREF: ETRAF: PVRTITAF: ETRAF:
- 19 SAKREF: TVTAPER: IKVVINA: KVTEF: PESNIMV: AREPES: ARVES:
- 20 PREVERES: VEHIIES: TREF: BVF: KALERV: FETV: VVFIVNE:
- 21 KRAPVVI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
- 22 VATVVA: FERINE: FETV: HERI: VINV: HERI: PVNI:
- 23 ARVIV: VSTENTV: KVTEF: PESNIMV: AREPES: ARVES:
- 24 PVSVERES: VEHIIES: TREF: HAPINAF: FETV: TEFRE: IVVIE:
- 25 VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: PVSTE: ASIANE: FETV: XEREF: FETV:
- 26 PELSANA: FETV: ARVIA: VSTENTV: PVNIFETV: TABEX: PESNIM
- 27 V: ARIPER: ARVIS: API: HABINA: PVRTIIVS: SVPVM: PESVNTRV:
- 28 FETV: ESMIK: VESTIBAM: PREVE: FIKTV: TEFRI: IVVI: FETV: VKRI
- 29 PERFISIV: TVTAPER: IKVVINA: TESTRVKV: PERI: KAPIRE: PERVM: FEIT
- 30 V: API: EREL PVRTIIVS: ENVK: SVPVM: PESVNTRVM: FEITV: STAF
- 31 LI: IVVESMIK: VESTIBA: AFIKTV: VKRIPER: FISIV TVTAPER: IKVVINP
- 32 A: FEITVNERTRVKV: PERI: KAPIRE: PERVM: FEITV: PVNI: FEITV:
- 33 API: SVRVF: PVRTITIVS: ENVK: HAPINARV: ERVS: TITV: XEREF:
- 34 KVMVLTV: XEREF: KVMATS: PESNIMV:

(1) Tribus in locis videntur deleta litera ad corrigendam scripturam.
Apud Dempsterum pars adverba Tab. IV.

T A B U L A VI.

1 VVKVKVM: IVVIV: PVNE: VVEF: FVRFATH: TREF: VITLVF: TVRVF:
 2 MARTE: HVRIE: FETV: PVPLVPER: TVTAS: IVVINAS: TVTAPERIKVVINA:
 3 VATVVA: FERINE: FETV: PVNI: FETV: ARVIA: VSTENTV: KVTEP: PESNIMV:
 4 AREPES: ARVES: VVKVKVM: KVRETIES: TREF: VITLVP: TVRVP: HVNTEBE:
 5 FI: FEITV: PVPLVPER: TVTAS: IIVVINAS: TVTAPER: IIVVINA: VATVVA:
 6 FERINEFETVARVIA: VSTENTV: TENXITIM: ARVEITV: HERIS: VINV: HERIS:
 7 PVNI: FEITV: KVTEF: PERSNIMV: Aripes: ARVIS: INVKVKAR: PIHAX: FVST:
 8 SVEPV: ESVMK: ESVNV: ANTER: VAKAXEVABETVMISEAVIF: AXERIATV:
 9 VERVFE: TREPLANV: KVVERTV: RESTEF: ESVNV: FEITV

 10 PVNE: PVPLVM: AFERVM: HERIES: AVEF: ANXVRIATV: ETV: PERNAIA
 11 F: PVSTNAIAF: PVNE: KVVVRTVS: KRENKATRV: HATV: ENVMEK:
 12 PIR: AHTIMEM: ENTENTV: PVNE: PIR: ENTELVS: AHTIMEM:
 13 ENVMEK: STEPLATV PARFAM: TESCAM: TEF: TVTE: IKVVINE:
 14 VAPEFEM: AVIEKLVFE: KVMPIFIATV: VEA: AVIEKLA: ESVNVME: ETV:
 15 PRINVVATV: ETVTV: PERKAF: HABETVTV: PVNIBATE: PVNE: MENES:
 16 AKERVNIAMEM: ENVMEK: ETVRSTAMV: TVTATARINATE: TRIFV:
 17 TARINATE: TVRSCVM: NAHARKVM: NVMEM: IAPVXKVM: NVMEM:
 18 SVEPIS: HABE: PVRTATVLV: PVE: MERS: EST: FEITV: VRV: PERE: MERS: EST:
 19 PVNE: PRINVVATVS: STAHEREN: TERMNESKV: ENVMEK: ARMANV:
 20 KATERAMV: IKVVINV: ENVMEK: APRETV: TVRES: ET: PVRE: PVNI: AMPREFV
 21 VS: PERSNIMV: ENVMEK: ETATV: IKVVINVS: TRIIVPER: AMPREHTV:
 22 TRIIVPER: PESNIMV: TRIIVPER: ETATV: IKVVINVS: ENVMEK:
 23 PRINNVATVS: BIMV: ETVTV: ERAHVNT: VEA: BIMV: ETVTV: PRINNVATVS

 24 FVNTLERE: TRIF: APRVF: RVFRV: VTE: PEIV: FEITV: BERFE: MARTI:
 25 VATVVV: FERIME: FETV: ARVIV: VSTENTV: PVNI: FEIV:
 26 TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES:

 27 RVPINIE: ETRE: PVRCA: RVFRA: VTE: PEIA: FETV: PRESTATE:
 28 BERFIE: BERFE: MARTIES: PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTENTV:
 29 KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV: ATRV: ALFV: PVNI: FETV:
 30 TABEX: PESNIMV: AREPER: ARVES:

 31 TRA: SATE: TREF: VITLAF: FEITV: TVSE: BERFIE: BERFE: MARTIES:
 32 PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTETV: PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV:
 33 AREPER: ARVES: PVNE: PVRTINBVS: KARETV: PVFE: APRVF:
 34 FAKVRENT: PVXE: ERVS: TERA: APE: ERVS: TERVST: PVSTRV:
 35 KVPIFIATV: RVPINAME: ERVS: TERA: ENE: TRA: SAHATA: KVPIFIAIA
 36 ERVS: TERA: ENV: RVPINAME: PVSTRV: KVVERTV: ANT: AKRE:
 37 KVMATE: PESNIMV: ENV: KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV:
 38 ENV: SATAME: KVVERTV: ANTAKRE: KVMATE: PESNIMV: ENV: ESVNV:
 39 PVRTITV: FVST:

 40 PVSTERTIV: PANE: PVPLV: ATERAFVST: IVEKA: PERAKRE: TVSEIV:
 41 SVPER: KVMNE: ARFERTVR: PRINNVATV: TVF: TVSE: TVTV:
 42 HVTRA: FVRVSEHMENIAR: HATVTV: EAFIVEKA:
 43 TRE: AKERVNIE: FETV: TVSEIVVIE: ARVIV: VSTETV:
 44 PVNI: FETV: PERAIAFETV: TABEXPESNIMV: AREPE: ARVES:
 45 KVESTRE: TIE: VSAIE: SVESVVVBISTITISTETIES:

Apud Dempsterum Tab: IV.

T A B U L A VII.

1	PVNE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE: NARAKLVM:
2	VVRTVS: ESTVESVNV: FETV: FRATRVSPER: ATIIERIE: EV: ESVM:
3	ESV: NARATV: PERE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE:
4	AIV: VRTV: FEFVRE: FETV: PVXENEIPERETV: VESTIBESABE:
5	SAKRE: IVVEPATRE: BVMPERAKNE: SPETVRE: PERAKNE: RESTATV:
6	IVVIE: VNVERIETVSAKRE: PELSANV: FETV: ARVIV: VSTENTV:
7	PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES: PVNEPVRTIIVS:
8	VNV: SVRVPESTRV: FETV: TIKAMNE: IVVIE: KAPIRE:
9	PERV: PREVEFETV: APE: PVRTIIVSVRV: ERVS: TETV: ENV: KVMA
10	LTV: KVMATE: PESNIMV: AHTV: IVVIP: VVEPERAK: NEM:
11	PERAEMFETV: ARVIV: VSTENTVPVNI: FETV: AHTVMARTI: ABRVNV:
12	PERAKNE: FETV: ARVINVSTETV: FASIV: PRVSEBETE: ARVEITV:
13	PERAE: FETV: PVNIFETV: TRA: EKVI: NE: FETV:
14	ABETVS: PERAKNE: FETV:
15	HVNTIA: KATLE: TIBEL: STAKAX: EST: SVME: VSTITE:
16	ANTER: MENXARV: BERSIARV: HERIIEI: FABIV: ARFERTVR: AVIS:
17	ANXERiates: MENXNE: KVRBLASIV: FABIA: TIBIT: HVNTIA: FERTV:
18	KATLV: ARVIA: STRVHBLA: FIKLA: PVNE: VINV: MALV: MALETV:
19	MANTRAHKLV: VESCLA: SNATA: ASNATA: VMEN: FERTV: PIR: ASE:
20	ANTENTV: ESVNV: PVNI: FEITV: HVNTE: IVVIE: AMPENTV: KATLV:
21	SAKRE: SEVAKNE: PETRVNIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: ESVNV:
22	PERAE: FVTV: KATLES: SVPA: HAHTV: SVFAFIAT: SVPAF: HAHTV:
23	BERVS: APLENIES: PRVSEBIA: KARTV: KREMATRA: APLENIA: SVTENT
24	V: PERV: MERITV: ARVIA: PVNI: PVRTVVITV: VESTIKATV: AHTREPVRA
25	TV: PVSTIN: ANBIF: VINV: NVVIS: AHTREPVRA TV: TIV: PVNI: TIV: VINV:
26	TEITV: BERVA: FREHTEF: FERTV: PVRE: NVVIME: FEREST: KREMATRVF:
27	SVME: FERTV: VESTIBIA: PERVME: PERSNIHNV: KATLES: TVVA: TEFRA:
28	TERTI: ERVS: PRVSEKATV: ISVNT: KREMATRV: PRVSEKTV: STRVHBLA:
29	FIKLA: ARVEITV: KATLV: PVRTVVITV: AMPERIA: PERSNIHNV: ASEBETA:
30	KARNE: PERSNIHNV: EENPERSVNTRA: PERSNIHNV: SVPA: SPANTEA:
31	PERTENTV: VESKLES: VVFETES: PERSNIHNV: VESTIKATV: AHTREPVRA TV:
32	ARPELTV: STATITATV: SVPA: PVSTRA: PERSTV: IEPRV: ERVS: MANI: KVVERTV:
33	SIINAMAR: ETV: TVVE: REKAPIRV: PVNE: FERTV: BERVA: KLAVLAF: A
34	ANFEHTAF: VESKLV: SNATVASNATV: VMEN: FERTV: KAPIRE: HVNTE:
35	IVVIE: VESTIKATV: PETRVNIAPERT: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: BERVS:
36	SEVAKNIS: PERSNIHNV: PERT: SPINIA: ISVNT: KLAVLES: PERSNIHNV:
37	VESKLES: SNATE: ASNATES: SEVAKNIS: SPINIAMA: PERSNIHNV: VESTIKATV:
38	AHTREPVRA TV: SPINA: VNTV: VMNE: SEVAKNI: PERSNIHNV: MANF: EASA:
39	VVTV: ASAMA: KVVERTV: ASAKV: VINV: SEVAKNI: TABEX: PERSNIHNV:
40	ESVF: PVSME: HERTER: ERVS: KVVEITV: TERTV: VINV: PVNE: TERTV:
41	STRVHBLAS: FIKLAS: SVFAFIAS: KVMALTV: KAPIRE: PVNES: VEPVRATV:
42	ANTAKRES: KVMATES: PERSMHNIV: AMPARIHNV: STATITA: SVBAHTV: ESVNV:
43	PVRTITV: FVTV: KATEL: ASAKV: PELSANS: FVTV:
44	

Apud Dempsterum Tab. V.

KV^{ES}TREIEVSABESVVEBISTITETIES

T A B U L A VIII.

1 SEME: NIES: TEKVRIES: SIM: KAPRVM: VPETV: TEKVIAS:
 2 FAMERIAS: PVMPERIAS XII: ATIIRIATE: ETRE: ATIIRIATE:
 3 KLAVERNIE: ETRE: KLAVERNIE: KVREIATE: ETRE: KVREIATE:
 4 SATANEŞ: ETRESATANE: PEIERIATE: ETREP: EIERIATE: TALENATE:
 5 ET: RETALENATE: MVSEIATE: ETREMVSEIATE: IVIESKANE:
 6 ETREIVIESKANES: KASELATE: ETREKASELATE: TERTIEKASELATE:
 7 PERAXNANIE: TEITVARMVNE: IVVE: PATRE: FETV: SI: PERA
 8 KNE: SEVAKNE: VPETVVE: VEIETV: SEVAKNE: NARATV: ARVIV:
 9 VSTETV: EVNARATV: PVXE: FABEFETE: SEVAKNE: HERI: PVNI:
 10 HERIVINVFETV: VAPVTV: SABI: AMPETV: KAPRV: PERA: KNE: SEVA
 11 KNE: VPETV: EVEIETV: NARATV: BIVE: AMPETV: FESNERE: PVRTV
 12 ETV: IFE: FERTV: TAFLE: EPIRFER: TV: KAPRES: PRVSEBETV:
 13 IFE: ARVEITV: PERSVTRV: KAPVTIS: MEFA: VISTIBA: FETAFAFERTV:
 14 SVISEVE: FERTV: PVNE: ETRE: SVI: SE: VE: VINVFERTV: TERTIE:
 15 SVISEVE: VTVRFERTV: PISTVNIRVFERTV: VEPESVTRA: FERTV:
 16 MANTRAKLV: FERTV: PVNE: FERTV: PVNE: FESNAFE: BENVS:
 17 KABRVPVRTV: VETV: VAPVTV: SABI: IVVE: PATRE: PREPESNIMV:
 18 VEPESVTRA: PESNIMV: VESKLES: PESNIMV: ATRE: PVRATV:
 19 ARPELTV: STATITATV: VESKLV: PVSTRV: PESTV: RANV:
 20 PESNI: MV: PVNI: PESNIMV: VINV: PESNIMV: VNEPESNI
 21 MV: ENVERVSTETV: VITLV: VVFRV: PVNEHERIES:
 22 FABV: ERVHV: TIBLV: SESTV: IVVEPATRE: PVNE: SESTE:
 23 VRFETA: MANVVE: HABETV: ESTV: IVKV: HABETV:
 24 IVPATER: SABE: TEFE: ESTVVITLV: VVFRV: SESTV:
 25 PVRTIFELE: TRI: IVPERTEITV: TRIIVPER: VVFRV: NARATV
 26 FEIV: IVVEPATRE: VVBIIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIRIV:
 27 PVNE: ANPENES: KRIKATRV: TESTRE: EVXE: HABETV: APEAPEL
 28 VS: MEFE: ATENTV: APEPVRTVVIES: TESTRE: EVXE: HABETV:
 29 KRIKATRV: ARVIV: VSTETV: PVNIFETV: .

Apud Demphærum pars adversa Tab. V.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
1110 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U.S.A.
TEL. 773-936-5000
FAX 773-936-5001
WWW.MUSEUM-ART-ARCHAEOLOGY.ORG

T A B U L A IX.

1	ESVK: FRATER	ATIIERIVR:
2	EITIPES: PLENASIER: VRNASIER: VHTRETIE	
3	T. T. KASTRVBIIE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:	
4	FVST: EIKVASESE: ATIIERIER: ERE: DI: ESUNE:	
5	KVRAIA: PREHABIA: PIRE: VRAKV: DI: ESVNA:	
6	SI: HERTE: ET PVRE: ESVNE: SIS: SAKREV:	
7	PERAKNEV: VPETV: DEVESTV: PVRE: TERTE:	
8	ERV: ELANTVR: HERTE: ET: PIHAKLV: PVNE:	
9	TRIBRIBV: FVIEST: AKRVTV: REVESTV:	
10	ELANTV: HERTE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:	
11	FVST: EREK: ESVNESKV: VEPVRVS: FELSA:	
12	ARPVTRATI: FRATRV: ATIIERIV: PREHVBIA:	
13	ET: NVRPENER: PREVER: PVSTI: KASTRVVVF:	
14	FRATER: ATIIERIVR: ESV: EITIPES: PLENASIER:	
15	VRNASIER: VHTRETIE: K. T. KLVVIER: KVLNAH	
16	KLE: ATIIERIE: VKRE: EIKVASESE: ATIIERIER :	
17	APE: APELVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER:	
18	PREVER: PVSTI: KASTRVVVF: ET: APE: PVRTITV:	
19	FVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER: TVPLER:	
20	PVSTI: KASTRVVV: ET: APE: SVBRA: SPAFV: FVST:	
21	LVNEKLV: HABIA: NVLER: TRIPLER: PVSTI:	
22	KASTRVVV: ET APE: FRATER: BERSNATVR: FVRENT:	
23	EHVELKLV: FEIA: FRATREKS: VTE: KVESTVR:	
24	SVE: REHTE: TVRATV: SI: SVE: LESTRV: KARV:	
25	FRATRV: ATIIERIV: PVRE: VLV: BENVRENT:	
26	PRVSIKVRENT: REHTE: KVRATV: ERV: EREK:	
27	PRVFE: SI: SVE: LESTRV: KARV: FRATRV: ATIIER	
28	IV: PVRE: VLV: BENVRENT: PRVSIKVRENT:	
29	KVRATV: REHTE: NEIP: ERV: ENVK: FRATRV:	

Apud Dempsterum Tab. III.

THE
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
OF THE
DEPARTMENT OF JUSTICE

WASHINGTON, D. C. 20535

REPORT OF THE AGENT IN CHARGE

TO THE DIRECTOR, FBI

DATE

TROM
VHERTEI
EHIO. EST

T A B U L A V.

- 1 ESTE: PERSKLVM: AVES: ANXERiates: ENETV:
2 PERNAIES: PVSNAES: PREVERES: TREPLANES:
3 IVVE: KRAPVVI: TREBVF: FETV: ARVIAVSTENTV:
4 VATVVA FERINE: FEITV: HERIS: VINV: HERIPVNI:
5 VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: FEITV: SEVVM:
6 KVTEF: PESNIMV: AREPESARVES:
- 7 PVSVERES: TREPLANES: TREFSIF: KVMIAF: FEITV.
8 TREBE: IVVIE: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
9 SVPASVMTV: ARVIAVSTENTV: PVNIFETV:
10 KVTEF. PESNIMV: ARE ARV ES: (1)
- 11 PREVERES: TESENAKES: TREBVF: FETV: MARTE: KRAPV^{VI:}
12 FETV: VKRIPE: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: ARVIV: VSTENTV:
13 VATVVA: FERINE: FETV: PVNIFETV: KVTEF: PESNIMV:
ARPEs: ARVES:
- 14 PVSVERES: TESENAKES: TREF: SIF: FELIVF: FETV:
15 FISESABI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
16 PVNI: FETV: SVPA: SVM TV: ARVIV: VSTENTV: MEFA:
17 VESTIBA: VSTETV: FIIVVI: FETV: VKRIPER: FISIV: FETV:
18 KAPIR: PVRTITAF: SAKREF: ETRAF: PVRTITAF: ETRAF:
19 SAKREF: TVTAPER: IKVVINA: KVTEF: PESNIMV: AREPES: ARVES:
20 PREVERES: VEHIIES: TREF: BVF: KALERV: FETV: VVFIVNE:
21 KRAPVVI: VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA:
22 VATVVA: FERINE: FETV: HERI: VINV: HERI: PVNI:
23 ARVIV: VSTENTV: KVTEF: PESNIMV: AREPES: ARVES:
24 PVSVERES: VEHIIES: TREF: HAPINAF: FETV: TEFRE: IVVIE:
25 VKRIPER: FISIV: TVTAPER: IKVVINA: PVSTE: ASIANE: FETV: XEREF: FETV:
26 PELSANA: FETV: ARVIA: VSTENTV: PVNIFETV: TABEX: PESNIM
27 V: ARIPER: ARVIS: API: HABINA: PVRTIIVS: SVPVM: PESVNTRV:
28 FETV: ESMIK: VESTIBAM: PREVE: FIKTV: TEFRI: IVVI: FETV: VKRI
29 PERFISIV: TVTAPER: IKVVINA: TESTRVKV: PERI: KAPIRE: PERVM: FEIT
30 V: API: EREL PVRTIIVS: ENVK: SVPVM: PESVNTRVM: FEITV: STAF
31 LI: IVVESMIK: VESTIBA: AFIKTV: VKRIPER: FISIV TVTAPER: IKVVINP
32 A: FEITVNERTRVKV: PERI: KAPIRE: PERVM: FEITV: PVNI: FEITV:
33 API: SVRVF: PVRTITIVS: ENVK: HAPINARV: ERVS: TITV: XEREF:
34 KVMVLTV: XEREF: KVMATS: PESNIMV:

(1) Tribus in locis videntur deleta litera ad corrigendam scripturam.
Apud Dempsterum pars adversa Tab. IV.

T A B U L A VI.

1 VVKVKVM: IVVIV: PVNE: VVEF: FVRFATH: TREF: VITLVF: TVRVF:
 2 MARTE: HVRIE: FETV: PVPLVPER: TVTAS: IVVINAS: TVTAPERIKVVINA:
 3 VATVVA: FERINE: FETV: PVNI: FETV: ARVIA: VSTENTV: KVTEP: PESNIMV:
 4 AREPES: ARVES: VVKVKVM: KVRETIES: TREF: VITLVP: TVRVP: HVNTEBE:
 5 FI: FEITV: PVPLVPER: TVTAS: IIVVINAS: TVTAPER: IIVVINA: VATVVA:
 6 FERINEFETVARVIA: VSTENTV: TENXITIM: ARVEITV: HERIS: VINV: HERIS:
 7 PVNI: FEITV: KVTEF: PERSNIMV: Aripes: ARVIS: INVKVKAR: PIHAX: FVST:
 8 SVEPV: ESVMEK: ESVNV: ANTER: VAKAXEVABETVMISEAVIF: AXERIATV:
 9 VERVFE: TREPLANV: KVVERTV: RESTEF: ESVNV: FEITV

 10 PVNE: PVPLVM: AFERVM: HERIES: AVEF: ANXVRIATV: ETV: PERNAIA
 11 F: PVSTNAIAF: PVNE: KVVVRTVS: KRENKATRV: HATV: ENVMEK:
 12 PIR: AHTIMEM: ENTENTV: PVNE: PIR: ENTELVS: AHTIMEM:
 13 ENVMEK: STEPLATV PARFAM: TESCAM: TEF: TVTE: IKVVINE:
 14 VAPEFEM: AVIEKLVFE: KVMPIFIATV: VEA: AVIEKLA: ESVNVME: ETV:
 15 PRINVVATV: ETVTV: PERKAF: HABETVTV: PVNIBATE: PVNE: MENES:
 16 AKERVNIAMEM: ENVMEK: ETVRSTAMV: TVTATARINATE: TRIFV:
 17 TARINATE: TVRSCVM: NAHARKVM: NVMEM: IAPVXKVM: NVMEM:
 18 SVEPIS: HABE: PVRTATVLV: PVE: MERS: EST: FEITV: VRV: PERE: MERS: EST:
 19 PVNE: PRINVVATVS: STAHEREN: TERMNESKV: ENVMEK: ARMANV:
 20 KATERAMV: IKVVINV: ENVMEK: APRETV: TVRES: ET: PVRE: PVNI: AMPREFV
 21 VS: PERSNIMV: ENVMEK: ETATV: IKVVINVS: TRIIVPER: AMPREHTV:
 22 TRIIVPER: PESNIMV: TRIIVPER: ETATV: IKVVINVS: ENVMEK:
 23 PRINNVATVS: BIMV: ETVTV: ERAHVNT: VEA: BIMV: ETVTV: PRINNVATVS

 24 FVNTLERE: TRIF: APRVF: RVFRV: VTE: PEIV: FEITV: BERFE: MARTI:
 25 VATVVV: FERIME: FETV: ARVIV: VSTENTV: PVNI: FEIV:
 26 TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES:

 27 RVPINIE: ETRE: PVRCA: RVFRA: VTE: PEIA: FETV: PRESTATE:
 28 BERFIE: BERFE: MARTIES: PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTENTV:
 29 KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV: ATRV: ALFV: PVNI: FETV:
 30 TABEX: PESNIMV: AREPER: ARVES:

 31 TRA: SATE: TREF: VITLAF: FEITV: TVSE: BERFIE: BERFE: MARTIES:
 32 PERAIA: FEITV: ARVIV: VSTETV: PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV:
 33 AREPER: ARVES: PVNE: PVRTINBVS: KARETV: PVFE: APRVF:
 34 FAKVRENT: PVXE: ERVS: TERA: APE: ERVS: TERVST: PVSTRV:
 35 KVPIFIATV: RVPINAME: ERVS: TERA: ENE: TRA: SAHATA: KVPIFIAIA
 36 ERVS: TERA: ENV: RVPINAME: PVSTRV: KVVERTV: ANT: AKRE:
 37 KVMATE: PESNIMV: ENV: KAPI: SAKRA: AITV: VESKLV: VETV:
 38 ENV: SATAME: KVVERTV: ANTAKRE: KVMATE: PESNIMV: ENV: ESVNV:
 39 PVRTITV: FVST:

 40 PVSTERTIV: PANE: PVPLV: ATERAFVST: IVEKA: PERAKRE: TVSEIV:
 41 SVPER: KVMNE: ARFERTVR: PRINNVATV: TVF: TVSE: TVTV:
 42 HVTRA: FVRVSEHMENIAR: HATVTV: EAFIVEKA:
 43 TRE: AKERVNIE: FETV: TVSEIVVIE: ARVIV: VSTETV:
 44 PVNI: FETV: PERAIAFETV: TABEXPESNIMV: AREPE: ARVES:
 45 KVESTRE: TIE: VSAIE: SVESVVVBISTITISTETIES:

Apud Dempsterum Tab: IV.

T A B U L A VII.

1 PVNE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE: NARAKLVM:
 2 VVRTVS: ESTVESVNV: FETV: FRATRVSPER: ATIIERIE: EV: ESVM:
 3 ESV: NARATV: PERE: KARNE: SPETVRIE: ATIIERIE: AVIEKATE:
 4 AIV: VRTV: FEFVRE: FETV: PVXENEIPERETV: VESTIBESABE:
 5 SAKRE: IVVEPATRE: BVMPERAKNE: SPETVRE: PERAKNE: RESTATV:
 6 IVVIE: VNVERIETVSAKRE: PELSANV: FETV: ARVIV: VSTENTV:
 7 PVNI: FETV: TABEX: PESNIMV: AREPE: ARVES: PVNEPVRTIIVS:
 8 VNV: SVRVPE SVTRV: FETV: TIKAMNE: IVVIE: KAPIRE:
 9 PERV: PREVEFETV: APE: PVRTIIVSVRV: ERVS: TETV: ENV: KVMA
 10 LTV: KVMATE: PESNIMV: AHTV: IVVIP: VVEPERAK: NEM:
 11 PERAEMFETV: ARVIV: VSTENTVPVNI: FETV: AHTVMARTI: ABRVNV:
 12 PERAKNE: FETV: ARVINVSTETV: FASIV: PRVSEBETE: ARVEITV:
 13 PERAE: FETV: PVNIFETV: TRA: EKVI: NE: FETV:
 14 ABETVS: PERAKNE: FETV:
 15 HVNTIA: KATLE: TIBEL: STAKAX: EST: SVME: VSTITE:
 16 ANTER: MENXARV: BERSIARV: HERIEI: FABIV: ARFERTVR: AVIS:
 17 ANXERiates: MENXNE: KVRBLASIV: FABIA: TIBIT: HVNTIA: FERTV:
 18 KATLV: ARVIA: STRVHBLA: FIKLA: PVNE: VINV: MALV: MALETV:
 19 MANTRAHKLV: VESCLA: SNATA: ASNATA: VMEN: FERTV: PIR: ASE:
 20 ANTENTV: ESVNV: PVNI: FEITV: HVNTE: IVVIE: AMPENTV: KATLV:
 21 SAKRE: SEVAKNE: PETRVNIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: ESVNV:
 22 PERAE: FVTV: KATLES: SVPA: HAHTV: SVFAFIAF: SVPAF: HAHTV:
 23 BERV: APLENIES: PRVSEBIA: KARTV: KREMATRA: APLENIA: SVTENT
 24 V: PERV: MERITV: ARVIA: PVNI: PVRTVVITV: VESTIKATV: AHTREPVR
 25 TV: PVSTIN: ANBIF: VINV: NVVIS: AHTREPVRATV: TIV: PVNI: TIV: VINV:
 26 TEITV: Berva: FREHTEF: FERTV: PVRE: NVVIME: FEREST: KREMATRVF:
 27 SVMEL: FERTV: VESTIBIA: PERVME: PERSNIHNV: KATLES: TVVA: TEFRA:
 28 TERTI: ERVS: PRVSEKATV: ISVNT: KREMATRV: PRVSEKTV: STRVHBLA:
 29 FIKLA: ARVEITV: KATLV: PVRTVVITV: AMPERIA: PERSNIHNV: ASEBETA:
 30 KARNE: PERSNIHNV: EENPERSVNTRA: PERSNIHNV: SVPA: SPANTEA:
 31 PERTENTV: VESKLES: VVFETES: PERSNIHNV: VESTIKATV: AHTREPVRATV:
 32 ARPELTV: STATITATV: SVPA: PVSTRA: PERSTV: IEPV: ERVS: MANI: KVVERTV:
 33 SIINAMAR: ETV: TVVE: REKAPIRV: PVNE: FERTV: Berva: KLAVLAF: A
 34 ANFEHTAF: VESKLV: SNATVASNATV: VMEN: FERTV: KAPIRE: HVNTE:
 35 IVVIE: VESTIKATV: PETRVNIAPERT: NATINE: FRATRV: ATIIERIV: BERV:
 36 SEVAKNIS: PERSNIHNV: PERT: SPINIA: ISVNT: KLAVLES: PERSNIHNV:
 37 VESKLES: SNATE: ASNATES: SEVAKNIS: SPINIAMA: PERSNIHNV: VESTIKATV:
 38 AHTREPVRATV: SPINA: VNTV: VMNE: SEVAKNI: PERSNIHNV: MANF: EASA:
 39 VVTV: ASAMA: KVVERTV: ASAKV: VINV: SEVAKNI: TABEX: PERSNIHNV:
 40 ESVF: PVSME: HERTER: ERVS: KVVEITV: TERTV: VINV: PVNE: TERTV:
 41 STRVHBLAS: FIKLAS: SVFAFIAS: KVMALTV: KAPIRE: PVNES: VEPVRATV:
 42 ANTAKRES: KVMATES: PERSMHNIV: AMPARIHNV: STATITA: SVBAHTV: ESVNV:
 43 PVRTITV: FVTV: KATEL: ASAKV: PELSANS: FVTV:
 44

KV^ESTRET: EVSABESVVEBISTITETIES

T A B U L A VIII.

1 SEME: NIES: TEKVRIES: SIM: KAPRVM: VPETV: TEKVIAS:
 2 FAMERIAS: PVMPERIAS XII: ATIIRIATE: ETRE: ATIIRIATE:
 3 KLAVERNIE: ETRE: KLAVERNIE: KVREIATE: ETRE: KVREIATE:
 4 SATANEŞ: ETRESATANE: PEIERIATE: ETREP: EIERIATE: TALENATE:
 5 ET: RETALENATE: MVSEIATE: ETREMVSEIATE: IVIESKANE:
 6 ETREIVIESKANES: KASELATE: ETREKASELATE: TERTIEKASELATE:
 7 PERAXNANIE: TEITVARMVNE: IVVE: PATRE: FETV: SI: PERA
 8 KNE: SEVAKNE: VPETVVE: VEIETV: SEVAKNE: NARATV: ARVIV:
 9 VSTETV: EVNARATV: PVXE: FABEFETE: SEVAKNE: HERI: PVNI:
 10 HERIVINVFETV: VAPVTV: SABI: AMPETV: KAPRV: PERA: KNE: SEVA
 11 KNE: VPETV: EVEIETV: NARATV: BIVE: AMPETV: FESNERE: PVRTV
 12 ETV: IFE: FERTV: TAFLE: EPIRFER: TV: KAPRES: PRVSEBETV:
 13 IFE: ARVEITV: PERSVTRV: KAPVTIS: MEFA: VISTIBA: FETA FERTV:
 14 SVISEVE: FERTV: PVNE: ETRE: SVI: SE: VE: VINVFERTV: TERTIE:
 15 SVISEVE: VTVRFERTV: PISTVNIRVFERTV: VEPESVTRA: FERTV:
 16 MANTRAKLV: FERTV: PVNE: FERTV: PVNE: FESNAFE: BENVS:
 17 KABRVPVRTV: VETV: VAPVTV: SABI: IVVE: PATRE: PREPESNIMV:
 18 VEPESVTRA: PESNIMV: VESKLES: PESNIMV: ATRE: PVRATV:
 19 ARPELTV: STATITATV: VESKLV: PVSTRV: PESTV: RANV:
 20 PESNI: MV: PVNI: PESNIMV: VINV: PESNIMV: VNEPESNI
 21 MV: ENVERVSTETV: VITLV: VVFRV: PVNEHERIES:
 22 FABV: ERVHV: TIBLV: SESTV: IVVEPATRE: PVNE: SESTE:
 23 VRFETA: MANVVE: HABETV: ESTV: IVKV: HABETV:
 24 IVPATER: SABE: TEFE: ESTVVITLV: VVFRV: SESTV:
 25 PVRTIFELE: TRI: IVPERTEITV: TRIIVPER: VVFRV: NARATV
 26 FEIV: IVVEPATRE: VVBIIAPER: NATINE: FRATRV: ATIIRIV:
 27 PVNE: ANPENES: KRIKATRV: TESTRE: EVXE: HABETV: APEAPEL
 28 VS: MEFE: ATENTV: APEPVRTVVIES: TESTRE: EVXE: HABETV:
 29 KRIKATRV: ARVIV: VSTETV: PVNIFETV: .

Apud Dempsterum pars adversa Tab. V.

THE
JOURNAL
OF
THE
ROYAL
ANTHROPOLOGICAL
INSTITUTE
OF GREAT
BRITAIN
AND IRELAND
VOLUME
LXXV
PART I
1945

T A B U L A IX.

1	ESVK: FRATER	ATIHERIVR:
2	EITIPES: PLENASIER: VRNASIER: VHTRETIE	
3	T. T. KASTRVBIIE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:	
4	FVST: EIKVASESE: ATIIERIER: ERE: DI: ESUNE:	
5	KVRAIA: PREHABIA: PIRE: VRAKV: DI: ESVNA:	
6	SI: HERTE: ET PVRE: ESVNE: SIS: SAKREV:	
7	PERAKNEV: VPETV: DEVESTV: PVRE: TERTE:	
8	ERV: ELANTVR: HERTE: ET: PIHAKLV: PVNE:	
9	TRIBRIBV: FVIEST: AKRVTV: REVESTV:	
10	ELANTV: HERTE: ARFERTVR: PISI: PVLPE:	
11	FVST: EREK: ESVNESKV: VEPVRVS: FELSVA;	
12	ARPVTRATI: FRATRV: ATIIERIV: PREHVBIA:	
13	ET: NVRPENER: PREVER: PVSTI: KASTRVVVF:	
14	FRATER: ATIIERIVR: ESV: EITIPES: PLENASIER:	
15	VRNASIER: VHTRETIE: K. T. KLVVIIER: KVLNAH	
16	KLE: ATIIERIE: VKRE: EIKVASESE: ATIIERIER :	
17	APE: APELVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER:	
18	PREVER: PVSTI: KASTRVVVF: ET: APE: PVRTITV:	
19	FVST: LVNEKLV: HABIA: NVLER: TVPLER:	
20	PVSTI: KASTRVVV: ET: APE: SVBRA: SPAFV: FVST:	
21	LVNEKLV: HABIA: NVLER: TRIPLER: PVSTI:	
22	KASTRVVV: ET APE: FRATER: BERSNATVR: FVRENT:	
23	EHVELKLV: FEIA: FRATREKS: VTE: KVESTVR:	
24	SVE: REHTE: TVRATV: SI: SVE: LESTRV: KARV:	
25	FRATRV: ATIIERIV: PVRE: VLV: BENVRENT:	
26	PRVSIKVRENT: REHTE: KVRATV: ERV: EREK:	
27	PRVFE: SI: SVE: LESTRV: KARV: FRATRV: ATIIER	
28	IV: PVRE: VLV: BENVRENT: PRVSIKVRENT:	
29	KVRATV: REHTE: NEIP: ERV: ENVK: FRATRV:	

Apud Dempsterum Tab. III.

T A B U L A X.

1 EHVELKLV: FEIA: FRATREKS:
 2 VTE: KVESTVR: PANTA: LVTA:
 3 ARFERTVRE: SI: PANTA: LVTA: FRATRV:
 4 ATIIERIV: LESTRV: KARV: PVRE: VLV:
 5 BENVRENT: ARFERTVRE: ERV: PEPVRKVRE
 6 NT: HERIFI: ETANTV: LVTV: ARFERTVRE:
 7 SI:
 8 CLAVERNIVR. DIRSAS. HERTI. FRATRVS. ATIIERSIR. POSTI. ACNV
 9 FARER. OPETER. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET. SESNA
 10 HOMONVS. DVIR. PVRI. FAR. EISCVRENT. OTE. A. VI. CLAVERNI
 11 DIRSANS. ERTI. FRATEER. ATIERSIVR. SEHMENIER. DEQVRIER
 12 PELMNER. SORSER. POSTI. ACNV. VEF. X. CABRINER. VEF. V. PRETA
 13 TOCO. POSTRA. FAHE. ET SESNA. OTE. A. VI. CASILOS. DIRSA. ERTI. FRATRVS
 14 ATIERSIR. POSTI. ACNV. FARER. OPETER. P. VI. AGRE. CASILER. PIQVIER.
 15 MARTIER. ET SESNA. HOMONVS. DVIR. PVRI. FAR. EISCVRENT. OTE. A. VI
 16 CASILAT. E. DIRSANS. ERTI. FRATEER. ATIERSIVR. SEHMENIER. DEQVRIER
 17 PELMNER. SORSER. POSTI. ACNV. VEF. XV. CABRINER. VEF. V. S. ET
 18 SESNA. OTE. A. VI.

Pars averfa Tab. IX. præcedentis; apud Dempfterum pars averfa Tab. III.
 Lucus in locis videtur deleta litera ad corrigendam scripturam.

T A B U L A   X I.

1   ESVNV: FVIA: HERTER: SVME:
 2   VSTITE: SESTENTASIARV:
 3   VRNASIARV: HVNTAK: VVKE: PRVMV: PEHATV:
 4   INVK: VHTVRV: VRTESVVNTIS
 5   FRATER: VSTENTVTA: PVRE:
 6   FRATRV: MERSVS: FVST:
 7   KVMNAKLE: INVK: VHTVR: VAPERRE:
 8   KVMNAKLE: SISTV: SAKRE: VVEM: VHTVR:
 9   TEITV: PVNTES: TERKANTVR: INVMEK: SAKRE:
 10   VVEM: VRTAS: PVNTES: FRATRV: VPETVTA:
 11   INVMEK: VIA: MERSVVA: ARVAMEN: ETVTA:
 12   ERAK: PIR: PERSKLV: VRETV: SAKRE: VVEM
 13   KLETRA: FERTVTA: AITVTA: ARVEN: KLETRAM
 14   AMPARITV: ERVK: ESVNV: FVTV: KLETRE TVPLAK:
 15   PRVMVM: ANTENTV: INVK: BIHBERA: ENTENTV:
 16   INVK: KAXI: FERIME: ANTENTV: ISVNT: FEREHTRV:
 17   ANTENTV: ISVNT: SV: FERAHLV: ANTENTV: SEPLES:
 18   AHESNES: TRIS: KAXI: ASTINTV: FEREHTRV: ETRES: TRIS:
 19   AHESNES: ASTINTV: SVFERAKLV: TVVES: AHESNES:
 20   ANSTINTV: INENEK: VVKVMEN: ESVNVMEN: ETV: AP
 21   VVKV: KVKEHES: IEPI: PERSKLVMAR: KAPITV: VVKE: PIR
 22   ASE: ANTENTV: SAKRE: SEVAKNE: VPETV: IVVEPATRE:
 23   PRVMV: AMPENTV: TESTRV: SESEASA: FRATRVSPER:
 24   ATIIERIES: AHTISPER: EIKVASATIS: TVTAPER: IIVVINA:
 25   TREFIPER: IIVVINA: TIBLV: SEVAKNI: TEITV:
 26   INVMEK: VVEM: SEVAKNI: VPETV: PVEMVNE:
 27   PVPRIKE: APENTV: TIBLV: SEVAKNI: NARATV
 28   IVKA: MERSVVA: VVIKVM: HABETV: FRATRVSPE
 29   ATIIERIE: AHTISPER: EIKVASATIS: TVTAPER
 30   IIVVINA: TREFIPER: IIVVINA: SAKRE
 31   VATRA: FERINE: FEITV: ERVKV: ARVVIA: FEITV: VVEM
 32   PERAEM: PELSANV: FEITV: EREREK: TVA: TEFRA
 33   SPANTIMAR: PRVSEKATV: EREK: PERVME: PVRTVVITV:
 34   STRVBLA: ARVEITV: INVMEK: ETRAMA: SPANTI: TVVATEFRA:
 35   PRVSEKATV: EREK: EREBLVMA: PVEMVNE: PVPRIKE:

Apud Dempsterum Tab. II.

T A B. XII.

1 PVRTVVITV: ERARVNT: STRVHBLAS: ESKAMITV: AVEITV
 2 INVMEK: TERTIAMA: SPANTI: TRIIATEFRA: PRVSEKATV:
 3 EREK: SVPRV: SESE: EREBLVMA: VESVNE: PVEMVNES:
 4 PVBRIBES: PVRTVVITV: STRVHBLA: PETENATA: ISEK:
 5 ARVEITV: ERERERVNT: KAPIRVS: PVEMVNE:
 6 VESVNE: PVRTVVITV: ASAMAR: EREBLAMAR:
 7 ASEBETES: KARNVS: ISEBELES: ET VEMPESVNTRES:
 8 SVPE: SANES: PERTENTV: PERSNIMV: ARPELTV:
 9 STATITATV: VESKLES: SNATES: ASNATES: SEVAKNE:
 10 EREBLVMA: PERSNIMV: PVEMVNE: PVPRIKE: VESVNE:
 11 PVEMVNES: PVBRIKES: KLAVLES: PERSNIHNV:
 12 PVEMVNE: PVBRIKES: ET: VESVNE: PVEMVNES:
 13 PVBRIKES: PVSTIN: EREBLV: INVK: EREBLV: VMTV:
 14 PVTRESPE: ERVS: INVK: VESTIBIA: MEFA: PVRTVPITE:
 15 SKALBETA: KVNIAKX: APEHTRE: ESVF: TESTRV: SESE
 16 ASA: ASAMA: PVRTVVITV: SEVAKNE: SVKATV:
 17 INVMEK: VESVEBA: PERSVNTRV: SVPV: EREBLE: HVLE:
 18 SEVAKNE: SKALBETA: KVNIAKX: PVRTVVITV: INVNTEK:
 19 VESTIBIA: PERSVNTRV: TVRSE: SVPER: EREBLE: SEVAKNE:
 20 SKALBETA: KVNIAKX: PVRTVVITV: INVMEK: TEHTERIM:
 21 ETV: VELTV: EREK: PERSVNTRE: ANTENTV: INVMEK:
 22 ARBLATAF: VASVS: VFESTNE: SEVAKNEF: PVRTVVITV:
 23 INVMEK: PRVXVRE: KEBV: SEVAKNE: PERSNIHNV:
 24 PVEMVNE: PVBRIE. INVMEK. KLETRA: VESKLES:
 25 VVFETES: SEVAKNIS: PERSIHMV: VESVNE:
 26 PVEMVNES: PVPRBES: INVMEK: SVEPIS: HERI:
 27 EXARIAF: ANTENTV: INVMEK: ERVS: TABEX:
 28 TERTV: INVMEK: KVMALTV: ARKANI:
 29 KANETV: KVMATES: PERSNIHNV: ESVKV:
 30 ESVNV: VPETV: TAPISTENV: HABETV: PVNE:
 31 FREHTV: HABETV: AP: ITEK: FAKVST: PVRTITV:
 32 FVTV. HVNTAK: PIRI: PRVPEHAST: EREK:
 33 VRES: PVNES. NEIRHABAS:

Apud Dempsterum Tab. I.

T A B U L A R U M

E U G U B I N A R U M

HISTORIA, & ARGUMENTUM.

AGer Eugubinus amplitudine, ac fertilitate conspicuus Perusinorum finibus ex parte Australi definitur, Nucerinorum ab Oriente, Tifernatium ab Occidente, & Forosempronienſium ab Aquilone; nam qui modo extra ſunt Pirgenſes atque Callienſes vel nulli erant, vel Eugubinorum nomine cenſebantur. Bifariam dividitur ab Apenninorum iugo, qua ſeſcitur ad meridiem in ampliffimam planiciem, aquarum venis irriguam, protenditur, in cujus margine, & ſub extremo Apennini clivo Civitas ſita eſt, quam deinde genuino nomine *Iguvium* appellabimus. Pars vero borealis montana eſt, ſed tamen frugifera, frequentibusque valliculis interſecta, uberrimisque paſcuis, ac fontibus refertiſſima. Hunc montium tractum potiffime nobilitat via, a primis temporibus conſtituta ad utramque Italiz partem adeundam, & utriuſque maris ſuperi, & inferi commercium frequentandum. Dirupta undique montium cacumina, atque ima vallium aggeribus elevata, ſubſtructionesque operoſiſſime labilibus in locis conſtitutz, quæ deinde Flaminio Conſule ad exemplar maiestatis Romanæ amplificatz ſunt, maniſeſtiſſime oſtendunt primævos Italiz colonos maximi ſeciſſe tramitem hunc, qui unicus eſt in ea parte ad montium aſperitatem ſuperandam. Huius viæ opportunitas ea juga habitatoribus frequentavit, unde & pagi, & vici plures emerſerunt, quos inter *Schigia*, quam vocem Cl. Muratorius a græco *Σχιζα* deducit, quod ſignificat *ſcindere*. Antiquum ne nomen ſit, an potius a barbaris derivatum, quibus *Scheis* idem importat, indeciſum relinquo.

Hic primùm conſediſſe puto, ſedemque conſtituiſſe colonos illos, qui ex Oriente proſecti, atque in Italiam per mare ſuperum appulſi, commodum iter naſti, qua nunc via Flaminia eſt ad altiora, & tutiora loca aſſequenda, hanc primam ſedem firmiſſimam & paſtorali vitæ opportunam veluti ſibi occurrentem opperiērunt; neque unquam putarim ad loca aperta deſcendiſſe, niſi cū aucto populo vim ſibi ineſſe ſenſiſſent ad injuriam repellendam. Maximum deinde negotium mihi faciſſit ad hanc ſuſpicionem confirmandam habuiſſe Iguvinos in ea montium parte ſacrarium omnium auguſtiſſimum, quam prærupto in loco, ac maxime incommodo, & ſeptem millibus

H h

paſſi-

passibus a civitate diffusum, cum undique late pateret campus ad Sacra Populi constituenda. Hunc vero locum religioni non aliter servatum fuisse puto a Populo, dum meliore fortuna uteretur, quam quod a primis Populi ductoribus selectus esset, ubi primas sedes constituissent, atque auguria captassent prosperioris fortunæ; quæ cum e voto successisset, locus ille veluti Deo plenus in maximo honore semper habitus est, donec error mentes hominum occupavit; neque alibi Comitia Populi habita sunt, quam in ea religionis sede, ut suo loco demonstrabimus.

Templum ibi non aliud ab initio constitutum fuisse reor præter *Eximiam Quercum* Jovi consecratam, Fanum pariter, atque Numen. Nempe religio, seu melius levitas antiquissimorum populorum eo processit, ut ubicumque procerrima arbor occurrisset, Deum illi inesse, atque ibi habitare crederent. Plin. lib. XII. cap. I. *Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura; etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant.* Hæc fuit religio Græcorum, ut non uno in loco recenset Pausanias, & præsertim in *Arcadicis*, hæc Celtarum, ut refert Maximus Tyrius Ser. 38. *Simulacrum Jovis est apud Celtas quercus alta*: quam vanitatem merito reprobatur Arnobius lib. I. & alibi, illasque excisas IV. Sæculo, ac sequente ab Ecclesiæ Patribus sæpe memorat immortalis Baronius. Mansit arboribus religio etiam sæculis opulentioribus, sed prope truncos extructa sunt Tempia, in quibus splendidius sacra celebrarentur, ac luculentiore apparatu pro temporum dignitate. Ita pariter eo in loco Templum eximium viz Flaminiz imminens, & toto orbi notissimum ab Iguvinis extructum fuit. Id vero splendidissimum fuisse oportet, quod duplici argumento facile comprobatur præter ruinas adhuc superstites prope *Schigiam*, unde marmora speciosissima, & maculis insignia eruta fuisse scio, & aliquando vidisse memini. Primum argumentum eruitur a testimonio Claudiani, qui in *Panegyrico* pro VI. Honorii Consulatu, iter describens Imperatoris ab Urbe Ravenna Romam usque, quasi per saltus pauca, sed celebriora viz Flaminiz loca commemorat, *Fanum, Fortune, Saxa Pertusa, nostrum id Templum Jovis, Clitumni Fontes, Narniam, Tibrim, & Romam.*

Versu 500 *Lasior hinc Fano recipit Fortuna vetusto,
Despiciturque vagus prærupta valle Metaurus,
Qua Mons Arte patens vivo se perforat arcu,
Admittitque viam secta per viscera rapis.
Exuperans DELUBRA JOVIS, Saxoque minantes
Apenninigenis cultas pastoribus aras.
Quin & Clitumni sacras victoribus undas.*

Alterum est, quod in *Tabulis Pentingerianis* locus ille notatus sit cum epygraphie IOVIS, PENNINVS.

Præ-

Præter loci celebritatem notanda est etiam ejusdem Templi perseverantia : nam VI. Honorii Consulatus recidit in annum Christi 404, cui etiam ætati referuntur *Tabula Peutingeriana*. Sed minime dubito haud multo post a Sanctissimis Patribus nostris Episcopis excisum fuisse, ingentesque lapides ad substruendam proximam viam Flaminiam fuisse divulsos, quorum adhuc Testimonia huc, & illuc dispersa, ac dilapsa conspiciuntur. Hic IOVEM sub titulo APENNINI cultum fuisse colligitur ex Claudiano ; manifestissime vero evincitur ex Inscriptione in basi marmorea ineunte hoc sæculo ibi reperta, cui donarium aliquod infixum fuerat. Hæc diu stetit Eugubii in Bibliotheca Nobilis, & eruditi Viri Marcelli Franciarinii ; a quo dono acceptam Clarissimus Scipio Maffejus Museo Veronensi commendavit, dolentibus tamen Civibus monumentum id emigrasse. En exemplar Inscriptionis :

IOVI
APENNINO
T. VIVIVS . CAR
MOGENES
SVLPICIA . EVPHRO
SYNE . CONIVX
V. S. D. D

Sortes quoque in hoc potissimo Iguvinorum Sacrario, atque, ut opinor, antiquissimo servatas fuisse, & a credulis tentari solitas, minime dubito, quemadmodum in fere omnibus, ac frequentioribus Delubris, natura hominum futuri semper curiosa. Firmat meam hanc opinionem locus Trebel. Pol. in Claud. Cap. 10. *Quum in Apennino de se consuleret, responsum hujusmodi accepit &c.* Sortes quoque *Apenninas* Romæ in Templo Solis translatas testatur Vopiscus in *Firmo* cap. 3. Mecum quoque in hac re sensit idem Cl. Maffejus in sua *Verona Illustrata*, ubi ad Tab. LXXIX. hanc Inscriptionem explicavit. Errorne amanuensium subit his in locis, an alterum etiam fuerit ab hoc nostro Templum *Jovis Apennini*, unde Sortes detractæ sint, libens præmitto, cum ceteroquin, & potissime ex infra dicendis manifesta sit Iguvini Templi celebritas. Hujus religio omnino in causa fuit, ut constante Imperio via Flaminia præruptissimo in loco, & periculi pleno sumptu maximo, atque continuo servaretur, quasi injuria *Jovi* inferenda esset, si eo pothabito via divertenda foret, qua tutior & prona erat, & facilis per Civitatem Eugubii stationi aptissimam. Optimum verò consilium olim a superstitione impeditum, ætate nostra, & me potissime curante, iterum excitatum, sæculi, in quo vivimus desidia penitus exanimavit.

Hæc de hujusmodi Sacrario præmittenda erant ad rectam intelli-

gentiam *Tabularum Eugubinarum*, quæ ad illud pertinebant; nam, non longe ab huius maneris inuenta sunt ab incolâ memorati loci *Schola*, dum terram exarteret, quo in aliqua, hostili direptione, ut asselet, abditæ fuerant, vel conclamato jam Idolorum cultu, cum sententia de Templo evertendo lata esset, ab Aedituo, vel Flamine pertinacius vere pietati resistente conuictæ fuerant, ne in Christianorum manus destruendæ devenirent. Hæc post decem fere sæcula iterum innotuere anno 1456. eodem quo ars typographica feliciter instituta est, atque in potestatem Populi Eugubini redactæ sunt, in servatione solenni-emptionis Instrumento, cujus exemplar sumptum ex sacratione Civitatis Tabulario libenter subicimus.

Ex Libro Reformationum Civitatis Eugubii ab anno 1453. ad 1457. pag. 132.

Eisdem [1] anno, Indictione, & Pontificatu, die vero 25. Augusti. Actum Eugubii in sala superiori Palatii Residentia Magnificorum DD. Consalonerii, & Consulum dictæ Civitatis, presentibus Ser Petro Ferodi, & Baptista Fulgineo Lutii Testibus mihi Cancellario notis ad hac habitis, vocatis, & rogatis.

Paulus [2] Gregorii de Sig. [3] habitator Eugubii per se, suos Heredes, & Successores, & vice, & nomine Presentina [4] Filia olim Francisci Vici Maggi, & D. Angela Uxoris d. Pauli, pro qua Presentina dictus Paulus de rato promisit &c. dedit, tradidit, vendidit, cessit, & concessit Magnificis DD. Consalonerio, & Consulibus dictæ Civitatis, & mihi Guerrerio Cancellario infrascripto recipiensibus pro dicto Communi Tabulas [5] septem oborneas variis literis scriptas, latinis videlicet, & Aegyptiis [6] ad habendum, tenendum, & possidendum &c. & quod dicto Communi deinceps placuerit faciendum &c. Et hoc fecit dictus Paulus nominibus ut supra, quia prefati magnifici DD. & Antonius Guidatii Syndicus, & Procurator dicti Communis substitutus a Francisco Nicolai, pro ut de dicta substitutione &c. dicitur apparere manu Ser Jacobi Matthei de Urbino olim Cancellarii, cujus consensu, licentia, & voluntate prefatorum Magnificorum DD. vendidit, tradidit, cessit, & concessit, consignavit, assignavit, stabilivit, & firmavit dictæ Paulæ recipienti pro se, & vice, & nomine Presentina Gabellam [7] Montium, & pascuorum communis dictæ Civitatis Eugubina consentien. Vendi etiam ejus fructus, redditus, & proventus pro biennio proximo futuro, incipiente die prima mensis Januarii, proximi futuri anno 1457 &c. & hoc fecit dictus Antonius Syndicus autedictus pro pretio, & nomine pretii dictarum Tabularum, qui Antonius, & Paulus nominibus ut supra fecerunt hinc indefinicionem, quietacionem, & pactum perpetuale de ulterius non petenda unus alteri, & alter alteri &c. renunciantes &c. ad penam dupli &c. juraverunt &c. promiserunt &c. obligaverunt &c.

Ad clariorem hujus formulæ intellectum notas aliquas addendas putavimus.

Eis-

(2) *Eisdem anno.* Præcedunt enim Instrumenta anni 1456. Tempus hujus Instrumenti manifestius resultat ex fine illius. *Proximi anni futuri 1457.*

(3) *Paulus Gregorii.* Ex apostilla adjecta in margine manu ejusdem Notarii eruitur cognomen hujus venditoris. *Emptio certarum Tabularum facta pro communitate a Paulo Scano.*

(4) *De Sig.* Hæc syncopes ansam præbuit aliquibus criticis attribuerendi originem harum Tabularum Signinis, Senogaliensibus, aliisque Populis, quibus Sigla aptari poterant: Sed infeliciter; nam centies repetitur in illis Iguvinorum nomen, pro quibus Sacra præscribuntur, & preces fundantur. Constantissima opinio est, quam a majoribus accepi, Tabulas prope *Schiziam* fuisse repertas, cujus loci nomen Notarius per breviarum notas exprimens *Sigiam* descripsit. Et revera ipsum e *Schizia*, seu *Sigia* fuisse oriundum colligitur ex concessione gabellæ pascuorum, quæ in montibus *Schizie* a Communitate Eugubii possidebantur.

(5) *Presentina.* Hinc eruitur Paulum Scanum non fuisse Tabularum repertorem, sed illas pertinuisse ad hæreditatem Francisci vici Maggi, eoque defuncto ad Presentinam, & Angelam ejus filias, & ipsas, ut opinor, oriundas ex *Schizia*; Quarum ultima cum Scano nupsisset, ipse & jure dotali, & nomine cognate dominium Tabularum transtulit in potestatem Populi Eugubini.

(6) *Tabulas septem eburneas.* Hinc exploditur vana opinio duas ex hisce Tabulis Venetias fuisse transmissas; nam eodem numero, quo fuerunt acquisitæ, adhuc in secretiore Tabulario conservantur, quidquid dicat Gonciolus noster in præfatione ad Statutum Eugubii, qui optimus Jurisconsultus, & in magnis tribunalibus fere semper extra patriam versatus, nec Tabulas vidit unquam, nec instrumentum, quod præmissas, & vulgi famam sequutus, asseruit anno 1444 inventas esse prope mœnia Civitatis nulli idoneo auctori confisus. Puto tamen aliquas ex iis interiisse, aut adhuc latere, quem defectum suo loco notabimus. *Eburneas* pro *areas* nuncupavit Notarius noster, lapsu condonando; nam & Pomponius XII. legum Romanarum Tabulas ait fuisse *eburneas*, cum ex Livio, & Dionysio constet æri fuisse incisas.

(7) *Literis latinis & Egyptiis.* Quis non condonabit errorem hunc Notario ejus temporis, cum ætate hac nostra vir aliqui doctissimus vulgato libello contendere præsumpserit, Inscriptiones Etruscas omnino esse Gothicas?

(8) *Gabellam Montium, & Pascuorum.* Maximi fautoris erat tunc temporis iste proventus; importabat enim veram locationem annuam omnium illorum Montium, qui circa *Schiziam* sunt, illis nondum ad culturam redactis. Ex quo colligitur quanti fecerint Eugubini hæc monumenta, licet obscurissima, & cum nulla adhuc suspicio suborta esset, illa ad res veterum Iguvinorum pertinere.

Tabu-

Tabulæ, quas describimus, constant ex ære fusili purissimo, ac deinde ad firmitatem malleato. Literæ satis profunde viriculo crassiore incisæ sunt, quarum aliquæ abrasæ apparent ad corrigendos lapsus incisoris. Quinque ex his caractere Etrusco scriptæ sunt, duo vero omnium majores latino procedente a sinistra in dexteram. Una vero ex quinque Etrusce inscriptis additamentum continet in fine latinis literis exharatum, ut manifeste apparet ex illius exemplari apud Dempsterum, & est in ordine tertia. Qua lingua scriptæ sint, disputarunt olim plerique Eruditi, quorum alii Etruscam, alii Umbram, alii Pelasgam appellarunt. At defunt nobis universa argumenta, quibus id nomen definiamus; quemadmodum in tanta Monumentorum ejusdem ætatis orbitate defunt nobis exemplaria, quibus sermonem hunc comparemus. Characteres Etrusci respondent quidem cæteris, quos in urnis in tota Etruria obviis observamus. De lingua vero nihil firmiter statuere possumus. Iguvium certe intra Etruriæ Urbes non censetur, nec illius legibus erat addictus, ut propemodum solo sui Imperio obediret. Credibile tamen est ob propinquitatem cum Perusinis linguam Etruscam ibi obtinuisse. Nos vero linguam hanc rusticissime *Iguvinam* appellabimus; cum certum sit Tabulas hæc ad res Iguvinorum pertinere. Quæ vero latinis literis scriptæ sunt omnium ampliores, diu post cæteras scriptas esse judico; nam dialectus longe diversa est, & ad latinam non nihil accedit. In hac adoptatur littera Q. quæ in Tabulis etrusce scriptis semper profertur per V. Ita pariter littera F. quæ in superioribus desideratur; occurrit in his littera G. in *Gomia* & *Grabovie*, quæ littera anno Urbis cccxciv. nondum nota erat, ut colligitur ex inscriptione columnæ Rostratæ C. Duilii, quæ ad hunc annum referenda est. Ordo etiam scripturæ antiquioris vergentis a dextera in sinistram inversus est a sinistra in dexteram, processu commodiore, præpotente jam Romana Republica, quæ Italianam fere totam moribus suis conformavit. Quid ni? vidi apud Goltzium atque Parutam nummos plurimos magnæ Græciæ, & Siciliæ inverso ordine inscriptos a dextera in sinistram more Orientalium, & Antiquiorum Græcorum, ut constat ex Pausania, quos antiquiores dijudico: dein vero earundem urbium nummos more latino a sinistra in dexteram inscriptos, haud dubio indicio morem Romanum una eademque ætate per totam Italianam fuisse adoptatum, præsertim in Monumentis publicis, ac perpetuo mansuris, ubi jam omnia abire in Romanam potestatem cernerentur. Hanc vero scripturæ mutationem accidisse circa annum Urbis nostræ CCC. credendum est; nam ex hisce Tabulis latine scriptis multa eruuntur, ex quibus suspicemur eas conscriptas esse anno ejus Civitatis sæculari CCC. ibique expiationes, & sacrificia, & Deorum supplicationes contineri. Quin & illæ nil aliud continent quàm expositionem, atque paraphrasim alterius

rius ~~formula~~ antiquioris, qua forte Iguvini usi fuerant in præcedentibus sæcularibus, ut suo loco declarabimus.

Scriptores, qui de iis sermonem fecerunt omnino discordant in illarum denominatione. Cl. Bonarotus in dissert. ad Dempster. §. 46. continere putavit: *Communes in populis finitimis pactiones, vel circa fines, vel circa alia, qua inter vicinos intercedere solent*. Alii putarunt continere fœdera, quæ plerumque æreis Tabulis incidebantur, cuiusmodi exemplum habemus in Machabeorum I. Gorius harum unam appellavit *Carmen Orbium* lamentabile; Bourguetius *Litanias Pelasgas*; Franciscus Montanus noster *Tabulas legum*, cum se frequenter vidisse profiteretur *ara Legum*, non *ara præcum*. Contra tamen insurgit Pausanias in *Arcadicis*, qui in Porticu Templi *Dea Domina* inter sigilla Tabulam vidit: *In qua scripta sunt initiorum cærimonix*. Et revera cum in his Tabulis aliqua ex parte declaratis nihil aliud inveniat, nisi sacrificiorum præscriptio, victimarum distributio, populi expiatio, fulminum procuratio, & alia huiusmodi mihi omnino ad jura Pontificalia pertinere videntur. Occurrunt præterea in his plurima Deorum attributa partim nota, partim obscura, quemadmodum descripta fuisse in libris Pontificum, quæ Indigitamenta nuncupabantur, testatur Servius Georgic. l. 21. *Nomina hæc Numinum in Indigitamentis inveniuntur, idest in libris Pontificalibus. Quæ & nomina Deorum, & rationem ipsorum nominum continent*. Alio quoque vocabulo *Axamenta* dicebantur ab *Axare*, id est, nominare, ut ait Festus; nam in illis, & præcipue quibus Salii utebantur, nomina Deorum expressa erant, adeo obscuris vocabulis, ut *vix Sacerdotibus suis satis intelligenda essent*, ut ait Quintil. l. 6. 11. Jure ergo mihi visum est Tabulas hæc nuncupari posse *Indigitamenta Pontificalia Veterum Iguvinorum*.

Demum quod spectat ad ordinem Tabularum non alium servandum censui, præter illum, quo usus sum anno 1740, cum prima mea in idem argumentum tentamina mihi proposui inter Epistolas Roncalienses, quæ in *Collectione Calogeriana* publicatæ sunt, licet alio ordine dispositæ fuerint in *Additionibus ad Dempsterum*. Primo enim loco excutiendas duxi Tabulas latinis literis exaratas, quarum lingua uti recentior, aliquantulum accedit ad latinam. Hoc veluti gradu perscrutandam duxi antiquiorem & difficiliorem, sequutus Justiniani Augusti consilium *a facilioribus esse inchoandum*. Pauca pro certis asserere non verebor, plura pro dubiis; plurima intentata prætermittam; omnia vero proponam veluti conamina ad rem Patriam illustrandam, cujus amor aliquando exilia etiam ingenia ad ea conducit, quæ exteris alioqui doctissimis denegantur. Zoilos fortasse multos, & Pseudo-Aristarchos inveniam, qui mihi succenseant: Sciant tamen, quicumque futuri sint, optimum censuræ genus esse, & humano generi utilissimum, mihi que acceptissimum meliora producere.

MO.

M O N I T U M.

CUM quinque ex nostris septem Tabulis ex duplici latere scripta sint, reliquæ vero duæ ex uno, ut omnes duodecim paginas constituent, placuit illas duodenario numero separare ad faciliorem textuum allegationem. Ita methodum secuti sumus, quam nobis præscripsimus in Roncaliensibus, in quibus indicem quoque verbalem huic ordini accomodavimus. Cum vero ipsæ Tabulæ adeunda sint, quemadmodum extant apud Dempsterum, sequenti indiculo utendum erit.

Ordo noster.	Ordo apud Dempsterum.
Tab. I. ESTE. PERSCLO. <i>Latina.</i>	Tab. VI. a tergo. <i>Id latus erat pratermittendum.</i>
Tab. II. PREVERIE. TESSENOCH. <i>Latina.</i>	Tab. VI. in fronte. <i>Id latus erat posponendum.</i>
Tab. III. SVRVRONT. PESNIMVMO. <i>Latina.</i>	Tab. VII. in fronte.
Tab. IV. PISI. PANVPEI. <i>Latina.</i>	Tab. VII. a tergo.
Tab. V. ESTE. PERSCLVM. <i>Etrusca.</i>	Tab. IV. a tergo: <i>sed erat præferendum.</i>
Tab. VI. VVCVCVM. IVVIV. <i>Etrusca.</i>	Tab. IV. in fronte; <i>id latus erat posponendum.</i>
Tab. VII. PVNE. CARNE. <i>Etrusca.</i>	Tab. V. in fronte.
Tab. VIII. SEME. NIES. <i>Etrusca.</i>	Tab. V. a tergo.
Tab. IX. HSVC. FRATER. <i>Etrusca.</i>	Tab. III. in fronte.
Tab. X. ET. VELCLV. <i>Etrusca.</i>	Tab. III. a tergo.
Tab. XI. ESVNV. PVIA. <i>Etrusca.</i>	Tab. II.
Tab. XII. PVRTVVITV. ERARVNT. <i>Etrusca.</i>	Tab. I.

DE

D E D I I S,
ET SACRIFICIIS IGUVINORUM
SYNTAGMA.

CUM in his Tabulis aliqua ex parte explicandis sedulam operam impenderem, sæpe admirabar restrictissimum fuisse numerum Deorum, quos majores nostri coluissent; cum enim in hisce laminis æreis tam solemniter scriptis Ritualia universa Populi consignata fuisse credibile sit, nullum præter Jovem, & Martem Custodes, paucosque Deos silvestres nominatos invenio, quibus segetum curam, atque agrorum commissam fuisse reputabant. Errabant igitur, sed communitunc errore, & præ ceteris innocentius. Nullæ hic Fabulæ Divinorum connubiorum, nullæque Deorum propagationes, quas veterum Poetarum somnia induxerunt sub obtentu primùm Allegoriz, subinde vero imposturæ, ut Religio, quæ omnibus communis, veluti lex morum esse debebat, in arcanum degeneraret. Etruria Mari obiecta maxime patuit inventis peregrinis. At pars nostra montana priscam simplicitatem a fontibus nondum penitus corruptis mordicus conservavit. Juppiter apud nostros omnino celebs; nam nulla hic mentio sit, ut semper apud alios, Sororis, & Conjugis, & propterea infecundus, cum subditis quibusdam potestatibus suspicionem nobis ingerit Iguvinos agnovisse æternam quamdam mentem perfectissimam, nullius indigam, non tamen otiolam, sed creatarum rerum moderatricem, & subditarum potestatum dispositricem, quarum creationum originem ignorarent, sed a primo fonte productam Nomen ipsum Jovis, sive, ut ipsi pronunciabant *IVVA*, suspicionem hanc nostram confirmat; constans enim est eruditorum sententia nomen id Græcis ignotum processisse a nomine Dei ineffabile *IEHOVA* ex Oriente propagatum, cujus significatio importat antonomastice *existentem*, hoc est, existentem per semetipsum, quæ notio omnes penitus perfectiones includit, & fabulas universas eliminat.

Inter cætera vero attributa, quibus Iguvini nostri *Jovem* cumularunt, unum est in primis ignotum universis gentibus, sub quo sæpe in his Tabulis invocatur, est *VNTEBB*. synonymon nominis ineffabilis, quod identidem significat *existentem*, de quo Tab. VI. lin. 4. quæ omnia me movent, ut suspicer Religionem veterum Iguvinorum fuisse Ethnicorum omnium simplicissimam, immunemque a fabulis, quæ tam dire mentes hominum, & subinde mores depravarunt: ubi vero existentiam Dei æternam mente concipimus, ridiculum est effingere

I i

Deos

Deos affos in tempore genitos fuisse sibi pares, & competitores, quibuscum pugnare, & pro pace celesti regna partiri conveniret. Si quæ vero inferiores potestates deinde extiterunt, earum originem nullo modo comprehendere valet mens humana, quàm per viam creationis, ut in officiis essent, & supremæ menti subjectæ.

Inter has vero conceperunt *Iguvini* malignas etiam extitisse quasdam potestates, atque hominibus infestæ, quarum originem ignorabant, sed tamen patiebantur supremi Dei administras, veluti ultlices malorum, quarum vim retundi posse credebant sacrificiis quibusdam expiatoriis, quæ si Deo summo directæ fuissent, omnia recte tunc processissent: sed valde dubito aliqua ex iis sacris malignis potestatibus fuisse dedicata, præsertim sacrificium canis, quod Hecati numini Inferno adscriptum erat.

Hinc duo recte desumuntur, primum errasse antiquos, dum crederent principium mali independens esse a principio boni, ut peculiaribus sacris illud conciliari oportere. Quid in hoc autumaverint *Iguvini*, definire non valeo, & an sacrificium *Ambarvalle*, & *Perischylachismus*, hoc est, sacrificium canis Deo dirigeretur, an Furiis; quod vero certum est, *Iguvini*, qui Deum ultorem malorum reputabant, quo nomine sæpe audit in his Tabulis, illum profecto, & omnino bonorum operum retributorem esse crediderunt. Quod vero genus retributionis esse putarent animabus corpore functis, & propterea immortalibus, dissertatione peculiari *De Philosophia Etruscorum* suo loco exequemur. Excusare fortasse videbor plus æquo Gentem meam, communi errore involutam; sed detur amor patrio hæc indulgentia, ut saltem credam minus cæteris aberrasse. Cæterum vix inducor, ut putem, sapientes viros, & quæ recte viverent ex antiquis, pluralitatem Deorum intra conscientiam suam admisisse ratione simul, atque natura penitus repugnante, & putidas fabulas recusante. Solus ille, Fons Luminis perfectissimus, quid de illis ordinaverit, conscius est, nihilque nobis relictum, nisi salutis nostræ sollicitudo.

Quibus vero attributis *Iguvini* Jovis nomen invocarent juvat exponere, quod non modo confert ad illorum antiquam linguam ex parte intelligendam, verum etiam maxime conducit, ut assequamur, quid de Deo senserint, & quàm longe abierint a Fabulis aliarum Gentium, quæ Divinitatis imaginem turpissime extenuabant.

In primis, ut diximus, illum *HYNTEBE* nuncupabant, ex quo illum ex se ipso existentem agnoscebant.

IUPATER. sæpe in his Tabulis nuncupatur, quasi *JA PATER*. *Pater omnium Dominus, & Gubernator*. *JA* est Sycopes nominis ineffabilis.

ARSIR. hoc est, sylvestris, ne tanta pars terræ, quæ pecori simul, ac humano generi alimenta suppeditabat, sine numine, & tutela esset.

ACHÆ.

ACHERVNIAMEN. five *Acherunium*. dicebant a voce *Cerus*, nempe Creator.

AHTV. quod importat *feritorem*, five *ultorem*.

HOSTATIR. & ANOSTATIR. a verbo *hostire*, quod idem prorsus importat. ANOSTATIR erat reduplicativum hostatoris, quasi superferitor, seu iterum feritor impiorum, quos prima plaga non coerceret.

ACERSONIVS. manat ex eodem fonte *Cerus*.

SERFE. valet *servator*, unde sæpe recurrit in his Ritualibus intercalare rhythmicum SERFIA SERFER. *Serva servator*.

KAPIRV. Nomen arcanum, quo Ethnici Deorum potissimos *Cabirios* vocabant, de quo videnda, quæ diximus tuo loco.

KVREDIER. quas *Curetius* a Curetis. Hæc vox apud Etruscos principatum notabat.

ESO. ESONA. ESVNVMEN. Derivant a voce Etrusca, quæ absolute *Deum* significat.

FISIV. Epithetum Jovis custodis fugitivorum, qui ad asylum confugientes tuti erant; nam plerumque fugitivorum concursu novæ Urbes succrescebant. Huc pertinet FIIVVI. nempe per Iyncopen *Fisius Jupiter*.

FOSSEI. a φῶς lumen, quasi *Lucetius*, vel auctor lucis.

FABV. & FABIV. a fando nuncupatur, quod usum loquelæ infantibus tribueret. Hæc officia Romani admodum ridicule in plures Deos dividerunt, quos exhibet maximus Augustinus *de Civit. Dei*. Iguvini parciores erant in Deorum multiplicatione.

FERHTRV. Latini dixerunt *Feretrium* a feriendo.

GRABOVEI. & KRAPVVI. notat potentissimum.

NOMNE. idem est, ac Nomius, five Pastor metaphorice quasi Rector. Dicam simplicius *Deus Pastorum*.

NERF. & NERV. notat fortitudinem quasi *Deus fortis*.

OCRER. valet Montanus ab *Ocris Mons*. Id attributum consonat cum cognomine *Apenninus*.

OTREFISY. Compositum ex duobus attributis *Ocry* & *Frisy*.

ORER. ab ὄρος Mons, idem est, ac Juppiter Mons, quemadmodum dicebatur etiam Juppiter lapis. Veteres enim non modo consecrabant simulacra, quibus deinde Numen inesse reputabant, sed etiam Montes, quos integros Numine plenos somniabant. Hinc mons *Argæus*, & *Cassius*, alique pro Diis ex integro colebant, quemadmodum & lucos. Hinc sæpe suspicatus sum montem illum, in quo templum Jovis supra Urbem nostram situm erat, maximaque apud omnes veneratione colebatur pro Deo habitum fuisse, saltem ex ea parte, quæ finibus quibusdam distinguebatur, de quibus in Tabula decima. Audio præterea non uno ex loco rudera veterum ædificiorum circa templum Jovis defossa esse; unde in suspicionem veni præter

ter Templum sacella alia circumstetisse, quemadmodum in monte Argæo.

OSE. ab *Oγus* sanctus.

PAGERESI. importat *pacificum*, sive *pacis custodem*.

PASE. a pausa, Romani pacem Deam, & *Pausum* sibi composuerunt ex attributis. Pax erat actus pacificationis, sed pausa duratio pacis, & quietis.

PERSEI. Epitheton vastatoris, quod impios perderet.

PERIKAPIRE. idem ac excellens *Cabirus*.

PRESTOTA. a præstando, sive tribuendo officium providentiæ, unde Dii *Præstites*.

RESTATV. Expiator malefactorum, quos impietatis pœnituisset.

FERACLV. & SVFERACLV a feriendo, & iterum feriendo.

SANSIE. idem quod *Sancus*, *Sangus*, & *Sanctus* voces Sabinis communes, quibus Herculem indigitabant, a sanciendo, ut *Martiano* placet nuncupatum, hæc notio legis naturæ, & pactorum observantiæ institutorem importat.

SITIR. & ANSINITIR a *Soter* servator, & custos.

TREBIT. quasi *Tribulis*, quo nomine cum Latini appellarunt, quod in singulis tribubus coleretur, veluti concordix custos inter contribules.

TEFRE. a cinere, quod in cinerem ope fulminis omnia converteret, Fulminator dictus est. Quandoque TERE per syncopen, & TRETI per metathesim scriptum legitur.

TVSE. quasi *Tysus* a *Θύς* sacrifico, quasi dicas *sacratus*.

TIKAMNE. dator fortunæ a *Tiche*.

VRAKV. quasi Orcius juramenti custos, & vindex.

VVFIVNE. attributum omnium obscurum, nisi deducatur a *Θύς* homicidium, ob dejectos Titanas. Omnium vero terribiliora sunt epitheta, quæ Jovi tribuuntur in Tab. II. lin. 59. & seq. ut plurimum expetita a gravioribus aeris perturbationibus, quibus homines flagellantur; ut TREMITV a tremore incutiendo, vel terræmotu excitando.

HONDV. ab inundatione, sive a pluvia.

OLTV. ab ulciscendo.

TVRSITV. quasi *Tburins* bellator, aut in bellum exiliens.

NIMCTV. a nive spargenda.

NEPITV. a nebula, sive nubibus congregandis.

SONITV. quasi tonans, quæ omnia epitheta sparsim apud Græcos, & Latinos inveniuntur, apud neminem vero scriptorum, nullumve monumentum ita simul collecta, ut in nostris hisce Ritualibus, quorum quidem vocabulorum interpretationem indiculo nostro præeunte suis in locis invenies. Martis epitheta parciora sunt, ut ENNO pro Enyalius, TONAR, ab homicidio, TVRSA, & inde composita, quasi

Thu-

Thurius, & ut legitur in patera Etrusca THVRAN, de quo attributo Jovi etiam concessio, paulo supra differuimus. Hinc colligimus, Martis divinitatem multo Jovi inferiorem habitam fuisse; nam pleraque Martis attributa Juppiter sibi usurpabat, cui omnia penitus tribuebantur: unde non inaniter reputamus *Iguvinorum* Religionem, quantumvis falsam a polytheismo maxime abhorruisse, ceterasque potestates uni subditas, & ab illo promanatas crediderunt.

A Diis transeamus ad sacrificia. Ex primæva institutione sanguinolenta fuerunt, ut quadam imagine corporis nostri animalium nobis proximorum vita piacularis Deo funderetur. Tenuioris fortunæ homines messium primitias, & poma substituerunt, & liba. Deinde, & vino expeditissime sacrificatum est. Victimæ ubique varix, sed apud Italos vix aliquando volatilia jugulata; at ex quadrupedibus, *ovis*, *capra*, *porcus*, & *bos*. Tantum vero habitum discrimen, sexus, ætatis, coloris, atque pasturæ, ut ex quatuor istis speciebus infinitæ propemodum differentix processerint, suis quæque nominibus distinctæ, ut nisi cognosceremus ad quatuor tantum capita victimas esse redigendas, infinitas fuisse crederemus. Silentium scriptorum, qui paucis nominibus exceptis cetera neglexerunt, has nobis tenebras induxit, cum præsertim Libri omnes, qui ad disciplinam Pontificalem pertinebant, circa quartum salutis nostræ Sæculum penitus interierint, nec aliud ultra habemus in hoc genere, quam Tabulas Eugubinas, quibus intelligendis nihil est, quod suppetias ferat.

In his igitur quatuor species enunciatæ animantium manifestissime præscribuntur.

De Ove.

OVEI. AVEIS. OVI. OTE. VVEF. VVVEF.
 ANGLA. ANGLOME. ANGLAF. ANGLVTO.
 ARVIO. ARVAMEN. HERIEI. PRO ARIES.
 HABINA. & APINA. Latinis *Ambegna*, *ovis inter duos agnos*.
 APICA. PEIQVA. PEIQVO. PEIQ. *ovis ventre glabro*.
 VATVO. *Ovis pedibus introsum conversis*.

De Capra.

KAPRV. KAPRVM. KAPRES.

De Porco.

PORCO. SYE. SIT, SI. SAKRE. PERRENS *pro verre* ABRVNV. ABRON.
pro apra, SVASEVE *pro sua ferocia*, VERISCO, *sive parvo verre*.

De

De Bove.

BVF. BVE. BVM. IVVENGAR. IVVEKAR. TORV. VITLV.

Differentia victimarum.

ANXERIATES. hoc est, intonsæ, quod præfertim circa oves, agnos, & agnas præscribebatur.

STAKAX. quod nempe esset de his, quæ domi, sive in cavea nutriuntur.

PERAKRI. ex palantibus, quæ pascuntur in campis, & agris.

PIQVIER. Genus pascui pecori addictum, ut in montibus incultis; unde victimæ aliquot seligendæ erant, ne Diis rusticis cicures traderentur.

PVRTIFELB. Victimæ lactans.

MANTRACLY. Genus victimæ sumendæ a mandria.

MVGATV. & MVIETV. a mulgendo, quæ lactentes essent, & abacto foetu adhuc mulgerentur.

GOMIA. & KVMIA. Victimæ opima, & bene nutrita.

FILIVF. FELIV &c. a fellando, victimæ lactens.

KALERSV a lactans.

FERINE. nempe victimæ feroces, & minime cicures, ut boves feri, hirci, porci &c.

Colores victimarum.

ROFRV. *Rufus.*

RVSEME. *Rufus.*

ATRV. *Niger.*

Succedunt nomina victimarum, de quibus adhuc significationem expectamus.

APE.
APELV.
APELVST.
INATES. ASNATES.
ASIANE.
CVRNACO.
DESVVA. & DERSVVA.
ERV. & EREC.
EREBLE.
ISEBELES.

NEIP.
PISI.
PVRTITA.
PELSANA. & PELSANS.
PESONDRO. & PESONDRISCO.
TIBLV.
VESTIBA.
XEREF.
VKAR.

De Cane.

Succedit sacrificium *Catuli*, quod a Græcis appellabatur *Perischi-lachismus*, ut suo loco demonstrabimus, ab Etruscis vero concisso nomine in faciliorem pronunciationem *PERSCLO* dicebatur. Hæc cæremônia, ni fallor, ad sacrificia non pertinebat, ideoque Catulus inter

ter victimas non est computandus, quidquid secus putaverint Romani, corruptis semper in deterius superstitionibus eo utque, ut Infernas Potestates victimis placandas esse censuerint. Nihil horum fecisse primævos Etruscos, præsertim Montanos crediderim, cum nullum hujus impietatis vestigium in tota illorum antiquitate reperiam. Suspicio potius illorum *Perfclum* nihil aliud importasse, quàm imprecationem, malorum omnium, quæ Populo obventura erant in caput canis, qui dissecatus circumferebatur finibus agrorum, ne tempestatibus quaterentur, aut noxiis cæli perturbationibus lædi contingeret. Ritus hunc a Tuscis propagatum ait Columella *De cultu Hortorum* lib. X.

*Et tempestatem Tuscis avertere sacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis.*

Cæterum de Catulo frequens mentio est in Tabula VII. ubi occurrit KATLE. KATLES. KATLV &c. Tuscos vero ex Oriente hanc observationem transtulisse puto; inde etenim argumenta non pauca desumuntur circa execrationem alicujus animalis, in cujus vitam populi peccata transferebantur, & dira omnia imprecari solebant.

DE

DE MAGISTRATIBUS

Et Sacerdotiis primitivæ Reipublicæ Iguvina, quorum in his Tabulis frequens mentio est.

P Rimitivam appello Rempublicam Iguvinam, quæ dominatum Romanorum antecessit, stetitque a prima Populi origine, donec fortiori valuit obistere, ad differentiam status liberi, quem reparavit, excusso Græcorum Imperio sub Leone Isaurico Indupatore, sibi que constantissime custodivit usque ad finem Sæculi XIV. cum ex SC. nemine penitus reclamante spontanea deditione sese patrocínio Comitum Feretriorum commendavit.

Populum distinctum video in Urbanum, & Rusticum. Urbanus in tres classes dividebatur. Prima erat Nobilium, qui Previri nuncupabantur *PREVERIR*. quasi Præcedentes. Secunda Popularem, *POPULER*. Tertia demum Triplariorum, *TRIPLER*. hoc est Plebejorum, qui a triplici nummo, quem in ærarium conferebant, quasi *Triobolares* dicebantur.

Rustici in novem Tribus, quæ proprio nomine distinctæ erant, dividebantur. Nomina Tribuum ita describuntur in Tabulis. *I. ATIERIATE. II. KLAVERNIE. III. KVREATE. IV. SATANES. V. PEIERIATE. VI. TALENATE. VII. MVSEIATE. VIII. IVIESKANE. IX. KASELATE.* Hæ rursus divisæ erant in Veteres, & Novas, mediante particula *ETRE*. Demum ultima Kaselatium multiplicata erat in Veterem, Novam, & Tertiam; nam omnium copiosior erat. *CASELATE. ETRE CASELATE. TERTIE. CASELATE.*

Hæc fuerat antiquissima Populi Ruralis distributio, cum adhuc Populus charactere Etrusco uteretur, ut constat ex Tabulis antiquioribus eo scripturæ genere exaratis. Cum vero forma scripturæ mutata est in Latinam, quod, ut videbimus, circa annum a Roma condita. CCCCLXIV. contigisse suspicamur, ut infra in fine Tab. IV. conscriptæque sunt duo majores Tabulæ latinis litteris, tunc nulla amplius occurrit mentio memoratarum Tribuum, sed quatuor tantum recensentur *I. TARSINATER. TRIFOR. II. TARSINATER. TVSCER. III. NAHARCER. IV. IABVSCER.* unde suspicor circa ea tempora novam Populi ordinationem factam fuisse, & qui prius in XIX. Tribus distinctus erat, in IV. tantum fuisse censitum. Ex antiquioribus prima Tribus *Atieriatium* nobilior putabatur; nam ex ea compositum erat Collegium *Fratrum Atieriatium*, quod fere respondebat Collegio Fratrum Arvalium, cui maximam in sacrificiis auctoritatem Romulus asseruerat; nam

nam in ipsis antiquioribus Tabulis sæpiissime præscribuntur expiationes, & sacra ab ipsis Fratribus exequenda, præsertim cum Ambarvalia celebrarentur. Primo tempore annuus Poemon constituebatur, velut caput Reipublicæ, sic dictus, quasi Pastor, seu Rector, qui aliquando cum Poemone anni præteriti, etsi functus esset officio, in aliquibus tamen sacris victimas offerebat. Hujus potestas fere consonabat cum auctoritate Lucumenum Etruscorum, quos perperam Reges appellamus, eam ea ætate despota hæc potestas humano generi ignota esset, nisi cum per tyrannidem usurparetur. Sequenti tamen tempore Duumviratum introductum video ad ipsarum Consulum Romanorum. Populus Rusticus in Tribus divisus Seviros habuit, sive SEVIR. nempe sex Montanus, sive Supernas, & totidem Populus Infernas, qui planitiem incolebat, sæpe enim occurrit videre SEVIR. POPLER. ANSERENER. & OCHER. nempe Montani, qui jura Tribuum, quæ vocantur TRIBREY. & TRIBISINE. tuerentur. Singulæ vero Tribus habebant Natinatorem NATINE. hoc est, negotiorum gestorem Populi sibi commissi.

Super omnes Præpositus erat KVÆTVR. nempe Questor, qui censum Reipublicæ colligebat, & in ærarium inferebat; atque, ut puto, præerat Officiæ Monetariæ, cujus monumenta, licet rarissima, apud nos inveniuntur.

Inter Sacerdotia præcedit Collegium Fratrum Atieriorum, quos Arvalibus comparamus.

De Salis Jovis aperta fit mentio in Tab. I. 14. II. 38. quibus præerat Præsul, sive PRESALIER, de quo Tab. I. 12.

Nonii Salis comparantur, cujus tamen instituti fuerint ex hisce Tabulis minime liquet.

Fratrias, FRITA aliunde desumimus. Utrum vero intelligendum sit de Fratribus Atieriis, an de aliis consortiis, definire non valemus.

DIRSANS. ut ex contextu colligi potest, idem erat ac Curio, hoc est, Sacerdos Curiarum.

Erat etiam Sacerdos quidam annuus VPATER. PERACNEV. qui sacra curaret.

Denique KRUS, hoc est, sacer Minister, sive Hierophanta, qui cum sine ullo attributo, seu limitatione sæpiissime nominatus sit, summum Sacerdotem, sive Pontificem Populi fuisse puto.

Fortasse OPETER. annuus illi subiectus erat, ejusque vicarias partes suscipiebat; OPETER dictus ab ope, sive auxilio Pontifici præstando. Hæc & plura ex Tabulis sequentibus colligere datum erit, si præstantissima nostra hæc monumenta sedulo studio perscrutentur.

TAB. I.

Qua incipit ESTE, PERSCLO. latinis literis hinc inde inscripta, alta ped. 11. uno. 4. lata p. 1. unc. 6.

Hanc Tabulam Cl. Bonarotus præsignavit n. VI. sed cum ex utraque parte tota penitus scripta sit, præmisit partem posteriorem, postposuitque anteriorem, unde incipit ordo sermonis. Etenim cum hæc, & sequens Tabula pariter scripta, caractere latino, ambo æqualis mensuræ, & opificis contineant explicationem, & amplificationem alterius tabulæ Etruscis literis inscriptæ, quæ incipit *Este persclum &c.* quæ nobis est V. Hinc liquet etiam in hac Tabula principium ex iisdem verbis sumendum esse. Notandum quoque est, literas in principio hujus lateris ampliores esse, illasque sensim decrescere, haud obscuro argumento initii hinc inde desumendi. Conferatur nunc initium hujus Tabulæ, quam Bonarotus signavit num. VI. cum principio alterius penitus Etruscæ, quam distinxit num. IV. In qua etiam idem error irrepsit, & ex exemplo constabit ipsum præposuisse latus posterius, cum initium Tabulæ sumendum esset, ex parte adversa.

Tab. IV. Linea 1.

ESTE. PERSCLO. AVES. ANXERIA-
TES. ENETV. PERNAJES.

Linea 7.

PVSVERES. TREPLANES. TREF. SIF.
CVMIAF. FEITV. TREBE. IVVIE. VCRI-
PER. FISIV. TVTAPER. ICVVINA. SV-
PA. SVMEN. ARVIA. VSTENTV. PV-
NI. FETV. CVTEF. PESNIMV.

Tab. I. Lin. 1.

ESTE. PERSCLO. AVEIS. ASERIA-
TER. ENETV. PARFA.

Linea 58.

POSTVERIR. TREBLANIR. SI. CO-
MIA. TRIF. FETV. TREBO. IOVIE.
OCRIPER. FISIV. TOTAPER. YOVINA.
PERSAE. FETV. ARVIO. FETV. PONI.
FETV. TATES. PERSNIMV.

Quod si utraque, quanta est, comparetur, apparebit totam hanc faciem Tabulæ per continuas 59 lineas nihil continere nisi commentarium in decem primas lineas Tabulæ contrascriptæ, addito quoque peculiari capitulo ex linea 22, in quo præscribitur ritus sacrificiorum in honorem Jovis, adiunctis etiam duobus canticis pro secundo, & tertio sacrificio eidem præstando.

Linea 1. ESTE PERSCLO. Verbum *esse* familiarissimum est in hac lingua; ORTO EST, VASATOM EST, PERETOM EST, DARTOM EST, DEVEIA EST, ESTE, ESTO, ESTV &c. Veteres verbum *esse* in sensu sacrificandi usurpabant. Obvia est in monumentis Fratrum Arvalium formula *Vovemus esse futurum*. In sequenti Tabula lin. 51. ESTE. TRIOPER. DEITV. ENOM. IVVENGAR. fiat sacrificium per tres dies uno juven.

juvenco, & in Tabula octava lin. 24. IVPATER. SABE. TEPH. ESTV. VITLV. VVFRV. SESTV. *Jovi Patri Sabo fiat sacrificium vitulo rufo sexto.*

Lin. I. PERSCLO. syncopen hic subesse puto familiarem huic lingux. Si literam E interponas, habebis *per Seclo*, nempe fiat sacrificium sæculare. Hanc mihi suspicionem ingessit nota CCC. in fine Tabulæ IV signata, quæ ad annum sæcularem proculdubio referenda est, cum sciamus antiquos supersticiosissime ultimum sæculi annum cumulatim sacrificiis, & ludis celebrasse. E contra quilibet populus epoca propria a fundatione suæ urbis desumpta utebatur, ut tradit Cl. Fontaninus in *antiquitatibus Ortanis*. Attamen experimentum hujus vocis sæpe occurrentis in hisce tabulis longe aliud significare demonstravit, nempe genus quoddam sacrificii expiatorii ita contracte dicti a *περι circum*, & *κύλας catulus*, & inde *περικυλακισμὸν* hanc expiationem appellabant, Cane sacrificato, & circumducto ad Hecatis iracundiam coercendam, cujus spectris canes erant infensissimi, eaque fugabant; sive quia *Hecates canam*, hoc est epulas, in defunctorum sepulcris derelictas, quibus, ut ait Ovidius, Umbræ pascereantur, canes hominibus prudentiores devorarent. Fabellam hanc totam Romanis debemus. Ut ut res fuerit, & an Hecatis cæna mystice denotaret eam, libertatem spargendorum phantasmatum, quæ canum latratu fugabantur, aut alia quæcunque fuerit ratio, certum est Hecatē odio summo canes fuisse persecutam, unde illi *Dex canivora* nomen passim adtributum est, de quo videndi Natalis Comes *Mytol. lib. III. c. 15*; & Gyrald. *de Deis Gent. Syntag. 12*. Hinc in triviis, atque in expiationibus canes Hecati sacrificabantur, ne infernæ Potestates in homines culpæ obnoxios infavirent. Mea tamen fert opinio, ut supra innuimus in diatriba *de Diis Iguvinis*, cæremoniam hanc *Perscli* sacrificium minime importare, nec Catulum numerari posse inter victimas, nisi abusive, & poetice loquamur, saltem inspecto statu primævæ Etruriæ, sed simplicem ritum, cujus præscriptione mala omnia in canem lactentem, nec adhuc alicujus culpæ nexium imprecabantur. Interpretationem meam circa hanc vocem confirmat observatio, quod sæpe *Persclo* jungatur cum *Vesclo*, quæ erat pars sacrificii, imo finis sacrificii, cum sacrificantes de oblatiis victimis vescebantur. Infra Tab. III. lin. 8. & 24. habetur ENOM. RVSEME. PERSCLV. VESTICATV. PERSTOTE. MARTIER. Et in hac Tabula lin. 27. & 37. quater spondetur Jovi suum PERSCLER.

Lin. I. AVEIS. ASERIATER. alibi Tab. V. I., & infra in hac tabula lin. 6. & alibi sæpe hæc vox diversimode pronunciatur ANSERIATES. ANSERIATO. ANXERIATES. ANXERIATV. Latent hic varia victimarum nomina: AVEIS. indicat agnas recentis partus, quas Latini *Avillas* appellabant. Feltus *Avillas recentis partus*. ANSERIATES vero idem im-

portat, ac intonsas. Hujus vocis apud Oscos vestigium invenitur in *Anxurus*. Serv. *Æneid.* VII. 799. *Circa hunc tractum Campania colebatur puer Juppiter, qui Anxurus colebatur, quasi Ἄνῳ Εὐπῶν, idest, sine novacula, quia barbam nunquam rasisset.*

Lin. I. ENETV. PARFA. CVRNASE. DERSVVA. utique genera victimarum. DERSVVA, quæ in Tab. II. 51. & 52. tribus in locis constanter scribitur DESVA. mihi videtur importare epitheton victimæ, nam his in locis legitur PARFA. DESVA. PRÆFA. DESVA. APE. DESVA. Hoc loco CVRNASE. victimam notare videtur sic a cornibus dictam; multum enim intererat, an hostiæ quibusdam Diis destinatæ, cornuatæ essent, nec ne.

Lin. I. PEIQ. PEICA. MERSTO. POEI. ANGLA. ASERIATO. pecudem masculum, & foeminam. Festus: *Apica dicitur ovis, qua ventrem glabrum habet.*

Lin. I. ANGLA. ASERIATO. agna intonsa. In lustrationibus agrorum agna mactari debebat Tibull. I. l. I.

*Nunc agna exigui est hostia magna soli.
Agnæ cadet vobis, quam circum rustica pubes
Clamet; Jis messes, & bona vina date.*

Nec tantum agna, sed etiam agnus in hisce sacris sacrificari debebat. Idem Tibull. II. l. I.

*Cernite fulgentes, ut eat sacer agnus ad aras,
Vinctaque post olea candida turba comas.
Dii Patri purgamus agros, purgamus agrestes,
Vos mala de nostris pellite limitibus.*

Eligebantur enim utriusque sexus hostiæ, ne ulla pars pecoris deesset officio, pro cujus incolumitate precabatur. Id sequentibus etiam exemplis manifestius fiet.

Lin. 2. BESTESO. Divisa hac dictione erumpebat inde Deus *Efus*, quo nomine Mars audiebat apud antiquos Germanos. Lucan. lib. I.

*Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, borrensque feris altaribus Hesus;
Et Taranis Scythica non mitior ara Diana.*

Cujus nomen derivatur ab Αἰσυνήρ, quod validum juvenem, & vehementem notat, ab α, & σὺά. Nec Mars cognomine Silvanus alienus erat ab hisce sacrificiis, ut liquet ex Catone de R. R. cap. 83. & 141. At cum in nostra scriptura desit interpunctio in hac dictione, illam libentius usurpabimus pro imperativo verbi *esse*, quasi dicat *esto*. Confirmor in hac sententia, quia sæpius infra inter attributa Jovis *Efus* computetur, forte ab Αἰσα *Fatum*, *Sors*, seu potius ab *Efar*,

Esar, quæ vox Etruscis absolute Deum significabat, de quo infra.

Lin. 2. TREMN. *Tremendus*, epitheton Jovis. Valer. Flac. *Argon.*
III. 77.

Tremendi solium Jovis, Plutonis &c.

factum a tremore incutiendo. Quemadmodum infra Tab. II. 60. & Tab. III. 49. Jovi inter terribilia attributa ad stuporem incutiendum conjungitur etiam alterum huic simile TREMITV. Origo græca est a *τρίω*, *tremo*. Festus vim illius deducit non a passione, quæ propria est mortalium, sed ab actione, quæ convenit Deo, vel Potestati superiori: *Trepit, Vertis, unde trepido, & trepidatio, qui a trepidatione mens vertitur.*

Lin. 2. SERSE. ARSFERTVRE. EVHELTV. aliquid præscribitur conferendum ad sacrificium; nam *Arsfertura* est a verbo *Arsfero*, quod Latini in lingua Pontificali emollierunt in *arfero*; unde *aqua arferia*, & *arferial* pro vase aquæ lustralis adhibendo in sacrificiis.

Lin. 2. STIPLO aliquid continet, quod Deo offeri oportebat. Infra Tab. II. 48. STIPLATV. FVSI. OCRER. & lin. 51. STIPLATV. PARFA. DESVA. & Tab. VI. 13. STEPLATV. PARFAM. TESCAM. Hinc colligimus *stiplo* esse a verbo *stiplare*, quod utique relativum est actioni sacræ. Dubitabam, an esset idem, quod *stipare*; nam *parva resca*, idem est ac *facellum*, ut infra clare demonstrabimus. Ex Varone *de lingua lat. lib. 4.* in fine; *Stipare ab scribatur fortasse græco vocabulo. Id apparet quod, ut alias, tum institutum etiam nunc Diis cum thesaureis asses dant, stipem dicunt.* Stipes aliquando sumitur etiam pro simulacro divinitatis. Ovid. *Fast. II. 641.*

*Termine, sive lapis, sive es desertus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.*

Simplicior vero hujus vocis explicatio, si quid recte sentio, eadem est, quæ apud Latinos tribuitur verbo *stipulor, promitto, spondeo*, & in lingua Sacrorum *Voveo, Vovemus esse futurum*, de qua voce infra dicendum erit ad Tab. II. 48. & 51.

Lin. 2. EVHELTV. Infra Tab. VIII. 11. legitur EVEITV. in sensu *Vebendi, sive evehendi*, quod refertur ad victimas, quarum catalogum infra observamus.

Lin. 3. AVVEI. MERSTA. nomen utique victimæ, quam ego non *avem*, cujus rarissimus usus in sacrificiis, sed aliquod genus ovis significare suspicor diversum a communi. Nec miror autem pro ove pronunciari consuevisse; nam facillima transmutatio fuit ab *AV* in *O*. Ovem nunquam legimus in hisce tabulis etiam latine scriptis, sed *Uvem*, nec a ratione abhorret Etruscos ad aliquam differentiam designandam, præcipue ætatis in pecoribus habuisse *Avem, & Uvem.*

Cx.

Cæterum id nomen simplex, & compositum sæpissime obvium est in his tabulis. Victimam certe in eo recognosco; nam victimis immiscetur, ut sæpe observabimus.

Lin. 3. ANGLA. ESONA. ARFERTUR. *Agna Jovi Esoni adferatur.*

Lin. 3. ESO. ANSTIPLATV. A stiplo oritur verbum *stiplare*, & *anstiplare* ab *an*, quæ particula in compositis valet etiam quod *rursum*, quasi rursum stipulare, nempe votum initaurare, si minus recte sacrum processisset, siue etiam reiterate, cum ritualia ita perscriberent. Et revera in linea sequente iterum recensentur victimæ paulo ante descriptæ. Itaque *anstiplare* idem est, ac denuo vovere.

Lin. 5. TOTE. IIOVEINE. Nomen antiquum Patriæ mex, prout Etrusce pronunciabatur, erat *Ikuvinum*, cujus gentile Ikuvini. Testes affero multiplices nummos apud nos etrusce hoc lemmate inscriptos. Regio vero IKUVINA sæpissime occurrit in his monumentis enunciata, ex quo indubitanter convincitur, tabulas hæc ad sacra Urbis nostræ omnino pertinuisse. Nomen nationi ab adventu primitus factum, cum peregrina in nostris montibus primum constitit ab IKΩ *venio*, quod Italice diceremus *Venturieri*, eodem prorsus modo, quo inclyta natio Perusina nobis contermina nomen sumpsit a voce ΠΑΡΟΥΣΙΑ, quæ *Adventum* significat. Cur ergo nomen Populi Ikuvini in presenti orationis tractu IIOVEINI nuncupantur? dicam quid sentio. Cum Pontifices Ikuvini ex tabulis antiquioribus Etrusce scriptis has præfentes compilarunt, easque dialecto, & caractere noviter introducto exhararunt, arcanum nomen Civitatis litteris consignarunt, ne aliquando memoria excideret. Id secreto non repugnabat; nam hæc Indigitamenta in intimo Templi aditu solis Pontificibus nota servabantur. Inerat quippe singulis Urbibus præter vulgare nomen aliud secretum Deo tutelari relativum, quod revelari nefas erat, ne ad hostium notitiam perveniret, ut, illo evocato, per cæremonias consuetas Urbs ab illo derelicta in manus inimicas perveniret. Hujus disciplinæ testimonium nobis suggerit Macrobius III. *Satur.* cap. 9. qui refert Urbis Romæ arcanum nomen vix paucissimis innotuisse. *Ipsius Urbis nomen etiam doctissimis ignoratum est.* Addit Servius *Æneid.* I. 281. *Urbis illius verum nomen nemo, vel in sacris enunciat.* Quin refert Valerium Serranum, quod nomen illud ineffabile revelaverit, morte mulctatum. Subdit *Æneid.* V. 737. *Ha sunt causa, propter quas Æneas descendit ad inferos. Generis agnitio, & civitatis nomen, quod ei nullus antea prædixerat, sed solus indicat pater; latet enim, ut supra diximus, verum Urbis nomen, unde ei pater, quasi pro mysterio, & affectione, ait illa inclyta Roma, & nomen quidem Roma a Poeta dictum est: tacite indicans Poetam nomen illud secretum, & Æneæ revelatum, vel reticuisse, vel ignorasse.* Ex præfenti vero nostrorum Pon,

Pontificalium loco suspicamus secretum nomen Civitatis nostræ, & Populi fuisse *Iovinum*, derivatum a Jove Urbis custode, & tutela, quo evocato Urbs jam perierat.

Lin. 5. POI. ANGLA. ASERIATO. EST. Supra linea prima POI. ANGLA. ASERIATO. ESTESO, *postea agna intonsa sit sacrificium*; nam esse, ut diximus, in re sacra hostiam notat ESTESO. pro *esto*.

Lin. 6. ERSE. NEIP. MUGATV. NEIP. ARSIR. Vocem NEIP. denotare victimam minime dubito; nam in Tab. IV. præter victimam Juvenci, & suis copulatur NEIP. ad constituendum *ovetavilia*. & per consequens NEIP. ovem facile significat. Additamenta MUGATV. & ARSIR sunt differentie ovium distinctæ juxta præscripta ritualium. *Mugatu* facile procedit ab antiquo *Mugo* pro *Mungo*, ut ait Vossius. *Etym.* in *Muceus*, quapropter significare potuit vel agnam lactentem, vel ovem matrem lactantem. ARSIR vero attributum est ab *Arfia sylva*, de qua Livius lib. 2. est enim nomen genericum ab *Arx*, *sybus*, quasi dicas ovem pascualem.

Lin. 7. IVST. SVB. MVIETO. FVST. Nempe *juste*, sive *rite suo lactente*, sive *lactante factum sit*.

Lin. 7. PISI. ARSIR. Hinc colligimus *pisi* nil aliud esse, quam genus pecoris pascualis; certum est enim, & exemplis frequentibus demonstrabimus innumeras fuisse differentias inter victimas, ab ætate, sexu, coloribus, aliisque accidentibus, quorum maxima ratio habebatur in sacrificiis, a quibus vix paucas Latini scriptores nobis præservarunt. Confirmat hanc meam suspensionem locus Tab. IX. lin. 3. ARPERTVR. PISI. FVLPE. FVST. quasi *pulpam pisi*, quod replicatur etiam lin. 10. Aliqua tamen purgatio sive expiatio fieri debuit ex *Piso*; nam inde factum est verbum *pisare*, quemadmodum ex *Sabino Februo* processit *februare*. Itaque *pisare* idem erat ac *expiare*; nam Tab. II. 53. habetur PISEST. TOTAR. TARSINATER. *expiata sit tota Tribus Tarsinatum*. Si vero pro *Piso* intelligere velimus aliquod genus molæ, sive farinæ, deduci posset a verbo *pisare*, hoc est *molere*; nam & a *mola* processit verbum *commolare*. Cum tamen dictioni *Pisi* attributum videam epitheton *Arfir*, nempe silvestris, hoc est pascualis, ad differentiam Caviarii, sive optimi, puto omnino vocem *Pisi* denotare genus pecudis non altilaneæ, sed vagantis in sylva, & liberius palantis; de ore. vide infra Tab. III. 6.

Lin. 8. ASPERTVR. TREBIT. OCRER. PEIHANER. Hic agitur de re aliqua offerenda ignotæ divinitati, quæ latet sub attributis TREBIT. OCRER. Hanc infra linea 58. facile assequemur TREBO. IOVIR. In quinta III. IVVE. CRAPVI. TREVE. & linea 8. TREBE. IVVIE. VCRIPER; Jovem igitur hic agnoscimus, cui sæpe jungitur attributum OCRER. nempe *Montani*, ut suo loco exponemus.

Lin. 8. PEIHANER. Vis hujus vocis est *piare*, sive *expiare*, aut *placare*, ut infra linea 19.

264   T A B U L Æ E U G U B I N Æ

Lin. 9. ANGLUME. SOMO. & infra lin. 10. ANGLVTO. SOMO. Utrumque derivativum ab *Angla*, sive *agna*, & *Σῶμα* corpus, Agnino corpore.

Lin. 12. PRISOLIAFA. Præsul, sive primus inter Salios, qui in pompa chorum ducebat. De Salis Iguvinis infra mentio occurret.

Lin. 12. NYRPIER. Inter Bacchi sacrificia, quæ *Apaturia* dicebantur, numerari solebant etiam *DORPIA*. in quibus contribules coeuntes epulas solemnes frequentabant. Cum vero in his ritualibus Bacchus omnino ignotus sit, credibile est Græcos sacrum id Jovi primò attributum Baccho tribuisse, seu potius Iguvinos a multiplicitate Deorum abhorrentes, universa sacra in Jovem transfuisse.

Lin. 13. TERTIAME. PRACO. PRACATARVM. Lumen affulget his vocibus ex Catone de R. R. qui multa de ritualibus Pontificum nobis præservavit: *Jane Patqr, te hac strue commovenda bonas preces precor*. Erant etiam in sacris præclamitatores, ut ait Festus, *Qui Flaminibus Diali, Quirinali, Martiali, antecedent. Exclamant feriis publicis, ut homines abstineant se opere; quia his opus facientem videre, religiosum est*; sive ut explicat Paulus. *Ne si vidisset Sacerdos facientem, opus, sacra polluerentur*.

Lin. 14. VESTIFIER. RANDEME. RVFRER. Diu dubitavi, an *Vestitia*, quæ sæpe occurrit in his tabulis, notaret Vestam; verisimile enim videbatur Iguvinos illam coluisse. At collatis simul locis omnibus, in quibus hæc vox obvia est, mihi constitui esse nomen victimæ, fortasse a *Vestigando*, quia Haruspices illius exta diligentius specularentur, tanquam Divinæ voluntatis magis expressiva. Reverta epitheta, quæ huic nomini junguntur, commodius ad victimam referuntur, ut hic RVFRER. quod *Rufum*, ut sæpe observabimus, indicat. Id porissime evincit locus Tab. VIII. 13. VESTIBA. FETA. FERTV. Fiat *Fertum, Vestiba, Fata*, ex quo conicitur *vestiba* nil aliud fuisse, quam victimam foeminam.

Lin. 14. TETTOME. NONIAR. TETTOME. SALIER. Inventum Saliorum non processit a Numa. Pridem Etrusci habuerunt Salios, ut notavit Dempsterus, cujus sententiam in Paralipomenis ad illius libros de *Etrur. Regal.* late confirmavi, vas argenteum illustrando, in quo Saliorum saltatio expressa est. Servius in VIII. *Æneid.* 285. originem hujus sacerdotii derivat a Morrio Rege Vejentum in honorem Alefi Filii Neptuni. Sunt qui ipso teste ejus originem referant Dardano, qui hunc ordinem instituerit in honorem Deorum Samothracum. Fortasse id institutum imitatio fuit veterum Curetum, sive Corybantum. Itaque & Tybures, & Tusculani habuere Salios suos. Cui Deorum eos dicaverint Iguvini, adhuc liquido non constat, sed cum in hoc tabulæ tractu de Jove res agatur, illi hunc cultum tribuerem. Dionysius Alicarnassensis refert illos fuisse institutos in ho-

norem

norem Deorum armatorum : attamen Servius loco citato V. 663. Salios attribuit Jovi, Marti, & Quirino ; quin etiam teste Livio fuere Sallii Pallorii, & Pavorii. Mirum igitur non est etiam Iguvinos habuisse Salios suos.

Lin. 14. TETTOME. MILETINAR. TETTOME. NONIAR. TETTOME. SALIER. Tres Civium ordines, Militum, Noniorum, & Saliorum, quibus refertur TETTOME. fortasse caput, seu minister uniuscujusque Ordinis, nec contradicerem TETTOME. significare posse *Totum ordinem*, hoc est, TETTOME. pro *Totome*. Videas, an sit epitheton magistratum a *τετιμένος* *honoratus*. Nonii hoc loco æquiparantur Saliis, unde suspicor genus aliquod Sacerdotii constituisse.

Lin. 15. TVDERO. fortasse a *Tudiculare*, quod Nonius explicat *commovere*. Id verò pertinebat ad formulam sacrorum ; nam sæpe in ritualibus occurrit *struem commovere*, & *obmovere*, ut apud Catonem de R. R. cap. 135. *Jane pater te, hac strue commovenda bonas preces precor. Ita ut prius datum ob struem obmovendam &c.* & cap. 141. *Item cultro facito struem, & Fertum, uti adset. Inde obmoveto.* Quod liquido constat, vox *tudero* semper oblationibus conjungitur.

Lin. 15. SVBRA. SCREHITOR. SENT. PARFA. DERSVA. CURNACÓ. DERSVA. SERITV. SVBRA. ESTO. suprascripta sunt ; nam iterum repetuntur nomina victimarum in principio enunciata.

Lin. 15. SVBRA. ESTO. TVDERO. Repetamus verba Catonis : *Ita ut prius datum ob struem obmovendam* ; nam in precibus oblatio victimæ repeti solebat, & quodammodo confirmari, ut si primo minus accepta extitisset, rata esset repetitione.

Lin. 16. SERITV. SVE. ANCLAR. Sæpe occurrit *Seritu* in cœtu Deorum. Id numen infra invocatur in Canticis, præcipue inter Deos rusticos una cum Dea Sata, de quibus in Tabula III. Itaque SERITV. SVE. ANCLAR. idem sonat ac si dicas, DEO. SERITO. SVE. ministretur ; nam *Anclare*, auctore Festo, idem erat, ac ministrare. Vox certe antiqua est, unde Dii Anculi, & Dex Anculæ servorum tutelares nomen acceperunt.

Lin. 16. PROCANVRENT. ESO. TREMNV. *Canant preces infra recensendas Jovi tremendo.*

Linea 18. ANCLA. EESONA. TEFRE. TOTE. IIOVINE. *Ministrentur victimæ supra enunciatæ Jovi custodi totius regionis Iguvina.*

TEFRE. idem puto significare, quod alibi sæpissime *Tefre* inscribitur a græco *τεφρόω*, in cinerem redigo, epitheton Jovi attributum.

Lin. 18, & 19. SEVEIR. POPLER. ANFERENER. & OCRER. PIHANER. *serviri populi infernatis, & supernatis*, hoc est, planitiem, & montem inhabitantis *expiationem perficiant.*

SEVEIR. Ex hisce tabulis numerorum apud Etruscos ordinem accipimus ENO. & ENEM. pro uno. Tab. III. 34. & II. 16. & alibi DVIA. Tab.

X.

X. 15. pro *Dunm̄vir*. TRIF. pro *tres* I. 58. & alibi. TRIATRVM. pro *triduo*, QVINQVATRVM. & SEXATRVM. voces ab Etrulcis derivatz, quemadmodum, ut hic *Sevirum*. SEPTVMATRVM ejusdem derivationis. Cætera desiderantur. POPLER. carmina saliaria habent in casu vocandi POPLOR. PILVMNOR. pro *populo pilis armato*. OCRER. ab *Oxpia asper*, unde *Oxpia petra*. Occurrit sæpe nobis in hisce tabulis Juppiter Ocricus, quem Latini, ut præmisimus, dixere Apenninum. Vocem hanc retinere etiam veteres Latini. Festus: *Ocrem antiqui, ut Attejus Phylologus in libro glossematum refert, montem confragosum vocabant, ut apud Livium. Sed qui sunt hi, qui ascendunt altum Ocrim? & celsosque Ocris arvaque patria, & mare magnum*. Hinc dictæ urbes *Ocriculum*, & *Interocria*. PIHANER. a *piando*, sive *expiando*. Hinc in his tabulis sæpe occurrit PIHACLV. PIAFI. & hujusmodi.

Lin. 19. VERISCO. diminutivum a *Verre*, sive porcello nondum castrato, ad differentiam suis, & porci, inter quas species, seu nomina maxima intercedebat differentia. PORSI. OCRER. PIHANER. a *Ποπίζω prabeo, exhibeo, paro*, pro expiatione regionis montanæ.

Lin. 20. OSTENSENDI. fortasse a verbo *hostire*, unde *hostia*.

Lin. 20. PUSI. PIR. PVRETO. Antiqui libenter usurpabant litteram S pro R, & dicebant *Fusum* pro *Furio*, *Arbosum*, pro *Arbore*. Ita *Pusi*, pro *Puri*. *Pir Puro* pro depurato, aut præparato, perpurcato, aut expurgato; nam *Pir* æquipollet particulæ *Per*.

Lin. 20. PVRETO. CEHEFI. *Purificetur suffumigio chebefi*. *Κίβη*, teste Plutarcho, de *Isid. & Osir.* erat suffitus compactus ex aromatibus apud Ægyptios.

Lin. 20. DIASVRVR. VERISCO ex propositione *Διά* per, inter, sit *Διασύνω*, *seco, divido, lacero*: agitur enim de victima secanda, & profecanda, unde *Profecia*; erant enim diversi gradus sacrificii.

Lin. 20. VERISCO. TESENOCIR. VERISCO. VEHIERIR. Duplex actio hic præscribitur circa *Veriscum*, *Tesenocir*, & *Vehierir*. Prima importat *statuere*, quæ vox pertinebat ad formulam Pontificalem, quæ sæpe utitur Virgilius; *Et statuam ante aras*. Origo verbi est a *Tasso* ejusdem notionis. Hanc vocem notavimus in Inscriptione Etrusca signata in stipite hostii sepulcralis familiz *Cuelnix* ubi post nomen Conditoris legitur *TASVTI*. pro *statuit*, sive *constituit*. *Vehierir* est a *vebo*, hoc est, victimam jam statutam portare, adducere &c.

Lin. 22. PREVERIR. TREBLANIR. Gemina sacrificia hic præscribuntur, quibus præficitur titulus *Preverir*, & *Postverir*. Particulæ Latinis affines vim verborum manifeste ostendunt, quemadmodum observatur in sacrificio *Præcidaneo*, & *Succidaneo*. *Verire* idem erat ac *Verrere* apud Latinos, quod juxta Nonium *vehere*, & *portare* significat, & adducit locum Virgilii: *Verrantque per auras*. Hinc deducit Auctor, quod *pravertere* importabat præmittere. Itaque *Preverir*,
querir,

verir, & *Postverir* significabant *anteferre*, & *postferre*. Nullam igitur partem habet in hoc formulario Ancaria Dea Æsculanorum, quam *Preverim* appellabant, de qua Tertullianus ad nationes lib. III. cap. 8. quæ mihi diu, sed extra propositum, mentem torfit, hariolando *Preverim* esse *Antevortam*, & *Postverim* *Postvortam*. Sit igitur sensus hujus vocis in introductione hujus Lithurgiæ: *Primo afferatur*.

Lin. 22. TREBLANIR. Post verbum *afferatur* sequitur *circumferatur*, imo ter *circumferatur*, quod proprium erat Ambarvalium, in quibus per tres vices piamina circumferri solebant Virg. Georg. I.

Terque novas circum felix eat hostia fruges.

Omnis quam chorus, & socii comitentur orantes.

Est autem *Treblanir* compositum ex τριπλοια & ire sive ex Τρι & Πλαίη.

Lin. 22. IVE. GRABOEI. BVF. TRIF. FETV. Jovi Grabovio tribus bobus fiat sacrificium. Idem attributum Jovi, & Marti sæpe conceditur in his Tabulis, quod CRAPVVI pronuntiatur in Tabulis Etrusce scriptis. Origo est a *Cabar*, ex qua Samothraces, & ab illis Iguvini deduxerunt CAPIRV. Inde adjectivum CRAPVVI. Hebraice vero *Cabir* significat potentissimum, BVF. desinentia est pluralis numeri littera F. substituta, ut fere semper loco S. In singulari vero est *Bue*. Sic in Tabula III. l. 3. habemus ABROF. TRIF. pro tribus apris, sive porcis adultis; & alibi CLAVLAF. ANFEHTAF. pro caulas, sive ovilia infecta. FETV. pro fiat. Veteres Latini in eodem sensu dixerunt *síte*, ut apud Nonium: *Tu dives síte*, & alibi, *O socii nunc síte viri*.

Lin. 22. SVBOCAV. SVBOCO. vox seu formula frequens in his tabulis. Fortasse compendium est alterius formulæ latinæ, de qua Festus: *Subvos placô; in precibus fere cum dicitur significat id, quod supplico*. Conjungitur ut plurimum cum invocatione Deorum, ut MARTIER. TIOM. ISIR. SVBOCO. SVBOCAV. nempe *Mars te precor hac prece*: sive, ut ait Cato de R. R. *bonas preces precor*. Hæc composita facile procedunt a *Bôu clamo, voco*, quasi *subvoco* mutata B in V. In sacris vero replicari solebat Virg. *Voce vocans Hecaten... magna voce vocavit &c.*

Lin. 23. DEI. GRABOEI. in casu vocandi *Ocriper* derivativum ab *Ocris* mons, quasi *Montanus* seu *Ocrius* Jovis attributa.

Lin. 23. FISIV. alterum Jovis epitheton Φύσις Ζεύς Juppiter fugitivus occurrit apud Appollonium in IV. *Argon.* & apud Pausaniam in *Laconicis*, & in *Corinthiacis* ita dictus, quod fugitivis patrocineretur; nam asyla ei dedicata erant: nec ambigo, quin veteres Iguvini refugium aliquod hujuscemodi constituerint, cum adeo frequenter Jovem invocent sub hac nuncupatione.

Lin. 23. TOTA. FER. IIIOVINA. Sensus est *voce voco te Jovem Deum potentissimum Montanum, fugitivorum patronum pro tota regione Jovina, sive Iguvina.*

Ll 2

Lin.

Lin. 23. ERER . NOMNEPER . ERAR . NOMNEPER . FOSSEI . PACERSEI . OCREFISEI . Solebant veteres in invocationibus Deorum universa illorum nomina seu potius epitheta proferre ; cum enim pro certo haberent vera Deorum nomina ignota esse , simulque timerent , ne aliena nuncupatione illos appellarent , universa , quæ illis ab hominibus attributa forent , cumulabant . Quapropter , ut ait Servius in IV. *Æneid.* Pontifices hac formula in sacris utebantur : *Juppiter omnipotens , seu quo alio nomine appellari volueris .* Hinc apud Mactobium *Satur.* III. 4. Legitur sollemnis formula devotionum faciendarum : *Dispater , vejovis , manes , sive vos , quo alio nomine fas est nominare .* Horatius in *Carm. secular.*

*Lenis Ilithya tuere partus ,
Sive Tu Lucina probas vocari ,
Sæu Genitalis .*

Catullus quoque in hymno Dianæ eam Lucinam vocat , Junonem , Triviam , Lunam , & deinde ita carmen absolvit .

*Sis quocumque tibi placet
Sancta nomine .*

Hanc religionem secuti Iguvini , ad Jovem convertuntur , & per universa illius nomina sive potius per speciosiora attributa illum obsecrantur , *Nomneper* , hoc est , per Tuum verum nomen , seu nomina obsecramus , quæ exinde referuntur . Præcedit ERER . NOMNEPER . ERAR . primo vocabulo respondet *Eppos* , de quo Gyraldus *Hist. Deor. Synt.* II. circa finem : *Εππος Ζεύς , quasi dicas liberator , & servator Juppiter .* Ego tamen cum hanc Iguvinorum linguam maxime accedere ad latinam agnoverim , libentius explicarem hanc vocem pro *Herus* , *dominus* , seu *dominator* . Huic appellationi affinis est illa *Regis* , quam illi tribuunt passim Scriptores Græci universi , & signanter Hymnographi , simulque Latini , apud quos nil frequentius sonat , quam *Divum Pater , atque hominum Rex* . Itaque locum hunc ita expono . ERER . NOMNEPER . ERAR . NOMNEPER . FOSSEI . &c. Dominator sive te invocem per nomen dominatoris , sive per nomen Lucetii , pacifici &c.

Lin. 23. FOSSEI . nempe *lucis a λαός lux* . Hæc attributa recte conveniunt Jovi ; nam Osci teste Servio *Æneid.* IX. *Lucetium* illum appellabant , & hoc nomine audiebat in carminibus Saliaribus , ut ait Macrobius *Satur.* I. cap. 15. PACERSEI . nempe *auctor pacis* . Totus iste tractus non ad præscriptionem sacrificiorum videtur pertinere , sed potius formulam precationis continet , & fortasse etiam hymnum de more canendum , dum sacrificium perageretur ; nam frequentes illæ repetitiones poesim indicant .

Lin. 23. OCREFISEI . compositum ex duplici attributo OCRESI . & FRISEI ,

Lin.

Lin. 24. TOTI. IOVINE. Iterum reperuntur preces paulo ante enunciatæ addito in honorem Jovis altero attributo ARSIR. nempe silvestris a Silva Arsa, de qua supra lin. 6. Est etiam inter Jovis attributa etiam silvestris, unde Ἀλτιν Ζεὺς sic dictus a Luco, de quo videndus Pausanias.

Lin. 24. FRITE. Vide infra ad lin. 32.

Lin. 25. TIO. ESV. BVE. PERACREII. PIHACLVO. *Tibi fit*, nempe sacrificium fiat *Bove peracri*, hoc est majore pro piaculo. Supra præscriptum est sacrificium trium boum, quæ hostia major dicebatur. Nunc singillatim de singulis mentio fit, & a primo incipitur sine additione numeri, cum in sequentibus addatur numerus secundi, & tertii. PIHACLV. ETRV. PIHACLV. TERTIV. PERACREI. attributum est victimæ. In III. 51. indicatur ENOM. IVVENCAR. PERACRIO. *unus juvenens optimus*. Hoc nomine vocabantur victimæ altiles ad sacrificia publica faginati, de quibus Varro II. de R. R. cap. 21., & Cic. V. Tuscul. Peracrem dictum fuisse puto ab agro, ubi immunis a labore palceretur, nam ager est ab Ἀγρῆ id vero ab hæbreo *bacar*: italice dicimus *Campareccia*.

Lin. 26. DEI. GRABOVIE. ORER. Succrescit Jovi decus titulorum, qui hoc loco vocatur *Orer*, qui a Græcis dictus est Οἶκος, nempe *Terminalis*, hoc est, finium custos, de quo Plutarchus in Numa, & sæpius Pausanias.

Lin. 26. OSE. En alterum ex attributis Jovis, qui a Græcis Οἶκος sanctus; licet injuste vocabatur.

Lin. 26. PERSEI. Aliud attributum Jovis a Πέρσῃ, *vasto*; unde Πέρσαι *vastare*: hinc apud Aristoph. in *nubibus* Pallas vocatur Περσέπτολις, urbium vastatrix.

Lin. 26. FIR. ORTO. EST. syncopen interesse suspicor, atque hic intelligendum *peroratum est*, formula sacrificialis, cujusmodi multas infra videbimus. Festus, *Orare antiquos dixisse pro agere*. Orare enim est ab Ἀρᾷ *preces*. Hinc Ἀρᾷμαι *precor*.

Lin. 27. TVER. PERSCLER. VASETO. EST. &c. Præmissa sacrificio Catuli expiatorio sequuntur formulæ oblationis VASETO. EST. puto coalescere ex duabus dictionibus *fas*, & *ire*, ac si dicat rite sacrificium ivit, sive, ut *fas est*, præmissum.

Lin. 27. PESBTOM. EST. a *pes*, & *ire*, quemadmodum possessio a pedum positione, sive a *pede*, & *esse* dictum est.

Lin. 27. PERBTOMEST. nempe a *per*, & *eo*, relative ad victimam, quæ ivit pro salute populi.

Lin. 28. DABTOM. EST. TVER. PERSCLER. *Datum est tuum sacrificium* catuli.

Lin. 28. VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST. DE. GRABOVIE. *verte*, *averte*, Juppiter potentissime, nam *fas est*. Cato de R. R. cap. 142.

Aver-

Avertas morbum mortem labem, impetiginem, pestem. Et cap. 141. Usque tu fruges bene evenire sinas, pastores, pecnaque salva serbas is, duisque bonam salutem. Ovid. Fast. IV. 735. & 763.

*Pelle procul morbos, valeant hominesque Gregeſque:
Et valeant vigiles provida turba canes.*

Et Tibul. II. 1.

*Vos celebrem cantate Deum, pecorisque vocate
Voce Palem pecori clam ſibi quiſque vocet.*

Quin etiam pro armentis, & ovilibus ſervatis offerebant in Templis, & Lucis ſimulacra boum, porcorum, & ovium fictilia, & ærea, quorum plurima defodimus in Luco ſacro veterum Piſaurenſium ſub colle Libanio, quæ in muſeo Academix noſtræ aſſervantur.

Lin. 29. PIAſEI. DI. CRABOVIE. PIAſTV. OCREFIſEI. PIAſTV. &c. Totus iſte tractus manifeſte poeticus hymnum ſapit, ejuſque ſenſus ex antecedentibus patet; propitieris, Juppiter potentiſſime, ut expiata ſit tota regio Iguvina. PIAſEI. piatus ſias.

Lin. 30. NOME. NERF. ARSMO. VEIRO. PEQVO. CASTRVO. Singillatim numerantur partes Populi, & agri. NOME a Νόμος Lex; fortaſſe Magiſtratum ſignificat, qui cæteris præponitur. Νόμος ſignificat quoque præfecturam, ſeu regionem, & pabulum a Νίμα paſco. NERF. juventus. Gel. lib. XIII. 21. Nerio, ſive Nerienes Sabinum verbum eſt, eoque ſignificatur virtus, & fortitudo; itaque ex Claudis, quos a Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia, atque præſtanti fortitudine, Nero appellatus eſt. ARSMO. militia, ſive claſſis armatorum; Viris, pecori, caſtris, ad omnes hos expiatio dirigitur. ARSMO. VEIRO. PEQVO. Armentum ſicuti Armatia; Armenta interiecta litera S, ut in obſtrudo pro obtrudo; quemadmodum notat Voſſ. de perm. liter. Itaque ab ARSMO antiquo factum Armentum, ut ab Incitamen. incitamentum, Juvamen juvamentum, Tutamen tutamentum, &c. VEIRO. viro, de viris habita potiſſima ratio in Ambarvalibus, ut ex formula apud Caton. de R. R. cap. 141. & Tibul. II. 1.

Dii patrii purgamus agros purgamus agreſtes.

Lin. 30. FVTV. FOS. PACER. PAſE. TVA. OCREFIſI. TOTE. IIOVINE. Succedunt alia Jovis attributa FVTV. a Φῶς, cujus vocis duplex eſt notio; nam virum Φῶτα ſignificat, & lumen ſive ſplendorem. Macro. Satur. I. 7. quia non ſolum Virum, ſed & lumina Φῶτα ſignificant. De hoc epitheto Servius Æneid. IX. Luceſius lingua Oſca Juppiter dictus a luce, quam præſtare hominibus dicitur: & Macro. loc. cit. Nam cum Jovem accipiamus lucis auctorem; unde & Luceſum. Salii in carminibus canunt. FOS. idem attributum a luce, cui fortaſſe Etruſci diverſam aliquam ſignificationem tradiderunt ab effectuum diverſitate.

Lin.

Lin. 30. PACER. PASE. TVA. *Pace, & Pausa tua*. Alibi Tab. II. *Pacer Pase Vestra*; unde non dubitamus TVA. esse relativum Jovis. Hæc precatio sexies repetitur in hac tabula, nempe iterum lin. 33. 40. 42. 50. 52. veluti intercalare ejusdem carminis. Notandum vero, quod in tribus posterioribus locis FOS. scribitur FONS. quasi Fontanus, aut fontium custos. In marmoribus sæpe occurrunt fontium appellationes sub nomine Jovis, ut *Juppiter Clitumnus*, aliaque his similia cognomina, de quibus late differuit Eruditissimus Amicus meus Jacobus Blancanius singulari libro de *Diis Topicis*, quem celerrime typis publicari exoptamus. Deum fontem nobis ob oculos ponunt inscriptiones fratrum Arvalium apud Turrium, & Gruterum. De Deo Pauso alibi dicendum erit. Pacem Deorum passim invocabant veteres in sacrificiis: unde Virg. *Pacemque per aras exquirunt*, quem locum luculenter explicat Cerdanius. *Æneid.* IV. 56. & Briffon. de *Form.* lib. I. Plutarc. in Camillo: *Pacem Deorum exposcentes, seque ipsos pro patria fortuna devorventes*.

Lin. 31. SALVO. SERITV. OCREFISI. SALVA. SERITV. TOTA. IIOVINA. *salva segetes*; nam pro illarum incolumitate Ambarvalia, & lustrationes potissime fieri solebant. Quæ supersunt repetitiones sunt antecedentium. Confer nunc Canticum lineæ 29, cum altero lineæ 31, & rursus alterum lineæ 25. cum sequenti in lin. 33. & confestim intelliges utrumque per semichoros pronunciari debuisse. Metri rationem non assequor; nam, ut ait Quintilianus: *Poema nemo dubitat imperito quodam initio fustum, & aurium mensura, & similiter decurrentium spatiorum esse generatum, mox in eo repertos esse pedes*: Tale prorsus esse debuit illud, de quo Livius lib. XXVII. cani solitum in pompa Junonis: *Carmen illa tempestate forsan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens, & inconditum si referatur*. Compertius apparebit alterum Tab. V. in quo aliqua metri vestigia reperiuntur. Interim exhibeo specimen rhithmi præsentis.

Chorus.

PREVEREIR. TREBLANEIR.
IVVE. GRABOVEI.
BVF. TRIF. FETV. ESO.
NARATV. VESTEIS. TEIO.
SVBOCAV. SVBOCO. DEI.
GRABOVI. OCRIPER. FISIV.
TOTAPER. IIOVINA.

Semichorus.

ERER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. FOSSEI.
PACERSEI. OCREFISEI.
TOTE. IIOVINE.

Chorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. ARSIE. TIO. SVBOCAV.
SVBOCO. DI. GRABOVE.
ARSIER. FRITEIO.
SVBOCAV. SVBOCO.
DEI. GRABOVE. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACREI.
PIHACLV. OCREPER. FISIA.
TOTAPER. IIOVINA.

Semichorus.

TRER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. DEI. GRABOVIE.
ORER

ORER. OSE. PERSEI.
OCREFISIË. PIR. ORTOEST.
TOTEME. IOVINE.

Chorus.

ARSMOR. DERSECOR. SVBATOR. SENT.
PVSEI. NEIP. HERITV. (CLER.
DEI. GRABOVIE. PERSE. TVER. PERS-
VASETO. EST. PESETOM. EST.
PERETOM. EST. FROSETOM. EST.
DAETOM. EST. TVER. PERSCLER.
VIRSETO. AVIRSETO. VAS. EST.
DI. GRABOVIE. PERSEI. MERSEI.
ESV. BVE. PERACREI. PIHACLV.
PIHAFEI. DI. GRABOVIE.
PIHATV. OCREFISEI. PIHATV.
TOTA. IOVINA.

Semichorus.

DI. GRABOVIE. PIHATV.
OCRER. FISIER.
TOTAR. IVVINAR.

Chorus.

NOME. NERF. ARSMO. VEIRO.
PEQVO. CASTRVVO. FRI. PIHATV.
FVTV. FOS. PACER.
PASE. TVA. OCREFISI.
TOTE. IOVINE.

Semichorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. DI. GRABOVIE.

SALVO. SERITV. OCRE. FISI.
SALVA. SERITV.
TOTA. IOVINA.

Chorus.

DI. GRABOVIE. SALVO. SERITV.
OCRER. FISIER.
TOTAR. IOVINAR.

Semichorus.

NOME. NERF. ARSMO. VEIRO.
PEQVO. CASTRVVO. FRI.
SALVA. SERITV. FVTV. FOS.
PACER. PASE. TVA.
OCREFISII.
TOTE. IOVINE.

Chorus.

ERER. NOMNE. ERAR.
NOMNE. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLV.
OCREPER. FISIV.
TOTAPER. IOVINA.

Semichorus.

ERER. NOMNEPER. ERAR.
NOMNEPER. DI. GRABOVIE.
TIO. SVBOCAV. DI. GRABOVIE.
TIO. ESV. BVE. PERACRI.
PIHACLV. ETRV. ORCRIPER. FISIV.
TOTA. PER. IOVINA.

Ne vero morosior sim lectori, percurrat ipse oculis totum carmen usque ad lineam 57. in qua præsens caput absolvitur, & facile agnoscet totam hanc orationem non modo Poeticam esse, sed etiam rhithmicam, distributam in strophas cum costante intercalari; quod fortasse ab universo populo reboante cani soletet.

Lin. 32. FRI. Vox compendiaria a FRITÆ. superius expressa in lin. 24. & repetita Tab. II. lin. 8, & 27, & alibi passim modo integra, sæpius concisa in FRIF. a *Φρίφρον*, pro *Φράτρία Curia*, seu *Tribu*, attributum Jovis fratri, de quo sæpius apud Græcos scriptores mentio occurrit. Eadem vox paululum immutata aliquando ipsam Curiam, seu Tribum significat; nam numeratur inter partes Populi, pro quo exoratur, ut potissime in hoc loco, ubi concluditur SALVA. SERITV. *salva segetes*. Reliqua usque ad finem hujus cantici ex præmissis patent.

Lin.

Lin. 35. PIIACLIV. ETRV. *Pibaclum secundum*, ab *Etrusque alter*, quod æquipollet numero secundo. Maximi momenti est hæc observatio; nam ea vox sæpe recurrit, & plurimum confert ad assequendum in hisce Tabulis, quæ idem argumentum continent, quæ sit prior, quæque posterior. Pro confirmatione hujus conjecturæ redeamus ad lineam 25. hujus Tabulæ, in qua præscribitur sacrificium trium boum Jovi ferendum, nullo tamen adjecto numero ordinali hujus sacrificii. IVVE. GRABOVEI. BVE. TRIS. FETV. In hoc vero secundo sacrificio additur numerus ordinalis PIIACLIV. ETRV. ad distinctionem anterioris, quod repetitur linea 38. & 43. Ast in linea 45. ubi scriptura novum caput orditur, præscribitur tertium pibaclum PIIACLIV. TERTIV. inde replicatur lin. 48. & 53. Hinc recte desumitur, quod ETRV. intercedens inter primum, & tertium omnino sit secundum. Id etiam observatur in Tab. XI. lin. 18. ubi sex sacrificia præscribuntur, quæ dividuntur in duas classes. AESNES. TRIS. inde vero fit sermo de tribus posterioribus ETRES. TRIS. Ibi quoque lin. 34. ordinantur ETRAMA. SPANTI. & in Tab. sequente lin. 12. TERTIAMA. SPANTI. Rursus Tab. VIII. distinguuntur Tribus, seu Curie Populi Iguvini in veteres, & novas. Priores nulla adjecta distinctione, recentes vero cum nota ETRE. exempli gratia ATERIATE. ETRE. ATERIATE. CLAVERNIE. ETRE. CLAVERNIE. nempe *Ateriates veteres*, & *Ateriates novi*, *Claverni veteres*, & *Claverni novi*, hoc est, *adjectis*. Tribus vero *Casclatum* omnium numerosior dividitur in veterem, novam, & novissimam, CASELATE. ETRE. CASELATE. TERTIE. CASELATE. Latini quoque hujus vocis notionem retinuerunt, auctore Festo in *Alterum*; nam pro *duplici* dixerunt *Alterplicem*. Igitur ab *Etrusque* Græcorum Etrusci dixerunt *Etre*, Latini *Alter*, pro secundo.

Lin. 36. SVBATOR. SENT. PVSEI. NEIP. Adducta sit pura ovis subacti, ut ait Festus, idem est ac *coacti*, & *compulsi*, ut *pecus sub arbo- re coactum*: Idemque auctoritate Cincii subdit *subjicere*, & *subjici* esse vocabulum Religionis. *Subjici aries dicitur, qui agitur, ut cedatur, quod fit, ut ait Cincius in libro de officio Juris Consulti exemplo Atheniensium, apud quos expiandi gratia aries inigitur ab eo, qui scelus admisit pœna pendenda loco*. Hæc eadem formula repetitur in tribus sacrificiis in hac Tabula præscriptis. In victimis admovendis plures, ut ita dicam, gradus servabantur, qui in jure pontificio distincti erant, ut notat Doctissimus Brissonus *Form. lib. I. Probari, Duci, Admoveri, Stare, Feriri, Cadere, Cedi, Mactari, Immolari*; in quarum distinctione nemo diligentior fuit Virgilio sacrorum Rituum peritissimo, cui nihil excidit inconsulto. Reliqua, quæ circa secundam hanc expiationem infra præscribuntur, fere consonant cum formula antecedentis.

Lin. 45. TIOM. ESV. BVE. PERACRI. PIIACLIV. TERTIV. Exacto capitulo antecedenti, novum incipit cum præscriptione tertii piaculi,

M m

in

in quo repetuntur formulæ præcedentium paucis exceptis; præsertim vero quod sæpe repetitur SALVO. SERITV. ex quo suspicamur tertium hoc piaculum potissime dirigi pro segetum incolumitate.

Lin. 54. TIOM. ESV. BVE. TIOM. COMOHOTA. TRIBRISINE. BVE. PERACNIO. PIHACLO. Prima vox *Tiom* hic, & alibi æquipollet *Tibi* a Dorico *Tù* pro *Σὺ*; unde Latini derivarunt *Tu*. Et revera formula nuncupationis votorum id prænomen in tertia persona. *Hunc tibi Jupiter Bovem cornibus auratis vorvemus esse futurum.*

Lin. 54. TIOM. COMOHOTA. TRIBRISINE. *Commovere struem* formula Pontificalis nihil aliud erat, quàm pronunciare precem super illa. Cato de R. R. cap. 135. *Jane Pater, te hac strue commovenda bonas preces precor, ita ut prius datum ob struem obmovendam, & feretum libandum.* Vox COMOHOTA. hic tantum occurrit, sæpius vero *Commolitu*, quæ etiam explicari potest per *commolatum*: constat enim victimas spargi consuevisse *Mola salsa*, quod dicebatur *Commolare*. TRIBRISINE. nusquam alibi occurrit, sed in IX. TREBRIBV. manifeste pro *Tribu*; quapropter hoc loco derivativum *Tribulis* importat, hoc est, victimam tribulem commolatam, pro salute Contribulium. Festus: *Publica sacra sunt, quæ publico sumptu pro populo fiunt, quaque pro montibus, pagis, curiis, & sacellis.*

Lin. 54. PERACNIO. PIHACLO. *Perenni*, sive annuo piaculo; nam veteres *annare*, & *perannare* dicebant. Macrobius Satur. I. 12. *Eodem mense Martio ad Annam Perennem sacrificatum itur, ut annare, perannareque commode liceat.* Piaculum nempe singulis annis repetendum.

Lin. 55. TASES. PERSNIMV. Prima vox indicat *statuere*, ut supra in linea 20. secunda vero est a PERNIS, de qua sæpe dicendum erit. Id vocabulum recurrit semper, cum de victimis agitur, earumque partibus, inter quas notatur PERNA. PUSTNA. pro *coxa* posteriore animalis. Aliqua vero differentia intercedebat in eadem lingua inter PERNAM. & PERSNAM, quemadmodum apud Latinos inter *Pernam*, & *Petafonem*.

Lin. 56. PROSESETO. NARATV. PROSESETIR. MEFA. SPEFA. FICLA. ARSVEITV. FETV. ESTE. Nil dubium hic agi de victimis, quarum exta ex pectoribus adhuc palpitantibus avulsa aris imponebantur. Virg. *Æn.* 12. 213.

. . . . . Tunc rite sacratas

In flammam jugulant pecudes, & viscera vivis

Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.

Inde torrebantur, & sic tosta profecabantur, Suetonius in Aug. *Semicruda exta foco rapta profecuit.* Inde exta profecta dicebantur; Cato de R. R. cap. 133. *Ubi exta profecta erunt, Jano struem commoveto.* *Commovere* autem, ut supra diximus, idem erat, ac formulam oblationis proferre. Verba, quæ sequuntur, pertinent ad partes extorum, inter quæ FICLA. nempe *ficatum jecur*, unde Italici *fegato*, ut notavit Octavius Ferrarius in *Originibus lingua Italica*; quamquam alio divertat Doctissimus Muratorius.

Lin.

Lin. 56. MEFA. STEFA. *Medium libum a Στῆδα, quod est libare.*

Lin. 56. ARSVETV. *adducatur.* Veteres Latini dixere *arncere*, pro *adducere*, ut ait Vossius in *Arcesso*.

Lin. 56. ARVIO. FETV. ESTE. *Haruga, sive Haruiga fiat sacrificium.* Festus: *Haruiga dicebatur hostia, cujus adberentia inspiciebantur exta.* Donatus in *Phormion* IV. 4. *Haruspex ab Haruga nominatur; nam Haruga dicitur hostia ad bara, in qua concluditur, & servatur. Hara autem est, in qua pecora includuntur.* Varr. de *Ling. lat.* IV. *Aries quod eum dicebant Ares veteres; nostri Haruiga, hinc Aruinius.... Haruigem, qua cornua habet.*

Lin. 56. SEVOM. SVRVR. *Sebum, sive Aruina, qua SVRVR. superposita victimæ torebantur.*

Lin. 57. ESONO. HERI. VINV. HERI. PONI. FETV. VATVO. FERINE. FETV. *Juppiter hic vocatur ESON. nam Esar lingua Etrusca Deum absolute significabat, ut refert Suetonius in Augusto cap. 97. Interim sive Mars, sive Juppiter sit iste Esus, qui in casu dandi dicitur Esono, ei assignatur vini sacrificium HERI. VINV. & sacrificium panis, sive cibi HERI. PONI, & subinde victimæ ei fieri jubetur ex Vatvo Ferino.*

Lin. 57. VATVO. *Genus pecudis, cujus pedes introrsum conversi essent: Varro de R. R. lib. II. cap. 9 Sint cruribus rectis, ac potius varis quam vatiis: nempe varis, quorum crura extrorsum conversa essent, vatiis, quibus introrsum. Quis autem assequatur rationes harunce differentiarum? Aliquando Lactentes præscribebantur, sæpe Ruminales, quandoque Bidentes, Injuges, Fætz Caujares, Ambiegnæ, Altilanæ Fordæ, hoc est prægnantes, Albæ, Nigræ, Furæ, ex quibus arcanis præscriptionibus constabat disciplina Pontificalis. Nil igitur mirum ipsam quoque directionem crurum observatam, ut victimæ Diis essent acceptæ.*

Lin. 57. FERINE. *epitheton præmissæ victimæ. Ferum differt a feroce; nam Ferum id animal, quod nullo septo, aut custode servatur. At in his indigitamentis longe aliud importare puto; nam infra Tab. II. 48. præscribitur sacrificium pro populo. AFERO. qui utique non alienus erat ab Iguvinis. Hinc attributum victimæ ferinæ, quæ sæpe recurrit in Tab. subsequentibus, indicat hostiam, quæ a populo affero conferebatur, sive pro illius salute mactabatur. Nisi probetur hæc conjectura, planiorem alteram subdo. Maxima ratio habebatur in sacrificiis, an victimæ essent Caviares, hoc est, in septis nutritæ, seu potius Pascuales, aut quæ in saltu, sine septo, & custode vagarentur, ut nullum genus pecudis immune abiret ab obsequio Deorum, ex quibus, qui rudiores essent, victimis similibus delectarentur.*

Lin. 58. *Agredimur nunc alterum caput hujus Tabulæ, in quo novum sacrificium POST. VERIR. ordinatur, quod respondet alteri superius*

rius præscripto *PREVERIA*. in lin. 22. nempe sacrificium præcidaneum & succedaneum. Quemadmodum igitur in cap. præcedenti trium bo-
rum holocaustum præscribitur, hic ordinatur alterum trium porcorum.
SI. GOMIA. TRIF. FETV. TREBO IOVIE. plerumque pro SI. legitur SIF.
pro *Sus* retenta ex Græcorum Σ; littera I pro Y.

Lin. 58. GOMIA. a *Kαμία* nutritio, epitheton huius victimæ bene nu-
tritæ, quod Latini altilaneam, opimam, seu caviarem dixerunt: In
Tab. V. legimus TREB. SIF. COMIA. ubi postrema littera F manifeste
habet vim S, & in Tab. VI. 3. SEF. FBLIV. TRIF. pro tribus porcel-
lis lactentibus: & in Tab. V. 14. etruscæ scripta TREB. SIF. FILIVE.
Attenta igitur permutatione postremæ litteræ familiarissima in præsen-
ti dialecto, SIF. idem est ac Græcorum Σ; alibi quidem occurrit in
his tabulis SVE. & PVCA in significatione victimarum; ego eandem
speciem significare puto, sed vocum differentiam referendam censeo
præscriptionibus ritualium, quæ diversas condiciones ejusdem bestię di-
versis nominibus appellabant.

Lin. 58. PERSAE. FETV. ARVIO. FETV. PONE. FETV. Tres oblatio-
nes, Prima est a *Περσας* vinum nempe præteriti anni. Cæteræ perti-
nent ad Harugam, & panem.

Lin. 58. TREBO. IOVIE. *Jovi Tribuli*, qui, & *Θρίβιον* Ζεύς Græcis
vocabatur.

Lin. 59. TASES. PERSNIMV. formulæ offerendi, de quibus supra
ad lin. 55.

Lin. 59. TREBLANIR. PROSESETIR. STRVSLA. Constat antiquos in
sacrificiis curialibus, quæ pro universis Curii, seu Tribubus populi
fieri solebant, quemadmodum pro diversis populis fœderatis ex coxâ
communis victimæ particulam detraxisse singuli populo assignandam,
quam Strebulæ nomine nuncupabant, ita a curvatura coxæ nuncupa-
tam. Origo est a *Στρέβω* verto, de qua Festus. *Strebulæ umbrico nomi-
ne* Plantus appellat coxendices hostiarum, quas Græci *Μυρία* dicunt, quæ
in Altaria imponi solebant. Et Arnob. lib. 7. Non enim placet carnem
strebulam nominare, quæ a Taurorum coxendicibus demitur. Itaque Po-
puli Latini, ut refert Dionys. Alicarn. convenientes simul in monte
Albano ad sacrum Jovis Latialis strebulam inter XLVII. populos di-
videbant. Qui non tantum de coxendice, sed etiam de communibus
expis particibant, quod maxime notandum est ad intelligentiam
eorum, quæ suo loco dicenda erunt de extorum strebula, quam in
his tabulis aliquando STRVBLA. & STRVBHLA. & STRVSLA. nuncupatur.

Lin. 59. PROSESETIR a *profecare*; nam aliquando occurreret PRVSEKA-
TV. PROSEKVENT. PROSESETO. & PROSESETIR. Vox sacrarum propria,
quemadmodum & *profecta*, ut libro primo exemplis confirmat Bris-
sonius.

Lin. 59. STRVSLA. FICLA. ARSVEITV. *Strebulam, jecur, & Aruinam.*
TAB. II.

T A B U L A II.

*Qua incipit PREVERIR. Est pars adversa Tabula
precedentis, latinis litteris scripta.*

Priorem tabulam praemisimus; nam continet paraphrasim tabulae V. cujus initium explicat, atque amplificat, hanc vero postposuimus, quia in hac continuatur explicatio ejusdem Tab. V. a lin. 11. Juvat nunc utriusque exemplar comparare, ut primo intuitu pateat differentia dialecti, intercedens inter Etruscam primigeniam, & Etruscam declinantem in sermonem latinum.

Tab. II. Lin. 1.

PREVERIR. TESSENOCIR. BVF. TRIF.
FETV. MARTE. GRABOVE. OCRIPER.
FISIV. TOTAPER. IIOVINA. ARVIO.
FETV. VATVO. FERINE. FETV. PONI.
FETV. TASES. PESNIMV.

Lin. 3.

POST. VERIR. TESSENOCIR. SIF. FILIV.
TRIF. FETV. FISO. SANSIE. OCRIFER.
FISIV. TOTAPER. IIOVINA. PONI. FE-
TV. PERSAE. FETV.

Lin. 19.

PREVERIR. VEHIER. BVF. TRIF. CA-
LERSV. FETV. VOFIONE. GRABOVEI.
OCRIPER. FISIV. TOTAPER. IIOVINA.
VATVO. FERINE. FETV. HERIE. VINV.
HERIE. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TA-
SES. PERSNIMV. PROSE. SETER. MEFA.
SPEFA.

Lin. 22.

POSTVERIR. VEHIER. HABINA. TRIF.
FETV. TEFREI. IOVI. OCRIPER. FISIV.
TOTAPER. IIOVINA. SERSE. FETV.
PELSANA. FETV. ARVIO. FETV. PONI.
FETV. TASES. PERSNIMV. PROSESE-
TIR. STRVSLA. FICLA. ARVEITV. SV-
RONT. NARATV. PVSE. VERISCO. TRE-
BLANIR.

Lin. 23.

Tab. V. Lin. 11.

PREVERES. TESSENAKES. BVF. TRIF.
FETV. MARTE. KRAPVVI. FETV. VCRIP-
ER. FISIV. TVTAPER. IKVVINA. AR-
VIV. VSTENTV. VATVVA. FERINE. FE-
TV. PVNI. FETV. KVTEFPESNIMV.

Lin. 14.

PVSVERES. TESSENAKES. TRIF. SIF. FE-
LIVF. FETV. FISE. SABL. VCRIPER. FI-
SIV. TVTAPER. IKVVINA. PVNI. FETV.
SVPA. SVMTV.

Lin. 20.

PREVERES. VEHIIES. TREE. BVF. CA-
LERSV. FETV. VVFIVNE. KRAPVVI. V-
CRIPER. FISIV. TVTAPER. IKVVINA.
VATVVA. FERINE. FETV. HERI. VINV.
HERI. PVNI. ARVIV. VSTENTV. KV-
TEF. PESNIMV. AREPES. ARVES.

Lin. 24.

PVSVERES. VEHIIES. TREE. APINAF.
FETV. TEFREI. IVVIE. VCRIPER. FI-
SIV. TVTAPER. IKVVINA. PVTE. A-
SIANE. FETV. PELSANA. FETV. AR-
VIA. VSTENTV. PVNI. FETV. TABEX.
PESNIMV. ARIPER. ARVIS.

Lin. 27.

TABULÆ EUGUBINÆ

Lin. 23.

APE. HABINA. PVRDINSVST. DESTAV-
CO. PERSI. VESTISIA. ET. PESONDRO.
SOR SOM. FETV. CAPIRSE. PERSO. O-
SATV. EAM. MANI.

Lin. 43.

VOCVCVM. IOVIV. PONNE. OVI. FAR-
FANT. VITLV. TORV. TRIF. FETV.
MARTE. HORSE. FETV. POPLVPER. TO-
TAR. HOVINAR. TOTAPER. HOVINA.
VATVQ. FERINE. FETV. PONI. FETV.
ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV.

Lin. 45.

VOCVCOM. COREDIER. VITLV. TORV.
TRIF. FETV. HONDE. SERFI. FETV.
POPLVPER. TOTAR. HOVINAR. VA-
TVE. FERINE. FETV. ARVIO. FETV.
HERI. VINV. HERI. PONI. FETV. TA-
SIS. PESNIMV. PROSESETIR. TESEDI.
FICLA. ARSVEITV. SVRONT. NARATV.
PVSE. VERISCO. TREBLANIR.

Lin. 46.

ENO. CARPIHOS. FVST. SVEPO. ESOME.
ESONO. ANDERVAGOSE. VASETOME.
FVST. AVIF. ASERIATV. VEROFE. TRE-
BLANO. CONERTV. RESTE. ESONO. FE-
ITV.

Lin. 48.

PONE. POPLO. AFERO. HERIESAVIF.
ASERIATO. ETV. SVRVRO. STIPLATV.

Lin. 53.

TOTAR. TARSINATER. TRIFOR. TAR-
SINATER. TVSCER. NAHARCER. IABV-
SCER. NOMNER FETV. EHESV. POPLV.
NOSVE. IER. EHE. ESV. POPLV. SOPIR.
ESME. POPLE. PORTATV. VLO. PVE.
MERS. EST. TRIOPER. EHETVR.

Lin. 27.

API. HABINA. PVRTIIVS. SVRV. PE-
SVNTRA. FETV. ESMIK. VESTIBAM.
PREVE. FICTV. TEFRL. IVVI.

Tab. VI. Lin. 1.

VVCVCVM. IVVIV. PVNE. VVEF. FVR-
FAT. TREF. VITLV. TVRVF. MARTE.
HVRIE. FETV. PVPLVPER. TVTAS.
IIVVINAS. TVTAPER. IKVVINA. VA-
TVVA. FERINE. FETV. PONI. FETV.
ARVIA. VSTENTV. KVTEP. PESNIMV.

Lin. 4.

VVKVKVM. KVRETIES. TREF. VITLV.
TVRV. HVNTE. BEFI. FEITV. PVPLV-
PER. TVTAS. IIVVINAS. TVTAPER.
IIVVINA. VATVA. FERINE. FETV. AR-
VIA. VSTENTV. TENXITIM. ARVEI-
TV. HERIS. VINV. HERIS. PVNI. FEI-
TV. KVTEF. PERSNIMV. Aripes. AR-
VIS.

Lin. 7.

INVVKAR. PIHAX. FVST. SVEPV.
ESVMEK. ESMIE. ANTER. VACAXE.
VABETVMISE. AVIF. ASERIATV. VE-
RVFE. TREPLANV. KVVERTV. RESTEF.
ESVNV. FEITV.

Lin. 10.

PVNE. PVPLVM. AFERVM. HEIES. A-
VEF. ANXVRIATV. ETV. PER. NAIA.

Lin. 16.

TVTA. TARINATE. TRIFV. TAVINA-
TE. TVRSCVM. NAHARCVM. NVMEM.
IAPVKKVM. NVMEM. SVEPIS. HABE.
PVRTATVLV. PVE. MERS. EST. FEITV.
VRV. PERE. MERS. EST.

Hæc collatio inter utramque Tabulam antiquam latine scriptam, & antiquiorem, notis Etruscis exaratam, & vetustiore dialecto conceptam, multa nobis beneficia suppeditat ad vocum discrimen assequendum; atque his amplius unice confert ad confirmandum, hanc tabulæ faciem postponendam fuisse, priorem vero veluti caput sermonis fuisse præmittendam.

Lin.

Lin. I. PREVERIR. TESSENOCIR. BVF. TRIF. PETV. MARTE. GRABOVI. Sub eadem formula in Tabula præcedente præscriptum est sacrificium trium bobum *Marti Grabovio*. Totidem nunc victimæ assignantur Marti, cum pari attributo *Grabovii* hoc est potentissimi, quod antiquiores *Krapuvium* proferebant, nondum adoptata littera O & G, quin & eidem Marti tribuuntur eadem epitheta *Ocrii*, & *Fissi*. Mars est ab Ἀρης Græcorum, idque ab *Haras* Hebræorum, quod *diruere*, *destruere*, & *inruere* significat. Particula *Ma*, quam Itali huic nomini præposuerunt, vestigium est linguæ Phrygiæ, in qua veluti nota Divinitatis habebatur; nam teste Hesychio in Trojanorum lingua *Juppiter* non dicebatur Ζεύς sed Μαῖεύς; in Caria pariter Phrygiæ finitima, teste Stephano, *Rea* dicebatur *Marea*, & Bacchus *Masares*, quod est, ex *Ma*, & Hebræorum *Sarà*, regnare. In Carmania Bellona dicebatur *Ma*; hinc processit *Mars*, quasi per synopen ex *Maares*, & per epenthesein *Mamers*, ut apud Volscos, atque Sabinos, ut ait Varro de L. L. & Festus. Cæterum, cum hic agatur de expiatione agrorum, *Mars* partem præcipuam in ea obtinebat, ut apud Catonem de R. R. Idem Cato cap. CXLI. hanc cæremoniam ita præscribit: *Mars Pater te precor, quasque, uti sis volens propitius mihi domo, familiaque nostra, cujus rei ergo agrum, terram, fundumque meum suovetaurilia circum agi jussi, uti tu morbos visos, invisosque viduertatem, vastitudinem, calamitates, intemperiasque prohibeas, defendas averruncesque; uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, & bene evenire sinas; pastores, pecnaque salva servassis, dñisque bonam salutem, valetudinemque mihi, domo, familiaque nostra; harunce rerum ergo fundi, terra, agrique mei lustrandi, lustrique faciendi ergo, sicuti dixi matre hisce suovetaurilibus latentibus immolandis esto. Mars Pater ejusdem rei ergo matre hisce suovetaurilibus esto. Item cultro facito struem, & fertum, uti adsiet. Inde obmoveto. Ubi porcum immolabis, agnum, vitulumque sic oportet. Eiusque rei ergo matre hisce suovetaurilibus immolandis esto. Nominare, vetat Martem, agnum vitulumque si minus in omnes litabit, sic verba concipito. Mars Pater: si quid in hisce suovetaurilibus latentibus, neque satisfactum est te hisce suovetaurilibus pibaculo. Si nō dñobusve dubitaverit, sic verba concipito. Mars Pater quod tibi illuc porco neque satisfactum est, te hoc porco pibaculo. Totam hanc formulam libentius inserui; nam multa passim in his tabulis occurrent, quæ ex hoc Catonis tractu mirifice explicantur; exempli gratia, exorcismo *prohibeas, defendas, averruncesque* respondet hoc nostrum VIRSETO. AVIRSETO. Oblationi *suovetaurilibus* contra ponitur. ESU. BVF. PERACRI. PIHACLV. item formulæ *te hoc porco pibaculo*, opponitur PIAFEL. DI. GRABOVIE. *Pibatu*, pro ARSMO. VEIRO. PEQVO. CASTRVO. SALVA. SERITV. Cato effatur, *Fruges, frumenta, vineta, pastores, pecnaque salva servassis*.*

Lin. 2.

Lin. 2. FARSIO. FICLA. &c. PVSE. PREVERIR. *Farsum* Latinis *fartum* intestina erant minutatim concissa, simulque coacta. Var. de L. L. Lib. IV. *Ab eadem fartura farcimina in extis appellata, a quo, quod in eo tenuissimum intestinum, fartum.* Hujus compositionem explicat Apicius Lib. II. cap. V. De *Ficla* vide, quæ supra diximus ad Tab. I. 56. PVSE. PREVERIR. *Pure preferre, anteferre.*

Lin. 3. Novum id caput in nostra scriptura præscribit formulam sacrificii faciendi *Jovi Sanso*, cum Cantico, quod producitur usque ad lineam 16. ad imitationem tamen præcedentium in honorem Jovis, & Martis.

Lin. 3. POSTVERIR. SIF. FILIV. TRIF. FETV. FISO. SANSIE. OCRI-
PER. FISIV. TOTA. PER. IIOVINA. Victima hic statuta constat ex tribus suis TRIF. SIF. ut alibi. Hi autem non cujusvis conditionis, sed FILIV. Hæc vox pendet a *Fellare*, hoc est, *exugere*; quapropter lactentes esse debebant. Notissimum est enim quædam antiquorum sacrificia lactentes porculos postulasse. Arnob. lib. VII. *Ille Tauris Deus, hadis alius honoratur, aut ovibus, hic lactentibus porculis, ille intonsus agnis*; quas agnas intonsas supra non uno loco observavimus.

Lin. 3. FISO. SANSIE. Jovis epitheta; nam *Sansus* æque, ac *Sabus* attributa sunt *Jovis*, de quibus opportunius sermonem habebimus infra ad Tab. VI.

Lin. 4. MANDRACLO. De *Mandragora* in sacrificiis nil mihi occurrit, præter quam quod colligimus ex Hesychio. Jovem enim cognominatum fuisse *Mandragoram*, & Venerem *Mandragoritem*. Refert Suidas fructum *Mandragora* comestum inducere oblivionem rerum præteritarum, Diis Gentium maxime accomodum, ut humanarum iniquitatum obliviscerentur: sed maxime puto *Iguvinos* aliquid longe diversum a *Mandragoris* Latinorum, & Græcorum intellexisse. Videant eruditi, an hic lateat adjectivum victimæ alicujus compactum a *Μαῖδρα* *Stabulum*, seu *cavea*, in qua armenta includebantur.

Lin. 4. DIFVE. DESTRE. HABITV. PROSESETIR. FICLA. STRVSLA. Hic omnino agitur de proscissione victimæ ad strebulam seligendam. Alibi occurrit DEXTRAME. SCAPLA. nempe *dextra scapula*. In hoc vero loco DISVE. DEXTRE. partem aliquam dextram, quæcunque ea sit, victimæ significat.

Lin. 5. SCALSIE. CONEGOS. FISOVII. SANSII. In tabulis etrusce scriptis SCALSETV. CVNICAX. aliqua ex oblationibus faciendis *Fisorvio Sansio*. Videndum an *Conegos* sit *Conitum*, genus libaminis, quod *farina conspersa faciebant*, ut ait Festus fortassis a *Xonia*, *Fornax*, in qua coqueretur, ut nos a foco dicimus *focaccia*; nisi mavis Etruscum *Conegos* esse genus vini generosioris & sacrificiis aptissimi a *Konias*, sive *Kondion*. SCALSIE. unde *Scalseto* a *Σχάω*, *sacrifico, seco* &c. Sacrum

crum fiat de *Conito Fisorio Sanso*. Infra lin. 16. inter verba modi imperativi notatur *Scalseto Vestifar*. Sacrum fiat de *Vestifia*.

Lin. 7. FONS. SIR. PACER. SIR. Inter geminas invocationes *Fisorii Sansi* invocatur hic favore regionis *Dens Fontus*, & pro populo *Dea Pax*. In monumentis *Fratrum Arvalium*, quorum ritus cum nostris hisce plurimum conveniunt, recensentur etiam victimarum offerendarum Deo Fonti: *Fonti Verveces* II. Quin & singulis fontibus, eorumque Geniis sacra constituta fuisse testantur Marmora, quod & potissime comprobatur Dempsterus noster *Etruria Reg.* ubi *Fontum* connumerat inter principia Etruscorum Numina. Pacem quoque invocantem, cum pro salute Familiarum preces offerrentur, testatur Plaut. *Merc.* IV. 1. 12. *Apollo, quaso, ut des pacem propitius, salutem, & sanitatem nostra familia, Meoque ut parcas, gnato pace propitius*. Quod etiam colligitur ex Catone loco supra citato.

Lin. 9. MEFA. SPEFA. Confer totam hanc lineam cum superiore, 28. Tab. I. in qua *Deo Grabovio* sacrum fit ex bove peracri, & formulam invenies penitus convenire, excipe tantum victimam, nam ubi *Jovi Grabovio* offertur bos, hic substituitur *FISOVIO*. *SANSIO*. *MEFA*. *SPEFA*. quam *Torta* genus esse suspicamur, nempe eidem Deo, & sub diversis attributis invocato, cui in successivis sacrificiis oblationes diversae constitutae erant. Hoc loco *MEFA*. *SPEFA*. distinguitur cum attributo ipsius Dei *MEFA*. *SPEFA*. *FISOVINA*.

Lin. 11. FATO. FITO. FERNE. POSTNE. Praecedunt geminae dictiones *Depursus*, & inde *Peturpursus*, quae eandem rem indicant, cum duplici differentia. Victimam ne, aut aliud importent, mihi incompertum est. Hic certe praescribitur faciendum esse ex *Perna* postica alicujus animalis. *FITO*. unde apud antiquum Poetam: *O socii nunc stre viri*.

Lin. 12. SEPSSES. ARSITE. VOVSE. AVIE. ESONE. FVTV. FONS. PACER. PASE. TVA. OCRE. FISI. TOTE. IIOVINE. Locis omnibus Etrusci Deos assignabant septis, sylvis, novalibus, viis, quae omnia sub primis quatuor vocabulis contineri puto; quibus subsequuntur consueta Jovis attributa, nisi & ipsa, quae praecedunt, eidem Jovi tribuenda sint, ut quemadmodum *Montanus*, *Terminalis*, *Xenius* a peregrinorum, & itinerum custodia dictus est; ita quoque nomen sortitus sit ab aliis agrorum partibus, quae in ejus tutela censebantur. Quapropter *Sepses* a *sepiendo* idem fortasse est, quod *Terminalis*.

Lin. 17. PVROME. EFVRFATV. SVBRA. SPALMV. ENO. SERSE. COMMOLTV. Suboleo in hoc tractu commolationem, nempe conspersionem farinae farri semiuistulati. *PVROME*. *EFVRFATV*. quasi *Parofurfore*, sive *Furfurata*, quemadmodum *Commoltu* redolet *commolatum*. Sic in Tab. III. 38. reiteratur eadem formula in VI. 1. PVNE. VVFEF. FVRFATE. TREF. VITLVE. TYBVE. *Pone ovem*, sive *post sacrificium Ovis* commolentur

N n

tres

et vituli indomiti, seu Tauri. Eandem legem videas infra lin. 43. Sine huiusmodi farina sale admista, quam appellabant *molam sallem* sacrificium fieri non poterat. Serv. *Æneid.* II. 133. *Sal, & far, quod dicitur mola salsa, qua, & frons victima, & foci aspergebantur, & caltri. Fiebat autem de Horna fruge, & de Horna sale; ut Horatius, & Ovid. Fast. I. 337.*

*Ante Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & pari lucida mica salis.*

Idque, ut esset antiqui victus monumentum, ut ait Suidas, ad differentiam Græcorum, qui loco farris hordeum adhibebant, ut testatur Dionys. Alicar. lib. II. *ἡσπῆρᾱν*. *expansum, sparsum.*

Lin. 18. PVRDITA. DVPLA. AITV. PVRDITA. idem ac *vitula*. Infra in lin. 42. dicitur PVRDITO. PVST. nempe factum sit; nam ibi quoque agitur de commolatione. Pariter in Tab. III. 45. PVRDOVITV. quod spectat ad idem thema in lin. 56. copulatur cum PROSESETO. Est autem a *ἡσπῆρᾱ*, quod idem sonat DVPLA. vox a Latinis excepta, quæ duplicationem sacrificii importabat, nempe PVRDITE. & SACRE. Postremam hanc vocem denotare suspicor *porculum a lacte sincerum*, ut colligitur ex Festo, ejus enim maximus usus fuit in sacrificiis.

Lin. 19. In sequenti capite distinguitur sacrificium faciendum *Jovis Trefei*, sive *Fulminanti*. Hæc præfatio, quæ duas lineas complectitur, & responder præcedenti in honorem Martis, exordium est Ritualis servandi in sacris Jovis fulguratoris. Quemadmodum vero respondent præfationes inter sese, ita etiam formulæ, & preces in utroque proferendæ paucis mutatis. Etenim in sacrificio *Jovis Sanfii* præscribuntur tres porculi lactentes; in hoc vero tres *Habina*.

Lin. 19. CALERSV. a *Γάλα*, *lac*, quasi *lactans*, seu *lactens* epithetum victimæ. Cum de vitulis agitur, intelligendum de lactentibus; cum de bobus fœminis, nempe vaccis de lactantibus.

Lin. 22. HABINA. TRIF. FETV. Pro hujus victimæ cognitione lumen præstare Varro de L. L. lib. VI. *Ambagio dicta, ut ambustum, quod circumustum est, ut ambienia Bos apud Augures, quam circum alia bestia constituuntur.* Aliæ editiones habent *Abigena*, alix *Abienia*, unde per syncopen *Habina*. Festus *Ambegnam* appellat dicens significare, tam bovem, quam vervecem, cum ad eorum utraque latera agni in sacrificium ducebantur. Fulgentius de *Prisc. serm.* etiam ovibus id nomen attribuit. *Babius Macer*, qui *fastalia dierum scripsit*, ait *Junoni eas, quæ geminas parerent, oves sacrificare cum duobus agnis atrinsecus alligatis, quas oves Ambignas vocari, quasi ex utraque parte agnos habentes.* Itaque *Habina* apud *Iguvinos*, nil erat nisi adjectivum victimæ omni pecorum generi commune, dum minores victimas hic inde haberent. Qui sumptui faciendo impares essent, imagunculas ficti.

fiatiles hujuscemodi animalium consecrabant in Lucis; quemadmodum cum Lucum sacrum veterum Pifaurensium everteremus, porcam invenimus fictilem, cum duobus porculis hic inde dispositis, quæ fortasse sacrificii loco steterat, aut saltem votivum Anathema fuit pro gregis fertilitate dedicatum.

Lin. 23. PROSESETIR. STRVSLA. Alibi *profecare strebulam*. Dubium tamen subit, an STRVSLA. aliquid diversum sit a *Strubla*, quæ manifeste *Strebulam* notat, ita ut STRVSLA. *Struem* significet, de qua Festus: *Struos sunt genera liborum digitorum conjunctorum, non dissimilia, qui superjecta panicula in transversum continentur*. Et alibi: *Strufertarii appellabantur homines mercede conducti, qui ad arbores fulguritas, aut piacularium commissarum causa sacrificia quadam strue, & serito solemnibus verbis faciunt. Precor te, Juppiter, ut mihi volens propitius sis*. Apud Catonem formulam habemus pro strue commovenda, nempe offerenda de R. R. cap. 135. *Jane Pater te hac strue commovenda bonas preces precor, ita ut prius datum ob struem obmovendam, & fertum libandum*.

Lin. 24. PESONDRO. Infra lin. 40. occurrat PESONDISCO. quapropter habemus *Pesondrum* majorem, & *Pesondrisum* minorem. Nomen utique obscurissimum, sed victimam notat Ὠδρῆς pro Ἀδρῆς apud Aristophanem *fæminam* significat; sed vocabulum id nostrum substantivum est; nam adjectiva non recipiunt distinctionem majoris, & minoris.

Lin. 24. SORSOM. *Sursum*, in quo sensu hæc vox mihi visa est accipienda, quemadmodum *super*, & *superne* infra in sequentibus Tabulis; nihilominus non acquiesco; nam infra in lin. 38. hujus Tabulæ occurrit SORSALIR. inter alia nomina victimarum, & oblationum, de qua nihil mihi in promptu est, quod proferam, nisi mutilum locum Pauli Abbreviatoris Festi, *Sortutillus venter Suillus condito farre expletus*. Nisi ergo victimam significat, partem tamen victimæ denotare potest.

Lin. 24. FETV. KAPIRSE. In Tab. V. 18. legitur FETV. KAPIR. Sacrificetur Cabiroy in XII. 7. habetur KAPIRVS. in recto, alibi vero KAPIRE. in casu vocandi. De hoc nomine alibi dicendum erit.

Lin. 25. ARNIPO. *Agnum intelligo ab Ἀρς Ἀρῖος*. In Tab. VI. 19. manifestiora hujus conjecturæ adminicula producemus.

Lin. 27. & 28. SVBOCO. TEFRO. IOVI. Quater invocatur sub hac nuncupatione *Juppiter Fulgurator*, in duabus hisce lineis; quapropter suspicor precem hanc, sive hymnum pertinere ad disciplinam fulguralem, & ad fulminum procurationem, cujus rei ergo, teste Livio, Lib. 2. Rex *Numa* in Aventino aram constituit *Jovi Elicio*; hic enim maximus præstigiator, & hypocritarum antesignanus jactabat se ab ipso Jove scientiam accepisse avertendorum fulminum, ut narrat Ar-

200. lib. V. Idem Plin. lib. II. 53. scientiam hanc occultissimam commemorat, referens *sacris quibusdam & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari*. Hæc vero sacra, & precationes meo iudicio sunt, quæ in hac Tab. referuntur.

Lin. 28. TEFRALI. PIHACLIV. *Piacula* nomen fortiebantur a Deo, cui adscripta erant, ut supra notavimus. *Piaculum* pro sacrificio formula erat Lingux Pontificalis, quapropter Gellius lib. IV. 5. de fulmine differens ait: *Piaculis luendum*.

Lin. 28. TIOM. ESV. SORSVM. PERSONTRV. TEFRALI. PIHACLIV. Hæc formula respondet alteri superius notatz. TIOM. ESV. BVE. PERACRI. PIHACLIV. Hic vero *Bovi* substituitur SORSVM. PERSONTRV. quapropter dubitandum non est, hanc postremam oblationem esse genus victimæ animalis, de qua paulo supra.

Lin. 28. NOMNEPER. TEFRE. Deos, ut alibi notavimus, non sub uno tantum nomine invocabant, sed multiplici, cum potissime sacrificia ad diversa illorum attributa pertinerent. Graviter enim peccassent, si cum de fulminibus avertendis ageretur eum simpliciter sub *Jovis* nomine exorarent; nam *Jove* implorato, *Fulgurator*, aut *Sere-nus* non exaudiebat, nec respondebat. *Tefrus* vero erat a *Τεφρος* in cinerem redigo, unde *Τεφρα Cinis*, & *Τεφρός Cinereus*.

Lin. 29. PVSII. NEIP. ERITV. TEFRE. IOVIE. *Pura ovis fiat sacrificium Jovi Fulminatori*. VOX ERITV. *sacrum* significat. Hinc sæpe occurrit HERI. VINV. HERI. PONI. VOX procedit a *ἱερός* *sacer*, detracta per apheresin prima littera, unde *Dores* dicebant *ἱερός* pro *ἱερός*, a quo *Heros* quasi *Iros*.

Lin. 35. PESONDRO. Præfatur hic sacrificium novum *stafare* in honorem *Jovis* invocati sub triplici nuncupatione CAPIRSE. PERSO. OSATV. quibus attributis præmittitur præscriptio PERSI. FETV. nam id sacrificium *stafare* nomen accipiebat a Deo PERSI. hoc est *Vastatore*, cui offerebatur. Huic oblationi PESONDRO. STAFARE. NERTAVCO. hujus loci respondet in lin. 39. ENOM. VESTISIAM. STAFAREM. NERTAVCO. Proinde PESONDRO. & VESTISIA erant species victimarum. *Staphileum* vero, unde *stafare* est a *Σταφυλὴ uvæ*, sive *racemo*, munus gratissimum Diis, quibus potissimum uvæ racemi offerebantur, cujus Religionis testimonia luculentissima protulimus in *Tabulis Etruscorum Vasculorum*. Constat enim antiquos nihil Diis obtulisse præter ea, quæ pro cibis adhibebant, veluti poma, farinam, liba, placentas, lac, vinum &c. Potest etiam intelligi pro *Stafari Piacula* sacrificium pro conservatione vinearum, quod fieri solebat cum *Σταφυλαιοπία* recidebat, hoc est *vindemia*. Hæc *Sacra* a Romanis *Vinalia* dicebantur. Plin. lib. XVIII. cap. 29. *Vinalia altera, quæ aguntur ad XIII. Kal. Septembris, & hunc diem festum volunt tempestatibus leniendis institutum*, & Var. de L. L. lib. V. cap. 3. *Vinalia a vino*. Hic dies *Jovis*,

vis, non Veneris; hujus rei cura non levis in Latio; nam aliquot locis vindemia primum a Sacerdotibus publice fiebant, ut Roma etiam nunc; nam Flamen Dialis auspicatur vindemiam. Hic ritus certe antiquus, nam Igurini in honorem Jovis idem sacrificium frequentabant. Ex Tab. VIII. 12. habetur TAFLE. pro STAFLE. Atque ibi caper sacrificari debebat una cum racemis: PERTV. TAFLE. EPUR. PERTV. CAPRES. PRVSESSTV: quod etiam ex Virgilio Geor. II.

*Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiæque in verubus torebinus exta columnis.*

quo pertinet id nostrum *Profecate*, sive *porricia*. Eadem quoque videas apud Ovid. in *Fast*.

*Rode caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.*

Lin. 38. PROSESTO. ERVS. DIRSTV. *Profeciam faciat sacer minister*, In Tab. X. DIRSANS. significat *Curionem*, sive *Antistitem Tribunum Populi*, quemadmodum *Ertus* Antistitis socius, id officium in Tab. sequente lin. 43. nuncupatur ERVS. DERSA.

Lin. 40. ENDENDVPELSATV. *Endo prosthefts* erat frequentissima apud antiquiores Latinos, ut *Endoploratu*, *Endoprocintu*, *Enduperator*, *Endocantum*, *Endopeditus*, & his similia. Hanc productionem vocis subsequitur DVPEL. quod *Duplum* significat, ut supra in linea 18. DVPLA. AITV. Eo tamen modo, quo ibi repetitur VOX DVPLA. etiam in hac linea replicatur hæc VOX. ENDENDVPELSATV. ENOM. PESONDRO. ENDENDPELSATO. ENOM. VASO. PORSE. PESONDRISCO. prima vice *vittima major*, secunda vero *minor* ejusdem speciei offerenda præscribitur.

Lin. 41. ARNIPO. COMATIR. PERNIS. EVSE. Agitur hic de *Pernis*, sive *partibus* posterioribus agni, de quo supra.

Lin. 41. PISE. PER. COMOLTU. *Comoletur*, *Pisum* genus victimæ de qua Tab. I. lin. 7.

Lin. 41. SVBRA. SPAHATV. supra *expandito*, *aspergito*.

Lin. 43. VOCVCOM. Incipit Formularium alterius sacrificii *Marti* simul & *Jovi* offerendi. VOCVCOM. videtur importare particulam copulativam, quasi dicat *una cum*; nam quotiescunque recurrit, semper agitur de sacrificio duobus Diis offerendo. Conferatur nunc hæc præsens formula cum altera initio Tab. VI. & continuo patebit hanc præsentem esse paraphrasin alterius enunciatur; nam, ut diximus, cum lingua Etrusca, & usus illius scripturæ declinaret, visum est *Pontificibus Igurinis*, ne vetus Religio perverteretur, Tabulas antiquiores transcribendas esse in dialectum, & characterem, qui tunc invaluerat, adjectis quibusdam caeremoniis, & amplificationibus, quæ in vetustioribus Tabulis desiderabantur.

Lin.

Lin. 43. IOVIV. PONEOVI. IVRFANT. VITLV. TORV. TRIF. FETV.
Jovi post ovem *furfuratam*, sive *commolatam* fiat Vitulis tauris tribus.

Lin. 43. MARTE. ORSE. FETV. &C. VATVO. FERINE. FETV. MARTI.
 deinde fiat ORSE. mihi sonatidem, quod *deorsum*, hoc est *subtus*, *inferius*:
 De quo videndus Vossius in *deorsum*, ubi composita ejusdem thema-
 tis derivat *borsum*.

Lin. 43. VITLV. Vox Thusca, teste Apollodoro Lib. II. ubi testatur
 Tyrrenos, quæ Latini *taurum* vocabant, *Italon* dixisse, quod & fir-
 mat Columella Lib. VI. Ex *Italo* per prosthesin *vitulus* emerit. Var-
 ro in VI. de L. L. vocem hanc veluti residuum antiquioris Linguae
 Græcæ adnotavit. Geminas etiam voces ex eadem lingua Græca jam
 tum obsoleta *Porca* & *Capra* habemus in his Tabulis. Var. l. cit. A-
 thenis in libris sacrorum scriptum est *Κάπρω καὶ Πόρῳ*, quas voces eti-
 am antiquiores ejusdem linguae scriptores rejecerunt. TORV est a
 Chaldo, & Phœnicio *Thor*, ut notavit Vossius.

Lin. 43. VITLV. TORV. Hæ duæ voces non redundant; nam ad
 ætatem victimæ denotandam conjunctæ sunt, nam *Taurum* immolare
Jovi nefas erat, in tantum, ut contra ritum *Tauro* ab Æneæ immo-
 lato *Jovi*, cùm urbem conderet in Thracia sanguis eruperit ex vir-
 gultis: nam *Jovi* juvençus mactari debebat, quod significat *Vitlu*.
Toru. Ætatem designat Var. de R. R. cap. V. Prima ætas vitulorum,
 secunda juvençorum, tertia boum novellorum, quarta vetulorum.
 Juvençus igitur est inter vitulum, & bovem novellum, hoc est tau-
 rum: non tamen repugnaret Ritualibus, si *Jovi* una cum Marte,
 ut in casu præsentis, sacrum præscriptum esset de Tauro. Serv. Æn.
 IX. V. 627. *Jovi de Tauro non immolabatur, nisi cum Triumphi no-
 mine suævetaurilia fiebant, quod tamen ideo admissum est, quia non
 tantum Jovi, sed & aliis Diis, qui bello præsunt, sacrificatur.*

Lin. 44. PROSESETIR. FASIO. FICLA. Mendum fortasse subest in
 hac Tab. ut plura in cæteris, quæ suo loco notabimus; nam pro
Fasio scribendum erat *Farsio*, ut supra lin. 2. ubi pariter præscribitur
 ipsissima formula. PROSESETIR. FARSIO. FICLA.

Lin. 45. Pergunt Ritualia ad alterum novum sacrificium, distincto
 capite, ordinatum, puto iisdem Diis, sed sub arcano nomine oc-
 cultatis. Quorum primus est COREDIER. de quo nil mihi occurrit,
 quod profetam, nisi fortasse epitethon sit *Jovis* a *Curatibus* sibi fa-
 miliaribus, mutuatum, quibus inditum est ex lingua primigenia *Ce-
 rim*, vel *Curim*, quæ vox inter cæteras notiones significat *potentes*,
 & *viros Principes*. Hinc *Curis Sabinorum*, & *Curia*, ut notavimus
 in schædis nostris de nominibus Urbium. Quemadmodum hoc loco
 vocabulum COREDIER. responderet *Jovi*; ita *Marti* referendum est al-
 terum vocabulum SERFI, cui pariter attribuitur sacrificium trium vi-
 tulorum *Jovi* primum, HONDE. deinde SERFI. FETV.

Lin.

Lin. 47. PINDS. FVST. VASITOME. FVST. *Expiatum sit, ut fas est, vel factum sit.*

Lin. 48. En alterum caput expiationis faciendæ, deinde pro Populo *Afero*. PONE. POPLO. AFERO. Hanc ego partem Populi Montani esse puto, qui vitam pastorem ageret in Tabernaculis, quem admodum FERINE. supra Tab. I. 57. vocantur *Pecudes palantes* in montibus non *Cicures*, aut in *caula* custoditz.

Lin. 48. STIPLATV. de quo vide notam ad Tab. I. lin. 2.

Lin. 49. CRINGATROHATV. DESTRAMB. SCAPLA. In Tab. VI. II. legitur. KRENCATRV. HATV. ENVMER. & in VII. 27. 28. KRIKATRV. TESTRE. BVXE. TESTRE. BVXI. HABETV. KRIKATRV. ARVIV. VSTENTV. *Quinquatrum*, hic intelligendum puto a numero dierum assignatorum huic celebritati, nec enim una tantum *Minerva* id solemne sibi usurpabat, sed alii etiam ex Diis, ut liquet ex Festo ad hanc vocem. In eo igitur Dextra scapula danda erat, *PIRENDENDV* composita est a *per*, & *dando* prxmilla secundæ voci particulæ enphatica *Endo*, quasi *Endodare*, seu potius *indere*, pro *imponere*, *adjicere* &c.

Lin. 50. DEXTRE. ONSE. FERTV. Forte *dextra coxa*.

Lin. 50. PONE. ESONOMF. Deinde *Deo Esono* fiat aliud sacrificium.

Lin. 50. ARSMATIAM. *Armum* victimæ hic intelligo, cum paulo infra subsequatur *Destre Onse*.

Lin. 52. PREPA. Victimæ, vel auspicia, unde *Prepetes* a perpetrando, quia faciundis rebus essent accomoda, sicuti e contra *Inebra*, quæ tardarent, vel morarentur agentem, ut ait Vossius in *Inebra*, Festi auctoritate innixus. Sed verius *Prepa* est particula ordinalis, quasi prius, unde *preparare*; nam postea subsequitur *Ape*, quasi *apud*, vel *post*: PREPA. DESVA. COMBIFIANSI. APE. DESVA. COMBIFIANSIVS.

Lin. 52. ESONOME. ACESONI. *Jovis* cognomina. De hoc ultimo vide Tab. III. 52.

Lin. 53. TERMINVCO. STAHITVTO. *Termino statuto*, seu *constituto* inter Populi tribus, seu curias, de quibus infra. Agitur fortasse de sacris faciundis *Jovi Terminali*, cui in finibus inter Curias sacrificia offerenda erant, de quibus hic est sermo.

Lin. 53. PISEST. TOTAR. TARSINATER. *Piata* sit, sive *Expiata* tota regio *Tarsinatium*. Constat evidenter ex hac Tab. Populum Iguvinum divisum olim fuisse in plures *Curias*, quæ, subcrescente Populo, subdivisæ fuerunt in *Veteres*, & *Novas*; imo unam ex his discretam fuisse in *Vetorem*, *Novam*, & *Tertiam*. Hic recensentur *Tarsinates* cognomine *Trifores*, *Tarsinates* Tusci, *Nabartes*, & *Jabusci*. Alibi nobis occurrent *Clavernii*, *Talenates*, *Curejates*, aliique, de quibus suo loco. Harum Curiones conveniebant ad sacra communia, & *Strebulam* reportabant. Putassem hæc nomina pertinere ad diver-

fas

fas Urbes, quæ in Sacrario *Iguvinorum* convenirent; quemadmodum Etrusci in Luco *Volturnæ* inter *Faliscos*, & *Vulturnos*; & Populi Latini in monte Albano. At cum nullum ex hisce nominibus convenire videam finitimis Urbibus, quæ antiquum adhuc nomen retinent, ad hæc prior sententiæ, nomina hæc ad Curias Populi pertinere, attentæ præsertim illarum divisione in Veteres, & Novas. *Tarfunates*, ut suspicor, fuere, qui a Latinis *Tadinates* dicti sunt, quorum sedes in summo *Apennino* fuit prope *Gualdum* in agro *Iguvino*, urbs aliquando Episcopalis, nunc autem nulla, vix dignoscenda vestigiis prope viam Flaminiam ad X. Lapid. a Civitate nostra. Distinctio hujus Tribus in *Trifores*, & *Tuscos* processit, ut opinor, quod prior tria *Fora*, hoc est *Pagos* occuparet: *Tusci* vero nomen sortiti sunt ab aliqua *Thusca* Colonia, quæ fines suos egressa in agro *Iguvino* constitit.

Lin. 54. NAHARCE. NAHARTES. Secundum nominis naturam Incolæ sunt Terrarum prope flumina; nam NAHAR. in lingua primitiva, *flumen* significat, qua voce primi Italix Populi *fluvium* designaverunt, qui Sabinam circumfluit, ut fuse notavimus in prænunciatis schædis de Nominibus Urbium &c. Sed id nomen generale est, & universis fluminibus commune veluti *Metauro*, *Tibridi*, &c. aliisque, quæ Agrum *Iguvinum* ambiunt, vel secant. Hos *Nabartes* fuisse puto, qui nunc regionem Tiberinam incolunt, ubi affluens oppidum *Castiglione della Teverina*. De *Jabusis* nil habeo, quod producam.

Lin. 54. NOMNER. FETV. Præmissis nuncupationibus quatuor Populorum subjungitur NOMNER. FETV. EHESV. POPLV. NOSVE. IER. EHE. EHESV. POPLV. SOPIR. Nomine eorumdem Populorum, ipsius Populi, & nos *Ier* a *Iepic*, *sacerdotes*: EHESV. POPLV. ipsius Populi &c. In precibus apud Catonem de R. R. semper interponitur oratio pro ipsis Sacerdotibus: *Sies propitius mihi, liberisque meis, domo, familiaque mea*. Idem videre est in omnibus hymnis Homeri, & Orphæi, & in pulcherrimo Herculis, quem Virgilius more suo expolivit:

*Salve vera Jovis proles, decus adite Divis,
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.*

Comparetur nunc Virgilianum, & Nos cum *Iguvinorum* NOSVE, & exemplo observabis formulam esse communem.

Lin. 56. STAHTV. ENO. DEITV. ARSMAHAMO. CATERAHAMO. TV. VINVR. ENOCOM. PRINVTATIR. PERACRIS. SACRIS. AMBRETVTO. APE. AMBREFVRE. TERMNONE. Totus hic Ritualium tractus pertinet ad sacrificium *Ambarvale*, in quo victimæ circumferebantur per fines agrorum, & illorum terminos, non privatorum, sed Curiarum. Repetamus singillatim verba hujus formulæ, quæ mihi perspicua videntur. STAHTV. ENO. DEITV. *Statuto uno die*. ARSMAHAMO. quæ vox de-

scen-

scendit ab ARSMO. armento. CATERAHAMO. purgatio a Καθαρισμός, quod purgare, sive expiare significat. Sensus itaque utriusque vocis in hac compositione est armentalis expiatio. IOVINVR. ENO. COM. PRINVA-TIR. Iguvini una cum primo vatuo, idest, victima præcedente, de qua VI. 23. cui adscribitur epitheton Peracris sacris, nempe Vatuo sacro, pro agris. AMBRETUTO. circumeant. APE. ANBREFVRENT. apud sive postea circumferant ab am, & fero. TERMNOME. circa terminum, & fines agrorum. AMBRETUTO. est pariter compositum ab am & etuto, sive ito. Neutra ex his vocibus exuberat; nam in formula hujus Sacri apud Catonem habemus: *Circumagi, sive circumferenda censeas*, quod idem est AMBRETUTO. & ANBREFVRENT. Cæterum Catbarmata, sive purgationes ex attributis distingui solebant, ut Tab. VI. 20. ARNV. ANV. KATERAHAMV. nempe *Agnus annuum*, *Catarma* pro Iguvinis.

Lin. 57. SERFE. MARTIE. PRESTOTA. SERFIA. SERFER. *Servator Mars presto sis, serva servator*. Invocatur hic *Mars Silvanus* agrorum Custos. Quin & aliquando Urbium habebatur ob duplex officium bellicum oppugnandi, & propugnandi. Hinc in nummis aliquando occurrit *Mars Conservator*, & Hesiodus in *Clyp.* illum appellat *Salutarem*.

Lin. 58. MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. Novum hic attributum emergit *Martis* apud Etruscos, nempe *Tburius*, cujus testimonio explicatur lemma ejus imagini adiectum in patera Dempsteriana, de qua vide, quæ notavimus in nostris *Paralipomenis*. Nomen descendit ex Ὀπίω insultare, unde apud Homerum Ὀπίος Ἄρης, hoc est, *exiliens in pralia*, ut explicat Serv. *Æneid.* III. 35.

Lin. 58. SERFIA. MARTIER. TOTAM. TARSINATEM. TRIFO. TARSINATEM. TVSCOM. NAHARCOM. IAEVSCOM. *Serva, o Mars, totam Tarsinatem, Triforem, Tarsinatem, Thuscam, Nabartes, Tabuscos*; quatuor ex Tribubus Populi Iguvini, pro quibus sacrum id *Ambarvale* offerebatur.

Lin. 58. TOTAR. TARSINATER. *Defende, pasce, custodi totam Tarsinatem*.

Lin. 59. NOMNER. NERF. SIHITV. ANSIHITV. *In honorem Tui nominis*. Differentiam hic noto inter NOME. & NOMNER. si tamen utraque vox ab eodem themate proficiscitur NOMNER. NERF. significabit *Pastor fortis*. NERF. (nempe *fortis*; nam magis expresse alibi legitur NERVVS, quam vocem Sabinis communem explicat Gellius XII. 21. *Nerio sive Nerienes Sabinum verbum est, eoque significatur virtus, & fortitudo*) SIHITIR. ANSIHITIR. sunt a Σαρῖ Servator, quo nomine illum Romani, ut supra diximus, invocarunt. ANSIHITIR. addita particula *An* augmentativa, sive reduplicativa est quædam species superlativi ab Ἀνὰ sursum seu. *super*, ac si diceret *Servator*, & *Superservator*. Sic Romani dicere solebant *Mars ultor*, & *bis ultor*.

O O

Lin.

Lin. 59. IOVIE. HOSTATIR. ANOSTATIR. Duodecim hic tremenda Jovis epitheta, a totidem terrificis illius officiis desumpta, numerantur. HOSTATIR. ANOSTATIR. a *feriendo*, & *superferiendo*. *Ostire* juxta Nonium *ferire* significabat, unde *hostis*; idem ac *inimicus*, quia ferit; *hostia*, quia percussa, cadit.

Lin. 60. TVRSITV. TREMITV. Prima vox eadem est a TVRSA. & TVRSE, de qua paulo supra ab *insiliendo*. TREMITV. a *tremore* incutiendo.

Lin. 60. HONDV. HOLTIV. Prima dictio mihi importat *pluvium*, quasi HONDV. sit ab *unda*, Græcis $\tau\acute{\upsilon}\nu\alpha\varsigma$. HOLTIV. *Uitor*.

Lin. 60. NINCTV. NEPIIV. SONITV. A *Nive* emittenda, unde *ningit*. NEPIIV a $\nu\acute{\alpha}\phi\acute{\iota}\varsigma$ *nube*, quapropter apud Græcos sæpe *Nubicocus* appellatur, & *Nubium* congregator. SONITV. *Tonans*, quo nomine Augures illum appellabant, ut refert Cicero de *Nat. Deorum*. Apud Orphæum audit $\beta\omicron\upsilon\tau\tau\alpha\iota\omicron\varsigma$, & Marmora Latina quandoque *Brontontem* appellant.

Lin. 60. SAVITV. PREPLOTATV. PREVILATV. Ex tribus posterioribus attributis supremum tantum dissolvam. In his Tab. præsertim Etrusce scriptis inter epitheta Jovis recensetur etiam *Sabus*, ut in Tab. VII. 4. & VIII. 24. IVPPATER. SABB. attributum *Sabinis* familiare, quod, auctore Festo, in *Sabini* est a $\sigma\acute{\iota}\beta\epsilon\tau\alpha\iota$ *Venerabilis*. Declinante autem lingua Etrusca a *Sabo* derivativum, sive adjectivum factum est SAVITV. Postrema duo epitheta *Tageti venturo* relervamus, nos etenim in his, & cæteris multis caligamus.

Lin. 61. SERPIE. MARTIE. PRESTOTA. SERPIA. SERFER. MARTIER. TVRSA. SERPIA. SERFER. *Servator Mars presto sis, serva, Servator, Mars, Turius, Serva, Servator*.

Lin. 61. MARTIER. FVTVTO. FONER. PACER. PASE. VESTRA. TOTAR. IOVINAR. *Mars Virilis*, seu *Strenuus* a $\phi\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$, quæ vox, ut ait Macrobius loco citato, non solum *lucem*, sed etiam *hominem* notat, quapropter id attributum in præsentī hypothēsī *fortem, bellicosum* notat.

Lin. 61. FONER. Ab inimicorum cæde, quasi $\phi\omicron\nu\kappa\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$ *Homicida*. Hoc, aut simili cognomine sæpe auditur apud Homerum, Orphæum, & Macrobius *Saturn.* I. 12. Processit hic titulus ab Etruscis in Latinos, nam apud Cl. a Turre de *Diis Aquilejensibus* legitur inscriptio:

F O N I O N I
S A C R
S E I A . I O N I S
M A G
D . D

Ubi doctissimus Auctor epitethon. hoc *Martis*, e Græco $\phi\omicron\nu\kappa\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$ *caedes, homicidium*, unde $\phi\omicron\nu\kappa\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$ *homicida* derivat. PACER. PASE. VESTRA. *Pacificate,*

ficatæ, Pace Vestra (nam hîc Juppiter, & Mars invocantur) ~~totam~~ regionem *Iguvinam* subsequuntur, deinde plurima utriusque Numinis attributa alibi sæpius explicata.

Lin. 62. APE. ESTE. DERSICVRENT. ENO. DEITV. *Apud ista dissecant, secant, dividant uno die.*

Lin. 63. IOVINVR. PORSE. PERCA. ARSMATIA. *Iguvini porriciant pro armentis. ABEST. APEST. DERSICVST. Habeant apud ista dissecata. DVTI. AMBRETUTO. Detur quod in girum actum est.*

Lin. 63. E. VROONT. APE. TERMNONE. *Et urant apud terminum: Nam lustrationes agrorum fieri solebant in finibus, qui territoria discernabant, de quo vide collecta per Pitiscum in *Ambarvalia*, in *Hostia Ambarvalis* &c.*

Lin. 64. SVRVRONT. RESMINVMO. SVRVRONT. DEITV. ETIASI. DEITV. *Tres formulæ, ut opinor, dandi, vel offerendi.*

Lin. 64. DEITV. ENOM. TERTIM. AMBRETUTO. *Detur unum sacrificium tertium circumlatum. TERTIM. ut opinor, est *Trittyx*, perfectum sacrificium ex *suo, ova, birco*, juxta Suidam in *Trittyx*, de quo meminit etiam Aristoteles; sed *tertium* etiam explicari potest; nam, perfectum non erat, nisi post trinam circuitionem.*

Lin. 64. APE. TERMNOMB. BENVS. *Apud terminum bene, rite, & ut fas est.*

Lin. 65. Repetuntur tres formulæ *dandi, donandi, offerendi*, & concluditur hæc Tabula VIA. PORA. BENVSQ. *Prope viam bene videndum; tamen an Pora sit Πορεία, quæ vox iter, progressum, profectioem, & similia significat, quasi hæc vox adjecta via aliquod attributum importet, vel actionem, in via, exempli gratia, in processu via &c. Nam hîc describitur sacrificium consummandum prope terminum in via. Notandum quoque antiquos dixisse *apor* pro *apud*; quapropter transposita litera PORA. idem est ac *apor viam*.*

T A B. III.

*Qua incipit : SVRVONT. PESNINVMO. latinis
litteris scripta, ejusdem mensura
ac præcedens.*

Laminam præcedentem utrinque scriptam præmisimus, quia hæc, quam agredimur, æqualis mensuræ, & artificii argumentum in illa intermissum continuat. Hanc sequelam manifeste cognoscimus ex replicatione ultimæ lineæ Tab. præcedentis admissim transscriptæ in principio Præsentis. Præterea observatur, quod Rituale interruptum in antecedenti continuatur in hac præsentis, in qua expletur paraphrasis totius Tab. V. & inde proceditur ad explanationem Tab. VI. Interim suspicio insurgit, quod in postica hujus laminæ, quæ maxima ex parte vacua est, subnecti debuisse expositionem sequentis Tab. VII. quod tamen minime factum est, vel dissentientibus Pontificibus, sive Populi vicissitudinibus obsistentibus. Omisso igitur initio jam expresso in fine Tab. antecedentis, in tertia hujus Tab. lineæ continuatur tractatio Tab. VI. a lin. 24.

Tab. III. Lin. 3.

FONDLE. ABROF. TRIF. FETV. HERIEI. ROFRV. HERIEI. PEIV. SERSE. MARTIE. FERTV. POPLVPER. TOTAR. IOVINAR. TOTAPER. IOVINA. VATVO. FERINE. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PESNIMV.

Lin. 6.

RVBINE. PORCA. TRIF. ROFA. OTE. PEIA. FETV. PRESTOTE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IOVINAR. TOTAPER. IOVINA. PERSAIA. FETV. PONI. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PESNIMV.

Lin. 41.

TRAHAF. SAHATE. VITLA. TRIF. FETV. TVRSE. SERFIE. SERFER. MARTIER. POPLVPER. TOTAR. IOVINAR. TOTAPER. IOVINA. PERSAEA. FETV. ARVIO. FETV. TASES. PERSNIMV.

Lin. 42.

Tab. VI. Lin. 24.

FVNTLERE. TRIF. APRVF. RVFRV. VTE. PEIV. FEITV. BERFE. MARTI. VATVV. FERIME. FETV. ARVIV. VSTENTV. PVNI. FETV. TABEX. PESNIMV. AREPE. ARVES.

Lin. 27.

RVPINIE. ETRE. PVRKA. RVFRA. VTE. PEIA. FETV. PERSTATE. BERFIE. BERFE. MARTIES. PERAIA.

Lin. 31.

TRA. SATE. TREF. VITLAF. FEITV. TVSE. BERFIE. BERFE. MARTIES. PERAIA. FEITV. ARVIV. VSTETV. PVNI. FETV. TABEX. PESNIMV.

Lin. 33.

Lin. 42.

APE. PVRDINSWST. CARSTV. PVFE.
ABRONS. FACVRENT. PVSE. ERVS. DER-
SA. APE. ERVS. DIRSVST. POSTRO.
COMBIFIATV. RVBINAME. ERV. DER-
SA. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COM-
BIFIATV. ERVS. DERSA. ENEM. RV-
BINAME. POSTRO. COVERTV. COMOL-
TV. COMATIR. PERSNIMV. ET. CAPIF.
SACRA. AIVTV. ENOM. TRAHA. SA-
HATAM. COVERTV. COMOLTV. CO-
MATIR. BERSNIMV. ENOM. PVRDI-
TOM. FVST.

Lin. 33.

PVNE. PVRTIMBVS. KARETV. PVFE.
APRVF. FAKVRENT. PVXE. ERVS. TE-
RA. APE. ERVS. TERVST. PVSTRV. KV-
PIFIATV. RVPINAME. ERVS. TERA.
ENE. TRA. SAHTA. KVPIFIATA. ERVS.
TERA. ENV. RVPINAME. PVSTRV. KV-
VERTV. ANT. AKRE. KVMATE. PES-
NIMV. ENV. KAPL. SAKRA. AITV. VES-
KLV. VETV. ENV. SATANE. KVVERTV.
ANTARE. KVMATE. PESNIMV. ENV.
ESONV. PVRTITV. FVST.

Lin. 46.

POSTERTIV. PANE. POPLO. ANDIR-
SAFVST.

Lin. 40.

PVSTERTIV. PANE. PVPLV. ATENA-
FVST.

Lin. 3. FONDEIRE. ABROS. TRIE. FETV. *Deo Fonti fiat sacrificium ex tribus apris.* Sub nomine *apri* nullatenus accipiendus est *porcus silvestris*, sed *sur*, ut notat Varro de R. R. II. cap. 1. *De suis nominibus ignotum, nisi qui Apros non putant suos vocari*; de quo videndus Turnebus in Notis. *Fontem* inter *epiœtha Jovis* supra notavimus, nihilominus Numen distinctum sub hoc nomine agnoscimus, in cujus honorem *Fontinalia* sacra constituta erant, de quibus Varro, & Festus. In monumentis *Fratrum Arvalium* victima illi designantur, ut supra diximus Tab. II. n. 7. *Fontalem* appellat Plautus in *Stico* Act. 5.

. . . . . *Utrum Fontale,
An Libero imperium te inhibere mavis.*

Varro quoque de R. R. inter Deos agrorum custodes *Lynpham* invocat. Fontibus *Porcam* sacrificabant antiqui: Martial. VI. 47.

*Exsolvit votis hac se Tibi Virgine Porca
Marcus, furtivam quod bibit agar aquam.*

Lin. 3. HERIEI. ROFV. HERIEI. PEIV. SERFE. MARTIE. PEITV. *Marti fiat.* HERIEI. ROFV. *Ariete Rufo, alioque Ariete.* PEIV. ignotæ nobis differentie.

Lin. 5. TRAHA. SAHATA. De hac vide infra ad lin. 42.

Lin. 6. RVBINE. PORCA. TRIE. ROFA. OTE. PEIA. FETV. *En Dea Rubigo*, cui sacrificium præscribitur ex triplici *PORCA. Rufa.* Veteres maximi fecerunt *Deum Rubigam*, & *Deam Rubigam*, seu *Rubiginem*, de quibus videndi Var. de L. L. lib. V. & de R. R. cap. 1. Ovid. in *Fast.* iv. 911. quorum primus loc. cit. de R. R. totum *Rituale* recitat, quo *Rubigini* fieri debebat sacrificium ex cane, & ovc.

Lin.

Lin. 6. OTE . PEIA . Prima vox mihi videtur traducta ab *Ove*, mutata T. in V. quemadmodum ab antiqua voce *Laterniones* emerfit *Latverniones*, ut notat Vossius. Græca origo neutram ex hisce literis admisit ὄς. Et notandum est, quod in Tab. VI. 24. dicitur VTE . PEIV . quod in hac Tab. lin. 3. vertitur HEBIEI . PEIV . substituto, cum formularia reformarentur. *Ariete* pro *Ove*. PEIA . epithetum, *Ovis*, sive *Arietis*, ut mihi videtur, ætatem pecudis notat a Πᾶς, quod proprie *puerum*, seu teneram ætatem significat.

Lin. 7. PERSALA . FETV . PONI . FETV . Primam vocem supra I. 50. *vinum vetus*, sive præteriti anni significare diximus; nam Dii vino generoso fruebantur, illoque puro, ut notat Briffon. *de Form.* Lib. I. & expressum de vite imputata penitus rejiciebant, veluti deterius, ut notat Plin. L. XIV. 19.

Lin. 7. PONI . FETV . *Ponem* pro *pane* alibi explicavimus; nam, placenz passim in sacrificiis intererant. Sabini sub nomine panis *Cœrenem* intelligebant, & *Bacchum* sub nomine *Loebasi*, ut ait Serv. *Geor.* I. 7., & hujus postremi nominis originem derivat a Λαβή, quo significatur *res Divina*. At puto *Loebasum* corruptum esse a *Liber*, mutata R. in S; unde *Loebas* pro *Lebar*. Hic notanda est differentia inter PONE . *post*, & PONE . *panem*. Hic enim *Poni* vim habet rei offerendæ PERSALA . FETV . PONI . FETV . ARVIO . FETV .

Lin. 9. VESCLIR . ADRIE . AVESCOR . *Vesculum*, unde per aphæresin *esculenta*, & *esca*. ADRIE . *Adorem* genus farris ab *Ador* Virg. VII. *Adorea liba*; Genus erat placenz. Totus iste tractus stilum Cantici *Amoebæ* redolet, quod paulo infra replicatur pro salute quatuor *Curiarum*, quas supra memoravimus.

Lin. 11. PREVENDV . *præbere*, cui respondet in Linea 27. AHAVENDV . quasi *post præbere*.

Lin. 11. ATERO , & infra Tab. VI. Lin. 40. ATERAFVST . manifeste importat aliquam purgationem a Καθάρσις.

Lin. 13. NERV . SITIR . ANSIHITIR . IOVIES . HOSTATIR . &c. Quæ sequuntur invocationem, continent Deorum supra enunciatorum sub eadem formula, ac repetitione attributorum, quibus semper cumulantur; unde deducitur *Iguvino*s in omni pene sacrificio solemnibus hisce verbis uti consuevisse.

Lin. 21. MARTIER . TIOM . ISIR . VESCLIR . ADRIE . *Mars tuum esto*. *Vesclum Adorem*. TIOM . ELENER . PORLVPER . TOTAR . IOVINAR . *Tuum esto plene, integre pro Populo Iguvino*, ELENVM . censebatur inter verba solemnia . Mart. IV. 45.

. . . . . *Plena dat latus acerna.*

Et Virg. V. 745.

Farre pio, & plena supplex venaratur acerra.

Lin.

Lin. 23. ENOM. RVSEME. PERSCLV. *Unum canem rufum, five ruffum,* ut dicebant antiquiores.

Lin. 24. VESCLIR. ALFIR. Α'λφιτον proprie est *farina bordacea*, sed usurpatur etiam pro quacumque alia, dum apta sit ad pultem conficiendam.

Lin. 27. MARTIER. AHAVENDV. VIA. ECLA. ATERO. POPLE. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. POPLER. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IIOVINE. NERVVS. &c. Hæc formula fere respondet alteri, quam præmissimus supra in lin. II. MARTIER. PREVENDV. VIA. ECLA. ATERO. TOTE. TARSINATE. TRIFO. TARSINATE. TVSCER. NAHAR CER. IABV SER. Notanda hic duplex differentia inter utramque formulam. In priorē deprecatur pro quatuor Populis. In hac posteriore pro uno tantum *Populo Igurino*, sed quater repetitur *Populus Igurinus*, ne universitas esset deterioris conditionis, minusque haberet, quam singulæ partes. Observandum quoque est in prima formula vox PREVENDV composita ex particula *Pra*, & *Vendu*; at in posteriore eidem voci respondet AHAVENDV, quæ differentia facile importat idem, quod *prius*, & *post*, quemadmodum PREVERIR, & POSTVERIR. Itaque PREVENDV. *præbere* significat, & AHAVENDV *iterum præbere*, sive *simul præbere*; nam aliquando apud Græcos particula *A* in principio denotat, *simul* ut in Α'δελφοί. Hæc observatio confert ad intelligentiam alterius vocis in superiore lin. 23. in qua præmissa in honorem *Martis* victima ENOM. VESTIGATV. deinde subiungitur aliud sacrificium capis RVFRI. AHATRIPVRSATV. ENOM. RVSEME. PERSCLV.

Lin. 30. MARTIER. SALVOM. SERITV. *Mars salva segetem*. Eadem obsecratio sæpe repetitur, & modo *Juppiter*, modo *Mars*, *Sylvanus* invocantur pro Populi salute.

Lin. 30. TOTAR. IIOVINAR. TOTE. IVVINE. Sæpe adnotavi hanc repetitionem in casu diverso, cum hoc discrimine, quod in prima voce repetitur littera *I* in secunda vero simplex adnotatur. Ratio discriminis nos certe latet, sed non inaniter Pontifices hanc distinctionem observarunt. Quod unice suspicor, primo loco intelligenda est *Civitas*, secundo verò *Populus*, sive *Regio*; nam subsequuntur partes Populi ARSMO. VIRO. PEQVO. CASTRVVO. FRIF. quæ postrema vox *Fratriam*, sive *fratrias*, & *Curias* Populi significare diximus Tab. I. 32. Reliqua ex dictis patent.

Lin. 38. ERVS. DITV. ENNO. Dubitavi aliquando tria Numina hic invocari in novo hoc Formulario præscripto sub titulo POSVERIR. nempe ERVS. *Junonem*. DITV. *Ditem*. ENNO. *Martem Ennyalium*, nempe *bellicum*, sive potius *Genium Martis* ab illo distinctum, pro ut vere illum distinguit Sophocles in *Ajace*, & Suidas in hac voce; sed nec *Junonem*, nec *Ditem* intervenisse puto in hisce solemnibus, sed tantum *Martem*. Itaque particulam hanc ita verto. ERVS. *Sacerdos a ἑρῆος*, quod idem sonat DITV. *det*, ENNO. *Ennyalio*.

Lin.

Lin. 39. TRAHA. SAHATA. Post invocationem *Pacis*, *Pausi*, *Rubiginis*, *Fontis*, præter *Jovem*, & *Martem* præscribitur hic in peculiari sequenti capitulo sacrum offerendum *Traba Sabata*. Numina hic subesse non dubito; nam ad instar *Rubiginis* honorantur, & cum eadem formula? En ritus piandæ *Rubiginis*. DIRSVS. POSTRO. COMBIFIATV. RVBINAME. ERVS. DERSA. ENEM. RVBINAME. POSTRO. COVERTV. COMOLTIV. COMATIR. PERSNIMV. En alterum TRAHAE. SAHATE. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COMBIFIATV. ERVS. DERSA. ENEM. TRAHA. SAHATAM. COVERTV. COMOLTIV. COMATIR. PERSNIMV. Has igitur puto esse *Sejam*, & *Segestam*. Plin. Lib. XVIII. cap. II. *Sejam a ferendo, Segestam a segetibus appellabant, quarum simulacra in circo videmus. Traba est a Τρύβη, frumentum, triticum, quod feritur, substituta loco Γ. græcorum, latina aspiratione H. inter quas maxima intercedit affinitas in linguis Orientalibus, in quibus gutturalis Nghain non aliter exprimitur latinis notis, quam per H. Et revera credibile est Igwinos aspirationem hanc familiarissimam habuisse, cum illa traspiaret passim in hac dialecto SIHITIR. ANOVHIMV. ARSMAHAMO &c. unde a Traga Traham factam puto, quam Latini dixerunt *Sejam* a sementibus, servata primæva notione seminum. Eadem ratione *Sabatam* eandem puto, quam *Segestam*, interposita littera G. molliori, pro gutturali H. Differentiam officii explicat D. Aug. de Civit. Dei Lib. IV. 8. *Sata frumenta: quandiu sub terra essent prapostam voluerunt habere Deam Sejam* (& congruit aptissime Ethymon a nobis adductum) *cum vero jam super Terram essent, & segetem facerent, Deam Segetiam proposuerunt*. Totum deinde id caput versatur in sacro offerendo hisce Deabus juxta formulas cum cæteris usitatas.*

Lin. 46. POSTERTIO. PANE. POPLO. ANDIRSAFVST. PORSE. &c. Post tertium ambitum PANE. POPLO. *Omni Populo* a Πᾶς, quod significat totum. ANDIRSAFVST. *expiationem* aliquam, seu *circuitionem*, *ambitum*, aut *dimissionem* totius cætus populi significat ab Ἀτρέψ (nam alibi legimus ATERSA. FVST.) quæ particula aliquando importat *separationem*, aut *dimissionem*. Consonat hæc liturgia cum Romana; nam Quirites ab Etruscis illam acceperunt. Hi ter circuibant agros cum hostiis Virgil. Georg. I.

Terque novas circum felix eat hostia fruges.

quo referenda est formula hæc nostra *Postertio*.

Lin. 47. TOTAM. TARSINATEM &c. Hic fine cæremonix repetitur hymnus in honorem omnium Deorum supra invocatorum, cum consuetis attributis favore quatuor *Curiarum*, quæ sacris interfuerunt una cum *Tota Jovina*, seu *Populo*, & clauditur trina hæc superstitio in lin. 51. cum alio sacrificio IVVENC. TRIOPER. DEITV. ENOM. IVVENGAR.

Lin. 52.

Lin. 52. TRIF. PRONOM. HABVRENT. EAF. ACERSONIEM. *Tria* prima habeat ea *Acerfonius*; intelligendum de holocaustis. *Acerfonius* attributum est *Jovis* expetitur a mysteriis *Cabirorum*, apud quos *Axiocersos* vocabatur Proserpina, *Axiocersas* Pluto. Utraque nomina particulam *Cersus* includunt, quam Latini *Cerum* dixere: Festus in Matrem matutam: In carmine *Saliari* *Cerus manus* intelligitur Creator bonus.

T A B. IV.

*Qua incipit PISI. PANVPEI. Latinis litteris scripta.
Pars aversa praececedentis.*

Quarta hæc Tab. ob oculos ponit scripturam signatam in postica secundæ laminæ, in qua continetur conclusio totius ceremoniæ *Ambarvalis*: sive, ut melius dicam, nihil est, nisi epilogus, sive monumentum historicum totius solemnitatis celebratæ in fine anni secularis: quapropter, quæ hic continentur, non pertinent ad Ritualia, sed ad memoriam gestorum.

Lin. I. PISI. PANVPEI. FRATREXS. FRATRVS. ATIERSER. FVSTEREC. SVESO. FRATREKATE. Nomen hic subesse puto *Pontificis*, seu verius *Curionis*, unius ex fratribus *Atieriis*, qui *Sueso Fratrekate* pro sua *Fratria*, sive Collegio fratrum *Ateriorum*, & totius Fratris; PORTATA, sive circumtulit *piamina*.

Lin. I. PISI. PANVPEI. Diu dubitavi, an PISI. actionem importaret expiationis; nam in hoc sensu sæpe occurrit in præcedentibus Tabulis sed repugnat contextui orationis; quapropter nihil est, nisi prænomen PANVPEI, sive *Pompeii*; nam utraque particula duorum nominum derivat ab eodem Græco fonte, simulque significat *publice*, sive toti populo *ostentare*. Nec miror prænomen *Pisi* significationem habere *expiandi*, sive *expiatoris*; nam universa prænomina etiam Latinorum significationem suam habebant, quandoque sacram, ut *Oppiter*, *Titus*, *Lar*, *Numa* &c. ita & nomina familiarum *Antistia*, *Curatia*, *Fabia*, *Flaminia*, *Lartia*, *Pomponia*, quæ a Diis, & sacris ministeriis originem traxerunt. Sed valde dubito, *Pisum* in hac lingua significare genus pecudis, ut alibi; nec fortasse inaniter suspicatus sum, cum *Pisum* viderem frequenter inter victimas numeratum. Romani quoque a belluis generosa nomina derivarunt. Quæ si ita sunt, non inaniter quantum res obscura patitur, hic tractus explicari potest. *Piso Pompejus Frater*, sive Contribulis *Fratrum Ateriorum*, SVESO. FRATREKATE. pro sua *Fratria* portavit SEVACNE, nempe hoc anno, (nam vox ista composita est ex radice *Annus*; & semper significat tempus, ut infra Tab. VII. 39. VINV. SEVAKNI, & quandoque cum SEVAKNI coniungitur PERAKNI, quod tempus perenne significat) portavit, inquam, FRATROM. ATIERGIO. *Fratribus Atieriis*. PISI. REPER. FRATREKA. *piamina*, seu *victimæ*, ex *Piso* pro *Fratria*.

Lin. 2. PONE. IVVENGAR. TVRSIANDV. *Juvenum Turso*, hoc est, Marti dicatum. Quemadmodum in Tab. præcedenti lin. 51. legitur

IVVEN-

IVVENGAR. PERACRIO. TVRSITVTO. Nam victimarum nomina aliquando in adjectivum abibant, formatum a nomine Dei illius, cui ad dicta erant.

Lin. 3. HERVEI. APPEI. En alterum ex Antistitibus *Hertum*. *Ap-pium*. *Herti* prænomen primus omnium eruit e tenebris noster Fabrettus, cui adstipulatur exemplum præsens. ATIBERSIR & ipse ex Tribu *Atieria*. POPLOM. ANDERSAFVST. SVF. NEIP. *Populum expiavit, circumivit, dimisit*, aut quid simile sacrificato sue, & ove. En tres victimæ, ex quibus *suovetaurilia* constabant.

Lin. 3. PORTVST. ISSOC. PVSEI. SVBRA. SCREHTO. EST. FRATEC. IMOTAR. SINE. Hic nil discernimus, nisi pauca verba, ex quibus tamen sensum assequimur; est enim formula solemnitas in Ritualibus Fratrum Arvalium: *Præunte in ea verba, qua supra scripta sunt*. Præire verba nil erat, nisi *preferre* ante oculos Pontificis Tabulam Formularii, ne quid in proferendo perverteret, quod pihaculi loco habebatur. Hinc in quibusdam Ossuariis Etruscorum, quorum imagines Operi *Dempsteriano* insertæ sunt, sculpta observantur sacrificia, in quibus conspicuus est alter ex Ministris, qui Tabulam præsefert cum prece inscripta.

Lin. 4. A. CCC. Epocam hic assequimur solemnioris hujus sacrificii, nempe tertium *Saculare* quo exeunte, novum hic formularium a Tabula subsequente, utique antiquiore translatum est, atque amplificatum. Utrum vero tertium id sæculare numerandum sit ab origine Civitatis Nostræ, sive potius a deductione alicujus novæ Coloniz in augmentum Populi primitivi, asserere non audeo. Inclinarer potius in posteriorem sententiam; improbable enim mihi videtur Civitatem *Iguvinam*, cum rejectis Etruscis litteris Latinas adoptavit, tria tantum sæcula, nec plura numerasse. *Samnites* quidem, & *Campani*, qui prius characteribus Etruscis utebantur, illos non rejecerunt, nisi cum in potestatem Romanorum devenerunt circa annum Urbis 464. ut constat ex Nummis. Diffuso tunc usu recentioris, & commodioris scripturæ totæ jam Italiz imperantis, credibile est, *Iguvinos* nostros illam excepisse. Quis ergo reputabit florentissimam illam Umbriz partem, atque opulentissimam habitatoribus caruisse ante A. U. 164. nec non nisi circa eam ætatem Populo, & Civitate destitutam? Ante Romam conditam omnes circa Provinciz opibus, & armis floruerunt, quæ præsertim foli ubertate pollebant. Firmissime igitur sentio epocam hanc Latinis litteris obsignatam, non ab Urbe nostra condita derivandam esse, sed ab alio longe posteriori principio, vel fæderationis cum aliis circa Populis in unum coeuntibus ad majestatem augendam, sive potius a constructione amplioris Templi *Jovis*, ad cujus Sacrarium Pontificales hæc Tabulæ pertinebant.

T A B. V.

Qua incipit : ESTE . PERSCLVM . Etrusce scripta.

HÆC lamina utrinque scripta est, quapropter ex ea formavimus Tabulam V. & VI. Literæ hujus lateris ampliores sunt & mensuram digiti transversæ æquant, quæ in altero latere notabiliter decrescunt. Illius longitudo est pedis unius, & unc. X. latit. ped. 1. unc. 1. Hinc intelligimus faciem hanc præcedere debere, quemadmodum in Tabula I. præcedit hujus Tabulæ traductio. Capita, quæ in prioribus Tabulis distinguuntur ex primis litteris signatis in margine, hic separantur spatio interposito, quantum integra linea occuparet. In fine sermonis sequentis Tabulæ scriptura notabiliter coarctatur lineola interposita, qua distinctione postrema capita separantur. Notandum est, quod lineæ hujus scripturæ circa finem singularum spatium purum intermittunt unius, aut alterius vocis capacissimum, ut moris est Poetarum, ac si scriptura metro constaret; quod tamen nullum inde transpirat, si lineas computemus. Aliquod tamenprehendimus in hymno, cujus tamen nullam rationem habuit sculptor, incisæ intercalaribus ubicumque inciderent. Hæc ratio scripturæ intercise pausam recitantium, sive cantantium præscribebat, quemadmodum in Psalmis Hebraicis observamus, in quibus asterisci non pertinent ad Poeticam mensuram, sed ad quietem Psallentium, ut notavimus in Tractatu de *Poesi Hebræorum*. In fine linearum aliquando interumpuntur voces, quarum extrema littera transfertur in principium lineæ sequentis contra formam laminarum præcedentium.

Præmisimus hanc Tabulam continere formulam sacrificii *Ambarvalis*, quam fusius expressam, multis adjectis, paucisque mutatis, ad examen revocavimus in Tabulis antecedentibus. Ideo hanc, & sequentes anteriores esse constat. Quin ex comparatione utriusque intelligimus differentiam dialecti; & quanquam radices verborum ex eodem capite promanaverint, attamen pronuntiatio, & desinentia vocum aliqua ex parte in Latium declinat; quod maxime confert ad intelligentiam austerioris dialecti, quam pertentandam suscipimus, prætermisiss his, quæ ex antecedentibus per se patent.

Lin. 3. *VSTENTV*. Nullum hic *ostentum* expiandum, sed origo vocis est ab *hostire*, ferire victimas.

Lin. 5. *FEITV. SEVVM*. PRO SEVACNE. cui contraponitur *PERACNE*.

Lin. 6. *KVTEF. PESNIMV*. In prioribus Tabulis fere semper dicitur *TASES. PESNIMV*. quam vocem supra ad Tab. I. 55. explicavimus *statuere Pernam*, sive *coxam* victimæ. *KVTEF*. vero idem quod Latinis
cita-

citare, excitare, a verbo *cico*, quod inter cæteras notiones significat etiam *producere*, ideoque utraque vox convenit victimæ, sive partibus illius.

Lin. 6. AREPES. ARVES. Sex capita, in quibus hæc Tabula divisa est, constanter eodem intercalari clauduntur. *Arepes* ab Ἀρεπῆα pars inferior montium, Ὀρεῖς Πῆξα pes montium, ab *bar* hæbreorum. *Arves* arva ab Ἀρῶα.

Lin. 7. PVSVERES. TREPLANES. Respondent formulæ. POSTVERIR. TREBLANIR. lin. 58. Tab. I. respondentque pariter *vitima utrobique præscripta*.

Lin. 7. CVMIAF. idem quod *Gomia*. Vide Tab. I. 58.

Lin. 9. SVPASVMTV. Latini dixerunt *maltare*, sive *magis augere*. Hoc intelligebant de commolatione victimæ in Tabula II. lin. 17. hæc formula sonat SOPA. PVROME. EFVRFATV. SVBRA. SPAHMV. COMOLTV. quod referendum putavimus ad indicatam *commolationem*.

Lin. 10. AREARVES. Alibi AREPES. ARVES. Hic in lamina xrea observantur cicatrices litterarum usque ab antiquo deletarum ob sphalma ab incisore admissum, & a Pontificibus emendatum.

Lin. 11. PREVERES. TESENAKES. In Latinis PREVERIR. TESSENOCIR.

Lin. 14. PVSVERES. TESENAKES. In superiori sacrificio hostia præscribitur trium bouum. TREBVV. BETV. MARTE. Hic in posteriore tres porcelli lactantes TREE. SIF. FELIVF. Hinc fortasse Latini dixerunt filium a *fellando*, sive *sugendo lacte*.

Lin. 15. FISE. SABI. Duo Jovis epitheta *Fixius*, & *Sabus*. In *Notis ad Lucernas* Tom. I. observavimus titulum *Sabi* attributum fuisse Jovi, & *Baccho*, ut in hymnis Græcorum. Nomen istud, auctore Plinio, Deum peculiarem Arabum notabat, quod Græce significabat *mysterium*, fortasse a Σίβας *cultus*, *adoratiq*, nisi potius arcescere velimus id nomen a fonte antiquiore: nam Hebraice *Zaba* Imperatorem significat, & *Zebaoth*, *exercitus* in plurali. *Baccho* tamen id attributum processit ex eadem lingua; nam *Saba* bibere, & *Sebe* vinum significat, & *Sebaim* ebrii. Qui modo nuncupatur *Fise*, *Sabi* in Tab. II. l. 5. dicitur FISOVI. SANSII, quapropter *Sabus*, & *Sanfius* Jovem designant.

Lin. 17. FIIVVI. Syncopes est ex FISEIVVI.

Lin. 18. FETV. KAPIR. PVRTITA. SACREF. *Fiat Cabiros ex porcello* ante diem X. nato: Varro de R. R. Lib. II. c. 4. ait de foetibus animalium: *Quod a partu decimo die habentur puri. Ab eo appellantur ab antiquis SACRES, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum.* Quin absolute sine substantivo *Sacres* intelliguntur porcelli ejusdem conditionis. In schædis Festi inseritur locus Enii *Fuso sanguine Sacrem*. PVRTITAF. Genus est alterius victimæ, nam infra adjungitur ETRAF. PVRTITAF. ETRAF. SACREF. Alteram *Purtitam* distinctam, & alteram *Sacrem*. ETRAF, ut sæpe notavimus est ab Ἐρῶα. Alter diversus distinctus. PVRTITA. fortasse est vitula a Πόρτις *Juvenca*.

Lin. 20.

Lin. 20. PREVERES. VEHIES. TREF. BVF. KALERVF. FETV. VVFIVNE. KRAPVVI. Duo nova sacrificia hic præscribuntur, antecedens, & paulo infra subsequens. PVSVERES. In hoc primo repetitur formula expressa in Tab. II. 19. nempe de tribus bobus fœminis, hoc est vaccis lactantibus, de quibus ibi. Differunt attributa *Jovis*, qui in superiori loco TEFREVS, nempe *fulminator* appellatur, hic vero VVFIVNE. KRAPVVI. quod in Tabulis antecedentibus est *Grabovius*. De VVFIVNE. nil succurrit, quod proferam. Vox videtur composita ex *Θόνος*, unde *Θόνος homicida*, fortasse ex Titanum exterminio.

Lin. 24. PVSVERES. VEHIES. TREF. APINAF. FETV. TREBE. IOVIE. Hæc formula respondet alteri, quam præmisimus in Tab. II. 22. quæ ex hoc loco desumpta est. De APINAF. sive HABINA. vide, quæ in loco supra citato dicta sunt. Nec recurrendum puto ad græcum *Ἀπὶν*. *Vehiculum*, sive *Thensa*, in qua Deorum simulacra circumferebantur, quæ vox recurrit in nummis Græcorum apud Vailantium, & præsertim *Commodi*, *Gordiani Pii*, & *Etruscilla* cum epigraphæ:

ΑΠΗΝΗ. ΙΕΡΑ. ΕΘΕCΙΟΝ.

Thensa Sacra Ephesorum, non inquam recurrendum puto ad hanc Ethymologiam, cum manifeste hic agatur de victima. Hæc notavi, ne consonantia verborum utriusque linguae in errorem inducat, nisi sensus elicitus ex similitudine recte congruat proposito, cui adoptatur.

Lin. 25. PVSTE. ASIANE. FETV. XEREF. FETV. PELSANA. FETV. ARVIA. VSTENTV. Respondet ordo secundi sacrificii cum altero, quod præscriptum legimus Tab. II. lin. 22. Sed differunt victimæ; nam in priore notantur SERSE. FETV. PELSANA. FETV. ARVIO. FETV. PONI. FETV. TASIS. PESNIMV. In hac vero Tabula nomina victimarum variant ASIANE. FETV. XEREF. FETV. PELSANA. FETV. ARVIA. VSTENTV. PVNI. FETV. TAREX. PERSIMV.

Lin. 25. PVSTE. ASIANE. FETV. *Postea fiat sacrificium ex Asiana, nomen mihi ignotum, quemadmodum Xeref, & Pelsana.*

Lin. 27. API. HABINA. Apud *Habinam*, nempe *Ambegnam*, ut in Tab. II. lin. 23.

Lin. 28. FETV. EMICH. VESTIBAM. In lin. 25. Tab. II. ARNIPO. VESTISIA. VESTICOS. KAPIRISO.

Lin. 29. PERIKAPIRE. *Peri* attributum est divinum a *Πῆρ*, accentu præfixo in prima, quod importat *egregia*, *eximie*, *supramodum* &c. ideoque sæpissime conjungitur cum titulo *Cabiri*; excellens *Cabirus*.

Lin. 30. STAFI. Sacrificium *stafare*, nempe ex racemis uvæ, de quo in Tab. II. lin. 37. & seqq. Finis hujus Tabulæ respondet lin. 42. Tab. II. quæ vero in illa sequuntur, desumpta sunt ex Tabula sequente, nempe ex facie postica hujus laminæ.

TAB. VI.

TAB. VI.

Pars postica precedentis.

Lin. 1. VVCVCVM. IVVIV. PVNE. VVEF. *Una cum Jove post ovem FURFAT. TREF. VITLVE. TURVE. MARTE. HVRIE. FETV. &c.* Immolentur *Furfure*, sive *mola tres vituli Tauri Marti Orio*. Particula *Vucucum* necessaria erat ad conjungenda in sermone duo sacrificia *Jovi*, & *Marti Orio*, nempe *Terminali*, sive finium custodi. Id attributum *Juppiter* sibi usurpat frequentissime; Ast *Homerus* sæpe nuncupat *Martem Custodem Urbium*; ejus enim officium duplex, bellum inferre, & repulsare, ut supra notavimus.

Lin. 4. VVCVCVM. KVRETIES. TREF. VITLVP. TURVP. En alterum sacrificium una simul offerendum *Jovi Cureti* ex tribus *Vitulis Tauris*.

Lin. 4. HVNTEBE. FI. FEITV. En alterum ignotum numen, qui sibi adscribit sacrificium ex FI. Hæc vox concisa est ex *Filiu*, sive *latente* victima. Unde vero Deum hunc e tenebris revelabimus? ex Tabula VII. sequente linea 20. & 34. ubi legitur HVNTE. IVVIE; quapropter epithetum est *Jovis*, qui pro omnibus, & singulis epithetis onerosissimus erat concivibus meis, novas semper victimas postulando. VNTEBE. est ab *Επι*, *sum* unde *Ο*, *Οντος*, *existens*. Haud miror *Ethnicos* attigisse nomen Deo dignum, nisi id inter fabulas prostitissent; cum enim subodoraverint nomen *Tetragrammaton*, unde nomen *Jovis* efformarunt minime miror, si cognomentum non dissimilis significationis eidem adscripserint. Circa nomen Dei *On* videnda, quæ diximus in *Supplementis ad Thes. Diptych. Tab. III.*

Lin. 7. INVKVKAR. Vox ista dividenda est, & prima pars INVK. *unum*, seu *unam* significat, & VKAR. est nomen victimæ VKAR. quemadmodum in Tabula IX. 4. agendo de victimis nominatur INVK. VHTVRV. fortasse *Taurus*, ibi in lin. 7. INVK. VHTVR. quod idem est in diverso casu. Pariter in linea 15. INVK. THIVERA. linea 16. INVK. KAKSI. FERINE. & linea 18. TRIS. KAKSI. ASTINTV. nempe feriantur ab *hostire*. Quapropter manifestum est INVKVCKAR. *singularem victimam* omnino denotare.

Lin. 7. PIHAX. FVST. SVEPV. ESMEX. ESNV. *Victima de qua supra piata sit*, sive consecrata sit cum suo *sumine*, nempe *Arvina* in honorem *Esonis*.

Lin. 8. VACAXEVABETVMISEAVIF. Hic omnino deest interpunctio; nam hæc, & plura alia artifices nostri peccarunt, nodumque indissolubi-

lubilem nobis objecerunt. Assequor ultimam partem AVIF. AFERIA-
TV. *Ovem intonsam*, nam AFERIA TV. semper est ANSERIATE. Si vero
retinenda est præsens lectura vox AFERIA TV. est a FERINE. epithetum
ovis palantis, & pascuarie ad differentiam ovis clatra, sive Altilis.

Lin. 10. PERNAI EF. PVSTNAI EF. *Perna postica.*

Lin. 10. KRENKAT RV. *quinquattrum*, spatium quinque dierum.

Lin. 13. ENVMEK. STEPLATV. PARFAM. TESCAM. TEF E. TVTE.
IGVVINE. Hic agitur de Voto alicujus Sacelli in honorem Numinis
alicujus. STEPLATV. *stipulato*. PARFAM. TESCAM. TEF E. *Jovi Ful-*
minanti pro tota Iguvina. TESCA. dicta a *tuendo*, prius *tuesca*, ut
ait Varro de L. L. Lib. VI. *Loca quædam agrestia, quæ alicujus Dei sunt,*
dicuntur Tesca: & Festus, *Tesca*, Verrius ait, *loca augurio designata,*
quo termino finis in terra augurii. Opilius Aurelius *loca consecrata*
ad augurandum scribit: sed sancta loca undique septa docent Pontificis
libri, in quibus scriptum est: *Templumque, sedemque, tescaumque, sive*
Deo, sive Dea dedicaverit. Horumce locorum consecrationis formu-
lam habes ex Varrone apud Thomasinum de Donar. cap. 3. *Tem-*
pla, Tescaque incita sunt, quæ ad ego castè lingua nuncupavero, olla
veter arbor quisquis est, quam me sentio dixisse Templum testuumque
esto. In sinistrum olla veter arbor quidquid est, quod me sentio dixisse
Templum, testuumque esto. In dexterum inter ea conregione, conspi-
tionem, contumione, ut, & quæ rectissime sensi.

Lin. 14. VEA. AVIECLA. Hic fortasse sermo est de aliqua via, in
qua *Tesca* statuenda erat. AVIECLA. *via angustior, Callis.*

Lin. 16. AKERIVNIAMEM. ENVMEK. Numen *Acheronium* idem *Jup-*
piter apud Etruscos, quemadmodum apud primævos Latinos in car-
mine Saliari vocabatur *Cerus Manus*, creator bonus. Convenit cum
hoc nomine titulus librorum Tageris de Ritualibus suæ gentis, qui
Akerontici vocabantur, ut refert Servius *Æneid.* VIII. 398. de qui-
bus in præfatione ad nostrum *Acheronticum*. Inde etiam dictæ cære-
monix, & Gallorum Deus *Cerunnus*, de quo Acta Regalis Acade-
miæ. *Mævanates* habuere Deum *Cironem*, quem memorant Acta
Martyrii Vincentii, Episcopi Mævanatis sub Domitiano, quæ ex Co-
dice antiquo exscripsit olim Amicus meus Presbyter *Andreas Jovan-*
nellius, socius Academiæ Pisaurensis, & peculiari dissertatione illustra-
vit, quæ est CXV. inter Manuscripta in Archivo Academiæ nostræ
Pisaurensis. Non negligam conjecturam Deum *Acheronium* esse, qui
apud Græcos vocatur *Κερώνιος Ζεύς Jupiter Fulgurator.*

Lin. 16. TARINATE. TRIFV. Eadem Tribus, quæ alibi dicitur TAR-
SINATE, Subjunguntur alix tres Tribus, cum adjectione singulis ap-
posita ENVMEK. & NVMEM, quam si velis intelligere, potes de at-
tributo *Jovis Nomi*, hoc est *pastoris*, licet hæc vox *præfecturam* et-
iam significet, & translate etiam partem populi.

Lin. 18.

Lin. 18. SVEPIS. HABE. PVRTATVLV. SUO nomine habeant PVRTATVLVM. aliquid quod a sacrificio deportaretur, veluti *Strebula*. Vox convenit cum PVRTOVITV: quam vocem genus esse victimæ indicavimus.

Lin. 19. PVNE. PRINVVATVS. STAHEREN. TERMNESKV. PONE. deinde primus *Vatuns* statuatur prope terminum ENVMEK. Curiarum, five Tribuum, quæ notio potissime convenit huic contestui, statuant, inquam, ARMV. ANV. *Armum agni* KATERAMV. IGVVINV. Purgationem *Iguvinorum*. De *Vatuo* vide I. 57.

Lin. 20. THVRES. & PVRE. *Thure*, & *Vino*. Quemadmodum enim dicebant *merum* pro vino generoso, ita *Purum*, pro vino puro; Ovid. Lib. III. de *Pont.* I.

Thura fer ad magnos, vinaque pura Deos.

Lin. 20. AMPREFV. Ab *Am*, & *Fero*, circumfero. Infra sæpe occurrit AMPREFVRENT. *Circumferant*.

Lin. 21. TRIIVPER. AMPREHTV. Hic subaudio *trinum* illum *circuitum*, quemadmodum explicavimus AMBRETUTO, & AMBRETVRE.

Lin. 23. PRINVVATVS. BIMV. ETVTV. Prima vox mihi composita videtur ex *Prin*, & *Vatuvo*, de quo supra, nempe victima duorum, annorum, de qua *Etutu* faciendum est, vel esse debet sacrificium a verbo *sum*, quasi *esto*.

Lin. 24. VTE. PEIV. *Uti prius*. Alibi legimus VTE. KVESTVR, ut *Quæstor*.

Lin. 24. BERFE. Epithetum Martis Servatoris. Alibi *Serfe*.

Lin. 27. RVPINIE. ETRE. PVRCA. RVFRA. VTE. PEIA. FETV. PRESTATE. *Rubigini*, alteram *Porcam Rufam*, uti prius scetam, præstate.

Lin. 28. Exinde proponitur conclusio sacrificii cum tribus aliis extremis oblationibus faciendis *Marti*, *Rubigini*, & *Jovi*. Primum ex tribus extremis in hac, & sequentibus duabus lineis concluditur MARTIES. PERAIA. FEITV. *Marti ultimo fiat*. PERAI est a Περαιω, *terminare*, *complere*. Id sacrificium FETV. constare debebat inter cætera ex *vatuvo*. ATRV. *coloris atris*, & ALEV *farina bordacea*.

Lin. 29. KAPI. SACRA. *Kalpar*. De quo Festus *vinum novum, antequam degustarent, libabant, quod appellabant Kalpar*.

Lin. 31. TRA. SATE. En alterum ex tribus sacrificiis TRASATE. nempe *Seie* faciendum. Pariter PERAIA. nempe *postremum*, sed simul cum Marte una cum tribus vitulis. Singulis sacris adjungitur intercalaris obsecratio AREPES. ARVES.

Lin. 33. PVNE. PVRTINEVS. KARETV. PVFE. APRVF. PVNE. CARATV. pro *Curatu*, expiato pure ex apro.

Lin. 34. FAKVRENT. PVXE. ERVS. *Faciant pure*.

Lin. 34. ERVS. TERA. APE.

ERVVS. TERVST. PVSTRV.

ERVVS. TERA. ENE. TRA. SAHTA.

ERVVS. TERA. ENV. RVPINAME.

Hæc repetitio, paucis intermissis, precationem sapit, & oblationem Sacerdotum circa finem Sacrificii.

Lin. 40. PVSTERTIV. PANE. PVPLV. ATERAFVST. IVEKA. PERACRE. TVSE. IV. Post tertium omnis populus expietur. ATERA vide CATERHAMO, *purgare Juvenca peracri*. TVSE. IV. concise pro TVSE. IVVIE. TVSE. est a Θύω *sacrifico*, unde Θυσία *sacrificium*.

Lin. 41. SVPER. KVMNE. ARFERTVR. Super omnem *Arferiam*, quo nomine ob venerationem antiquitatis retento, significabant Latini quidquid Diis offerebantur, ab *afferendo*, sive *inferendo*, unde apud Catonem de R. R. pronunciatur *inferium*. Itaque hæc precatio respicit totum contextum sacrificii, & est veluti nova oblatio universarum victimarum, ut si quid in illis offerendis perverse actum foret, per hanc novam expiationem redintegraretur.

Lin. 42. EAFIVEKA. Deest in Lamina interpunctio. EAF. idem est, ac *tas*, IVEKA. est *Juvenca*. Paulo supra IVEKA. PERAKRE. *Juvenca arvalis*. Hic tres hujusmodi statuuntur *Jovi Acberunio*, & *Tuse Jovi*, idque PERATA, ut in lin. 44. nempe pro complemento tam ingentis *carnificina*, & *perditionis*, tam opimi pecoris, in qua nemo non deridet majorum nostrorum prodigalitem, & intaniam.

Lin. 45. KVESTRE. Postrema hæc linea, quæ nobis *Quæstorem* annunciat, cujus fortasse arbitrato hæc Tabulæ primum scriptæ, & probatæ sunt. Hæc linea inpronunciabilis ob omissam interpunctionem, facile continet approbationem *Quæstoris* propria manu exaratam in autographo, quam, quia infelicius formatam, sculptor incuriosus, ut concepit, ita expressit. Eandem fere videas in Tab. sequente, sed deficiente spatio eam sculptor in margine expressit. En exemplar utriusque.

Tab. VI. 45. KVESTRE. TIE. VSAIE. SVESVVVEBISTITISTETIES.

Tab. VII. 44. KVESTRE TIE VSAIE. SVE SVVVEBISTITETIES.

Utramque ita interpretabor, nisi porius operam ludam: Quæstor TIE. hoc est, sacrorum aut Collegii sacerdotum a Θύω *sacrifico*, VSAIE. *sacrorum* ab Οἰσύνε *sanctitas*, SVESV. VVE. *sua propria Ove*, BISTITE *constituta*, TIES *sacrum fecit a Θύω*, ut supra.

TAB. VII.

T A B. VII.

Qua incipit PVNE. KARNE.

HÆC Tabula respondet præcedenti non tantum mole, sed etiam forma litterarum; quapropter contemporaneas esse puto. Postica vero hujus Laminæ pars, quæ nobis Tab. VIII. constituit, licet Etrusce scripta sit, diverso tamen tempore, & manu exarata videtur.

Lin. 1. PVNE. KARNE. SPETVRE. *Post carnem speturiæ sacrificium præscribitur faciendum per fratres Atierios in honorem ESUNI Jovis. Caro Speturia est ea pars ventris, ubi mammæ profiliunt, quam Latini spetile nuncuparunt.*

• Lin. 5. IVVE. PATRE. BVM. PERACNE. SPETVRE. PERACNE. *Jovi Patri. BVM. Bovem peracnem, & speturiæ peracnem.*

Lin. 5. RESTATV. IVVIE. *Expiatori Jovi: de quo late differuimus in nostris Roncaliensibus Ep. X. pag. 330.*

Lin. 8. TIKAMNE. IVVE. KAPIRE. a TUX^a *fortuna, epithetum Jovis Ticamni, quasi Datoris fortunæ.*

Lin. 10. AHTV. IVVIP. VVE. PERAKNEM. *Feritori Jovi ove peracni. AHTV ab A^{ra} ferire.*

Lin. 11. AHTV. MARTI. ABRVNV. PERAKNE. FETV. *Marti Feritori, Apra peracni fiat, hinc intelligimus idem attributum utrique fuisse commune. Ex voce AHTV forsan compositum AHTIMEM, & alia similia.*

Lin. 12. PASIV. PRVSEBETE. ARVEITV. *Farcimine pro secia, & arietate.*

Lin. 13. FETV. TRA. EKVINE. *Fiat, intelligendum de Sacro, Dex Traba Iguvina, hoc est, regionis Iguvina præsidii.*

Lin. 15. CATLE. TIBEL. STAKAX. EST. SVME. CATLE. *catalus. TIBEL. STAKAX. Prima vox genus victimæ notat, de quo alibi erit sermo. STAKAX. Epithetum ejusdem victimæ, ut opinor a Σταλός ovile, caula, quasi ex victima caviari.*

Lin. 15. HVNTIA. Alibi observabimus KAPIRE. HVNTE. IVVIE. Quapropter epithetum Jovis est, de quo Tab. I. lin. 29. ubi legitur ose. sed in dialecto ad Latinos accedente, quæ vox in antiquiori pronuntiatione erat VNTEBE. VNTE. & HVNTIA. Dubium interim, an *Hantia* Græco more sit quartus casus, seu potius fœmininum, explicans nobis *Junonem*, non tamen *Unxiam*, quæ nuncupatio ab *un-gendo* facta est.

Lin. 15. SVMEN. VSTITE. ANTER. MENXARV. HERIEI. FABI. ARFERTVR. SVMEN. hoc est, pars victimæ affata. MENXARV. ut mihi videtur, non *mensam* significat, sed *messam*. ANTER. MENXARV. *ante messam*. BERSIARV. & KVRBLASIV. quæ huic voci coniunguntur, fortasse vinum præteriti anni, quod in Tabulis latine scriptis PERSAE. dicitur: secunda vox alterum genus oblationis. Secundum vocabulum genus aliquod *mola* seu *farina* significat cum vino conjungendum. Subsequitur vero HERIEI, FABI. ARFERTVR. AVIS. ANXERATES. MENXNE. Sacerdos *Fabi* afferat ovem intonsam MENXNE. hæc est, pro *messe*. Totus iste tractus mire consonat cum principio Tab. XII.

Lin. 17. HVNTIA. FERTV. Eidem numini, sive *Junoni*, sive *Jovi*, quod verius puto, præscribitur novum sacrum, & *catulo*, *ariete*, & *strebula*, aliisque oblationibus sæpius recensitis, cum VMEN. hoc omento, quod comburi debebat, ut constat ex Homero *Iliad.* I. 460. *Jugula verunt, & excoriarunt, coxasque secuerunt. Arvinaque cooperuerunt, dupliciter facientes*: & Persius in *Satyr.* II.

Tot tibi cum in flammis Junicum omenta liquecant.

Lin. 20. ANTENTV. Actionem aliquam in sacrificio denotat hæc vox. Nam in XI. 25. legitur PRVMVM. ANTENTV. Ibi 16. & 17. FERRETRV. ANTENTV. FERACLV. ANTENTV. & Tab. XII. 21. PERSVNTRE. ANTENTV. & ibi 27. ARIAT. ANTENTV. voces propriæ disciplinæ auguralis.

Lin. 20. ESUNV. RVNI. FEITV. *Esoni deinde fiat*. Deinde replicatur HVNTE. IUVIE. AMPENTV. CATLV. SAKRE. SEVAKNE. *Unxio Jovi*. AMPENTV. ex *catulo*, pro sacrificio illius anni.

Lin. 21. PETRVNIAPER. NATINE. FRATRV. ATIERIV. *Id sacrificium fiat per Petrovium, sive gentem Petroniam Natinatorem Curia Fratrum Atieriorum*. *Natinatores* juxta schædas Festi erant negotia gerentes, quanquam hæc vox significaret etiam *factiosos*. In Tab. seq. lin. 26. describitur aliud sacrificium faciendum IUVIE. PATRE. VVBIAFER. NATINE. FRATRV. ATIERIV. nempe per VVBIA per gentem *Vibiam* negotia gerentem eorundem Fratrum *Atieriorum*.

Linea 23. PRVSEBIA. KARTV. KREMATRA. De Proscia quarta pars cremata plene sit APLENIA. SVTENT.

Lin. 25. VINV. NVVIS. Vinum novum libari solebat *Jovi* Kalendis Martii, de quibus vide Gyraldum *Syntag.* XVII.

Lin. 25. TIV. RVNI. TIV. VINV. RVNI. alibi explicavimus pro *deinde*. Hic vero *panem*, & *vinum sacrum* videtur demonstrare. Alibi enim habemus HERI. VINV. HERI. PONI. & quemadmodum *Heri* deduci potest a *ἑρῆς* *sacer*, ita *Tiz* a *Θῖς* *sacrificia*.

Lin. 26.

Lin. 26. KREMATRVF. SVMEL. *Comburratur fumen*, nempe infima pars ventris in porca lacte turgida ad differentiam *Spetilis*, in quo hæc conditio non concurrebat.

Lin. 27. TVA. TEFRA. Aliquid hic latet de disciplina Fulgurali. Nam hoc loco memorantur *duo fulgura*, sive *secundum fulgur TVA*. *duo* significat. In Tab. XI. in qua agitur de fulminum procuratione in lin. 34. TVA. respondet ETRAMA. quæ vox *secundum* significat. In Tab. vero XII, lin. 2. occurrunt nobis TRIA. TEFRA. Et revera tria genera fulminum distinguebantur in scientia Fulgurali. Serv. *Æneid.* VIII. 524. *Tria genera fulgoris esse dicuntur, unum consiliarium, ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat, aut hortatur; alterum auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet; tertium statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* Rursus in eodem libro versu 430. *Sane fulmen triplici potestate praditum est, ostentatorium, peremptorium, prasagum.* Id sub-oscure indicat Festus. *Peremptalia fulgura Gracchus ait vocari, quæ superiora fulgura, ut portenta vi sua perimant duobus modis prioribus tollendis, aut majore manubia, ut tertia secunda, secunda prima cedat.* Tria igitur fulgura, sed diversæ potestatis agnoscebant antiqui, qui ex insanissima observatione scientiam Fulguralem accumulaverant. Hæc vero procuratio plurimarum victimarum remedio præscribitur, quæ infra numerantur.

Lin. 30. SVPA. SPANTEA. PERTENTV. VESKLES. Post longam numerationem victimarum sequuntur formulæ oblationis in Imperativo, quas alibi notavimus. SPANTI. adjectivum puto omnium victimarum, quasi dicantur reconciliatorix, sive expiatorix a *ἑπιδῶ*.

Lin. 33. KLAVLAF. ANFEHTAF. *Caulas, sive ovilia infesta.*

Lin. 34. VMEN. FERTV. KAPIRE. HVNTE. *Umen feratur Cabiroti*, de quo supra.

Lin. 35. IVVIE. VESTIKATV. PETRVNIAPERT. NATINE. FRATRV. ATIERIV. BERVVS. SEVAKNIS. *Jovi fiat sacrificium Vestibie per Petroniam gentem curatricem negotiorum Fratrum Atieriorum bene singulis annis.* Fortasse BERVVS. non bene, sed verrem significat.

Lin. 36. KLAVLES. repetuntur sacrificia quotannis pro ovilibus repetenda VMNE. SEVAKNI. omnibus, & singulis annis, idque VINV. SEVAKNI.

Lin. 40. TERTV. VINV. PVNE. TERTV. *Tertium vinum, & panem tertium*, nempe tertia vice.

Lin. 44. De hac subscriptione egimus supra ad lin. postremam superioris Tabulæ.

T A B. VIII.

*Quæ est pars adversa prioris Lamina Etrusce scripta,
quæ incipit : SEME . NIES .*

HÆC scriptura, seu monumentum adjectum est ex intervallo Tabulæ præcedentis, characteribus Etruscis quidem, sed formæ diversæ. Ipsi argumentum respicit conventum omnium Tribuum Populi *Iguvini* ad communia sacrificia celebranda.

Lin. 1. SEME. NIES. TEKVRIES. Describuntur hic novæ Decuriz Populi *Iguvini*, quæ caprum conferre debebant ad sacrificium NIES. & Nio; , *novus*, cum Curionibus singularum Tribuum. VPETV. sive OPER. *Tribunum*, aut *Curionem* notat, sive *Decurionem*, ut infra videbimus.

Lin. 2. FAMERIAS. PUMPERIAS XII. *Famel*, ut notat Vossius, Oscum est, unde Latins *familia*, mutata R in L, ut *Parilia* in *Palilia*. Familiz *Pumperiaz* XII. vel a nomine proprio dictæ sunt, sive ab officio *Pompe* sacre, quæ ex aliquo privilegio, veluti Romæ *Potiti* & *Pinaria* Collegium XII. Virorum constituerent. Curiz vero distinguuntur in *Veteres*, & *Novas*, sive *primas*, & *secundas*, mediante particula *Etre*, nempe altera, de qua Tab. I. lin. 35. Nonnullæ quia copiosiores essent etiam in *Tertias*. Proferamus illarum elenchum.

ATIIRIATE. ETRE. ATIIRIATE.
KLAVERNIE. ETRE. KLAVERNIE.
KVREIATE. ETRE. KVREIATE.
SATANES. ETRE. SATANE.
PEIERIATE. ETREP. EIERIATE. (sic)
TALENATE. ETRE. TALENATE.
MVSEIATE. ETRE. MVSEIATE.
IVIES. KANE. ETRE. IVIES. KANES.
KASELATE. ETRE. KASELATE. TERTIE. KASELATE.

Itaque Tribus singulæ in duas, vel tres Curias quemadmodum, teste Halicarnass. Lib. II. apud Athenienses singulas *Tribus* in tres *Curias* divisæ erant, & tres illæ a Romulo constitutæ in decem, quæ iterum subdivisæ erant in *Decurias*. Horum nomina investigare vanum est in tanta antiquitatis caligine, atque ubi aliquando in hac indagine operam perdidissem, unica mihi obvenit suspicio Populum *Klavernium* esse cum, quem adhuc *Chiaserna* nuncupamus in nostris montibus constitutum, seu potius segregatum, qui more antiquo agros possidet in communi.

Lin. 7.

Lin. 7. PERAXNANIE. Adverbium procedens a PERAKNE. nempe, *perenniter* TEITV. ARMVNE. IVVE. PATRE. FETV. *Ex armo victima fiat Jovi Patri.* Patrem plerumque vocabant *Jovem*, sed præsertim in conventu totius Populi, in quo veluti fœdus fraternum consistebat.

Lin. 7. SI. PERAKNE. SEVAKNE. VPETVE. *Sue perenniter, & singulo anno per VPETVE.* qui supra VPETV. sive *Opiter* vocatur.

Lin. 8. VEIETV. *Afferatur.* Sequuntur infra nomina victimarum, cum *HERI. PVNI. & HERI. VINV. sacro pane, & sacro vino.*

Lin. 10. SABI. *Juppiter Sabus*, de quo infra lin. 17.

Lin. 11. FESNERE. Festus in *Fesnoe* explicat hanc vocem pro *re*, quæ *depellere* credebatur fascinum.

Lin. 12. TAFLE. EPIRFERTV. KAPRES. PRVSEBETV. TAFLE. quod alibi STAFLVM. *uva racemum, & Caper* profecetur.

Lin. 13. VESTIBA. FETA. FERTV. *Vestibiam* alibi diximus esse genus victimæ feminæ, quæ facta esse debebat. Alibi quoque cum eadem, conditione præscribitur.

Lin. 14. SVISEVE. FERTV. ETRE. SVISEVE. TERTIE. SVISEVE. VTVR-FERTV. Tres victimæ ex eodem genere ferendæ, sive, ut Latini, dicebant *statuenda*, suum sævum indicare puto; notum est enim, quot differentias distinguere antiqui in victimis ejusdem generis. Prima vice cum sue sævo conjungi debebat panis, secunda vice vinum, tertia vice *Utur*, genus aliquod edulii mihi omnino ignotum.

Lin. 15. PIST. VNIRV. FERTV. Post afferatur VNIRV. VAPESVNTRVM. & MANTRAKLVM. cum pane, cui subjungitur alterum genus panis FESNAFE. hoc est, compositum cum medicamentis contra fascinum BENVS. hoc est, *rite*, & secundum legem sacram.

Lin. 17. KABRV. PVRTVVETV. KAPTV. SABI. IVVE. PATRE. Accipe, *Juppiter pater Sabe* victimas, & oblationes supra recensitas, & quæ infra referuntur.

Lin. 19. ARPLETV. STATITATV. *Arferiam constitutam.* Arferia, ut diximus, ex Catone erat quicquid ferebatur ad sacrificium; *Statuere* erat gradus ulterior, ut notat Brissonus, qui hosce gradus diligentissime distinguit, atque, ut semper, doctissime illustrat.

Lin. 21. VITLV. VVTRV. in antiqua Inscriptione, quam refert Vossius in *Ruber*, occurrit *omnibus annis vitulo Robeo, & verre.*

Lin. 22. HERIES. FABV. HERVV. TIBLV. SESTV. IVVE. PATRE. Prima vox *sacrum* indicat, sive a *sacro* procedit, quod *Sabo*, & *Jovi Patri* refertur, ac si dicat *honoratus sis Juppiter Pater hoc sacrificio Sesti Tibuli.* TIBLV. quidem victimam designat; nam infra in Tab. XI. 25. 27. offertur TIBLV. SEVAKNI. *Sestum* puto relative ad victimas antecedentes.

Lin. 23. MANVVE. In Libris Etruscorum jactus fulminum *Manuvia* dicebantur, & *Jovi* tribui solebant, ut ait Servius *Æneid.* I. 46. & tri-

triplicis generis censebantur, ut supra notavimus, quibus adde Sene-
cam *Lib. II. Quæst. Natur. & Festum*.

Lin. 23. HABETV. ESTV. IVKV. HABETV. IVPATER. SABE. TIFR. ESTV.
VITLV. VVFRV. SESTV. Sequitur oblatio aliarum victimarum, quæ for-
mula fortasse a toto Populo conclamari solebat, & prosequitur usque
ad lineam 26. ubi notandum est. IVKV. pro *juvenco*.

Lin. 25. PURTIFELE. Id genus victimæ a *fellando* dictum est; nam
lactentes victimas sæpe præscribebant Ritualia. Hic designantur sex
Purtifeles, sed non uniformes circa colorem. TRIVPER. TEITV. TRIV-
PER. VVFRV.

Lin. 26. Concluditur oblatio facienda VVBIIAPER. NATINE. FRA-
TRV. ATIIERIV. de quo supra facta est mentio, & notat *Vibium* acto-
rem fratrum *Atieriorum*.

Lin. 27. AMPENES. KRIKATRV. TESTRE. EVXE. Videtur hoc sacrum
absolvendum fuisse *quinquatruvo*, cum oblatione *Dextre* EVXE. nem-
pe *coxa*, ut alibi notavimus, quod respondet DESTRAM. SCAPLA.
Tab. II. 49.

TAB. IX.

T A B. IX.

Qua incipit ESVK. FRATER. ATIIERIVR.
Etrusce scripta.

HÆC Lamina, lat. pal. unius, & trium quadrantium, long. palmorum duorum, & unius quadrantis, unica est hujus mensuræ; nam cæteræ omnes parem habent ejusdem amplitudinis, binæ, & binæ. Perierit ne compar istius, an unica semper extiterit, ignoramus; pars antica etrusce scripta est, & pars superior posticæ, sed charactere ampliori & differente, ut diverso tempore exarata videatur. Infima vero pars posticæ, quæ Latinis litteris incisa conspicitur, tardiores ætatem spirat. Hæc Tab. IX. duo capita continet, quæ dividuntur inditio lineæ transversæ.

Lin. 1. ESVK. FRATER. ATIIERIVR. BITIPES. PLENASIER. VERNASIER. *Deo Esoni Fratres Atierii dent, offerant* VHTRETIE. quæ vox descendit ab VTHVR. re utique sacra *Horna*, hoc est, rem illius anni, quod quidem attributum genus frugis denotat.

Lin. 3. T. T. KASTRVBIE. ARFERTVR. PISI. PVLPE. Ultimam hanc vocem inserit inter oblationes faciendas *Marti Sylvano* Cato de R. R. cap. 83. T. T. KASTRVBIE. Numerum, seu mensuram aliquam rerum aptarum sacrificio a singulis castris, seu villis, aut pagis afferendam denotat.

Lin. 5. VRAKV. DI. ESVNA. Primum attributum quo *Juppiter* hic invocatur, non ab *Vrago*, sive *Orco* deductum est, sed ab ὄρκος, *juramentum*, quasi juramenti custos, & vindex. Hinc *Orcius* a Græcis dictus est.

Lin. 6. SI. HERTE. ET PVRE. ESVNE. SISSAKREV. PERAKNEV. VPETV. Perspicuus est hic tractus, sive recte, & pure *Esus* sis sacratus, sive *expiatus per perennem sacerdotem*. HERTE. traspositis litteris idem ac recte: si tamen traspositionem excludas HERTE. erit ab ἱερός *sacer*, ac si dictum foret *pie*, ac *pure*. Sacrate *Jovem* apud nos improprie diceretur; itaque SACREV. semper exposuimus pro *placare*.

Lin. 7. DEVESTV. PVRE. *Depesta* dicebatur vas vinarium in sacrificiis: Var. de L. L. IV. *Depesta etiam nunc in diebus sacreis Sabineis vasa vinaria in mensa Deorum*. Apud antiquos scriptores Græcos inveni appellari Genus poculi Διπύκων.

Lin. 8. HERTE. ET PIACLV. PVNE. TRIBRIV. *Sacrum, & piaculum panem Tribuum coniunctum cum vino*, de quo supra.

R r

Lin. 10.

Lin. 10. HERTE. ARFERTVR. PISI. PVLPE. de quibus sæpe supra.

Lin. 11. ESVNESKV. VEPVRVS. Prima vox derivativum est a voce *Eson*, quasi *Esonius*. VEPVRVS. quasi *male purus*, sive *impurus*, ut *vegrandis* &c. Agitur hic de separandis, sive expiandis rebus impuris ope alicujus cæremoniz sub auspicio *Esonis*.

Lin. 12. ARPVTRATI. FRATERV. ATIERIV. *Arbitratu Fratrum Atieriorum*.

Lin. 13. PVSTI. KASTRVVF. *Postica lineæ divisionis terræ Castrabia*.

Lin. 14. FRATER. ATIERIV. Hic superposita linea incipit novum caput, quod in multis consonat cum principio præsentis Tab., differt tamen, quod ibi in lin. 3. post notas T. T. legitur KASTRVBIE. Hic vero in lin. 15. post siglas K. T. scriptum observamus KLVVIER. quæ vox referri potest ad purgationes; nam verbum *Cluvere* significat etiam *purgare*. Nitidus est Plinii locus Lib. XV. 29. *Cluvere enim antiqui purgare dicebant*.

Lin. 15. KVLNAHKLE. Festus, *Clunaculum cultrum sanguinarium dictum, vel quia Clunes hostiarum dividit, vel quia ad Clunes dependet*. Id vero purgandum erat KLVVIER. ad sacrificium, in quo vasa, & instrumenta purgari solebant: Plaut. in *Amphit. Act. V. Scen. 1.*

*Vasa pura jube attutum adornari mihi,
Ut Jovis supremi hostiis pacem expetam.*

Et Act. IV. Sc. 3.

Tu purgari jufferas vasa, ut rem divinam faceres.

Cultrum quoque spargi consuevisse mola falsa colligitur ex Luciano I. 610.

..... obliquoque molas inducere cultro.

Verumtamen adhuc, hæreo an KVLNAHKLE. in antiquiore dialecto idem sit, ac in posteriore CVRNACO. genus victimæ, de qua in Tab. I. lin. 1. quæ victima ad purgationem hic afferenda est per *Atierios* in honorem VKRE. hoc est, *Jovis Ocrii Montani*.

Lin. 17. APE. APELVST. *Apud, sive post Apinam*.

Lin. 17. LVNECLV. HABIA. NVLER. PREVER. PVSTI. KASTRVVIAF. ET APE. PVRTITV. FVST.

Lin. 19. LVNECLV. HABIA. NVLER. PVPLER. PVSTI. KASTRVVV. ET APE SVBRA. SPAFV. FVST.

Lin. 21. LVNECLV. HABIA. NVEER. TRIPLER. PVSTI. KASTRVVV. ET APE. FRATER. BERSNATVR. FVRENT. Hic habemus trinam legem directam tribus Populi ordinibus, *Preveris*, *Populo*, & *Triplariis*, quæ singulis prohibetur jus habendi *Luneculum* in postica Castris, seu Pagi, quæ lex, quemadmodum pertinet ad terminorum religionem, non abs

re

re inserta legitur in Tabulis Pontificalibus. *Preveri*, ni fallor, dicti a *Pra*, & *veri*, Magnatum ordinem designant, sive etiam Magistratum. Consonat hæc notio cum *Preverir* Tab. I. nam ea vox constat ex *Pra*, & *verro*, sive *adduco*, ob præcedentiam Magnatum. Hic certe ordinem Populi designat. Secunda Lex præscribitur Populo. NVLER. RVPLER. *nemo popularis*, tertia *Triplariis*. NVLER. TRIPLER. sic dicta non jam a triplici stipendio, ut milites *triplarii* Romanorum, sed a *trino nummo*, sive alio genere monetæ, quod pro censu solvere deberent, latine *triobolares* diceremus homines ex infima plebe: Omnibus itaque prohibetur habere *Luneclum*, fortasse *adem*, aut aliud quidpiam impedimentum in *Pusti*, hoc est postica Castri, seu districtu Pagi singularum Curiarum. In prima Lege non tantum vetatur habere *Luneclum* in postica *Castruvia*, sed etiam apud *Purtitum*; in secunda prohibetur etiam supra *Spasum*: in tertia, & apud FRATER. BERSNATVR. An vero istæ legis extensiones significant præter lineam limitarem, seu etiam vias, & spatia publica, seu prædia alicujus fratris minime assequor.

Lin. 23. EHVELCLV. FEIA. FRATREKX. VTE. *vesculum sive convivium sacrum faciant Fratres* VTE. PROVVE. nempe *ove*.

Lin. 23. KVESTVR. SVE. REHTE. KVRATV. *Quæstor sue recte, & rite curet, perficiat, ordinet sacrificium*.

Lin. 25. FRATRV. ATIERIV. PVRE. VLV. BENVRENT. PRVSIKVRENT. *Demandatur profecid*. REHTE. KVRATVR. ERV. EREK. *Procuratio facienda erat ex victima* ERV. EREK.

Lin. 27. Superior formula hic repetitur, sed loco victimæ ERV. EREK. substituitur NEIP. ERV. facienda. ENKV. FRATRV. *per unum ex Fratribus*. Cum vero NEIP. ut alibi notavimus, genus victimæ importet, fortasse *ovem* sequitur etiam, quod ERV. EREK., quæ præscribitur sub eadem formula, sit & ipsa inter victimas computanda.

T A B. X.

*Qua incipit EHVELCLV. pars postica Lamina
præcedentis.*

Spatium hujus Tabulæ in principio per septem lineas Etrusce scriptum est, quæ continent reliquam partem præcedentis Ritualis. Subinde præfert undecim lineas characteribus Latinis scriptas ejusdem formæ, eodemque stilo, quo signatæ sunt duæ majores Laminæ, quæ continent quatuor primas tabulas. Argumentum primæ partis vertatur circa tertium sacrificium expiatorium præscriptum supra ex lin. 23. Tab. antecedentis.

Lin. 1. EHVELCLV. FEIA. FRATREKS. VTE. KVESTVR. PANTA. LVTA. *Vesculum faciant Fratres Ove.* KVESTVR. ARFERTVRE. PANTA. LVTA. *Vesculum faciat Frater, uti Quaestor & præparet.* PANTA. LVTA. omnia nempe, quæ ad perfecte litandum oportuna sunt. Non enim dicebatur *litari*, nisi sacrificium rite, & recte processisset. Nonius cap. II. 482. habet *lutavi*, pro *litavi*, & citat Varronem, qui hoc verbo utitur. Id vocabulum est a *Abu*, *Crimen diluo*, unde *Αὐτοπύον* sacrum expiatorium.

Lin. 3. SI. PANTA. LVTA. FRATRV. ATIIERIV. *Sue fiat expiatio per Fratres Atierios.* Tufanus in expositione vocabuli antecedentis hæc addit: *Porcellus, cujus mactati sanguine manus expiandi linebantur.* Cætera, quæ sequuntur, ad hanc expiationem, seu complementum sacrificii pertinent. Pergimus nunc ad expositionem additionis, quæ Latinis litteris, sed lingua adhuc Etrusca exarata est. Gemina continet capita aliqua ex parte inter se uniformia, quæ infra e regione posita describimus.

Tab. IX. Lin. 23.

EHEVELKLV. FEIA. FRATREKS. VTE.
KVESTVR. SVE. I. REHTE. KVRATV.
SI. SVE. LESTRV. KARV. FRATRV. A-
TIIERIV. PVRE. VLV. BENVRENT. PRV-
SIKVRENT. II. REHTE. KVRATV. ERV.
EREK. PRVFE. SI. SVE. III. LESTRV.
KARV. FRATRV. ATIIERIV. IV. PVRE.
VTV. BENVRENT. V. PRVSIKVRENT.
KVRATV. REHTE. NEIP. ERV. ENVK.
FRATRV.

Lin. 8. CLAVERNIVR. DIRSAS. HERTI. FRATRV. ATIIERSIR. *Clavernius Curio, sive antistes (vide Tab. II. lin. 38.) sacrorum Fratrum Atieriorum.*

Tab. X. Lin. 1.

EHEVELKLV. FEIA. FRATREKS. VTE.
KVESTVR. I. PANTALVTA. ARFER-
TVRE. SI.
II. PANTALVTA. FRATRV. ATIIERIV.
III. LESTRV. KARV.
IV. PVRE. VLV. BENVRENT.
V. ARFERTVRE. ERV. PEPVRKVRENT.
HERIFI. ETANTV. LVTV. ARFERTV-
RE. SI.

Lin. 8.

Lin. 8. POSTI. ACNV. FARER. OPETER. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET SESNA. Hic videtur contineri monumentum aliqujus donationis *Area*, sive *Terra*, præscripta illius mensura, idque post annum sui Magistratus, sive Sacerdotii POSTI. ACNV. FARER. OPETER. nam *Opeter*, & *Upetu*; ut vidimus, Magistratum denotat. Notissimæ sunt in Marmoribus largitiones, quæ ob honorem Magistratus fieri solebant ab antiquis ex quibus colligimus, neminem collatæ potestatis immemorem dignitatem dimisisse.

Lin. 9. P. IIII. AGRE. TLATIE. PIQVIER. MARTIER. ET SESNA. Hic omnino subest mensura terræ donatæ, sive *Fratria*, sive *Templo Martis*, fortasse ad Templum amplificandum, aream, & campum dilatandum. Ager TLATIVS. & PIQVIER. fortasse denotat *latum*, sive *planum*, & PIQVIER. hoc est, *pascualem*, pecori alendo jam adscriptum, ut effugiamus quæstionem interdictæ possessionis bonorum Templis universis, paucis exceptis, quam legem, nescio, an servaverint *Iguvini* nostri cum *Marte*, & *Jove*, quorum *cultui* addictissimi erant, ut a *Jove* in lingua Pontificum *Jiovini* dicti sint. Sigla P. mensuram denotat nobis ignotam. Dicamus, exempli gratia, *Pedaturas*, sub quo nomine antiqui spatium incertum terræ denotabant ad ædificia, castra collocanda, aut urbes extruendas; dicamus *Porcas*, *Perticas*, nihil enim, nisi divinando, proferre possumus. Quæcumque fuerit apud *Iguvinos*, ad rem agrariam pertinebat, & certa esse debuerat; nam additur infra, ET SESNA. hoc est, & *femis*.

Lin. 10. HOMONVS. DVIR. Supra scripta donatio confirmatur, & augmento amplificatur a supremo Magistratu Populi, nempe ab uno ex Duumviris. OTE. A. VI. uti *anno sexto* CLAVERNI. DIRSANS. nempe *sexta vice* sui Magistratus, & post illum annum donaverat VEF. X. CABRINER. VEF. V. PRETA. nempe *mensuras*, VEF. X. *agri asperioris*, in quo capræ pasci solebant, & alias mensuras V. loci saxosi, cum dimidia.

Lin. 13. OTE. A. VI. *Uti*, sive quemadmodum fecerat *anno VI*. Sigla A. *annum* denotat, ut in fine Tabulæ VI.

Lin. 13. CASILOS. DIRSANS. En altera donatio facta a collega præfati *Clavernii* post annum sui Magistratus, in quo donavit P. VI. *Pedaturas VI*. AGRE. CASILER. PIQVIER. MARTIER. Alterum genus terræ aptæ pascendo pecori MARTIER. in honorem *Martis*, mensura P. VI. & *femis*.

Lin. 15. Sequitur confirmatio ejusdem Duumviri præmissæ donationis factæ a *Casilo Decurione*, qui nuncupatur SEHMENTIER. DEQVRIER. dignitas aliqua in Decuria, in qua census erat, nisi fortasse sit titulus honoris a *Σμῆς* *honoratus*, vel *honorabilis*, & confirmatur ista donatio ad instar alterius, quam fecerat post annum sui Magistratus, in qua donaverat mensuras VEF. XV. *Terra Cabrina*, & aliam mensuram ves cum dimidia, quod factum erat *anno VI*.

TAB. XI.

T A B. XI.

Qua incipit ESVNV. FVIA. Etrusce scripta ab una tantum parte, cujus postica omnino pura est; long.

ped. 1. unc. $\frac{1}{2}$. lat. unc. 10. $\frac{1}{2}$.

HÆC Tabula præcedit aliam subsequenter; nam in ista præscribuntur duo Sacra ad procuranda fulgura, tertium vero ordinatur in Tab. subsequente. Hic in lin. 23. demandatur primum *Ampentum*. PRVMVM. AMPENTV. infra in lin. 34. alterum *Sacrum* ETRAMA. SPANTI: demum in Tab. subseq. lin. 2. TERTIA-MA. SPANTI. In secunda cæremonia. ETRAMA. SPANTI. procurantur duo fulmina, sive secundum fulmen, in Tertia vero tria fulmina, sive tertium fulmen: ex quo colligimus Tabulam hanc præmittendam fuisse. His præcognitis nemo non videt, me longe abire a sententia Cl. Gorii, qui ex hac Tabula eruendum esse putavit *Carmen Orthium lamentabile*, cujus nulla vestigia hic invenio, sed tantummodo pacatissima Ritualia ad scientiam fulguralem pertinentia.

Lin. 1. ESVNV. FVIA. HERTER. SVME. VSTITE. *Esoni Jovi fiat sacrum sumine hostito, sive ex hostia suminis.*

Lin. 2. SESTENTASIARV. VRNASIARV. Genus, ut puto, frugis *bor-na*, sed in numero plurali. *Sestentasiaru* puto nomen esse alicujus mensuræ dictæ a *Sestante*; nam in sacrificiis mensuræ quædam frugum præscriptæ erant. Cato de R. R. cap. 83. *Votum pro bubus sic facito Farris adreis libras tres, & lardi pondo IV. pulpe pondo IV. S. vini sextarios III. S. Id in urnas liceto conicere, & vinum idem in unum vas liceto conicere.*

Lin. 3. HVNTAK. VVKE. Prima vox mihi idem sonat, ac *Onse* in Tab. lat. scriptis, nempe *coxa*. VVKE. *Vacce*. PRVMV. PEHRTV. quia hic agitur de fulminum triplicis generis procuratione. Primum *pertum*, puto indicare *primum fulmen* a Περτα *Vasto*, *Destruo*; nam, lingua Pontificalis, ut observavimus, de victimis synonyma plurima habebat, quæ in illorum sensu differentias quasdam nobis obscuras importabant.

Lin. 4. INVK. VHTVRV. *Unum Taurum.*

Lin. 5. FRATER. VSTENTVTA. PVRE. *Frater Sacerdos jugulet pure, & religiose.*

Lin. 7. KVMNAKLE. INVK. VHTVR. VAPERE. *Clunaclo, sive cultro unum taurum.*

Lin. 8.

Lin. 8. KVMNAKLE. SISTV. SAKRE. VVEM. VHTVR. *Cultro Sistito*. Vox *sacra* relativa ad victimas. Subsequuntur SAKRE. VVEM. VHTVR. fortasse *porcum*, *ovem*, & *taurum*; nam quandoque SAKRE. adjectivum est conveniens rebus Deo dicatis. Quandoque *porcum* significat, ut alibi exposuimus. Hinc suspicari licet procurationes has fulminum diversa piamina admisisse pro varia Populorum religione, atque inter hæc etiam *Suovetaurilia*.

Lin. 10. 11. SAKRE. VVEM. VRTAS. VIA. MERSVVA. ARVAMEN. Inter formulas oblationis in Tab. I. & II. sæpe observavimus formulas. PIRORTOEST. MERSEST. & eandem vim hic habere puto easdem, voces, licet in diversa dialecto. ARVAMEN. derivativum est ab *Arvina*, sive ab *Arvio* Ariete.

Lin. 11. 12. 13. ETVTA. ab *eundo*, sive *circumeundo*. PIR. PER-SCLV. *Per Persclum*, sive *sacrificium canis*. VPERIV. a Sacerdote, qui OPETER. alibi vocatur. SAKRE. VVEM. TLETRA. *porcum* & *ovem*. *atilem*, sive *clathratam*, & in *clathris pastam*. FERTVTA. AITVTA. ARVEN. KLETRAM. *Afferatur, detur aries pariter altilis*.

Lin. 14. ESVNV. FVTV. KLETRE. KVPLAK. PRVMVM. ANTENTV. *Æsoni fiat ex Cletra duplici*, nempe ex *ove*, & *ariete altili*, idque sit *primum*. ANTENTVM. *Intentare* verbum erat augurale, & importabat *vaticinari*, & *pradicere*. Hinc Virgilius linguæ Pontificalis observantissimus ex præcedentibus signis conclusit:

. . . . . *Intentant omnia mortem.*

Paulo distabant ab hac significatione *ostentare*, & *portendere*, licet diversos gradus præsentionis indicarent. Quin etiam in ipso ANTENTV. diversitates quasdam observabant antiqui, ut constat ex subiecto exemplo, ubi in brevi orationis spatio legimus ANTENTV. ENTENTV. & ASTINTV. Has vero differentias vix nobis observare datum est, minime vero intelligere.

Lin. 15. Hic nobis sese offerunt sex Ritualia diversa, sed tam concise expressa, ut ad differentiam discernendam ea nobis præfixis numeris segregare opus fuerit.

- I. PRVMVM. ANTENTV.
- II. INVK. BIHBERA. ENTENTV.
- III. INVK. KAXI. FERIME. ANTENTV.
- IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV.
- V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV.
- VI. SEPLES. AHESNES.

TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV.
ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV.
TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK.
VVCVMEN. ESVNVMEN.

Pri-

Primo loco præmittuntur tres ANTENTVS, sive *præsentiones*, *auguria*, *auspicia*, *sacrificia*, *expiationes*, aut quodcumque aliud fuerint. Primus ANTENTV, simplicissimus est, succedit INVK, sive *unus alter* cum adjuncto BIHBERA, fortasse *vicima*, & tertio unus alter cum adjuncto KAXI. FERIME. Prima vox derivari potest per syncopen a *Karāpsiō*, quasi *Catarxi* expiator, secunda a *feriendo*, sive a *feritate*, & sumi possunt pro attributis *Jovis Feretrii*, sive pro *vicima*, quæ ab hac cæremonia *Jovis Feretrii* nomen acciperet. En primi tres ANTENTV. Attingamus tres posteriores. IV. ISVNT. FEREHTRV. ANTENTV, nempe *antentus Jovis Feretrii*. V. ISVNT. SVFERAKLV. ANTENTV, nempe in honorem *Jovis Superferetrei*, quemadmodum alio loco videmus *Jovem* HOSTATIR. & ANOSTATIR, hoc est *fulminantem*, & iterum *fulminantem* ad exemplum *Martis Ultoris*, & *Bisultoris* VI. Sequitur SEPLES. AHESNES. *Sextum* fortasse *Aigos*, hoc est *faustus*, *fatalis*, & *decisivus*.

Descriptis lex hisce ritibus, sit eorum recapitulatio, & distinguuntur in duas classes. TRIS. KAXI. ASTINTV. FEREHTRV. primi tres pertinent ad *Feretrium*. ETRES. TRIS. AHESNES. ASTINTV. SVFERAKLV. posteriores tres pertinent ad *Superferetrium*, sive *iterum feretrium*. Rursum sit alia distinctio de duobus ultimis. TVVES. AHESNES. ANSTINTV. INENEK. VVCVMEN. ESVNVMEN. Duo postremi nempe V. & VI. alio referuntur, sed illorum applicatio omnino imperispicua est, utique tamen prioribus relativi.

Lin. 21. PERSKLVMAE. KARITV. Hic subest aliqua præscriptio PERSCLI, hoc est, *sacrificii* faciendi de *catulo*.

Lin. 22. ANTENTV. SAKRE. SEVAKNE. VPETV. IVVEPATRE. Hic agitur de ANTENTV, faciendo ex porco illius anni per VPETV, *primum Pastorem Jovi Patri*. Et revera magna esse debuit Pastorum auctoritas in templo *Jovis Apennini*, ad quod pertinebant hæ Tabulæ, cum etiam Claudianus id sacrarium describens dixerit

Apenninicalis cultas Pastoribus aras.

Lin. 23. PRVMV. AMPENTV. TESTRV. SESEASA. FRATVSPER. ATIERIES. Exponitur latius cæremonia primi AMPENTVS, dexteri, unde colligimus hos AMPENTVS, fuisse *observationes* auguriorum dextrorum, & sinistrorum; sed quia dextera infausta erant, ideo procurari debebant per *Fratres Atierios*.

Lin. 25. TIBLV. SEVAKNI. TEITV. INVMEK. VVEM. SEVAKNI. VPETV. PVEMVNE. PVPRIKE. Hæc autem procuratio facienda erat ex *Tiblo* illius anni, fortasse *vitulo*, & *ove* pariter illius anni per VPETVM, hoc est, *Pastorem*, PVEMVNE. a Ποιμανύς *Rex*, idquæ a Ποιμανύς *pasco*, seu *pastorum* more gubernò, qua voce sæpissime utitur Homerus, qui Heroas passim vocat, *Pastores Populorum*. Epitheton *publici* in suspicio-

spicionem nos inducit *Puemunem* hunc *publicum* eundem fuisse ac *dictatorem* cum Regia potestate ex his, quos abusive vocamus *Reges Etruscos*; nam vix inducor, ut credam, ea ætate Italiam cognovisse *despotismum*, quem tandem induxit discordia Civium, & Populorum.

Lin. 27. APENTV. TIBLV. SEVAKNI. NARATV. PVKA. MERSVVA. VVICVM. HABETV. FRATRVSPER. ATIIERIE. En *alterum sacrum faciendum ex alio* TIBLO. SEVAKNI. *cum juvenca Mersuva simul cum ove* VVICVM. idque faciendum *per Fratres Atierios*.

Lin. 30. TREFIPER. IIVVINA. Hic, & supra in lin. 25. tota Natio *Iguvina* nuncupatur nomine sacro IIVVINA a *Jove Custode*, sed amplius in hoc duplici tractu additur nomini attributum *Jovis Tefrei*, fulminantis. TVTAPER. IIVVINA. TREFIPER. IIVVINA. ad conciliandam pro illorum temporum cæcitate eidem populo protectionem, *Jovis Fulminatoris*, quod nos magis confirmat in suspitione, hanc, & sequentem Tabulam pertinere ad fulgurum disciplinam.

Lin. 31. SAKRE. VATRA. FERINE. FEITV. ERVKV. ARVVIA. FEITV. VVEM. PERAEM. PELSANV. FEITV. EREREK. TVVA. TEFRA. En *alterum sacrificium novum ad procurationem secundi fulgoris* TVVA. quasi *duo*, vel *secundum*, ut quemadmodum ex numero *unus* fit *unicus*, ex *tres* fit *tertius*, ex *quarto* fit *quartus*: ita minime dubito etiam ex duo processisse DVVIVS. quemadmodum ab eadem radice processit *duplex*, *duplicarius*, & *duplio*.

Lin. 33. SPANTIMAR. PRVSEKATV. *Profecia*, pro hujus secundi fulgoris procuratione.

Lin. 34. STRVBLA. ARVEITV. INVMEK. ETRAMA. SPANTI. TVVA. TEFRA. PRVSEKATV. Reiteratur sacrificium secundum. ETRAMA. SPANTI, pro *secundo Fulgure* TVVA. TEFRA. idque *iterum faciendum per Puemunem Publicum*, quem latine diceremus *Poemonem*, quæ vox magnam habet consonantiam cum *Lucumone*, qui in singulis XII. Etruriæ urbibus imperabat. Officium *Lucumonis* est *Auxilii* annus, quia in annum conferebatur ea dignitas. *Poemon* vero *Iguvinorum* a regimine dictus erat, sed desinentia consimili. Hic observandum est dignitatem hanc ignotam esse in antecedentibus Tabulis, in quibus pro Supremo Magistratu nobis occurrunt *Duumviri*, & nos in suspicionem inducunt inter utrumque tempus, quo ille, & hæc præfens cum sequenti inscriptæ sunt, mutatum fuisse statum Reipublicæ nostræ. Concurrit etiam diversitas characteris, nam posteriores istæ duo Tabulæ litteras aliquas habent ad latinum accedentes, ut d pro B, & q pro R, quas in superioribus Etruscis Tabulis minime invenies.

TAB. XII.

Qua incipit PVRTVVITV. Etrusce scripta ab uno tantum latere paris mensura cum Antecedente.

Argumentum interruptum in præcedenti, in qua agebatur de fulgurum procuratione, continuatur, atque, ut puto, absolvitur in hac Tab.

Lin. 1. STRVHBLAS. ESKAMITV. *strebularum assas ab Escapirum*, quæ vox *assaturam* importat.

Lin. 2. TERTIAMA. SPANTI. TRIIA. TEFRA PRVSEKATV. Hic manifestissime præscribitur tertia cæremonia SPANTI. hoc est, *universalis*, alibi dicitur PANTA, quæ dirigitur ad procurationem tertii fulguris cum profecatione victimarum.

Lin. 3. VBSVNE. PVEMVNES. PVPRISES. Ritus iste incumberebat Publico *Poemoni*, sed duos *Poemones* video notatos in hac Tabula, nempe *Poemonem Publicum*, & *Vesonem Poemonem Publicum*. *Veson* neutiquam nomen est; nam in Ritualibus officia tantum nominantur, nec ulla ratio habetur personarum, quod si *Veson* nomen esset *Poemonis Publici*, alter subsequens ejusdem officii innominatus non abiret. Quapropter *Veson* est distinctivum utriusque officii, puta, exempli gratia, VBSVNE. quasi *vetus* mutata S: in T. quod sæpe accidisse notat cit. Vossius, itaut supremus Magistratus præteriti anni partem aliquam haberet in cæremoniis cum *Poemone* illius anni.

Lin. 4. STRVHBLA. PETENATA. *Strebulam parvam a Petilus*, hoc est, *parvus*: Festus, *Petilam suram siccam*, & *substriam*.

Lin. 5. BRERERVNT. KAPIRVS. *Consecrare, rem sacram facere Cabi-ro*, quod *Poemoni Vesuno* incumberebat.

Lin. 7. KARNVS. ISEBELES. *Caro* ex victima ignota, cui conjungitur ET. VEMPESVNTRES. alterum victimæ genus.

Lin. 8. ARPELTV. STATITATV. VESCLES. SNATES. ASNATES. SEVAKNE. *Afferre, Statuere vesclum* ex duplici victima illius anni.

Lin. 10. PVEMVNE. PVPRIKE. VBSVNE. PVEMVNES. PVPRIKES. Hinc patet distinctio inter duos *Poemones*, & intra lin. 13.

Lin. 13. INVK. ERRELV. VMTV. INVK. VESTISIA. MEFA. PVRTVPITE. *Genera victimarum. SCALBETA, sacrificanda. SCALSIE. & SCALSETO.* alibi occurrit in eodem sensu Tab. II. lin. 5.

Lin. 18. SCALBETA. KVNIAKX. *Sacrificatio*, genus libaminis, quod alibi CONEGOS. dicitur in Tab. II. lin. 5. Lin. 19. BRERBLE. SEVAKNE. Paulo supra BRERBLE. HVLE. SEVAKNE. genus victimæ annalis.

Reliqua pars hujus Tabulæ obscurissima est; nam ubique recensentur nomina victimarum, quæ nusquam occurrunt in his Monumentis, quæ nomina, ut opinor, non diversum genus animalium præferebant, sed distinctiones quasdam vel ipsi Populo tunc obscura, & tantum nota Pontificibus, quibus unice Deorum, qui nunquam fuere, perspecta voluntas erat. Quæ longo studio assequi, nec sine dubio nobis datum est, libenter adnotavimus sine ambitione auctoritatis, id unum expectantes, ut cæteri exemplo excitati meliora producant.

INDE

INDEX, SIVE LEXICON

VOCUM ETRUSCARUM,

Quæ in Tabulis Eugubinis scriptæ sunt,
& heic interpretantur.

*Primus numerus Romanus Tabulam denotat, Arabicus
alter lineam ejusdem Tabula.*

A

- A.** hæc sigla annum notat. X. 10.
ABIEST. *Habeant.* II. 63.
ABROF. *Apros, seu porcos.* III. 3.
ABRVNV. *Aper.* VII. 11.
ACERSONIVS. Epithetum Jovis. III. 52.
ADRIR. *Adoreum* genus faris III. 9.
AFERIATV. a *feriendo* VI. 8.
AFERO. Epitheton Populi Montani. II. 48.
AGRE. *Ager.* X. 9.
AHAVENDV. *Simul præbere.* III. 11. & 27.
AHESNES. *Posteriores.* XI. 15.
ALFIR. *Farina hordeacea.* III. 24.
ALFV. *Farina hordeacea.* VI. 28.
AHTV. Epithetum Jovis *Feritoris.* VII. 10.
AKERVNIAMEM. Epithetum Jovis a *Cerus* creator, VI. 16. sive a *Ceraunius* Fulgurator.
AMBITV. *additu victimarum.* III. 46.
AMBREFVRE. *Circumferant.* II. 56.
AMBREFVVS. Fortasse *vigum præfaminum.* VI. 20.
AMBRETVTO. *Circumeant.* II. 56.
AMPREHTV. *Circuitus per loca lustranda.* VI. 21.
ANCLAR. ab *Anclare*, ministrare. I. 16.
ANDIRSAFVST. Genus expiationis fortasse a *circuitu.*
ANFEHTAF. *Infecta, tabifica.* VII. 33.
ANFERENER. Distinctio populi *infernatis* I. 18. 19.
ANGLA. *Agna.* I. 1.
ANGLOME. *Agninus* ab *agno.* I. 9.
ANGLVSTO. Derivativum ab *Agna.*
ANOSTATIR. Reduplicativum epitheti Jovis *hostatir.* II. 60.
ANSERIATES. *Intansas* unde *ANXVRVS.* *intonsus.* I. 1.
ANSIHITIR. Reduplicativum *SITIR.* *Servatoris.* III. 13.
ANSTIPLATV. *Iterum vovere.* I. 3. vide *Stiplo.*
ANTENTV. Vox auguralis actionem aliquam in sacrificiis significans, sive gradum in tota actione sacrificii. VII. 20.
ANTENTV. *Auspicium.* XI. 14. & 15.
ANV. *Anuus.* II. 56.
APE. *Apud, post, deinde.* II. 52.
APE. ESTE. *Apud ista.* II. 62.
APELVST. *Apina, sive abina,* genus victimæ. IX. 19.
API. *Apud, post.* V. 27.
APINAF. Vid. *Habina.*
APLENIA. *Plena.* VII. 23.
AREARVES. Vid. *Arepesaurves.* V. 10.
ARE-

AREPES. Ab *arpena* loca montana. V. 6.
 ARFERTV. *adferatur*.
 ARMUNE. *Armus*. VIII. 7.
 ARNIPO. *Agnus*. II. 25.
 ARPELTV. *Arferia*. VIII. 19.
 ARPVTRATI. *Arbitratu*. IX. 12.
 ARSFERTV. *Arsferatur*, & *Arferatur*. a verbo *arsfero*, & *affero*: vox linguae Pontificalis, unde *aqua arseria*, & *arferia*. I. 2.
 ARSIE. ARSIR. *Silva*. I. 6.
 ARSIR. Epithetum *Jovis sylvestris* ab *Arsia Sylva*. I. 24.
 ARSITE. *Silva*. II. 11.
 ARSMATIA. *Armum victima*. II. 50.
 ARSMO. *Arsmatia* Armentum. I. 30.
 ARSVEITV. *Aruere*, adducere. I. 56.
 ARVAMEN. Derivativum ab *Arvio*, *Ariete*. XI. 11.
 ARVES. *Arva*. V. 6.
 ARVIO. *Harviga* species hostiae. I. 56.
 ASERIATO. Vid. *Anseriates*.
 ASIANE. Nomen victimae. V. 25.
 ASNATES. Genus victimae. XII. 8.
 ATERO. & ATERAFVST. *Purgationem* aliquam significat. III. 11: & VI. 40.
 ATIERIATE. Tribus *Populi Iguvini*. VIII. 2.
 ATRV. *Niger*, coloris *atri*. VI. 28.
 AVIE. *Via*. II. 11.
 AVEI. Pro *ove*. f. 3. AVVEI. genus ovium.
 AVEIS. *Agnas recentis partus*. AVILLAS vocat Festus. I. 1.
 AVIRSETO. Vid. *Virseto*. I. 28.

B

BENV. *Bene*, rite, ut fas est. II. 64.
 BENVSO. *Bene*. II. 64.
 BERFE. Vid. *Serfe*. *Servator* Epithetum *Martis*.
 BERRVS. *Verres*, *Porcus*. VII. 35.
 BERSIARV. Idem quod *Persae*. VII. 15.
 BVF. *Boves*. I. 22.
 BVM. *Bovem a Bus*. VII. 5.

C

CABRINER. Nomen *Terre capris* ascendendis aptae. X. 10.
 CALERSV. A *gala lae*, quasi *lactens*, sive *lactans*. II. 19.
 CANES. *Spectris Hecateis* insensissimi, ideoque *Hecati* sacrificati. I. 1.
 CAPIRV. Idem quod *cabirus*, epithetum *Jovis*. I. 22.
 CASILLOS. Antistes, seu Decurio *Caelasium*. X. 13.
 CASTRVO. *Castra*, *Pagos*, *Villas*. III. 30.
 CATERAHAMO. *Purgare*, *expiare*. II. 56.
 CEHEFI. Suffimentum ex aromatibus. I. 20.
 COMOHOTA. a *commovere*, ut *commovere* struem. I. 54.
 CONEGOS. *Conium*, genus *Libaminis*. II. 5.
 COREDIER. Epithetum *Jovis Curietis*. II. 45.
 CRINGATROHATV. KRUKATV. *Quinquagnum*. II. 49.
 CVMIAF. Vid. *Gomia*. V. 7.
 CVRNACO. Nomen victimae fortasse a *cornibus*. I. 1.

D

DAETOM. EST. *Datum est*, vox sacerdotalis. I. 28.
 DEI. DI. Nomen *Dei*. I. 23.
 DEIT. *Datum*, *Donatum*. II. 64.
 DEITV. *Dies*. I. 1.
 DERSICVST. *Disecata*. II. 63.
 DESVA. & DERSVA. Nomen victimae, quae modo *PARFA*. & *BREPA*. hoc est.
 DEVESTV. *Dapestu*, vas *vinarium*. IX. 7.
 DEXTRE. *Dextra*. II. 4.
 DIASVRVR. *Secare*, *dividere*. I. 20.
 DIRSANS. *Curio*, sive *Caput Curia*. X. 8.
 DIRSTV. *Curio*, sive *Antistes Curia*. II. 38.
 DITV. *Der*, sive *dato*. III. 38.
 DVIR. *Duumvir*. I. 19.
 DVPLA. Idem quod *latine*. II. 18.
 DVTI. *Datum*. II. 63.

EAF.

E

EAF. Eas. III. 52.
BAFIVEKA. *Ea Juvenca.* VI. 42.
EESTESO. Imperativum a verbo *esse*. I. 2.
EESTESO. Pro *esto*. I. 5.
EFVRFATV. *Conspersum furfure, sive mola.* II. 17.
EHESV. *Ipsius.* II. 54.
EHVELKLV. *Vesulum, convivium sacrum.* IX. 23.
ENDENDVPELSATV. *Duplicetur.* II. 40.
ENOCOM. *Unacum.* II. 56.
ENNO. Epitethon *Marris Enyali.* III. 38.
ENO. ENOM. *Unus.* I. 1.
ENVMEK. *Numen, Deus.* VI. 13.
EPPOCA singularum Urbium a propria fundatione numerabatur. I. 1.
EREBLE. Genus victimæ. XII. 19.
ERERVNT. a *feros consecrare.* XII. 5.
ERER. Idem quod *Eso.* I. 23.
ERIST. *Consecrata, seu expiata sit.* III. 52.
ERVS. *Sacer.* II. 38.
ERVS. *Sacerdos.* III. 38.
ERVTO. *Ito.* II. 56.
ERV. EREK. Genus victimæ. IX. 27.
ESO. Epitethum *Jovis.* I. 2. & lin. 23.
ESONO. Idem quod *Eso, & Esu.* I. 57.
ESTE, ESTO. ESTV. a verbo *esse*, quod in lingua Pontificali *sacrificare* significabat, ut *vovemus esse futurum.* I. 1.
ESVK. *Deus Esen.* IX. 1.
ESYNESKV. Derivatium ab *Esone.* IX. 11.
ESV. ab *Esse*, sit vox Pontificalis, *Vovemus esse futurum.* I. 25.
ESYMEK. *Sumen, pars victimæ.* VI. 7.
ETRAF. ETRE. *Alter, sive secundus.* V. 20.
ETRV. *Alterum, secundum, posterius, novum, sequens.* I. 35.
ETVTA. Imperativum ab *eundo, sive circumcundo.* XI. 13.

EVGVBINI. Populi nomen arcanum, *Jiovini.* I. 5.
EVGVBIUM. Etrusce *Ikvium*, gentile *Ikvini*, ejusque nominis derivatio. I. 5.
EVHELTV. & EVEITV. ab *vehendo.* VIII. 11.

F

FABV. & FABIV. Idem quod *Sabus*, epithetum *Jovis.* VIII. 22.
FAKVRENT. *Faciens, procurens.* VI. 34.
FAMERIAS. *Familias.* VIII. 2.
FARSIO. *Fartum.* II. 2.
FASIO. Vid. *Farsio.* II. 44.
FASIV. *Fartum, farcimen.* VII. 12.
FATO. *Facio.* II. 11.
FERACLV. a *feriendo.* Unde *SVFERACLV.* ab iterum *feriendo.* *ibidem.*
FEREHTRV. Attributum *Jovis Feretrei*, a *feriendo.* XI. 15.
FERINE. Epitethum *pecudis palantis* ad differentiam *altrilanci.* I. 57.
FESNAFE. Panis cum medicamentis contra *falcinum.* VIII. 15.
FESNERE. Quod *fesnove* antidotum contra *falcinum.* VIII. 11.
FETV. a verbo *facio*, pro *sacrificare.* I. 22.
FICLA. *Jocur victimarum.* I. 56.
FILIV. & FELIV. A *felando*, hoc est *sugendo, nempe lactens.* II. 7.
FISIV. *Fugitivus, sive fugitivorum custos,* epithetum *Jovis.* I. 23.
FITO. *Fiat.* II. 11.
FONDLIRE. Idem ac *Deus Fontium.* III. 3.
FONER. Epitethum *Martis Hovici-da.* II. 61.
FONS. *Deus Fontium.* II. 7.
FOS. *Lumen, attributum Jovis, quasi Lucefis.* I. 30. fortasse idem.
FOSEI. A *Luce*, epitheton *Jovis Lucerii.* I. 23.
FRATREKATE. Pro *sua Fratria, seu collegium.* IV. 1.
FRI. & FRITE. *Fratria, castus populi, tribus.* I. 32.

FVSTE-

FVSTEREK. *Fuit*. IV. 1.
 FVST. *Facta sit, fiat*. VI. 7.
 FVTV. Hæc vox *lucem*, & *virum* significat. Fortasse idem ac *Luce-sus*. I. 30.
 FIVVI. *Filius Juppiter*. V. 17.

G

GOMIA. Epithetum *viæ opimæ*, seu *bene nutritæ*. I. 58.
 GRABOVEI. *Potentissimus*: Epithetum *Jovis*. I. 22. Vid. *Krapuvi*.

H

HABINA. Idem quod ABINA, Latinis *Hambegna*, *viæ* inter duas *vi-ctimas* minores. II. 19.
 HABVRENT. *Habeat, sive habeant*. III. 52.
 HERIES. *Sacrum*. VIII. 22.
 HERIHEI. *Aries*. III. 3.
 HERTE. *Recte*. IX. 6.
 HERTEI. APEI. Nomen proprium. IV. 2.
 HOMONVS. Nomen proprium. X. 10.
 HOŠTATIR. Epithetum *Jovis* a *feriendo*. II. 60.
 HVNTEBE. Attributum *Divinitatis*, quasi *existens*. VI. 4.
 HVNTIA. HVNTEBE. HVNTE. Epitheta *Jovis* facta ab *existentia*. VII. 15.

I

IABVSCER. *Jabusci* una ex *Tribubus Populi Iguvini*. II. 53.
 IEREHE. *Sacerdotes*. II. 54.
 IOVINA. Nomen *sacrum*, sive *arcanum populi Iguvini & Civitatis*, a cultu *Jovis* inditum. I. 23.
 IKVVIVM. Vid. *Eugubium*.
 INVK. *Unus*. VI. 7.
 ISEBELES. Genus *viæ*. XII. 7.
 ISIR. *Esto, vel sit*. III. 21.
 IVIESKANE. *Tribus Populi Iguvini*. VIII. 5.

IVVE. *Patre*. IVPATER. *Jupiter*. I. 1.
 IUVENGAR. *Juvenus*. I. 1.
 IVST. *Iuste, rite, & recte*. I. 7.

K

KALERSV. *Lactans*.
 KAPI. *Calpar*, vinum novum. VI. 29.
 KAPIR. *Juppiter Cabirus*. V. 18.
 KAPIR. KAPIRSE. *Kapirus*, epithetum *Jovis Cabiri*. II. 24.
 KAPRES. *Caper*. VIII. 12.
 KAPRV. *Caprum*. VIII. 17.
 KAPVTV. *Capito, Accipe*. VIII. 17.
 KARETV. *Curato, procurato*. VI. 33.
 KARNVS. *Caro*. XII. 7.
 KARTV. *Quartus, sive quarta pars*. VII. 23.
 KASELATE. *Tribus Populi Iguvini*. VIII. 2.
 KASTRVBIE. *Castrum, sive pagus*. IX. 3.
 KAXI. Synopes a *Catarsius* expiatorius. XI. 15.
 KLAVERNIE. *Tribus Populi Iguvini*. VIII. 2.
 KLAVLAF. *Caula, locus ovilis*. VII. 23.
 KLVVIER. *Purgare*. IX. 14.
 KREMATRV. *Cremetur, comburatur*. VII. 23.
 KRENKATRYM. *Spatium quinque dierum*. VI. 10.
 KRIKATRV. Vid. *Cringatrobatur*. II. 49.
 KVESTRE. *Quæstor*. VI. 45.
 KVESTVR. *Quæstor Populi*. IX. 23.
 KVLNAHKLE. *Clunaculum, cultrum sacrificiale*. IX. 15.
 KVMNE. *Omne*. VI. 41.
 KVPLAK. *Duplex*. XI. 14.
 KVRBLASIV. Genus aliquod *molæ*, seu *farinæ*. VII. 15.
 KVRETIES. Epithetum *Jovis Curetii*. VI. 4.
 KVNIAK. Idem quod *Conegos*. XII. 18.
 KVREIATE. *Tribus Populi Iguvini*. VIII. 2.
 KVTEF. *Producere*. V. 6.

L

LVTA. A *litando*, sive perficiendo sacrificio. X. 1.

M

MANDRACLIV. Epithetum victimæ altilis, a *Mandra*. II. 4.

MARTIER. *Mars*. III. 21.

MEFA. *Media*. I. 56.

MENXARV. *Messis*. VII. 15.

MILETINAR. *Militia*. I. 14.

MVGATV. *Lactens*, aut *lactans* a *mungo*, pro *mungo*. I. 6.

MVIETO. Idem quod *Mugatu*, idest *lactans*. I. 7.

MVSEIATE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.

N

NAHARCER. Una ex Tribubus Populi *Iguvini*. II. 53.

NATINE. Apud Latinos *natinatores*, sive *negotiorum gestores*. VII. 21.

NEIP. Genus victimæ, fortasse *ovis*. I. 6.

NERF. Epithetum *Jovis*, a *fortitudine*. I. 30.

NERVS. Epithetum *Jovis*, a *fortitudine*. III. 13.

NIES. *Novem*. VIII. 1.

NIMCTV. a *nive* spargenda.

NOMNEPER. *Per nomen*, formula invocandi Deos sub diversis nominibus. I. 23.

NONNE. Epithetum *Jovis* Pastoris populorum. I. 30.

NONIAR. *Nonii*. Species ordinis, seu Sacerdotii. I. 14.

NOSVE. *Et nos*. II. 54.

NOVSE. *Novalia*. II. 11.

NVRPIER. Fortasse *Dorpia*, Bacchi sacrificia. I. 12.

NVVIS. *Novus*. VII. 25.

O

OCREFISY. Compositum ex duplici attributo *Jovis* *Ocrii*, & *Frisy*. I. 23.

OCRER. OCRIPER. OCRIFER. *Monstus*, epithetum *Jovis* *Apennini*. I. 8. & lin. 19.

ONSE. *Coxa*. II. 50.

ORER. Epithetum *Jovis* *Terminalis*. I. 26.

ORSE. *Deorsum*, *deinde*, *post*. II. 43.

OSE. Epithetum *Jovis* *Sancti*. I. 26.

OSTENSENDI. Ab *hostire*, *ferire*. I. 20.

OTE. *Ovis*. III. 6.

P

P. sigla mensuram aliquam denotans, veluti pedum, *perticarum pedaturarum*, aut quocumque alio nomine diceretur. X. 9.

PACER. *Pax*, *pacificus*, attributum *Jovis*. I. 30.

PACERSEI. *Pacificus*, sive *Dator pacis*. I. 23. & 30.

PANE. *Omnis*. VI. 40.

PANE. POPLO. *Toti Populo*. III. 46.

PANTA. *Omnia*. X. 1.

PARFAM. *Parvam*. VI. 13.

PASE. Idem ac *pausus*, attributum *Jovis*, quasi *pausa*, & *quietis* auctor sit. I. 30.

PEAXNANIE. *Perenniter*. VIII. 7.

PEHRTV. *Fulmen*. XI. 3.

PEIERIATE. Tribus Populi *Iguvini*. VIII. 2.

PEIHANER. *Piare*, sive *PEIHANER*. *Piatas*, sive *placatus* sis. I. 8. & 9.

PEIQ. PEICA. PEICO. *Ovis ventre glabro*. Festus *apicam* vocat. I. 1.

PEIV. *Primæ ætatis*, sive *adoleſcentiæ*. III. 6.

PEIV. *Prius*. VI. 24.

PELSANA, & PELSANS. Nomen victimæ. V. 25.

PEQVO. *Pecus*, *Armenta*. I. 30.

PERACNE. *Perenne*. IV. 1.

PERAC-

- PERACNIO. *Perennis annus*. I. 54.
 PERACNEV. *Qui sacra curaret*.
 PERAIA. *Ultimo loco*. VI. 28.
 PERAKRI. *Opimus*, Epithetum bovis
 immunis a labore. I. 25. *Italice*
Campareccio.
 PERETOM EST. a *per*, seu *pro*, & *ire*,
 vox sacrificialis. I. 27.
 PERIKAPIRE. *Excellens Cabirus*. V. 29.
 PERNAIEF. *Perna, coxa*. VI. 10.
 PERNE. *Perna*, seu *coxa*. II. 11.
 PRSAE. *Vinum præteriti anni*. I. 58.
 PERSCLO. PERSCLV. PESCLER. *Sacrifi-*
ficiu canis, Perischilachismus. I. 1.
 & *imprecatio*.
 PERSEI. Epithetum *Jovis Vastatoris*.
 I. 26.
 PERSKLVMAR. *Derivativum a persclo*.
 XI. 21.
 PERSIMV. *Derivativum a Perna, par-*
te victimæ. I. 55.
 PESETOM EST. a *Pes*, & *ire*, *præmis-*
tere, vox sacrificialis. I. 27.
 PESONDRISCO. *Eadem victima minor*.
 II. 40.
 PESONDRO. *Genus victimæ*. II. 35.
 PETENATA. a *perila*, *parva*. XII. 3.
 PETRVNIA. *Gens Petronia*. VII. 21.
 PIAHACNV. *Piaculum*. II. 28.
 PIHAX. *Piata*. VI. 7.
 PIHOS. *Ab expiare*. II. 47.
 PIQVIER. *Vocabulum Terræ pecori*
pascendo aptum. X. 9.
 PIR. *Idem ac per*. I. 20.
 PIR. ORTO. EST. *Peroratum est*. I. 26.
 PISEPER. *Farina ad commolationem*.
 II. 41.
 PISEST. *Piatus est*. II. 53.
 PISI. *Genus pecudis palantis in syl-*
va. I. 7.
 PISI. PANVPEI. *Nomen proprium*.
 IV. 1.
 PIST. *Post*. VIII. 15.
 PLENASIER. *Plena*. IX. 1.
 PLENER. *Plene*. III. 21.
 POEF. *Post*. I. 5.
 PONE. *Post*. II. 48.
 PONI. *Panis, libum, seu Placenta*.
 I. 57.
 PONEOVI. *Post ovem*. II. 43.
 POPLER. *Populus*. I. 18. 19.
 POPLVPER. *Pro populo*. III. 21.
 PORA. *Prope*. II. 65. *Forte etiam*
Viam significat.
 PORCA. *Porca*. III. 6.
 PORSI. *Præbere, exhibere, parare*. I.
 19.
 PORTAIA. *Portavit, circumtulit*. IV. 1.
 POSTERTIO. *Postertium*. III. 46.
 POSTNE. *Postica, seu posterior*. II. 11.
 PRACO. PRACATARVM. *Preces, precor*.
 I. 13.
 PREPA. *Præ ante, præparare*. II. 52.
 PRESIALIER. *Præsul*. I. 12.
 PRESOLIAFE. *Præsul, sive Primus in-*
ter Salios Iguvinos. I. 12.
 PRESOLIAFE. *Primus inter Salios*.
 PRETRA. *Locus petrosus*. X. 10.
 PRESTOTA. Epithetum *Dei Præsti-*
tis. II. 57.
 PREVENDV. *Præbere*. III. 11.
 PREVER. *Primus vir, ut DVIR, Du-*
umvir. IX. 17.
 PREVERES. *Vid. Preverir*.
 PREVERIR. *Præferre, sive Sacrum præ-*
cedaneum, cui respondet POSTVE-
tir. postponere, sive iterum ferre,
aut Sacrum succidaneum. I. 22. *for-*
tasse etiam PREVERIR. *eadem est,*
ac PREVERIS. sive Dea Ancaria,
vel Anteverta, cui respondet PO-
stverir. sive Dea postverta. I. 22.
 PRINVATIR. *Genus victimæ*. II. 56.
 & VI. 23.
 PROCANVRENT. *Canant*. I. 16.
 PROMOM. *Primum*. III. 52.
 PROSESETIR. PROSESETO. PROSESETV.
A profecare, vox Pontificalis. I. 56.
 PVEMVNE. *Pastor, sive Caput Popu-*
li. XI. 26.
 PVMPERIAS. *Pompejas*. VIII. 2.
 PVRDITA. *Profecata, profcissa*. II. 18.
 PVRE. *Puriter, sive vino puro*. VI. 20.
 PVRETO. *Depurato, purificato*. I. 20.
 PVROME. *Purus*. II. 17.
 PVRTATVLVM. a *portando*. VI. 18.
 PVRTIFELE. *Victimam lactens*. VIII. 25.
 PVR-

PVRTITAF. Genus victimæ. V. 18.
 PVRTITA. *Juvenca, Virula*. V. 18.
 PVSI. Pro *puri*, sive *pure*. I. 20. Vid.
Purante.
 PVSTERTIV. Post *sertium*. VI. 40.
 PVSTI. *Postica linea*. IX. 13.
 PVSTI. *Post*. V. 25.
 PVSNAIAP. *Postica*. VI. 10.
 PVSVERES. Vid. *Postverir*. V. 14.

R

RESTATV. *Expiator*. VII. 5.
 REPER. *Per*, sive *pro*. IV. 1.
 ROFRV. *Rufus*. III. 3.
 RVBINE. *Dea Rubigo*. III. 6.
 RVPINIE. *Rubigini*. VI. 26.
 RVSEME. *Rufum*. III. 23.

S

SABE. Epithetum *Jovis Venerabilis*.
 II. 60.
 SABI. Epithetum *Jovis Sabii*, sive
Sabacii. V. 15.
 SACRE. *Porcellus sacrificio aptus*. II.
 18.
 SACREF. *Porcellus aptus sacrificio*. V.
 18.
 SAHATA. Vid. *Traba*, & III. 39.
 SALIER. *Ordo Saliorum*. I. 14.
 SALVO. SERITV. *Salva segetem*. I. 31.
 SANSIE. Epithetum *Jovis*. II. 3.
 SANSIE. *Sancus, Sanctus*.
 SATANES. Tribus *Populi Iguvini*.
 VIII. 2.
 SCALSIE. & SCALSETO. *Sacrificare*.
 II. 5.
 SCREIHTOR. *Scriptum*. I. 15.
 SCREHTO. *Scriptum*. IV. 3.
 SEDMENIER. *Attributum Magistratus*.
 X. 15.
 SEHMENIER. *Honoratus, vel honorabilis*,
attributum Magistratus. X. 16.
 SENT. pro *fans*. I. 15.
 SEPSSES. *Septum, sive claustrum ovilis*.
 II. 11.

SERFIA. SERFER. *Servus, servator*.
 II. 57.
 SERITV. *Deus Ruralis a ferendo, ut*
Seja apud *Latinos*. I. 16. aliquando
 significat *segetem*.
 SERSE.
 SESNA. *Semis*. X. 9.
 SESTENTASIARV. *Nomen alicujus men-*
surae dictae a sestante. XI. 2.
 SEVACNE. *Hoc anno*. IV. 1.
 SEVEIR. Idem quod *sevir*. I. 18. & 19.
 SEVOM. *Sebum, sive Arvina*. I. 56.
 SEVVM, idem quod *Sevacne*. V. 5.
 SEXTV. *Sensus*. VIII. 23.
 SI. SIF. SVE. *Porcus*. I. 7.
 SITIR. *Soter, servator*. III. 13.
 SISTV. *Sistere, vox Pontificalis*. XI. 8.
 SKALBETA. Idem quod *Scalsie, &*
Scalseto. XII. 13.
 SNATBS. Genus victimæ. XII. 3.
 SOMO. *Corpus*. I. 9.
 SORSOM. *Sursum*. II. 24.
 SPAHATV. *Espansum, cospertum*. II.
 41.
 SPALMV. *Espansum*. II. 17.
 SPANTEA. *Expiatoria*. VII. 30.
 SPEFA. *Libum*. I. 56.
 SPETVRIE. *Pars victimæ Latinis spe-*
sile. VII. 1.
 STAFIARE. STAFI &c. *Uva, rac-*
mus. II. 35.
 STAHITVTO. *Statutus, constitutus*. II.
 53.
 STAKAX. Epithetum victimæ *caviaris*.
 VII. 13.
 STEPLATV. A *stipulando, promittere,*
vovere. VI. 13.
 STIPLO. STIPLATV. Idem quod *stipulor*
in sensu Religionis, hoc est, vo-
veo, & votum. I. 2.
 STRVBLA. *Sirebula pars victimæ*. I.
 59.
 STRVSLA. Vid. *Strubla*. I. 59.
 SVBATOR. SENT. *Subacti sint, hoc*
est coacti, conjuncti, unti. I. 36.
 SVBOCO. SVBOCAV. *Sub vos place, i-*
dem quod supplico, precor, voco,
voco, formula sacrificialis. I. 22.
 T t SV-

SVBRA. Pro *supra*. I. 15.
 SVE. Idest, *Porco*. I. 16.
 SVEPV. *Suo proprio*. VI. 7.
 SVESO. Pro *suo*. IV. r.
 SVFERAKLV. Epithetum *Jovis bis Fe-*
ritoris. XI. 15.
 SVMEL. *Sumen*. VII. 26.
 SVPASVMPV. *Maſtare, magis augere*.
 V. 9.
 SVRV. *Supra, sursum*. I. 56.
 SVTENT. *Sint*. VII. 23.
 SVVISEBE, *Sus, ſevis*. VIII. 14.

T

TAFLE. Vid. *Staſſe*. II. 35.
 TALENATE. Tribus Populi *Iguvini*.
 VIII. 2.
 TARINATE. TRIEV. Tribus *Tarſinati-*
um, dicta a *tribus foris*. VI. 16.
 TARSINATER. Una ex Tribubus Po-
 puli *Iguvini*. II. 53.
 TASES. *Statuere*. I. 55.
 TEITV. *Fiat ſacrificium*. VIII. 7.
 TEFRALI. *Fulguralis*. II. 28.
 TEFRE. Epitheton *Jovis Fulminantis,*
& comburentis. I. 18.
 TEKVRIS. *Decuries*. VIII. 1.
 TERMNVCO. *Terminus*. II. 53.
 TERTIAME. *Tertiam*. I. 13.
 TERTV. *Tertius*. VII. 40.
 TERTIM. *Perſectum*. II. 64. ſive
Tertium.
 TETOME. *Totum*. I. 14. Ibi ſermo eſt
 de quibuſdam populi ordinibus.
 TESCAM. *Teſcua* loca augurio confe-
 crata. VI. 13.
 TESENAKES. Vid. *Teſenocir*. V. 14.
 TESENOCIR. *Statuere*, vox Pontifica-
 lis. I. 20.
 TESTRV. *Dexter*. XI. 23.
 TEXTRE. *Dextera*. VIII. 27.
 THVRES. *Ture*. VI. 20.
 THVSCER. Pars altera Tribus *Tarſi-*
natis dicta a *Thuſcis*. II. 53.
 TIBLV. Genus victimæ. VIII. 23.
 TIKAMNE. Epithetum *Jovis Datoris*
fortunæ. VII. 8.

TIOM. *Tibi*, vel *Tuum*. II. 28.
 TIOM. *Tibi*. I. 54.
 TIO. *Tibi*. I. 25.
 TIR. *Ter*. XI. 13.
 TIV. *Sacrum*, ſive *ſacrificare*. VII. 23.
 TLATIE. Vocabulum alicujus Terræ
 in agro *Iguvino*. X. 9.
 TORV. & TVRV. *Taurus*. II. 43.
 TOTAPER. Pro *tota*, ſive *uniuſa*.
 I. 23.
 TOTAR. *Tota*. II. 53.
 TRA. *Dea Traha, Sahata*, ſive *Sege-*
ſta. VII. 13.
 TRAH SAHATAM. *Leja*, & *Segeſta*.
 III. 39.
 TRASATA. *Dea Seja*. VI. 31.
 TREBEIT. TREBO. TREBVF. Juppi-
 ter *tribulis*, ſive *tribuum cuſtos*.
 I. 8.
 TREBLANIR. TREPLANES. *Ter circum-*
ferre. I. 22.
 TREFIPER. Epithetum *Jovis*, attri-
 butum Regionis *Iguvinæ* in hono-
 rem ejuſdem *Jovis*. II. 30.
 TREMITV. *Timorem incurſiens*. I. 2.
 TREMNV. *Tremendus*. I. 2.
 TRIBRIBV. Tribus, ſive *Tribulis*. IX. 8.
 TRIBRISINE. vox compoſita a *Tribu*,
 quaſi *Tribulis*. I. 54.
 TRIF. *Tres*. I. 19.
 TRIFOR. Pars *Curia*, ſeu Tribus *Tar-*
ſinatum Iguvinoꝝ, dicta a *tribus*
foris. II. 53.
 TRIOPER. *Per tres*. I. 1.
 TVA. *Duo*, vel *ſecundus*. VII. 27.
 TAV. & VESTRA. Idem quod *Latini*.
 I. 30.
 TVDERO. a *Tudiculare*, commovere,
 vox Pontificalis. I. 15.
 TVER. *Tuus*. I. 27.
 TVRSA. Epithetum *Martis*. II. 58.
 TVRSIANDV. Epithetum *Martis Turii*.
 IV. 2.
 TVRSITV. Epithetum *Martis Turii*.
 IV. 2.
 TVSE. IV. *Thyſius Juppiter*. VI. 40.

VASEST.

V

VASEST. *Fas est*. I. 28.
 VASETO EST. a *fas*, & *ire*, quasi *sacrificium rite iuit*. I. 27.
 VATVO. Genus pecudis, cujus pedes introrsum converſi. I. 57.
 VEF. Nomen mensuræ; nam subſequitur numerus. X. 10.
 VEIA. *Uva*. VI. 16.
 VEIETV. *Vehatur, afferatur*. VIII. 8.
 VEHIIES. *Vehere, portare*. V. 20.
 VEIRO. *Viri, populus*. I. 30.
 VEMPESVNTRES. Compositum ex *Peſuntro*, quemadmodum *PEVNTRISCO* genus victimæ. XII. 7.
 VEPVRVS. *Impurus*. IX. 11.
 VERISCO. Diminutivum a *Verre*, hoc est, *porcellus* nondum caſtratus. I. 19.
 VESCLIR. *Vesculum*, a *veſcendo*. III. 9.
 VESCLVM. *Vesclu, Veſclos*, a *veſcor*, quod fiebat de victimis in ſue ſacrificii. I. 1.
 VESTIBA. Genus victimæ. I. 14.
 VESTIFIERE. a *veſtigando*.
 VESTRA, & TVA. Idem quod Latinis. I. 30.
 VESVNE. Attributum Magiſtratus, fortaſſe *vetereſ*, ſive *anteceſſentis*. XII. 3.
 VHVTVR. *Taurus*. XI. 8.
 VIA. *Via*. II. 64.
 VINV. *Vinum*. I. 57.

VIRO. *Viri, homines*. III. 30.
 VITLV. VITLVF. VITLAF. *Virulus, virula*. I. 1.
 VIRSETO. AVIRSETO. *Verte, averte*, formula precantis. I. 28.
 VKAR. Genus victimæ. VI. 7.
 VNTAK. Idem quod ONSE. *cona*. XI. 3.
 VOCVCOM. & VOCVCVM. *Una cum*. II. 43.
 VPETVE. Idem quod VPETV, & OPPITER *paſtor, cuſtos, & princeps*. VIII. 7.
 VRAKV. Quasi *orcus*, epithetum *Jovis* cuſtodis juramenti. IX. 5.
 Urbium nomina a Pontificibus indita ſecretiſſime cuſtodiebantur. I. 5.
 VRNASIARV. Ab *horna, fruge*. XI. 2.
 VRNASIER. *Horna illius anni*. IX. 1.
 VRENT. *Comburant*. II. 63.
 VSTENTV. Ab *hoſtire, ferire*. V. 3.
 VSTITE. Quasi *aſſata*, vel a *feriendo*. VII. 15.
 VTE. *Uti, velut*. VI. 24.
 VVBIA. & VVBIAPER. Gens *Vubia*, ſeu *Vibia*. VIII. 26.
 VVFEF. *Ovis*. VI. 1.
 VVFIVNE. Epithetum *Jovis*. V. 20.
 VVFRV. *Rufus*. I. 1. Vid. *Rufus*.
 VVKE. *Vacca*. XI. 3.

X

XEREF. Nomen victimæ. V. 25.

Finis Lexicon Vocum Etruscarum.

INDEX RERUM

Quæ in hoc Volumine continentur.

A

A

- ALATA** Numina in Urna Cornetana. pag. 138.
Alceſtis in vitam revocata, in patera Medicea. 58.
Ambarvalia. 271.
Amphoræ recondunt nonnulli viri in Urna Perusina. 130. quid ſignificet. *ibid.*
Ampullæ in Etruſcorum ſepulcris repertæ. 126.
Amittium ſimulacra in ſepulcris inventa, quid ſignificent. 58.
Apennini titulus. 247.
Apollo quo nomine vocetur ab Etruſcis. 25.
Apotheoſis Herculis in patera Gherardefca. 23.
Alterra in vaſe Gualterio. 83.
Alia Bacchi in Patera Ficoroniana. 24.
Aquilæ frequenter ſculptæ in titulis. 132.
Ara Rotunda anaglypho opere ſculpta Florentiæ apud Nobb. della Stufa. 81.
Arbores Sacri, quando plantari ſolebant. 53.
Antiquitus loco Numinum, & Templorum habebantur. 242.
Architecturæ ornamenta in Etruſcorum Urnis ſemper diverſa. 3.
Aſſem ex Librali (Bello Punico I. ſcil. An. U. C. 400.) Romani ad duas uncias redegerunt. 163.
Aſſes Pompatii quid ſint. 161.
Aſſes unius uncie & duarum rari. 166.
Aſſis diſtributio in XII. partes ab Etruſcis facta toti Italiæ communis fuit. 162.
Aſſipondium quid ſit. 163.
Aſſis primævum pondus fuit Libra reſpondens XIII. noſtris uncis juxta pondus Rôm. 163. & ſeq.
Aſſis Sextantarius ex Cl. Sclaegero quid ſit. 165. illius ſententia reſellitur. *ibid.*
Aſtriptium nomen in Nummiſ. 177.

B

- BACCHA**. 45. Fugiens a Fauno inſecuta. 48.
Tripudians. 65.
Bacchanalia in vaſibus Mediceis. 43. & 87.
Alia in vaſe Vaticano 45.
Bacchanale in vaſe Gualterio. 102. Ejuſdem explanatio. *ibidem* & ſeq. Alterum in aſſio vaſe Gualterio. 120. Aliud in vaſe Nobb. de Sanis. 50. In vaſe Nobb. de Paccis. 51. In Urna ſicili Eleuſina. 127.

Bacchanalis hſus. 48.*Bacchanalis* pompa in vaſe apud DD. de Sanis. 51.*Bacchi* aliud nomen. 25.*Bacchus* in Letiſſernio. 1.*Bacchum* Senem cur introduxerint Etruſci, cum ſemper adoleſcentem coluerint Græci, Romani, & ipſi quoque Etruſci. 2. Alium diverſum a Thebano aſſumpferunt Etruſci. *ibid.* Quo nomine apud diverſas nationes vocabatur. *ibid.**Bacchus* ſenex coronatus, & paludatus. 43.Apud Græcos, & Latinos adoleſcens, & nudus exprimitur. *ibid.* Muliebri facie in vaſe Vaticano. 45.*Bacchi* Antiſta. 127. Ejuſdem Antiſtes vittis redimitus. 42. Quomodo veſtitus in vaſe Gualterio. 120.*Bacchi* Sacrificia. 264.*Balnea* apud Etruſcos. 2. In iis Sponſæ lavabantur. 4. Etiam Femine initiatæ. 47. Lavacrum virilis togæ aſſumptionem præcedebat. 49. A Balnei uſu pueri prohibebantur. 16.*Barbam* non cohuerunt Etruſci & ſolum fictitiam ſibi adponebant in Bacchanalibus. 1.*Barba* ornatus Etruſcorum Antiſtes. 1. & 88.*Bulla*. 32.

C

CALENDARIA in Templorum oſtiis 45.*Calendarium*. 19.*Camelinus*. 137.*Camertium* nomen cum hac ſigla KAM. in nummo Muſ. Arigonii. 178.*Capilli* ſoluti poſt tergum aſſuentes in ple-riſque Dearum Etruſcarum ſimulacris. 100.*Canes* cur Laribus dedicati. 61.*Canis* ſacrificium an unquam celebratum fuerit? 254. & ſeq. 259.*Catuli* frequens mentio in Tab. VII. Eugub. 255.*Centauromachia* in Urnis Etruſcorum. 54.*Ceramica* Etruſcorum. 121.*Clartia* gens memorata in titulis Etruſcis. 132.*Chimera* apud Romanos quomodo expreſſa. 137.

Chi-

Chimeræ explanatio. 57. Cur hujusmodi mon-
stra in locis sacris dedicabantur. 59.
Chorus in Tabulis Eugubinis. 271. & seq.
Cineraria veterum Etruscorum rudiora. 132.
Etruscis literis insignita. *Ibid.*
Cippi virorum armatorum imaginibus inscul-
pti non ad sepulcra, sed ad viarum compita
pertinebant. 118. In iis *Larium Vialium* im-
magines visuntur. *ibid.*
Cista. 17.
Cognomina Etruscorum. 217. 230. & seq. Illa
an nominibus discernantur. 217.
Collegium Eratsum Atieriorum. 257.
Commovere struem quid significet. 274.
Compitalia in picturis cryptæ Cornetanæ. 139.
Ejusdem Cryptæ picturæ. *ibid.* Illarum ex-
planatio. *ibid.* In eis ignota signa instru-
menta. *ibid.*
Corollæ laneæ. 11.
Coronam laneam redimitus vir in urna Ficili
Flor. apud Bonitotios. 138.
Corona Bacchantum. 69. Quatuor radiis di-
stincta, & solida in usu apud Etruscos. 56.
Ex vitta purpurea antiquitus in usu apud
Græcos. *ibid.*
Cunam Diis offerebant Matresfamilias. 99.
Cumina Dea. *ibid.*
Clypei in Templis. 32.
Cryptæ sepulcralis prospectus apud Falarim.
130.

D

Datio Togæ virilis in vase Medicæo. 7.
Alia in alio vase Medicæo. 8.
Dea Infantem sustinens. 77.
Dearum Etruscarum simulacra obscurissima. 144.
Dæmon a Cteato percussus. 108.
Defuncti adinstar Deorum venerati. 126.
Deorum Etruscorum cathalogo alia tria nomina
saccescentur ex sigillo Med. 146.
Deorum nomina universa, seu potius illorum
epitheta solebant veteres in invocationibus
proferre. 268. Hanc religionem sequuti sunt
Iguvini in suis Tabulis. *ibid.*
Denarii ærei in usum donariorum potius, quam
commercii percussi putantur. 190.
Diana Taurica in urna marmorea apud Nobb.
de Gaddis. 190.
Diis quum nondum certa nomina constituta
essent, illos invocare consueverunt per di-
versa adtributa. 145.
Dii adversus Typhonem præliantes in urna
marmorea. 116.
Dioscuri in patera Med. 29.
Donarium ærei quadrupedis, & ejusdem in-
terpretatio. 60.
Dupondius a duobus ponderibus dictus. 163.

E

Efegies viriles, & muliebres, cur suspen-
derentur in compitis. 139.
Efla gens Perusæ in nonnullis titulis Etru-
scis. 135.
Eteocles & Polynices mutuis vulneribus conciden-
tes. 92. Idem in urna Ficili Flor. 137.
Etrusci sculpturæ argumenta ex heroicis tem-
poribus accerferunt. 97. In illorum vasis
nihil fortuito depictum, sed omne ex reli-
gionis arcanis, sive veterum traditione ex-
cerptum. 120.
Etrusci mediterranei cur urnas pro servandis
cineribus, illi vero, qui in Campania, &
iis locis habitant, thoremautica vasa adhi-
buerint? 121.
Etruscorum cadavera non semper combusta
fuere, sicuti usque adhuc creditum fuit. 130.
Etruscorum ornamenta. 13. Illorum nonnulla
cadavera reperta in agro Tuderæ inter tegu-
las condita, *Etruscis* literis iis tegulis signatis,
quæ caput custodiebant. 131.
Eugubinus ager describitur. 241. Ibi primum
consedisse creditur colonos illos ex Oriente
profectos, atque in Italiam per mare supe-
rum appulso. *ibid.*
Eugubinum antiquitus appellabatur *Ikuvium*.
262.
Euthymius Libantis Genium deliciens. 63.

F

Fabulæ marinæ congruunt sepulcris. 18.
Fatua Dea Infantibus adversa. 102.
Fauni in Bacchanale. 48.
Festa Natalitia in vase Medicæo. 99.
Focus domesticus in vase Gualterio. 140.
Vittis coronatis in vase &c. 141.
Fodinæ æris in Etruria. 169. Plures detexit
Cl. Targionius. *ibid.*
Fonionis Titulus. 290.
Fortuna gestans in gremio puerum. 77.
Fratræ. 257.
Fulginei ex Etruscæ monetæ magna vi con-
flata ingentem campanam efformarunt. 157.
Furia antiquitus nihil horroris præseferebant. 93.
Quo nomine ab Etruscis vocabantur. *ibid.*
Nudo pectore expressæ. 94.

G

Galeæ ex ære Punice scriptæ. 31.
Genia. 6. Alatæ in urnis. 135.
Genius alatus, & mulier in vase Ansidejo. 4.
Genius Herculis laborum comes. 23. Domesti-
cus togæ Virilis assumptioni adest. 49.
Genius, & Genia in vase Mus. Vallisnerii. 142.
Gi-

Gigantomachia in marmore apud Nobb. de Vincioliis. 112. Anaglyphorum & Epigraphis interpretatio. *ibid.* & *seq.*
Gorgon duabus adstantibus in urna fictili Bonarotiana. 6. Idem in sculpturis sepulchralibus. 10. In urna Perusina. 17. In duabus aliis urnis. 10. 131.
Grabovi vox quid significet. 179.
Gryphibus aliquando *Leoninum* caput fuit adjectum. 137.
Gutti quomodo facti, & illorum usus. 122.

H

H

Ecuba. 37.
Hercules hydram interimens. 28. Fabulae huius descriptio. *ibid.* Ejusdem nomen in Patera Ansidejana. 29. In Patera Medic. 73. Ad vitam revocans Alcestin. *ibid.* Ejusdem expeditio adversus *Augean* Eleorum Tyrannum. 108. Ejusdem Apoteosis. 23. 83.
Heroes Cadmei. 97. Alii bigis decertantes. 115. In his recognoscitur Pelopis, & Oenomai certamen pro Hypodumiae nuptiis in Etruscis urnis frequens. *ibid.*
Heros Hechelleus in urnis Fictilibus. 96. Nomen ei ab officio inditum. *ibid.*
Hircus victima *Bacco* destinata. 44. Cur ejus viscera in sacris dentibus lacerarentur. *ibid.*
Hypogeum Perusiae detectum. 58. Aliud Senis literis rubricatis inscriptum. 144.

I

I Anua inferne in Monumentis posita quid significet. 106. Harum in sepulchris insculpendarum antiquissimus usus. 119.
Iguvini aëris fodinas habebant ad propriam monetam signandam. 169.
Ikuvinorum nomen in quibusdam Nummis. 179.
Imago pueri sedentis quid significet. 80.
Inscriptionis Etruscae interpretatio. 33.
Inscriptio bilinguis in urna. 132.
Juno quo nomine ab Etruscis, & Græcis vocetur. 24.
Jovis, seu *Juvis* denominatio Etrusca est. 146.
Iphigeniae mactatio. 71.
Juve Patre frequenter in Tabulis Eugubinis. 15. Ejusdem Epitheta omnium terribiliora in 11. Tab. Eugub. 252.

L

L Ana cur adornarentur *Ara*, *Sepulcra*, & mortuorum imagines. 139.
Lanx, seu *Scutella* cinerarium vas operiens quid significet. 121.
Lararium Etruscum. 68.

Lares quomodo representabantur. 6.
Lares Hostiles. 105.
Lar vialis. 101.
Larvæ fugacis vitæ testimonium. 3.
Lictores. 81.
Lilith. 102.
Lorica Glauci. 100. bovib. æstimata, *Diomedis* altera. IX. 166.
Luci pro Diis colebantur. 251.
Luna Solis astro respondens in antiquiss. Græciæ nummis observatur. 175.
Lunenium nummus producit in Tab. V. n. 1. 162.
Lunula nummi notati sunt semisses. 174. Eadem in nummis Etruscis quid significet. 167.
Lympha inter Deos adnumeratur. 293.

M

M Arathonium bellum quo anno accidit. 96.
Marfæ Fatum in anaglypho. 33.
Martis cognomen. *ibid.* Ejusdem Epitheta pariora sunt Jovis apud Etruscos. 252.
Matris nomen duplici modo expresserunt Etrusci. 235. Particulam *Clam* aliquando Matris nomini subdiderunt. *ibid.* Eandem prætermittentes in *Al* Matris nomen terminabant. *ibid.* Id exemplis comprobatur. *ibid.*
Meleager in patera Med. 29.
Mercurius in alia patera Med. 27. Ejusdem explanatio. 21. Idem Larvatus. 87. Pompis omnibus suo jure interesse potuit. 88.
Metronymica Etruscorum. 234. Consuevere Etrusci, cum mortuorum nomina lapidibus inscriberent paternum nomen defuncti plerumque prætermittere; ejusque loco maternum frequenter substituere. *ibid.* Hujus moris apud Græcos, & Latinos exempla vix invenies. *ibid.* Istiusmodi Etrusci moris testimonia ex eorum titulis. *ibid.*
Milites cum grypho pugnautes in urna marmorea Perusina. 13.
Militum pugnae in Etruscorum urnis cur expressæ. 89.
Militum antiquissimorum simplicitas in vestibus. 84.
Minerva ortus in Patera Cospiana. 18.
Minerva, & non *Medæa* in patera Med. 27. Ejusdem nomen in Patera Ansidejana. 29.
Minerva in vase Gualterio. 65.
Moneta Etrusca cur olim frequentissima, & hodie rarissima. 155. Hujus jacturae triplex causa adducitur. *ibid.* & *seq.*
Monetae Etruscae dignitas expenditur. 153. Difficultas in ea illustranda præsertim circa ætatem. 16. Istiusmodi monetae materia discutitur. 157. Bovem Servius Rex in ea signavit. 160.

Mone-

Monetæ feriendæ introductio nil immutavit quoad pondus. 162.
 Moneta Etrusca rarissima, si unam excipias Tudertum, illam, & Volaterranorum. 155.
 Moneta Etrusca easdem diminutiones circa pondus passa est, quas sensit Romana. 166.
 & seq. Italix nationes sex tantum monetæ habuerunt species. 167.
 Moneta Etrusca primo Urb. Sæc. usi sunt Romani. 168.
 Monetæ R. usualis symbola. 188.
 Monstra alata in geminis urnis Perusinis quid significant. 136.
 Mortuorum imagines supra *Offuaria* efformata. 106.
 Montes integros numine plenos somniabant. 251.
 Mons *Argæus*, & *Cassius*, alique pro Diis colebantur. *ibid.*
 Mons idem est ac *Jupiter Mons*, quemadmodum dicebatur etiam *Jupiter Lapis*. *ibid.*
 Mulieres in urnis sub triplici specie, & ornatu repræsentantur. 132.
Muth aliquando *Iſis* nominatur. 146.
Mutur, seu *Mytir* pro *Matre* Etrusci a Græcis derivantur. *ibid.*

N

Natalis diei ceremoniæ apud Etruscos. 15.
 Neoptolemus Virginem ad aram rapit. 97.
 Nomina præcipuarum Familiarum Roman. adducuntur, ut usus Etruscarum facilius comprobetur. 218. & seqq. In iis servatur ordo a CL. A. in opere præscriptus.

Arimnia. 218.
Ania. 219.
Antonia. *ibid.*
Alesia. *ibid.*
Ancharia. 220.
Atatia. *ibid.*
Cainia. *ibid.*
Cecinia. *ibid.*
Casatia. 221.
Cesia. *ibid.*
Cesia. *ibid.*
Cilnia. *ibid.*
Elia. 222.
Fatia. *ibid.*
Helvia. *ibid.*
Erennia. *ibid.*
Larcia. *ibid.*
Latina. 223.
Lautnia. *ibid.*
Lelia. *ibid.*
Lerpiria. *ibid.*
Linia. *ibid.*
Mamia. 224.
Mammaia. *ibid.*
Mutia. *ibid.*

Navia. *ibid.*
Oratia. *ibid.*
Petronia. *ibid.*
Pompomia. *ibid.*
Pubilia. 225.
Salvia. *ibid.*
Tarquinia. *ibid.*
Trebonia. *ibid.*
Vibia. *ibid.*
Velia. *ibid.*
Laesinia. *ibid.*
Anemia. 226.
Tarquinia. *ibid.*
Petronia. *ibid.*
Rufia. *ibid.*
Latina. *ibid.*
Livia. *ibid.*
Titia. *ibid.*
Astania. *ibid.*
Pompomia. *ibid.*
Cilnia. 227.
Tetinia. *ibid.*
Setymnia. *ibid.*
Casia. *ibid.*

Nomina Metronymica Etruscorum. 235. Deſcendentia in *Al* diverſam Familiam indicant ab eo, qui primo loco nominatus est. *ibid.*
 Inſcriptiones proferuntur de hac re. *ibid.*
 & seq. Etrusci aliquando ſolum Matris nomen expreſſerunt in *A* deſignans. 237. Trium nominum uſum an Etrusci veteres communiter habuerint, affirmari non poteſt. 217.
 Notæ quædam, ſive ſymbola in nummorum fuſilium areis examinantur. 172.
 Notæ quædam nummariæ in hiſce monetis exciſæ, illarumque ratio examinantur. 172.
 & seq. Hujusmodi ſymbola diverſarum Urbium denotant officinas. 173. Nummorum illiteratorum aliqua ſeries, & conjectura producitur. 185. & seq.
 Nummarius Chronicon. 193.
 Nummi cum inſcriptione Romana expenduntur. 186.
 Nummi duo obſcuræ lectionis producuntur. Tab. V. n. 2. 12. 187.
 Nummorum ſymbola expetita a Diis Tutelaribus, a ſtudiis Populorum, a locorum natura, & a Fabulis Municipalibus. 188. De nummis Illiteratis, qui ad Etruscos, alioſque Italix Populos antiquiores pertinent, nulla certa ratio adducitur, qua Civitatibus propriis adſignentur, niſi cum iſti antiquiores perfecte reſpondeant recentioribus literatis. 191.
 Nummorum prima ætas ab illorum antiquiore in Italia uſu uſque ad An. Urb. 100. *ibid.*
 & seq. Secunda ætas ab Ann. Urb. 100. ad 490. p. 196. & seq. Tertia ætas ab An. 490. ad An. 536. p. 208. & seq. Quarta ætas ab An. 536. ad An. 563. p. 210. Quinta ætas ab an. 563. uſque ad Reip. interitum. 211.
 Nummorum Tudertium prima ætas an. Urb. 100. præceſſit. 212. Secunda ætas ab an. Urb. 100. ad 490. *ib.* Tertia ætas ab an. 490. ad 536. 216. Poſtrema ab an. 536. ad 563. *ib.*
 Nummi *Ikurvini*, & *Tudertes* omnium primi propriis Urbibus adſignati. 154. Illorum ætas diſcernenda eſt ab illorum pondere. *ibid.*
 Nummi omnium antiquiſſimi ubique ex ære, & non ferrei. 157. *Plumbei* an fuerint in commercio. *ibid.* *Fittiles* an fuerint. *ibid.* & seq. Ex ſuccino ſubnigro efformati non in uſum commercii. 158. *Electri* ex qua materia conflati. *ibid.* *Argentei* non ante An. U. 584. ſignati fuere. *ibid.* *Aurei* poſt An. 62. ab *Argenteis* percuffis feriri cæperunt. *ibid.*
 Nummi primævi Italix fuſiles feriri cæperunt poſt legem Papirianam, ſcilicet ab an. U. 563. p. 159. Quo artificio fuſiles formarentur. 162. *Tudertes* tamen aliquanto prius feriendæ monetæ uſum admiferunt ex Etruriæ Populis, imitando Campanos, & Mag. Græciæ.

ciæ incolas. 159. Primævi non circulares, sed oblongi, & punctis distincti. *ibid.* Huiusmodi magna vis in agro Tuderte effossa. *ibid.* Dein ovalis figuræ. 161. Demum fere apud omnes Populos orbiculares fuerunt. 161.
 Nummi Romani ante primum bellum Punicum rarissimi. 165. In nummis minoris formæ nota X. quid significet. 168.
 Nummi Campaniæ, Magnæ Græciæ, & Siciliæ inscripti nota monetali signati sunt in ratione assis unciarum trium usque ad semiunciam. 170. & *seqq.* Illorum antiquitas aliquantum præcedit an. V. C. 490. nec excedunt spatium Romanæ libertatis. *ibid.* Specimen istiusmodi nummorum circa pondus, ex quo colligitur quo tempore quisque illorum signatus sit. 171.
 Nuptialia in Etruscorum sepulcris. 5.
 Nuptiales pompæ. 12. 19.
 Nuptialis cæremonia in fronte cuiusdam Urnæ. 19.
 Nuptialis apparatus. 12.
 In Nuptiis vasa fictilia quid significant. 5.
 Ignis, & aqua in iis. *ibid.*

O

Obeli in nummorum serie an collocandi sint. 157.
Obuli a figura *Obeli* nempe oblonga nomen sumperunt. 160.
 Oetaliensium Nummus, idest, Iluz Insulæ an sit in Museo Oliverio. 184.
 Officina monetaria sibi propria nulla Urbs, nullum oppidum Etruscorum caruit. 155.
Ops, sive *Opis Upis* dicta ab Etruscis, quia littera O carebint. 146.
Orei galea invisibiles reddebant. 86.

P

Patellæ. 122.
 Patera Cospiana Minervæ ortum representat. 18. Eiusdem explanatio. 19. Altera Argentea & quid in ea. 123.
 Pateræ duplicis generis apud Etruscos. 123.
 Earum usus. 122. & *seqq.*
 Patera Argentea in Mus. Pighinio Forocorneliensi. 125.
 Pavones frequenter in Mulierum Sepulcralibus cippis insculpti. 132.
 Pax Dea Plutonem infantem brachiis sustinens. 77.
 Peleus Tetidem rapiens in Patera Med. & illorum nomina. 143.
 Placentarum maximus usus in liberalibus. 141.
 Pilæ cur suspendebantur in compitis. 139.
 Pisare quid significet. 263.

Poemon quid sit. 257.
 Polyxenæ Fatum. 35. Eiusdem Sacrificium in Urnis expressum. 37. 72. Nuda in Monumento Etrusco. 38.
Polydorus clam a Troja sublati. 109.
 Pompæ nuptiales. 21. 79.
 Pomum Punicum *Junoni* maxime Sacrum. 131.
Populonia signata in numero. 175.
 Populoniensium nummi tres in Museo Guarnaccio Tab. V. n. 3. 4. 5. p. 183.
 Prænomena Etruscorum. 227. Horum usum viguisse apud Etruscos ostendunt tituli sepulcrales. *ibid.* Quo tempore apud ipsos istiusmodi mos invaluerit, incertum. *ibid.*
 Populus distinctus in Urbanum, & Rusticum. 256.
 Prænomena hæc cum Latinis quare consonent. 328. & *seqq.* Hujus rei exempla. 228. & *seqq.*
 Prænomena virorum Etruscorum sunt etiam Fœminarum. 229.
 Prætextatum sacrum in vase Medic. 14.
 Puerperis quales Deæ præerant. 101.
Putæ Dea putationi præerat. 172.

Q

Quadrans *Herculi* addictus est. 190.
Quercus eximia *Jovi* consecrata. 241.
Quæstor officinæ Monetariæ præerat. 257.

R

Raplia Familiæ urnæ sepulcrales. 106.
 Rithmi specimen in Tabulis Eugubinis. 261. & *seqq.*
 Rustici in IX. Tribus dividebantur. 254.
 Ritualia in Laminis Eugubinis. 249.
 Roma scripta primum apparet in *Sextante* Musei Oliverii. 191. Aliquando inscripta est Etruscorum more, scilicet a dext. ad sin. *ibid.*
 Rosis delectari defuncti putabantur. 135.

S

De **S**acerdotiis primitivæ Reipub. Iguvinæ frequens mentio in illis Tabulis. 256.
 Sacra *Prætextata* quid sint. 41.
 Sacrificula *Bacchi*. 46.
 Sacrificium in urna Etrusca. 76.
 Sacrificia ex primæva institutione sanguinolenta fuere. 253. Tenuioris fortunæ homines messum primitias, poma, & liba sacrificiis sanguinolentis substituerunt. *ibid.* Dein thure, & vino sacrificabant. *ibid.*
 Sacrificiorum instrumenta. 95.
 De *Saliis Jovis* mentio in Tab. Eugubinis. 257.
Salii a quo inventi. 264.
 Saltatio in Sacris frequentissime usurpata. 122.
 V v *Scilla*

Scilla in urna marmorea. 12. Ejusdem explanatio. *ibid.* Hujus monstri horrendam speciem mitigarunt Etrusci. 128.
Scilla in urna Ficili Bonarotiana. 3.
Scilla armata gubernaculo navis. 3.
 Scriptura a dex. ad sin. in his Tabb. Eugubinis. 243. Hæc in pluribus Nummis magnæ Græciæ, & Siciliæ. *ibid.* Hunc morem fuisse apud Orientales, & antiquiores Græcos constat ex *Pausania*. *ibid.*
 Scripturæ hujus mutatio. *ibid.*
 Scriptura *Etrusca* mutata in Latinam circa An. V. C. 454. 256.
 Sculpturæ in Etruscorum Ossuariis quid significen. 122.
 Scutellarum usus. 122.
Semichorus in Tabb. Eugub. 271.
 Semisses *Jovi* coronata adsignarunt. 189.
 Sepodium. 159. Unum librarum V. & ultra Tuderti repertum, hodie in Museo Masciolo. 160. Alterum in Museo *Pembrokeano*. Tertium in Thesauro S. Genovefæ, Parisiis. *ibid.*
Sephire vox *Fulminatorem* significat. 146.
 Serpens Æternitatis Symbolum. 83.
 Serpentis dentes terræ a Cadmo demandatis, quid produxerint. 79.
 Sepulcrum Etruscum nuper Perusina detectum. 59.
 Sextantes Mercurium præferunt. 190.
 Sigilla ærea inscriptionibus insignita. 62.
 Omnigenorum Animalium imaginibus insculpta e Templorum rudibus effusa. 58.
 Larium Armatorum, & Cristatorum ornata. 53.
 Sigillum Deæ in Mus. Med. 144.
 Simpuli a Tertulliano *Obbe* appellati sunt. 122.
 Simulacrum aureum rogatum in Museo Med. 74.
 Simulacrum mulieris aviculam manu constringentis. 77.
Sophetim a quo *Sophi*. 114. Hujus honoris titulus ex Oriente, & Affrica Italiam pervasit. *ibid.*
 Sortes Apenninæ in Templo *Jovis Iguvini*. 243.
 Speculum gemmatum. 59.
 Speculi Etruscarum feminarum descriptio. 5.

T

Tabularum Eugubinarum historia, & argumentum. 241. & seqq. Earumdem emptionis instrumentum 244. Cur in eo vocentur *Eburnea*. 244. Sunt ex ære fusili purissimo. 246. Earum literæ Etruscæ. *ib.* Respondent illæ cæteris, quæ in urnis in tota Etruria obviis exstant, *ibid.* Tabulæ istæ quid contineant. 247. De eo variæ scriptorum sententiæ. *ibid.* Quem ordinem CL. *Rossinus* in his interpretandis sequutus sit. 248.

Dempsterianus ordo. *ibid.* Templum *Jovis* olim supra Urbem *Eugubinam*. 251.
 Talentum plumbi quid sit. 159.
 Tegularum sepulcralium usus apud Etruscos. 134.
Telamoniorum nomen in nummo Oliverii inscribitur *Tla*. 181.
Tboantis mors in marmore apud Nobb. de *Gaddis*. 120.
Tboas ab *Oreste* occisus in Urna Marmorea ap. Nobb. de quibus supra. 130.
 Tiro, & Materfamilias in Vase Med. 17.
 Tiro inter Togatos consistens in vase Mus. *Sanii*. 51. Annorum XVI. circiter Tironibus dabatur toga. 40.
 Tituli Etruscæ scripti in cinerariis Urnis, & aliis vasibus Etruscorum. pag. 14. 17. 21. 22. 33. 38. 39. 57. 59. 60. 61. 63. 64. 72. 74. 75. 77. 81. 91. 96. 98. 107. 109. 116. 117. 118. 119. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 143. 144. 145.
 Toga donatus adolescens in patera Med. 74.
 Togæ virilis caeremoniam Romani ab Etruscis suscipere. 8. Quo tempore ejus solemnitas magis frequenter perficeretur. 8. In cujus conspectu toga dabatur. 9. Emblemata ad ejus dationem pertinens. 17.
 Togæ virilis datio in vase Med. 39. 40. Alia in duobus vasibus Vaticanis. 46. 49. Alia in vase Gualterio. 140. Virilis Togæ solemnitas in alio vase Gualterio. 52. Ejusdem datio in vase Mus. *Valisnerii*. 140. In aliis ejusdem Mus. 141.
 Torques ex lana. 11.
 Tribuum nomina in Tabb. Eugub. 254.
 Tribus rusticorum in novem distincte erant. 256. Harum nomina in Tabb. Eugubinis. *ib.*
 Triens *Palladi Jovis* Filia adsignatur. 190.
 Tripondius. 159.
Triton, & *Nereis* Hyppocampo vecti in Urna marmorea Perusina. 7.
 Tudertes in unciis antiquioribus lanceæ mucronem apposuerunt pro symbolo principali, & aream nummi occupantem. 173.
 Tudertium Civitas inscripta in nummis *TV-TERE*, vel *TVR*, aut *TV* Etruscis literis scriptum. 175.
 Tudertium nummorum peculiaris prospectus juxta ordinem ætatis, & ponderis distributorum. 212.
 Tudertium nummorum secunda ætas ab An. 100. ad An. 490. 212. & seqq.
 Tertia ætas ab An. 490. ad An. 536. 216.
 Postrema ætas ab An. 536. ad An. 563. *ibid.*

V

V *Alentia* Lauro coronata. 75. Eiusdem Simulacrum in Mus. Med: *ibid.*
Vannus ad mysticas purgationes pertinet. 47.
Vas argenteum. 113.
Vasa angusto, & arctiore collo prædita ad quem usum adhibita. 121.
Velturius nomen gentile. 33.
Vesia gens in Perusinorum urnis obvia. 35. In Simulacro ex ære. 75.
Vesta brachiis *Jovem* sustinens. Vestes Etruscorum Ducum. 82.
Vestitia quid significet. 264.
Vetulonia nomen scriptum visitur per simplicem notam Etruscam V. in quodam nummo. 175.
Victimæ ubique variæ; sed apud Italos vix aliquando volatilia jugulata. 253. Ex quadrupedibus Ovis, Capra, Porcus, & Bos in usu. *ibid.* De his in Tabulis Eugubinis, *ibid.* & seq.
Victimarum differentia. 254. Colores & nomina. *ibid.*

Victis redimitus *Bacchi* Antistes. 42.
Vinum percolatum a fæcibus separabatur. 45.
Vir Hyppocampo inequitans in urna Politiana. 16.
Vir in Lectisternio decumbens in urna Perusina. 126.
Vitta Diis votiva. 41.
Volaterranorum nomen in quibusdam nummis illius Civitatis inscribitur *Velatri*. 180.
Urbes Etruscorum enumerantur, quarum nomina in nummis adhuc scripta sunt. 174.
Nonnullarum Civitatum potissimarum numismata adhuc desiderantur. *ibid.* Hujus defectus causa indagatur. *ibid.*
Urbibus præter vulgare nomen aliud secretum, Deo Tutelari relativum, inerat. 262.

Z

Z *Ona* virginalis. 22. 52.

F I N I S.

188

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

2

